DIKISHINALI

YA

SiLozi-SiLozi

Bostor Mundia Mwendende

CASAS BOOK SERIES NO. 78

The Centre for Advanced Studies of African Society (CASAS)
P.O. Box 359
Rondebosch 7700
Cape Town, South Africa
CASAS Publications can be ordered from our website www.casas.co.za

© Bostor Mundia Mwendende

First Published 2010

ISBN No. 978-1-920287-06-1

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission of the copyright holder.

This publication was produced with the generous support of Norad

Printed by SED Printing Solutions

Cover Picture: Printed with kind permission of Ms Eugenija Kovaliova.

PL
8460.9
.M946
D55
2010

Liloko la Bulozi (Lyondo), ka SiAluyi:

Lyondo lyang'uwa lyasilila ng'eke, lya meyi bebi lya mulilo kule. Lyondo nookuondomana sicima mungonda. Lyondo lyang'uwa kakukafela wa lishebo, ibo kakuka kokwa wa ndala. Akufa ni mafa a Nyambe.

Ki kuli, ka SiLozi;

Bulozi naha yebubana, moo kulila mwanana, moo mezi afumanwa kai ni kai, likota zona likwahule. Bulozi naha yekuzize, pilu imwa buiketo. Bulozi naha yetumile, hakushwi mutu tala bo hakuna yailoopumbekwa kabaka la tala. Yatimela utimela ka tato ya Mulimu.

Mulozi tona! "*Wacila ng'umbili uekele mulipumo la nyoko*". Haiba usaba mifilifili (kuitika) ukutele mwa mba ya maho; ki mona mokusina zekakukataza!

Linaneho

Makalelo

Bukanyana ye "SiLozi-SiLozi Dikishinali" ki ya litaluso za manzwi a SiLozi ka SiLozi. Ki buka yeng'olezwi bana ba sikolo babakena mwa litopa za Giledi 3 kuya 12 mane ni bamwa likoleji ni liyunivesiti, lusalibali sicaba sesiziba kubala SiLozi. Haki manzwi a SiLozi kaufela atalusizwe mo kono ki a sikai feela atokwahala kutaluswa ka SiLozi kuli banana baazibe habasweli kuituta puwo yahabobona ye ya SiLozi. Babahulu ni bona bakafumana manzwi akabatusa mwa puwo ye. Manzwi amanca a lika zenca ni ona asung'ilwe mwa dikishinali ye kuli puwo ihule luli.

SiLozi ki puwo yeitusiswa ki sicaba sakalulo ya naha ya Zambia. MaLozi ki batu ba mishobo yebulela puwo ya mazwake a SiAluyi ni SiSutu. Kutalusa ka butungi zateng'i ki musebezi okona kufeza lizazi mutumbi. Cwale ka kuama zateng'i hanyinyani feela niukula mishobo yecwale ka ya Siluyi-ana (SiAluyana) kutalusa lipuwo za mishobo yene ketuhile kwa SiAluyi ka nako ya kutomwa kwa puso ya Mboo Mwanasilundu yena Muyunda munyanaa Mwanambinyi.

Mboo ni Mwanambinyi neeli bamayopu kono Mboo natiiselize puwo ni kuzwelapili kuba MuAluyi mwa Ngulu-ta-Yutoya. Haili Mwanambinyi yena naicebuzi kufetuha MuAluyana ka mushobo wanaketuhile ni ona kuya kwa Senanga. Batu bao bayoipiza "bang'i ba litapi" – Akwandi, "ndi" ki linzwi la SiAluyi lelitalusa "tapi" mi ki kakubona bung'ata bwa litapi zeo hanebaipizize "MaKwandi". Ka cwalo likwatakwata za SiAluyana ze zacincacinca kuba MaKwangwa, MaNyengo, MaLiuwa, MaKwamashi, MaMbowe, MaNdundulu, MaHumbe, MaShanjo, MaKwamakoma, MaImilangu, MaYeeyi, MaLukolwe, MaKwangali, MaFwe, MaSubiya, MaToka, mane cwalo ni MaNkoya kufitela Mulambwa alamba MaMbunda-shamuka mati abana ba MaAluyi tenyene kono inge ili ka nako yene base bafetuhile MaLozi ka puwo.

Aluyi ni MaAluyana nebahapilwe ka 1826 kuya 1865, ki mushobo obizwa MaFokeng'i ili oneubulela puwo ya SiSutu. SiSutu ki puwo yebulelwa ki mishobo yeming'ata mwa Lisutu ni pulovinsi ya Natal ni libaka zeng'wi za South Africa ni kacenu le.

Zakuhapwa kwa MaAluyi ki baana balitenda ni tukolotwi (litoho zekolozwi) ni zona kulikala lizazi lalikela ni kupazula hape. Taba ya

butokwa feela fa ki kuli kuti MaAluyi nebabeile masole ba mpi yeo ya litoho zekolozwi, libizo la MaKololo. Babang'wi bali linzwi leo nebaipeile lona ka kuetelelwa ki musalaa mulenaabona yanaabizwa 'Kololo' ili yoo nanyezwi ki Sibitwane mwa musipili wakuzwa Mboela wa Africa. Munali, yena Dr. David Lingstone, ka 1850, ufumani Sibitwani inge abusa naha ya MaAluyi ni MaAluyana. Kuama za libizo la MaKololo, O'Sullivan uli sikwata sabona se babalehi ba, nesisina libizo mi nebatilobizwa cwalo ka "kuikolola" kwa litoho ili lilumbatina lenelipaka cwalo (p. vi).

Linzwi la 'MuLozi' ni lona kuti lisimuluzwi ki bona mazwahule bao. Kuti nebatilomakala kubona kuli batu ba, MaAluyi, nebakonile kuyaha liuba zetuna ka mazoho ni kutoma fateng'i minzi. Ka SiSutu ni mishobo yeming'wi ya SiNguni "MuRozwi" italusa "muyahi yomutuna" mi ki kaho ni bayahi ba *Great Zimbabwe* nebabizizwe "*Rozwis*" ili kulumba buyahi bwa mamota ao. Cwale ka kukomoka buyahi bwa MaAluyi, MaSutu bao babashumwenena lilumbatina leo la "MaRozwi" ili linzwi lenebapalezwi kutumusa bang'i bona MaAluyi ka kutokwa taku ya 'r' kiha baipiza "MaLozi" ili kuamuhela ni kulumela tumbo yeo ya buyahi. Buniti bwa simuluho ye buzwelela ku Induna Amwendende; Dr. M. Bull ni N.W. Mwisiya mane cwalo ni Gluckman; A. Jalla; "Litaba za Sicaba sa MaLozi". *Father* O'Sullivan naamile fa buniti bo fa likepe la dikishinali yahae mi naize, "The name may owe its origin to the Bahurutse, or to the Rozwi, of Zimbabwe, peoples among whom Sibitwane had travelled," (O'Sullivan, 1993: vii).

Cwale taba ye isupa kuli puwo ya SiLozi, kuzwelela foo ka nako ya Mubukwanu ni Sipopa hasatuzi MaKololo, ineinze isweli kuhula. Ni fa haning'ola buka ye ya manzwi ni litaluso zaona, nieza cwalo ka sepo ya kuli niselaela mezi kwa sicalo sesihula seo ili yona puwo yetwi, SiLozi. SiIngilishi sa MaIngilishi sibile cwalo kakuli nesihula. Luna MaLozi lutamehile kuekeza manzwi amanca alika zenca zetile sina kompyuta, fakisi, *DVD* ni zeng'wi. "Pot" ki yona "poto" mi "tafel" ki yona "tafule" – ki kuekeza cwale, sha. Ye ki Dikishinali mi ka siIngilishi baibiza *Dictionary*!.

Banababahesu, mina bana ba Mulambwa mwanaa Mbuywamwambwa, kupo yaaka ki kuli halusinuheni mukwa wakuli SiLozi ki samina feela mi hasicinci. Hakuna puwo yesa cinci. Hape MuBemba kapa MuTonga haiba atabela kuituta ni kung'ola SiLozi, alumelezwe kueza cwalo ili kuli sicaba siitute zenca. Manzwi acwale ka 'mudaala' kutalusa 'mucembele' ki

manzwi ali mwa SiLozi kacenu. MuLozi hakomoka kacenu wakona kubulela kuli, "Bayaya kapa bakwetu, ze ki lika mang'i hape!" kono "bayaya kapa "bakwetu" ki SiMbunda kapa SiLubale ka molisimuluhezi. Nifeleleza ka linzwi la SiLozi kuama "upstairs" lelili "sitezi".

Puwo kuhula ki mina bang'i kuihulisa ka kuineela kukalima manzwi ni lipulelo kwa lipuwo za mishobo yeming'wi ya lifasi. Ki fona fa taba ye fokusimuluhile takazo yaaka kuli ning'ole dikishinali ye ya SiLozi ka SiLozi, shangwe. Nikalile kung'ola buka ye ka 1988 hane niluta fa Sikolo Sesipahami sa Kaoma kono nenipalelwa kuihatisa bakeng'i sakutokwa bahatisi bane batabela konji ka 2007 hanikopana niba CASAS.

Buitumelo

Nitabela kufitisa buitumelo bobutuna hahulu kwa batu babang'ata ili bao neniswalisani ni bona ka nako yene ninze ning'ola bukanyana ye. Buitumelo bwapili buya ku bo *Professor* Kwesi Kwaa Prah babali lisupanzila wa *Centre for Advanced Studies of African Society – CASAS*, ka kunisusueza kung'ola dikishinali ye. Kung'ola SiLozi kutaata hahulu kikaho niitumela ni kwa batusi baaka ili bo Penelope Matakala Silumesii. Hape nisaitumela kwa lubasi lwaka ili ku mufumahali waaka Jessica Nalukui ni bana baaka kaufela ka kunifa nako yakung'ola dikishinali ye.

Buitumelo bobuipitezi buya kwa katengonyana ka licaziba za puwo kanekatomilwe ki ba CASAS kunyakisisa ni kubolosola likalulo zesikai zeama pupeho ya dikishinali ye. Katengonyana ka nekanifile likuka zetuna zakumamela ni kupeta pili buka ye isika hatiswa kale. Ka cwalo nifitisa buitumelo ku caziba yanaongaongile Katengonyana ka kasibili ili *Professor* Felix Banda, kwa South Africa. Kwa baana ni basali babacukile mwa puwo ba, nili; "kwisuu!" muyoyange. MaLozi baize; makabi kuyeuka ki mung'aa ona kuayeula!

Kwa bang'oli ba libuka za mufuta ocwana, niitumela hahuluhulu ku mubuleli yomuhulu wa *Paris Missionary Society*, Adolph Jalla, ili ka "SiLozi-English Dictionary" yaka 1914, 1936 ni yakatiso ya ka 1982. Ki yona dikishinali yekonile kunifa sikuka sakuli ni itike kung'ola ya SiLozi ka SiLozi. Hape niitumela kubo *Fr. Owen O'Sullivan* ka mufuta wa dikishinali yabona "English – SiLozi Dictionary" yaka 1993. Niitumela ni kwa bang'oli ba libuka zeng'wi za SiLozi zecwale ka "Bupilo bwa Sepo" yabo Simataa Akapelwa. Haili kuama mung'olelo omunca wa SiLozi nifilwe sikuka ki libuka zepeli ili, *Ministry of Education (1977) Zambian Languages Orthography* ni yaba *CASAS* yetwi, *A Unified Standard Orthography for South-Central African Languages.*

B.M. Mwendende
Lusaka, 2010

Buineelo

Dikishinali ye niineela kwa bana ba MaLozi kaufela babatabela puwo yabona ye. Banana, mikulwaani ni babahulu bakafumana tuso kuyona mi ka cwalo niineela kubona kaufela kuli baitute ka kutala litaluso za manzwi a SiLozi sebabulela se. *"To you all I say, Language is like a plant, it grows!"*

Tahiso

Ki buitumelo kufitisa dikishinali ye yefa litaluso za SiLozi ka SiLozi sina ya SiIngilishi haing'ozwi cwalo. Musebezi obapetile bo Mwendende ki oipitezi kakuli cwale bang'oli ba libuka za misebezi ni zibo yeama SiLozi, bakakona kuyendama kuyona dikishinali ye. Buniti ki kuli cwale manzwi amanca aama lika zenca kuya ka nako yeluli kuyona ye ni ona akonile kuipumana teng'i ili kuli misebezi ya bumapangapanga ni yona ikone kung'olwa ka SiLozi. Manzwi acwale ka kompyuta, disiketi, pisitoni, kilankishafuti, DVD, fakisi ni amang'wi akabe aitutilwe ni kuekeza kwa manzwi a SiLozi.

Puwo ki nto yehula sina simela kapa sicalo. Nto yabutokwa ki kulemuha ni kulumela kuli puwo ya mushobo ni mushobo ihula ka kukalima manzwi a lipuwo zeng'wi sina mosihulezi Sikuwa sa SiIngilishi, SiAilishi ni SiKotishi. Mane hape SiIngilishi sibile ni mifuta ya SiAmerica, SiAusituloliya, SiNaijeria ni cwalocwalo. Kacenu mwa SiLozi sekuna ni manzwi a bo poto (pot), botela (bottle), buka (book), waci (watch), jakete (jacket), samende (cement), kona (corner), mapa (map), wili (wheel) ni amang'wi akalimilwe kwa Sikuwa. Cwale fa ki nto yende dikishinali ye, ili mufuta wapili, ya SiLozi ka SiLozi haikaba makalelo feela kuli babang'wi ni bona bazwisezepili fobasiyezi bo Mundia Mwendende ni kung'ola libuka za lituto za njimo, sayansi, bumapangapanga ni bumbuti ka SiLozi. Foo mutu kaufela ukakona kuituta kulukisa mota kapa fulai ka kuitusisa SiLozi ibe feela lituto zakueza cwalo halili ka SiLozi.

Baituti ba puwo mane ni bang'i bayona banolofalelizwe kufumana ka bubebe litaluso za manzwi ao bakakanya. Hape puwo yaluna ina ni manzwi ana ni litaluso zefapahana mwa maneku amang'wi a naha. Mubali utafumana kuli zeo lilukisizwe mi hape utatabela kufumana kuli manzwi aaluzwi tubindibindi kubonisa musebezi wa kabindi ni kabindi mwa linzwi.

Bo Mwendende habasikafa litaluso za manzwi feela kono bafile ni butungi bwa tuto bobuiputezi mwa manzwi haitusiswa hande.

Namabanda Wamunyima Mundia
Lecturer
Head of Department, (Literature and Languages) - UNZA

Kemelo ya Litaku Zeitusisizwe Kutaluhanya Mifuta ya Manzwi

abbr.	
adj.	adjective
adv.t	adverb
adv.t exp.	adverbial expression
afrik.	afrikaans
anat.	anatomy
arith.	Arithmetic
aux. v.t	auxiliary verb
bor.t.	borrowed term
by ext.	by extension
caus.	causative form
cf.	compare
coll.	colloquial
col. n.	collective name
conj.	conjunction
dem. adj.	demonstration adjective
dem. pron	demonstrative
der.	derivative (s)
dim.	diminutive
ecc.	eccelesiastical
e.g.	for example
emph. pron.	emphatic pronoun
Eng.	English
excl.	exclamation
fig. exp.	figurative expression
freg.	frequentative form
gen. exp.	general expression
gen. n.	genetric name
hort. part.	hortative particle
ideoph.	ideophone
lit.	literally
med.	medicine
Mb.	Mbunda language
n.	noun
neg.	negative
obj.	object
obs.	obsolete
old.l.	old Luyana languages
pass.	passive voice
pers. n.	personal noun
pl.	plural
poss. adj.	possessive adjective
poss. pron.	possessive pronoun
pref.	prefix
prep.	preposition
pron.	pronoun
prov.t	proverb
qual.	qualitative form
rec.	reciprocal form
red.	reduplicative form
ref.	reflexive form
rel.	relative form
script.	scripture
sing.	singular
spec. exp.	special expression
stat.	stative form
subj.	subject

idiom. exp.	idiomatic expression	**syn.**	synonym
inf.	informal expression	**v.i.**	intransitive verb
int.	intensive form	**v.t.**	transitive verb
interj.	interjection	**zool.**	zoology
inv.t	inversive form		

MABIZO A SiLOZI: Likwata ni pupo yaona

Libizo litaluswa kuli ki mubizezo wa sika kaufela, ibe mutu kota, folofolo ni zeng'wi cwalo. Mabizo ona ni *zeshangelwa* ni *mibisi*. Mwa *lipuwo* za sintu kaufela, ising'i mwa SiLozi feela, zeshangelwa ki zabutokwa hahulu kakuli lifa taluso ya mibisi yeo. Halukaanga mubisi wa *–Lozi* luka itusisa ona cwana ni *zeshangelwa kwamakalelo* zeo:

si + **Lozi** (SiLozi): taluso – **Puwo ye;** SiLozi.
mu + **Lozi** (muLozi): taluso- **Mutu wateng'i**; MuLozi
ma + **Lozi** (maLozi): taluso – **Mushobo wabona**; MaLozi

Mabizo a SiLozi aalulezwi mwa litopa mi lulatelela mualulelo wa caziba yabizwa *Professor* Carl Meinhoff hanatamahanyize SiLozi ni sisimululi sa lipuwo za sintu (Ur Bantu) sina cwana:

Palo ya sitopa	Sesishangelwa kwamakalelo a Ur - Bantu	Sesishangelwa kwamakalelo a SiLozi	Linzwi la mutala
1	mu	mu	mutu
1a	-	-	malume
2	va	ba	batu
2a	-	bo	bo malume
3	mu	mu	munzi

4	mi	mi	minzi
5	li	li	lifasi
6	ma	ma	mafasi
7	ki	si	silepe
8	bi	li	lilepe
9	ni	n(m)	nda (mba)
10	lini	li(n)(m)	linda (limba)
11	lu	lu	luwawa
12	tu	tu	tutwa
13	ka	ka	katwa
14	vu	bu	butwa
15	ku	ku	kulobala
16	pa	fa	fale
17	ku	kwa	kwanu
18	mu	mwa	mwani
19	pi	si	sishimani
20	yu	bi	bishimani
21	yi	-	-
22	yu	-	-

Iingilwe ka kukopisa feela ku, Mwisiya M.W. (1977: 16)
Mitala mwa lipulelo ni yona niifile kwamafelelezo a dikishinali ye mwa *Limanahani* zabo A, C, C1, C2, C3 ni C4 ka kuukula feela

Mwafitiselizwe Manzwi ni Litaluso

Manzwi ang'ozwi ka kulatelela zeo:

Linzwi, kemelo ya mufuta walona taluso ni mutala fokutokwahala. Hape linzwi libonisizwe kuli limwa kalulo ifi ya pupo ya puwo ili ka kuba libizo, kemelo ya libizo, kezo, silikanyiso sa milumo, kalokandina, mulumo oakaleza, talelezo, kapa zeshangelwa.

LIBUKA ZA LUKUMBU

Ka kulika kueza lipatisiso zetiile zeama buniti bwa litaluso za manzwi ni litaba zeng'wi zeama SiLozi, mung'oli nana ni kuba ni Libuka za Lukumbu ili zeo nanze anonoyanonoya teng'i zabutokwa;

Bible Society of Zambia (1984) *Bibele Yekenile.* Lusaka: BSZ.

Fortune, G. (1970) The Languages of the Western Province of Zambia. *Journal of the Language Association of East Africa* 1, 1, pp. 31-38.

Gluckman, M. (1942) Prefix Concordance in Lozi, Lingua Franca of Barotseland. *African Studies* Vol. 1, pp.105 – 114.

Jalla, A. (1961) The Story of the Barotse Nation, a translation of "Litaba za Sicaba sa MaLozi". *Publications Bureau of the Federation of the Southern Rhodesia and Nyasaland*, Lusaka.

Lewanika, G.A.M. (1949) *English-Lozi Phrase Book.* London: Macmillan.

Mainga, M. (1965) The Origins of the Lozi: Some Oral Traditions in E. Stokes and R. Brown (eds.), *The Zambesian Past.* Manchester: Manchester University Press, pp 238-247.

Mupatu, Y.W. (1978) *Silozi Selubulela.* Lusaka: Neczam.

Mwisiya, M.W. (1977) *Introduction to Silozi Grammar.* Lusaka: Neczam.

Ohanessian, S. and E.M. Kashoki (1978) *Language in Zambia.* London: International African Institute.

O'Sullivan, O, (1993) *English-Silozi Dictionary*. Lusaka: ZEPH.

Turner, V.W., (1952) *The Lozi People of North-West Rhodesia.* London: Ethnographic Survey of Africa- International Institute.

Zetukufalize pilu ya mung'oli kuzwelela ku Father Owen O'Sullivan.

Kwandaa kuli SiLozi sitokwa Sayansi ni Bumapangapanga sina takazo ya Lewanika hazwa kwa Britain ka 1902, buniti bwa butokwa bwa kuituta puwo kuli naha izwelepili lipakiwa hape ki Owen O'Sullivan ni babang'wi sina yena hanaize cwana, mwa *English – Silozi Dictionary*, ka Sikuwa fa likepe la *ix*;

> SiLozi needs to develop new terms for new realities of the Third Millenium. If in the name of preserving tradition, it closes itself to what is new and involving, if it regards the SiLozi of the past as the only authentic SiLozi, then it will have condemned itself to extinction.... The challenge to the Lozi people today [1993], and especially to the young generation [who know], is to create a new literature ... Failure to do so will result in the death of SiLozi in two or three generations. Where language dies, culture dies with it , and people become a mere mass. *Komu kutuswa yeitusa.* (self-help comes first).

LISUPO KA SILOZI

Kuto	.	kuli uyeme haubalile.
Kutwana	:	kuli ulilimale ni kushangela muhupulo ong'ozwikukala ka taku yetuna.
Felwani	,	kuli ulilimale haunze ubala
Puzo	?	kuli ukupe kalabo haunze ubala.
Makalo	!	kuli ubonise kukomoka; kumakala.
Fielo	;	kuli ulilimale ni kushangela likalulo zeng'wi ka taku yenyinyani.
Taku yetuna	L M	kuli ubonise ponahalo ya litaku zekala pulelo kapa libizo la sika toota sina mutu, tolopo, naha cwana; Mwendende, Kaoma, Zambia.
Taku yenyinyani	lm	kuli ubonise ponahalo ya taku kaufela isi ka butuna.
Taku ya mwana	**a, e**	yeng'wi ya litaku za sipeleta zeo; a, e, i, o. u. haung'ola.
Taku ya mushemi	**b, d**	yeng'wi ya litaku za sipeleta kwandaa za bana.
Kwalulalipuleliso	"	kuli ubonise manzwi ka mwabulelezwi fa kalela.

Kwala lipuleliso	”	kuli ubonise manzwi ka mwabulelezwi fa felela.
Haifeni	-	kuli kuboniswe kalulo ya litaku za linzwi.
Likwahelo	( )	kuli ubonise kauhano ya muinelo omung’wi wa linzwi.
Tundu	[ ]	kuli ubonise nepo, kekezo kapa taku ni palo zefilwe kapa zeshangezwi.
Naleli	*	kuli ubonise tokomelo ya zeng’ozwi.
Dashi	_	kuli ubonise kauhano ya manzwi amwa pulelo.
Nazareti	~	kuli ubonise mulumo wamwa ngo fa taku ya n̲ sina ñ̲.
Kanala	`	kuli ubonise bung’i mwa pulelo fa linzwi la Sikuwa kapa kutokwa ponahalo ya taku.

Aa

a. ina ni mulumo wa '*a*' sina mwa *pata*. Ikona kuitusiswa ni litakuza bashemi kueza kalulo ya linzwi

a! *interj.* kumakala, ibata kuswana ni ha!

a. *poss.pron* bung'i bwa sika sina *ahae*; *abona*; *atona*.

-aba. v.t. ikabele; fa babang'wi (ka kulikanelela).

aca!acuu! exl. Kuho ya kuutwa butuku sina *aca, ki kale miholofala*! Sina acu!

-akaleza. (akalelize) v.t. kubulela ka kukakanya feela

-akisa. (akisize) v.t. kuiponisa ka muikuhumuso sina *Nyambe uakisa mali ana ni ona*.

ako *intj* ...keye, ki kao... hakatahe, pulelo yeeli puzo mwa mayumbo.

-akufa (akufile) v.i. ku zamaya kapilipili, nyangufa.

-akufisa (akufisize) v.t. kueza kapilipili sina akufisa kubulela.

-akwela (akwela) v.t. kuswala sika sesi mwa mbyumbyulu sina *akwela mbola*.

-alaba (alabile) v.t bulela kalabo ya puzo.

-alabana (alabani) v.t. kuwela fafasi ni kuipindinga fateng'i.

-alakanya (alakanyize) v.t. kuhupula za moo siinezi sika, mubonahalelo sina ualakanya nto mang'i?

-aluhana (aluhani) v.t. kalulo kuisa kusili.

-aluhanya, (aluhanyize) v.t. kunga sika kusiaba likalulo zeng'ata.

-alula[1]**,** (aluzi) v.t. kueza likalo zeng'ata

-alula[2,] (aluzi) v.t kufeza kubeya mwalo mwa lukuko, sina alula lukuko loo.

-alunguta, (alungufile) v.t. kuketahanya lika kulibeya moliwela ka swanelo

-ama, (amile) v.t. kuswala, kueza kalulo yasesibulelwa kapa kuezwa sina litaba zeo liama bo mang'i?

-ambeka, (ambekile) v.t. kuapesa sibaka sesituna kapa ka butuna sina *pula iambekile libala kaufela.*

-ambelela, (ambelezi) v.t. kulaela mulyani wa sizo kuli upete sika sina *uambelezi kuli noha inilume*.

-ambola (ambozi) v.i. kubulela ni mutu yomung'wi, sina *mina nemuli nikaambola ni yena*.

-ambuka (ambukile) v.t. kutuhela kueza sika, kusiya mutu kapa sika silinoosi.

-amuha (amuhile) v.t. kuzwisa sika ku mutu yanasifilwe pili.

-amuhela (amuhezi) v.t. kuunga sika ka mazoho, sina ki mina mutilo amuhela mbonyi nji?

-anda (andile) v.t. kukangelisa kapa kuciswa ki salami.

-andala (andalalile) v.t. kunata ka lubaka kapa ng'indi

-andamena (andamisize) v.t. kulibelela mutu kapa sika, -bandamena.

-andamena (andamezi) v.t. kuliza maoma a Mulena, Litunga.
-angabala (angabezi/angabalile) v.t. kufetuha sikuba, sitoto sina mutu yo uangabala feela.
-anyisa (anyisize) **v.i** kufa mazwele ku mbututu kuli ahohe mabisi ka mulomo.
-anyuka (anyukile) v.t kuya fa buloko, kulobala hahulu.
-ang'uka (ang'ukile) v.t kuutiwa ki mutu yasi maho kapa ndataho yakupepa.
-ang'ula (ang'uzi) v.t kuuta mutu.
-apala (apezi) v.t kubeya saapalo fa mubili sina *yo uapala kubo yahae.*
-apula (apuzi) v.t kuzwisa sika fa mubili.
-apeha (apeya) v.t kubilisa sico kuli sibuzwe.
-apule n. bor.t mufuta wa tolwana yetabusa hahulu fokueziwa lino zemunati. (Eng. Apple).
-apuha (apuhile) v.i kuzwisa sika senesiapesize sesing'wi. Sina *mulimi naapuhile meeto;* nalemuhile kapili.
asha! *interj.* kuswaba ka mulumo ocwalo kapa *kwee.* Sina asha! Uishutile nongolo yaani.
-ata, v.i kuba bung'ata kulo, bung'ata.
-atama, (atami) v.i kuapula mulomo, kuapuha kwa mulomo.
-atula, (atuzi) v.t kufa katulo ya taba yezekiwa.
-atumela (atumezi) v.t kusutelela fakaufi.
au! i*nterj.* kukomoka ka mulumo ocwalo sina, au! ki wean yanatile maho.
ayodini n. bor.t. mulyani osileleza butuku bwa kolu ofumanwa mwa njee kapa lizwai. (Eng. iodine).

Bb

b, iutwahala ka mulumo sina /v/: *bubebe*, haitatama /*m*/ iba *mba* ka mulumo oile mwahalimu/opahami.
-ba, prf. pl. kusupa batu babang'ata, kapa kuyemela libizo sina *ba ki bona bang'i.*
-ba ni kuba kapa sika hasili sa mutu.
ba! interj. kulaela kuli kueziwe kapili.
-baama kutiba nzila ka kulapamateng'i.
-baba, v.i kucocota ka buhali mwahanu, sina *mbilimbili yababa*.
-babaza (babazize) v.t kulumba, sina ba *mubabaza kalikute lahae*.
-babula (babuzi) v.t kucisa sika hanyinyani ka mulilo kapa silami.
bafi? intrj. pron pl. puzo ya kubata kuziba batu babaezize sika sina *ki bafi masholi fa batu ba*?
baikale, n. pl. batu banebapila kwa kale.
baikulu, n. bana ba mwanaa mutu.

-baka, (bakile) v.i kutuhela mikwa kapa miinelo yefosahalile.

·bakula[1], v.t kusula sico mwa poto sina *bakula buhobe boo,*

-bakula[2], (bakuzi)v.t kunata hanyinyani fa mubili wa mutu.

-bakula[3], (bakuzi) v.t. kuzwisa senesisitwa mwa cika.

-bala[1] (balile) v.t kutumusa manzwi ango'ozwi kapa kuatalima feela kuziba zatalusa.

-bala[2], kuziba palo ya lika.

-baleha (balehile) v.t kusaba kulo kuya kusili. Sina *babalehile kwa Congo.*

-balela (balezi) v.t kutama mabalelo fa limota kapa fa bucwani kuli kutiye, sina *balela lapa* leo.

-bamala (bamuzi) v.t kunata mutu kapa sika, ka lubaka.

-bamba (bambile) **v.t** kutama ka kutiisa hahulu, sina *ubambile miwayo yahae.*

-bambaba (bambabile) v.i kushwa hahulu pilu sina *musali yo ubambabile hahulu.*

-bambeka (bambekile) v.t kuezeza lika hande sina *Litunga ubambekile bo kuku.*

-banda (bandile) v.i kupunyuha kapa kupicuka ka butali, kusiyala buinosi sina *wena ki wena ubandile kw andwa.*

-bandamena (bandamezi) v.t kulibelela sika sa mutu ka kusimamela

-bangoka (bangokile) v.i kusa utwa likelezo za babang'wi ni kutabela mifilifili.

-banja (banjize) v.t kuzwisa bubeke kapa lico mwa sishete *sina ki na nibanja lico mwa ndu mo.*

-bapala (bapalile) v.i kuikola kueza zalata mutu ka tabo sina *nika bapala ni musizana yo.*

-bapana (bapani) **v.t** kuba bukaufi.

-bapanya[1] (bapanyize) **v.t** kubeya lika fakaufi ni zeng'wi.

-bapanya[2] (bapanyize) kubeya lika mwa kangisano kuli kuketiwe silising'wi.

-bapisa (bapisize) v.t kulikanya lika ka kangisano sina *Mukela nabapisa nja yahae ni ya Lubinda*

-bapaza (bapazize) v.t kubeya fa tekisano kapa sintano sina ubapaza mbonyi yahae ka mali amang'ata.

-bapula (bapuzi) v.t kunamulula sika sesinamuluha, sina ubapuzi litalo fa mulupa.

-basa (basize) v.t kubeya likabisa kapa ling'walani fa sika, sina *basa ndondo yeo.*

bata[1] (batile) v.t kutokwa sika kapa kubuza sika sina ubata bomang'i?

bata[2] (batile) v.t kufela kuba ni mulilo, kusa cisa, kutima.

bata[3] (batile) v.t kusa baba sina mwanja onica wabata.

-bateka (batekile) v.t kupaheka mwa lifata.

-batili, adv. hakucwalo, ki ka mukwa usili, haki niti yeo.

-bayula v.t. kutala hahulu kulimane mezi azwa mwa nuka kapa lyabwa, sina *nuka yabayula*

bbolokwa n. muuna yafumile kono inge ali mucembele.

-bea (beya) v.t kuisa sika kulo kapa calo haizwala litolwana, *sina mango yabeya*

-bebuluka (bebulukile) v.t kuya kusili kapa kuiswa kusili

-beka (bekile) v.t kueza mitambo ya nama.

-bela[1] (bezi) v.t kukaya kapa kusita mabele fa licwe.

bela[2] (bwlile) v.t. kubeta kapa kucakula licwe kuli libe siswaniso sina ubelile tou fa licwe lelibenya.

-beleka (belekile) v.t kuya kwa musebezi kuli mutu ahole mali.

-beleka (belekile) v.t kuitusisa libeleko, sina *ubeleke tipa ye ina ni buzwa.*

-beluka (belukile) v.t kufita kapilipili

-belela (belezi) kubonahala ni kwa buse.

-bemba (bembile) v.t kusabisa babang'wi.

-benabena (benabenile) v.t kuya kafa ni kafa ka buhali.

-benda (bendile) v.t kunyema ni kusinya lika

-benya (benyize) v.t kutisa liseli leling'ata

-besa (besize) v.t kubeya fa mulilo kuli sika sibuzwe

-beta (betile) v.t kueza sika fa kota ka capu, sina *yo ubeta mukeke fa kota.*

-beteka (betekile) v.t kueza mutu bumaswe ka sitalifi inge ubonisa lilato, sina *Monde ubeteka Waluka*

-beula (beuzi) v.t kuzwisa milili ka kabemba kapa mbeli.

-biama (biamile) v.t kusikamela kulo, sina Mutale ubiami pilu.

bibele, n. buka ya linzwi la Mulimu yetuna yona Bibele Yekenile

-bifa (bafile) v.t kunyema hahulu.

-biha[1] (bihile) v.t kufitisa pilaelo ka kezo ya mutu yemaswe, sina *biha mutu yo kwa baluti ka lindwa zahae.*

-biha[2] (bihile) v.t. kufitisa zibiso ya mapalelwi, sina uyo ni bihakwa sikolo kuli nakula.

-bikuka (bikukile) v.t. kuyema kapilipili.

-bikula (bikuzi) v.t. kunanula kapilipili

-bilaela (bilaezi) v.t. kusa tabela kezo ka kubulela maikuto

-bilauka (bilaukile) v.t. kubila kuzwa mwa musina kapa lifwilikila, sina *mezi abilauka mwa mubu.*

-bima (bimile) v.t. kutiseza bumai ka milyani ya sizo

-bina (binile) v.t. kunyanganyisa lilama za mubili ka kuya ka pina yeopelwa, sina *ubina pina ya Kayowe.*

-binda (bindile) v.t kubonda sika, sina *Lumai ubinda kangoni.*

-bindela (bindezi) v.t kutisa kuli mutu awe ka kumukonjeka kwa mahutu.

-binguta (bingutile) v.t kuunga kalulo ya siselo sesicwale ka litapi kuiseza bang'i ba lisa kapa Mulena.

-bipa (bipile) v.t kuombeka mumela kuli umele, *sina bipa mauza ao luezise maheu.*

-biuka (biukile) v.t kucinca lineku kwakuya, kuliba kusili.

-boba (bobile) v.t kuzamaya mwa mezi atungile

-boloka (bolokile) v.t kufitelela kulo kapa sibaka.

-bolomoka (bolomokile) v.t kuwa mwa mazoho ka bumai.

-bopa[1] (bopile) v.t kutama ka kutiisa hahulu.

-bopa[2] (bopile) v.t. muhuwo wa poho. Sina *poho ye yabopa.*

boya n. milili yemela fa mubili wa folofolo.

-boyokela (boyokezi) kutiba kakuya mwa musima omwa sileze kapa litindi.

bualelo (ma-) n. mulunda oeziwa kutibela kuli mezi asike afitisa litapi kusili kwandaa mwa limbelo.

buanyu n. litohonolo la kukona kubulaya litapi ka miwayo.

buapositola n. bort bulateleli bwa mulena Jesu katumelo (Eng. Appostles).

buatuli n. bufi bwa likoto kwa bafosi mwa kuta.

bubotana n. kutokwa liluwo

bubukuli n. butali bwa kuputelela babang'wi zabona bakeng'i sa muna.

bucabela n. (kwa upa) lineku kokupazulela lizazi.

bucakolwa n. bunwi hahulu bwa bucwala bundalabangwana.

bucwang'i n. limela zetala zefumaneha mwa mabala ni libaka zeng'wi.

bufokoli n. kulonda, kapa kutokwa maata.

bufubelu adj. mubala obonahala sina mali a mutu.

bufumi adj. kuba ni liluwo.

bufuzana adj. kutokwa liluwo; kusa fuma; bubotana.

buhali[1] adj kusabisa ka manzwi ahanisa sika

buhali[2] n. kushenga lineku leling'wi kapa amabeli sina *tipa ina ni buhali.*

buhali[3] n. kuba ndwalume yakonile kutula balwani babang'wi.

buhalizo adj mobaipizeza batu babanyalani mi mutu alimung'wi sihulu basali; mufubalume-haili baana.

buhata (mashano) adj. kubulela litaba zesi zaniti.

buhazo n. buhali bwa sifanu bobukona kubulaya mutu kapa folofolo – poizoni.

buhedeni n. kusalumela kuli Mulimu uteng'i ni kuli Jesu ki muliululi wa batu.

buhobe n. sico sesikambile sesiezwa fa bupi sihulu bwa mbonyi, mabele, mwanja, mauza ni mifuta yaming'wi ya bubeke.

buhule[1] adv.t kuba kwasibaka sesisiyo fakaufi ni fainzi mutu.

buhule[2] adj. buozwa; kulata hahulu kuitobala ni baana kapa basali ka tifo.

buhulu adj. kuba ni lilimo zeng'ata kufita yomung'wi kapa babang'wi.

buhuluhulu n. kalekale koo, kasamulaho.

buifuti kapa buifuto adj. kuipuluka ka sabo yakueza libi; busepahali ku mulimu.

buikaco. n. kuikutwisisa ka muikuhumuso; kuitata hahulu usina mayemo a butali bouiponisa bona.

buikalabelo, n. kuba ni zibo yefa manzwi ni niti mwa likezo zeezwa.

buikatazo n. mukwa wakuitika kueza lika hande.
buiketo n. kupila hande mwa bupilo
buikuhumuso n. (buikumuso) kuikaca; kuikuunga butokwa.
buikuungo n. kuikutwisisa; kuikaca kapa kuikuhumusa.
buikuto n. mukwa wakunahana fa sika ka kufa mabaka.
buima[1] n. bukiti bwa sika.
buima[2] n. kuitwala, kuba ni mba, mulwalo.
buimukuka n. kusaba ni makete mwa bupilo; kuba ni masila.
buineelo n. kulakaza kufa mutu sika kapilu kaufela
buinelo n. sibaka sakuinateng'i; ponahalo yasika.
buino, n. fa kuina ka nako yeo sina mwa ndu ya kulobala
buinoosi n. kuina mutu asina balikani kapa bakuambola ni bona.
buinyako n. kuipuha isali wena
buituti n.kuitibisa lika iliwena ka lituto.
buiziniko n. kutokwa likute ku babahulu.
-buka v.t (bukile) kueza buhule ni mutu yanyezwi kapa yanyezi.
buka n kopi yakung'olela teng'i litaba kapa kopi mokun'guzwi litaba.
-buka[1] v.t. kuleleka lizinzi fa sika sihulu fa sico.
-buka[2] v.t. kezo ya kuitobala ni mutu yanyezi kapa yanyezwi.
buketalizo, n. (bufaifi) sina palo ya 5.lika zefitelela bune ka silising'wi.
bukoba, n (butanga); (bumwai) kusebeleza yomung'wi usa holi.
bukombwa n. butanga bwa kubuluka liluwo la mulena.
bukreste n. kulumela za Jesu Kreste
bukuba adj kutokwa ngana; bulyangu, butoto.
bukunong'u adj, bufubelu bobunsunyana; bufubelu bobutibile.
-bukula, v.t kuunga lika za babang'wi ka bunanu kapa kuputelela.
bukute n. butuku bwa mahutu bobutisa butuku ka kutabataba.
bukuwa n. litolopo kokupila batu hande bukaufi ni linjanji ni malaiti.
bukwala n. zibo ya kueza lika hande.
bukwenkwetu (bungangalume) n. muuna yomutelele yomukima yatiile.
bukwasha, n. buino bwa kusanyala
bukwenyani n. muipizezo oli halaa mutu ni banyalezi kaufela.
bukwenyepa, n. buino bwa kutoywa kwa muuna yanunile hahulu.
bukwetunga, buino bwa muuna yanyezi mwanaa mulena.
bula v.t kuyebula kapa kuzwisa makumba fa makwati a kota.
bulaalu, n. kekezo ya kuzwa fa bubeli
bulalu n. mali abolile abonahala busweu.
bulamuleli n. kupuluhisa kapa kulukulula babaziyelehile.
bulauli, n. likezo za kueza mabibo a kukona kunuha lika; bulaeli.
bulazibi n. kezo ya kusa ina kapa kulobalela lineku lililing'wi fa mumbeta kapa fa bulobalo *busihu* mutu inge aile fa buloko.
buleke, n. peulu kapa mufuta wa sikiso sa mezi oezizwe fa senge sina likapa.

bulembe, n. mulyani osifanu obeiwangwa kwa masho.

bulendele, n. busholi kapa bulengwami.

buleta, n. bunolonolo bwa sika hasiswalwa ka minwana sina matali amanca abuleta

buliba n. kutunga kwa mezi amwa lyabwa, nuka kapa lisa.

bulikani, n. kutwano ya batu babana ni lilimo zebata kulikana

bulikelelo n. kalulo ya lihalimu ya manzibuana kolilikelela lizazi

bulili, n. musiyo wamwa ndu, malobalo.

bulilo n. sibaka kapa buino bwa kumatehiwa ka buloko kapa samende

bulimbwe, n. silamatela sesiezwa fa miselo yelamatela kuswasisa linyunywani.

bulimi n. kueza misebezi ya kulima; kuba njimi.

bulisana, n. kumamela likomu zefula.

bulisao, n. tukotokoto twa looto totutateliswa tobolo ka kutukopanya ni musili.

buliti[1]; n. kulonda kapa kusa eza lika kapili.

buliti[2], n. kezo ya kulelekisa linyuywani zeca bubeke mwa simu ya mutu, bulili.

bulizi[1], n. boya bobukima bobuli fa mubili wa folofolo

bulizi[2], n. kezo ya kuliza mulupa.

bulo, n. kokwani yebelela yetelele yeitusiswa kueza njiso kwa kashuto.

bulobalo n. sibaka fokulobaliwa ki mutu.

bulobeli, n. kezo ya micomibi; kuca kutima babang'wi.

bulofa, n. kuina feela mutu asina musebezi wana ni ona

buloi, n. kezo ya kubulaya batu kapa kubatiseza kozi ka milyani ni mabibo.

buloko[1], n. masipa a likomu a mezi.

buloko[2], n. buino bwa mubili wa mutu kuikutwa kukatala ni kutima meeto kulobala.

buloshwe n. bukuba kapa bwanganu.

bulota n. nto yelamatela yezwa fa sikukula sa linosi

BuLozi n. naha ya batu bababizwa MaLozi babayahile wiko wa naha Zambia

bului- (buluwi) n. buino bwa kufuma lika zeng'ata

-buluka[1], v.i.. kubeya sika ka tokomelo.

-buluka[2], v.i. kukena kulo ni kuyozwela kwa buse hape

buluki n. kezo ya kuluka lika zecwale ka lyapalo ni zeng'wi.

bulukisi, n. zibo ya buikoneli kwa kueza hande lika

-bulula[1], n. kuyanga matali a mwanja; kuyanga shombo

-bulula[2], v.t kukala kumela meeno kwa mbututu.

-bulula[3], v.t kubuyelela kulo ka moya ozwa mwahanu

bululeli, n. zibo ya buikoneli kwa kueza lituwa za mandu ka bucwani.

bululi n. fa sika luli, tukiso ya mulelo kapa milelo sina kutaba fa bululi ka lisho;

kapa kupeta bululi bwa musebezi.

-bululuha v.i. kupompeha ka moya.

bulumba, n. buino bwa silumba ka kukona kukena mutu kuli akule butuku.
bulumeli, n. buikuto bwa mutu kuli una ni tumelo kwa sika seo.
buluti, n. bwa kukona kuzibisa babang'wi lituto.
bulutu, n. kuina mutu alinoosi kunze kukuzize; buinoosi.
bulwani, n. mukwa wa kulata lindwa nako ni nako.
bulyangu, n. butoto; bukuba bwa mafelelezo mwa lipulelo
bulyo, n. lineku la silyo ili kokuna ni lizoho lelicisiwa halaa bung'ata bwa batu.
buma, n. kuliza mulupa hahulu
bumai n. kutokwa litohonolo
bumameli n. bubabaleli bwa lika
bumba, n. kusa pepa kwa basali; kuba mumba.
bumbekuma, n. butanya bobutisa kusa pepa kwa musali.
bumbengwa, n. butanya ka buhule kapa boozwa.
bumbo, n. siyaleto sa sului kapa butwa.
bumbombo, n. buino bwa kufuma hahulu; kuba mbombo.
bumbuti, n. bucaziba bwa kushengununa sipi kuzwisa fa macwe.
bumbwete, n. mba yetuna yebato lepelela bakeng'i sakununa.
bumenemene, n. mukwa wa kubulelanga litaba zesi zaniti.
bumete, n. mali a folofolo akona kutatehiwa kueza busunso
bumpaale n. kutokwa liseli (zibo) fa lika, buzizi.
bumumu, n. kusa bulela, busataambi.
bumwelwa, n. buinosi ka kushwelwa.
bunangu, n. kukona kuziba kapilipili zalutiwa mutu
bunanu, n. butali bwa busholi; butali bwa kueza za buhata
bundaa, n. malikanyiso a mulumo kutalusa buino bwa linyunywani zeng'atang'ata zebundami kulokulikung'wi.
bundalabangwana, n. bunwi hahulu bwa bucwala; kuezanga kuli mutu hakozwi ki kulobala mwa mupanda.
bundaleti, n. bumameli bwa linyunywani mwa sitaka.
bundamalume n. (buyeketi) buino bwa muuna kwa habo musali ka kuyahateng'i.
bundambo, n. kuzibana ni batu kapa kuziba hande lika
bundamweti, n. old.l kuzwisa mwa kozi, lizwa fa 'kundamwena' la SiAluyana.
bundau, n. zibo ya sisimo ni sizo samwa sibaka, silalo.
bunde, n. sifateho pilu ni buino za mutu zetabisa babang'wi.
bundee, n. kusaba kueza misebezi yetaata; kufulisa babang'wi mwa manamani.
bundiala n. (bundiyala), buino bwa kutokwa bashemi kakuli bashwile.
bundiulu, n. kuikutwa buinoosi ka maswabi kapa sililo- ndiulu
bundolindoli, n. mibala ya bupatakapataka sina likaka
-bundulula, v.i. kusita lwabubeli mwa cika hase musulile musitelo wapili- mulengo.

bundume, n. kusa saba sika, kutiya kwa kulwana kusina sabo.

bunduna, n. situlo sa kuetelela munzi kapa likolo.

bunga, n. saapalo samwa teka sesitamatamilwe sa minganja

bungangalume, n. buino bwa kuba bukuswani ni kutiya, kuzinda, bwa muuna yomukima

bungululwa, n. lico zesiyezi hanekuciwa fa tafule kapa mwa mukeke.

bungulunde, n. buino bwa likezo za kusa utwa likelezo ni litaelo.

bunguya, n. buino bwa kuba bwanana hahulu ni kutokwa maata azebaeza babahulu.

bungwangwa, n. likezo za busholi ka linako zeng'ata

bunjambo, n. kubulelabulela hahulu litaba ka mulomo.

bunjanu, n. kuca hahulu; kutimana lico

bunjebwe, n. buino bwa kutokwa bufumu, bubotana.

bunjinje, n. mukwa wa kubulaya litapi ka kulipalelwisa kubuyela ka kubeya lika zehanisa moya kukena mwa mezi.

bunkolyo, n. inf. lika zesweu zekwa njenje kuisileleza kwa matuku a litalo lamwahali maku.

bunkume, n kalulo yeeza bupinyana ya lii.

buuna[1], n. inf. njenje ya mutu yesi musali – nemba, ndotwani.

buuna[2] n. buino bwa kusa ba musali,

bunoi, n. kuteyela fa kaufi ni fokufita batu mwa hae.

bunono, n. buino bwa kaze yezwile mwa hae kuishangula.

bunsu, n. mubala oswana ni lishala kapa buino bwa lififi busihu.

bunuhi n. likezo za kubulela ka kuluka lika zesika bonwa kale.

bununu, n. (minunu) likokwani zesisani zena ni mubala omunsunyana zebanga kwa linja ni linyunywani.

bunyambuta, n. likwani zenyinyani-nyinyani za mubala omusweu zelumakanga linja, likuhu ni batu-sina bununu.

bunyanga n. pulayo ya lifolofolo ki muzumi kapa bazumi

bunyazi n. bulikani ka kusomananga ni mutu yesi yanyalanwi ni yena.

bunyefuli, n. kubulela manzwi kapa kueza likezo za kusa sepa mutu hande.

bunyemi, n. kusa tabela ka zeezahala kapa kubonisa cwalo.

bunzohoto, n. lineku la mubili lelisi la silyo, lineku la lizoho lelisa cisiwi ki bung'ata bwa batu.

bung'aka, zibo ya milyani kapa bualafi.

bung'ang'eli, n. kuhanelela kueza nto yehaniwa ki babang'wi.

bung'anya, n. mahang'i akunyaziseza babang'wi, kapa buino bwa kusa omelela hande kwa nama kapa tapi sina maonyena.

bung'ete, n. buino bwa kusa ziba sizo sa batu.

bung'wanyama, n. buino bwa busholi ni kuputelela babang'wi.

bung'wi, n. kutokwa wabubeli, buinoosi feela.

buozwa, n. (boozwa), buhule bwa kueza ni batu kuli bakufe tifo.

bupahamo, n. (ng'ambamo) kuhayama, kuya mwahalimu

bupaki, n. kufitisa maikuto a buniti bwa taba fapilaa bazekisi.

bupala. n. butelele bwamwa maneku amakuswani a sika.

bupama, n. luoto kapa busisani bobueza inge lungonyangeti

bupangi, n. buezi bwa lika zecwale ka bubeti

bupapati, n. buino bwa kupatama kwa maneku a mabeli a sika sina tapi kapa kobili ya mali a buwayawaya.

bupelemeki, n. kubulela buhata ka mukwa oeza inge niti.

bupenti, n. buikuto bwa kezo ya kupenta.

bupilo, n. buino bwa kukona kubuyela kwa mutu, folofolo, kapa limela ni zeng'wi cwalo.

bupokola, n. buino bwa kueza misebezi ya kupeta mulao

bupukupuku, n. buino bwa kuikeza kapa kuba nto yesabisa sina singolongoma kapa sikishikishi.

bupulumuki, n. kutokwa hande zuho mwa booko ka likezo za mifilifili.

bupuzwa, n. mubala omusetanyana inge malu apula.

bupyeha n. kuba ni boi; kuba lipyeha la mafelelezo.

busataambi, n. kusa bulelela ni kusautwa ka mazebe ni mulomo.

buse, n. lineku leling'wi la sika.

buseta[1], n. kusa bonahala hande kwa mubala ka meeto kakuli kueza inge fokuna ni maluli.

buseta[2,] n. mubala bonahala bunsunyana bobuwela kwa busweu.

-busha, v.t kuya kwalineku lisili kusiya kokulukile.

bushaa, n. kalulo mwa nuka kapa lyabwa fokueza kuli macwe atumukile.

busholi, n mukwa wakuikuungelanga lika usika fiwa ni mafelelezo waswalwa.

bushwana, n. kuba mutu yakona kuyola situlo sa munzi.

busia, n. butuna bwa maneku a sika sina busia bwa mukolo

busifa, n. buino bwa kubiha yomung'wi.

busihali, n. zeama busali bwa folofolo ka buino bwayona

busihu n nako yeufelile musihali.

busimba[1] n. kutokwa litohonolo kwa kufumana siselo sihulu kwa kuzuma lifolofolo kapa kuwaya litapi.

busimba[2] n. mukwa wakusa opela pina ka mulumo olukile sina malundu.

busisini, n. kalulo yamwahanu fokumelile meeno.

busole, n. kuba yomung'wi wa batu babali mwa mpi.

busomi, n. kushendaula, kuseha mutu, kapa kuitobala ni mutu yomung'wi ka kukenya njenje.

busula, n. kusa utwahala bunde; kutokwa munati.

busuleni n. kuikezeza feela lika kusina kuketululula

busunso n. kalulo ya sico yeciwa ni buhobe ka kusunsa teng'i.

busupali, n. buino bwa kuba ni lilimo zeng'ata; bucembele.

busussu, n. buino bwa kusa kona kuutwa zebulelwa.

buswa, n. lifa laluwile mutu kapa kabelo ya sesikutela mutu ka musebezi waezize kuli aikole ka kuitoba mabote.

-buswaeli, v.t mukwa wa kubulaelela nto yeholofalizwe kale ka mulelo wa kuibulaya.

buswenyi, n. kutokwa makeke kapa sishemo kubabang'wi.

busweu, n. mubala obonahala inge muzilili wa komu ya sitole.

buta, (mata) n. pl. sizumiso kapa silwaniso sesiitusisa masho ka kuhoha muhala wasona otamilwe kwa maneku amafelelezo a kakota.

buta[1], (butile) v.i komu haiina fafasi.

buta[2], (butile) v.i kutibana kwa likota ka kuba ni matali amang'ata.

butaka, n kulikana kwa lilimo ka sipepo sa batu.

butakwa, n. bunwi hahulu bwa bucwala.

butala[1] n kusa buzwa kwa sika sesiciwa.

butala[2] n mubala oswana ni matali a likota.

butale, n. licwe la sipi, kopa, emalaludi, gauda, nikelu, looto kapa licwe kaufela kokukona kushengununwa zeo ni zeng'wi.

butali, n. zibo ya lika kapa temuho ya lika kapilipili.

butanu, n. bufaifi, palo yetatama bune.

butanya n kusa utwa kuelezwa, kuba lizangunda.

butapali n mukwa wakuswalaswala lika kapa kuikezeza lika usika laelwa cwalo.

butaasi n. kalulo yesi fahalimu a sika.

butaata n. kusa konahala ka bunolo.

butelisi, n. bunoni bwa mali a mitelo kwa sicaba.

butibo n butungi bwa sika kuya fafasi.

buticele, n. bor.t. musebezi ka buikungo bwa kuluta batu lituto buluti. (Eng. teacher).

butikitibi, n. bor.t musebezi ka buikungo bwa kubatisisa litaba zefosizwe ki batu (Eng. detective).

butimani, n. kusalata kufa kalulo kubabang'wi.

butimbi, n. kusa kona kuswala lika zelutiwa ka pili. Iswana ni kutokwa zibo ya lika kapa ni busimba (mubone sitimbi).

butobi, n. kezo ya kuzwa kulo mutu asaboniwi ki babang'wi.

butokwa, n. kuba teng'i ka bung'ata kapa mokulukanela sina lico ki ki za butokwa.

butokwi, n. kuba mwa buino bwa kulakaza kuba ni sika.

butola, n. kuitobala ni mutu yali wahenu ili mwila ka sizo sa SiLozi.

butoloki, n. musebezi kapa kezo ya kutalusulula lika kuzwa mwa mubulelelo wapili kuisa kuomung'wi ibe ka mulomo kapa ka kung'ola.

butompehi, n buino bwa kutompiwa ka likute ki babang'wi

butongwe n papali ya banana ya kuitamba ili kueza kezo ya kuswala ka kunyanyabeka fa mubili.

butoto n. bulyangu, bukuba kapa buzizi; nihaiba bulunyonzwi ni bucakaputu-kutalusa kutokwa ngana kapa kutokwa butali ka likezo.

butu n. kuba kapa kueza mikwa ya batu – kueza likezo zelukile mwa bupilo sina batu babang'wi.

butuku (ma-) n kusa ikutwa hande mwa mubili bakeng'i sa kukula.

butuli n. buino bwa kukona kueza lika fa sipi zecwale ka mihuma, miwayo ni litipa.

butulisi n. kezo ya kubeya mununo, ka mutala, *simu ya Sekeli haina butulisi.*

-butuluha v.t. kuyema sina komu haiyema foneibutile.

butulungundu (ma-) n. sibaka kusa likanelela hande fafasi ili nto yekona kupaleliswa mutu kuzamaya hande.

butumo n. kuba musepahali, buzibahali kwa sicaba, ki linzwi lelizwa fa kutuma.

butumuka, (butumukile) n. kuba ni sabo yetiswa ki kezo yakapilipili, kapa kumakala kokutuna ka baka la kezo kapa kezahalo yautwa mutu.

butuna, n. buino bwa kuba kapa kubonahala kufitelela lika zeng'wi, kuungiwa kuli ponahalo kapa buino bwa sika kapa mutu bufita bwa zeng'wi kapa babang'wi.

butungi, n. kuyepeha ka kuya fafasi lizwa fa –tunga.

butunu, n. mahoho afa litalo kapa mukata wa folofolo ili a siyalanga hakubuhiwa.

bututi[1], n. musebezi wa kuzwisa muluku kwa bucwala.

buluti[2] n. kezo ya kuzwa kulo fana pila mutu kuya kusili kuyo pila teng'i hape. Izwa fa – tuta.

butwa, col n. likwakwani za mufuta wa sului zesweunyana mi likona kuca ni kusinya limela kapa likazeng'wi zeomile.

-butwela, (butwezi) v.t kezo ya kuyebula kapa kukokola nto yeciwa sina ngulu kapa mawakaka- kapa kubandabanda sika sesipangiwa sina muwayo kapa tipa yemwa teku kapa silungo.

butwela, n. kezo ya kuya kulo kuyo batisisa niti ya buino bwa sika kapa likezo za batu ba naha isili ka mulelo wakutisa piho ku bahenu.

-buuka[1] (buikile), byuka/biuka v.i kusiya sibaka sakuli babang'wi bafite teng'i ni kuyo ikemela mutu anoosi sina haluli: Mulena hakafita mubyukele neku la nzohoto.

-buuka[2] (buukile), kapa byuka v.i kusikuluhela neku leling'wi ka lipulelo kapa likelezo.

-buulwa (buuswi), v.t kezo ya kukashiwa ki moya ofuka hahulu sina mukolo wa Lubinda ubuikezi kwa siko bakeng'i sa moya onofuka maabani.

-buumana, v.i ponahalo ya kukubukana kwa sika sesili kwahule ni mutu sina; *ki ng'i sesibuumani fa saana fani?*

buuzwi, n. kezo ya kuikungela lika mutu asika fiwa, iswana ni busholi, izwa fa –uzwa.

-buwa (buwile) v.t kuzwisa litalo fa folofolo ka litipa kapa lika zeng'wi zeitusiswa kueza kezo yeo.

buwelekeshe, n. libunda la tuka totunyinyani sina tucwe, tusapo twa litapi, lifaha ni cwalocwalo.

buweta, n. bor.t, musebezi wa kufa batu lico mwa hotela kapa sibaka sesing'wi sa macelo a lico (Eng. waiter).

-buyaeta (buyaetile/buyaetile) v.t kuipumulisa kasamulaho akezo yekatalisa sina kunanula nto yebukiti kapa kumata.

buyahi, n. musebezi wa kueza miyaho yecwalo ka mandu ni libaka zeng'wi za maino, izwa fa –yaha.

buyalo, n. lishasha leliyaliwa mwa mukolo ka kunanulwa hanyinyani kuzwa fa lilaho laona kusabisa kuli batu kapa lika zelongilwe teng'i lisike za koloba. Izwa fa –yala.

buyakayaka, n. buino bwa kusa zuha hande mwa booko bwa mutu, kulyangana, bupulumuki.

buyambi, n. musebezi wa kuzuma litapi, izwa fa – yamba.

-buyana v.t. (buyani kapa buyanile) kubuyela hahulu bakeng'i sa sabo kapa nto yeng'wi yetisa cwalo.

buyanga[1], n. buino bwa mubili kusa iketa hande ka kuutwa butuku kapa booko kusa beleka kapa kunahana hande ka kuluka –zwa fa –angabala.

buyanga[2], n. buino bwa kuba sihole.

buyeketi, n. buino kapa mukwa wa muuna kuyo pila kwa hae kapa habo musali yanyezi, iswana ni bundamalume.

-buyela (buyezi), v.t. kuzwisa ni kukenya moya mwa sifuba sa nto yepila kapa kezo ya mufuta ocwalo.

buyembuluki, n. buino kapa mukwa wakucinca buinelo ka lipulelo kapa kusa kona kutiyelela fa tumelo iling'wi.

buyi n. mauyi hali amang'ata kulo.

-buyumuka, v.i (buyumukile) 1. kununka kubola 2. kuhula ka bubebe.

-buyunga (buyungile), v.t. kuca ka mafunjo.

-buyungelela, v.t. kucelela kaufela

buyuyu, n. bupi bobufumanwa mwa litolwana, sina mwa muhamani.

-buza (buzize), v.t. kubuza; kubata kuziba.

buzamaisi, n. bueteleli; izwa fa – zamaya.

buzangunda, n. buino bwa kutokwa buiswalo; buhule.

buzibelo, n. sisupo sesizwilemubano; izwa fa –ziba.

buzike, kusebeziswa kusina tifo, iswana ni butanga.

buzikinyani, n. kutabiwatabiwa mwa tasaa litalo: izwa fa - tikinya

buzingwa, butoto izwa fa - zinga

buzizi, n. iswana ni buzingwa

buzumi n. kubatabata sika, izwa fa – zuma.

buzwa[1], n. kulonda kapa kusakona kueza lika kappa sika sesisikashenga sina tipa kapa silepe.

-buzwa[2], (buzwize), v.i kufita fa tikanyo yeswanela.

buzwafi, n. kukutela mwa mulaho kwa kutabela sika, izwa fa – zwafa.

bwalango, n. miambeso yetamilwe hande kueza kalani fokutomiwa sishete.

bwalelo, n. lipakana kapa limbelo zepunyizwe fa muundo wa mubu ni bucwang'i mwa mulapo mokuteiwa makuko akuswala litapi; izwa fa –yalela; bualelo.

bwali, n. sitipwitipwi sesiezizwe ki kufeteha kwa litapi zefutile haliapehilwe kapa butuku bobutiseza mubili kululuha.

bwalyanjo, n. nako yeo musizana akena kuyona asakala feela kukeluha.

bwambo, n. boya bobumela fa mazoho, mahutu kapa sifuba sa mutu.

bwanana, n. nako yeo mutu asika hula kale kuba ni ngana.

bwanda, n. tulooli kapa tuhalahala twa kulukisa masila.

bwandilala, n. tukota totusisani totuomile twa kutumbulisa mulilo.

-bwangabwanga, (bwangabwangile), v.t. kuikubukanyeza lika zeng'ata kutima babang'wi.

bwanyu, n. kuba ni litohonolo kwa kuzuma.

bwindi, n sikwata sa maakanyani.

bwiziniko, muikuhumuso; izwa fa-izinika.

-byama (byamile), v.t kusikalala kapa kuzamaya kakulatelela mosiinezi sika.

-byana (byanile), v.t. kushutana ni mutu musika bonana mwa nzila.

-byanga (byangile), v.t. kubatabata monekuinzi sico kapa sika sesifelile.

-byangula (byanguzi), v.t. kuamuha kapa kuzwisa sika ka maata.

-byokoka (byokokile) v.t. kuhohelwa kwa litalo mwamulao kapa kushununwa.

-byokola (byokozi), v.t. kushununa kapa kuhohela litalo mwamulaho

-byotola (byotozi), v.t. kuunga sika ka maata sihulu kuzwisa mwa nto yesabisa, sina mwa mulilo.

byotolela (byotolezi) v.t. kuungela mutu sika ka maata kuli umufe yena yapalezwi kuikuungela sona, sihulu kuzwisa mwa mulilo.

Cc

c- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi acwale ka 'cika', 'capu', ni amang'wi a cwalo.

-ca[1] (cile), v.t. kueziwa sitombo ki mulilo.

-ca[2] (cabile) v.t. kubeya sico mwa mulomo ni kutafuma

caba, n., kupazula kapa kubonahala (sina kwa lizazi) ki linzwila SiSutu.

-cabacaba (cabacabile), v.i kutula-tula ka tabo.

cang'ombe, n. nyunywani ya mulomo wa ng'andatalukeke.

-cabelela (cabelezi), v.i kuekeza kabung'ata kuzeliteng'i, sina likota fa mulilo.

-cabuka (cabukile), v.i kubundama fafasi ka bung'ata, sina, litolwana.
-cabula (cabuzi), v.t. kuwiseza lika fafasi ka bung'ata.
-cabuu! interj. batu kapa lika halili zeng'ata fafasi
-cacalana (cacalani/cacalanile), v.i kusaeza hande lika inge mwanana.
-cacameza (cacamelize), v.t kutelelisa mukolo fa mezi inge hakulakaniwa.
-caela (caezi), v.t. 1. kumamela mapulu halima kuli asike azwa mwa folo. 2. kuzwa kwa mubeleko nako haikwanile.
-caicai! interj. muinelo wakubonisa kusatabela se kapa saani.
-cakamukata, n. kutulaka ka lihutu lililing'wi.
-cakala! interj. mutu wa sikatazi.
-cakanga! interj. buino bwa kuba ni mahanyi.
-cakela (cakezi), v.t kutina libyana za kuezisa muinelo womung'wi, sina mashamba akubinisa.
cakolwa, n. mutu yanwa hahulu bucwala.
-cakula (cakuzi) vt 1. kueza ng'asi mwa kota kapa libala.
2. kutumbula mulilo ka mankisi.
-cala (cezi/calile), v.t. kupumbeka peu mwa mubu.
-cali, n. kubo yakuapala yena ni manjobo.
-calima (calimile), v.i kubona ka meeto; talima.
-cameka (camekile) v.t. kukala kukondola bucwala kulungela mutu mulyani mwa sico kapa bucwala.
cancalika (cancalikile), v.i. kuzamaya ka kuyeyauka sihulu mwa masulungundu kapa mwa sileze.
cancauka (cancaukile), v.t. kupazauha kueza manjabila
-cancaula (cancauzi), v.t kupazaula kueza biembaemba.
-caniba (canibile), v.i kukusufala, kueza bunyinyani.
-cankaula (cankauzi), v.t. kusalima kakutibisa muhuma mi inge ili fa kabakanyana feela.
-cang'acang'a (cang'acang'ile), v.i kutomela kusawela fafasi.
-caniliketa (caniliketile), v.i kulika kataata kueza kapa kufumana sika kono inge kupala.
-capu, n silepe silemiso sesikona kupuma kota kapa masapa ni lika zeng'wi.
-capuka (capukile), v.i kuzamaya kabung'ata kuya kulo
-capulula (capuluzi) v.t kuleka lyapalo ka bung'ata ka nako yeswana.
-caputuka (caputukile), v.t batu babang'ata babaya kulo mwa tukwata.
-capwaila (capwaezi), v.i kufuluha kabunya ni kulonda
-cata (catile), v.t kunyatela sina fa situpa.
-caula (cauzi), v.i 1. kuzamaya ka munyololo. 2. kuhuhula, sina nja.
CD n (siidi) bort.t litapa lelikona kung'olwa lipina ni litaba. (Eng. CD/record)
-cebana (cebanile/cebani), kutalimatalima haunze ubulelisiwa.
-cebucebu, n mwanana ya butali-tali.

-ceini n. muhala wa sipi oitatingiletatingile sina liwenge la sikekele. (Eng. chain)
-ceka (cekile), v.t kupuma sika ka tipa.
-cekeca (cekecile), v.t kushekesha ka baka la kusatiya hande.
-ceketa (ceketile), v.t kuseba mutu ka kubulela ni za sikaeza-za buhata.
-cekesi, n sisebeliso sesing'wetiswa bucwang'wi
-celuka (celukile), v.i kusabonahala ka nako yetelele.
-cembaala (cembaalile), v.i kuhula kuba ni lilimo zeng'ata.
-cenceleka (cencelekile), v.i kusaba-saba ka boi
-cencemana (cencemani), v.i kusaziba sakueza mwahalaa miinelo ye mibeli.
-cencentwa, n musali yasina buiswalo.
-cenjela (cenjezi), v.i kusileleza butaata ni kuziba mwa kubupimela.
-ceputuka (ceputukile), v.i kutepeta bakeng'i sa kusatamiwa hande.
-ciana (cianile), v.i kulilalila sina tuzwiinyani.
-cibaala (cibaalile), v.i kuba bukaufi ni kuloisa mioko.
-cibilika (cibilikile), v.i kuangufa, ka mukwa wa kuzamaya inge yamata.
-cica, adj. ki kuba, bung'omoto sina olonji.
-cicaa, interj. kuyambalakana kwa lika inge mikolo fa mezi.
-cicaala (cicalile), v.i muinelo wa lika zehasani foliinzi.
-cicaaleeka (cicaaleekile), v.t kasanyo ya lika ka busafa
-ciiketa (ciiketite), v.t kufupelela mutu ka kumuhapeleza.
-ciimana (ciimani/ciimanine), v.i kunjaluka kakusasaba
cika[1], n kota yeezizwe musima, mokusitiwa lika.
-cika[2] (cikile), v.i kutuletatulela mwa halimu.
-cikela (cikile), v.t kutulelatulela mwa halimu.
-cikela (cikezi) v.t kusela sika kufitisa fokung'wi, isini kutaleleza
-cikimana (cikimanine/cikimani) v.i kusela. sika kufitisa fahali a sibyana moo siseliwa.
-cila old.l. (cilile) v.i kusaba, lipuwo za Siluyana. Sina, "Wacila ng'umbili uekele mulipumo la nyoko" – Hausaba mifilifili ukutele mwa mba ya maho.
-cilana (cilani), v.i. mulena hapilaa/zuha hande.
-cileka, (ng'oma) n. papali ya kutanda tindi.
-cimbacimba-(cimbacimbami), v.i kukukakuka mwa mezi.
-cimbama (cimbami), v.i kuina mwa mezi
-cimbeka (cimbekile), v.t kubeya sika mwa mezi.
-cimbucimbu, adv. muinelo wakuba hande mwa kufumana sika.
-cinala (cinalile), v.i kucinca buino bwa bupilo bobumaswe kuba bobunde.
-cinca (cincize), v.i. bor.t. ki kufeuha/kufetula muinelo (Eng. change)
cincilika, v.i. kucenceleka.
cincilimana (cincilimanine), bona taluso ya cencemana; kuzingeha bakeng'i sa sabo.

cinela (cinezi) v.i [1.] kufuba kapa kusabuzwa kwa sesiapehiwa bakeng'i sa kutokwa hande mulilo, sina ngulu.[2.] kusautwa butuku bwa kunatwa bakeng'i sa kutwaela mabumu.

cinkilimana (cinkilimani), v.i. kucencemana.

cing'a (cing'ile), v.i. [1.] kuhana kukomiwa [2.] kutaba sika kapa kucong'a [(3)] kuama feela fa taba kono ising'i ka butungi.

cing'eka (cing'ekile) v.t. kusafeleleza sika senesieziwa; kusafueka mukolo hande.

-cipa[1] (cipile), v.i bor.t kusaleka mali amang'ata. (Eng. cheap)

-cipa[2] (cipile), v.i. bort kufelelwa ki busepehi. (Eng. cheap).

-cipita (cipitile) v.i kuzwa mioko mwa meeto kusina kutumusa linzwi.

-cisa[1] (cisize) v.t. kutumbeka sika mulilo; kubabula.

-cisa[2] (cisize) v.t. kutusa kubeya sico mwa hanu.

-coba (cobile) v.t. kukasha sika kakuhata sina njinga; kutusa kuisa fa pili [(3)] kushobanisa sina makalata.

-cobacoba (cobacobile), v.t. kuhata hata ka tabo kapa kucabacaba

cobe, intrj. kuleuka kwa sika kapilipili..

cobecobe, adv. kuleauka ka bung'wi kusiya babang'wi/zeng'wi (ba/li) ziyelehile.

cobela (cobezi) v.t. kukena mwa sika; kubondolola lizoho sina mwa kumangana.

-cobila (cobilile), v.i. kueza lilata kakucwicwilikana sina bunyunywani.

-cobilikana(cobilikanile), v.t. kueza lilata leling'ata lelipaleliswa kuutwa zeng'wi.

-coceka (cocokile), v.t. kuyoweka mulilo fa ndu kapa bucwang'i mwa libala.

-cocola (cocozi), v.t. kushoshola kapa kubesa litapi fa mashala

-cocoma[1] (cocomile) v.t. kuka kata mwa piza/kubesa

-cocoma[2] (cocomisa) v.t. kupila hande hahulu.

-cocomeza (cocomelize) v.t., kukena kulo isi ka mulao.

-cocota (cocotile), v.t. kuutwa butuku kasamulaho wa kuca mulilo kapa kulumiwa ki kokwani.

-coka (cokile), v.t. kubeka nama kueza mitambo.

coko[1], n. bor.t. lizupa lelisweu kapa mibala omung'wi leling'oliswa falimati. (Eng chalk)

coko[2.] n. kota yebeiwa fa maheta mapulu hapaniwa. (Eng. yoke)

-cokoka (cokokile) v.t. bubeke habusebuzusizwe muluku; kuba ni matutwa mwa mazoho ni mahutu.

-cokola (cokozi), v.t. zwisa muluku kwa bubeke.

-cokoma (cokomile), v.t. kutaba sika lilumo.

-cokomana (cokomani), v.i. kubundama kapa kuina ka bung'ata mwa sibaka.

-cokomeka (cokomekile), v.t. kukubukanya batu kuli baeza sika sesing'wi.

-cola (colie), v.t. old.l. kuloba sika.
-colaula (colauzi), v.t. kulumba ka buhata.
-coliso, n. muinelo wa kubeya sika mwa sibaka sa sesing'wi sina muinelo wa kubeya shwana kuli a be nduna kapa mulena.
-colomona (colomozi), v.i. kushama kapa kuluta ka bung'ata.
-comeka (comekile), v.t. kubeya sika mwa lisuba sina tipa mwa sipusu sa yona.
-comelela (comelezi), v.i. kukwala masuba kakubeya lika mwateng'i.
-comoha (comohile) v.i. kuzwa moo sika neiinzi ka kutelumuka.
-comola[1] (comozi) v.t. kuhoha sika kusizwisa moo nesiinzi
-comoha[2] (comozi) v.i. kusibula kapa kutisa matali sina peu haimela.
compo, n. neku la sapalo, sihulu mbulauzi, haliba butelele kufita maneku kaufela.
compoloka (compolokile), v.i. kubonahala sina pitikoti haika fitelela delesi.
-cona (conile), v.i. kuya kulo ni kuyoinateng'i nako yetelele.
-congo, n (bort – chongo) lilata leling'ata.siNyanja (chongo)
-conka (conkile), v.t. kucong'a
-conkola (conkozi), v.t. kung'walula kapa kufalula.
-conkomana (conkomani), v.i kuina buinoosi.
-conkomanena, v.i kuinela mutu alinoosi.
-conkomona (conkomozi), v.t. kulika kuzwisa sika sesikakatezi mwa nto yeng'wi.
-cong'acong'a (cong'acong'ile), v.t. kucing'acing'a sika
-cong'ola (cong'ozi), v.t. kuholofaza hanyinyani.
-coo, ideoph [1.] lizazi haliyolikela [2.] kusuluha sina muluto hauzwa mwa mubili. Mulumo wa sico hasihalikwa sina nama
-cooma (comile) v.i. kueza mulumo sina wa sibuba kapa sico sesibesiwa.
-coomoka (coomokile), v.t. kuzwa kakusuluha kuzwa mwa sika.
-copoka (copokile), v.i. kuyebuha litalo mwa mazoho kapa fa mubili.
-copweta (copwetile), v.t kutiba masuba mwa mukolo kapa sisepe.
-cubela (cubezi) v.t kubeya mwa kang'oto.
-cuca! cucala! (cing'ili) interj. kapala muinelo wa kukomokiswa ki nto yeng'wi yenesikalibelelwa.
-cucula v.i. (cucuzi), kulika kuitukulula kwa sika sesikusweli.
cukucuku? interj mukwa kwa puzo yebuzwa hakuyumbiwa mayumb kuli kunuhiwe Kalabo.
culi! ideoph. kutupwikela mwa mezi.
culuu! interj. muinelo wakusabonaha kabakala kuya kwa sibaka sisili.
-culuka (culukile), v.i. kuya kokung'wi kanako yetelele
-cululuka (cululukile), v.i. shululuka kapa lota mifufuzo kapa mali.
-cumula (cumuzi), v.i kupuwa kapa kuzamaya mwa mezi afitisa sa mang'wele.
-cunka (cunkile), v.t. kusela kabunyinyani mezi kapa sitipwipwi mwa sika. rel. sicunkiso; siseliso sa sitipwitipwi kapa mezi

-cung'uta[1] (cung'utile), v.t. kuzamaya kukusahata hande ka lihutu leling'wi kapa kutoza.

-cung'uta[2] v.i. kusaba ni kutwisiso hande halaa mihupulo yemibeli.

-cupuka[1] (cupukile), v.i kuzwa litalo sina ka kucisiwa ki mulilo kapa kusetiwa ki muhala.

-cupuka[2] v.i. kuzwa mwa piki ya muhala kapa sika kaufela senesitamilwe.

-cupula (cupuzi), v.t kucupuka kapa kuitukulula mwa sika.

-cupwa (cupwile), v.t. kukenya sika mwa mezi kapa sitipwitipwi.

-cupweka (zupekile), v.t. kucupwa.

cupwi! ideoph kuwela mwa mezi

cupya, old.l komu yesina manaka yapulu; singungunya (siluyana: cupia).

cupyana, adj. sitole sesisina manaka.

-cuuka (cuukile), v.i. kuziba hahulu musebezi woeziwa.

-cuula (cuuzi), v.t. kutalimisisa hande.

-cuuma[1] (cuumile) v.i kuluma sina pula yeng'ata

-cuuma[2] v.t. kulila kwa batu babang'ata kapa sihuwo.

-cuumuka (cuumukile), v.i kunela kwa pula ka bung'ata.

-cwaa! [1] ideoph muinelo wa kutabiwa ki ndonga kapa lumiwa ki kokwani kapa sika kaufela sesishengile.

cwaa[2] ideoph! kuipata mwa bucwang'i kapa kokung'wi kaufela.

cwale, adv. kutalusa yona nako yeliteng'i yeo.

cwalecwale, adv. honafa, ising'i kwahule.

cwaleka, prep. sina, kakuswana ni,

-cwalo, adv. kokuinezi, sina ka mufuta oswana.

-cwalocwalo, adv. ni zeng'wi cwalo.

-cwana, adv. muinelo w kapa kuba sina ka mukwa ocwalo.

-cwankama (cwankami), v.i. kusabonahala kapa kuzwa fa meto a batu.

-cwankeka (cwankekile) v.i. kushwateka kapa kupata sika

cwanong'u, adv. honafa. Kuezahala hona foo.

-cwang'i adv. kubuza kakubata kuutwisisa senesibulezwi pili.

-cwepula (cwepuzi), v.t. kushapa hanyinyani ka tupa kapa pafa.

-cwepaula (cwepauzi), v.t. kushapa hang'ata ng'ata.

cwiana (cuianile) v.i. kuciana kuina ka likute kulo fokukutekeha.

cwingamu n. mufuta wa switi yebunolo ili yelamatela hase itafunilwe kufela ni munati mi sesisiyala sayumbiwa.

Dd

d- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala okala manzwi acwale ka 'dali', 'damu ni amang'wi acwalo.

daimani, bor.t macwe ayepwa mwa mubu ana ni teko yetuna hahulu ili abenyabenya (Eng. diamond)

dali, n. bor.t. mutu yalatanwa ni yena kapa mulatiwa (Eng. darling)

damu[1], bor.t; katambi mokutezi mezi ili moo kutapiwangwa (Eng. dam).

damu[2]**,** bor.t. sing'alamba sesitibela mezi kuli a ekezehe kulo foo (Eng. dam).

dansa (dansize), v.i bor.t. kubina ka mukwa wa kuitabisa. (Eng. dance).

dekitiba (dekitibile), v.t. Bor.t., kutikitiba kapa kubatisisa litaba. (Eng. detective).

delele n. muloho otelela hahulu sina lunembwe mi ki wa mifutafuta ili omutala wa litolwana kapa matali.

diabulosi, bor.t. satani mutu yaeza sibi ni lika zemaswe (Greek).

dikishinali n. bor.t. buka yeng'ozwi litaluso za manzwi a puwo (Eng. dictionary).

disiketi n. bor.t. litapa la makona lelisebea sina *DVD.*

dizilu n. bor.t. mafula amwa motikala ni mishini yeming'wi ikambile kufita petulu. (Eng. diesel)

dipa[1] (dipile), v.t. v.i. kutungisa hahulu (Eng. deep)

dipa[2] bor.t. kunwelisa likomu mwa mulyani wa likokwani kapa wa lukwekwe(Eng. dip).

dokota, n. bor.t. mualafi wa mwa sipatela ya cuukile kuza bualafi (Eng. doctor).

donki, n. bor.t. Folofolo ya taku yekopani sina ya pizi mi itusa kulwala libyana/masaka; mbongolo. (Eng. donkey)

doti, n. bor.t. masila kapa manyalala. (Eng. dirt)

dobo n. bor.t. matokwani, kwai yebuhali yebizwa tukwanosha ki batu babaizubela kusepa kuli ifa maata mwa mubili wa muzubi. (Eng. dope).

DVD n. bor.t. mufuta wa litapa lelikopisa manzwi ni maswani so leliitusiswa mwa kompyuta (Eng. *DVD).*

Ee

e- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi acwale ka 'eeni', 'enge' ni amang'wi acwalo.

ee (ni), adv - kulumela ka SiLozi.

ebela (ebelezi), v.t. kubuha sika nako yetelele.

ebelelwa (ebelezwi), v.t. kutabela hahulu zeezahala mi mutu uina nako inge a buha zeo.

ehe, interj. kubonisa kulumela ka sesiezahala

ekelezwa (ekelelizwe), v.t. kubeelwa lika kuzeliteni kulibisa bung'ata.

ekeza (ekelize), v.t. kubeya kuzeliteng'i.

ekezeha (ekezehile), v.t. kuzwelapili kubabung'ata.

ikendeleza (ikendelelize), v.t. muinelo wa kuituhelela ka boomu.

-elekela (elekezi), v.t. kupima lika kukuitusisa kung'wata ka lizoho

-eleketa (eleketile), v.t. kuba busula mwa hanu sina busunso habusina lizwai

-elemba (elembile), v.i. kuzamayazamaya kusina sesiezwa luli, kungundaana feela.

elementi n. bor.t. sipi yetuka ka malaiti kufa malaiti atuka, twaa. (Eng. element).

eleta[1] (eletile), v.i. kulyunguta kapa kuutwahala feela hanyinyani mwa hanu sina shuka haiutwahala hanyinyani feela mwa sino sina tii.

eleta[2] v.i. (eletile kufukuzeha kwa buhali, munati kapa buhazo bwa sika.

eleza (elezize), v.t. kufa mutu manzwi a sikuka sakueza sika.

-eluba (elubile), v.t. kuba sikuba sesifeza

embaemba (embaembile), v.i. kubapalisa mbututu ka kukanyiseza babang'wi.

embama[1] (embamile/embami) v.t. kuina kakusutelele hahulu bukaufi ni mutu.

embama[2.] v.i. kuina kakusutelela hahulu ka mulelo wa kuutwa zebulelwa.

embana[3] v.t. kumata kutoba kwa tuko ni yomung'wi yamata.

embeka (embekile), v.t. kukengeka sika kusesing'wi.

embela (embezi), v.t. kulisa likomu ka tokomelo.

emeelu n. bor.t. kung'ola ka kompyuta ni kulumela bona imeelu (Eng. e-mail).

enda (endile), v.i. kuzamaya, kufaula musipili.

endelela (endelezi), v.i. kuzwelapili mwa kueza bumaswe

endeleza (endelelizie), v.t. kutuhelela zefosahala inge lizwelapili ka boomu.

enduka (endukile), v.t. kuya kokuya mezi mwa nuka kapa mwa lyabwa.

engaenga (engaengile), v.i. kubata kuwa sina mioko mwa meeto kapa pula kwa malu

engama (engami) v.i., kuina kapa kuyema kwatuko a mutu.

engaeta (engaeta), v.t. kupatalaza zelukela kuba kwa mukunda. (Eng. ink).

enge, n. bor.t izwa kwa Sikuwa sitipwitipwi sesing'oliswa fa mapepa. (Eng. ink)

engela (engezi), v.i. buino bwa sika bwa kubonahale, inge sesibata kupazuha bakeng'i sa kululuha.

engulu n. bor.t. kona yekwahezwi ka mupotoloho.(Eng. angle).

engula (enguzi), v.t. kuina kakunanulela lilaho leling'wi mwa halimu.

enya[1] (enyize), v.i kufutumahala kwa mezi.

enya[2.] kubonahala kuba ni mulilo sina mashala atuka.

-enyauka (enyaukile), v.i kubonahala kuba ni mulilo sina mashala afa mulilo

-enyokisa (enyokisize), v.t. kuhalifisa hahulu

-esha (eshize), v.i kufita kulo

-eshee, interj. hakucwalo kapa ki bumai hakubile cwalo

-eshula, (eshuzi), v.t kuba mwa muinelo wa kukona kutula kapa kufita

-eta (etile), v.i kupota mwa sibaka Kufita mwasibaka (sesinca)

-etelela (etelezi), v.t. kuzamaya fapataa batu .

-Evangeli, n. SiGreek. linzwi la Mulimu (Eng. Gospel).

-eya (eyile), v.i. kuba bufubelu bakeng'i sa kucisa sina mashala fa mulilo

-eyala (eyalile), v.t kuina kakukuza bakeng'i sa kuba mwa maswabi kapa mukatalo.

-eza (ezize), v.t kubisateng'i. Kutisa kuli nto yeo ibe yebonahala, kuutwahala kapa kuba teng'i.

Ff

f- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi a cwale ka 'fata', 'fela' ni amang'wi acwalo.

fa, adv. hona fa sibaka foo

fa (file), v.t. kuzwisa kuwena kuisa kuyomung'wi.

faamu n. simu yetunatuna.(Eng. farm)

fani n. sibatisiso sa sibaka ka moya ofuka kuzwateng'i.

fafasi, fookutomilwe ni kumela lika kaufela zeliteng'i.

fafata (fafatile), v.t. kuzamaya mwa libaka lisili zeng'ata zesazibwi hande.

fafaza[1] (fafalize), v.t. pula hainela ka bunyinyani feela bobusakolobisi mubu.

fafaza[2] kupaza kwa tuko a meeto hakukulwa meeto.

-fafuha (fafuhile), v.i. kuutwa butuku bwa tutabi mwa sifuba

-fafula (fafuzi), v.t. kuutwa butuku sina bwa katabi.

-faha (fahile), v.t. kuzubelela kapa kubeya bupi mwa mezi a bila.

fahali, adv.fosipumela sika habeli ili kakulikanelela.

fahalimu, adv. kuina kusesilimbilwe.

-fahula (fahuzi), v.t. kupwaca malete a poho kuli isike yakona kupepa mi iba pulu.

fakisi n. bor.t. mushini okopisa litaku zeng'ozwi fa pampili ni kuyolizwisa cwalo mwa mushini oswana kwa sibaka sesing'wi ka litaku zeswana (Eng. fax).

-fala (faille), v.t. kuzwisa zekakatezi fa sika ka kuitusisa sika sesing'i, sina mahoho kapa makapi fa mwanja.

-falala (falazi), v.i. (falalile) 1. kufela kushwa 2. kutulwa ni kuhapiwa.

-falaza (falazize), v.t. kufeleza kapa kuuzweza.

faale v.t kufeleza kapa kuzwiswleza

fale/faale, adv. fasibaka fokubonahala kono inge sili buhulenyana; faani.

Falula[1] (faluzi), v.t. kutama misipili yakuya kwa libaka lisili.

-falula[2.] v.t kung'walula kapa kueza munapa fa mubili.

-falula[3] v.i. kubulela taba kakunamisa mabaka kakutala hande.

-fana (fanile), v.t. kukona kuunga lika zeluilwe kufa babang'wi.

-fandafanda (fanda-fandile), v.t. kutantalika kapa kushandashanda

-fandaula (fandauzi), adv. kuhasanya lika ka busafa

fande, adv. sibaka sesisikabukelezwa ki mamota ni likwalo.

-fandisa (fandisize), v.t. kufa sika

-fanuna (fanuzi), v.t. kung'walula kulo.

-fang'ata (fang'atile), v.t. kuswala mutu kataata ka mazoho a mabeli kapa kufwang'ata

-fapa (fapile) v.t. kunata sika ka tupa kapa kutama sika kakuitusisa mihala.

-fapaula (fapauzi), v.t. kuswalelela kunata ka tupa kapa muhala

-fapahana (fapahani), v.i. kukauhana kakusautwana.

-fapahanelela (fapahanelezi), v.i. kukauhanelela ka kusantwana

fapano, kauhano.

-fapuha (fapuhile), v.i. kukeluha kapa kuzwa mwa nzila yeng'wi kuya kuyeng'wi; nako yeo musali haali kwa nde kapa kwa kweli.

-fasa (fasize), v.i. kutala mane kuyubauka; kupalelwa kusebeza hande bakeng'i sa kupalelwa, sina mota mwa mushabati.

-fasuka (fasukile), v.i. kuzwa mwa laini yazeng'wi sina likupo halikaeza cwalo.

-fasula (fazuzi), v.t. kukasha sika ka kakota kapa munwana, kapa kuceputukisa ka kuswasa mwa sika sina folofolo mwa mubeto.

-fata (fatile) v.t. kubata sika mwa mubu ka manila kapa kupaleliswa kubona kakukena mwa liito.

fateng'i, adv. hona fa sibaka seo.

fatuko, adv. buino bwa bukaufi ni sika seo.

fatungula (fatunguzi), v.t. kubata sika mwahalaa lika zekubukanyizwe kulo

fatuka (fatukile), v.t. kubata sika sesitondahala.

faya (fayile), v.t. kulobaza bucwang'i bobutelele ka kubuhatikela hakuzamaiwa teng'i.

fayuka[1] (fayukile), v.i. kukatala hahulu.

fayula (fayuzi), v.t. kukona kupeta hande musebezi.

feba/febile), v.i. kuzuba· kulobala ni mutu yanyezi kapa nyezwi.

feela, conj. hona-honacwalo ka mukwa oo.

fefuka (fefukile), v.i. kunanulwa ki moya kapa· kuya fa buloko kapili pili.

-fefula (fefuzi), v.i. kuzwisa muluku kwa bubeke

-feka (fekile), v.i. kuswana sina sika seo.

-fela (felile), v.i. kufita kwa mafelelezo

-felwani, n sisupo sesibonisa kuli kukutumaniwe hanyinyani hakubalwa.

-fenuna (fenuzi), v.t. kuyebula makapi/matali kwa mukung'u wa mbonyi.

-fenya (fenyize) v.t. kunyisa kapa kutula kapa kukataza mutu kwa sika sahae.

-fepa (fepile), v.t. kufa sico kapa kupilisa mutu.

-feta (fetile), kulubaluba ka mufeto

-fetaula (fetauzi), v.t. kucincacinca lika kuli life lineku leling'wi.

-fetuha (fetuhile), v.i. kucinca muinelo

fetuhafetuha (fetuhafetuhile), kucinca cinca muinelo.

-fetuhela (fetuhezi), v.t. kutalimana ni sika seo; kunyemela hahulu.

-fetuhelana (fetuhelani), kuipetuhela kapa kuba lila mwahalaa mina

-fetuhisa (fetuhisize), v.t. kutisa kuli kubeni cinceho.

-fetuka (fetukile), v.t. kubata katokomelo luli sika sesisabonahali

-fetula (fetuzi), v.t. 1. kucinca muinelo wa sika. 2. kualaba ka mukwa wa kutoloka kuzwisa mwa puwo yeng'wi.

-fetulela (fetulezi), v.t. kucinceza muinelo wa sika kuomung'wi

-fetulana (fetulani), v.t. kualabana mwa kuambola.

feuka (feukile), v.i. kuzamaya kakubebe sika sisikabonwa hande.

feza (felize), v.t. kuungula kapa kufita kwa mafelelezo akueza sika.

fibele, n. izwa kwa Bor.t., mufikela otisa mamina mwa lingo ni kuopisa toho. (Eng. fever).

-fifala (fifalile), v.t. kuba bunsu kapa kuunsufala.

fifi, n. ng'indi kuputa lizoho ka kufumbatela minwana kuli inate sika.

-filiheza (filihelize) v.t. kusindeketa mutu ni kukutela fa nzila.

-filika (filikile), v.i. kuzamaya kafa ni kafa kwa batu babang'ata kapa kuhwiliya.

-filikana (filikani) v.t. kunyema ka baka manzwi kapa taba yeezahalile.

-filikanya (filikanyize) v.t. kunyemisa mutu ka manzwi kapa taha yasalati.

-fing'ana (fing'ani), v.i. kutalima ka kutuba meeto kuli kubonisiswe hande; kuba ni sifateho sesimaswe

-fipela (fepezi), v.t. kupalelwa kubuyela hande; kukula lico hahulu kufitelela tikanyo.

-fita (fitile), v.t. kuba fahalimu azemu hakueziwa sika; kutoba kulo hasamulaho wakuzwa kokung'wi/fokung'wi.

fitela (fitezi), v.t. kezo yakutoina kulo lwapili mutu asika kusili.

fitelwa (fitezwi), v.t. kezo yakutelwa kisika kulo.

fitisa (fitisize), caus. kezo yakuisa sika kuli siyobateng'i.

fitelela (fitelezi), v.t. kusiya sika kulo kusina kuyemateng'i.

fitahanya (fitahanyize), v.t. kutina malengela kapa kutina ka kulepeleza za mwahali.

-fiyela (fiyezi), v.t. kuzwisa masila fafazi ka kuitusisa lufiyelo

-fiyelisa (fiyelize), v.t. kukotopa babaeza musebezi wakuzwisa masila fafasi kaku fiyela.

fiyelo, n. sisupo sesiitusiswa hakung'olwa lipulelo kubonisa fokulukelwa kuhoha moya hakubalwa.

foo, adv. hona fa sibaka seo.

focolo, n.sisebeliso sesituna sesiswana inge lushwana seo siitusiswa kwa kusheula kapa kuyepisa musima inge sinanuliswa mubu kuyumbela kusili.

-focola (focozi), v.t. kunanula mubu kapa lika ka focolo

fohe, conj. cwalehe/konahuli kueza nto yenca ka libaka.

-fokola (fokozi), v.i. kutokwa maata mwa mubili

-fokoza (fokolize), v.t. kokobeza; fukuza.

-fokung'wi, adv. ka nako yeng'wi

- fola (folile) v.i. kufela mufutumala; muinelo wa kufela kwa butuku mwa mubili.

-folisa (folisize), v.t. muinelo wotisa kufola

folofolo, n. sibupiwa sesizamaya ka mahutu amane. Sina: tau ki folofolo

foloko, n. libizo la tabisa yeitusiswa kuca lico ili yeswana ni lushwana feela yona ina ni meeno ashengile amatelele (Eng. folk).

-foloma (folomile) v.t. izwa kwa bor.t. kueza litina; kuba kapitao wa babasebeza

-folomani, v.t. muzamaisi wa babasebeza (Eng. foreman).

-fooma (foomile) v.t. kuba ni butaata bwa kubuyela bobutisa kutalelana mwa sifuba; kubuyela sina kwa noha.

fomoo! adv. exp. muinelo wobonisa mukatala omutuna.

-fomoka (fomokile), v.t. kukatala hahulu bakeng'i sa mabote a musebezi kapa musipili.

-fomoolwa (fomoozwi), pass. muinelo wotisa kuba ni mukatalo omutuna.

-fona, adv. fa sibaka seo.

-fonyafonya/fwanyafwanya (fonyafonyize) v.t. 1. kuputa-puta kusinya 2. kuyaha kabusafa luli.

-fonyoka (fonyokile), v.i. 1. ku katala 2. kuholofala

-fonyona (fonyozi), v.t. kuutwisa butuku kakusaswala sika hande.

fooni, n. izwa kwa bor.t., mawaile mokumata manzwi akubulela ni ba kwahule (Eng. phone).

fopa (fopile), v.t. muinelo wa kukutela mwa mulaho wa fokululuhile

fopee! Adv.exp. muinelo wakufopa kasipudumu.

-fosa (fosize), v.t. kezo yakueza zesikaluka.

-foso, n. sesisikaluka.

-foufala (foufezi), v.i. kushwa meeto kapa kuba sibofu.

-foufaza (foufalize), v.i. muinelo wakutiseza bubofu.

-fuafua (fuafulile), v.t. kuba buliti hahulu kwa kufunduka kapa kuba ni lifunduka.

-fuama (fuami/fuamile), v.i. kufita kwa mukolo kwa likamba; muinelo wa kufita kwa mafelelezo asesieziwa.

-fuba (fubile), v.i. kucinela kapa kusabuzwa bakenisa mulilo kuba bunyinyani hanekuapehiwa.

-fubela (fubezi), v.i. kuba ni mubala wa mali a mwa mubili.

-fufa (fufile) vi. kuzamaya ka moya; kuota.

-fufela (fufezi), v.t. kuya kulo ka kufufa; kuselaela sika ka mubu kapa maluli a sika sesing'wi.

-fufisa (fufisize), caus. muinelo wakutisa kuli sika sifufe

-fufelelela (fulelelezi), v.i. muinelo wakufufa kuya kuyelela.

-fufafufa (fufafufile), v.t. kuzamaya zamaya mwa moya.

-fufula (fufuzi) v.i. kuzwa kwa mezi ni lufulo mwa piza haibila hahulu; kezo yakuba ni batu ba bang'ata mwa sibaka silising'wi. (3) v.t. kupolola kapa kuzwisa maluli kwa sika.

-fufulelwa (fufulezwi), v.i. kuzwa mezi mwa mubili kasamulaho wa mubili kucisa hahulu.

-fufuluka (fufulukile), v.i kululuha hape sina sitombo; kunyema

-fufumuka (fufumukile), v.i. kunyema; kuhuhumuka kusa tabela nto yeezizwe.

-fufuna (fufunile), v.t. kulupelela ka lingo nto yeeli kaufi.

-fufunya (fufunyize), v.t. kuca sina pizi kapa kulube.

-fuka (fukile), v.i. kunyanganyanganyiswa ki moya.

-fukeka (fukekile) v.t. kukwahela sika.

-fukula (fukuzi) v.t. kukwahulula sikwahezo fa sika.

-fukuka (fukukile), v.i. kufuka ka bung'ata sina moya.

-fukula (fukuzi), v.t. kutisa kuli kueze liluli leling'ata; kusebeza hahulu kataata.

-fukuza (fukuzize), v.t. kukokobeza kapa kukutiseza mwa mulaho; kabulaya sika ka kusitaba lilumo.

-fukuzeha (fukuzehile), v.t. kukutela mwa mulaho.

-fuula (fuula), v.i., v.t. kuyendula mukolo.

-fula (fulile), v.i. kufita fa nako yeo musali atuhela kukeluha

kezo ya kuca bucwang'i.

-fulisa (fuliseza), caus. kulisa likomu inge lifula.

-fulaha, n. libunda la lika.

-fulayi, n. bor.t., nto yepangezwi kufufa ka mukwa oswana ni nyunywani kono yona ki siitusiso sa batu mi sikona kulonga batu babang'ata, liungamuwilu. (Eng. fly)

-fulalela (fulalezi), v.t. kusiya kapa kutuhela sika; kufa sika mukokoto, kusasitalima.

-fulalelwa (fulalezwi), pass. kuyubekiwa kapa kufiwa.

-fulama (fulami), v.i. kuinama.

-fulana (fulani), v.i. moya haufukela kafa ni kafa. kubuyela kataata mutu haatandela kubata bukaufi ni kushwa.

fulaulo, n. izwa kwa bor.t., bupi bobukailwe fa buloto.

-fuleka (fulekile), v.t. kusikeka sika kuli kuseliwe hande.

fulemu, n. izwa kwa bor.t., sika mokubeiwa sesing'wi, sina siswaniso kapa sikwalo. (Eng. frame).

-fuluha (fuluhile), v.t. kuzamaisa mukolo.

-fuluhisa (fuluhisize) caus. kutusa kwa kuzamaisa mukolo.

-fuluhela (fuluhezi), v.i kukutela kone kuombokilwe mwa mulaho wa muunda.

-fululela (fululezi), v.t. kuhukela sina sifaha.

-fulumana (fulumani), v.i. kezo ya kukala kukeluha lwapili.

-fulumeka (fulumekile), v.t. kukwahela kakufetula.

-fulumuna (fulumuzi), v.t kukwahulula/kuapula 2. kukala kuliza maoma.

-fulunyeka (fulunyekile), v.t. kufa sika kakuputelela.

-fuma (fumile), v.t. kuba ni lika zeng'ata kapa liluo; v.i. kupalelwa kupuma kapa kutokwa buhali sina tipa kapa kabemba.

-fumana (fumani), v.t. kuba ni seo nesibatiwa.

-fumanisa (fumanisize), caus. kutusa kwa kuba ni seo nesibatiwa.

-fumba (fumbile),v.i. kulela kueza sika sina kulela kuya kulo kapa kubata kueza nto yeng'iwi.

-fumbela (fumbezi) rel. kulela kueza sika bumaswe.

-fumbelana (fumbelani), rec. a kezo ya lika zepeli halilela kuikeza bumaswe.

-fumbata (fumbatile), v.i. kupakata sina mabele habata kucomola.

-fumbatela (fumbatezi), inv. kukwahelela mwa lizoho kakupata.

-fumbutula (fumbutuzi), inv. kuputulula lizoho leneli fumbatezi sika.

-fumbuka (fumbukile), v.i. kubonahala kwa mba haikusi hahulu.

-fumpa (fumpile), v.t. kubelela zeliteng'i kaufela mwa nto iling'wi sina litapi mwa poto.

-fumpama (fumpami), v.t. kuwa sihulu mandu ka moya.

-fumpeka (fumpekile), v.t. kukwahela ka sika sa kulimba sina kuswasa bunyunywani.

-fumyana (fumyanile), v.i. kununka bumaswe luli.

-fumyanisa (fumyanisize), caus. kutisa kuli kube ni muunko omaswe.

-funa (funile), v.t. kupazaula mwanja.

-funda (fundile), v.i. kulala mulaini fa fasi; kuuzweza wahabo mutu.
-funda' kuziba kueza sika hande.
-funde n. siitusisoo sa kuzwisisa bupi bobutibile sefa yesefisiwa.
-fundela (fundezi), v.t. kusileleza lika kwa masholi kakuitusisa milyani ya sintu.
-fundelisa (fundelisize), caus. kuitusisa milyani ya sintu kwa kufundela.
-fundulula (funduluzi), inv. kuzwisa mulyaniofundelisizwe.
-fundota (fundotile), v.t. kulekisa sika ka kuzibisa batu kuli sitengi.
-fundotela (fundotezi), rel. kutusa kulekiseza mutu.
-funduka (fundukile), v.i. kukala kuzamaya kuya kulo.
-fundula (funduzi), v.t. kulukiseza mutu kuli azamaye kokung'wi.
-funga (fungile), v.t. kutamelela sika kwa nto yeng'wi.
-fungula (funguzi), v.t. kuluma mutu kuyoeza nto yeng'wi ya butokwa; kulukululela, mutu kuli abulawe; kulukulula kubulawa kwa likomu.
-funguluka (fungulukile), v.t. kuwa kapa kufopa sina mba mwa mulaho wa kupepa.
-funjela (funjezi), v.i kuca ka mafunjo ka kutima babang'wi.
-funkunya (funyize), v.t. kutafuna lico zeng'ata mwa mulomo, sina ngulu.
-funya (funyize), v.t.[1.] kufuluha mukolo ka ulonda [2.] v.t kuca sico. [(3)] v.t. kubina.
-funyaka (funyakile), v.t. kufunya ka maata kaufela.
-funyuka (kunyukile), v.i. kuobama kapa kuhanelela kupumeha.
-funyuna (funyuzi), v.t. kubata kapa kuhanelela kuloba sika.
-funyungula (funyunguzi), v.i. kubina ka busafa.
-fupa (fupile), v.t. kunata sika kakuitusisa koto.
-futa (futile), v.i. kusutelela kwa kubola kapa kuzwisa sika sesikeni mwa liito kakuitusisa moya ozwa mwahanu; takula sesing'ozwi.
-futama (futami/futamile), v.i. kufuteka sika kulo kuli sibuzwe kapa kuinacwalo.
-futeka (futekile), v.t. kukwahela sika kuli sibuzwe sina makonde kapa kuli situnguke sina lukesha.
-futuka (futukile), v.i. kucinca muinelo wa sika kubisa mosisabelangi.
-futukela (futukezi), v.t.kunyemela mutu; kuya lineku lisili sina kufetuhela kolo.
-futukelana (futukelani), kuinyemela ili mina kusa talimana ni yomung'wi.
-futula (futuzi), v.t. kucincanisa mosilukela kuinela sika.
-futumala (futumezi), v.i. hakuba ni muinelo wakusabateng'i kwa silami kapa kubata.
-fuuka (fuukile), v.t. kufita fa sibaka kakuankufa luli.
-fuulula (fuuluezi), v.t. kubulaelela sika sesili bukaufi ni kushwa.
-fuululela (fuululezi), caus. kubulaelela mwa sibaka sa yomung'wi.

-fuumuka (fuumukile), v.i. kumata ka bubebe.

-fuumukela (fuumukezi), caus. kumatela kwa sika ka bubebe.

-fuwafuwa (fuwafuwile), v.i. kuba ni lifunduka kwa kukala musipili.

-fuyaula (fuyauzi), v.t. kutohonolofaza, kapa kufuyola.

-fuyuka (fuyukile), v.t., v.i. kukatala hahulu kasamulaho wa kueza musebezi kapa kubuzwa hande kwa sico hasiapehilwe.

-fuyula (fuyuzi), caus. kukona kupeta musebezi wonobonahala kuba otaata.

-fuyukisa (fuyukisize), 1. kutiseza kuli sika sibe ni mukatala hahulu. 2. kubuzwisa hande.

-fuyukelela (fuyukelelezi), int. muinelo wakukatala hahulu kokupaleliswa kueza sesing'wi hape.

fuzana, n botana, kutokwa liluwo ka sibili.

-fuzela (fuzezi), v.t. kufutela moya kwa mashala anani mulilo kuli atuke; kuluba sico kapa sika ka mezi mabisi kapa sitipwitipwi sesing'wi.

-fuzelela (fuzelezi), rel. kulubela sika sina kufuzelela mutu buhobe ka mabisi.

-fuzelisa (fuzelisize), caus. sesiitusiswa kuluba sika.

-fwacuka (fwacukile), kufasuka kunanuha kapilipili sina katwa

-fwakaela (fwakaezi), v.i. kuyambaela kakutokwa mainosakata.

fwakuka (fwakukile), v.i. kushwa kwa folofolo.

fwalingela (fwalingezi), v.t. kulataka kapa kusinyasinya lika ka busafa.

-fwanjingela (fwanjingezi), v.t. kufwalingela kusinya sika kuli sisike sakonda hape.

-fwanyaula (fwanyauzi), v.t. kusinyasinya kakupazaula nikushanauna kapa kakusi kopamisa-kopamisa.

-fwanyafwanya (fwanyafwanyize), v.t. kusonyasonya. Kukopanya likaa kapa sika ka mukwa wakusa tokomela.

-fwanyinga (fwanyingezi), v.t. kufwanyingela, sika kuli silubehe hahulu.

-fwankula (fwankuzi), v.i. kumata hahulu.

-fwang'ata (fwang'atile), v.t. kuswala sika ko mazoho amabeli mi ili kakusitiisa luli.

-fweeka (fweekile), v.i, v.t. kufitisa sika senesieziwa kwa mafelelezo sina kufuluha mukolo kapa simu.

-fweekisa (fweekisize), caus. kutusa kufitisa kwa mafelelezo.

-fwempauka (fwempaukile), v.i. kuzamaya kakuakufa.

-fwempaukela (fwempaukezi), rel. kuzamaya ka kuakufela kulo.

-fwempaukisa (fwempaukisize), caus. kutiseza kuzamaya kapilipili inge yasaba.

-fwempula (fwempuzi), v.t. kucompota sika ising'i kakufiwa.

-fwenkula v.t kuhema, kunyangufa

-fwifwilikana (fwifwilikani), v.t. kuca ka kulobela kapa ka kutubilikana kakuli baci ki babang'ata fa sicelo silising'wi.

-fwisauka (fwisaukile), v.i. kutala hahulu mane kusulauhela fafasi kapa kuyuboka.

fyuzi n. bor.t. Kaelementi ka malaiti ka batusa kuli haiba magesi aekezeha katunye kusileleza sipawana seo sesiitusisa malaiti. Sina *fyuzi yamwa pulagi icile ki hona wayalesi haitimile*. (Eng. fuse)

Gg

g- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala lika kapa sika ka mukwa manzwi acwale ka 'giya', 'gilasi' ni amang'wi acwalo.

gauco, n. mulisana walikomu wa South America, imutongo.

gauda, n. bor.t izwa kwa si-Afrikana ni Sikuwa butale bobutula hahulu bobuyepwa mwa mubu.(Eng. gold)

gavana, n. bor.t izwa kwa Sikuwa, mubisisi wa sikiliti.

gazeti, n. bor.t. bukanyana ya kucinca kalulokapa buino bwa sika mwa muuso. (Eng. gazette.)

geeti, n. bor.t.. Sikwalo sa sipi sesi beiwa fa munyako wa limota kapa kukwala. (Eng. gate).

geemu, n. bor.t papali ya banana ya kulika kunatana ka mbolanyana yeposiwa ki ba lineku leling'wi mi ibapalelwa mwa sibaka sesimakilwe. (Eng. game).

genese, n. bor.t buka yapili mwa Bibele yetalusa ka moo Mulimu nakalezi kubupa lifasi (Greek. Genesis

gintuka (gintukile), kubina ka kuitoba luli.

giya n. bor.t. nto yeitusiswa kucinca lubilo lwa mushini sina injini ya mota. (Eng. gear)

gilasi, n. bor.t. nto yebelela yeswana sina botela ni haiwa yapwaceha. (Eng. glass)

giliizi, n. bor.t. mafula akambile akutoza mishini kuli kusike kwaba ni mafumi. (Eng. grease).

gitaa, n. bor.t.. nto ya mihala yelizwa sina mbanjo kuli kulizwe lipina za mifutafuta. (Eng. guitar).

Hh

h- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi acwale ka 'habeli', 'habo', 'hana' ni amang'wi acwalo.

-ha! neg. part. Kuhana kezo, sina ha niyi kapa hakucwalo.

-habalala (habalalile), 1. mutu yomutelele habonahala kushwa hahulu tala. 2. kusaswanela ki sesitimilwe.

-habelela (habelezi), kukauleza sika sesieziwa ki yo mung'wi.

-habeli, sika sesi sika beiwa hamoho kono sikasihali; kukutela hape.

-habo, koo asimuluha mutu.

-habula (habuzi), v.t. kupuka sitipwitipwi.

-hae[1], n. koo apila mutu.

-hae[2], n. kuama mutu toota.

-hafu, qual. izwa kwa bor.t., sicimba sa sika kapa likalulo za sika zepeli zelikanelela. (Eng half)

-hafula (hafuzi), v.t. izwa kwa bor.t., kupumela sika fahali kueza licimba zepeli zelikanelela. (Eng. half)

-hahula (hahuzi), v.t. kupazula.

-hahaula (hahauzi), kupazaula biembabiemba.

-haiba conj, kuli kube cwalo, ka libaka leo.

-haila[1] (hailile), v.t. kusita bubeke kapili.

-haila[2] (hailize), v.i. kusinya kapa kubulaya ka bung'ata ili ka nako iling'wi.

haili, conj. kono ka cwalo.

-haina (hainile), v.t. izwa kwa bor.t., kucisa kapa kuotolola libyana haini. (Eng. iron)

-haisali, conj. kuzwela foo kusamba kuba .

haisamba, conj. haisali kuzwelele fona foo hasisika ezwa hape.

haisi, conj. konji mwendi ka nzila yeng'wi

-haka (hakile), v.t. kutamiwa mawenge kwa mazoho.

-haka (hakile), v.t. kulibala taba, sina nihakile taba yanaimbulelezi.

-hakakang'i, adv. hahulu, bunde bobu fitisisa.

-hakana, adv. palo ya ka kueza ka linako zeswana.

-hakanyeha (hakanyehile), v.i. kulyanganeha muezezo wa sika.

-hakanyisa (hakanyisize), caus. ku lyanganisa muezezo wa sika.

-haketalizoho, adv. hane ni kalikang'wi.

-hakuluha (hakuluhile), v.i. kushengunuka kueza busisani ka bumezi.

-hakuluhelwa (hakuluhezwi), pass. kufutumalelwa kasamulaho wakuutwa silami hahulu.

-hakulula (hakuluzi), v.t. kuhupulisa mutu yomung'wi sika senesilibezwi; kusupeza ni kulukisa fokufosahile.

-hakulusa (hakulusize) v.t. kushengununa sika senesikangezi.

-hakuswani (hakuswanyani) adv. ising'i ka butelele kono ka makutela kaufi

-hala v.t. bor.t. (halile), kufiyela/kuzwisa manyalala fande kakuitusisa sifiyelo sesina ni meeno. (Eng. harrow)

-hala, n. sifiyelo sa maswalelo a matelele sesina ni meeno osihohisa manyalala fafasi. (Eng. harrow/rake).

halala (halalile/halazi), v.t. kubilaela kaseo sifilwe kuli ki sesinyinyani.

halaleha[1], (halalehile), v.i. kuba ya kenile mwa linzwi la Mulimu.

halaleha[2], (halalehila) kuba ni litalo la mubili lelisi lelinsu hahulu.

-halaalu, adv. zepeli kubeya fateng'i iling'wi.

-hali, prep. sibaka sesi mwahalaa licimba zepeli.

-halifa (halifile), v.i. kunyema.

-halifela (halifezi), rel. kunyemela kapa kuomanya.

-halifisa (halifisize) caus. kunyemisa yonung'wi.

-halifisana (halifisani), rec. nyemisana ni mutu yomung'wi.

-halika (halikile), v.t. kubesa mwa mafula.

-halikela (halikezi), caus. kubeseza mwa mafula fa tekeseli kapa mwa poto; kubeseza yo mung'wi.

-halikisa (halikisize), caus. sesiitusiswa kwa kuhalika.

-halimu, adv. muinelo wakufitelela foo.

-halishumi, adv. zeketalizoho habeli.

-halula (haluzi) v.t. kubulelela mutu ka kunyema.

-hama (hamile), v.t. kuzwisa mabisi mwa mazwele.

-hamaka (hamakile), freq. kuhama kukutakutela.

-hamela (hamezi), rel. kuzwisa mabisi azwa mwa mazwele ni kuabeya mokung'wi.

-hamoho[1], ni kapa.

-hamoho[2], kamukana/kaufela.

-hamuka (hamukile), v.i. mezi haazwile kwa sika kapa kukambuka

-hamuha (hamuhile), v.i. kuhamula

-hamula (hainuzi), v.t. kubondolola sika kusizwisa mezi.

-hamulisa (hamulisize) caus, kutusa muta kuhamuleha.

-hamulaho, adv. nako yeo hasekuezahile sika.

-hamulula (hamuluzi) v.t. napuluza kapa hama kakutela monekuhamilwe kale.

-hana (hanile), v.t. kusalumela nto yeo.

-hanela (hanezi), caus. kusalumela kuezeza mutu zabata.

-hanisa (hanisize), caus. kusalumeleza mutu kueza sabata.

-hanelela[1] (hanelezi), v.t.. kuitulelelela kueza sika.

-hanelela[2] (hanelezi) v.i, v.t ki kezo ya kung'ang'elela kueza sika.

-hande, adv. mokuswanehela.

-hane, adv. zetaalu kukopanya fateng'i kalikang'wi.

-hangula (hanguzi), v.t. kunwa bucwala; kukolwa.

-hanu, n. sibaka sesi kwahezwi ki milomo.

-hanyeza (hanyelize) v.t. kuhanaze bulelwa; kapa zebulezwi.

-hanyinyani, adv. zelikani feela.

-hang'ata, adv. kukutakutiseza.

-hang'wi, lwapili feela

-hapa (hapile), v.t. kuluwa mutu/batu.

-hapeleza (hapelelize), v.t. kuezisa mutu nto yeo asatabeli

-hapilikeza (hapilikelize), v.t. kuhapeleza mutu sika asalati.

-hasa (hasize), v.t. kupasaka kapa kucala bubeke kakuhasanya.

-haseza (haselize), ref. kuposeza bubeke

-hasaka (hasakile v.t. kuposaka bubeke ka busafa; kuisa litaba /makande kafa ni kafa.

-hasana (hasani/hasanile), v.t. kufumaneha kafa ni kafa.

-hasanya (hasanyize), v.t. kuhasaka.

-hasula (hasuzi), v.i. kunata ka tupa kapa kuya kulo ka kuankufa sina yalumilwe.

-hata (hatile), v.i. v.t. kubeya mahutu fa sika, kapa kupyata.

-hataka (hatakile), freg. tokuzamaya zamaya ka mahutu fa lika.

-hatelela (hatalezi), int. kupyatelela; kufitelela hahulu kwa kueza sika sina mwa sitopa.

-hatelana (hatelani), freq. kukatelana fatasi sina bupi.

-hatisa (hatisize), der. kung'ola titaba mwa koranta kapa buka.

-hauhela (hauhezi), v.t. kuswalela mulatu kapa kushemuba

-hazela (hazezi), v.i. kukangela kapa kubatelwa hahulu.

-heba (hebile), v.t. kushendeka litema.

-hebaheba (hebahebile), v.i. kumatamata fa sibaka kueza sika.

-hebahebela (hebahebezi), caus. kumata matela kulo kakuziyeleha.

-hela (helile), v.i. kuzamaya musihali kaufela kuya kafa ni kafa; kung'weta bucwang'i.

-helahela (helahelile), v.i kuya kafa ni kafa kusina kuipumulisa kusina sesieziwa.

-helana (helani), v.i. kuhelahela kuzwa kulo kuya kokung'wi hape.

-helima (helimile), v.i. kuhelahela nako ni nako ka tusisipili totusina tuso

-heluma (helumile), v.i. kuhelahela; kuhelana.

helula (heluzi), kufala ili kuzwisa seo sisinyehile fa sika.

-hema (hemile), v.t. kuzamaya kaku akufa.

-hemela (hemezi), rel. kuakufela kuya kulo .

-hembe n. bor.t, African saapalo sasiina seo sitiniswa bulukwe. (African hembla).

-hemele n., singongolo sesina ni maswalelo kapa mulipo sakukisa mezi.

-hewa!, ehee! interj. Kuseha ka kumakala ni ka tabo.

-hoboka (hobokile), v.i. kuzwa mwa sibaka kakumata ka sabo.

-hobokela (hobokezi), rel. kusabela kulo. Kutobela kwa sibeka sisili

-hobokelela (hobokelelezi), int. kusabelelela kulo.

-hoha (hohile), v.t. kuswala sika ka mazoho ni kusisutiseza foo ainzi mutu.

-hohana (hohanile), v.t. kulwanela sika kuli sitahe kwa lineku la mutu.

-hohola (hoholozi), v.t. kukuluhisa sika.

-hohela (hohezi), v.t. kukulukiseza sika foo mutu ainz; kueza minganja kwa musisi.

-hohoba (hohobile), v.i. kuzamaya ka mang'wele.

-hohobela (hohobezi), rel. kuya kulo ka kuhohoba

-hohoma (hohomile), v.i. kuba nii linzwi leliswasa inge lelisilezi.

-hoifa (hoifile), v.i. kuba ni buiswalo kwa kubulela.

-hola (holile), v.t. kukomba sico sesiyezi mo nesiinzi sina buhobe mwa poto; kuamuhela mali kapa nto yeng'wu yefiwa kasamulaho wa kueza musebezi kapa uwelo; kutukula mutu ka buloi kapa kuyomona

-holisa (holisize), v.t. kulifa lituwelo za batu.

-hola, n. bor.t., nako hakufitile mizuzu ye mashumi a silezi (Eng hour).

-holofala (holofezi /holofalile), v.i. kuzwisiwa mali mwa mubili ka kutabiwa kapa kusehiwa ki sika.

-holofalelela (holofalelezi), v.t. kubelela sihole kapa siyanga.

-holofaza (holofalize), v.t. kutiseza mutu kolofalo.

-holofazana (holofazani), v.t. kuitiseza likolofalo mwahalaa mina.

-holoha[1] (holohile), v.i. mutu hashwa.

-holoha[2] (holoile) v.t. kukuta kwa likomu kuzwa kwa kufula.

-holosa (holosize), v.t. kuholohisa likomu.

-hona[1], (honacwalo) v.i. ka mukwa ocwalo.

-hona[2] (honile), v.i. kueza mulumo mutu habuyela halobezi.

-honeha (honehile), v.t. kutotobezwa ki muinelo sina butuku.

-honona (hononile), v.i. kusautwisisa kapa kuhanyeza.

-hononisa (hononisize), caus. kuezisa kuli mutu asike alumela kapa kuutwisisa.

-honyela (honyezi), v.i. kukwica sina kezo ya kulu haikutisa toho yayona.

-honyeza (honyelize), v.i. kuswala ni kufeza maata ka mukwa wa kukama.

-hopani, (mbulu) n. kapa sihahabe sesiswana ni kwena sesipila falikamba ni mwa mezi, sesina ni malimi a mabeli mi saciwa ki maLozi babang'wi.

-hotela, n. izwa kwa bor.t., ndu ya kulifela malobalo ni zeciwa. (Eng. hotel)

-hotola (hotozi), v.i. kuzwisa zetatelani mwa sifiba kupaleliswa moya kufita hande.

-hotolisa (hotolisize), caus. sesitisa kuhotola.

-hosipaipi n. mupila wa kuselaelisa mezi omutelele. (Eng. hose pipe).

-hoza (hozize), v.i. kuswana mutu yomung'wi.

-huba (hubile), v.i. bung'ata bwa batu/lika habazamaya ki kuhwiliya.

-hubulula (hubuluzi), v.t. kuomanya kapa kushubula mutu.

-huhubala (huhubalile/huhubezi), v.i. kuzwa mwa muinelo wa kamita kunamuluhela mwahalimu ka kuomelela kapa kupapamala.

-huhula[1] (huhuzi), v.t. kukopanya hamoho zefiyezwi.

-huhula[2] (huhuzi), v.t. mulumo wo izwisa nja haisatabeli yeng'wi kapa haibata kuluma.

-hukela (hukezi), v.t. kubeya lika zepunyizwe masuba kwa muhala.

-hula (hulile), v.i. kuzwa mwa bwanana kuya mwa buhulu.

-hulisa (hulisize), v.t. kuuta kuzwisa mwa bwanana kufita mwa buhulu.

-huliseza (huliselize), caus. kuutela mutu.

-hule, adv. sibaka sesisiyo bukaufi ni foo.

-humalela (humalezi), v.t. kuswala siika ka mazoho a mabeli kakutiisa.

-hupisa (hupisize), v.t. kunwisa kakuutwisa feela.

-hupisana (hupisani/hupisanile), rec. kunwela kabunyinyanii mwa komoki iling'wi inge muli babang'ata.

-hupaka (hupakile),freq. kuswalelela kunwanwa kabunyinyani.

-hupula (hupuzi), v.t. kunahana. kapa kulela kueza sika ka booko.

-hupulisa (hupulisize), v.t. kunahanisa mutu zanalibezi

-hupulisana (hupulisani), v.t. kubulelisana zehupuza batu bao zenebalibezi.

-hupulana (hupulani), rec. yo ni yo habainahana.

-huta (hutile), v.t. kuzwisa masila, maluli kapa sika sesing'wi.

-hutisa (hutisize), caus. kutusa kuhuta.

-hutaka (hutakile), freq. kuswalelela kuhuta.

-hutuza (hutulize),v.t. kuholiswa mali amand'ata fa musebezi.

-huwa (huwile), v.i., v.t. kueza lilata ka linzwi lelipahami kapa kushaela.

-huweleza (huwelelize),v.t. kushaa mukanga, kapa kuisa zibiso kwa sicaba.

-hwalahwala (hwalahwalile),v.i. kucabacaba kapa kusaina sikalalambo bakeng'i sa kubata sika se zing'wi.

-hwasa[1] (hwasize), v.i. hohoma kwa linzwi

-hwasa[2]. (hwasile) kuba ni tukilicikilici sina mwa buhobe bwa mauza kapa.

-hwaya (hwazile), v.t. kusita kufaya mwa bucwani bobutelele

-hwayeha. (hwayehile), v.t. kuapuha kwa bucwani kokusiile nzila.

hwela (hwezi), v.t. kupahamiwa kwa sitole ki poho kuli izwale.

hwiliya (hwiliyile), v.i kuya kwa bung'ata kafa ni kafa sina hakuna ni sesiezahala.

hwimukela (hwimukezi), v.t kunata ka kutiisa hahulu mutu inge aitusisa mazoho amabeli.

Ii

i- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi a cwaleka 'ina', 'iheta' ni amang'wi a cwalo.

kubutokwa kuziba kuli 'i' ina ni kapelezo ya kucinca manzwi a 'liikezi', lika zeikeza sina: 'b' iba p. sina bona, (ipona) 'f' iba p. sina feta, (ipeta) 'l' iba t. sina lata, (itata) 'h' iba 'k'. sina hapeleza, (ikapeleza)

ibalabata (ibalabatile), v.t. kulika ka taata kubata mali akulifa sika sesing'wi, kuipatapata.

-ibalelo, n. old.l kuama kacenu ka Siluyana.

-ibe, conj. cwale, ka cwalo
-ibo, conj. kono. imbo, mi
-icatela (icatezi) v.i. kuhana kuca sico kabakala kukula sico.
-icocomeza (icocomelize) v.i. kuipolyomeza kapa kukena mwa sika kakuikapeleza.
-icoleta (icoletile) v.t. kuitama mulepo kapa malesu mwa teka.
-icolwamuywandi, n. old.l kota yehula kuba yetunanyana ili yetaata hahulu kuiloba munyanyu.
-iconga (icongile) v.i. kuya kuyelela kusazibiwi kuli sika seo siile kai.
-icuca (icucile) v.i. kupunyeza kapa kukatana isi ka mulelo kapa kulibelela.
-iculula (iculuzi) v.i. kuya kulo ka nako yetelele.
-icuka v.t kezo yakuikutwisa mindengu kwa buuna kapa busali ka kuipapalisa
-icumba (icumbile) v.i. kuiculula.
-icunduta (icunditile) v.i. kulakaza kapa kuikumbuta.
-icwanka (icwankile) v.i. kuiculula.
-ifuta (ifutile) v.i. kuhana kopano ni zabumaswe.
-iheta (ihetile) v.i. kuitemuna kapa kutalima kwa mulaho kuisetuka.
-ikaca (ikacile) v.i. kuikuhumusa kapa kuitata.
-ikacana, n. pula ya ling'ungwa ka siLuyana..
-ikala (ikalile) kuina fafasi.
-ikale, adv. kalekale koo kwaboni sibungu.
-ikalelwa (ikalezwi) v.i. kuba mwa sabo bakeng'i sa sesiezahezi.
-ikalunda, n. foo kuina litunga kapa batompehi mwa kuta.
-ikambaeta (ikambaetile), v.i. kuitahanela kapili kwa kufunduka.
-ikambusa (ikambusize) v.t. kuitwisa kusesiezahala, kuli sisike saama mutu.
-ikamula (ikamuzi) v.i. kunela ka bunyinyani kapa kufafaza.
-ikamunga, n. folofolo yeo ibizwa cwalo ka baka la lubilo lwayona kapa kokong'u.
ikandulwa, n. mutu yasakonwi kunyisiwa kapa kuwisezwa fafasi.
-ikangabeka (ikangabekile) v.i. kuipa bukoni bwa lika zenca kapa feela mukwa wa kuikuhumusa.
-ikanyisa[1] (ikanyisize) v.i. kuikuhumusa ka mukwa wakuiponahalisa.
-ikanyisa[2] (ikanyisize) v.i. kuhoha mabisi kwa mazwele isali wena mung'i.
-ikashula (ikashuzi) v.i. kuseha hahulu ka tabo.
-ikata (ikatile) v.i. kuina kakuiputa mahutu mwa halala malupi
-ikatulusa (ikatulusize) v.i. kupumula kapa kuishuumusa kabakalaa kukatala
-ikebula (ikebuzi), v.i. kucinca kuba bunde.
-ikembeka (ikembekile) v.i. kuembama kapa kuina kakuikundeka kuli kuutwiwe zebulelwa.
-iketa (iketile), v.i. kuba mwa kozo.
-ikimela (ikimezi), kuzamaya kataata bakeng'i sa kununa.

-ikinamela v.t (ikinamezi) kutalimisa toho fafasi ka baka la kuutwa maswabi.

-ikokotola (ikokotozi) v.t. kuitiisa kapa kuyema kataata mutu hanainzi fafasi.

-ikokoteza (ikokotelize) v.t. kukokotoka kwa kuyema.

-ikola (ikozi/ikolile) v.i. kutabela hahulu zeezahala.

-ikumba (ikumbile) v.t, kushwela sika muna.

-ikuhumusa (ikuhumusize), v.t kuikaca kapa kuitata.

-ikunga (ikungile) v.t kuikuhumusa.

-ikushenge, v.t tapi yetuna yebizwa seo yefumaneha mwa butungi bwa nuka kapa lisa "yeca malena!"

-ikwangela (ikwangezi) v.t, kuhana zeo abulelelwa mutu.

-ila (ilile) v.t, kupalelwa kueza sika ka kuhaniswa ki babahulu kapa king'aka.

-ilana (ilani) v.t kuswana kabakala sabo.

-ilami (ilani)v.t, kulimbiwa hahulu sihulu ki butuku

-ileka (ilekile) v.t, kukuleka mutiyo wo bukiti.

-ilela (ilezi), v.t kubasiyo ka nako yetelele. Kapa kusiya simu ka nako yetelele isalimiwi.

-ilya, n. palica yefetilwe ni mabisi a temile kueza sino.

-ilingunga, v.t kubulela buhata kuli mutu ace zababang'wi ka sitalifi kapa butali.

-ilukelekele, n. nyunywani hape ili yena silukelekele.

-ilundumuna (ilundumuzi), v.t kuipeya fahalimu foo mutu asaftiti, kuitudumuna.

ilungangami, n. mutu yanjanja hahulu salami.

ima, n. me mahe mutu.

imayala, n. mutu yasafumani sesing'wi haya kwa kusela.

imayumbayumba, n. mutu yasinyasinyeza mali kapa lika zahae kuza batu babang'wi.

-imayumbula, n. mutu yakona hahulu kufa baenyi limpo za lico; sipabaenda.

-imbimba (imbimbile), v.i bor.t. kunwa kapa kuca ka mafunjo kutima babang'wi. (Eng. imbibe)

-imbotisa (imbotisize), v.t. kunwa bucwala ka kuswalelela.

-imela (imezi), v.t .kubela bukiti kapa butaata.

-imeelu n. bor.t. mukwa wa kung'olelana ka kompyuta ni bakwahule (Eng. e-mail) (bona e-melu)

-imeza (imelize), v.t. kuekeleza sika kwa bukiti.

-imema (imemile), v.t. kuca ka bunya.

-imilema, n mulibeleli wa busihu mwa muleneng'i.

imilombwe, n misumo yeshengilwe neku yeyahiswa lapa la mulena.

impwa n. bor.t. mufuta wa ntulwantulwa yeciwa kueza busunso sihulu ki ba mishobo isili (SiBemba impwa).

imukuka, n. musali wa lisafa kwa mitinelo masila.

imulepu, n. muuna yamelile mulelu.

imuluka, n. museme wolukilwe hande ka bukwala wa mulena.

imuma v.i. (imumile), kukwala mulomo.

imuungumani, n. licwe lelitumukile fa sibuba.

imungungu, n. muuna yo mukuswani, yamaswe kwa sifateho ni busafa.

imusheke, n. mufuta wa tapi.

imushendami, n. sika kaufela sesiyendama ku sesing'wi.

imushotoki, n. mutu hatulile butaata sina Mulena yakonile kubusa hande ka nako .yekuswani feela ka kucinca zemaswe mwa puso pili asikashwa kale.

imusunga, n. mulwani mwa ndwa kapa musole.

imutakwandu, n. mokubisezwa Litangu yatimezi.

imutongo, n. mulisana wa likomu.

imuyulu, n. nyunywani ya muuna yena ni ngo yetuna.

-imyanguta, v.t kuutwa sico mosiutwahalela ka kusibeya mwa hanu falulimi.

-imyaula (imyauzi) v.t, kuca kaco kakanyinyani mi hape hakafezi tala.

ina (inzi) v.t. beya malaho fafasi.

-inama v.t kutalimisa toho fafasi misinuko sona inge siinzi mwahalimu.

-inisana (inisani) v.i. kupila hamoho mwa sibaka silising'wi.

-inelela (inelezi) v.t, kupila mwa sibaka kusina kututa mwa teng'i hape.

inambao, n. ki kutalusa tau.

-inda (indile),v.t mukwa wa kushutanisashutanisa hakulukiwa sihulu lizuma.

-indeka (indekile) v.t kueza mabibo akutiseza mutu butaata kapa kumuezisa buzizi bwa kuikezeza lika.

-induka (indukile), v.i. kupakela hahulu.

-indula (induzi) v.t, kukwakwata litapi mwa bucwang'i.

induna n. mueteleli wa sicaba iswa munzi kapa silalo.

-ineela (ineezi) v.t, kuitombola.

-ineka (inekile), v.t kuhonyeza mba.

inge, conj. sina cwana.

ingulopu n. bor.t., mokukwahelelwa ling'olo. (Eng. Envelop).

injini n. (njini) kalulo yezamaisa mushini sina injini ya mota.

-inuka (inukile) v.t. kunanulela toho mwa halimu ni kuotoloha.

-inula (inuzi), v.t. kunanulela toho mwa halimu.

-inulela (inulezi), rel. kunuhela butaata bobutela mutu.

ing'umbwa, n. mufuta wa kota ye yayahiswa lapa la mulena.

-inyongamena (inyongamezi), v.i. kukocomanisa toho.

-ipa (ipile) v.t kuikingela sika iliwena kapa kuikutwisisa ka muikuhumuso.

-ipanda (ipandile), v.i. kuzwa mubano mwa kueza sika.

-ipeha (ipehile), v.i. kueza sika ka buinoosi ka bung'wi.

-ipenya (ipenyize) v.i, kupalelwa kutunya, sina lilumo mwa tobolo.

-ipia (ipiile) v.i, kuitusisa nto yeng'wi kwa kunanula sesishimbilwe fa liheta ili kufukuza kwa bukiti.

-ipizeza (ipizelize) v.i, kuyozekela taba hape mwa kuta yepahami kasamulaho wakusautwisisa katulo yeo ifilwe kuye nyinyani.

-ipoca (ipocize) v.i, kupaleliswa kuzwelapili ki nto yenyinyani feela.

-iponona (iponoeezi) v.i, kuitingeta fa lika zesina maata kuli life tuso.

-ipukumuna (ipukumuzi) v.i, kuitutula sika sina nja haitutula mezi haikolobile.

-isa (isize) v.i, kuzwisa sika kulo kulisiye kokung'wi.

-isali, conj. isamba. Kwali kuba mutu kusaezahali

-ishee, interj. muuna yesi wa lusika lwa bulena haanyala mwanaa mulena.

-ishi, interj. asha kapa eshe.

-ishonda (ishondile), v.t kutokwa tabo kapa kusashanganana.

-ishung'wa n. kakoci kapa kafunga ka mwahali kakakuswani.

-ishushwata (ishushwatile) v.i, kuina kuishonda.

-ishuwa (ishuwile), kuwapilu kapa kuluka.

-isibyaeti, n. manyalala akukulukisizwe ni kubundekwa kulo ki mezi a muunda.

-isilabo, n. mufuluhi wa mikolo hañata

-isilongoti, n. sibilibita sesimwa mezi seo siakalezwa kutibisanga mikolo.

-isita, conj. mbali faale.

-isiteketo, n. mutu yakona kufa babang'wi silelezo.

-isunde, n mufuta wo mung'wı wa macecani wokona kuyahiswa ka kuaeza mabalelo.

-isunya (isunyize) v.t, kuikenya moo usalukeli.

-itahanela v.t (itahanezi), kuikambaeta kapa kufita mwa sibaka kakuafa nako isika kwana yeo mutu naswanela kufita foo.

-italeha (italehile) v.t kufulumana kapa kukeluha kwapili kwa musizana.

-itekelelwa, v.t mokusa zibahali hande.

-itemuna (itemuzi) v.t kuisetuka kapa kutalimisa toho kwa mulaho.

-iteteka v.t (itetekile), kuipilela kuisina kunahana zekona kuezahala.

-itima v.t (itimile), kukwala meeto.

-itimula v.t (itimuzi) kuitishula.

-itinga v.t (itingile), kusepa ona seofeela.

-itiulula v.t (itiuluzi), kuikutwa bulutu hahulu kapa kuba ni ndiulu mwa pilu ka nto yemaswe yeezahalile.

-itofola (itofozi), v.t kuina kakulonda kusina sesiezwa.

-itongwela (itongwezi), v.t kuikubukanyeza zeswanela kuikabelwa zende kapa zemaswe.

-itulela (itulezi), v.t kuina feela kusina sesieziwa

-itundubwanga, v.t mufuta wa kota yesahuli butelele hahulu.

-itundumuna v.t (itundumuzi), kuikanyisa kapa kuipaheka mwa lika iliwena.

-itungwe, v.t munweleli wa litapi zebizwa lininga.

-itupwela v.t (itupwezi), kunwa hahulu sino.

-itwala (itwezi), v.t. kuba muima.

-iyala, n. litooma munzi wa nyambe.
-iyamena (iyamezi) v.t kunwa hahulu sino kufitelela tikanyo.
-iyakatwa (iyakatitwe), v.t kubilaela hahulu ka kunahana sika.
-izinika (izinikile) v.t, kuipona bungana kufita batu babang'wi.
-izukunya (izukunyize) v.i, kutapisa meeno.

Jj

j - taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi acwale ka 'jekete,' 'jaki', 'jamala' ni amang'wi cwalo.
jaji, n. bor.t izwa kwa Sikuwa muatuli wa litaba mwa kuta ya mulao. (Eng. judge)
jaki, n. bor.t., komoki yetuna yeshingile fa neku fo kuselelisiwa lika. (Eng. jack)
jamu, n. bor.t izwa kwa Sikuwa, sililehi sa sesilambiwa fa sinkwa. (Eng. jam)
jekete, n. bor.t izwa kwa Sikuwa baki yetiniswa bulukwe. (Eng. jacket)
jele, n. sibaka mokubeiwa lifosi kuli bapikie; tolongo. (Eng. jail)
jemusi n. bor.t. maikulokuwa atisa matuku mwa mibili ya batu. (Eng. germs)
joina (joinile) n. bor.t., kukena kwa sika sesiezahala. (Eng. join)

Kk

k- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala manzwi acwale ka 'kona, ni amang'wi cwalo.
ka, perf.sing. kubonisa bunyinyani bwa sika sina kalomo.
-ka (kile), aux.v.i. kuunga sitipwitipwi kapa mezi.
kaale, siuyi sesilambalala mwa liito kupaleliswa kubona.
kaba (kabile),v.t. kutina libyana zende ni kuswanela.
kabaci, (sitabi) n. butuku kwa makupo ili bobu utwahala inge yatabiwa ki ndonga.
kabakaleo, conj. kamuinelo woo.
kabakalang'i? interj.og. ka libaka mang'i? ki ng'i hakuli cwalo.
kabakaleo, conj. bakeng'i sa muinelo woo.
kabakana (kabakanile) v.t, kuyambutuka feela.
kabala, n. kabaka kakapotolohilwe ki mushitu.
kabama, n. mulamu sina wa mulisana.
kabana (kabanile) v.i, kuomana sihulu kwa banana habucela kulokulikung'wi.

-kabangisa (kabangisize), v.i. kupupuleza feela kapa kunahaniseza feela.

kabanze, n. kokwani yeluma hahulu hape ki yona sowa.

kabayaya, n. lisapo la sifuba.

-kabela (kabelezi), v.t. kukauleza bunde bwa naikola mutu.

kabelo, n. kakulo yeo ifiwa mutu kuzwisa kwa sika sesing'wi.

kabemba, n. likeka, nto yeseha habeli.

kabeme, n. kaemba kakasiyezi kusesituna sesisebelize hahulu sina mulola.

kabemele, n. mutu yazamaya hahulu hape ili yana ni bupilo bobumaswe.

kabesi, conj. kambesi ki ka libaka leo.

kabewa, n. mwibeya kapa yakona hahulu kukandeka makande.

kabici n. bor.t. mufuta wa muloho oikeza sikoto mi kuuca konji pili kuupumaka.

kabindu, n. mufuta womung'wi wa bucwala osika kamba.

-kabisa[1] (kabisize), v.t kufa mutu libyana ze mukabisa.

kabisa[2], n. kueza kuli fa sibaka kube ni ponahalo yekateleha.

kabisa[3], n. nto yeeza sibaka bunde.

kabololo, n. kusela zeng'ata luli sina litapi.

kabu, n. yeng'wi ya lifolofolo za naheng'i.

kabubo, n. kutumaela kapa libubo.

kabusule, n. njebwe kapa mubotana.

kabuyo, n. matofotelo fa halaa toho sihulu wa mbututu.

kabyacima, n. kunyemanyema kapa kacimacima.

kacaca, n. mukolo obubebe hahulu haufuluhiwa.

kacaka, (mulai) n. nto yeeza lilata hainyungiwa batu inge baopela.

kacana, n. kanto kakanyinyani. Siluyana

-kaceka (kacehile), v.t. kubeya lico fa mukeke ka busafa.

kacenjela, n. mutu yaziba kubonisisa butaata bobutaha ni kukena kubupima.

kacenu, adv. lona lizazi le.

kacicimbwelo, n. silama sa mubili tasaa mukubu.

kacimacima, n. kabyacima kunyemanyema kwa mutu niha sikafosezwa.

kaciocio, n. kazwiinyani kapa kana ka kuhu kakasali kakaknyinyani.

kafafalo, n. buhule bwa sibaka kapa kahoho.

kafanelo, n. mukwa woo mutu afela sika.

kafasingo, n. mufuta wa katwa kakaswasa linyunywani.

kafifi, n. bunsu bobutiswa ki kusabateng'i kwa liseli mwa sibaka.

kafifi ka baloi, (malungasiku) n. busihu bwa habusa.

kafolofolo, n. kabupiwa ka naheng'i kakanyinyani.

kafufaeti, n. kalyangeti kapa mutu yo musisani hahulu.

kafukofuko, n. kazulunyana kaka sakoni kuikabelwa.

kafuku, n. mbombo kapa mutu yafumile.

-kafula v.t. (kafuzi) kuca sika.

kafula, n. mufuta wa lukuko lwa kuswalisa litapi.

kafolondondo, n. kafulambi kapa kuzamaya ka toho ni mazoho, mahutu ona inge ayemiselizwe mwahlimu.

kafumbi, n. fa kandumbwi.

kafundafundi n. kulwanisa mutu yanakufoselise kale mi umueza cwalo kukutisa sitela.

kafung'ondo, n. mufuta wa butwa.

kafwicu, n. muuna yomunyinyani mubili

kafwililo, n. sikoto sesitamelezwi kwa bwanda sakubulaisa linyunywani.

kahoho, n. bona taluso ya kafafalo.

kai, adv. kutalusa kokusazibiwi.

kaing'ole, n. sitoyo ku mutu wahenu.

kaizeli, n. muuna kapa musali yapepilwe mba iling'wi ni yena.

-kaka (kakile), v.i. kuhoha lishuwiso hamoho hakuswaliwa litapi.

kakalakakala, interj. kueza kataata kuli kukonwe kueziwa sika seo.

kakalezo, n. kuakeleza feela.

kakamala (kakamalile), v.i. kukomoka hahulu.

kakamba (kakambile), v.i. kuzamaya kubunya hahulu sina kakapelezo.

kakambela (kakambezi), v.i. kuliba sika kabunya luli.

kakambisa (kakambiseza) caus. kuzamaisa kabunya luli.

kakanga, n. kuba ni sifuba sesituna kono teka inge ili yenyinyani.

-kakanya (kakanyize), v.t. kuhupulela kapa kuswanisa feela.

-kakanyeza (kakanyelize), rel. kusupeza mutu koo asazibi.

kakata (kakatile), v.i. kukukuma kwa kubulela.

kakatana (kakatani), rec. kuinatana hahulu.

kakata, adv. kufumaniwa mutu inge ali mwa kezo yeo.

kakatela (kakatezi), v.i. kulamatela mwa sika.

kake, n. kanko kakamaswe kapa mumwe.

kakolotwi, n. toho haibeuzwi milili.

kakombokombo, n. semba sa lila la mushemi lelisiyezi kwa mukubu wa mbututu hasazapepwa mi liwanga kasamulaho wa mazazinyana feela.

kakotwe, n. butuku bwa kuozela bobufumaneha hahulu kwa likuhu.

kakoo n. kapa kakowa, kakombokomo.

kakotombwe, n. kafolofolo ka mufuta wa kwalata.

kakuka (kakukile), v.i. kuitusisa piza ya lizupa lwapili kuzwa fakubupiwa.

kakuli, conj. kalibaka leo.

kakulo, kukala kuitusisa sika lwapili.

kakulung'ung'u, n. nyunywani yebizwa sifi.

kakume, n. kokwani yeluma yebata kuswana ni kabanze.

kakundukundu, n. moya haufuka hahulu ni kunanaula lika.

kakusasana, n. nako yakuzwa folipazulezi lizazi kutofitela fokukushukelwanga.

kakuta, n. kakulo ye siyezi kwa muhuma hausebelize ka nako yetelele kapa kabeme.

kakuti, n. kabakanyana feela inge kukuzize kapa kusautwahala sesing'wi.

kakutula (kakutuzi), v.t. kuhoha sika sesikakatezi kusesing'wi.

kakuwa, n. kuhuwa kuli batu batobana zeo liezahala.

kakwaci, n. muinelo otaata kapa opala kufumenelwa nzila ya kuutungunyuna.

kakwasha, (lihata) n. ya bulela zesi zaniti.

kala[1] (kalile), n. kutateka.

-kala[2] kufela kwa mezi mwa sibaka kapa sika.

-kalaba (kalabile), v.t. kuhohoba.

kalabo, n. kutiso ya manzwi ku mubuleli.

kalafo, muinelo wakufiwa milyani ya kualafa butuku.

kalafu, (focolo) n. sisebeliso seng'iwata mubu haku yepwa.

kalahalelwa (kalahalezwi), v.i. kushukelwa hahulu; kalahelo ya mulikani yabonwi kale hahulu kuli atopota.

kalaka, kaeto kakatamanga lulimi kwa busisimi bwa kwa taasi kupaleiswa mutu kubulela.

kalakasha (kalakashize), v.i kulika kataata kueza sika sesitaata.

kalakato, kanama kakasung'ilwe fa mumizo mwahanu kakakonisa kumiza lika.

kalaki, (kalaliki) n. bor.t., koloi ya mawili amane ili yehohwa ki lipizi kapa likomu mukuzamaya mung'oli wa muuso. (Eng. clerk).

-kalala (kalalile), v.t. kuhasa lipeu.

-kalama (kalami/kalamile), v.t. kupihisana ni yakufita kuza buhulu kapa butali.

-kalameza (kalamelize), kusuteleza fa paata kakuhapeleza.

kalani, bi tafule yeyahilwe ka litupa.

kalanga (kalangile), v.i. kukata mibisi yakueza mashandi.

-kalata[1], v.i kubapala papali ya makalata.

kalata[2] n. yeng'wi ya tupepatwa papali ya makalata.

kalatama (kalatami), v.i. kusholokota mwahalaa babahulu

kalauka[1] (kalaukile), v.t. kuliza hahulu lingoma.

kalauka[2] (kalawa) v.t. kubulela hahulu kakutiisa.

kalavani n. bor.t ndu yefa mawili mi yakona zwiswa fa sibaka kuya kusisili (Eng. caravan).

kale, zeezahezi kwa mulaho.

kalenyana, adv. zesazoezahala cwanong'ufa.

kalelwa (kalezwi), v.i kuba mwa sabo.

kalembeshwa, n. buino bwa kupumapuma mutu kabutalitali kuli ufumane sesing'wi.

kalemeno, n. buino bwa kuba ni mukwa omaswe mwa bupilo.

kalenalena, n. buino bwa buipi ni zamaiso ya babang'wi.

kalengelenge, n. lizazi halicisa hahulu.

kali, n. sika kaufela sesitatiwe kapa ka kuputaputiwa ni kubeya fa toho pili kusikabeiwa mushimbo.

kalifo, n. bunyemi bobutuna.

kaliketa (kaliketite), v.t. kulika ka taata kueza sika.

kalilabule, n. mufilifili ndwa yetuna.

kalili, n. buanganu.

kaliloze, n. tobolo ya baloi yakubulaisa batu.

kalima (kalimile), kufa kapa kukupa kuitusisa kwa sika sesisa hao.

kalimba, n. kanyunywani kakalata hahulu kuopela.
kalimbalimba, n. simbuzi, ndu kapa sibaka sa kuyela mutabani-kunyelela teng'i.
kalimbuluta, n. mufuta omung'wi wa bicecani, mibisi yateng'i ialafiswa manansa.
-kalimela (kalimezi), v.t. halifela kapa omanya.
kaloko, n. kuba mwa muinelo wa kukwala meeto ka nakonyana.
kalole, n. kuba ni kalembeshwa.
kalombamano, n. mutu yabonisa kuba ni ngana ka kubuza.
kalomo n. ka mbeta, lihata.
kalongo, n. mutu yabulela hahulu.
kaloyawe, n. sibaka sesisikalimiwa koo nekupumbekwa batu.
kalufukaluyoyo, n. bupilo bwa kukula kula nako kaufela.
-kaluka (kalukile), v.i. kueza sika ka kuba ni takazo yetuna.
-kalula (kaluzi), v.t. kumata hahulu, sihulu folofolo.
kalulo, n. siemba.ketulo yezwa kwanto yeng'wi.
-kalulula (kaluluzi), v.t. kutusa mutu ya mwa butaata.
-kalululwa (kaluluzwi), pass. kutuswa ka kuzwisiwa mwa butaata.
-kaluma, n. kakoto ka nama kakamela fa mubili.
kalumabaseta, (kambulumbulu) n. kakokwani kakalata hahulu kufufela kwa meeto ni kuluma kwa ling'obyo.
kalumuka (kalumukile), v.i. kubulela kakutiisa hape ili ka bunyemi.
kalumukisa (kalumukisize), caus. kuezisa mutu kuli akalumuke.
kalwati, n. kasela kakasikamisizwe sina kashuto kakapumiswa kapa kuyatiswa musinga kuli mali azwe mwa toho.
kalyabantu, n. muloi mutu yabulaya batu babang'wi ka mulyani kuli ate ace.
kalibe, n. musizana yasahulile.
kalyelo, n. mapilelo a mutu
kalyangeti, n. mutu yomusisani yaotile ni kulonda kapa kafufaeti.
kaliyoliyo, n. lisuba la mubili wa musali moo azwiseza muluto kapa mushamo.
kama, n. sesiitusiswa kunamulula milili kwa toho ya mutu. (Eng. comb)
kama (kamile), v.t. kunyokola kapa kuswala mutu mwa mulala kakutiisa.
kamalala (kamalalile), v.i. kukomoka kapa kumakala.
kamale, n. kafolofolo kakakona hahulu kutulaka kwa likota, kanani mufata o mutuna.
kamamiswa, adv. kakusasana hahulu kapa malungasiku.
kamashungu, n. mutu yabutali yanangela butaata busatahela kwa hule ni kubupicuka.
-kamata (kamatile), v.t. kuswala ka taata kapa kukumalela.
kamba, (kapa) conj. fokung'wi, mwendi ka nzila yeng'wi.
kamba (kambile), v.i. sitipwitipwi sesibata kuoma.
kambana (kambani), caus. kukashana ni yomung'wi.
kambalala, n. mufutumala wotiswa ki maataseli a lizazi.

kambalala, v.i. kuwawata kwa sika ha asili mwahanu.

kambalamatende, n. mufuta wa nyunywani yetabela kuca bubeke bobufafasi mwa minzi kwa lisitelo ni maulusezo a mbonyi.

kambama (kambamile/kambami), v.t. kuya kokulundukile.

kambamisa (kambamisize), caus. kubizwa ni kuya ku mulena

kambandula[1], n. kang'oto.

kambandula[2]. n. tupa yenenatakiswa mutu yasupilwe kuli ki muloi.

kambatama (kambatami), v.i. kulimbatama kuba fahalimu a sika sesing'wi.

kambe, conj. kutabela kuli (sika seo siezahale).

kambeka (kambekile), v.t. kunanula ni kubeya fokung'wi kapa njangeka/shangeka.

kambekela (kambekezi), rel. kulundeka kapa kuekeza kuzeo liliteng'i.

kambekisa (kambekisize), caus. kutusa sika kusishangekisa kusesing'wi.

kambendekela, n. sico sesipatezwi muuna ki musalaahae kuli ace alinoosi.

kambimbi, n. mufuta wa nyunywani yena ni muhata wa lifata.

kambimbinyani, n. kanyunywani kakaseta kakalila hang'ata hakanze ka shatuka kuno.

kambombo, n. kokwani yensu yepila mwa matali ni libaka zeng'wi.

kambongolo, n. folofolo yeswana ni pizi yeeli simunanu mi ilwala lika ni kueziwa pelesa; donki.

kambuka (kambukile), v.i. kuhamuha mezi.

kambula (kambuzi), v.i. kukwa makapi asenesiciwa.

kambulumbulu, n. kakokwani kakansu kakalata hahulu kwa meeto a batu sihulu muunda mwa libala.

kambundumushila, n. mufuta wakatapi totunsu kakalata hahulu kushenya ka neku hakabeiwa fafasi, mbundu yenyiyani.

kambweti, n. macecani aitusiswa kubulaisa litapi ka kulitima moya.

kambwitamamina, n. mwanana yasali yomunyinyani hahulu yoo asakoni kuiminula.

kamele, n. bor.t., ki simunanu sesifumanwa mwa lihalaupa kwa linaha za Mambali. (Eng. camel).

kamelo, n. sihamelo kapa sikundu sa mabisi a likomu.

kamembe, n. kulu ya mwana.

kaminyiminyi, n., adv. kapilipili kapa ka putako.

kamita, adj. adv. nako kaufela.

kamonabaenda, (yosa boni baenyi) n. lihule kapa tusa Bulozi.

kamonge, n. puti folofolo yelubilo ya nama yende mi iswana ni puli feela ki ya mahutu amatelele.

kamonyimonyi, n. kakokwani kakabenyanga mwa lififi.

kampecu, n. siyemana kapa sikutwana koo kukona kuipatwa.

kampolwe, n. kanyunwani kakaswana ni liiba kono kona ki kakanyinyani ili ka muhata omutelele.

kampukwe, n. silami hasi anda ni kufafaza inge pula.

kampula (kampuzi), v.t. kung'wata sika ka muhuma kapa focolo.
kamuha (kamuhile), v.i. kuya ka bung'ata kapa kukamuka.
kamukana, adv. kaufela, lika hamoho.
kamukole, n. kutundamena kueza sika.
-kamuna (kamuzi), v.t. bor.t., kunamulula milili kapa kushukula. (Eng. comb).
kamundengule, n. musali yabulela hahulu.
kamungumungu, n. sika sesikuswani.
kamunu, n. bona taluso ya mutu.
kamuso, adv. lizazi lelitatama kacenu.
kamuyongole, n. mutu yabulela hahulu, kapa yabulelwa hahulu bakeng'i sa bumaswe bwaeza.
kamwalye, n. mwalyanjo, yasali mwa sikenge.
kana, adv., conj., inter. part. 1. kuli ki niti. 2. kamba/kapa.
-kanama (kanami/kanamile), v.i. kulobala fa mukokoto kuisa mahutu mwahalimu.
kanamukowa, n. bona taluso ya kasolondo.
kanamulame, n. silumba sesilumilwe ki ng'aka kulatelela mutu.
kanamulambe, kaluma n. kakazwa mezi hakapunyiwa.
kanamutendele, (njinga), n. siitusiso sa mutu sa mawili amabeli mi sacobiwa ni kulwala lika zeng'ata sina masaka ni zeng'wi, mbasikolo.
kanana (kananile), v.i. kuhanyeza zebulelwa kapa kupiha.
kananisa (kananisize), caus. kuezisa mutu kuli akanane.
kanang'ondo, n. kazuma, kakana ni sikwahezo kakaitusiswa kuba lukumbu ki musali.
kananga, n. linoosi zeezwa ki tumbulumbulu.
-kanatela (kanatezi), v.t. kuswalelela kueza sika.
kanaunu, n. leling'wi la maoma a mulena.
kancele, n. mufuta wa nyunywani
-kandakanda (kandakandile), v.t. kusinyasinya sika.
kandalya, n. mwanja walutenda oyebuzwi, kupazaulwa ni kuomisiwa usikaombekiwa.
-kandameka (kandamekile), v.t. kutiiseza kubulela taba kapa kukong'omeka.
kandanji, n. mushimani wa mwalyanjo ili yasainzi mwa mukanda.
kandao, n. yeng'wi ya likweli za silimo, ili ya buketalizoho.
kandauka (kandukile), v.t. kufita mwa manyando mwa bupilo.
kandeka (kandekile), v.t. kutalusa kapa kuambola likande.
kandekela (kandekozi), rel. kuambolela mutu likande.
kandela, n. izwa kwa bor.t., bulota mokucomekilwe kahala, kokutukisiwa mulilo kumonyeha mwa lififi. (Eng. candle).
kandelela (kandelezi), v.i., v.t. kueza mulumo kakukopanya mazoho a mabeli.
kandolondo (kasolondo), n. kaluma fa silama sa mubili ka kaomelezi
kanduka (kandukile), v.i. kuzwa kokuna ni mezi kuya ko kuomile.

kandukela (kandukelezi), rel. kuombokela kulo.

kandula (kanduzi), v.t. kufuula mukolo kakuukasha.

kandumbwi, n. fokutungile foo kutapelwanga.

kanenga, n. sisebeliso seo ng'aka alaulisanga kubona lika zeli kwahule kapa zeo lisabonwi ki batu.

kanekunda n. kaputula ka mwahali, kapanti.

kanga, pref. nyinyafazo ya mutu.

kangamba, n. kafolofolo kakanunka hahulu.

-kangaana (kangaani/kangaanile), v.t. kupala kukomiwa mwa kezo.

kanganisa (kanganisize), caus. kupalisana hakueziwa sika.

-kangauka (kangaukile), v.i. kubulela ka kutiisa ili ka kunyema.

-kangaukela (kangaukezi), rel. kubulelela mutu kakutiisa ili ka bunyemi.

-kangela (kangezi), v.i. kuomelela bakeng'i sa silami.

kangelengele, n. kalangu kakaliziwa kalizoho.

kangisano , n. pihisano mwa papali.

-kanguka (kangukile), v.i. kushwa linyolwa.

kulila[2] (angukile v.i. hande mulupa hause unyanyumuzwi kwa mulilo.

kangumu, n. mutu yapila anoosi asina bahabo.

kanguwe, n. mutu yasa lati saango ni babang'wi.

kanguya[1], n. kanana kakaotile kapa kakasali kakanyinyani.

kanguya[2] n. kanamani kakaotile.

kangwende, adv. muinelo wa kuipangula kwa sicaba.

kaning'i, n. kanwana kakanyinyani kwa mazoho ni kwa mahutu.

kaniso, n. tibelo kuli sika siezahale.

kanjeke, n. mufuta wa licikwi wosahuli.

-kanjimbwa (kanjimbwile), v.t kulubaka sika ka mazoho mi ili ka busafa luli.

kanjinje, n. mubisi ona ni sifanu oitusiswanga kubulaya litapi ze mwa mezi.

kanjwe, n. buino bwa kutokwa makulano.

-kanka (kankile), v.t. kueza bukanko fa muwayo.

-kankaula (kankauzi), v.t. kucancaula sika ka capu.

-kankaulisa (kankaulisize), caus. kutusa kwa kukankaula.

kankolola, n. kabalanyana mwahalaa mishutu.

kankuni, n. mufuta wa noha yesahuli kuba butuna yelata hahulu kuca mambongo.

kankuzi, n. nkalakata kapa muuna yomukima ni bukuswani, nganda.

kanoni, n. mufuta wa kanja kakasahuli.

kanono[1], n. butuku bwa kuwa ni kuwelela.

kanono[2] n. mwanaa sinono yasahula.

kansela v.t (kansezi) bor.t., kueleleza mutu kwa mukunda. (Eng. counselling)

kansela n. bor.t nduna kapa muelezi kapa muyemeli mwa milonganyana.(Eng. councillor)

-kanta (kantile) adj.bor.t., pizi haizamaya kakueza inge yemata hanyinyani. (Eng. gentle).
-kanta (kantile), v.t. kuzamaya ka kueza misindo sina musole yacaula.
-kantela (kantezi), v.t. bor.t., kulita. Kubukeleza sika (Eng. guard)
kanumbango, n. kueza sika fahalimu feela ka kupumapuma.
-kanya (kanyize), v.i. kubenya hahulu.
-kanyaela (kanyaezi), v.i. kuzamaya ka kuikunga ni ka maata.
-kanyakanya (kanyakanyize), v.t. kulika ka taata kueza sika usina sepo.
kanyambe, n. ng'aka yomusisani.
kaanyana (kaanyanine), v.i. muinelo wa kuomelela.
kanyandi, n. bwanda bobulukilwe kueza siyambiso sa litapi.
kanyanyu, n. bubebe kwa kueza lika.
kanyayambo, n. sifosi mutu yaatisa lifapahano halaa batu.
kanyezo, n. kano kusalumela nto.
kanyikuta, n. mufuta wa simbotwe sesipila mwa mubu.
kanyinamukondo, n. kupotoloho sika ka sikupuki.
kanyingi, (kakanga) n. kuba ni mbando yetuna.
-kanyisa (kanyisize), v.t. kubisa kuli kubenye.
-ikanyisa n. (ikanyisize), kuikunga, kuikuhumuso.
kanyokamulombwe, n. mutamelo wakuceputikisa sika hanyinyani.
kanyumiti, n. kanto kakanyinyani kapa kakakuswani sina kakoci ka litanya.
-kang'a (kang'ile), v.i. kutalima mutu mwa meeto,
-kang'ala (kang'a) v.t. kulema kulo.
-kang'ala (kang'azi/kang'alile), v.t. kulema ka muhuma.
kang'atala (kang'atalile), v.t. kulima kakukutakutela.
kang'angwa, n. kambwengele kapa kapiza ka lizupa kakanyinyani.
kang'weng'we, n. mufuta wa folofolo kaufela yena ni mahutu amane.
kang'ete, n. kusafana, kusalata kufa baang'wi lika, bunalumango.
kang'i, n. kangisano kusa lumelelana mwa maikuto.
kang'oka (kang'okile), v.i. kuzamaya kakuikutwisisa.
kang'ombyo, n. siopeliso sesilizwa ka minwana fa tusenke totutamezwi fa kahwana.
kang'oti[1], n. nyunywani yebizwa hape kambelembele.
kang'oti[2] n. fig. mubuki mwa manyalo.
kang'oto, n. bona taluso ya kambandula.
kang'uka (kang'ukile), v.i. kuapala lyapalo zende.
kang'umbi, n. mufuta wa nyunywani yeca litapi ka kulinwelelanga mwa mezi.
kaoyi, n. kabindo kakatiniwa mwa mulala.
kaokola, n. kakung'u ka mbonyi kakanyinyani.
kaongolo, n.sibupiwa old.l. kokwani ya Mulimu, mi ibapiswa ni Litunga wa Bulozi.
kapa, conj. nji; haiba; kusi cwalo.
kapa v.t. (kapile), kunwa ka lulimi.

kapelela (kapelezi), int. kunwelela kaufela.

kapaela (kapaezi), v.i. kuzamaya mutu atinile libyana zekolobile.

kapai, n. kakubo kakanyinyani.

kapakapa, ideoph. mulumo wa mezi anata kwa munanga sihulu hakuna ni moya atisa mandinda.

kapaso, (masinja) n. mutu yalumiwa ki yomung'wi.

kapeleta, n. kandonga kakasina lisuba.

kapelezo, n. kakusalata/kakusatabela.

kapezakapeza, adv. ka pilipili kusa sinya nako hakuezwa sika.

kapili, adv. ka pilipili, bona kapezakepeza.

kapitao, n. muzamaisi mutu yaetelezi babang'wi fa mubeleko.

kapokola, n. yabona kuli batu bamamela mulao.

kapui, n. kahwana kakanyinyani.

kapula[1] (kapuzi), v.t. kuzwisa mutu kuzanaeza kakuli upalezwi.

kapula[2], v.i. kufumana kapa kufiwa lika ka bung'ata.

kapuli, n. simunanu sesina ni mulelu sina mutu mi siuta bana ka mabisi asona.

kapulusi, n. bor.t., likota zepeli zekopanyizwe ni kuswalisisa situwa. (Eng. couples)

kapumba, n. mufuta wa mwanja walutenda obuzwa hande hauapeiwa, mi uba ni bunkume.

kaputula, n. malukwe asafiteleli mang'wele.

kapwama (kapwami), v.i. kuba kapa kufiwa lika zeng'ata.

kaweka (kawekile), v.t. kufa lika ka tukuluho.

kapyololo, n. pindo nto yeliziwa ka kufutela teng'i moya.

kasa, n. lisa lelinyinyani.

kasaka, n. naheng'i mokusa pili batu.

kasaka n. saka yenyimani.

kasambo, liseka lelilukilwe fa bucwani.

kasana (kasani), v.t. kubulela zesinatuso.

kasapo, n. lisapo lelinyinyani.

kasapo n. mufuta wa kota yebizwa munyanyu yesa lobehi ka bunolo.

kasela, n. kasipi kakashengilwe kakutabisa litapi; kawayo kakanyinyani.

kaselenge, n. likapa lelipimiswa lika kapa kusebeliswa feela.

-kasha (kashize), v.t. kusunda kapa kusutisa.

-kasheza (kashelize) ref. kuzwisa sika fonesiinzi ka maata kusiisa kusili.

-kashaka (kashakile), req. kusutasutisa sika ka maata.

-kashana (kashani), rec. kusundululana.

kashakana (kashakani), rec. kukutakutela kusundululana.

kashamiliketi, v.t. kuswakeza batu kuli balwane.

kashandula, n. mutu yatiseza batu mifilifili yakubakauhanya.

kashangangoma, n. mutu yatatula ngoma pili mung'aa yona a sikakala kale.

kashatu, n. sibaka sesimwahali a libaka zepeli zebapani.

kashe! Pili, kapa kulitela hanyinyani.

kashea, n. kuba yomutuna fa mba kono kwamaheta inge kuli bunyinyani.

kasheku, adv. lizazi leli inzwi kulona; kacenu.

kashela matuta, n. mufuta wa kanyunywani.

kasholondondo, n. kabaka kakasisani kakatelele.

kasholwasholwa, n. kasa kakasikatunga mokumelile bicwani.

kashongwa, n. kakota kakafusukile fa situwa wa ndu.

kashukuma, n. sibupiwa sesikokile kwa kuhula.

-kashula (kashuzi), v.t. kukoma mutu mwa kueza sika.

kashuto, n. sela yekopamisizwe yakuswasisa litapi, haili kwa teku ni muhala ocwale ka mweeto kapa swala.

kashwau, n. mukwa wakutokwa likute.

kashwe, n. bwiino bwa buiketo bwa mubili.

kasilangandu, n. kuba ni muunko omaswe fa mubili.

kasulwe, n. bona taluso ya kashakame.

kasumatondo, n. kutoya mutu ni ku muhapeleza kuli aeze zeulata.

kasuntila, n. kakokwani kakanyinyani kakansu kakalu.

kasusu, n. mushukwe wa milili fatoho njombi.

-kata (katile), v.t. kuyepa sika mwa mubu.

kataa! Interj. kulobalelela kupalelwa kuzuha kabaka la kukula.

katafuneno, n. tingyanaa zebe.

kukatakata (katakatile), n. kuliyehaliyeha kueza sika.

katala[1] (kalana), n. nto yepahami fokuyanehiwa kapa kubeiwa lika.

katala[2] (katezi), v.i. kuba ni mabote mwa mubili

katalamatunga, n. muzamai yaya mwa libaka zeng'ata ni kubona zeng'ata.

katalokakubu, n. kabala kakansu kakanyinyani kakafumaneha fa litalo la mubili.

-katama (katami), v.i kulobalelela nako yetelele kakukula mwa mubili.

katamba, n. mufuta wa lukuko wa kuswalisa litapi.

katamba-minwe, n. sibaka sesili kwahule kuyofita teng'i

katambi, n. musima mokuyumbelwa masila kapa moo kuyepiwa lizupa kapa mubu feela.

katamu, n. kota ya mulyani wonoitusiswa kale wonociwa ni lico zenca.

-katana (katani), v.t. kukopana ni mutu yomung'wi.

-katanyeza (katanyelize), v.t. kupatoka/mbatoka mutu.

katanafu, n. kasipa kanyela mutu hashwa bakeng'i sa moya kufela mwa sifuba.

katangando, n. mwahali a mutumbwetumbwe; situwa.

katangu, n. muinelo wa sizo wolatelelwa sina. (muinelo wamutu womaswe.

-kataza (katalize), v.t. kutokwisa kozo/buiketo.

-katazeha (katazehile), v.t. kuba ni nto yesa fisi kozo.

-katazana (katazani), rec kusafana buiketo.

katekisema, n. bor.t., lituto za kuitukiseza kolobezo.(Eng. catechism).

-katela (katezi), v.t. kuisa fafasi ka mazoho sina bupi mwa sizuma.

-kateleha (katelehile), v.i. kubuheha.

-katelwa (katezwi), v.t. kutabela/kulata.

katendele, n. lisapo latoho.

katengo, n. mukopano wa batu kueza sika.

katete, n. mufuta wa kanyunywani ka kalila ka mukwá wo.

kateya, n. mbonyi yesitiwa isikakolobelela hande.

katewamilonga, n. mutu yaikambusa kuwela mwa butata.

katisa (katisize), v.t. kutiseza tabo/kutabisa.

katiso, n. 1. kung'olwa ni kuezwa bung'ata ka likopikopi. 2. likabisa zebeiwa fa musisi.

katilotilo, n. kang'olo kaka kuswani.

katimba, n. mufuta wa folofolo yeswana ni puti yepila mwa mishutu ya lupani.

katofotelo, n. fokukopanela masapo a toho.

katondo, n. mufuta wa bucwani wo luleliswa mandu kapa kulukiwa makuko.

katongo-ka-shangwe, n. mubu wasiyezwi mutu ki bashemi babatimezi.

katowati, n. nto ifi kapa ifi yekeni mwa liito.

katubaminzi, n. musali yaundunganya batu mwa hae ka bumaswe bakeng'i sa kubulela hahulu.

-katuka (katukile), v.i. kuyema kasamulaho wa kuina nako yetelele.

-katula (katuzi), v.t. kulifa mali akunanula musali ka nako ya sinawenga; mukatu.

katulo, n. mafelezo a zeneambolwa sihulu za kuzekisana.

katuluha (katuluhile), v.i. kupumula/kuishuhumusa

katumbwa, n. kakumbu kapa kazuma kakanyinyani kakana ni sikwahezo.

-katwa (katwile), v.t. kupalelwa kufa kapa kusebelisa sika kabakala kusilata hahulu.

katwa, n. nto yeteilwe kuli iswase sika.

katwamanzila, n. kukona kuzamaya sibaka sesitelele kusina kukatala.

kaufela, adv. kamukana lika halikopana.

kaufi, adv. ising'i kwahule.

-kauhana (kauhani), v.i. kuina yokwa mwa libaka zefapahana.

-kauhanya (kauhanyize), caus. kufapanya/kualula, lika zekopani.

kauhano, (fapano) n. kusa utwana.

kauhanyo, n. fapahanyo kapa kusa utwanisa.

kauhelwa (kauhezwi), v.i. kusiyalela kulo.

kauka (kaukile), v.i. kupazuha, kuikaba.

kauke, interj. Ka niti luli. Ki hona cwalo.

kaula (kauzi), v.t. kupuma sina likomu.

kauleza (kaulelize), v.t. kutuheliseza mutu sika fahali inge asikalela kueza cwalo iliyena.

kaulula, n. muloi kapa mulauli yomutuna hahulu.
kaumbuumbu, bona sisholwasholwa.
kaundwaundwa, n. ka nako yaswalala manzibwana..
kaupa (kaupile), v.t. kueleza bane balwana.
kausu, n. kaapalo ka mwahali kakasina mazoho.
kauza (kaulize), v.i kufela kwa pula yenenela.
kawe, (kasilangandu) n. .muunko wa mubili omaswe otiswa ki kusa tapa.
-kaya (kayile), v.t. kutama mahutu.
kayama, n. mupumi yomutuna yaipupela litaba za buhata.
-kayamana (kayamani), kuziyeleha.
kayatwa, n. luongo sina lwa bayambi kapa balisana; kabulututu.
kayeka (kayekile), v.t. kufa kabung'ata nto yenesikalibelelwa.
kayeye, n. kueza lika kakuyeyema kapa ka situmwanyanga.
kanyiseza (kanyisize),v.t. kubonisa sika kuli bakushwele muna.
kayola-maundu, mufuta wa kota yebizwa hape kuli isuunde.
kayongo, n. kashete kakanyinyani kapa katuli.
kayowe, pina yebinwa ka maheta.
kayoyandambo, n. kupila ka kubyangelela kwa batu babang'wi.
kayuka (kayukile), v.i. kupumeha kapa kuzwa kwa ntoyeng'wi.
kayula[1] (kayuzi), caus. kuloba sina mango kwa kota kapa kuyangula.
kayula[2] (kayauzi), freq. kulobakalobaka lika zemelile fa nto yeng'wi.
kayundula, n. yafita babang'wi kwa kueza sika seo sina mwa kuzuma.
kayuwe, n. simela sesifumaneha hahulu mwa mataba sesitiseza kubaba fa mubili hasiswaliwa.
kazalazala, n. kushwashwa hahulu tala.
kazatu, n. bubebe kapa kuankufisa kwa kueza misebezi.
kazazi, n. maataseli lizazi halicisa hahulu.
kaze, n. simunanu sesinani boya sesiutiwa mwa ndu.
kazele, n. mabisi apili azwa kwa komu yesazopepa.
kazemba, n. mutu yasweli kuzenga inge yana ni zabata.
kasingaboya, n. boya bobueza lukumbi fa mukokoto wa komu.
kazungula, n. mufuta wa kota yeo ibizwa hape mupolota kapa mupungupungu.
-kecula (kecuzi), v.i. kutalima kakuuzwa.
-keculana (keculani), rec. kutalimana kakuuzwana.
-keela (keezi), v.i. kutuhelela feela.
-kekela (kekezi), v.t. kulima ka sikekele.
-kekenya (kekenyize), v.t. kuluma sika meeno ili hang'ata.
-keketa (keketile), v.t. kulemaka likota mwa sibaka.
kekete, n.butuna ni bunde sina bwa komu.
kekezo, n. ng'ambekelo fa mpo.
-kekuluha (kekuluhile), v.t. kufita kwa matuko a sibaka seo.
keleke, n. sibaka mokuezezwa litapelo.

-keleketa (keleketile), v.t. kububa ka bunyinyani kapa kakusholokota.
-kelela (kelezi), v.t. kututa mezi ni kuabeya mwa sika siling'wi.
-kelepana (kelepani), v.i. kuota hahulu.
keleswa, sikoto sesibanga teng'i mwa lihafwa kapa noka mutu hana ni sitombo kwa lizoho kapa lihutu.
kelezano, n. layelana lika zende;
kelezo, taelo
-keluha[1] (keluhile), v.t. kuyabuka kuya kusili.
-keluha[2] v.t. kuyakwakweli kwande
-kelusa (kelusize), caus. kufosisa mutu.
-keluhana (keluhani), v.t. kuyabukana mwa nzila ka likute.
-keluka (kelukile), v.i. kushekaala mwa piza kapa poto.
-kelyeka (kelyekile), v.i kutalimela hahulu sika sisakuboni
-kelyenga (kelyengile), v.t. kusinya ka bung'ata luli.
-kelyengisa (kelyengisize), v.t. kuezisa mutu kuli asinye hahulu.
-kemelo, (yemelo) n. kuba mwa sibaka.
-kemena (kemezi), v.i. kunyema hahulu.
-kemukisa (kemukisize), v.i. kunyemisa mutu hahulu.
-kena (keni), v.i. kuzwa fande kuya mwanto yeng'wi.
-kena (kenile), v.i. kutokwa masila.
-kenda (kendile), v.i kusatabela sika samufuta ocwalo.
-kendauka (kendaukile),v.t. kusilooka mutu.
-kengama (kengami/ kengamile), v.t. kuyendamena kwa neku lasika.
-kengeka (kengekile), v.t. 1. kubeya kapa kuyendeka sika kwa tuko ni mulilo. 2. (kufuluhela mukolo ka kulatelela munanga wa nuka.
-kengeela (kengeezi), v.i. kunahana, sika.
-kenyuna (kenyuzi), v.i. kuketula hanyinyana.
-kepesi, n. izwa kwa Bor.t., kakuwani. (Eng. cap).
-keshebisa (keshebisize), v.t. kusaiseza sika pilu kapa kueza ka likesha.
-keta, n. siemba sa sikapana ng'ongolo sesiitusiswa kufalisa mahoho mwa lipoto.
-keta (ketile), v.i. kuunga sika mwahalaa lika zeng'wi.
-ketalizoho, adv. bune ni kalikang'wi.
-ketaula (ketaulezi), freq. kumonkaula-monkaula sika.
-ketaulela (ketaulezi), kumonkaulela batu kapa lika sika.
ketulo n. sibilisezo za mezi akuezisa sino sa tii ni lino zeng'wi zecisa. (Eng. kettle).
-ketuha (ketuhile), v.i. kukenyuha kapa kumonkoka.
-ketulula (ketuluzi), v.i. kukendauka mutu mwahalua babang'wi.
-ketuka (ketukile), v.i. kukomoka sika!
-ketula (ketuzi), v.i. kumonkola.
-ketulela (ketulezi), kumonkolela mutu.
-ketululo, n. mukwa wa kukenda mutu mwahalaa babang'wi.

-keuba (keubile), v.i. kunyauba; kuba ni muinelo wa kuiponahaza kuli ulatiwe.
-keukela (keukezi), v.i. kutalimela sika.
-keyaala (keyaalile), v.i. kuina kakukuza kusina sesieziwa.
-keyala, n. izwa kwa bor.t., sibaka kwapila mutu koo ling'olo likona kupositelwa teng'i.
kezahalo, n. sesiezahezi.
kezo, n. sesiezahala kapa nto yeeziwa.
kii, n. izwa kwa bor.t., sinotolo sesipakisiwa kwa sikwalo. (Eng. key).
kikita (kikitile), v.i. kutabaka lika ka bung'ata ka tipa kapa lilumo.
kilankishafuti n. sipi yetusakukasha magiya a mota kuli izamaye kapili.
kilita (kilitile), v.t. kuzamaya kamaata ni ka bubebe luli.
kima, v.i. nunile kuba ni mubili ona ni mafula omutuna.
kinita, v.t. izwa kwa bor.t., kuluka ka lindonga ni bwanda. (Eng. knitting).
kipweka (kipwekile), v.t. taba kapa kita.
kisifala (kisifezi), v.t kushetumuka kwa sibaka.
kita (kitile), v.t taba ka lilumo kapa tipa.
kitaka (kitakile), v.t kutabaka hang'ata.
kitibana (kitibani), v.t kushwa ka sipundumukela.
kitibanya (kitibanyize), v.i. kubulaya ka kutaba sika.
-kitima (kitimile), v.t kumata.
-kitimisa (kitimisize), v.t kumatisa.
-kiya (kiile), v.t izwa kwa bor.t., kung'omela kapa kunotela sikwalo. (Eng. key).
-kiulula (kiuluzi), v.t kunotolola sikwalo.
-koo, adv. ona kwa sibaka seo (sesibulelwa).
-koba[1] (kobile), v.i. kukwahela liito ka ng'obyo.
-koba[2]**,** kusita matalia mwaja kapa sika kaufel sesi mezi kukobola.
-kobana (kobanile), v.i. kuomana hakunze kuciwa lico.
-kobe, n. lilumo lelina ni ka kanko kalikang'wi.
-kobeka (kobekile), v.i. kutalima kakuwiseza meeto fafasi sina mwalyanjo.
-kobeta (kobetile), v.i. kubiza mutu kakuitusisa lisupo sina ka meeto lizoho, kapa ka toho.
-kobaeta (kobaietile), v.t. kuswalelela kukobeta mutu.
-koboca (kobocile), v.t. kuzamaisa sika sina mota.
-kobola (kobozi), v.t. kusita matali kapa sika sesimezi.
-kobya (kobile), v.i. kukwala-kwala meeto kapa kukoba.
-kococka (kocokile), v.t. kubani toho yebupehile hande ni kuswanela fa mulala wayona.
-kocomana (kocomanine), v.i. kuinyongamena kapa kuina toho inge iwezi/talimile fafasi.
-kocoo! inter. mulumo oeziwa ka kunyanganyisa lizoho lelitinile litou.

-kocowela (kocowezi), v.i. kulepelela kakumela kapa kutamelelwa kwa sika.

kofi, n. bor.t., sino sesiswana sina tii seosona matali a sona asitiwanga kuaeza bupibupi (Eng. coffee).

kohano, n. kanganisano yakuhohana.

-koka (kokile), v.i. kusahula kulikanelela kalilimo za mutu.

-kakaala v.t (kokaalile), kuhohoba kapa kulaba.

koko n. mutu, sihulu muuna yasakonali kwataata.

-koko, interj. nto yesalukeli kueziwa.

-kokobela (kokobezi), v.i. kukutela mwa mulaho.

-kokoka (kokokile), v.i. kupila hande hahulu, kapa kufuma.

-kokola (kokozi), v.i. kuikola bupilo bobunde.

-kokolokokolo, ideoph. kuomanaomana.

-kokomba (kokombile), v.i. kuhula kabunya.

-kokonyana (kokonyani), v.i. kusosobana kapa kuba ni mikwii.

-kokong'u, n. folofolo ya mwa naheng'i. ya manaka yeswana ni pizi sifateho.

-kokoo, n. batili, ising'i cwalo.

-kokota (kokotile), v.t. kungongota ka kueza mulumo fa sikwalo.

kokota, n. mutu yomutuna yana ni maata.

-kokotoka (kokotokile), v.t. kuzuha fa bulobalo kataata.

kokung'wi, adv. kwa sibata sisili/sesing'wi ising'i foo.

kokwani, n. zemwa lusika lwa zecwale ka buta, lipulumuki, limbimba ni cwalo cwalo.

kola[1], n. bor.t., zebe ya hembe kamba baki. (Eng. collar).

-kola[2] (kolile), v.t buino bobu tiseza mutu kulyangana.

-kola[3] butuna kapa kutiya.

-kolamena (kolamezi), v.i. kukolatela kwasika.

-kole, n. muhala watama likeyi kwa tolopo.

-koleha (kotehole), v.i. kubaka.

-koleka[1] (kolekile), v.t. kukolameka sika ku sesing'wi.

-koleka[2]**,** v.t. bor.t., kuunga lika kwa batu. (Eng. collect)

koleko, n. zekubukanyizwe ki batu sina mali mwa keleke.

koli n. kuba ni muinelo omaswe ozwile mubano mwa bupilo.

-kolisa (kolisize), v.i. kubakisa kapa kulukisa.

-koloba (kolobile), v.i. kukupa hahulu ka kuinela mutu.

-kolobisa (kobisize), caus. kusela sika mezi.

-kolobeza[1] (kolobelize), v.t. kusela mutu mezi fa toho.

-kolobeza[2] (kolobelize) kusela mutu mezi fa toho; kunwelisa mutu mwa mezi.

kolobezo, n. kuselwa mezi fa toho.

kolofalo, n. sitombo sesitisizwe ki kutabiwa ki sika fa mubili kapa kulobiwa.

-kolohana (kolohani), v.i. kuba mwa mubamba ka kulatelelana hande.

-kolohanya (kolohanyize), caus. kulatelezana lika hande.

koloi, n. silei sesina ni mawili.
-koloka (kolohile), v.i kuba mwa mundandwe ulimung'wi.
-kolola[1] (kolozi), v.t. kuzwisa milili kaufela mwa toho.
-kolola[2] (kolizi), v.t. kufala mahoho mwa poto.
-kolokosha (kolokoshize), v.t. kueza lilata mwahalaa lika sina peba mwahalaa mapepa.
-kolokota (kolokotile), v.t. kupula masapo.
kolomana (kolomani), v.i. kukumalela mutu kuli afe sika.
kolombisa (kolombisize), v.i. kukolomana, kusa tuhela kezo..
kolomona (kolomozi), v.t. kuhanelela kuunga sika mwa lizoho la mutu inge aputile minwana.
kolonga (kolongile), v.i. kung'waya mwa zebe.
koloni, n. bor.t., kutwana. (Eng. colon).
-kolopa (kolopile), v.t. kuhuta masila fafasi ka silapi sesina ni mezi.
-kolopana (kolopani), v.i kuomana kokuyofita fa kunatana.
-kolota (kolotile), v.t. kuunga sika kumutu ka mulelo wakuitusisa kona kusikutisa hape kapa ku sa lifa hasamulaho.
-kolotola (kolotozi), v.t. kubyanga kapa kubulula matali foo/moo kusina amang'ata.
-kolwa[1] (kozwi) v.i kubiswa bukuba/bulyangu mwamulaho wa kunwa sino sesikola sina bucwala.
-kolwa[2] (kolilwe), v.t kunwa hahulu zekola sina bucwala.
kolwisa (kolwisize), caus. kuezisa mutu kuli autwisise zebulelwa / ze eziwa.
-koma[1] (komile), v.i. kuhapa babang'wi .
koma[2], n. sibulukelo sa kwai yamwa ngo.
-koma, n. felawani ka bor.t..
-komano, n. kuposana manzwi kakusautwana.
komauna (komauzi), v.t. kumonkaula kueza bushanushanu.
-komba (kombile), v.i. kuhololoza fa/mwa sika ka mumana.
-kombelela (kombelezi), v.i. kulilela, kapa kukupelela. Kuhololeleleza fa/mwa sika ka munwana.
-kombola (kombozi), v.i. kupanga litina.
-kombolola (komboloza), v.t. kutokola kapa kuzwisa zesiyezi kaufela.
-kombweka (kombwekile), v.t. kuba sikombwa.
-komela (komezi), v.t. kuhupulisa mutu zaezelizwe kuli autwe butuku.
-komeza (komelize), v.t. kubeelela sico sesituna / sesing'ata mwa hanu.
-komoka (komokile), v.t. kumakala.
-komona[1] (komozi), v.t kuketula kapa kumonkola.
-komona[2] (komozi), v.t. kukasha mamina kapa mati mwa mumizo.
kompyuta n. mushini wa kuñolela litaba ni kuezeza mañolo ni maswaniso osebeza sina taipi
komu, n. simunanu sesi utiwa ki mutu sesilufa mabisi.
kona[1], emph. pron. fing. fona fa kapa sona se luli.

kona[2] n. kulo foku keluhelwa kuya kwaneku lisili.

kona[3] (konile), v.i. kupeta kueza sika.

-konda (kondile), v.i. kukonahala hande kapa kuezahala hande.

-kondisa (kondisize), caus. kukona kueza hande.

-kondoka (kondokile), v.i. kuconoloka kwa naile mutu.

-kondola[1] (kondozi), v.t. kukutisa mbelwa habo mwa mulaho wa lifu la muunaahae.

-kondola[2] (kondozi), v.t. kutateha bucwala.

-kondoloka (kondolokile), v.t. kuba hande hasamulaho wa kufita mwa butaata.

-kondomu n. Bor.t.. kapila kakutina kwa njenje. (Eng. condom).

-koneka (konekile), v.t. kutaba ni kuinelela mwa nama (sina kwa muutwa).

-konga (kongile), v.t. kulelekela litapi kapa lifolofolo koo likayoswasiwa.

-kongela (kongezi), caus. kutisa kezo ya kukonga.

-kungula (kunguzi), v.i. kuhuhulela lika kapa batu kwa sika.

-kungulukela (kungulukezi), rel. kuya kulokulikung'wi ka bung'ata luli (sina kwa mukopana).

-kongoshola (kongoshozi), v.t. kuhuhula lika ni kulikubukanya.

konji, conj. kwandaa kapa kuzwisa kwateng'i.

konka (konkole), v.i. kuitama ka luci.

kono[1], conj.. kutalusa kuli 'ki cwalo', (kono hakubulelwi cwalo kubabahulu.

kono[2], conj. nihaili kuli.

konola (konozi), v.t. kulita linyunywani mwa simu.

konya, v.i. kusoma musali kwa busali ka kukenya nemba mwateng'i.

koonyeka (koonyekile), v.t. kubabalela hahulu sika sasweli mutu.

-kong'a[1] (kong'ile), v.t. kuhupulisa mamela yenefilwe yeo neisika latelelwa.

kong'a[2] n. mufuta wa nyunywani yensu ni busweu yebinelela litapi ni kucompota, namucompolilo.

-kong'a[3] (kong'ile), v.t. kulatelela.

-kong'ana (kong'ani), v.i. kusomana kwa linja.

-kong'ola (kong'ozi), v.t. kubula likwati la kota kuli kuungiwe makumba.

-kong'omeka (kong'omekile), v.t. kubulelela hahulu mutu zeo alukela kueza/kulatelela.

kopa, n. izwa kwa Bor.t., butale bwa kopa. (Eng. copper)

-kopama (kopami), v.t. kusikama kapa kuminyuka.

-kopamisa (kopamisize), caus. sikamisa kapa minyukisa.

-kopana (kopani), v.i. katana, youmung'wi fainzi kuipumana ni sika sesing'wi..

kopano, n. kubukano kuba hamoho.

kopisa (kopisize), v.t. izwa kwa bor.t., kueza sika kakulatelela mosielizwe pili.

kota, n. simela sesina ni matali ni mibisi

-kota (kotile), v.i. kusomana kwa linyunywani.

-kotama (kotami/kotamile), v.t. kuinama kueza sika, sina kulima.

-kotana (kotanile), v.t. kuisoma kwa lika zepeli.

-kotela (kotezi), v.t. kulelekisa namani kuli maayona ahamiwe.

-koteza (kotelize), v.t. kubeya likota kwa liiso kuli mulilo utuke.

koto, n. mulamu ona ni sikota fa maswalelo.

koto, n. mulatu ofiwa hakufosizwe.

-kotobana (kotobani), v.i. kulobeha mukokoto kabakalaa bucembele.

-kotoka (kotokile), v.i. kucauluka kuzwa kwa musebezi.

-kotokelwa (fotokezwi), v.i. kuliyeha kueza sika, kapa kutompokelwa.

-kotola (kotozi), v.t. kuhuhula lika ka bung'ata.

-kotomona (kotomozi), v.t. kusabisa lika foneliinzi.

-kowana (kowanile), v.i. kueza lilata, sina linja haiutwile buuku.

koya, n. bihalahala byebizwa mwa tolwana ya koko mi bikona kuitusiswa kueza lipula ni mamatilesi a mimbeta.

-koyoha (koyohile), v.i. sika hasikayuka koo nesingungekilwe.

-koyola (koyozi), v.i. kuyangula kapa kukulumuna.

-koyauka (koyaukile), ref. kukayoka ka kulatelelana.

-koyaula (koyauzi), ref. kuyangaula yeng'wi mwamuhaho wayeng'wi.

-koyowelisa (koyowelisize), caus. kulepeleza sika mwahalimu.

-koza (kozize), v.i. kupila mwa bucabeng'i.

kozi, n. bona taluso ya butaata.

kozo, n. mbombolelwa kusina bulwani.

-kuba (kubile), v.t. kusunda kapa kukasha.

kuba, n. libunda lalika zekubukani kulo.

-kubama (kubami/kubamile), v.i. kubeya mang'wele fafasi.

-kubanyana (kubanyine), v.i. kuba bukuba kapa butoto hanyinyani.

-kubela (kubezi), v.t. kusina sikanji sa komu sina namani haianya kuli mabisi atahe ka bung'ata kapa. kululela situwa ka bucwañi ka mukwa omunde.

kubo, n. lipai, saapalo sa mutu busihu halobezi ili yaboya sina lisila, yemukita.

kubu, n. folofolo yetuna ya mwa mezi.

-kubuha (kubuhile), v.i. kuzwa milili, kapa litalo.

-kubukana (kubukani), v.i. kubundama kulo.

-kubukanela (kubukanezi), rel. kubundamela fa sika silising'wi.

-kubukanya (kubukanyize), v.t. kutisalika zeng'ata kutolibeya kulikulikung'wi.

-kubula (kubuzi),v.t. kuzwisa mafufa kapa kumweta.

kufa, n. kokwani yeanya ni kulamatela fa likomu ni lifolofolo zeng'wi.

kuhu, n. nyunywani yepila kwa batu.

kuka (kukile), v.i.. kububiswa ki mezi.

kuka, n. izwa kwa bor.t., muapehi wa lico. (Eng. cook)

-kukisa, izwa kwa bor.t., kuapeya. (Eng. to cook).

kuku, n. yapepa mushemi wa mutu.

-kukueza (kukuelize), v.t. kusuusueza kapa kushamiliketa.

-kukula (kukuzi), v.t. kukuta milili.

-kukulusa (kukulusize), v.t. shenyisa sika sesibukiti.

-kukuma (kukumile), v.t. kakata kwa kubulela.

-kukumuha (kukumuhile), v.i. kuhuhumusa kapa kufufumuka.

-kukuna (kukunile), v.t. kukukunya; kumumuna usa mizi sika seo.

-kula (kulile), v.i. kuutwa butuku mwa mubili.

kulisa (kulisize), caus. kubabalela yakula.

-kula (kusi), v.i. mba haisakoni kuamuhela zeng'wi lico zesaciwa.

-kula (kulile), v.t. kuzwisa/comola sika mwa nto yeng'wi sina silepe mwa mufinyani.

kula, n. ndelwa yetiniwa ki mubini.

-kulamba (kulambile), v.i. kuba bung'ata, sina likomu halili molifula.

-kalauka (kulaukile), v.i. kukangaana.

-kuleha (kulehile), v.t. comoha mwa sika, sina liino mwa busisini.

-kuleka (kulekile), v.t. kulwala sika fa liheta inge sitamelezwi kwa mitiyo.

kuli, conj. cwalo, ka mukwa wo, ili ka takazo yeo.

kuliso, n. pabalelo ya mwana kuli a hule.

kulo, n. 1. sibaka. 2. muzwelo wa mwa bwanana kuya mwa buhulu.

kulu, n. sihahabe sesina ni sikapana sesipila mwa mataba sesizamaya kabunya mi saciwa kueza busunso.

kulube, n. folofolo fumaneha mwa mushitu ni kwa batu.

-kulubela (kulubezi), v.t. kulibelela ka sepo.

-kulubeza (kulubelize), caus. kusepisa.

-kulubezwa (kulubelizwe), pass. kusepiswa.

-kulukusha (kulukushize), v.i. kueza lilata.

kulukutu, ideoph. mulumo wa kuwa kwa sika sesibukiti.

-kulula (kuluzi), v.t. kutamulula sika senesitamilwe kwa mutiyo.

-kuluma (kulumile), v.i. lilata lelitiswa kikuba ni moya omung'ata mwa mba.

-kulumuka (kulumukile),v.i. kumata. Kuwa kwa kota kapa kwa sika.

-kulumuna (kulumuzi), v.t. kukoyaula kwa kota.

kulungu! interj. kufelelela kapa mbuu!

kulusupani, n. mihala yeswala malukwe yefita fa maheta.(Eng. cross-braces).

-kuma (kumile), v.t kufita fa mayemo amang'wi.

kuma[1]**,** n. mufuta wa bucwang'i, bobubata kuswana ni mataka, fokulukiwa miseme.

kuma[2] kucasicosa bupi (i.e eat something in powder form)

-kumakuma (kumakumile), v.i. mokubulelelwa kutalusa Litunga haakula.

-kumalela (kumalezi), v.t kulamatela.

-kumba (kumbile) v.t – kuhu haibubama fa mai.

-kumbama (kumbami) v.i. kuisileleza kwa moya kapa pula.

-kumbeka (kumbekile), v.t. kufa mwenyi makundamo. (kufuluhela mukolo kwa lweo lwa munanga kusaba moya.

-kumbela (kumbezi), v.t. Litunga haaca.

-kumbilikana (kumbilikani) v.i. kuina mwa ng'umbili.

-kumbula (kumbuzi), v.i. kueza mulumo wa kuhana kueza sika usaapuli mulomo.

-kumbuluka (kumbulukile),v.i. kuya ka pilipili kusili kapa kulisili.

-kumuha (kumuhile), v.t. kucomoha/kuzwelela kapa kunyukuka.

-kumuhela (kumuhezi), v.t. kuya kabung'ata kuyoeza kapa kuyobona sika sesing'wi.

-kumula (kumuzi), v.t. kunyukula.

-kumwa (kumwile) v.t. kukala kuliza fa mulupa omunyinyani kufeleleza kapa kukumwata.

-kunda (kundile) v.t. kupata, sika ka tokomelo.

-kundakunda (kundakundile), v.i. kuzamayazamaya kumamela lika sina mupolisa.

-kundama (kundami,) v.i. kuisileleza.

-kundeka (kundekile) v.t. kupata, sika fa kakutwana.

-kunduluka (kundulukile), v.i. kuzwa mwa sibaka kakuipatapata, kapa kushoonoka.

-kundumana (kundumani), v.i. kutundubala, kuba ni situnda.

-kundumbwa (kundumbwile), v.i. kunyeulisa musisi.

-kundunga (kundungile), v.t. kufetaula lika zeinzi mwa sika ka musokokwana kapa kota feela.

kunduyamana, n. folofolo yetuna.

-kunga (kungile), v.t. kukungushula kapa kukubukanya lika.

-kungula (kunguzi), v.t. kuunga muwayokapa sisebeliso feela ka mulelo wa kulwana.

-kunguluka (kungulukile), rel. kuya kulo ka bung'ata.

-kungumuna (kungumuzi), v.t. kubiza ni kukopanya batu.

-kungushula kungushuzi), v.t. kuhuhula ni kubeya mwa sibaka silising'wi.

-kunka (kunkile), kutumbula mulilo wo mutuna ka mashingwa.

-kunkulika (kunkulikile), v.i. kuzamayazamaya ka kubonahala kunyanda.

-kunkumuna (kunkumuzi), kunyunga mitai ya likota kuli miselo iwele fafasi.

kunong'u adj. buseta bobutibile sihulu bwa komu.

kunu, muyemuye kapa nakuwana.

-kunuka (kunukile), v.i. kusuluha kwa poto kapa hemele ya mezi.

-kunupa (kunupile), v.i. kuliza tobolo.

kunupo, n. sing'omeliso sa saapalo.

kunutu, n. nto/taba yepatilwe.

kunyeka (kunyekile), v.t. [1]kuomisa sika ka mulilo [2]kusebezisa mutu hahulu.

-kung'a (kung'ile), v.i. kunjanja kasabo , kapa bakeng'isa silami.

-kung'ama (kung'ami), v.t. kuswaleha.

-kung'ukela (kung'ukezi), v.t kuhumalela mutu kwa lizoho.

-kung'ula (kung'uzi), v.i. kubulela.

-kunula (kunuluzi), v.t. kutapisa mutu bumaswe bwali kubona ka baloi.

-kung'wela (kung'wezi), v.t. kutetela likota mwa simu.

kung'weta (ng'wetile), v.t. 1. kupuma bucwani ka sika. 2. kuloya mutu.

kuomboka (ombokile), n. kuzwa mwa mezi kuya ko kuomile.

kupa (kupile), v.t. kubata sika ku mutu kuli akufe kuli uitusise.

kupa, n. sikapana mokuinanga munyopi.

-kupela (kupezi), rel. kubatela yomung'wi sika kuli afiwe.

kupuka (kupukile), v.i. kukwahelwa ki mezi sina mbonyi ka nako ya muunda.

kupula (kupuzi), v.i., v.t. kubitiwa ka muhata sina kwena haiswala mutu.

kupuliso, n. nto yetiseza kuli kuhupulwe/nahaniwe.

kupulo, n. munahano wa litaba zakale..

kupuzo, n. kupuliso ya litaba zakale.

-kusha (kushize), v.t. kunyunga mezi a mwa sika, sina sihwana, kuli sitapiswe.

kushoni, n. izwa kwa bor.t., pilo ya mwa sipula. (Eng. cushion)

-kushuka (kushukile), v.i. kuca sico kukusasana.

-kushukisa (kushukisize), caus. kufa mutu sico sakuli akushuke.

-kushula[1] (kushuzi), v.t. kuca sico sina mwanja inge unwisa ni mabisi kapa mezi.

-kushula[2] (kushuzi), v.t. kukubula makapi kuli kueziwe mihala sina fa lukushe.

-kushulisa (kushulisize), caus. kushobanisa kunwa ni kuca sico.

kusili, adv. kwa sibaka sesing'wi ising'i foo.

kusufala (kusufezi), v.i. kuba bukuswani/bunyinyani.

kusufaza (ksufalize), caus. kueza bukuswani/bunyinyani.

kuta[1]**,** n. sibaka mokuatulelwa litaba ze zekiwa.

kuta[2]**,** v.t. kuzwisa milili ka kabemba kapa sikele kwa toho kapa fa mubili..

kuta[3] (kutile), v.t. kundandala mutu kapa kubulelela manzwi atiseza bumai kwa pili.

kuta[4] v.i. kuya koneuli pili; kumenuja hape.

kuta[5] v.i. kuba bukuswani kapa kukokonyana kwa saapalo sesitapisizwe mwa mezi a futumala ka mafosisa.

-kutisa (kutisize), caus. kuisa siba seo konesiingilwe

-kutaza (kutalize), v.t. kubulelela litaba kuli kulumelwe.

-kuteka (kutekile), v.i. kubonisa likute, kapa kuba ni maoyo kapa kutompa.

-kutekeha (kutekehile),v.i. kutompeha kufiwa likute ki batu

-kutelela (kutelezi), v.i. kukuta ka bung'ata kapa cimo.

kutisano, tumelelano hasaamulaho wakufapahana.

kuto, n. sisupo sesibonisa mafelelezo a mubamba.

-kutula (kutuzi), v.t. kukubukanya zenelimilwe.

-kutulelela[1] (kutulelezi),v.t. kuzwiseleza mwa simu zenelimilwe kaufela.

-kutulelela[2] (kutulelezi) v.i. kubalaelela lubasi kaufela.

kutula, n. muuna yomukima yatiile hande.

kutulo, n. zekutuzwi mwa simu kapa pisinisi.

kutululo, n. bupaki, bobutezi fa taba yebulelwa.

-kutumana (kutumani), v.i. kuluumana kapa kukuza tuuu!

-kutumanisa (kutmanisize), caus. kukuzisa tuuu!

-kutumuna (kutumuzi), v.t kuola kapa kambalala.

kutwana, n. sisupo sesibeiwanga mwa pulelo pili kusikang'olwa kale manzwi tenyene kamoo neabulelezwi.

kutwano, n. tumelelano, ya lika kapa batu.

kutwelobutuku, n. kushwela mang'eke.

kutwi, compr. sina hakubulezwi, kuti.

kutwisiso, n. kuutwa zebulelwa.

-kuwa (kuwile), v.t. kuhuwa kueza lilata ka mulumo.

kuwani, n. sesiapalwa kwa toho.

-kuwela (kuwezi), v.t. kuzamaisa likomu ka kuliangufisa.

kuyekuye, adv. kwapili, kokuya mazazi.

-kuyuka (kuyukile), v.i. kuba bunolo kasamulaho wakusebeziswa.

-kuyula (kuyuzi), v.i. kazo ya kutokwa buitumelo nihaufiwa lika.

-kuza (kuzize), v.i. kusaeza lilata.

kuzana, n. ndiyala , mutu yasina mahe.

kwa[1], adv. sibaka kokuyiwa kapa kokuzwiwa.

kwa[2] (kwile), v.i. zwisa mwahanu.

kwa[3], indef.pron. kalulo yeng'wi ya sika. Sina *kwa mukamba wa tapi omuca.*

kwa[4], prep. mwa sibaka sani, kulo kokung'wi.

kwaa (kwaile), v.t. kutumisa bunde kapa bumaswe bwa sika.

-kwaaela (kwaaezi) v.i. kusakonahala kuhapiwa.

kwaba, n. izwa kwa bor.t., mufuta wa muselo.(Eng. guava).

kwaba, adj. pulu ya mubala omufubelu ni busweu.

kwabana, adj. sitole sa mubala wabufubelu ni busweu.

-kwabaela (kwabaezi), v.i. kuzamaya kakulonda ni kulataka mazoho, sihulu mutu yomutelele.

-kwaboka (kwabokile), v.i. kuzamaya kakuankufa; kukweboka.

kwacha, n. mwabizezwa mali a naha ya Zambia a mapepa; busile.

kwacisa (kwacisize), v.t. kufumana sika kakusalibelelwa.

-kwaeza (kwaelize), v.t. kucaela likomu.

kwahalimu, adj. sibaka sesisiyo fafasi.

-kwahela (kwahezi), v.i., v.t. kuapesa ka sika.

-kwahelisa (kwahelisize), caus. sika seo siitusiswa kukwahela.

-kwahulula (kwahuluzi), inv. kuzwisa sikwahezo fa sika.

-kwahule, adv. ising'i bukaufi ni sibaka seo.

kwai, n. matali a sicalo aomiswanga ni kuazuba ka licakana ni mwa ngo.

-kwaka (kwakile), v.t. kutumisa litaba za bunde kapa bumaswe.

-kwakwa (kwakwile), v.i. kusasa fa mubili.

-kwakala (kwakalile), v.i. kuhasanela kai ni kai.

kwakaleka (kwakalekile), kuhasanya lika kai ni kai

-kwakuka (kwakukile), v.i. kakukeniswa ki kukubulwa.

-kwakula (kwakuzi), v.t. kukubula sika.

-kwakwata (kwakwatile), v.t. kuswala litapi ka mazoho halikalezwi kimezi.

-kwala (kwalile), v.t. kubeya sikwalo kwa sika.

-kwalela (kwalezi), caus. kubeya sika mwa sika ni kusipakela mwa teng'i.

-kwalipana (kwalipani), v.i. kukangaanisana fa ngambolo.

-kwaloka (kwalokile), v.t. kukweboka.

-kwaluha (kwaluhile), v.i. kuapuha.

-kwalula (kwaluzi),v.t. kuapula kapa kuatumulula.

-kwaluluha (kwaluluhile), inst.stap. kuatumuluha kapa kuapuha.

kwamulaho, adv. mwamulaho wa nako yeo iliteng'i.

-kwana (kwanile), v.i. kulikana maneku kaufela.

-kwanisa (kwanisize), caus. kukona hande

-kwandanga (kwandangile), v.i. kukabangisa feela

kwande, adv. ising'i mwa ndu/kapa mwahalaa sika.

kwandu, n. ndu ya mulena.

-kwanganya (kwanganyize), v.t. kuswala sika inge siezahala.

-kwanguka (kwangukile), v.i. kuba sibaka sesituna ni kuapuha.

-kwangula (kwanguzi), v.i. kuopela kapa kubulela ka kupahamisa linzwi.

-kwangulula (kwanguluzi), v.t. kufeleleza bucwala bone busiyezi mwa piza/mungomo.

kwani, adv. kwale kuzwa fa sibaka seo.

-kwankumuka (kwankumukile), v.t. kuzwa kwa makwati fa kota.

-kwang'ula (kwang'uzi), v.t. kuba wa micomibi.

-kwaota (kwaotile), v.t. kulwala sika kwa lizoho.

-kwanu, adv. kokuinzwi ki mutu foo.

kwapili, adv. fapaata a mutu yoo.

-kwasa (kwasize), v.i. kubila kwa sika fa mulilo.

-kwasakwasa (kwasakwasize), v.t. kubatabata sika sene sibonahala cwanong'u.

-kwashela (kwashile), v.i. kukambela sihulu mubini.

-kwashama (kwashami), v.i. kulapalala inge yashwile.

-kwasheka (kwashekile), v.i. kupuma (kubulela buhata).

-kwashoka (kwashohile), v.i. kukweboka; kuakufa hahulu.

-kwashuka (kwashukile), v.i. kukwushama ka kulobala fafasi.

-kwashula (kwashuzi), v.i. kuankufa

-kwata (kwatile), v.t. kunyala.

-kwataasi, adv.sibaka sesilimbilwe ki sika.

kwatuko, adv. faneku kapa bukaufi ni foo.

-kwaula (kwauzi), v.i. kuposa mazoho hakuzamaiwa.

kwaulu, conj. mbesi kapa kausu.

-kwayuka (kwayukile), v.i. kufela mubala.
-kwaza (kwazize), v.t. kutaba ka lilumo.
-kweboka (kwebokile), v.i. kukwashoka.
-kwebula (kwebuzi), v.t. kuuzwa, kupamula sika.
-kwecameeno (kwecilemeeno), v.t. kungunganisa meno.
-kweceka (kwecekile), v.t. kuswasa ka piki ya muhala.
-kweela (kweezi), v.i. kuluza zekulibile kaba kala kutokwa kuba ni mikwa yeminde.
-kweka (kwekile), v.i. kuinela kuli kufumanwe sesing'wi.
-kwekela (kwekezi), rel. kuinela ka nako yetelele ka sepo yakufiwa sico.
-kwekuka (kwekukile), v.i. kukubuha kapa kuhuteha.
-kwekula[1] (kwekuzi), v.t. kuhuta kapa kukubula.
-kwekula[2] (kwekuzi), v.t. kwakula, kapa kukubula.
-kwekunyuka (kwekunyukile), v.t. kuzwa kwa lisapo.
-kwekunyuna (kwekunyuzi), v.t. zwisa kwa lisapo kapa kukunyuna.
-kwekwelekana (kwekwelekani), v.i. kukekela kwa kuhu haifeza kuzwala lii.
-kwekwema (kwekwemile), v.i. kusehaseha kusina libaka (sina banana).
-kwekwemisa (kwekwemisize), caus. kusehasehisa batu.
-kwekwenya (kwekwenyize), v.t. kusinya mutu libizo kwasiyo.
-kwela (kwezi), v.t. kukena mwa sika sina fulai; longana.
-kwelisa (kwelisize), caus. kulonga sika.
kweli, n. mazazi aeza 30 kapa 31. mwa silimo sesina ni zona ze 12:
Sope 1 *kweli yapili ya lico zeñata.*
Yowa 2 *kweli. ya mezi abayaula.*
Liatamanyi 3 *kweli. ya muunda*
Lungu 4 *kweli. yaungumana mezi asa ekezehi kapa kafukozeha.*
Kandao 5 *kweli yeo muunda ufukuzeha ka yona; mezi ndaoka.*
Mbuwana 6 *mwaha wacinca ka kubata mi mazazi acinca ni ona kwa butelele.*
Sikulu 7 *kweli ya moya ofuka hahulu ni maluli.*
Muyana 8 *kweli yelisa cisi hahulu lizazi*
Muimunene 9 *kweli ya mbumbi imalungweta hakucisa hahulu.*
Yenda 10 *kweli ya sikopekope sa pula ni ni lizazi.*
Njimwana 11 *kweli yesina lico mwa Bulozi, ya tala; lukupwe lwakala.*
Ng'ulule 12 *kweli ya lukupwe toota, batu baca hang'wi ka zazi.*
Sikwetikweti 13 *kweli yekuswani yesaswalehi hande yebaitoselize MaLozi ka butali bwabona silimo hasifela ni kukala hape.*
kwele, n. muhala oezizwe fa litalo la folofolo.
-kwelyuka (kwelyukile), v.t. kufita fa pataa sika kabubebe.
-kwelyauka (kwelyaukile), v.t. kuzamazamaya sihulu busihu.

-kwelyaukisa (kwelyaukisize), caus. kuisa sika kafa ni kafa ka mulelo wakusipata kwa batu.

-kwemuna (kwemuzi), v.t. kukwapaula ka tupa.

-kwena, n. sihahabe sesipila mwa mezi sa makakalapa, siyanga imashamba.

kwena, n. tusimbi totupumiswa lisipi.

-kwenakwena (kwenakwenile), v.i. kubatabata kakuankufa.

-kwenakwenisa (kwenakwenisize), caus. kumatamatisa sika ka kubata kusiswala.

-kwenanga (kwenangile), v.i. kusiiwa mwa buinoosi kumanukelwa.

-kwendauka (kwendaukile), v.i. kunyendaeliswa ki moya haufuka.

-kwenga (kwengile),v.t. kushuwa ka lizuma zetuna.

-kwengela (kwengezi), v.t. kukongela litapi mwa sishuwiso.

-kwenguka (kwengukile), v.i. kungwaluka kapa kutokwa malu kwa halimu.

-kwengula (kwenguzi), v.i. kubulela ka linzwi lelipahami.

-kwenuha (kwenuhile),v.i. kukuta kokuzwiwa.

-kwenuka (kwenukile), v.i. kubata kataata sika sesilatehile.

-kwenyuka (kwenyukile, v.i. kusiiwa mwa bubotana kakuamuhiwa lika.

-kwesa (kwesize), v.t. kucomeka sika kusesing'wi sihulu capu kapa muhuma ni lilumo kapa muwayo.

-kweshuka (kweshukile), v.i. kukwelyuka kapilipili kuya kusili.

-kweshula (kweshuzi), caus. kukwelyukisa sika kapilipili.

kweta[1] (kwetile), n. kuleya mwa ngongo ya masapo.

kweta[2], n. kulifa mali akukenisa yomung'wi mwa mulatu.

-kwica (kwicize), v.t. kuhonyeza kapa kukutiseza mwahali.

-kwicana (kwicani), v.i. kukumbana hahulu.

-kwikilikana (kwikilikani), v.i. izwa kwa Bor.t., kueza lika ka pilipili luli; kapa kutubilikana.

-kwiliti n. lisila kapa kubo yeezizwe fa boya bwa lifolofolo ili yetiile luli mi iutwahala inge tende.

kwinini n. mulyani obaba hahulu oalafiswa bakuli ba litomaapa, mulyani wa malaliya.

-kwisa (kwisize) v.t kutisa kuli zemwa hanu lizwe mateng'i, ka lalameza kutuhela kuanya ku mahe

-kwiti, mukeke omunyinyani otungile hape obukiti, hang'ata ucelwanga palica; mukeke kapa liselo ibe feela zaba zetungile ising'i za sishanda, zesikatunga.

Ll

l- taku ya sipeleta sa SiLozi yena ni mulumo okala lika kapa sika ka manzwi acwale ka 'lima,', 'leka' ni amangw'i acwalo.

la, pron. subj. yeo iitusiswa kwa mabizo ama ni manzwi ayemela libizo sina; lipatapata lani swanela.

-laa (laile), v.t. kuluta mutu sika sina mwalyanjo kapa kundanga.

-laba (labile),v.t. kufuluha ka kukasha mezi kusina kutoma.

-labalaba (labalabile), v.t. kutapa sina sipato.

-labana (labani/labanile), v.i. kunyakaulanyakaula ka kubona sico.

-labela v.t. kuubela mubu fa mukomena wa ngulu kapa wa mwanja ni lituu.

-labelisa (labelisize), caus. Kuyumbelisa sika sina muhuma.

-labeta (labetile), v.t. kukobeta mutu.

-labisha (labishize), izwa kwa bor.t., kuyumba. (Eng. rabbish)

-labuka (labukile), v.i. kulongoka mwa sika.

-labula (labuzi), v.t. kulongoka mwa sika.

-labula (labuzi), v.t. kuzwiseza fande.

-labwatika (labwatikile), v.i. kuyambutuka taba.

labwatikela (labwatikezi), caus.kuyambutukela mutu.

laela (laezi), v.t. kubulelela zakueza.

-laeza (laelizi), v.t. kusiyalisa ni kuya kusili.

-lafa (lafile), v.t. kuunga kwa sika moo sifumaneha ka bung'ata, sina linonsi.

-lafela (lafezi), rel. kuungela mutu kwa sika moo sifumaneha ka bung'ata.

-lafulula (lafuluzi), inv. kukutela kuunga monekuungilwe kale.

-lafa (lafile), v.t. kunaha.

-lafaka (lafakile), freq. kukutakutela kunata.

-laha (lahile), v.t. kukasha ka lihutu.

-lahisa (lahisize), caus. kukotopa balahi.

laini, n. izwa kwa bor.t., munyololo kapa mundandwe.(Eng. line)

laisi, n. izwa kwa bor.t., sico sa bubeke sesiswana inge buloto (Eng. rice).

laiti, n. izwa kwa bor.t., liboni.(Eng. light).

-laka (lakile), v.t. kufita mutu kwa kueza sika.

-lakana (lakani), rec. kukangisana mwa kueza sika.

-lakata (lakatile), v.t. kuzamaya ka nako yetelele kusina kukatala.

-lakatela (lakatezi), rel. kuunga musipili omutelele ka butaata kuya kulo.

-lakaza (lakalize), v.t. kuikumbuta sika.

-lakaleza (lakalelize), rel. kuhupulela kuli sika seo siezahalele kuyomung'wi.

-lakazisa (lakazisize), caus. kutiseza kuli nto yeo iikumbutiwe ki yomung'wi.

-lakazeha (lakazehile), stat. muinelo otiseza kuikumbuta.

-lala (lalile), v.t. kufunda. v.i. kulobala.

-lalisa (lalisize), caus. kutusa kulala mufunda.

-lalameza (lalamelize), v.t. kufuluha mukolo kakuankufisa.

-laleka (lalekile), v.t. kucimbeka kapa kuteya kanyandi kuli kaswase litapi.

-lalekisa (lalekisize), caus. kutusa mutu kulaleka.

-lalela (lalezi), v.t. kubandamena mutu. kapa kuca lico za mafelelezo pili kusika yolobaliwa kale.

-lalelisa (lalelisize), caus. kufa mutu mulalelo.

-laliketa (laliketite), v.i. kusinganyeka zekaeziwa habusa.

-lalulusa (lalulusize), v.t. kunwa sino mwa mulaho wa kuca sico.

-lamama (lamami), v.i. kulamalela fa sika.

-lamatela (lamatezi) vt. kuswala fa sika sina mboke kapa kukakatela fa sika.

-lamba (lambile), v.i. kusaba kulwana.

-lambaka (lambakile), freq. kutozaka ka busafa.

-lambalamba (lambalambile), red. kubeya babang'wi mwa miinelo yesabaami.

-lambana (lambani), v.i. kukapa/kuzwakana hande sina buhobe habusokilwe hande.

-lambakana (lambakani), rec. kutampakana.

-lambaula (lambauzi), v.t. kunata hahulu ka tupa.

-lambaulana (lambaulani), rec.. kunatakana.

-lambela (lambezi), v.t. kundondwela kapa kuhumalela.

-lambi, n. izwa kwa bor.t., liboni; lampi (Eng. lamp).

-lambiliketa (lambiliketile), v.t. kusususeza mutu kuli akene mwa butaata.

-lambuka (lambuhile), v.i. kushelukela, kapa kuba ni malaho a maanyinyanil

lambulambu, adv. kubonahala ka maswabi.

-lambuluka (lambulukile), v.i. kumata ka bubebe.

-lambulula (lambuluzi), v.t. kuhololoza ka munwana fonekucelwa.

-lameka (lamekile), v.t. kumameka sika kuli siinelele.

-lamuka (lamukile), inv. kumamuka kapa kulamutuka fa sika.

-lamulela (lamulezi), v.t. kukauhanya batu banebalwana.

-landalala (landalalile), v.t. kuzwa ni kuzamaya ka bunya sina mioko mwa meeto.

-landamana (landamanine), v.i. kukitima kapa kumata.

-landamanisa (landamanisize), caus. kumatisa ka lubilo lolutuna.

-landameka (landamekile), v.t. kumanama kapa kumatisa.

-landeka (landekile), v.i. kufundela sibaka kuli masholi bate baswasehe.

-landuka (landukile), v.i. kuzamaya kuya kulo kusina kuyema.

-landula (landuzi), v.i. kubulaisa mutu tala ka nako yetelele.

-langana (langani/langanine), v.i. kulobala. Ka nako ya busihu.

-langeka (langekile), v.t. kulobaza mbututu mwa ndu.

lapa, n. sibaka seo sitingulukile ndu.

-lapa (lapile), v.i. kushwa tala.

-lapalala (lapalezi/lapalile), v.i. kulapama kapa kulobala kakubonahala kushwa tala kapa kukula.

-lapalaza (lapalalize), v.t. kubaeka sika.

-lapama (lapami/lapamile), v.i. kulapalala fafasi.
-lapela (lapezi), v.t. kubulela ni Mulimu.
-lapelisa (lapelisize), int. kuezisa kuli kulapelwe.
-lapelela (lapelezi), v.t. kulilela mutu kuli akuezeze sika.
-lasuka (lasukile), v.i. kumata/kutotomoka ka bubebe.
-lasukela (lasukezi), rel. kutotomokela.
-lasaula (lasauzi), freq. kubulela litaba zeng'ata kusina kunahana.
-lasula (lasuzi), v.t. kufuluha mukolo ka maata kuli uzamaye ka bubebe.
-lata (latile), v.t. kutabela sika.
-latela (latezi), rel. kuyumbela sika kokung'wi.
-latisa (latisize), caus. kutusa kuli mutu ayumbe sika.
-lateha (latehile), stat. kusafumaneha/kusabonahala.
-latehelwa (latehezwi), pass. kupalelwa kufumana sika sahao.
-latehisa (latehisize), caus. kutiseza kuli sika silatehi.
-latelela (latelezi), v.t. kueza mwa ezeza mutu kapa kutatama.
-latelelana (latelelani), rec. kutatamana.
-latula (latuzi), v.t. kuhana bupaki.
-lampi n. nto Bor.t. yeitusiswa kwa kumonyeha mwa lififi, yena ni gilasi yesileleza kutimwa ki moya mi itukiswa ka mafula abizwa palafini (Eng. lamp).
-lauka (laukile), v.i. kuwela fafasi.
-laula (lauzi), v.t. kufungula sika; kunuha.
-launda (laundile),v.t. bor.t.; kutaambala. (Eng. round).
-laya (layile), v.t. kulaa; kufa taelo ku mwanana.
-layula (layuzi), v.t. kunata hahulu.
-layulela (layulezi), rel. kufa mutu koto hafosize.
-laza (lazize), v.t. kuhola fa sika ka lulimi.
-lea (leile), v.t. kukweta kapa kuleya.
-lebuha (lebuhile), v.i. kuitumela.
-legeni n. mufuka wa labba zezwisizwe kwa cubbu ya njinga kapa mota.
-leka (lekile), v.t. kucincana mali ni sika.
-leketa (leketile), v.i. kucepeta.
-leketee! ideoph. Polyoo kapa kukena kasipundumukela kusina kungongota.
-lekisa (lekisize), v.t. kucinca lika ka mali.
-lekula (lekuzi), v.t. kubuza ka za zuho.
-lekulana (lekulani), rec. kupotelana.
-lela[1] (lelile), kubabalela, sina mbututu.
-leka[2] (lelile) v.t. kueza tukiso
-leleka (lelekile), v.t. kulundula kapa kuzwisa.
-lelekela (lelekezi), rel. kulundulela kwa sibaka sisili.
-lelekisana (lelekisani), rec. kumatisana ka kulwanisana.
-lelekelela (lelekelezi), int. kulundululelela kapa kumatiseleza.
-lelema (lelemile), v.i. lelumuka kapa kundendemela.
-leluka (lelukile), v.i. kubebuka kapa kuutwahala kuba bubebe.

-lelula (leluzi), v.t. kuhelula.

-lelumuka (lelumukile), v.i. kulelema.

-lema (lemile), v.t. kupuma sika ka capu.

-lemaza (lemalize), caus. kutwaeza sika kueza lika kakusasaba.

-lemalema (lemalemile), v.t. kuswalaswala mubili kaufela.

-lemba (lembile), v.t. kupalelwa kuapula meeto bakeng'i sa buloko mwa meeto.

-lembisa (lembisize), caus. kuezisa mutu maswabi.

-lembaula (lembauzi), freq. kuba hahulu mwa maswabi.

-lembeka (lembekile), v.i. kushondaelela kapa kunanaelela.

-lembuluka (lembulukile), v.i. kupunyuha mwa butaata.

-lembulukela (lembulukezi), rel. kutobela kulo.

-lembulukisa (lembulukisize), caus. kushonokisa sika.

-lembulembu, adv.exp. kui patapata kusaba kozi.

-lembutuka (lembutukile), v.i. kutelela.

-lembwaala (lembwaalile), v.i. kukuza bakeng'i sa maswabi kapa kuutwa butuku mwa pilu.

-lemala (lemelezi), v.t. kulema kaufela.

-lemela (lemezi), caus. kutwaela kueza sika kakusaba.

-lemuha (lemuhile), v.t. kuziba, kutonela sika; kutosa.

-lemusa (lemusize), caus. kuzibisa.

-lemuna (lemuzi), v.t. kufolisa mutu.

-lemune, n. izwa fa bor.t., tolwana yeswana sina olenji kono yona ya wawata. (Eng. lemon)

-lena (lenile), v.i. kupila hande sina mulena.

-lenda (lendile), v.i. kuyunga, kufufela mwa halimu hahulu.

-lendaana (lendaani), rec. kufufa kuya mwahalimu hahulu ka nako yetelele.

-lendama (lendami), v.t. kuleketa kapa kuca sico kufelileza.

-lendauka (lendaukile), v.i. kupazauha kueza bunjabila.

-lenga[1] (lengile), v.t. kunatwa ki pula.

-lenga[2] (lengile) v.t. kubuzwisa lwapili bubeke bobusitiwa mwa cika.

-lenga[3] (lengile) v.i. kuopa mwa toho ili sisupo sa kusaiketa.

-lengelela (lengelezi), v.i. kulepelela.

-legeni n. nto yenamuluha mi ibeiwa ling'omo kuli ikunupiwe kapa kunamululelwa kunata sika.

-lenguka (lengukile), v.i. kunzeluka kapa kucisa hahulu kwa lizazi.

-lengutula (lengutuzi), v.t. kulenga (masapo).

-lenjanga (lenjangile), v.i. kuzamaya kakulonda hahulu.

-lepelela (lepelezi) v.i. kunyendaela kwa sika; kulengelela.

leta[1] (letile), v.i. kunyana kapa kuletuka bakeng'i sa kutokwa mezi.

leta[2] (lelile) v.t. kufumisa mutu.

-leuka (leukile), v.i. 1. kuleya, kapa kukweta. 2. kufita fa meeto a mutu ka pilipili, kapa kubeuka.

Lewanika n. libizo la Mulena yakutekeha hahulu wa MaLozi; Liwanika.

-leya (leile), v.i. 1. kukweta. 2. kupepa.

liako n. litali lakwa mukung'u wa mbonyi.

liamangwa n. lisholi yasakonwi kutamwa kakuli utiile hahulu.

liambakula, n. taba yabutokwa hahulu.

liambawina, n. mukwa wa kubulela niti kusina kulikalika.

-liambombola n. ya bulela hahulu sibuabui.

-liamena v.i. kunwa kufeza mbuu.

lianda n. ng'ata ya miselo yemwa bucwani.

liangamba n. lapa la Litunga wa Bulozi.

lianganisi n. kulyanganisa, mukwa wa kupaleliswa mutu kuziba zakueza.

liangashitu n. mushitu luli otibani ili omutuna.

liango[1], n sihoto sa milyani yetamilwe hamoho kufundelisa; sifunda.

liango[2] **n.** bulikani ni batu ka kuya ka tato yazebaeza

liano n. **tukiso** ya kukolisa mutu kuli aswasehe mwa kezo yaezize.

liatamanyi n. kweli ya bulaalu mwa silimo sa SiLozi, yona March ka Sikuwa.

liatete v.t. kukubukanya batu mwa kandu kakanyinyani sihulu kuli balobale teng'i.

-liba (libile), v.i. kuya kulo.

-libana (libani), rec. kutalimana ni sika.

libaka, n. sesitisa muinelo.

libako, n. liino lelitafuniswa lico.

libala[1], n. pulanga. yebetilwe fa kota.

libala[2] (libezi), v.t. kutimelelwa. kapa kusahupula.

libalala[3]**,** n. sibaka sa bucwani ili sesi patami fahalaa mishitu kwa manekuasona kapa mutu yomunde sibupeho.

libalelo. n. sika sesilapalazwa fa sika kuli kutiye sina fa lapa.

libalalibala (libezi), v.t kusa hupulahupula lika.

libali[1], n. kunyala basali bababeli ni kufitelela kapa lifata.

libali[2], n. sibonena famubili; sibali.

limbambiso, n. zeitusiswa kaufela kutama; sibambiso.

libanambanda, n. mutu yalata hahulu kupota kwa tolopo kapa muleneng'i.

libanda n. mwana yapepilwe alinoosi mwa mba.

libanda n. bupi bwa mukaiwa oezizwe ki kampani yeo yebizwa Libanda.

libandangi, n. yakona hahulu kubanduka milatu nihaimulibile.

libandayo, n. kalepe kakaitusiswa kubolosola zebetiwa.

libando, n. fokusina milili mwa toho.

libanga, munyako okena mwa lapa la Mulena (lyangamba).

libapalelo, n. mokuezezwa lipapali.

libato n. lingambolo za linyalo.

libe, n. kwa sipapalala sa silabo.

libebe, n. mukulwambula, kapa mutu yoo alumelwa kuli ukona kunelisa pula.

libeela, n. sifanu sesibeelwa mutu mwa sico kuli ashwe.

libeleko, n. sipi yeitusiswa kulooza lika sina litipa.

-libelela (libelezi), v.t. kulitela kulo kulikung'wi.

libelete, n. lihule kapa soozwa.

libeteka, n. ling'opetuna kwa nuka.

libetelo, n. fokusebeleza bababeta.
libetuka, n. kuheluma feela.
libi, n. tapi yeishwezi feela pl. mabi.
libila, n. libuku lelilumelwa ki baloi kuli likona kumiziwa kuezisa mutu sina tau.
libindo, n. lisila lelitiniwa sina mulamba.
libinelo, n. sibaka mokubinelwa.
libita, n. mokupumbekiwa batu.
libiwa, n. litohonolo lakufiwanga lika ki batu.
libizo, n. mwabizizezwa mutu kapa mosibizezwa sika.
libifo, n. litameho ka mipateho yetaata.
libombolwa[1] n. mufuta wa kokwani.
libombolwa[2] n.(fig) mutuya lukile hahulu.
libonwabonwa, n. mufuta wa kota yeo fa lipeu zayona kukona kueziwa mafula libonobono.
libuba, n. nzinzi yeluma.
libubo, n. kuzwamubano, ka likezo zende.
libuku, n. kokwani yezwanga fokubolile.
libulo, n. musima mwa litindi mokukona kubulaelwa lindombe.
libulukelo, n. mokubeiwa lika zekaitusiswa hande.
libulwa, n. kota yesina makwati ili yeomile.
libumbu, n. sikutu sa likota mwahalaa libala.
libumbuywa, n. sibaka mokututile batu; matota.
libumu, n. butuku, fa mubili, bobutisizwe ki kunatiwa ng'indi kapa lubaka.
libutelo, n. sibaka fokulobala folofolo.
libuto, n. sikombwa sa Mulena sesimulibelela, kapaso.
libuu, n. maseela kapa faale faeza mezi ng'olonde mwa nuka.
licakacaka, n. lipeu za kota zeinzi mwa sikwakwati sesizwalwa ki kota yeo.
licakana, kwai yetatezwi mwa pepa kueza misanga.
licencetwa, n. musali wa lihule.
licenka, liito leling'wi halili lelisisani kufita leling'wi kapa kulitima cwalo.
licenkenene, n. mufuta wa butwa babutuna bobuseu.
lici, n. zeca ni kusinya lico.
licibi n. ikoto sina mwa buhobe.
licika, n. fahali, ka bung'ata; hafu.
licikwi, n. lyokwe kapa sipato sa mwa naheng'i.
licila, n. lilaka mufuta wa sico sesiswana inge muuku kapa mupusi omutelelenyana sa mutopo.
licimana, n. lishashamana kapa mukwa kusutelela luli ka mulelo wa kubonisisa.
licipa, n. mbonyi ya masoto yesikabuzweleza kale.
licolocolo, n. muuna kapa musali yo mutelele ili yo munde ka sibupeho.
licwe[1], n. sitina sesisapwacehi ka bunolo.
licwe[2] n. nto yetisa malaiti haiku pana ni yeng'wi yeswana ni yona.
liebela, n. mutu yomunde ka sibupeho sihulu musali.
lielele, n. fa ngandaleza kapa fokusina pukelezo kwa moya.
liemba, n. mukolo osikafela kale kubetiwa.

liembatama, n. mutu yakena mwa libaka za batu ka mulelo wakuteeleza litaba ni kuyolihasanya.

liembe, n. liiba la mubala wa butala.

liendanzila, n. lifitanzila kapa muzamai.

lienga, n. mokutatehelwa lico za Mulena.

lieto, n. musipili kapa luendo.

lifa, n. sifumu kapa tutu yana ni yona mutu; mandu, likomu.

-lifa (lifile),v.t. kufa mali kakuleka sika kapa kakufeza mulatu.

lifafata, n. mukwa wakupotela ka kufitelela tikanyo.

lifalingi, n. bucwang'i bobutamilwe kang'ata ni kutamiwa kwa kanyandi kuli kasike katiba kono kayuyauke; mufuta wa ling'ele.

lifanga, n. lubasi loluyunda ka mafu.

lifasi, n. sibaka mokupila zebupilwe kaufela.

lifata[1] n. sitenda.

lifata[2] n. sibaka sesi siyalafoku kopanela mitai.

lifela, n. sika sesisina tuso.

lifele, n. kokwani yeca litino ni lico zesikakwahela.

lifi, interj. ketahalo kuzeo zefilwe.

lififi, n. bunsu. kusa bonahala ka bunolo kabaka lakutokwa liseli.

lifitanzila, n. muzamai, liendanzila.

lifitelo, n. mokufitelwa.

lifu, n. kufela kwa a bupilo

lifufa[1], n. muna wa mwa linyalo.

lifufa[2], n. kalulo yefufisa nonywani sina lifufa la kohu.

lifulo, n. lufulo kapa muhuhu.

lifunda, n. mukwa wa kuuzweza wahenu.

lifunduko, lifuwafuwa, mutu haya kulo; kuffumba.

lifunga, n. ndwa ya kuyohapa batanga; mutanga.

lifuta, n. folofolo yeitwezi.

lifuti, n. litina, kapa musima mokucaliwa peu.

lifuto, n. linungo kapa fokukopanela mihala haitamilwe.

lifuwafuwa, n. lifunduko ka kuitiyehisa.

lifwekelo, n. sibaka fokuyemela mikolokapa likamba.

lihaha, n. musima omwa licwe mokukona kupila batu kapa lifolofolo.

lihafwa n. sibaka sesili mwataasi a sipaka sa lizoho kuzwelela kwa liheta.

lihakabe, n. lihata ya bulela lika zesa lukeli kubulelwa.

lihalaupa, n. sibaka sesisina mezi ili mokusameli lika kakuli pula haineli ka swanelo.

lihalimu, n. sibaka sesikwahezi lifasi kaufela kambyumbyulu yasona.

lihanu, n. sibaka sesikwahezwi ki milomo.

lihata, n. mutu yabulela lika zesi zaniti; limunju.

lihaulo, n. windo kapa fifitele ili mpwito yekenya liseli ni moya mwa ndu.

lihele, n. izwa kwa Bor.t., mulilo mokukayocisezwa babasalumeli Mulimu. (Eng. hell).

lihelehele, n. mutu yana ni bupilo bobumaswe ni batu.

liyengenywa, n. mubuki, kapa mutu yanyezwi yalobala ni mutu usili.

liheta, (sipaka) n. kapa fahalimu asona sipaka ni lihafwa.

liheta n. lika zetiniwa kwa mahutu, makatulo.

lihobohobo, n. mutu yomutelele ni butuna.

lihoha, n. mukwa wa kuhoha mukolo mwa mezi amanyinyani.

lihoho, n. likolola lamwa poto mokusokilwe kapa kuapehiwa sico.

lihula n. simu yesiilwe cwalo isalimiwi ka nako yetelele.

lihule, n. bor.t.. licencetwa kapa mutu yaitobala ni yafumana kaufela. (Eng. whore).

lihuluhulu, n. muselo wa mushitu, wociwa ka kukukuna minjike yemwa mwa makapana a yona.

lihutu, n. silama sa mubili sesikonisa kuzamaya.

lihwahwa, n. muselo wamufuta wa lihuluhulu kono wona una ni muunko.

lihwatata, n. sisholwasholwa mwa libala.

lii, n. moo kuinanga bana basikapepiwa kale kapa kundondomoka.

liiba, n. mufuta wa nyunywani.

liiko, kutumaela ka bumaswe bwa bupilo.

liila, n. musima wa lizupa olililwe mokushengunukisezwa butale.

liimba, n. pina yeopelelwa Litunga ki basali, babalamani kwa silena, kumuamuhela.

liinelo n. sibaka mokukona kuiniwa.

liinyaka, n. kuitata kapa kuipuha.

liito, n. silima sesibonwa ka sona.

-lika (likile), v.t. kukaliketa kueza sika kapa kuba ni tundamo.

likaba, n. likomano,, halaa batu.

likaka, n. kuhu ya mwa mushitu ya bundolindoli bobuseta.

likakahumba, n. makumba asiamanele kwa kuota muihala.

likakalapa, n. liyayu likapi lelili fa mubili.

likakamba, n. likokomba kapa kuya kulo usikamenwa kwa teng'i.

likakambisa, n. kuisa sika kulo koo sisabatahali.

likala, n. lishala la mulilo.

likalala, n. mukwa wakuyubula sika sa mutu.

likalala n. kuswala musali ka mulelo wa kusomana ni yena kono isika tumelelano ni yena sihulu hali anoosi; kuhahula.

likalamba, n. kutulelela foo kuli fohutuna kufita fokunahala.

likalata, n. izwa kwa Bor.t., kapepa kakapumilwe kabukwala kakubapalisa makalata. (Eng. card).

likamba, n. munanga wa nuka.

likambi, n. binto byebisotilwe bya mushwati.

-likana (likani), v.i. kuba tikanyo yeswana.

likande, n. ngambolo ya batu.

likando, n. linyando kapa butaata.

likanganjamba, n. mufuta wa lilao lelituna leliluma hahulu.

likangaate, n. nto yepala kuutwisiswa.

-likanya (likanyize), v.t. kumishala sika.

-likanyisa (likanyisize), v.t. kukopisa, kapa kueza sika sina monesiezelizwe ki yomung'wi.

likang'i, tohotaata ya kusa utwana fa litaba.

likapi, n. sesikwahezi nama sina likapi la noha.

likasakasa, n. liswalaswala la lika.

likato, n. limpule sina la buhobe.

likaya, n. Mb. kwai ya mwa ngo yebuhali.

likayamana, n. butaata bobutuna kapa kuziyeleha.

like, n. binto byebi lembutuka ni kununka kuzwa fa mubili wa tapi.

likeka, n. mufuta wa bucwang'i woseha hahulu.

-likela (likezi), v.i. kusabonahala sina lizazi halililikela mwa malu kueza busihu.

likeela, n. nyambwanyaleka kapa busafakwa kubeya lika mwa sibaka.

likele, museme olukilwe fa kuma.

likelekeshe, n. lilengwami, lilendele kapa luyepandu.

likeng'a, n. bucwang'i bobuletaleta bobukonwa kulobaliwa busatabi mubili.

likepe, n. pepa iling'wi mwa buka.

likesha, n. kusaiseza pilu musebezi.

likeshamabanda, n. yali mwa musipili nako ni nako.

liketiso, (kamunome) n. kuiketela mutu yalatiwa; kubota.

likeyakeya, n. kuseaseha kakuba ni pilu yende.

likishi, n. mutu yakeni mwa siyaba kuli abine.

-likita (likitile), v.t. kutitika kapa kunataka.

liko, n. fokuyosikamela nzila kapa nuka foiyo minyukela ya mukulo.

likobe, n. mbonyi yabubeke yeomile haiapehilwe.

likocikile, n. mutu yana ni toho yebupehile hande ka SiLozi.

likoka, n. muhala omutelele wakuhohisa komu haipalelwa kuyema.

likoko, n. lyako la mabele kapa sico sifi, lelimela mwamulaho wa kukutula lico zapili makalelo.

likokoma, n. koma ya lilangu mokubeiwa kwai yamwa ngo.

likokomba, n. mukwa wakuya kwa mukiti kapa kezahalo yeng'wi usikamemiwa likakamba.

likokoshola, n. Simbunda. muinelo wakukona kuiiseza kapa kutiseza babang'wi butaata.

likokota, n. kungongota fa munyalo ka mukwa obonisa kutokwa likute.

likolo[1], n. musali yaetelela bandu yeng'wi kwa mandu a Litunga.

likolo[2] n. kalulo yampi ya Bulozi ye etelezwi ki nduna wa muhali yabizwa cwalo hape.

likolola, n. lihoho leli mwa poto.

likolombisa, n. mu likaula kuswalelela kukupelela.

likoloto, n. kalepe kapa siitusiso seo sikololiswa musima mwa kota.

likolowali n. mufuta wa nyunywani yebizwa likwali.

likombandala, n. sikoci sesitelele sesihoholola ni fafasi.

likombelelo, n. lipaitelo kapa sibaka seo sikopanelwa hakulapelwa milimi.

likombombo, n. buhobe bobusikaomiswa hande hape ki

bobuna ni makoto ni kusabuzwa hande; palica.
likomokelo, n. libizo lelibeiwa fa sibaka foo nekukile kwaezahalela nto yekomokisa kapa kumakalisa.
likonde, n. sico sesimunati sa mufuta wa litolwana.
likondo, old.l. lihutu la mutu kapa folofolo.
likondondo, n. sikokwani sesizamaya sina noha sa mahutu a mang'ata.
likopa, n. mutu yashwile tala kapa komu yelapile.
likoshi, n. kwamulaho wa paata.
likosho, n. nango, kapa mafula ni bulota halikopanyizwe.
likosana, n. kosana kapa yafilwe bung'i bwa munzi.
likowe, n. mufuta wa lukesha.
liku, n. kunata hahulu kwa pilu kokutisiwa ki kufilikana kapa minahano.
-likuka (likukile), v.t. pilu hainata hahulu kapa kutulatula kulukuma.
likukela, n. zeikukisezwa ki mezi sina bucwang'i ni mataka.
likuku, n. mufuta wa bucwang'i fokueziwa mihala.
likula (likula), v.t. kunata hahulu.
likaula (likauzi), v.t. kukutakutela kunataka kubumaula.
likulakulenge, n. lilengwami, lisholi lelimaswe.
likulela, n. mukwa wa kuzamaisa munanga inge kutabiwa litapi.
likuli, n. sioli kapa sibaka sesitingulukilwe ki mezi.
likuluamba, n. taba yetuna hahulu.
-likululha (likuluhile) v.i. kusikulula toho kuli mutu abone kwamulaho.
likulukwe n. muloi yafeza kwa buloi.
likululu n. nzila yetuna yeapuhile; mukwakwa.
[1]**likululume** n. mushango omutuna monekubeiwa milyani kalinako zalindwa mwa Bulozi kale.
[2]**likululume** n. old.l. muuna yacembalile hahulu.
likulunganga n. old.l. ng'aka yomutuna wa sintu; ng'aka yali wa butokwa kwa sicaba.
likulunyoka n. noha yetunatuna.
likumanga n. mukwa wa kumangana nako ni nako.
likumba n. nto yezusiwa mwahali alikwati la kota kueza mihala sihulu kwa likota zecwale ka mutuya, mukwe ni luundu.
likumbu n. sikapana sa muselo yeciwa ka kupwaca sona sikapana seo.
likumuca n. mutu yanaile kwa sibaka sisili kuyobeleka mi ukuta habo ni sifumu sesilikani kapa sesing'ata luli.
likundakundi n. yomung'wi wa bakanteli/makapaso ba Litunga; imilema.
likundu n. silabo sesikuswani mi siba cwalo kasamulaho wa kulobeha.
likunduyamana n. old.l. folofolo yebalelwa kuzetuna mwa Bulozi; kunduyamana.
likunka n. sika seo sisasweli bubeke bwa mabele, mauza ni zeng'wi zecwalo.
likunutu n. litaba zesalukeli kuzibiwa ki batu babang'wi.
likupo n. kululo ya masapo amatelele ili ao aswala sifuba sa folofolo

kaufela kuli pilu, maswafu ni zeng'wi lisilelezwe.

likushukushu n. lisholi lelituna; likushakulenge, lilengwami.

likuta n. sikwata sa bayemeli kapa manduna babatalima puso ya sicaba, kufa likatulo ni kutoma milelo/milao.

likuto n. mukwa wakulakaleza batu babang'wi bumaswe mwa bupilo haiba bakufoselize.

likutongo n. mukwa wakuhanisa babang'wi kufana lika basika lumelelwa.

likutwenyi n. mwenyi yomutuna yatabezwi ki bao atopotela; muzamaisi yatilopota.

likuwa n. mukwa wakulata kuhuwaka nako ni nako ni fokusa tokwahali cwalo.

likuwaliseleti n. muhali yana ni bundume hahulu.

likiwangelo n. sibaka fobatokopanela batu kueza sililo.

likwa n lilumo lelituna la SiLozi..

likwambi n. muuna yatiile yomutelele.

likwambuyu n. minisita, nduna yayemela Litunga kapa Mueteleli wa Naha.

likwananamunu n. batu babang'ata babali hamoho.

likwangala n. mufuta wa sico sesifumaneha kwa mililima ili fokuzwa mibisi yayona.

likwasha n. mutu yasika nyala kapa kunyaliwa; ki njilulume (muuna), namukuka (musali)

likwashauki n. mutu yabubebekwa kuzamaya ka mahutu.

likwati[1] n. nto yetaata yeapesize kota fahalimu kuli ikone kuikezeza lico ni kuhula.

likwati[2] n. sutukesi, pongisi yasipi kapa nto yeng'wi yetiile mokubeiwa libyana kulibuluka.

likwebola n. mukwa wakuunga lika za batu kapilipili ili kuli basike balemuha kuli vezize cwalo.

likwecameeno n. kutafuna meeno kabaka la manyando; lihele.

likweyoka n. mukwa wa kuhela nako ni hako kuli utise bumaswe.

likwembele n. tipa ya sintu yetelele ni butuna.

likwenakwena n. mukwa wakuhelana kuzamaya upotela batu babasika kulibelela.

likwenakwanisa n. mukwa wa kumatamatisa mutu yomung'wi kuli umuswale.

likwese n. simpule sa mubu wa lizupa kapa wa silezenyana sesiyepilwe ka muhuma kapa fucolo.

lila[1] (lilile) v.i. kuzwisa mioko mwa meeto.

lila[2] (lilile) v.t. kuloleka hande ka buloko kapa nto yeng'wi yelambile fa limota kapa fa bulilo.

lila[3] (lilile) v.i. lizazi halicisa hahulu.

lila n. kalulo ya mupila omwa mubili wa folofolo moku zamaya lico zeciwa ki yona folofolo yeo; kuzwa kwa mulomo kuyofita kwa tibula yezwisa zemaswe.

lilaba n. mufuta wa katwa kakateiwa kakueza lipiki mwa nzila ya linyinywani kuli liswasehe kwa mahutu kapa mwa milala.

lilaho n. kalulo ya mubili yeitusiswa kwakuina fafasi ili yeo ka bumai kwa batu, sihulu basali iitusiswa kuhapa lipilu za balatiwa; liinelo.

lilaka n. mufuta wa sico sesiswana ni muuku wa silimba mi sona simunati hasitatehilwe.

lilakato n. kalulo yemwa ngwangwali ya mumizo yetusa kukasha lico kuli likene mwa mumizo ka kutiba ngwangwali ya moya.

lilako n. libizo leling'wi la ndamino ili simu yekwa mulaho wa munzi.

lilama n. kalulo ya nama yebunolo yekwahezi maneku a mabeli alihanu la folofolo.

lilambo n. libunda la nama ya lifolofolo kapa litapi.

lilami n. nto kaufela yelimba hahulu kapa kuzieza hahulu mutu.

lilanga n. sitipwitipwi sang'andatalukeke sesizwanga mwa meeto mutu halobezi kapa liito halikula.

lilang'ano n. sibaka mokulobaliwa ki batu.

lilangu n. koma yenyinyani yezwa fa tolwana ya kota yebizwa lilangu.

lilangu n. mafelelezo a muhata wa tau, fig. lilete.

lilao n. kakwani yezipulanga batu sihulu haiba bangunyuta njango yayona.

lilapi n. kalulo ya lisila lakale yese yumbilwe.

lilasha n. nto yensu yeitusiswa kueza mulilo ka kuitukisa mi ifumanwa ka kuipumbula mwa mubu moo iezizwe ki lika zenepila kale zecwale ka likota ni lifolofolo zeng'wi.

lilata n. manzwi aeza mulumo omung'ata osatabisi.

lilato n. takazo ya sika kabaka la munde bwasona.

-lilauka (lilaukile) v.i. kubilaezwa ki nto yabutokwa yesa bonahali ka nako yeo mutu aitokwa.

lilemanu n. pl. liitusiso mwa kezo ya kuholofaza mutu.

lilembalemba n. muluti omutuna aezwa ki kota yetuna yena ni matali amang'ata kwa mitai yayona.

lilendele n. lisholi lelituna sihulu leli uzwa lika zetuna sina likomu ni masaka alico.

lilenge n. yang'wi ya mandu alitunga yefumaneha mwa mutala, lapa lahae.

lilangwanu n. lisholi leliuzwa ka kukena mwa mandu a batu ni kuuzwa libyana kapa kuloba milaka kuuzwa likomu.

lilete n. kaluko fokuyemi bupilo ili yeo kuyona kupangeha lipeu za bana mwa mibili wa folofolo ya muuna mi hang'ata ilepelela mwahalaa mahutu kapa malupi a folofolo ya muuna yeo.

lilibuho n. bor.t Muselo wan aha ni linaha zeng'wi zebapani ni yona.

lilililí! interj. Muutwahalelo wa mululuwezo wa tabo. Ki sisutu.

-lilimala (lilimalile) v.i. kulitela ka nakonyana feela.

lilimba n. sibali sesifa mubili wa folofolo kapa mutu.

-lilimuka (lilimekile) v.t. kubulaya lika zeng'ata ka nako iling'wi.

lilimi, lulimi n. nto yemwahanu ya mutu ni lifolofolo zeng'wi yetusa

kuli lico likolobe ni kuzamaiswa hande halinze liciwa.

lilindo n. poniso yetamiwa kwa kanyandi kuli ndui azibe kapa uswasize sesing'wi ka kutiba kwa lona.

liloko n. pulelo yeama kulumba kapa kunyaza mutu, kezo, nto yeng'wi ka kubonisa bunde kapa bumaswe boo mi ibulelwa ka puwo yene iitusiswa kale sina halaa MaLozi, sialuyi.

lilole n. nkomwana yena ni silimo ka sipepo.

lilolo[1] n. sibaka mwa nuka fokutungile ili foo kutabelwa hahulu ki likubu.

lilolo[2] n. mufuta wa muselo omunati ozwalwa ki sicacani sesibizwa mulolo.

lilolo[3] n. kuzwelapili ka nako yetelele sina pula yesa kali.

lilomba n. nukana yenyinyani luli yetokozwi kuli nezi aome mwa sibaka seo.

lilombamema n. noha ya mukubilu yesa iponelwi feela mi ki siloiso sesituna sa baloi.

lilombola n. Mb. Mubinelo wa kuzwisa balyanjo mwa sikenge hase bafulumani alaa mushobo wa simbunda ni silubale.

lilondwe n. nda yetuna yesweu yelata hahulu kupila fa kubo ya mutu yana ni masila.

lilongo n. ngambolo yena ni butokwa ili yeama sicaba.

lilotoli n. kalulo ya mezi azwa kwahalimu ka likaluko zeng'ata mi kalulo ni kalulo ibizwa cwalo haitowela fafasi.

lilu n. nto yebanga mwa mbyumbyulu ka pupeho yeeza inge musi okambile mi ikona kuba maluli kapa mezi a cwalo.

liluka n. museme olukilwe fa kuma.

liluko n. lubasi kapa kalulo ya likolo lamubuso kapa mulonga wan aha.

lilulu[1] n. maneku a ndu ya makona amaneka; ponahala yamwahali andu yeo.

lilulu[2] n. takazo yakuca sico seo mutu atabela kono sekufitile nako kuzwa fakile asicela.

liluluwe n. bumai bwa kutamelezwa bufosi bwa batu basili.

lilumbatina n. old.l libizo la kuitundumuna kapa la kushendiwa ka lona.

lilumbu n. sifunda sesiezizwe fa bucwani ka kueza linungo.

lilume[1] n. mung'a munzi, kapa mutu yatompeha.

lilum[2]**e** n. mufuta wa bucwani bobu sahuli hahulu mi ki ona oitusiswa kululela mandu a SiLozi, mwange.

lilumo n. mufuta kaufela oitusiswa mwa buta, tobolo kapa kafwililo kuli iyotaba ni kubulaya nto folinongisizwe.

lilundu n. kulo fokuile mwahalimu ka mubu kufitelela likalulo zeng'wi za lifasi.

lilungelo n. fahali a libapalelo kapa patelo ili fokukalela papali yeo.

lilungwe n. sikupamulalelo manzibwana, ili naleli yebonahala kubenya hahulu kufita linaleli zengwi mi kakusasana ibizwa lilungwe cwalo.

liluwo n. bufumu kapa limpo zeo mutu ana ni zona kakuipumanela zona.

lilwanga n. lufulo loluzwa mwa mezi kusimuluha kwa ngo ya folofolo kapa sihahabe sesimwa mezi.

lilyoi n. old.l kuca ka micelo ya kusinya lico kusina zakuli kamuso kuciwa ng'i, micomibi.

lima[1] (limile) v.t. ku kekela mubu kuli kucaliwe lipeu.

lima[2] (limile) v.t. kunataka mutu habutuku lli.

limao n. lindonga zelukisiwa matalo kapa matata.

limapo[1] n.pl. lindwalume za naha zesepilwe hahulu.

limapo[2] n.pl. tusipi totuitusiswa kungongotela mabala ni masenge ka sando.

-limba (limbile) v.t. kutiinyeza nto yeng'wi kwataasi.

-limbama (limbami) v.i., v.t. kulobala fahalimu anto yeng'wi.

limbambalamanzila n. pelesa, ili folofolo yemwa kalulo ya limunanu zeitusiswa ka kuipahama cwalo fa mukokoto, pizi.

-limbateka (limbatekile) v.t., kubeya lika fahalimu azeng'wi.

limbekuma[1] n. libelenge leliopisa ni toho bakeng'i sakuminela luli; mufikela.

limbakuma[2] n. musali kapa muuna ya tabela kueza boozwa ka sepo yakuli alifiwe mali; lihule, licencetwa.

limbemba n. mbonyi yesika siteha hahulu mwa cika mi ka cwalo haina bupi bobung'ata.

limbembe n. pl. Mufuta wa muloho ociwa ka nako ya tala onunka hahulu mi utisa kutokaula ku mutu yaucile, litokola.

limbengwa n. lihule lelieza boozwa ka kulata feela kezo yeo nihalisa lifiwi.

limbetelo n. sibaka mokubulukiwa milupa ya silena.

limbi n. milili yemisweu yesupa kuli mutu seeli wa lilimo zeng'at mi hang'ata lifumaneha kwa macembele; halili ku mwanana ki za sipyaala.

limbinda n. mufuta wa bucwani bobubonahala inge mataka amasisani luli mi ki bwa kulukisa lizuma ni maselo.

limbongo n. mufuta wa muselo omunati wa ng'andatalukeke ni bundolindoli bobufubelunyana ona ni mabisi ao alamatela halipwa ciwa.

limbongola n. sitombo sesisafoli sesi bonahla kucipita nako kaufela.

limbongolume n. mufuta wa limbongo lelituna lelimela ka bukuswani ising'i ka kunamalala sina limbongo tenyene.

-limbula (limbuzi) v.t. kuteya bulimbwe.

-limbululwa (limbuluzwi) v.i. kusa sepiwa ki sicaba bakeng'i sa mikwa yefokola mwa bupilo.

-limbulula (limbubuzi) v.t. kulemuha lihakabe ni kumutokolomoha kapili.

limbuluwe n. bama ba limbotwe babasali mwa lipepelo labona.

limbumbwe n. mufuta wa bucwani bobuitusi swa kutumbula mililo mwa Bulozi ili bobulatiwa hahulu ki bona MaLozi mi mane ni bona baipiza cwalo; mambumbe.

limpungu n. sikoto sesiomelezi mwa sitalo la lihutu kapa lizoho mi sina ni butuku hasitomolwa kapa kusinina.

limbumwaeti, n. pl. mabala afa silimba alila ka kueza milumo yetibile.

limbwambwa n. mutu yakona hahulu kubulela.

limbwatu, n. lisuba lelituna sihulu mwa kanyandi kapa situwa sa ndu.

limbwatuko, n. mulelengwa wa ndongo osina busunso kapa nto yeng'wi yeile kuona.

limbwetuka, n. kukomoka hahulu kabaka la kusalibelela nto yeezahalile yeo.

limbwewewe, n. pl. pula yenela ni makaza; pula ya macwe.

lime n. bung'ata hahulu bwa mufuta wa sika seo.

-limelela (limelezi) v.t. kuezeza batu misebezi yabona mwa simu ka kutahula ni kusung'a lico kuli bate bakulife mali kapa sico.

limendele n. mufuta wa mahutu a binyukelanga kwamulaho mutu hayena sikankuka, ni kwa mazoho umbinyuka cwalo hanamisa miambo yahae.

limenge, n. mufuta wa mataka atiile kwa butwa mi aitusiswa kwa kuumbisa malapa a MaLozi.

limiye, n. buikutwisiso bwa kuba ni mahang'i ka kusepa kuli mutu yomung'wi yakulata uka kuezeza zobata.

liminabanganga n. mualafi kapa ng'aka wa sintu yakonahahulu kueza mabibo haalafa mukuli mi ka cwalo usepahala kwa sicaba seo.

limomo n. kulilalila kwa mwanana bakeng'i sakutabela cwalo nako ni nako ni haiba asika natiwa kapa kufosezwa.

limonsomonso, n. muselo ona ni minjeke yemibeli hang'ata ili wa mulo omunati; mumbole.

limota, n. kauhanyiso ya misiyo kapa libaka za mapilelo yeyahilwe ka sitina kapa kakumatehiwa.

limpana, n. mufuta wa sico sesikatiwa mwa milapo kwataasi a limela siwela kwa bucwani.

limpololo, n. likakalinyaleli kapa ngangalukuni ili nyunywani yeswana ni kuhu yeswa boya kapa mafufa mwa mulala.

limpule, n. libunda lelituna la sico sihulu buhobe bobusulilwe.

limumbwa, n. mufuta wa ling'au leo Makuwa babiza *Cheeta.*

limunju, n. mupumi yayobiha kunutu kwa mulao ka mulelo wa kuli sifosi afiwe koto ka putako.

linaka, (lunaka) n. nto yetiile yemelile fa folofolo kuli ibe silwaniso sayona, kono ni meeno a tou amabeli awela kwa libizo leo ka bung'wi bwaona.

linala, n. lika zeing'waiswa ki batu zemela kwa minwana ni lifolofolo kapa libatana zeng'wi lina mi ni ona mi ki za kung'walaulisa zeng'wi ni kuswalisisa fa likota.

linalu, n. businyi bwa miyaho ni lika ka boomu feela kuli kusike kwaba miyaho ni lika ka boomu feela kuli kusike kwaba ni yakaitusisa zona ni kamuta.

linanga, . nako yeo kusa neli pula ka nako kapa mwaha oilukela kunela ka

bung'ata mi ka cwalo hakubi ni mezi mwa libaka zelukela kuba ni ona.

-linda (lindile) v.t. kubeya malindo kwa kanyandi.

-lindalinda (lindalindile) v.i. kuwayawaya kwa kufunduka.

lindanda, n. munzi omutuna wa mandu a mifutafuta.

lindanga, n. mubinelo wa sisali ka nako ya kulaela ni kubonisa mwalyanjo mikwa ya sisali zazi azwa mwa sikenge.

-lindimana (lindimanine) v.i. kumata kalubilo lolutuna.

-lindinga (lindingile) v.t. kunataka mutu ka ling'indi kai ni kai inge ainzi fafasi.

lindombe, n. mazambwe. Butuku bwakuzwa mali mwa busisini bakeng'i sa kuca nama ni lico zeng'wi ze omile kusina miselo.

lindunu, n. sikoko sa mabele kapa lukesha.

linenu, n. mubu okopanyizwe ni bicwani kueza minuno lingalaela, n. mukwa wa kuzamaya mwa patelo kuli mutu aboniwe ki babang'ata.

lingalakashukwe, n. kuiponahaza kwa batu ka likezo zefitelezi.

lingalula, n. mukwa wakulata kuseha kakutiisa hahulu.

lingambwa, n. litali la toze ya nanundalangwe kapa mupusi.

lingeloi, n. nto yehalaleha yezibahala kuli ina ni sibupeho sa mutu ka bunde mi ina ni mafufa a masweu, twaa sina litwa mi ipila ni mulena Mulimu. (Eng. angel).

lingengemwa, n. kalulo ya senge kapa lisenge.

lingetuka, n. kuina feela mutu asasebezii mi inge kuna ni misebezi yetokwa kupetiwa.

lingo[1], n. pl. litino zakale zenetiniwa ki basali zenelukilwe fa matalo a liputi.

lingo[2], n. pl. masuba amabeli a ngo ya folofolo mokuzwela moya haibuyela.

lingomba, n. mufuta wa nyunywani yensu ya mulomo ni mahutu zefubelu yezamaya inge yecung'ata mi ipila ka kuca linoha zemwa misima.

lingongole, n. sibilibita sa noha yepila mwa linuka fa mabuu akwatoko ni mang'ope.

lingongwe, n. mufuta wan to yelamatela yezwanga mwa kota ya mukwe mi iitusiswa kubambelisa lika zecwale ka miwao ni ceng'wi zetokwa kutibiwa.

lingotela, n. muluti omwa lihaha la mataka amuka mwa sitaka mokufitanga likubu.

lingoweka, n. mukwa wakubulelisa batu ka nako yetelele.

lingulunde, n. mutu wa mung'ang'atoho yasa utwisisi zebulelwa.

lingunde, n. simbunda. Mufuta wa sizuma sesibulaiswa litap ka kuli kayeka sona foinzi cwalo tapi.

lingungi, n. musali yase afelize kupepa, ya fuzi, mi asana yatabela kumunyala.

lingunja, n. tulomba totuyepiwa kuli sibaka sa mataba kuome mezi ayemi teng'i kuzwelela fa muunda.

linguya, n. lipina za mashendekela a batu ba likezo zemaswe kuli batuhele zebaeza zeo.

lingwalungwalu, n. nto yetuna hahulu sina ka mukolo.
lingwamba, n. mwa ling'ope lelituna la nuka.
lingwangwa, n. mutu yatimana hahulu, lisholi lelimaswe ili lelikona kuipetula nihaiba tau kapa kwena.
lingwemba, n. mufuta wa sifi sesinyinyani sesiezanga mulomo osabisa hasilila busihu, mi sitamahanywa ni buloi.
lininga, n. pl. mufuta walitapi zewela kwa linembele zefumanwa mwa libaka zena ni macwe, libuba, mi limunati haliciwa kuezwa busunso.
linjaluka, n. kukona kuyemelela batu babang'wi.
linjanga, n. sitiisiso sa kanyandi kuli kaye kwataasi a nuka.
linjangana, n. mukwa wakubulela ka kusafita fa taba luli kono ki ka kupotoloha taba.
linganjamana, n. kutalima sika kapa mutu yomung'wi ka takazo yetuna.
linjangu, n. peu ya kwai.
linjila, n. linoha zamwa mba sihulu kwa banana.
linjobo, n. likowela zelipelela kwa shaulo yetimwa ki basali.
linjula n. bucwala bobuseliwa mwa silubu.
linkalankala, n. mufuta wa kulu yakuloisa yena ni mipiti, lifaha tipa kwa mulomo ni bulota kwa tohofokuna ni milili ya mutu.
liino, n. lisapo lelimwa hanu yafolofolo lelitusa kutafuna lico zeica.
lino, n. lico za mezi zenwiwa ki batu sina fanta, maheu ni mifutafuta ya micapi.
linonge, n. lipilaelo zakusa utwisisa hande kezo kapa kezahalo ku mutu ki batu babang'wi.
linong'u, n. nyunywani ya mulomo okopami oitusa kuhahaula nama ya lifolofolo zeishwezi mwanaheng'i ili yena ni ngo yelupelela hahulu ni manala abuhali.
linonsi, linosi, n. lico za bana balimuka zeo batu ka bung'wanyama bwabona ni kabaka la munati wazona baliinga kuli kilico zabona zebaezezwa ki limuka; mwanji.
linyaka, n. sibaka sesimwa hali a minwana yakwa mahutu.
linyalo, n. kopano yalika zepeli mwa buitamo bwakuinelela cwalo hamoho mwa bupilo.
linyanyu, n. mafelelezo a tuning'i kapa minwana yakwa mahutu.
linyawe, n. mikwa ni likezo zakuipizeza batu ba sipepo sisili kuli batabele kueza kezo ya mbulutila ni wena.
linyolwa, n. muinelo wakubata hahulu kunwa mezi sihulu abata.
linyonga, n. mufuta wa tapi yeca sileze yakalomo kakanyinyani mi hailiteng'i ni likwena lifa kaufi.
linyumbo, n. papali ya banana ka kuipuza lipuzo kuli babang'wi banuhe likalabo; ng'ela.
ling'a, n. kupazuha kupazuha kokuli kwalihutu la mutu kapa nto yepila kaufela kokutiswa ki masila ka nako ya maliha; kutanya.

ling'ani, n. kamonyi ka mulilo kakatiswa ki kucisa hahulu.

ling'au n. bona taluso ya limumbwa yona *Cheeta* ka Sikuwa.

ling'ele, n. bona taluso ya mang'ele.

ling'ende, n. sikono sesisina mumela sesiezizwe fa bupi bwa mauza, laisi ni mabele.

ling'etana, n. siketu sakwa ndondo kapa nkwana yetubehile.

ling'iba, n. sikelela fa mubili sesitisizwe ki kutabiwa ka silemanu.

ling'obyo, n. milili yeyemi kwa liito la mutu kapa la komu.

ling'onde, n. kukwicimana mwa pata ka kueza mitilatila yalitalo bakeng'i sakuhoha sifateho.

ling'ope, n. kalulo yekeni kwa munanga wa nuka kapa lyabwa kuea musima oatami mi kukona kuipata lindombe.

ling'uluya, n. bicwani byebitala byebikopani ni sileze fahalimu a mezi.

ling'ungwa, n. moya wa pula ofuka ka bung'ata ili oeza maluli amang'ata mi lifasi laba ni lififinyana bakeng'i sa buino bobucwalo.

ling'walala, n. mufuta wa nyunywani yensu ni busweu ya mulomo omunsu yezibahala ka busholi bwa lico zeyanehilwe sihulu litapi ni mitambo ya nama.

ling'wati, n. ling'olo lelinozwi litaba eng'atang'ata.

ling'wele, n. kalulo ya lihutu fokukopanela silupi ni numbu mi kwakona kuminyuka ka ngongo yefateng'i.

liokamitwele, n. mukwa wa batu bakale ka kusalaeza ni ka sipundumukela hanebaya kusili, kwa bukuwa.

liolamulola, n. kazwele ka mwanana wa musizana kakasamela fa sifuba.

liolo, n. kashwau, ka buikuhumuso ni kutokwalikute kutokwa likute ku babahulu.

lioma[1]**,** n. mulupa omutuna wa Mulena olizwa ka nako ya mukiti wa kuomboka.

lioma[2]**,** n. mufuta wa sico sesifumanwa mwa mulapo kwataasi a mililima yemelateng'i.

liomba, n. kanyandi kakatunatuna kakaezizwe fa mashandi kapa swala yekima.

liombe, n. komu yetuna ya SiLozi ya manaka apondozi ametelele; musali yomunde yomutelele.

liombekalala, n. komu ya siloyangundu ili yelumelwa kuli ipila mwa buliba bwa mezi a Zambezi mi ki yona yeyolazwanga litunga yasazoyola kuli azwe butanga mi ki yesweu, twaa.

liombolangombe, n. pula yenela hahulu ili yeo ihapeleza sicaba kuli baombokise likomu zabona kuzwa mwa sing'anda kuya kwa makanda kukuomile.

lionyena, n. nto yefahali akuoma ni bumezi sihulu tapi kapa nama.

liowanyi, n. nyunywani ya mushukwe fa toho ili yesweunyana yepila mwa mabala ni mahalaupa yena ni mulilelo outwahala inge libizo leo mi ilila ka linako zeswana zazi ni zazi.

-lipa (lipile) v.i. kutungununa taluso ya sika ka kusinyakisisa hande.

lipacaca, mapacaca, n. pl. mapalelwi atiswa ki kupateha hahulu kapa butaata bobung'wi.

lipako, n. muuna yomutelele yatiile mi kiyomukina.

lipakumuna, n. katobolo ka balo kakaitusiswa ka mabibo kuloya batu ka kubakunupa nihabali kwahule; kaliloze.

lipalo, n. mikwa ya kuziba bung'ata bwalika kapa kona kung'olwa kwa lisupo zeyemela kubalwa kwalika kafoo.

lipatinti, n. mutu yatamilwe ka mulao mi yapika mwatolongo.

lipanga, n. libaka zesiiwa ki sikelele isi kaboomu hakukekelwa.

lipeka, n. pl. kalulo ya butelele bwa lisila mwa bupala bwalona ka limita.

lipobwe, n. bucwala bobung'ata hahulu.

lipui, n. bana balinyunyani baasikakona kale kufufa ka kutiya.

lipuko, n. limina leliomelezi mwa ngo.

lipulelo[1] n. likwata za manzwi ana ni taluso yetezi zeitusiswa ki batu mwa puwo.

lipulelo[2] **n.** sibaka fokunatelwa lico za bubeke kuli litongomonehe, sihoto.

lipukwenda, n. musali wa licencetwa, lihule la musali.

lipunga, n. mukwa wa kuikwamekanga lika za batu.

lipyeha, n. mutu yasina bundume bwa kulwana.

lisa[1]**,** n. sibaka sa mezi ali kulokulikung'wi asa kukeli kusili.

lisa[2] (lisize) v.t. kutokomela limunanu kakuya ni zona koliyofulela bucwani.

lisafa, n. mutu yasina makete fa sibaka sapila, kapa mutu yaeza lika ka mafosisa.

lisaku, n. silapi sesina ni mulyani wa sintu wa bupi.

lisale, n. kabisa yetimwa kwa minwana ni mazebe ili zende mi hang'ata ki zebenyabenya.

lisapo, n. kalulo yetiile yesweu yemwa mubili wa folofolo kapa nyunywani ili yona yekonisa kuli sibupiwa seo sikone kuyemela mwahalimu ni kutiya hande.

lisapyana, n. lisapo la liheta lelibunolonyana.

lisasuka, n. mukwa wakuhalifelanga babang'wi nako ni nako kuli bazibe kuli niwena uteng'i

lisawana, n. mufuta wa lihata yabulela litaba zesina buniti kono yena uyolibulelela batu babang'ata.

liseho[1]**,** **n.** mukwa wakuikola kuseha ka tabo.

liseho[2]**,** n. nto kaufela yeitusiswa kwa poto yefa liiso ibe likwese, sitina kapa nto yeng'wi yelukiselizwe cwalo.

liseka, n. kabisa yakwa lizoho kapa kwa lihutu yebenyabenya.

-lisela (lisezi) v.t. kusiya sika sene sieziwa ka nako yeo.

liseli, n. kuba ni bunolo kwakubonwa kwa sika bakeng'i sa kuli hakuna lififi; zibo ya lika.

liselo, n. mufuta wa sizuma sasishanda sesiitusiswa kwa kufefula lico za bubeke.

lisenge, n. bor.t. mufuta wa singengemwa sesibeiwa fa situwa sa ndu. (Eng. zink).

liseteli, n. mulwani yomutuna ili yasina boi haya kwa ndwa.

lishai, n. pula yenela ka kufiteleza tikanyo kuli mane ni minuno iyofitlela mibisi ya lico zecezwi.

lishala, n. nto yensu yesiyala kasamulaho wamulilo kutuka mi ikona kufela ka kufetuha mufuse.

lishandu, n. mukwa omaswe wakusa utwanisa batu ka kubabulela bumaswe.

lishano, n. buhata bobuzwelela kumubuleli kuli aipilise kapa apicuke taba yemulibile.

lishasha, n. museme olukilwe fa mataka a nuka.

lishata, n. kucala mbonyi yesika ombekiwa kakuli pula seeli yeng'ata

lishate, n. mufuta wa linonsi leliyepiwa mwa mubu

lishebo, n. old.l kutokwa lico zelukela kufepiswa batu ka nako yeo; tala.

lisheela, n. mukwa wa kuhuwaka mutu habiziwa kakueza cwalo hang'ata.

lisheke, n. sibaka sa lishabati leling'ata mi sicwalo nako ni nako kai ni kai; lishabati; mushabati.

lishekesheke, n. lisholi lelituna lelikona kulyanganisa batu kuli libauzweze.

lishekete, n. bubeke bobufumanwa mwa lico zetatehilwe kale ka baka lakuli lico zeo halisika sefiwa hande pili sisika tatehiwa.

lishela, n. sico sa mubisi wa mulilima sesiciwa ka nako ya tala.

lishemaeta, n. kukala batu mulimu kuli balwanisane ni wena.

lishamba, n. mubinelo wa sizo otabelwa hahulu ki babahulu; wa silena.

lishemeno, n. ndu ya mwana yemwa mba ya musali yetozwelelanga ni yena mbututu hapepwa.

lishendo, n. kuseha buino boo mutu aziyelizwe ki bona ka ponahalo kapa ka tibahalo ya mufuta ufi ni ufi.

lishengo[1], n. silili, siyaleto sa tapi mwa mezi kuli izwalele mwa misima yefateng'i sihulu papati yebizwa mbufu.

lishengo[2]**,** n. sibaka fokubinelwa sipelu nako ni nako.

lishenja, n. mukwa wa kuzuma lifolofolo kakulimatisa mwa naheng'i.

lisheshi, n. simbotwe sa mufuta omutuna sesitabelwa hahulu ki mishobo ya MaShanjo ni MaFwe kueza busunso.

lisheta[1], n. muselo osikabuzweleza hande sihulu mango.

lisheta[2], n. lisapo lelipuleha lelina ni mafula mi hang'ata ki lelisetanyana halitatehilwe.

lishewa, n. mufuta wa nyunywani yena ni mibalabala ili yezibahala ka kutundamena seibata kutongola mwa mubu wa milapo.

lishewelele, n. mufuta wa nyunywani yeca lico zelimiwa ki batu.

lishing'a, n. sibaka sesisina mezi mwa mushitu kono inge ili sesi sika lundumana.

lishing'o, n. sizuma sa mutopo ili sesiitusiswa kwa kushuwa litapi ki basali lisimuluba Simbunda.

lishitanguti, n. pulelo yakale mokuiputezi butali bwa batu babali bang'i bayona puwo yebulelwa yeo ili ka manzwi a lipulelo za mushobo ocwalo.

lishiushiu[1], n. pula yetonela ka bung'ata luli mi neisabonahali kuli ikaba cwalo haitoma.

lishiushiu[2], n. butuku bobutuna bobusafoli ka bunolo ni buhulile kapa kuekezeha kapilipili.

lisho, n. nto yemwashuka ka lubilo lolutuna. Kalulo yeshengile ya lilumo leli itusiswa mwa buta kukunupa lifolofolo ka kuihohela fa muhala wateng'i.

lishokomoki, n. mutu yatobonahala asika libelelwa kuli wafita.

lisholi[1], n. ndume wa sikuba yali waeza nto yesabisa ka kuipa lika zesi zahae kono hape utoswaliwa ki bang'i.

lisholi[2], n. mutu yatimana hahulu lico inge ana ni zona.

lishoma[1], n. sizo sakuliza milupa ya silena kuli batu basike baitamaela feela hase lilikezi mwa muleneng'i.

lishoma[2], n mubinelo obiniwa ka miopelelo ni milizezo ya sizo sa silena.

lishowelela, n. mulumelisezo woka sizo sa silena ki kunanula mazoho ni kuakutisa kwamulaho kunze kukandelelwa. Sihulu ka nako ya kuomboka Litunga hali fa kuta.

lishubu, n. kusa kuteka mutu kalipulelo zesiza likute.

lishumi, n. lika zeeza buketalizoho habeli.

lishwana, (lishwana) n. nto ya sipi kapa kota yeitusiswa kucisa lico kakuling'wata fa mukeke ni kubeya mwa hanu.

lisie, lisiye, n. ndiyala, nto kapa mutu yasiilwe ki bashemi bahae babatimezi; ndu ya lisiye.

lisikita, n. nyunywani ya meeto amatuna yewela kwa tukulung'ung'u mi ibalelwa kwa liloiso.

lisila[1], n. kusakena nihakutapisizwe ka mezi.

lisila[2], n. nto yeezizwe fa bwanda kapa boya bwa folofolo ili yekona kuapaliwa kapa kuitamwa ka kueza saapalo.

lisilelo, n. sibaka fokuna ni mutu yatusa batu kusila nuka kapa sibaka sa lyabwa fokusika tunga mi batu bakona kusilela teng'i ka mahutu.

lisima, n. musima omutuna mokunani mezi mi hang'ata ki oyepilwe ki batu kuli banweteng'i mezi.

lisina, n. fokukalela kota ka kalulo yebonahala fahalimu a mubu kusiya mibisi kwataasi.

lisinde, n. fa lisina la bucwani fokusiyezi bucwani habung'wetilwe kapa habucisizwe ka mulilo.

lisino, n. mukwa wakuhananga kulumiwa kulo.

lisisi, n. buino bwa kuikutwa kuba ni sabo mwa pilu kakuli mutu ubona nto yesatabisi.

lisitu, n. kalulo ya kwa lihutu kwamulaho a ngongo yalona. Kwa lineku lelihata fafasi.

liso, n. sibaka fokutumbulelwanga mulilo mwa lapa.

lisokolola, n. kulukuma kwa pilu ka mukwa ong'waya.

lisole, n. sisutu mutu yali mwa mpi ya naha; mulwaneli.

lisomo, n. lishea ni mutu yasa ili kuwena.

lisu, n. lisipa la komu leliomile ili leo MaLozi baeza kalulo ya litumbuliso za mulilo kutateha lico sihulu ka nako ya pula.

lisuba, n. musima oezizwe mwa sika ki mutu kapa oikezize ili ona.

lisulo, n. zumo ya kumatisa lifolofolo sihulu zenyinyani ili yeeziwa ki batu babang'ata.

lisupi, n. sibaka mone kuiniwangwa pili sihulu ka kuba munzi.

lisutu, n. naha ya mushobo wa MaSutu.

lisuzo, n. lifula la folofolo lelisweu kapa ng'anda talukeke lelitiile.

liswafu, n. kalulo ya lilama za mubili wa mutu kapa folofolo mokukeniswa moya ni kuukasheza fande kubuyela.

liswayo, n. poniso ya kuli sika seo siteng'i kapa sicwana ka mufanunuti wa mung'olo kapa taku.

-lita (litile) v.t. kusabisa linyunywani zesinya lico zekala kubuzwa za bubeke mwa simu.

litabula, matabula, n. nako yakunela kwa pula; mwaha wa pula.

litafule, litapule, n. libizo la likwili ili mufuta wa ngulu yesina munati mwa hanu.

litahali, n. nto yeitusiswa hape sina kakulima mwa simu lwa bubeli kapa hang'ata.

litahwa, n. mutu yanwa hahulu bucwala; cakolwa, sishwamumela.

litaka, n. mufuta wa simela sesifumaneha kwatuko ni mezi a nuka, lisa kapa lyabwa ili seo maLozi balata kuyahisa mandu a bona, mi hang'ata kuzwalela linyunywani foamelile hahulu.

litali, n. kalulo yeo simela sibuyelela teng'i ni kuikezeza lico ili yena ni mubala omutala hang'ata.

litalo, n. kalulo yeopesize nama fa mubili wa folofolo kapa mutu kuli nama isike yabonahala.

litanga, n. butuku bobutisa kuli mbututu awelelange hakula cwalo mi unyakaula hahulu; malaliya asaalafiwi kapili.

litangu, n. likande la kuikupulela leliluta za butali ni zibo ya batu mi likutaku telwa ki masika a mishobo ya batu bao.

litanya, n. mutu wa sikatazi ili yaangiwa kuli hasikaiketa hande mwa booko.

litapa[1], n. pulelo yenyefula mutu ka kutalusa kuli ucwana ni cwana ka mwa salateli kapa kubulela ka kupatulula lilama zapatile mutu.

litapa[2], n. nto yelolekilwe hande yelukiselizwe kung'ola teng'i ka nto yefalula.

litapa[3] n. mufuta wa masimu a tiba ka bubebe.

litasanga, n. mukwa wakuipulelelanga litaba zesatokwahali fahalaa sicaba.

litata, n. kubo yeezizwe fa litalo la folofolo yecwale ka komu.

liteka, n. kalulo yefahalimu alinoka za mutu ka kupotoloha cwalo.

litela[1] (litezi) v.t. kuunga sibaka kapa nako kulo ka sepo ya kuli kuna ni sesikaezahala kuzwa foo.

litela[2] (litezi) v.t. kulooleka hande piza ya lizupa hainze ibupiwa.

litema, n. simu yamwa mushitu yetatulwa ka kulema likota ki hona kucaliwa lico.

litemutemu, n. simela sesihula kapilipili kusiya zeng'wi; lobolobo.

litengenya, n. bucwani bobutiile bobutelele bwa kuyahisa mandu ni malapa a MaLozi.

litengo[1]**,** n. sikwenda sesiezizwe kakulala kalihutu.

litengo[2]**,** n. butelele bwa kutula kuzwa kulo kuya fokung'wi.

litimbu, n. mutalimelo wakuisa meeto mwahalimu kono pata inge italimezi fafasi.

litina, n. musima oyepezwi kuli kucaliwe peu ya sico; lifuti.

litindi, n. bucwani bobung'ang'ani fahalimu a mezi a nuka, lisa kapa lyabwa.

litingatinga, n. kubata musali ka kupotapota mwa minzi ni libaka zeng'wi za naha.

litisa, n. kasizana kakakala kumela mazwele.

litiya, n. kokwani yewela kwa libabule ili yesweu yefumanehanga mwa masimu a mashabati.

litoci, n. mulomo wa njenje ya musali, nyo, busali.

litohonolo, n. kuba ni buino bobutabisa kuzwelela kubabang'wi, mbuyoti.

litole, n. mufuta waminga yetuna yeciwa ki babahulu; liwetete.

litomapa, n. kucisa mubili kono mutu inge autwa salami ni kuba ni mamina mwa lingo; libelenge, mufikela.

litongo n. sibaka fone kuyahilwe munzi kale mi ka nako ye sekuna ni masimunyana.

litooma, n. muleneng'i wa Nyambe yena Mulimu; Iyala.

litota, n. munzi mokututile bane baina teng'i.

lituli, n. sibaka sa mufuta wa sibulekelo mokubeiwa kutulo ya bubeke sina mbonyi, mabele ni zeng'wi, sishete.

lituma n. sitombo sesitiswa ki kunatiwa mwa toho.

litumba, n. sibulaiso sa litapi sesiswana ni lukuko lolutuna.

litumbekela, n. sibali sikauikeza fa mubili ka kutukiseza lishala fa bwanda mane kuyofita fa litalo ka tumelo ya kuya kwa litoma ising'i kwa lihele mutu hashwa.

litumbutumbu, n. mulilo omutuna otumbulwa fa patelo ka nako ya maliha ka kuitusisa matakala; liyonga.

litundwe, n. mufuta wa peba yepila mwa bucwani kwa tuko a nuka.

Litunga, n. libizo la situlo sa Mulena wa MaLozi, Litunga ki yena mungaa mubu ni likomu za MaLozi, Lifasi.

litungatungalawato, n. mufuta wa papali yebapelwa ki basizana kulikanyisa mukolo otengauka mwa mezi.

litupe, n. kuba ni sabo yeng'ata hahulu; kuikalelwa.

litusi, n. mafelelezo ni makalelo a mukolo wa SiLozi abonahala inge litoho.

lituta, n. sibaka sa bucwani bobuomile mi bulimbatami ni kusiya ndao mwataasi mokukona kufita lika lisabonahali kuli zafita teng'i ka nako yeo.

litutwa, n. kuyayuka litalo bakeng'i sakubabuha kwa mulilo kapa kupikita hahulu kulo ka nako yetelele; lizwabali.

lituu, n. pl. lipeu zesweunyana za mufuta wa ndongo kono zona litiile hahulu mi liciwa feela kapa ka kueza busunso.

lituwa, n kanyandi kakatuna ili kekaezizwe ka kushangela tunyandi totung'ata mi liyambiswa ka kuhoha mwa nuka kuya fa likamba.

litwa, n. bonahalo ya lifasi kuba ni buseta bobutiswaki salami sesinela inge pula mi buseta habutowa bueza busweu, twaa.

litwela, n. mutu yabatisisa buino bwa naha ka mulelo wakuli aye ayobiha kwa naha yahabo zaboni zeo.

liuka[1] (liukile) v.t. kufapuha mwa nzila kuya neku lisili.

liuka[2] (liukile) v.t. kukenwa ki sico mwa litalo la mumizo sina lisapo la tapi ni zeng'wi cwalo kapa lico kuya mwa ngwangwali kusiya mumizo.

-liuluka (liulukile) v.i. kupuluswa ka kucinca buino bwa bupilo.

-liulula (liuluzi) v.t. kupulusa mutu ka kumuzwisa mwa butaata boo nali kubona.

liululu, n. buinosi kapa kuikutwa kunyembunya ni kusaba hande ni tabo ka lipilaelo; ndiulu.

liulungu, n. mufuta wa tapi yewela kwa linembwe zenyinyani yena ni munati ili yensu ni tubalibali famba kono haizwali hahulu mi ka cwalo ihaniswa basali kuli iciwe feela ki baana.

liuluta, n. mukwa wakuhelahela feela mutu asina sa zamaela.

liunde, n. tukokwani totunyinyani totunsu totuswana ni suluyi.

liundumume, n. malu amang'ata atisa kuli kube ni salami.

liunga, n. sikwata sa batu babang'ata, kampani.

liungamuwilu, n. mulumo wa lihalimu oeza inge kokuna ni piza yekala kubila, kuunga; fulai.

liungu/lihungu, n. Mb. mufuta wa sibabule seo Mambunda ni mishobo yeming'wi baeza busunso; linkubala.

liutwana, n. kota yena ni lifata leliezelizwe kuli kubeiwe miambeso yeyahiswa sika sina sishete, kalana ni zeng'wi.

liuwa, n. old.l. sibaka salishabati mokusameli hande lico mi ki mokusina hande ni likota zetuna; libala.

liuyi, n. kokwani yena ni mahutu asupile ni lililing'wi ili yelumelwa kuli haiboni kakuli neipunyizwe meeto ki Nyambe zazi aya ka lona kwalihalimu kusaba kuli ikabonisa kamunu kwaile Nyambe.

liwale, pina ni mubinelo wa tabo obinwa ki basali ka sizo sa SiLozi.

liwanguwangu, n. mutu yasina ngana wa mifilifili nako ni nako; silunyonzwi, sicakaputu.

liwanika, n. bona taluso ya Lewanika.

liwatata, n. sibaka mokutezi mezi sesina ni bucwani ili mokusakali ka pili muunda haufela.

liwate, n. siba sa mezi ayandulukile kai ni kai ka butuna bobufitelela bwa lisa lelituna.

liwawai, n. bikapi byebiomile bya mbonyi hase ikutuzwi.

liweluwelu, n. kulo fatusuka mezi kuzwa mwa mubu; simbule.

liwenge, n. ceeni, sipi yeitalingile ka likalulo zeng'ata za mitoponyana kueza inge muhala otiile.

liwetete, n. bona taluso ya litole.

liya, n. mufuta wa nyunywani yesweu yena ni maata hahulu ka baka la masapo kukola ilya mulomo omutuna yepila kwa mezi a masa ni linuka mi ica litapi.

liyaci, liaci, n. milili yebunolonolo yakwa toho ya mutu.

liyahiso, n. pl. liitusiso za kuyaha miyaho ka zona.

liyala, n. mufuta wa butuku bobuswana ni nzila, siyaya, mahamba, mumatuke ili ao atiswa ki kukula ni kufola malaliya mutu asayi kwa sipatela kuli afumane kalafo mi ka cwalo tukokwani totutisa malaliya.

liyamenwa, n. mbututu yatimelelwa ki mahe asazopuluha feela; ndiyala.

liyangayanga, n. mufuta wa simela sesina ni lipalisa zesweu seo mubisi wasona ueza inge ngulu mi uitusiswa kualafisa likomu butuku bwa maswafu ka kulinwisa.

liyayu, n. bona taluso ya likakalapa.

liyeka, n. mukwa wakukauhana ni basali nako ni nako mwa manyalo.

-liyeha (liyehile) v.i. kusafita ka nako yelukile kwaya mutu.

-liyehisa (liyehisize) caus. Kutisa kuli mutu aliyehe kwaya.

liyembe, n. kalulo ya likwati lelizwisizwe fa kota kuli liyoeziswa milyani.

liyepandu, n. lisholi lelitabela hahulu kuuzwa batu habalisiyo kapa habalobezi.

liyewayewa, n. tabo yeo bana ni yona batu fa mukiti.

liyongo, n. bona taluso ya lituli.

-liyongobela (liyongobezi) v.i. kuyopila ka nako yetelele kwa sibaka sisili.

liyowanelo, n. sibaka fokutapelwa fa mibili.

liyuku, n. kuhalifela mutu kalinzwi lelipahami.

liyulo, n. sibako fokucisezwa litina za lizupa kuli litiye hahulu; ondo.

liyumbelo, n. libita, kapa sibaka kokubulukiwa litupu za batu ka kulipumbeka mwa mubu; mundimunene.

liyumbo, n. papali ya kuipuza tukwaci halaa banana kuli banuhe kalabo ka kutungunyuna; malipa, ng'ela.

liyungu[1], n. butuku bobutiswa ki kufiwa sifanu (poizoni) mwalico.

liyungu[2], n. old.l. naheng'i, mwa sibaka sesisina batu babapila teng'i ili mokuna ni likota, macecani ni bucwani feela.

liywala, n. mafula aezwa fa ndungunyu ili litolwana za kota ya munyelenyele.

lizangunda, n. musali wa sikuba yapila ka buhule.

lizazi, n. kalulo ya nako yeeza lihola zemashumi a mabeli ni zene (24). Mwa sunda ki mazazi asupile ili la Sunda, Mubulo, Bubeli, Bulaalu, Bune, Bufaifi ni Pelekelo.

lizeme, n. mwanana yomutelele yahula kapilipili; lobolobo.

lizibulo, maizibulo, n. mwana wapili kwakupepwa ki folofolo kapa mutu.

lizoho[1], n. kalulo ya folofolo yengelela cwalo sing'anti, mwambo ni kalulo ya liheta.

lizoho[2], n. (ku-) tuso yefiwa ku mutu yomung'wi fa musebezi wasweli kueza ka nako yeo.

lizompo, n. kutula kalihutu kuya fapili.

lizuku, n. mubu omufubelu otoziwa kwa toho kuezalikabisa kwa milili ya mwalwanjo wa siwiko.

lizulu, n. lilundu leliezizwe ki butwa mi haliheluha liba mulunda opatami muunda haufela mi kulimiwa lico ki MaLozi.

lizwabali, n. bona taluso ya litutwa.

lizwabo, n. nama yelamatezi falitalo la folofolo haise ibuilwe mi nama yeo ya faliwa ni kuezwa busunso.

lizwai, n. bupi bobuezizwe fa mufuta wa mubu obaba oli mwa liwate, mataba kapa mane la mufuta oezizwe fa bucwani bobucisiwa kueza mufuse ki hona kuminiwa mezi ocwalo ababa kubeya mwa busunso; la njee, mungea, old.l.

lizwalo, n. kuikutwa kuba ni tameho yakupeta sika kukuli mutu uswanela kueza cwalo mwa buino bobucwalo; pilutelele.

lizwele, n. kalulo ya mubili kokuanyisiwa mwanaa folofolo mi ina ni ng'olo yekena mwa hanu ya mwana yoo.

lizwii, n. folofolo yetunanyana kwa puti ili ya manaka ashengile asupile kwa mulaho ni kumbinyuka mi ina ni nama yende. Ya muuna ibizwa ng'omba, ya musali yona ki ng'anda.

lo[1], dem. pron. (cl.lu-ma) pili sina, *Lusika lo, lusimuluhile kai.*

lo[2], rel. pron. subj. obj. luli, sina Lukuko lwaka lolulatehile.

-loba (lobile) v.t. kukauhanya kakuminyuna sika nikusi hoha; -cola.

-lobala (lobezi) v.i., v.t. kuitima ni kutuhela kunyanganya ka kulapama fafasi kapa fa museme.

-lobola (lobozi) v.t. kueza sisupo sakukona kuyo uta musali ka kumufepa ni kumutinisa ka mukwa wa kuezeza bashemi nto yetuna yebonisa cwalo sina ka kulifa mali atomilwe, kulema litema lelitomilwe ni kueza zeng'wi cwalo ka sizo sa batu bao.

-loheza (lohelize) v.t. kulotiseza mulyani mwa meeto kapa lizebe.

-loka (lokile) v.t. kulumba mutu kalipulelo kapa lipina zesupa cwalo.

lokota[1] (lokotile) v.i. kubulela ka buhali hahulu.

lokota[2] (lokotile) v.t. kuloba silabo mutu hanze afuluha cwalo.

-lokoza (lokolize) v.t. kuanya ka kutiiseza luli kwa mazwele sihulu

namani ku maayona mabisi hase ali amang'ata mwa sikanji. der. mulokozo, mulokozwani, ndokozwani.

lokozwani, col.n. tukokwani totufubelunyana totunyinyani kwa siuluyi mi tukona kunyisa likokwani zeng'wi zetuna ka kulilumaka.

-lola (lolile) v.t. buino bwa kuba ni pono mutu inge aile fa buloko kuipona inge aeza lika zeng'ata zesi za niti hayozuha.

-lolela (lolekile) v.i. limela zecwale ka litoze za mupusi, namundalangwe ni malaka halikal akutubula lipalisa.

loli, luloli, n. muhala omutelele.

-lolomoka (lolomokile) v.i. kuketauha ni kubulumuka kueza feela bushanu shanu kapa kuba libunda la mubu hape.

-lolomona (lolomozi) v.t. kufelisa pula yenela.

lomba[1] (lombile) v.t. kueza likabisa ka mibala ya mezi mokuombekiwa lika zebeiwa mibala yeo.

lombile[2] (lombile) v.t. kueza masila fa litino zeng'wi ka kulibisa ni mibala ya libyana zeo likopanyizwe kutapiswa ni zona.

lombola, n. mwanja osazo ombolwa mone uombekilwe mi ulukela kuyanehiwa cwale.

-tombeka (itombwekile) ref. kuipeya mafula amang'ata fa mubili.

lomoka (lomokile) v.i. kunahana ka nako yetelelenyana mutu asa bonahali kuli waeza cwalo.

londa[1] (londile) v.i. sico sesitatehiwa ka bupi kusatiya hande.

londa[2] (londile) v.i. mutu kueza lika kakusaankufa; buliti.

-londata, londota, (londatile) v.t. kulatelela mutala wa sika sesifitile kale ka sepo yakuyosifumana fosesizamaela.

-londoloza (londololize) v.t. kubulela taba yebulezwi kale ka nako yetelele.

-longa[1] (longile) v.t. kukenya lika mwa sika sesing'wi kuli line mwa teng'i ka nako yeo.

longa[2] n. musima oyepilwe kuli lifolofolo zekatofita fateng'i liboyokele teng'i kakuli nakubonahali bakeng'i sa kuli kukwahezwi ka tokomelo ki muzumi, mi kuyemi maluno.

-longoka (longokile) v.i. kuzwa kapa kutuluka mwa nto mwana itongile mutu.

longola[1] (longozi) v.t. kuzwisa lika mone lilongilwe.

longola[2] (longozi) v.t. kubulela manzwi abonisa kusatabela nto yeezahalile yeo.

longola, n. lisapo la mukokoto wa folofolo kapa mutu ili lelizwa kwa maheta mane kuyofita kwa sinuko.

-longomoka (longomokile) v.i. kuzwa mwa musima kapa sika ka bung'ata.

-longotola (longotozi) v.t. kushakutula libyana zenebeilwe hande kale.

longwani, n. bor.t. mutu yomutelele hahulu. (Eng. long one).

long'ong'o, n. mufuta wa nyunywani yebata kuswana ni taha mi ilata hahulu kulila mwa mataba kuzibisa batu kuli salami sifakaufi.

looba, n. nama yetatehilwe hande ka buali yesina masapo ili ya sihahabe

sesibizwa hopani yetabelwa hahulu ki maLozi, mane baibiza cwalo ka kuilumba.

-looleka (loolekile) v.t. kueza hande nto ye betilwe kuli isike yaba ni bikilicikilici.

looliso, n. mukwa wa kuolisa mutu yautiwa kalilato hahulu kuyena kufita batu babang'wi.

looma, n. kulila kwa tau ka linzwi lelipahami.

loongolo, n. sihahabe sesicinca mibala kuya kafosiinzi ka nako yeo kuli siipate kwa lila mi sizamaya ka bunya hahulu luli; naluntambwe.

loonji, n. mukolo kapa sisepe sesina ni injini kwamulaho ili sesina ni lubilo kufita mikolo yesina linjini cwalo.

loote adv. kaufela a lona sina lubasi kapa lukuko.

lootee! adv.ext. kuca ka mulilo kutokwa ni kalulo yesiyezi.

-lotela (lotezi) v.t. kulambela ka kutiisa luli sihulu kwa lihutu la namani kapa fa mwambo, kapa lunaka; lotokela.

-loya (loyile) v.t. kuitusisa milyani kapa mabibo kufelisa bupilo bwa mutu yomung'wi.

-loza (lozize) v.t. kushenga tipa kapa kushemuna capu kuli ibe ni buhali ka kuitusisa licwe kapa libeleko.

Lozi, n. kuama MaLozi ka puwo kapa bona batu.

lu, pron.sing. sub., obj. kwa mabizo kapa libizo leliwela mwa sitopa sa lu-ma (vlo.lu-ma): lushwana lukai, ya luboni ki mwenda.

-lua, luwa (luwile) v.t., v.t. sisutu. Kuba ni tutu kapa sifumu nikuba mufuni.

luamuhelo, n. pazo ye fapata ya mutu ka kuikabisa ili yena kuli ayokena mwa paladaisi.

luata, lwata, n. mukwa wakubulelanga ka linzwi lelipahami.

-luba (lubile) v.t. kukopanya fulaulo ya kueza masikono ni linkwa.

lubaci, n. lineku lakwa makupo mutu halobezi.

lubala, n. kezo ya kunata mutu ka lizoho sihulu kwa lilama.

[1]**lubala**, n. ndu yesika lulelwa kale ka bucwani.

[2]**lubala,** n. lineku la libala la mukolo.

lubandangoti, n. kutokwa ni wakusiya kwa batu bao kapa lika zenelililiteng'i pili.

lubande, n. kululuha kwalipiyo.

lubango[1], n. libizo la tapi yena ni manaka amalaalu ili ya mubala obenya kono haina mayayu.

lubango[2], n. sizuma sesituna sesilukilwe ka mataka a nuka.

lubasi, n. batu babaina hamoho kapa babapepilwe mba iling'wi.

lubebe, n. muhata kapa sikepe sa muhata wa tapi seo iitusisa kutapa kasona.

lubeke, n. kalikang'wi kwa likalulo zeziwa za bubeke sina mbonyi.

lubeta, n. nto yekona kutisa kozi ku mutu.

lubete, n. kalulo yeswana ni lulimi yemwa mba ya folofolo ili yeo isebeza kueza mali bububelu hande.

lubibi, n. lufulo lolubonahala fahimu a muzilili osazohamiwa mi halufela lueza likapi la mafula.

lubile, n. bucwala bobuezezwa kuli banwi batotusa kusebeleza kapa kusebelisa yabuezize.

lubilo, n. kumata ka pilipili, bubebe bobutuna kwakumata.

lubolu, n. nto yelepelela mwa mulala wa folofolo kwataasi a mutahali yeo ili kalulo ya mubili wayona.

lubomba, n. mabisi a komu ana ni mununo hahulu ka nako yeo nkomwana seibata kupusa ku maayona.

lubona, n. sipula sa Litunga.

lubosi, luboshi, n. mukwa wa kuswala tobolo ka kutiya hahulu.

lubotela, n. bor.t.. nto yena ni mulomo yeo kubulukiwa lino ni lika zeng'wi za mezi. (Eng. bottle).

lubya, n. mulilo oitukela mwa libala kucisa sibaka sesituna sa bucwang'i.

lucacani, lucecani, n. sibaka mokumelile feela tumela totusa huli kuezalikota zetuna.

luci, n. mukwa wakukonka kuli mutu hasakutela kueza nto yecwalo sina kuitama ka luci kuli; nikashwa cwalo niskuteli fateng'i.

lucwang'i, n. kalulo ya bucwang'i iling'wi ka bung'wi feela.

lucwe, n. mubu ona ni bucwenyana oitusiswa kueza mikwakwa kuli itiye hande.

luendo, n. old.l. musipili o mutelele otanda nako yekona kufeza lizazi ni cwalocwalo.

lufafazani, n. malotoli a masisani a pula yekalisa kunela.

lufenyo, n. kukona kuhapa ni kubakisa lila kalikezo zeutwisa butuku; lutula.

lufeto, n. lutakaloluna ni mafata aezelizwe kuli lukone kukundunga hande lico za mezi kuli likopane hande.

lufiyelo, n. nto yeitusiswa kuzwisa masila fafasi ili yeezizwe fa bucwang'i kapa nto yeng'wi yecwalo.

lufwendo, n. musipili one usika petwa kalibaka leling'wi.

luhala, n. kukona hahulu kwa komu kuetelela zeng'wi haliya kwa sibaka sesing'wi nihaiba kwa simu ya mutu kuyo ca lico zemwa simu yeo.

luka[1] (lukile) v.t. kunungahanya likalulo zalisila ka ndonga ni bwanda.

luka[2] (lukile) v.i. kuba ni mikwa yeminde mwa bupilo ka kusa foseza babang'wi.

lukakatela n. kuhanelela kuba kapa kuya ni mutu kwaya kaufela sihulu kezo yeo haiezwa ki mwanana ku mushemi.

lukambo, n. mpo yefiwa kumubini yatabisa sicaba ka bukwala bwahae.

lukanda, n. muhala wa sipapalala oitusiswa kutama bulukwe kapa kaputula kuli katiye mwa teka ya mutu.

lukato, n. kusa tabela kufana lico kapa lika zeng'wi nihalili zeng'ata kuwena.

lukau, n old.l. kutulo yende ya lico mwa simu, ibizwa cwalo.

lukeke, n. old.l. Mbututu yenyinyani luli yesika feza silimo mwa lifasi.

lukendende, n. kuba ni mukwa wakuketa lico zeciwa ka nako yeo mutu ashwile tala; kusaicela cela feela lico.

lukesha n. mufuta wa sico sesizwa kwa simela sesibonahalainge minwana kwalikoko zasona pili lisika puliwa kale ili sa bubeke bobufubelunyana bobusisanisisani.

luketa, n. komu yeotile ya mucembele yebonahala kukatala; muketa.

-lukisa (lukisize) v.t. kueza nto ka mukwa oswanela hande.

lukonga, n. mufuta wa mabele anaciwa ni kueziswa bucwala ki MaLozi ni mishobo yeming'wi ya sintu.

lukui, n. sabo yetisa kuli mane ni milili ya mutu iyeme.

lukuko, n. siswaliso sa litapi sesiwela kwa lizuma ili sesina ni kalulo yebizwa sipai ye paleliswa tapi yekeni teng'i kuzwa mwateng'i mi MaLozi balata hahulu kuitusisa sona mwa maalelo abona maliha mezi a munda akala.

lukukwani, n. mafula azwa fa mabisi a komu aezwa kakukopanya mafi ni muzilili mi kwafetiwa ki hona kubeiwa fa mulilo kuli mafula (silileli) abe bunolo kuukulwa teng'i.

lukula[1]**,** n. pilu ya kota, ili kalulo yetiile yefahali akota mi MaLozi bali; silabo sa lukula siitobehela ka bunolo.

lukula[2] (lukuzi) v.t. kukasheza sika kulo ka mukwa wa kuli sizwe kapili fosiinzi ka nako yeo, sihulu mukolo ofuluhiwa ka maata.

-lukuluha (lukuluhile) v.i. kuzwa mwa butanga kapa bukoba ni kukala kuikezeza katato ya mutu.

-lukulula (lukuluzi) v.t. kutamulula nto yene itamilwe sina komu haizwisiwa mwa muhala fa sitoli.

-lukuma (lukumile) v.i. kunatanata hahulu kwa pilu bakengi sakusa iketa hande kwa mubili wa mutu.

lukumba, n. mafula aezizwe kamakwati ni bupi bobuna ni muunko omunde anatoliwa ki basizana kuzwa kwa kota yebizwa ndaundau.

lukumbi, n. boya bobuyemi fa ngele ya folofolo yecwale ka pizi ni kokong'u.

lukumbu, n. sizuma sesina ni sikwahezo mokubulukiwa lika za mutu sihulu musali zasalati kubonisa batu babang'wi.

lukunda, n. sizumba sa makenge sesina ni mwaalo kw amulomo mi fokung'wi siitusiswa kushuwisa litapi.

lukunowe, n. libizo la muloi yaloya ka kubeyela batu milyani ya sifanu mwa lico.

lukupwe n. nako yeo lico halisiyo mi kuba nitala yeng'ata mwa Bulozi sihulu kalikweli zabo Njimwana ni Ng'ulule.

lukushe, n. mihala yeezwa fa makuku ni saisalu mi iitusiswa kueza masaka amatuna ni mihala yetiile.

lukusi[1]**,** n. sisupo sa kubonisa buitumelo bobutuna ka kukandelela ka kutiisa hahulu.

lukusi[2] n. lucile mi halusakona kuekeza hape.

-lukuta (lukutile) v.i. kuliza milupa ka nakonyana.
lukutu![1] Interj. kueza mulumo wakapilipili wanto yewa fafasi.
lukutu, n. saala sesiezizwe ka miseme kuli kuzamaye mufu.
lukwakwa, n. lapa lelisileleza sibaka kwa sisinyi kapa lila.
lukwate, n. nyunywani ya ngo yetuna ni mulomo osikami yepila mwa mishitu ya Africa mi izibahala ka kunotoko mélange bashemi bayona hase bacembalile; iba beya mwa mpako kufitela bashwa kono ibafepa zazi ni zazi nako ya lifu isika fita kale.
lukwe, n. sibaka sa mushitu walikota za mikwe zeng'ata.
lukwekwe, n. butuku bwa bututuluka fa mubili kabaka la masila kapa sifanu sesing'wi cwalo.
-lula[1] (lulile) v.t. kubeya mushimbo fafasi.
-lula[2] (lulile) v.i. kulungalala kapa kuwawata kwa sico mwahanu.
lule, n. palo yeeza myanda ye mwanda , (1,000,000).
-lulela (lulezi) v.t. kubeya bucwang'i fa situwa kulikusike kwakenisa pula.
-lulemba[1] n. sibaka sa bucwang'i bobunca bobutala kai ni kai.
-lulemba[2], n. mutu wa lihule.
luli, adv. ka niti yetezi ising'i buhata.
lulima, n. mufuta wa sikampafwa sesilata hahulu kuca lico zebuzwelize kwalikota sina mango, kwaba ni makonde.
lulimi, n. bona lilimi.
luloli, n. bona loli; muhala omusisani.
lulueza, luluweza (luluelize) v.t. kueza lilata lelinde ka malimi mwa han ni ka kunatanata familomo ka nako yeswana.
-luluha (luluhile) v.i. kuekeze kwa kalulo ya mubili kakuli iutwisizwe butuku ka kunatiwa kapa kolofalo yeng'wi.
lulumbi, n. bona taluso ya lufeto.
luma[1] (lumile) v.i. kukena kwa meeno fa sika.
luma[2] (lumile) v.t. kulaela mutu kuli aye kulokokung'wi.
-luma[3] (lumile) v.i. kutamana hahulu ka taata kwa nto yekwahezwi sina sitobo fa lubotela.
-luma[4] (lumile) v.i. pula haieza milumo yakuli itiha inela.
lumao, lutabo, n. ndonga yekima yetelele yeitusiswa ki basali kuluka miseme ya sikololo maselo a yuso.
-lumba[1] (lumbile) v.i. buino bwa kuya mwahalimunyna bwa lifasi kuli libaka zeng'wi liba mwataasi.
-lumba[2] (lumbile) v.t. kubonisa tabo kalikezo zeezahakuke,
-lumba[3] (lumbile) v.t. old.l. kulela kuya kwa sibaka sisili, kutama musipili; kufumba.
lumbambo, n. kalulo ya tapi yefa mukokoto wayona mi kwa lipapati ki nto yetabataba.
-lumbeka, n. kuitumela ku Mulimu ka lika kaufela zaluezelize luna batu.
-lumbela, (lumbezi) v.t. kutamelezwa kuli una ni bufosi nihakusina hande buniti bakeng'i feela sakuli neuliteng'i nto yeo haiezahala.
-lumeha (lumehile) v.t. kuanya mutu mali kamulumeho fa mubili kuzwisa

mali ana ni butuku kapa sifanu (poizoni).

-lumela (lumezi) v.t. kuba ni buiketelo bwa kusepa nto yeo kusina kapelezo.

lumemba, n. mezi aeza inge kasa apotolohilwe ki bucwang'i.

lumenyambango, n. mutu yasa sepahali mi ka cwalo lumenyo lwa hae ki lwabuhata haki ka tabo.

lumenyangela, n. mukwa wa kumenya nako ni nako ka tabo.

lumenyo, n. kubonisa meeno ka nakonyana feela ka baka la tabo.

lumina, n. limina lelituna lelitusukile mwa ngo inge lubeke lwa mbonyi.

lumingo, n. musima oli mwa ngo ya komu kapa mutu kukopanya masuba amabeli a ngo; kupunya lumingo.

lumino, n. libizo leling'wi la sikuto ili kulakaleza mutu ya kufoselize kuba ni manyando asika libelelwa mwa bupilo.

lumonyi, n. mulilo otukisezwa kwa nto yeng'wi yecwale ka lisila kapa bucwang'i kuli kube ni liseli nawa lififi, kapa mulilo otuka malu a pula hanatana mwa mbyumbyulu.

lumpwili, n. milili yeotolozwi ka mafula akambile kuli isike yafukafukiswa ki moya.

-lumula, (lumuzi), v.t. kuzwisa sibatana mwahali a limunanu.

lumuna, n. matali a malumba akona kuapehiwa kueza busunso.

luna[1], emph.pers.pron. ku mutu wapili mwabung'ata kapa ka likute, sina; lunalupila hande.

luna[2] (lunile) v.t. kusaswanelwa ki saapalo sesitinilwe.

lunaka, n. bona taluso ya linaka.

lunda[1] (lundile) v.t. kuekeza, kuhulis sika.

lunda[2] (lundile) v.i. kululuhiswa ki bunyeni sihulu poho yebata kulwana.

lunda[3] (lundile) v.i. njenje ya muuna haiba yetiile ni kuyema kuli ikone kukena hande ku musali.

lundandala, n. kulo fokuomile hahulu ili fafasi fokusina mushabti; lung'amba.

lundiyo (bo-lundiyo)n. nyunywani yepila kwa mezi yetahanya ni buloyi.

-lundula (lunduzi) v.t. kuleleka kwa sikolo kapa fa musebezi.

-lundumana (lundumani) v.i. kuba butelele kw amubu kufita libaka zeng'wi zefakaufi ni fona foo.

lundumba, n. folofolo yebalelwa kwa libatana haicembalile sina, nja kapa tau yecwalo.

-lundumuna (lundumuzi) v.t. kuutwahalisa linzwi hahulu.

lunembwe, n. mufuta wa bucwang'i ona ni matali alembutuka habeiwa mwa mezi mi babang'wi balueza busunso.

lunga[1] (lungile) v.t. kubeya lizwai mwa busunso kuli buutwahale kapa kutabusa hande mwahanu.

lunga[2] (lungile) v.t. kukalisa kubapala papali yecwale ka ng'oma kapa mbola (bbola).

lunga[3], pref. hakuitusiswa ka kuba yeshangelwa kwamakalelo sina lunga Nambula ki lolutelele hahulu, haiba kuamiwa mutu yacwalo.

lungalala[1] n. sibaka sesiapuhile sihulu mwa lapa kapa ndu yesika luleliwa.

lungalala[2] (lungalalile) v.i. kuwawata hanyinyanikwa sico hasibeiwa mwa hanu.

-lunganena (lungamenine) v.t. kuhanela nto yehanisiwa ki batu babang'wi.

lungongaula, n. mukwa wa kukona kapa kutabela kungongola banana mwa litoho.

lungonyangeti n. ki mufuta wa kokwani yesisani yebonahala kutokwa maata; mutu yaotile yomutelele mi ubonahala kulonda.

Lungu n. kweli yabune mwa silimo sa MaLozi ili foo mezi a muunda abonahala kuungumana asa ekezehi kapa kukala.

lungulwa, miungulwa, n. kota yeomile ng'oo kono isaikemezi cwalo haisika nisiwa.

lungungumwa, n. mulyani ona ni poizoni (mwati) kapa sifanu ili obeiwa mwa lico ka kuushukumuneha mwateng'i kakuli ki wa bupi.

-lungutuka (lungutukile) v.i. kutoya hahulu mutu kabaka la nto yanakufoselize.

lungwatanga, n. mufuta wa simela sesibaba litolwana zasona mi simela ka kuyamba fafasi sina miilo ya ngulu, MaLozi babiza cwalo ni mutoho obuhali.

-lungwela (lungwezi) v.i. lico zetatehiwa kucela mwa piza kakuli hakuna yaitokomela piza yeo yefaliiso.

lunguya, n. mwanana yomunyinyani sihulu yaotile mi ni hamani yecwalo ibizwa cwalo; munguya.

lungeke, munjeke, n. kalulo yemwa muselo kapa tolwana ili yeo iba yona peu yecaliwa tolwana hase icilwe.

lunjomwanjomwa, adv. kuitatama kasamulaho wanako yefita sihulu ka hako ya kuca lico mwa lubasi kuli yo ni yo utoca ka nako yalata.

-lunjula (lunjuzi) v.t. kulongola sika mosiinzi sihulu kueza cwalo liito.

lunkolola, kankolola, n. siba sesi apuhile kapa fokusina zemelile fateng'i mi hang'ata ki kabalanyana kaka kopanga libaka zetuna zepeli, masimu kapa lilalo.

lunkumba n. nyunywani ya busihu yetamahana ni za buloyi.

lunya[1], n. kutokwa sishemo kwa mutu.

lunya[2] (lunyize) v.i. kuuncafala ka ponahalo yende kapa kuyukumuka ka kuhula.

lunyeza, n. milili yemitelele yeotilwe.

lunyoka, n. butuku bobutiswa ki kubipelwa kapa kutama sinya ka nako yetelele mutu asashami.

lupumba, n. munati walico zewela kwa mai, mwanja otetehilwe, makwili ni ngulu cwalo.

lupwapwala, n. sibaka sa mezi kapa sesina ni mukamo mwa libala.

lupwe, n. mufuta wa butuku bwa kuzwanga mioko mwa meeto nako kaufela.

-lusa (lusize) v.i. kuhuhumuka kwa sika ka kuekezeha ka linzila zeshutana sina nuka haitala mezi muunda, komu ya lifuta haibonahala kusutelela kwa kuzwala, mwanana wa mushimani hakala kululuha mazwele kakuli sakona kufa musali mulwalo.

lusasa, n. kalulo ye kopanya pata ni ngo ya mutu ili yenamile hang'ta.

lusata, n. kalamu kakasina nkoto kakaitusiswa kuzamaela kukona ki baana ba MaLozi.

luse, n. kalulo yezwisizwe kwa bubeke hakucikoliwa kapa yesiyala uwa mungomo wa bucwala bobututilwe kale muluku.

lusebo, n. kunoipulelela makande ni mutu yomung'wi kwa mukunda kuli batu basili basike bautwa.

lushako, n. muhala wa lituwa oitusisswa kulihoha ka nako ya kuyamba litapi mwa nuka kapa lisa.

lushandi, n. (lishandi) kalulo yebuliwa mwa makwati a mibisi ya mutuya ni lundu kueza mihala yebunolo.

lushangala, n. ndu yesika luleliwa kale kono inatezwi situwa.

lushango, n. makande azeezahelile kulo habihiwa kapa kufitisiwa kwa sicaba sine sisiyo teng'i, sina ka mwatimelezi mutu yaizosinyehela kwa sipatela; mafuko.

lushu, n. old.l mutu hatuhela kupila; lifu.

lushwelo, n. sinyehelo yebateng'i ka libaka leling'i, sina batu kulima ki lushwelo, kusa lima ki lushwelo – lico litotiba mwendi kapa pula haibi teng'i.

lushwiso, n. bumai bwa kutimelelwa ki bana babapepiwa nako ni nako inge bapila, ikona kuba mutu kapa komu ni limunanu zeng'wi.

lusika, n. kalulo ya lubasi mwawela mutu ka sipepo kapa mukowa wa mutu ka bahabo moba simuluhezi.

lusinde, n. lifaha zebatina basali mwa liteka kulakazisa baana kuli bace mbulutila; muliza omusisani.

lusinga, n. butuku bwa kuopa mwa misinga ya liino kapa zebe mi mutu upalelwa kuca hande bakeng'i sa butuku bwautwa.

lusitelo, n. nafelelezo kapa museto wan to yenyinyani.

lusokwana, n. lushwana lwa sipapati lolulukiselizwe kusokisa buhobe, musokwana.

luswenyo, n. kubemba ni kusabisa babang'wi ka kubahatelela ni kubaputelela.

luta[1] (lutile) v.i. kuzwisa mezi ka nzila ya lisuba leliliteng'i kapa lukali kushama, kona kutapuluha; kuluta.

luta[2] (lutile) v.t. kufa mutu zibo ya sika ka kumueleza ka kuluka kuli abe mutu iya lutilwe.

lutaa, n. mulamu wazamaela teng'i mucembele.

lutabo, n. ndonga yetelele ya sipi yeo basali baitusisa kuluka maselo ni miseme mane ni maselo cwalocwalo.

lutanga, n. muluti otomilwe fan to yelwala batu kuli basike baciswa ki lizazi mi ikana iba fa mukolo, mota kapa babasi (mbasi).

lutatai, n. sitebule sesiipitezi mokufitelanga litunga wa MaLozi mi hang'ata siyahilwe fande a lapa la Mulena.

lutazo, n. butuku bwa kutazaka nako yetelele sihulu kwa basali habaimizize; habaitwezi.

lutemwamuku, n. bucwang'i bobulemilwe ki lipeba ka meeno

azona halinze libata lico kwa libaka zecwalo.

lutenda, n. mwanja osika ombekiwa, wa kupula.

luteya, n. lisapo lwa moongola wa tapi kapa folofolo kaufela yena ni lisapo lelizwa kwa likoshi luya fa masunyezo a noka.

lutiela, n. sino sesieziwa fa mabisi atemile ni bupi bwa mbunyi.

lutimbo, n. sitoyo kwa batu babang'i bopila ni bona.

lutondeleti, n. kuta hahulu kutondela batu babang'wi kuli ki bona babaangile nto yahao yesafumanehi.

lutubi, n. kalulo ya ng'andatalukeke ya lii lelitatehilwe.

-lutulula (lutuzi) v.i. kuapula haulu meeto mutu inge atlimezi kukokulikung'wi; lubuka.

-lutula (lutuluzi) v.t. kuyahulula ka kuzwisa bucwang'i fone buumbilwe.

lutunda, n. sibaka sesitelele sesilundumani fa libala, saana.

luundu, n. bona talusa ya lundu.

luwaile, n. bor.t. Mukwa wa kulumela makande ka kuitusisa telefooni (Eng. wireless/telegram).

luwawa, n. sibatana sa muhata omutuna sesiswana ni nja ili sesilila ka kueza; "ngwaa, ngwaa!"

luwewe, n. sabo yetuna hahulu. Ku mutu yana sikalibelela cwalo kushwa luwewe.

luyaba, n. mukotana oezizwe ka bwanda bwakutamatana sina kanyandi.

luyubo, n. mukeke wa mutopo mi wa MaLozi ki wa kota.

luyuya, n. libizo leling'wi la litingi lelifa mezi.

-luza (luzize) v.t. bor.t.. Kusa fumana kapa kusa kutelwa ki pulofiti fan to yeeziwa (Eng. lose).

lwa[1], pron. Subj. kumutu wapili sina lusika lwaka.

lwa[2], poss. Pron. Sitopa (lu-ma): lukeshwa lwamina.

lwaa, n. old.l mufuta wa musime otakeleza batu kwa pula habali mwa mukolo kuli basike bakoloba.

lwaha, n. kutapaula, ka kubulela manzwi asi a likuta sihulu ku babahulu ka kubulela lilama zeipatile.

-lwala (lwezi) v.t. kuzwisa sika fosiinzi ni kuya ni sona kusili.

-lwalela (lwalezi) v.t. kunopa nopa likota zeomile kuli liyotumbuliswa mulilo.

-lwaleka (lwalekile) v.t. kutalimisisa hahulu fa inzi mutu yomung'wi ka tokomelo.

lwambanyama, n. kalulo yefahali a mbando ni sifuba mwa mubili wa mutu ili yeeza inge lisila mi itusa kuli mutu abuyele hande.

-lwa (lwile) v.t. old.l. kuswalana fa mubili ka mulelo wakuutwisana butuku kapa mane kubulayana, kulwana.

lwanda, n. mufuta wa bucwang'i bobutiile mu butusa kuswala mubu kuli usike wakukulukiswa ki mezi pula hainela.

lwandala, n. kuba ni laini yebonisa kolofalo kapa kapaziha kwa sika seo.

lwando, n. miseme, kapa mashasha ayemisizwe ka mukwa otitihani kuli litapi litoswaseha mwateng'i.

lwangasi, n. kezo ya kueza lika zeng'ata ka nako iling'wi sihulu misebezi.

lwani, dem.pro. sitopa (lu-ma): ku mutu wabulaalu sina; lwani kilona lushimani lone lunisehisize.

lwao, n. mufuta wa bucwang'i bobusisani bobuholofaza ka kuseha kwa linumbu sina kabemba mutu hafita kubona asa tokomeli.

-lwemuna (lwemuzi) v.t. kushenga sika kapa kusiloza kulisibe ni buhali.

-lwena (lwenile) v.t. kuzuma Linda mwa milili ya mutu kapa litino zena ni 'bufumu' boo.

lwenge[1], n. mati ashululuka kuzwa mwahanu ya mutu.

lwenge[2] (naengo), n. mezi alembutuka afunaneha mwa lii la myunywani mi habiliswa aba busweu, twaa sina litwa.

lweo, n. kwa mululwani wa simu.

-lya (lyile) v.t. old.l. kuca sico sifi ni sifi.

lyabelela, n. kulima ka kucala lipeu pula isikanela kale mi ka cwalo mutu usela mezi mwa matina acezwi.

lyabwa, n. lilomba leliyepilwe ki baatu kuli bafukuze mezi a yemi mwa libaka zeswanela kulimiwa kapa lilomba leliyepelwa kuli kufuluhiwe mikolo ni lisepe kuezalinzila bunolo.

lyahekula, n. mutu yakona hahulu kubupa litaba ni kulibulela inge kuli ki za niti, lihata.

lyaka[1], n. ma buyelelo a tapi ili ali kwa malama a toho yaona mokufita mezi kuli tapiifumane moya wa kubuyela.

lyaka[2], n. nto yesunyehile mwa litoci la musali inge ngo, mukongo.

-lyakaela, v.i. kutuka hahulu ka buhali kwa mulilo ili mwalibala bucwang'i inge buomile luli.

-lyalyeka (lyalyekile) v.t. kubulaya lifolofolo kapa linyunywani zeng'ata ka nako iling'wi.

-lyalyekela (lyalyekezi) rel. kulungela mutu lizwai leling'ata hahulu mwa busungo kuli mane apalelwe kubuca.

-lyalyoka (lyolyokile) v.t. kupalelwa kubuluka sepiso, kusa sepahala, kapa kusaba mibeleko.

-lyalyoka (lyolyokile) v.t. kupalelwa kubuluka sepiso, kusa sepahala, kapa kusaba mibeleko.

lyanga, n. kuba butelele ni busisani.

lyangalilo, n. lihele, ili sibaka mokuna ni mulilo otuka ka buhali mikuka cisezwa baeza libi fa katulo ya lifasi; gehena.

lyangamba, n. bona taluso ya liangamba.

lyangelino, intej. old.l. kaufela ki zaka ibe feela naliamuhela ili kezo yemaswe yekona kutiseza mutu kutamiwa haiba aikeza cwalo fa musebezi wa muuso; kolapushini *c.f* mutendasilya (kuca kwa lico zeueza kapa kucela fa musebezi; linzwi lelikutekeha ka SiLozi).

lyapamukenenwa, n. hakusile hande.

-lyanta (lyantile) v.i. kululuma kwa mulilo otuka kulo.

lyashimba[1], n. nduna kapa ngambela wa kuta ya muleneng'i wa Mwandi kwa Sesheke.

lyashimba[2], n. muzumi yatimana hahulu litapi kapa lifolofolo zailozuma mi ka cwalo hatabeli kukatana batu mwa nzila hana ni mutiyo ocwalo.

lyokwe, n. old.l. libizo la licikwi ka SiAluyana.

lyondo, n. libizo la Bulozi tenyene, mona mwa Mbunga luli ili sibaka salibala lelipazulwa kilyambai.

lyondongoma[1], n. mulupa omutelele ka kufitisisa kwa milupa ya litunga wa maLozi.

lyondongoma[2], n. libizo la mufuta wa nyunywani yelila ka linzwi lelituna mwa mataba kono ili yenyinyani (mumbuma).

-lyuka, (lyukile) v.i. kutwaela kueza musebezi oswana ka nako kaufela, kapa kezo yeng'wi yeeli mutu haikalelwikufosa kapa kuswabisiwa.

lyululu, n. kusiyala buinosi kusina yabulelwa ni yena kakuli sicaba sifelile kushwa.

lyungalyunga[1] (lyungalyungile) v.i. kutokwa kwa kuya kapa kwa kuyoina mwa lapa la mutu kuli a kuute.

lyungalyunga[2] (lyungalungile) v.i. kutokwa lizwi mwa busunso mi buutwahala inge mezi feela.

lyungu, n. poizoni; kapa sifanu sesili mwa mati a noha kapa buhazo bwa kabanze ni lilumi zeng'wi ili nto yetisa kuli yalumilwe ashwe.

Mm

m, ina ni mulumo wa m oswana ni wa Sikuwa haibuleliwa.

ma, pl haishangeliwa kwa makalelo a libizo ni tulokandina (liadijekitibi) zewela mwa litopa zeo: mu-(ma) bu-ma, li-ma, lu-ma.

maa, mung'olelo omukuswani wa me wa, kutalusa mahe; sina m'a Mubita, mahe Mubita.

maabani adv lizazi lelizuhilwe kulona.

mabanga, n. mukwa wa kusa lata kuno teeleza, mukwa wa kusinya lika ka boomu kapa mukwa wa kulata kulwanisa babang'wi.

mabangatiko, n. buino bwamwa naha ya babang'wi: kupila mwa mabangatiko kutaata, kapa kutaata kuina mwa naha ya babang'wi.

mabapa (ni), (adv/talelezo), bukaufi ni, lineku leling'wi la: *Munzi wahae uinzi mabapa ni Butoya*.

mabeela, n. pl bung'ata mulyashinji obeyelwa mutu mwa sico sahae (buloi) lizwa fa -bela (Talima: libeela).

mabele, n. sico sa bubeke sesiciwa kusieza bupi kapa likobe.

mabemele, mezi a pula yenela akenela mwa munyako wa ndu kapa mwa lihaulo.

mabeya n. kusikama kwa mahutu: Mutu wa mabeya, ki mutu yazamaya mahutu ahae inge asikasupa hande kwapilaa hae.

mabi[1], n. bucwang'i bobumela lwabubeli mwa simu mi cwale sebutahuliwa lwabubeli.

mabi[2] n. litapi zeshwezi mwa mezi

mabianande, n. old.l. Mukwa wa kuina mwa ndu ya yomung'wi yena inge asiyo.

mabibo, n. mukwa oo Sika siezahala kapa mutu aeza ka ona, ili mukwa otaata kuutwisisa mouzamaela kwandaa yawuza, ki yena yaziba zateng'i.

mabifi, n. bunyemi bobuiponahaza kuli luli mutu kapa sika sifilikani. (lizwa fa –bifa)

mabila, n. old.l. Mabuku/bulo.

mabindela, n. mezi abuba ka kupotoloha, kapa sibaka fokububa mezi ka mukwa oswana.

mabisi, n. linto zesweu zezwanga kwa mazwele a musali kapa folofolo yeanyisa.

mabote, n. mukatalo otaha kasamulaho a kusebeza kapa kulwana kataata, kapa mane nihaiba hamulaho a kubina hahulu.

maboomu, n. kueza sika ka moiyela feela pilu ya mutu; sihulu ka kusinya buino bobunde.

mabuba, n. likokwani zeo mwa bung'ata.

mabubo, n. mununa, muikuhumuso, kuiponahaza kukona lika.

mabubulwa, n. mawawai a mbonyi a siilwe mwa simu kasamulaho a kutulo.

mabukusha, n. matali a kwai, ili akendilwe bakeng'i sa bumaswe bwaona aitusiswa kwa kusila kwai yamwa ngo.

mabulatwi, n. litaba za kuutwanga feela kwa batu, zensazibi hande kuli ki zaniti kapa cwang'i, mayupeleti.

mabumu, n. kunatiwa kwa nako ni nako, matibili.

mabuyelelo, n. mwa bung'ata; lilama za mubuli mokuzwela moya obuyelwa.

mabuyumusi, n. bunyemi bwa kunyemela kwateng'i mutu yasika kufoseza, kusiya ya kufoselize.

macelatuko, n. butali kapa busholi bwa kucelanga sika kwa mukunda, kono kwa batu ubulela kuli hausici.

macelazonge, (bo-) n. bor.t, mutu yana ni taata hahulu, yasa inyisezwi feela, mi mane ubaliwa kuli unata batu kaufela.

macila, macile, n. silwalelo sa batu fa maheta.

macipisa, (bo-) n. mutu yalekisa lika zahae ka liteko zenyinyani.

macoba, n. ki mufuta wa butuku bobukona feela kufoliswa ki milyani ya ling'aka za sintu.

MaCokwe n. batu ba mushobo wa SiCokwe.

macolaula (bo-) n. old.l, mupwacauli, muhasanyi.

macwe-a-pula, n. mezi a pula atowelange fafasi inge aipupile bikoto, simbwewewe Talima taluso ya licwe.

maebwaebwa, n. kuikola kwa kuca hande kapa kwa kubulaye ka bung'ata linto zeswana sina zeng'wi cwalo.

maefeefe, adv (batu kapa lifolofolo) kusaina kulokulikung'wi bakeng'i sakuli kuna ni sika sesisabisa sesiutwahalile kapa sesiezahala, mi batu kapa lifolofolo zeo liitukiseza sona, ng'umbili.

maembe kapa mayembe, n. mwabung'ata bwa linyunywani zeo.

maembela, n. mabisi asikatema hahulu mi asika baba kale.

mafa, n. old.l, kuyola babashwile.

mafandisa kapa mafandiso, n. mwabung'ata bwa kezo ya mafa.

mafangombe, n. old.l. lifu la sika, kapa kusinyeha kwa sika sesili nihasisinyehile sisaitusisiwa mwa nzila yeng'wi sina komu haishwa, batu babilaela inge baikola nama yayona.

mafapanelo, n. sibaka folikauhanela lika: sina muyokutela fa mafapanelo a mikwakwa (lizwa fa –fapana).

mafapuhanelo, n. libaka folikauhanela lika mafapanelo a linzila. (lizwa fa – fapana).

mafapuhanelo, n. sibaka folikopanela linzila zeng'ata. Sina manganandila (lizwa fa –fapuha).

mafata, n. fokukauhanela mitai ya kota kueza panda.

mafaya, n. bucwang'i bobung'ata bobumelile mwa libala kapa mwa mushitu

mafelelezo, n. sibaka sa mwamulaho. Mwana wa mafelelezo; ng'omba (lizwa fa –feza).

mafenyeho, n. muinelo wa kuhoniwa kapa wa kufenyiwa ki yomung'wi.

mafi, n. mabisi atemile hahulu mafuni abapanywa ni maembela.

mafisa, n. kulisiwa ka tifo ya komu kwa komu ya mutu; kuina kwa komu ku mutu yesi mung'aayona kuli afiwe likomu.

mafitelo, n. maunyamo, malilimanelo (lizwa fa –fita); liswana ni mafulo. Matibelelo.

mafosisa, n. mwa bung'ata; kusaeza kapa kubulela litaba kaswanelo:

mafuba-kongolo, n. mwa bung'ata. old.l. Masapo feela, hakubulelwa ka za mutu yaotile hahulu mi nanunile

mafuko, n. makande, lipiho. lushango: Mafuko ki afi?

mafula, n. kununa, oli: mafula a mabonwabonwa nto yeshengunuka ni kuhalikisa lico, kubeiwa mwa mishini kuli isebeze.

mafulelo, n. sibaka seo likomu kapa lifolofolo lifula kapa lifulanga teng'i.

mafulisezo n. sibaka seo mutu afilisezanga likomu.

mafulo n. mafitelo kapa matibelelo a Mulena haali mwa musipili wa kuzamaya apotela sicaba sahae.

mafulo-a-Lubaci, n. sibaka foo Mulena Liwanika nana ni munzi fana ombokelanga.

mafulofulo, n. likezo zebonisa bundume bwa mutu kwa kueza sika sesibonahala kusabisa, pilu-taata, makatakata.

mafuluhelelo, n. pl. Sibaka seo batu kapa lifolofolo lifuluhelelanga teng'i. (lizwa fa – fuluhela).

mafumi, n. linto zefubelu zekakatelanga hang'ata fa masenke kapa fa lisimbi zesupezi. (lizwa fa –fuma).

mafunjo, n. mucelo wa kubeyanga lico zeng'ata mwahanu ka nako iling'wi.

mafunyangulo (bo-) n. mutu yalata hahulu kuca kapa kufunya ngulu. (lizwa fa –funya).

mahaha, n. mwabung'ata. Milili yemelile baana fa malama mane ni libaka zepotolohile malama.

mahaka, n. mawenge, lisipi za kukwecekisa mazoho a mutu. (lizwa fa –haka).

mahala, n. kubelekela mbango mutu asalifiwi sesing'wi. Na hanilati kubelekela mahala.

mahalikwa n. masunso amande a kuhalika; mukeke wa sama yehalikilwe.

mahang'i kapa mahanyi n mukwa wa kuikutwa kuli una ni maata a kukona kulwana kapa swanelo ya kuhana seubulelelwa kuli usieze.

mahela (bo-mahela) n. mutu ya yembanayembana feela.

maheu n. lico zelondile zebeiwa mumela sina bucwala.

mahoha, n. (pl mwa bung'ata). Silei, hakubulelwa ka za kuzamaisa sika ka mapulu. (lizwa fa –hoha).

mahohoma (bo-mahohoma) n. mutu wa linzwi lelitibile hahulu habulela. (lizwa fa –hohoma).

mahulu, n. mabisi ahamiwa kwa komu lwapili, namani imano anya kwateng'i.

mahweta, n. likomu za manaka alepelela mane inge akawela fafasi.

mahwilihwili, n. linto zemaswe zemwa mezi.

mai, n. mutu yasina litohonolo. (liswana ni nalimai kapa nomai).

maiba[1] (maibile) v.i kusafumana sika sesinde sene ulibelezi kufumana, kapa kusafumananga kuzefumanwangwa ki babang'wi.

maiba[1] n. mufuta wa linyunywani za naheng'i zeswana sina tunkwilimba.

maibela (maibezi). Kutokwa kuyomung'wi litohonolo.

maibelela (maibelezi) kutokwelela litohonolo. ref. –imaibisa (imaibisize) kuitokwisa litohonolo.

maiba-a-nakabamba, n. batu babasa itumeli ka lituso zebafumana ku mutu wa lubasi lusili.

maikuto, n. pl. nzila yeo mutu anahana ka yona sika kapa taba moilukela kubela, muhupulo. (lizwa fa – utwa).

mailanu, n. mufuta wa mabele amafubelu. c.f. makonga.

mailu, n. bor.t c.f. sibima ili butelele bobufitolela kilomita. (Eng. mile)

maimbwe, n. kuswala ki butuku bwa mufuta wa nzila: kubina maimbwe. Kubina mwa ngoma ya mufuta ocwalo. Talima fa mandende.

mainda, n mataka alukilwe sina museme. (lizwa fa –nda)

mainelo (maino), n. sibaka seo mutu aina kapa afumaneha teng'i ka nako yeo. (lizwa fa –na)

mainjinela (bo-mainjilela) n. licaziba kapa baezi ba lika za lisipi

maipato, n. sibaka seo mutu aipata teng'i; libaka lafa mutu ka kuisileleza feela kuli asike afumane mulatu. (lizwa fa –pafa).

maitutelo, n. fa kuitutela sika; Makalelo atuto ya bupilo.

maizibulo, n mweli/yapili (mutu kapa folofolo). Mupepelo wapili wa komu.

maka (makile) kulala fafasi ka tokomelo kuli kuzibahale.

makaba-silabo, tifo yefiwa sandaula ya kusilisa.

makabi, n- sikoci sesikuswani sesilukilue fa bwanda (kale nesitiniwa ki basizana babasali babanyinyani).

makala (makezi) v.i kukomoka hahulu sika der. makalo, makazo syn – komoka.

makalai. n. lilata la batu babaomana. cf. makalosi fig. kuluma kwa pula: pula kacenu iezize hahulu makalai busihu. (lizwa fa kalauka).

makalelo, n. fosizwelela kapa fosi kalela sika, simbule, simuluho. (lizwa fa –kala) syn. matatekelo.

makalo[1], n bona makalelo.

makalo[2], n. mukwa wa kuketuka kapa wa kukomoka kawona sika sene usika libelela kubona kapa kuutwa.

makalo[3], n liswayo leling'oliwa kwa mafelelezo a pulelo ya bulela mutu ka kumakala kapa ka kukomoka hahulu, kapa ka kuyukuka ni kupahamiswa kwalinzwi.

makalosi, n mukwa wa kuomanya batu sihulu ka kutiisa linzwi.

makama, n. pl sika kapa lika zesina tuso, malasambwa: Hausika leka lisila lelinde; ulekile makama feela.

makanda, n pl. mishitu yepotolohile masa, masa amwa mishitu.

makandauko n bupulo bobutaata, bobuli nako ni nako mutu ukena mwa likayamana kapa mwa manyando. (lizwa fa – kandauka).

makande, n pl. likande: sing lika zebulelwa kapa zeambolwa, taba lingambolo; lipiho. syn: kuca makande. (lizwa fa –kandeka).

makapaele, n. lisa kaufela lelibanga ni mandinda hakufuka moya.

makapulwa, n. pl. nto yehanilwe kapa yezusizwe kuzevwi bakeng'i sa kuli haina tuso, mi haitokwahali kabaka leo.

makapweka (bo-) n. mutu yafa ka bung'ata.

makata, n. muinelo wa kuputa mahutu, lihutu lakwa nzohoto liya kwa silyo, mi lakwa silyo likuta kwa nzohoto, kuitinga makata.

makatakata, n. mukwa wa kueza lika zekomokisa kapa zesehisa, ka mulelo wa kutabisa batu, kapa bakeng'i sa kuli mutu ki mwainezi honacwalo, ki wa lishea.

makazo (li) n. nto yemakaza kapa yekomokisa hahulu (lizwa fa makaza).

makeke, n. muinelo wa kubilaela kapa wa kusaikutwa hande mwa pilu haubona yanyandile kapa yaziyelehile.

makekete, n. pl. lifaha zetuna hahulu.

makenelo, n. munyako mwa kufita fig. nzila ya kukalela ka yona taba: laba yahae itaata, haina makenelo hande. (lizwa fa kena).

maketi-yamba, n. old.l. Lipulelo za kusaketa, za kuipulelela mutakafululele, ni kolifosahalile.

makenge, n. mibisi ya kota ya mukenge ili yeitusiswa kwa kuluka lizuma.

makepwete, n. pl. nama yepumakilwa kabusisani (sihulu ya mafula).

makete, n. bupilo bobunde bwa kuikenisa ni kukenisa zahao kaufela.

maketiso, n. pl. linubu: kacenu hakusana maketiso mwa Bulozi.

makilici, n. busafa kwa kubupa Ndondo ya makilici. Ndondo yebupilwe ka busafa.

makilihani, n. butuku bobululuhisa mutu linama za mitahali.

makilikicani, n. likezo za kulika kutabisa batu ka zona, ka kueza se ni sale, kakuswala fa ni fale, tushambwe, mashakambila.

makishi, n. bor.t. babini babatinile mayaba; lipina za makishi. (Eng. masks)

makoba, n. pl. mulyani wa buloi olumelwa kuli wakona kuziyena mutu ya kwahule, sihulu hawitusiswa ka mokutokwahalela. syn siposo (lizwa fa –koba).

makobo, n lipulelo zemaswe za kunyaza ka zona mutu ka kumuhupulisa tuso yeukile wa muezeza. (lizwa fa –kobisa) syn. makome cf. sikobiso.

makoka, n. old.l kuhohanwa kwa sika ka batu babasa lumelelani, yo ni yo uli ki sahae kapa silukela kuba cwana ni cwana; mang'ang'azwana. (lizwa fa –koka).

makoleko, n. pl. mautwana a mulaka wa sikwenda. (lizwa fa –koleka).

makolokolo, n. mufuta wa bucwang'i bwa kuluisa libulaiso za litapi sina makuko.

makolola n. pl. mahoho: Tapisa pizana, uzwise makolola uafe likuhu (lizwa fa –kolola).

MaKololo, n.pl. batu ba mushobo wa SiKololo. ki lishendo la MaFokeng'i lene bafilwe ki MaAluyi bakeng'i sa litenda zabona kasamulaho wa MaAluyi kukomiwa mwa lindwa (kolola).

makome, n. pl. lipulelo kapa manzwi a kukomela mutu kaona. Liswana taluso ni ya makobo. (lizwa fa – komela).

makonga, n mabele a masweu. *cf.* malepu.

makopanelo, n. pl. sibaka koo batu bakopanela teng'i. (lizwa fa – kopana).

makopanyezo, n.pl. mangunganyezo (lizwa fa –kopanya). Folitamahanela lika

makoto, n. pl. mang'omoto (a buhobe)

makozwana, n.pl. maneku kaufela a sika; moya ufumaneha mwa makozwana amane a lifasi, Ndu ya makozwana (ya misiyo yeming'ata mwahali).

maku, n. masila afumanehanga mwahalaa litalo la nemba hakufitile nako yetelele kusatapi.

makukisi, n.pl. sina mwa bor.t. – mambisikiti (lizwa fa –kukisa).

makuku[1], n. likuku mwa bung'ata.

makuku[2], n. mukwa wa kuhana sizo kono mutu mwa pilu inge asilata c.f. tuuta, macelatuko.

makula (makuzi) v.t kuca kaco kakanyinyani. Busalibusa, hani makuli kaco. syn. Ca –njakula. ref. –imakulela. (imakulezi) kuifepa.

makulano, n. pl. kukulakula kwa nako kaufela.

makulekelo, n. pl. mihala yetamiswa libyana kwa kota yelukiselizwe mutiyo. (lizwa fa kuleka). syn. biuti.

makuluamba, n. pl. old.l. Lingambolo zetuna za butokwa.

makulusupani, n.pl. makanda amabeli ashulumukela fa maheta ni kutinisa bulukwe.

makumba, n. pl. talima; likumba.

makumbala, n. pl. kusikoka; kuloba makumbala.

makuna, n. mukwa waitusisa mutu kulika kupata mafosisa ahae.

makundamo, n. sibaka koo mutu akona kuishumusa asabonwi ki sicaba.

makundu, n. muhala oitusiswa kwa kukala kuluka kanyandi.

makunduyamana, n. pl. lifolofolo zetuna hahulu litou, linali, lipofu ni cwalocwalo.

makuwa, n. mufuta wa butuku bwa nzila: kubina makuwa.

makuyuya, n. siluya maswabi amatuna hahulu.

MaKwandi, n. pl. batu ba puwo ya SiKwandi.

MaKwangwa, n. pl. batu ba puwo ya SiKwangwa.

MaKwengo, n. pl. mufuta wa batu ba mishitu ili babakuswani ni bung'andatalukeke bafumaneha mwa libaka za mahalaupa a Mboela wa Africa - mbonezikai.

makwengula (bo-) mutu wa lwata, yasa buleleli mwataasi konji apahamise linzwi. (lizwa fa –kwengula).

mala, n. pl. zeng'wi za lilana za mwa mba.

malaho, n. pl mainelo. syn. matako. Lilama zepeli zainisanga mutu kazona.

malaho a mafumahali, n. pl. litolwana zeswana ni namulomo zeikaluzikaluzi zebeiwa ki macecani asahuli kuba likota zetuna. syn. maoyongo.

malamatwa, n. pl. mufuta wa bucwani bobuna ni litoze zelamatela.

malambalamba, n. pl. lico zesiyalelanga mwa matuko a sibyana ili fone kucelwa lico.

malamo, n. pl. libatana zecwale ka litau.

malamulela (bo-)n. sika sesitisa kuli batu baikutwe hande hasitile, kapa kufumaneha kakuli batu neba ziyelehile ka nako yene sisiyo.

malanga, n. pl. talima: lilanga lika zekambile zebanga kwa meeto a batu habazuha fa buloko.

malangu[1], n. pl. milai yakwa mahutu.

malangu[2], n. pl. malete a muuna.

malasambwa, n. old.l nto yesina tuso, ya bukuba feela kapa ya malasambwa a hao ao.

malasha, n. pl. mufuta wa macwe alafiwa, ki amansu inge mashala.

malehwelehwe, n. masila a mufuta wa nama azwa kasamulaho a mwana kupepwa. syn. ndu-ya-mwana, mutana.

malelo, n. pl. limbelo mokubeyiwa makuko a kuswalisa litapi.

malenda, n. pl. mashamba: liapalo za hae ki malenda-lenda feela.

malengwafuba, n. old.l. butuku bwa kuopanga kapa kulenganga mwa masapo.

malesu (bo-) n. lisila lelibuletanyana, lelilukilwe ka bukwala la mibala yeminde. syn. mulepo.

malewelewe, n. linto zefubelu ze kwa toho ya mukombwe ni kulepelela mwa tasi, malyolyo.

mali, n. lika zefubelu zemwa mubili wa mutu ni folofolo zemezi.

maliakwande, n. mubala wa mutu omunde, obuleta, obunolonolo.

malianganga, n. bulutu, kutokwa tabo (lizwa fa: -lianganga).

malibela, n. kalulo ya situwa sa ndu ili yeshetumukile hanyinyani kusiya limota la ndu yetwa.

maliha, n. mwaha wa salami mwa silimo.

malikanyiso, n. mukwa wa kueza saeza yomung'wi.

malikelelo, n. lineku leo lizazi lilikelela. (lizwa fa: -likelela). Syn. wiko.

malikopo (bo-) mutu wa mikwa ya businyi wa matalu.

malila-lila, n. pl. sinyehelo kapa lisinyehelo zetuna zekenezi sicaba sanaha.

malili, n. butuku bobusululisa ni kuotisa mbututu haiba maayona aitwala isaanya.

malilo, n. pl. masiliso abangateng'i hakushwile mutu. (lizwa fa: -lila).

malimahe, n. bor.t. Kutokwa litohonolo. syn. bumai. (Ki SiSutu)

malimbalimba, n. pl. old.l. Mibala ye fa sika yeshutana yeshulumukile.

malimbuluti, n. old.l. mukwa wa kufulalela mulikanaahao wakale kulata yomunca. (lizwa fa: -limbulula).

malindela, adv.t Nako ni nako, fa ni fa: utahanga ka malindela.

malindo, n. pl. bucwang'i bwa matutu bobutamezwi kwa kanyandi kuli hakalalekilwe kasike katiba kono kacimbuke kwa halimu. (lizwa fa: -linda).

malipa, n. pl. manyumbo, tukwaci.

malisao, n. pl. talima: bulisao.

maliya, n. mukwa wa kukuta kafa ni kafa hauzamaya.

malo, n. fokukopanela linuka.

maloba. adv. mazazi amabeli afelile.

malobaale, adv.t mazazi amalaalu afelile.

malobanyana, adv.t mazazinyana asazofela ona fa.

malobalo, n. pl. sibaka sa kulobala. cf. bulobalo. fig. sibaka koo mutu ayopumbekwa teng'i hase ashwile.

malobela, n. mucelo wa lubilo kapa wa kuakufisa hauca ni babang'wi. (lizwafa: - lobela).

malobolo, n. tiso yafa munyalikwa bashemi ba munyaliwa. (lizwa fa: - lobola). syn. sionda.

maloko, n. pl. litumbo. (lizwa fa – loka).

malokomana, n. pula yenela nako yetelele. Syn. milupi.

malolo, n. pl. kuswalelela kulola. (lizwa fa: -lola).

malombwe, n. bukabali kapa likabisa zafa lilabo za mulena.

malondo, n. pl. mashamba a masila kapa maemba a makwati atibiswa mwa sisepe kapa mukolo kuli usike wapuya.

malongaambati, n. Mb. Satundamezi mutu konji asifumane. Mikeke ya kulu izamaya ni yona koiya. (Ki SiMbunda)

malopu, n. old.l. mucwala syn. njonga, mutoho.

MaLozi n. pl. batu ba mushobo wa SiLozi.

MaLubale, n pl batu ba mushobo wa SiLubale.

malukuluhelo n. pl. libaka fokukopanela masapo a mubili:

malulelo, n. sibaka foo bazamayi balulela mishimbo yabona habapumula inge balii mwa musipili cwalo. (lizwa fa: -lula).

malumba, n. limela zefumaneha hang'ata mwa mubu wa mataba. (ki a matuna kwa ngulu)

malumbi (bo-) n. mufuta wa nyunywani.

malume (bo-) n. muuna yapepiwa ni mahe mutu. kaizelaa bo mahe mutu.

MaLunda, n. pl. batu ba mushobo wa SiLunda.

malundu, n. busafa kwa kuopela: mutu yo ki wa malundu. *c.f.* busimba.

malungasiku, adv.t folikalela kutungula likuhu busihu pili lizazi lisika pazula kale.

malwanga, n. pl. moya obuyelwa ki litapi kapa likwena hautobonahala fa halimu a mezi.

malwelelo, n. sibaka kapa libaka fokutibelanga kapa kulwelela batu ka mikolo.

malwelo, n. old.l. Sibaka fa kulwanela.

malyalya, n. lico zeciwa fa mukiti kapa nako yeo batu baitabisa. (lizwa fa –lya).

malyandowa, n. pl. mufuta wa limela zemelanga mwa.

malyanganda n. pl. lisepiso za butaha ili zesaweli likamba.

malyanu (bo-) n.pl.

malyawe, n. lisepiso za buhata ili zesaweli likamba. (lizwa fa: -yaweka).

malyalyosi, n. mukwa wa kubisa misebelezo ya batu butaata kuli bapalelwe kusebeza.

malyolyo, n. linto zefubelu zelepelela mwa mulala wa kuhu kapa nyunywani fokung'wi ni noha cwalo.

-mamata (mamatile) v.i. old.l. Kutabusa kwa sika.

maamba, n. mufuta wa bucwang'i bobutelele bobuitusiswa kwa kululela mandu ni kuhaya malapa.

maambala, adv.t buino bwa kushamba – ukana kapa kuhasana.

mambalakata, n. buino bwa lilata, kpa bwa kupalakata. (lizwa fa: -palakata) fig. mubulelelo otiile.

mambaloka, n. mukwa wa kuipulelela (lizwa fa: -mbaluka).

mambamu, n. old.l. mukwa wa kubulela hahuhu. (lizwa fa – amba).

mambengo, n. takazo ya kuzuba kwai ya mwa ngo kapa ya licakana. (lizwa fa: -mbenga).

mambile, n. pl. kupepwa kwa bana bababeli ka nako iling'wi. Syn. bana-ba-ndopu.

mambilingoma[1], n. bunyemi bobuzamayelela ni likezo zebonisa kusataba kwa mutu. Mabifi.

mambilingoma[2], n. lilata lelituna.

MaMbowe, n. pl. batu ba puwo ya SiMbowe.

MaMbunda, n. pl. batu ba mushobo wa SiMbunda.

-mameka (mamekile) v.t. kubeya sika sesibuleta fahalimwaa sika sesing'wi ka mulelo wa kuli liswalane.

-mamela[1] (mamezi) v.t. mukwa wa kuteeleza hahulu kusesibulelwa, kapa sesilaelwa.

-mamela[2] (mamezi) v.t. kulatelela kelezo.

mamelelo[1], n. kuwisapilu, pilutelele. (lizwa fa: -mamela).

mamelelo[2], n. foukalela muhata wa folofolo: linja za Sikuwa lipumiwa mihata fa mamelelo.

mamelo, n. tokomelo, kuisapilu kwa temuso. (lizwa fa: -mamela).

mamina, n. pl. masila a zwelanga mwa ngo, alembutuka. (lizwa fa – mina).

maminamate, n. old.l. Lishuke kapa takazo ya sico.

mampala (bo-) n. mutu yasina tuso kwa batu babang'wi, yasina saziba: mutu yo ki mampala, yena unyema feela. Kapa Mutu yaeza kuli yena ki wa mwa sibaka silising'wi feela hasika potela kale libaka zeng'wi za zwelopili.

-mamuna (mamuzi) kuzwisa sika fosi mamekilwe, kulamuna. (bona - mamutula).

mamutula, (mamutuzi) v.t. kuzwisa sika fosi mamekilwe, kulamuna.

-mana, aux. v.t lifa taluso ya kapilipili, ka pilipili-bebe: A mana kuca sa zamaya kwanaya.

-manama (manami or manamile) v.t. kumatisa sika kapa mutu ka kumutatama luli.

manamanama, n. pl. nama yeng'ata hahulu.

manamelo, n. sibaka sanamela mutu: usike wa namela kwa manamelo a ka. (Lizwa fa: - nama).

mananga, n. pl. likabisa zelukiwa ka mashandi amande. (lizwa fa – nanga).

manansa, n. mufuta wa butuku bwa sihule.

mananuho, n. buino bwa kukona kuyema ka mahutu.

manawa, n. pl. mufuta wa lico zeezwa busunso.

manda[1], n. lizazi mwa sunda, La Mubulo: La Mande, kapa la Manda; Mande.

manda[2], n nali ya muuna.

mandabala, n. buikuhumuso, liolo, bubamba. syn. mandanda.

mandanda[1], n. bubamba, buikuhumuso. syn. mandabala.

mandanda[2], n. kaulakang'i.

mande (li-) mufuta wa sikapama sa ng'ongolo yesweu sa sicica ili sene sitiniwangwa kale ki Malena.

mandebu, (bo-)n. muuna wa mahaha amatuna kapa milelu yaming'ata.

mandende, n mufuta wa lipina za butuku bwa nzila.

mandi, n piluseta, bunyemi.

mandinda, n. pl mezi a nuka kapa lisa anyanganyiswa ki moya.

mandingwe, n. mukwa wa kuzinguluka: Mandingwe a tala.

mandunda, n. mukwa wa kulika kuiposhola kapa kuzwa mwa mazoho a yakusweli.

mandunga, n. sibaka mwa mezi fokutungile hahulu.

manduwani, n. pl. mabapalelo a banana ili fobayahile tufulututu.

mane[1], excl. Eeni! Honacwalo! Ki niti!

mane[2], conj. Hamoho cwalo

manefu (bo-) mutu yana ni mba yekeni mwahali kono inge ali mubini. syn. Manemuka.

maneka v.t. Kubeya sika sesibuleta fahalimwaa sika sesing'wi ka mulelo wa kuli liswalane.

manamuka (bo-) n. mutuya obami (mubini)

-manga (mangile) v.t. old.l. Kutama sika. syn. –tama.

mangala, adv. exp. Mwa likwata. (kubulela batu).

-mangamanga (manga-mangile) v.t. old.l. Kuzwisezapili linyalo (Lizwa fa: -manga):

mangalangala, n. pl. lika za boya: mangalangala a mbonyi.

-manga (mangani kapa manganile) v.i. kukamana kang'olo. der. Limangana, likumanga . rel. –manganela (manganezi) kukanganisana (mwa lipapali).

manganandila, n. pl. old.l. Sibaka fokukopanela linzila. syn. makopanelo-a-linzila.

mangandi, adv.t exp. Mwa likwata mwa likwata (kubulela za litapi): litapiliinzi mangandi.

manganga, n.p l. mulumo wa misi batu habasita mwa cika iling'wi. syn. Namunganga.

-mangata (mangatile) v.t. old.l. Kuswala ka 'pincesi'. der. Lumangato fig.

-mangelela (mangelezi) v.t. old.l kuekeza tumanahani totung'ata mwa siputu. Bungwalingwali bobutamilwe.

mangenje, n. pl. masheleng'i a cincizwe a sipi syn. muwayawaya.

mango[1] (li) bor.t.. Muselo kapa kota yebeya muselo ocwalo. (Eng. mangoes)

mango[2], n. kuitata, kutimana lico: Yana ni mango. Kuamiwa hahulu muuna yasalati kuli musalaahae afanise lico asika mulumeleza.

mango[3], (li-) n. old.l sisebeliso sesi itusiswa kupanga bukanko fa muwayo. Syn. Sikankiso.

mango[4], n. pl. mulyani olumelwa kuli ukona kusileleza mutu kwalikwena, pula mane ni litau, cwalo-cwalo.

mangoma, n. pl. (sing. ngoma) fig. Swanelo yalukela kubakela mutu: Ao ki mangoma amina, mutaiponela.

mangombwe, n. pl. mahutu a linumbu zezwezi kwande ili zesika otoloha:

mangu, n. pl. old.l. Syn. Mauza sico sa bubeke bobusisani sesikiwa ki batu mi fokung'wi baeza fateng'i bucwala ni maheu.

mangundu-ngundu (bo) n. mutu wa lishena yasehisa ni kutabisa batu nako kaufela. (lizwa fa: -ngundunganya.

-mangunga[1], n. kopano ya batu babazwelela mwa maneku ashutanashutana.

-mangunga[2] n. kukuta hanyinyani mwahali kwa mang'wele, kuli mane mutu hazamaya, fokung'wi linama zeo litokopananga.

mangungumina, n. pl. mabibo a kutabisa batu, syn. tushambwe.

mangungunya, n. pl. manaka a komu amakuswani hahulu kapa anyandaela. (makakalapa ali fa toho ya kwena).

mangwana (bo-) n. old.l. Mufuta wa ndombe yetunatuna ya toho yetuna hape.

-manja (manjile), v.t. old l. 1. ku kumalela, kufumbatela mazoho.

-manjana (manjani) kuswalana kwa mazoho, ku kopanywa hamoho, kungungahana hamoho.

manjabila, n. pl. libyana zepazauhile kono inge lisakonahala kutiniwa, mabindo, mashambimba:

manjanga, n. pl. masitina a tamilwe kwatasa kanyandi ka mulelo wa kukaotololela fafasi. Fig. Exp. Kubeya mutu manjanga.

manjombwaeli, n. pl. muzamelo wa kutengama. (lizwa fa – njimbwaela).

manjoto, n. pl. boya bobunyinyani bobumelanga likuhu zeng'wi kwa mahutu:

manjwanjwali, n. busunso bobunde bobutatehilwe ka mafula, zehalikilwe.

mankeyema, n. pl. matalo a lifolofolo atinwa ki bafululu ba mikolo ya Mulena.

mankisi (bo-) n. bort. Situkisiso sa mulilo ka kucakula kakota fa sikwakwati sateng'i.

mankoli (bo-) n. nyunywani ya mubala omunsu yekona hahulu kucompota kapa kupamula tuzwinyani.

mankolyo, n. masila afumaneha mwa tasi a litalo la nemba. syn. maku.

MaNkoya, n. pl. batu ba mushobo wa SiNkoya.

mano, n. old.l ngana, butali: kunga mano ku ba bahulu; idiom.

manyala, n. kutokwa tuso, kusa swanela.

manyalu, n. bubebe bwa kueza misebezi. (Lizwa fa: -nyaluha).

manyamenyame, n. bunangu kapa butali bwa kukona kueza lika ka pilipili ni ka bukwala. Syn. manyalu.

manyando, n. pl. kusukuluka, butaata kuutwa butuku. (Lizwa fa: -nyanda).

manyanga, n. kuitabisa kwa bazumi ba lifolofolo ka kubina habafumani hande mwa buzumi bwabona.

manyekanga, n. linto kaufela zenyanganya ka kuyanga hanyinyani mwahalimu ni kukutanga mwatasi hape sina mandinda. (lizwa fa: -nyeka).

manyelinyeli, n. pl. sitino sesindende sesibenya.

manyendaela, n. sipula sesipangilwe ka mukwa wa kunyendaela mwahalimu. (lizwa fa: -nyendaela.

manyinga, n. talima: mukwamanyinga.

-manyuka (manyukile) v.i muinelo wa kubonahahala kuzwa mwa lilu.

–manyuna (manyuzi) kukwalula meeto. int. – manyukelelela (manyukelelezi).

manyumbo, n. pl. (Bona: mayumbo).

manzibwana, adv lizazi haseliya kwa kuca matali:

mang'ala (mang'alile) v.t. kubulelela batu kezo yaezize mutu, ili kuli mutu yoo haku konahala, afiwe mulatu, kubiha.

mang'ana, kulundumana hahulu kwa lilama zakwatasaa mitahali, kuli mane mutu yacwalo ubonahala bumaswe kabakaleo. (lizwa fa: -ng'ang'a).

mang'ang'azwana n. (-ng'ang'a) toho-tata, lukoni kusebelisa libyana za bung'ang'eli, makoka.

mang'elele n. kunyanganya kwa mezi a lisa kapa a nuka, haiba kuna ni kamoya kakafuka, mandinda amanyinyani luli, ataha nihaiba ka sika sesizamaya mwa mezi.

mang'etana, mang'etani n. ling'etana mwa bung'ata.

mang'onde, n. kuhohana kwa litalo la pata ka nako yekuswani feela kapa yetelelenyana, ili sisupo sesibonisa kuli mutu ufilikani, kapa mane mwendi kihona mwainezi ona cwalo nako kaufela.

mang'uluya n. lika zetala za mufuta wa bucwang'i zelembutuka kapa kulelema, zefumanehanga mwa mezi nako ya muunda mezi hatala nihakala.

maolela n. lico zelondile zakuka mwa pizza ya buhobe.

maonyena n. kuoma hanyinyani kwa nama kapa litapi, ki kuli, nama yeo kapa litapi zeo liomilekono halisikaomelela.

maoyo[1] n. old.l. Likute; Musizani yana ni maoyo ku babahulu ki yomunde.

maoyo[2] n. libizo leneuzibwa ka lona muleneng'i wa Litunga-la-Mboela sapili, ona Moyo kacenu.

maoyonga (bo-) n. (-oyonga) mutu yalondile mwahanu, kihona kuli, yabulela ka kuiketa.

maoyongo n. mwanahabo namulomo kono ze zona ki zekima mi liinanga mwa makapi ka sibeli kapa silalu, mashabashaba, malaho-a-mafumahali.

mapa (li-) n. bor.t. pampili fokung'ozwi tutaba-taba twa mifuta-futa, fokubonisizwe linuka, masa, malundu, ni libaka zeng'wi zefumaneha mwa linaha za lifasi, mi iluta baituti bamwa likolo kuli bazibe libaka zeo kolifumaneha mane ni molibonahalela. (Eng. map)

mapalelwi n. (-palelwa) butata boo mutu ana ni bona, ili bobusamukonisi kueza sika sabata kuikezeza.

mapangapanga (bo-) n. (-panga) mutu yaizibela musebezi wakulukisa tungwalingwali totusinyehile kapa totupunyakehile, kapa mane wakupanga lisefa, kubeya lisebeliso zeng'wi zewela mwa muinelo oswana.

mapapalika (bo-) n. (-papalika) mutu yasaiketi kwakuzamaya.

mapataka n. mibala yeming'ata yafa sibyana sa lisila.

mapazulelo n. (-pazula) sibaka kapa libaka fokupazulelwa lika zeswana ka litapi.
mapicu n. (-picuka) lipulela kapa likalabo za mutu yasaswalehi mwa hanu, yaeza kuli kumubuza se, yena uyoalaba sisili.
mapilelo n. (-pila) sibaka seo ufumana lika zekutusa mwa bupilo bwahao, kapa mutu yakutusanga hauziyelehile, yosepile mwa bupilo bwahao.
mapukuta n. (-pukuta) bona taluso ya mabuba.
mapunu n. muinelo wakuba kusina seutinile mwa teka, njenje.
mapunyuhelo n. (-punyuha) sibaka seo mutu afumana ku sona silelezo habanduka mwa kozi, kapa tuso haziyelehile, mapilelo.
mapupulika (bo-) n. (-pupulika) mutu yasaiketi habata sika, kuli mane sika seo wakona kusifitelela bakeng'i sa mukwaocwalo oo.
masa[1] n. lisa mwa bung'ata.
masa[2] n. (-sa) old.l. nako yekubonahalanga busweu fafasi busihu habufelilw, kuli cwale lizazi selili fakaufi nikupazula.
masapo-kongolo n. bona taluso ya mafuba-kongolo.
mase n. linto zesiyalelanga kwa mafelelezo mbonyi kapa mabele amanositiwa ni kusefiwa lwamafelelezo.
maseme n. butali boo sika sina ni bona nako kaufela, sika seo hakuna nako yesikabonahala kuzizilika, kushapuka kwa kamita.
mashabasheba n. bona taluso ya malaho-a-mafumahali.
mashakambila n. bona taluso ya mafulofulo.
mashamba[1] n. linto zaitamanga mukwaliyala yabina ka teka, zeezizwe fa tutaka totupumakilwe ka bukuswani, kapa mashandi ni kutama mukwaliyala kuli abine.
mashamba[2] n. (-shambana) libaka zesiyalanga mwahalaa lika kapa mwahalaa batu babayemi kapa babainzi, mokukonahala kufitiwa bakeng'i sa kuli kushile.
mashendekela n. (-shendekela) lipulelo zesaswalehi hande zesupa mutu yobulela usamupunyi fa lipbizo; yena kapa batu bakaitemuhela feela kuli ubulela yena, mi hang'ata lipuleloo zecwalo hakizende, limaswe.
mashimbanu n. (-shimba) buikoneli kapa mukwa wakushimbanga lika zebukiti.
mashondo n. mafelelezo a museme woyalilwe, sihulu hakubulelwa kazakulobala fa museme foo.
mashongwa n. masina a bucwang'i bobucile, akona kuholofaza mutu yaahata asikatina makatulo kwa mahutu.
mashonjo n. mukwa wakuswalelela kuhupulisa mutu lika zanaezanga linako zefelile.
masiliso n. (-silisa) lifu la mutu, maswabi, maziyezi.
masinamena (bo-) n. (-sinamena) linzwi lashendwa ka lona mutu yakona hahulu kutalimela fafasi hainzi kapa hazamaya.

masinde n. lifaha zebatinanga basali babang'wi mwa liteka.

masisi n. nto yeo mutu autwa mwa pilu yahae, yemupaleliswa nihaiba kupunya mutu yomung'wi sitombo kapa kubulaya sika ka silemanu, hanahana butuku bwautwa mutu yoo kapa sika seo hasishwa; makeke.

masitapilu n. minahano yemituna yesisita mutu kwa pilu, mayeya. Kulumelwa kuli masitapilu aotisa. Haubata kufeza mutu masitapilu, weze tato yahae.

masukuluti n. (-sukuluka) masila amwa mezi mokufitile sika, kapa amwa sibyana mokuwezi maluli.

maswabi[1] n. (-swaba) (a) nto yetisa kuuli usike waikutwa hande haubonana ni mutu yofoselize, kakuli uikutwa bumaswe ka kumufoseza;

maswabi[2] n. (-swaba) muinelo wotisa kuli usike waikutwa hande hawutwile nto yemaswe yezahalile kuyomung'wi kapa kwa sika sa mwanaahabowena.

maswabi[3] n. (-swaba) nto yetisa kuli usike waba ni tabo bakeng'i sa kuli ushwezwi ki simang'i-mang'i wahao, myoko;

maswabisa n. (-swaba) nto yeeli hayezahala batu baikutwa maswabi mwa lipilu bakeng'i sa kuli imaswe, neisaswaneli kuezahala, nto yekomokisa.

maweyenga n. (-weyenga) kusatiya kapa kushekesha kwa sika bakeng'i sa kusa pangiwa hande kapa kunga nako yetelelekuzwa fosipangezwi, mi sesisupezi.

mawiliywa adv. old.l. nako yeo sekuna ni lififi bakeng'i sa kuli seeli busihu.

mayala n. kulo fokusafahalile, fokuna ni matakala kapa manyalala.

mayanga n. litapi zapili zeswala fa kanyandi kakanca.

mayemaetwa n. (-yemaeta) old.l. mukwa wakufoseza mutu ka maboomu kuli anyeme.

mayeya n. (-yeya) old.l. minahano yemituna yana ni yona mutu mwa sifuba bakeng'i sa kuli kuna ni nto yemaswe yeezahalile, nto yeswana ka lifu la mutu, mane ni linto zeng'wi zeng'ata, masita-pilu.

mayobo n. mukwa oneueziwa sapili, wakubina mukiti omutuna, ili ka nako yeo nekuswalelwa mwa ngoma mutu yaketilwe mwa lusika lwa mufu, ni kumubeya libizo la mutu yoo, ni kumubeya libizo la mufu yoo, kuli kuzwa ona zazi leo, sakabizwa yatimezi yoo.

mayongayonga n. (-yongayonga)(bo-) mutu yasa keti, yaikuungakuungelanga kapa yaicongacongelanga ni lika zesina tuso ni yena.

mayopu n. bona taluso ya mambile.

mayumbelo n. (-yumba) bona taluso ya matutaeti.

mayupeleti n. (-yupa) old.l. taba kapa litaba zakuutwa feela kwa batu, zesina buniti hande kapa ki zaniti kapa cwang'i, mabulatwi, mbulumbulu.

mazambwe n. butuku bwakuzwanga mali mwa meeno.

mazezekwani, n. kuyema kwa batu babang'ata, ili muyemelo wa

sipundumukela bakeng'i sa kusaba kapa kukomoka sika maefefe.

mazimumwangala, n. (sika) kubonahala inge sesiinzi fa kaufi kanti sona sikwahule.

maziyezi n. maswabi akutimela kwa mutu, mafu.

mazwake n. (-zwaka) kukopana kapa kukopanywa hamoho kwa lika zesaswani.

mazwelo n. (-zwa) sibaka kapa libaka zeo sika sizwela teng'i, mpwito kapa limpwito.

mba (li-) n. sibaka sesimwa mubili wa sika (mutu, folofolo, sihahabe), ili mokuyofitelanga lico zesica sika seo.

mbaala (li-) n. tapi ya mubala omusweu, ya mubili omunyinyani omutelelenyan, yefumaneha mwa libaka zeng'ata za nuka, mi banana bakona hahulu kuibulaya ka tushuto to tunyinyani.

mbaimbai (li-) n. nto ya sipapalala yebeiwa ki kota ya mukusi, mane ni likota zeng'wi zelukiselizwe cwalo, yeipazulanga ili yona hayomile, nikuutwahala koipazuha.

-mbakata (mbakatile) v.i. kuzamaya ka manyando bakeng'i sa kuutwa butuku mwa silupi kapa mwa noka, kucung'uta ka mukwa wocwalo.

mbakafumu (bo-) n. old.l. mutu yalata hahulu bufumu.

-mbalamana (mbalamani) v.i. (limbalamana) kuina fa sika sesituna kapa sesitelele; kuina ka mukwa wobonahaza mutu kuli ki nduna kapa mutompehi.

mbalamilonga adv. kukena kokuli fa kukenile, fa kutezi masila, kusa kena hande.

-mbalanda (mbalandile) v.i. (musali yanyezwi) kupila ka mukwa obonisa kuli hasalata manyalo, kuikezeza mwalatela kuli alukuluhe.

mbalu n. bumai kapa mukwa otela mutu kasamulaho a mutu yoo kueza kapa kueziwa nto yefosahalile; sikuto.

-mbaluka (mbalukile) v.i (limbalu) kubonahala hahulu kabutuna, kuzwa mubano.

-mbalumuka (mbalumukile) v.i. kubulela ka kutiisa, kukalumuka.

-mbalumuna (mbalumuzi) v.t. kuyaha sika kabutuna ni butelele.

-mbalyama (mbalyami) v.t., v.i. kuhatalinto zeng'ata zelondile.

mbamba[1] n. bumaswe boo musali wa mba yesika tumuseha kale ayambukiseza mbututu yesazopepiwa, mi kandalandala kayona kambofoka, kuli mane haisi kuibatela mulyani wakuyalafisa.

mbamba[2] n. linzwi lelihaniswa ka lona mutu kueza sika, mwiila, silandulwa.

mbambakatuwa (bo-) n. nyunywani yesweu mubili kaufela, ya mulomo omufubelu obupehile inge lushwana.

-mbambala (mbambalile) v.i. (limbambalamanzila) kukona hahulu kuzamaya.

-mbambatela (mbambatezi) v.i. (sika kapa nto yeswana ka mubu) kutiya fahalimu, kupatama handende.

mbambitwa n. butaata bobutana, ziyezi, likayamana.

mbambula[1] (mbambuzi) v.t. kutama hahulu mutu lukanda, kapa kutama sika (ng'ata ya lika) kakutiisa.

mbambule[2] (mbambuzi) v.t. kuyaha sika kabukwala, hakukonahala, nikakusitiisa.

-mbanda (mbandile) v.t. kuwiseza mutu fafasi, kapa kunata mutu lubaka, kulenga.

mbanda[1] (li-) n. yeng'wi ya litapi zenyinyani fa mubili limbanda feela.

mbanda[2] n. old.l. Sibaka seo milao ni zamaiso yasona ni mbanda yasona. (bona sifukambanda).

-mbandaela (mbandaezi) v.i. kuya kulo kamanyano bakeng'i sa kuli hakuna mowezeza, nihaukula kapa haukatezi, kikokayofita; kufunduka kulo ka nako yeneusa swaneli kunanuha, kufunduka kakuliyeha.

-mbandama (mbandami) v.t. , v.i kuipata kuli batu basike bakubona, ka mulelo wakuteeleza zebabulela, kukundama.

-mbandamana (mbandamani) v.i. kupatama kwa nto yeswana ka toho ya mutu fahalimwaa yona, kumbambatela, kupanda.

mbandango (li-) n. kabisa yebeiwa fa musisi wa mafetula.

mbande (li-) n. nyunywani yetuna yetiile, ya mubala omunsu, ya mulomo okopami, yebonela kwahule, yeca linyunywani zeng'wi.

mbando (li-) n. kalulo ya mubili yetiloipumela mululwani ni mba kuzwa kwahalimu, sifuba.

-mbandula (mbanduzi) v.t. kunga sika sakusakutisa kapili kapa mane sakuiseleza.

mbandulu (ma-) n. bor.t.. Mushimbo womutuna wobakanyizwe kakutamiwa. Koloyi yefitile fa itezi ya mambandulu a litapi. (Eng. bundle)

mbanganyi adv.t kusashimba hande bakeng'i sa kulwala lika zeng'ata.

mbangashwa n. mufuta wa butuku bobuyemisa hanyinyani litalo la mutu lukapi, bobuyuwa.

mbango adv. old.l. kutokwa tuso kwa sika senesilibelezwi kuzamaya hande kapa kuba sika sangana.

mbao (li-) n. yeng'wi ya lifolofolo zetunanyana fa mubili zepila mwa saana, ya mitahali yetiile, kuli mane ikona kupuma muwayo ka meeno.

mbashi (li-) n. mulumo woutwahalanga mutu haitimula.

mbatimbati n. muinelo waakupateha hahulu.

-mbatoka (mbatokile) v.t. kulatelela mutu yaile kulo, kulika kuyomukatanyeza fa nzila.

-mbatuka (mbatukile) v.i. old.l. (nto yeswana ka muhala) kualuhana ka likalulo zepeli, kupumeha.

-mbeisa (mbeisize) v.t. kulukisa kapa kuziyeza mutu, kuli mane fainzi inge akalila, kukataza, kunyandisa.

-mbekuma (mbekumile) v.i. (limbekuma) kusaikuteka kakuba limbekuma.

mbelo (li-) n. sibakanyana sesisiyezi sisikayalelwa, mokulobazwa kapa mokubeiwa lukuko.

mbelwa (li-) n. musali yananyaliwangwa, kono kabumai muunaahae utimezi kale.

-mbemuka (mbemukile) v.i. kusaba kwakusakutela kulo

-mbendula (mbenduzi) v.t. bona taluso ya -mbandula.

-mbenga (mbengile) v.i. (mambengo) kutokwa sika seubilaela hahulu kuli kambe uba ni sona ka nako yeo, ili sika sesiwana ka kwai kapa lizwai, mane ni lika zeng'wi zabutokwa, kuziyeleha.

mbengenge n. busweu bobubonahala fa sibaka sesikwahule ni wena, kapa bobubonahala mwa sibaka sesiinzi kulo mokutibani.

-mbeta (mbetile) v.t. , v.i. (limbetelo, mumbeti) od.l.

-mbeyuka (mbeyukile) v.i. kuina inge ulibelezi kulo nako yetelele kusina seuca.

mbi (li-) n. mulili omusweu kwa toho ya mutu, olumelwa kuli usupa kucembala kwa mutu yoo.

-mbikula (mbikuzi) v.i. kukasheza sinuko mwahalimu kapa kwamulaho, kunukula kakueza cwalo.

mbilimbili n. kaco kapa tuco totuna ni bubeke bobusisani mwahali, bubeke bobubaba hahulu kububeya mwa hanu.

-mbilingana (mbilinganile) v.i. kuzamayazamaya kapa kumatamata fa sibaka ka mabaka amang'wi cwalo, kueza haiba ilumiwa ki sika kapa kusiiwa ki likomu zeng'wi.

-mbilinganisa (mbilinganisize) kutisa kuli sika simbilingane.

-mbilinganisa (mbilinganisize) v.i., v.t. (kambilinganiso) kuliza mulupa omunyinyani kakufitisisa fa milupa emilalu, knjakila.

mbiye (li-) n. simu ya Litunga yeneilimiwa ki batanga sapili, namukau.

mbinda (li-) n. mufuta wa lucwang'i lolusweu, lwa makapi anyananyanine kumwainezi, lwa lingongo zeshambani, mi ku lona kulukiwa mainda ni tuzuma totunyinyani.

-mbindana (mbindanile) v.i., v.t. kusebeza kwakusaina fafasi, kwakueza se ni sale, kutuntulika.

-mbingaweta (mbingawetile) v.i. kusa tabela kueza sika seuswanela kueza, sihulu sika seubulelezwi kuli ueze, kakusinyeza nako fakueza lika lisili, kuicanganisa.

mbingwa n. butuku bobumaswe, bobukona kupumaka mutu minwana ni kumueza bibalibali fa mubili.

-mbinyuka (mbinyukile) v.i. (limbinyu) kunanuhela) mwahalimu kwa sinuko kapa litusi la mukolo.

mboela n. lineku lakwatsi fa mapa ya lifasi; kapa, ka manzwi amang'wi, lineku koibubela nuka ya Liambai.

-mbofoka (mbofokile) v.i. (nto yeswana ka mubula obuzwize, ni linto zeng'wi zeswanela) kuba ni nama yebunolo, kukonahala kutofotisiwa, kubuzwa.

-mbofola (mbofozi) kusinya kapa kupunya sika sa nama yebunolo ka munwana kapa ka nto kamukana yelukaswanisa ni munwa.

mboke (li-) n. mufuta wa kacwang'i bobucwalo. Ili bobuna ni lipeu zelamatela.

mbokoma (li-) n. pipi ya kahwana yezuhelwa ki MaLubale.

-mbolanga (mbolangile) v.i. , v.t. (limbolanga) kusafeza kapili kulila, kulila nako yetelele inge wiketile.

-mbolomoka (mbolomokile) v.i. kulila ka sipundumukela ni kakutiisa.

mboma[1] (li-) n. mufuta wa noha yetelele ya mibala-bala yebenya-benya, yekona kumiza folofolo yetunanyana kakukala pili kuilobaka masapo.

mboma[2] (li-) n. lubalelo lolutuna-tuna lolubeiwa kwahalimwaa muyaho wa mataka kapa wa bucwang'i, ili lona lwamafelelezo, mi lukwahezi lingo za mataka kapa za bucwang'i boo.

-mbombela (mbombezi) v.i. (ka kuya ka tumelo yababang'wi) kusa cokoka kapili kwa mbonyi bakeng'i sakuli yaishenga upumulapumula hahulu.

mbombo (li-) n. mutu yafumile hahulu.

-mbombola (mbombozi) v.i. , v.t. (lyambombola) kuambola kapa kubulela hahulu.

mbombolelo (li-) n. kataka mokucomekiwa muwayo wobeiwa mwa teku ya lutaka.

mbombolelwa n. bupilo bwakuina kusina sesikunyandisa kapa kukukataza, kozo.

mbombosinde n. mubu omunde kwa njimo, obonahala bunsu bakeng'i sa kununa.

-mbomoka (mbomokile) v.i kuina sina sikuba, sesiezahala kaufela, wena utalimezi feela, kulomoka.

mbondwanyunyi (bo-) n. nyunywani yensu mubili kaufela, kwandaa busweu mwa mba ni kwa mafufa mi ilata hahulu kupila mwa libaka zeomile.

mbonezikai (bo-) n. mutu yabupehile ka bukuswani bobufitelezi.

mbongolo (li-) n. simunanu sesiitusiswa kwakushimba lika fa mukokoto wasona, mi hasishwa, hakuna yasica.

mbote n. bucwala bwakutateha fa linonsi kapa fa manawa.

-mbotomana (mbotomani) v.i. kuina fa sika sesinyinyani ka mukwa wakushungumana.

-mbotwaela (mbotwaezi) v.i. (simbotwe) kuzamaya kakutulaka inge ushungumani, sina mosiezezanga simbotwe.

mbowa n. sico kapa lico zemelanga nako ya litabula mwa mazulu, mwa siloko, mane ni mwa libaka zeng'wi cwalo, zeyemanga ka musumo ulimung'wi feela, silutoko.

mbufu (li-) n. tapi yena ni mubala omusweu ni omunsu, kubeya omufubelu fa sifuba ni kwa kalulo yeng'wi ya muhata, mi izibahala ka kutabusa mwahanu.

mbukuku n. muunko wa lisila lelikolobile hanyinyani inge litezi masila, kapa leliinzi nako yetelele hahulu mwa sika sesiswana.

mbulaelele (bo-) n. mutu yasa baki kapa yasa utwi, yasa sabi mutu kono mi hakoni kulwana.

-mbulukuta (mbulukutile) v.t. kuca nto yeutwahala hailila kwa meeno kono inge iceha ka bunolo.

mbulumana (mbulumani) v.i. (folofolo yetuna) kubonahala butuna folinzi, hakuna taba nji yapila kapa ishwile.

mbulumbulu n. kuutwahala kwa taba kapa litaba zesina buniti hande, zakuutwa feela halibulelwa ki batu, mabulatwi.

-mbulumuna (mbulumuzi) v.t. kusula buhobe bobutana. Buhobe bonebambulumuzi bashimani bapalezwi kubufeza.

mbuma[1] (li-) n. nto yebonahala inge mukubu wabubeli kwa mukubu wa mutu.

mbuma[2] (li-) n. mufuta wa tapi yetunanyna, ya mubala womutalanyana mubili kaufela.

mbumaeti n. libala lelituna kakufitisisa fa mabala a silimba.

mbumba[1] (mbumbile) v.i. kuziyeleha kwa minwana kakuandiwa ki silami.

mbumba[2] (mbumbile) v.i. kunyema kokuli mutu nihakakubulelisa hawalabi, kunyema kokubonahalela nikwa milomo.

mbumba (li-) n. lisapo lafa ling'wele, lelikonahala kukutiswa kafa ni kafa kusina butuku.

mbumbe (li-) n. noha yensu mubili kaufela, yekwelanga batu mati mwa meeto.

-mbumbela (mbumbezi) v.i. (poho) kusutelela kwa poho yeng'wi ka mulelo wakubata kulwana ni yona.

mbumbi n. nako kapa mwaha fokucisezanga hahulu, kukala mwa kweli ya Muimunene.

-mbumbula (mbumbuzi) v.t. (silami) kuanda hahulu sika.

-mbumbunyana (mbumbunyani v.i. (munwana, lihutu, lizoho) kuutwahala bukiti bakeng'i sa singonyi, kapa kabaka la buhazo bwakulumiwa kisesing'wi.

-mbumbutela (mbumbutezi) v.i. (silemanu kapa muwayo) kusashenga kapa kusaba ni buhali kwa mafelelezo asona.

mbumbuti n. muhala womutuna wa kanyandi.

mbumwaeti n. bona taluso ya mbumaeti.

-mbunambuna (mbunambunile) v.i. kuzamayazamaya kapa kumatamata mwa sibaka bakeng'i sa kusaziba kwakukuta

mbundamusheke (bo-) n. kanyunywani kakanyinyaninyana, kakansu mubili kaufela, kwandaa busweu mwa mba, ni mahutu amasisani ni mulomo womufuhelu omusisani hape.

mbundu[1] (li-) n. tapi ya mubala omunsu, sihulu yepila mwa matindi, ni meeto amafubelu, yekona kushenya kulo fokusina mezi, mwendi kwandaa tumezi tumezi totunyinyani feela.

mbundu[2] n. nto yebonahalanga mwa mbyumbyulu inge buseta bwa pula.

mbunga n. libaka za libala la Bulozi zefumaneha mwahalaa nuka ya Lyambai ni linuka zenyinyani.

mbunyunyu n. mukamo wafa sibyana ni mwa mbyumbyulu.

-mbutana (mbutanile) v.i. kuswalelela kueza simonyi sesituna bakeng'i sa kuutwa butuku, kutandana.

-mbutula (mbutuzi) v.t. , v.i. kunatela sika fa mba ka nto yeswana sina licwe kapa nto kaufela yembumbutezi..

mbututu (li-) n. mutu yasali yomunyinyani luli, wa mazazi kapa likweli zelikani feela.

-mbuuya (mbuuyile) v.t. kubulela mutu ka bumaswe, kumusinya libizo.

mbuwa n. liluwo la likomu. Ndataa luna hashwile, ulusiyezi mbuwa yelukwanile.

mbuwa n. old.l. muinelo wakuba sika kapa mutu wangana ili sika sesina ni tuso kapa mutu wa likezo zende.

mbuwana n. kweli yabusilela mwa silimo.

mbuya n. nto yeswana ka litapi zebulailwe kapa zebulaiwangwa ki mutu, siselo.

mbuyanda (bo-) n. nyunywani yesweunyana mubili kaufela, mi ki yetuna ku Nalukapwa.

mbuyelo (li-) n. mulomo wa sipai sa lukoko.

mbuyoti (li-) n. litohonolo kapa bunde boo mutu afumana mwa bupilo bwahae.

-mbwakaela (mbwakaezi) v.t. kunwisa hahulu mutu nto yesautwahali hande, yesaswaneli kunwiwa kapa kunwiwa cwalo.

-mbwakamana (mbwakamani) v.i. kuina kulo fokusa swaneli, fokukolobile kapa fokuna ni tumezi, kapa kulo kaufela fokubalwa kuli kifafasi.

mbwakula[1] (mbwakuzi) v.i. (tapi yeswana ka ndombe) kueza lilata hang'wi mwa mezi ka mulomo.

mbwakula[2] (mbwakuzi) v.t. kunatela kwa mulomo mutu yabulela kapa yabata kubulela, kumukuzisa.

-mbwalanga (mbwalangile) v.t. , v.i. (limbwalanga) kusafeza kapili kubulela sika, kukutakutela kusibulela.

-mbwaluka (mbwalukile) v.i. (limbwalu) kubila ka limbwalu lelituna, kapa kutumuka kwa limbwalu la sika sesizusa moya inge sinwezi.

-mbwaloka (mbwakokile) kumbwaluka hang'ata-ng'ata.

-mbwalyeka (mbwalyekile) v.t. kutaba sika ka nto yesiya sing'iba sesituna foitabile, hang'ata ili kutabela sika seo fa mba.

mbwambutuka[1] (mbwambutukile) v.t. kubulela litaba zeng'ata zesina tuso, kutabutuka.

mbwambutuka[2] kukenyeza mezi kabung'ata fokupunyehile, kupuyutuka.

mbwambwaa interj. kukena mwa mezi mubili kaufela.

-mbwambwama (mbwambwami) v.i. kukena mwa mezi mubili kaufela, kutiba kapa kulwela ka mukwa woswana.

-mbwambwata (mbwambwatile) v.i, v.t. kubulela hahulu, sihulu kubulela lika zeng'atang'ata zesina tuso hande.

-mbwanjingela (mbwanjingezi) v.t. kufoseza sika kakusizusa mwa muinelo omunde kusiisa kuwomaswe, kushandaula, kusinya-sinya.

-mbwasuka (mbwasukile) v.i., v.t. kubulela taba yekona kufilikanya mutu, usika nahana pili kuli wafosa kapa walukisa haubulela cwalo.

-mbwatama (mbwatami) v.i. kuina kapa kuwela kulo fokusa swaneli ka malaho (haiba ki mutu) kapa ka lilaho (haiba ki sibyana).

-mbwateka (mbwatekile) kutoma sika sa lilaho lelituna fonesisaswaneli kutomiwa.

-mbwatuka (mbwatukile) v.i. (limbwatu) (sika) kupunyeha ka lisuba lelituna.

–mbwatula (mwatuzi) kupunya sikalisuba lelituna.

-mbwatauka (mbwataukile) (sika) kupunyakeha masuba-suba.

-mbwecaela (mbwecaezi) v.i. kuzamaya kabunya, sihulu kabaka lakushimba sika sesibukiti.

-mbwekula (mbwekuzi) v.i. kumata kakusaba yolwana ni yena.

-mbwelauka, -mbweloka (mbwelaukile, mbwelokile) v.i. (linzwi le kamita litatamwe ki 'mapunu' kapa 'njenje') kuzamaya usikatina; kuli mane hzamaya, batu babona kuli uziyelehile.

-mbwembutuka (mbwembutukile) v.i. kulila kwakusasinya nako, kulila feela, kumomotoka.

-mbwembweta (mbwembwetile) v.i. Kukung'a bakeng'i sa sabo yetuna, kapa kabaka lakubona sika sesiñole hahulu

mbwengeya n. mubu woutwahalanga kwa meeno hauca sico sesilukisizwe kabusafa.

-mbwenjuka (mbwenjukile) v.i kufosahala kapa kusinyeha kwa sika sakupanga.

-mbweshafala (mbweshafalile) v.i. (sika) kuba handenyana kufita monesiinezi pili.

mbweshambwesha adv.t Handenyana kufita pili, kabalabwa.

-mbwetuka (mbwetukile) v.i. kukomoka hahulu, kupalelwa ni kubulela bakeng'i sa kukomoka, kumokwama.

mbwi interj. Kutima kwa mulilo kapa lumonyi lwa mulilo kapilipili.

-mbwilita (mbwilitile) v.i. (mambwilita) kuzamaya kwa mutu wa mandamino amatuna, yakopanyize ni bukima, hakukonahala.

-mbwinja (mbwinjize) v.i., v.t. kufosa ka kuwisa siyatiso kapa nto kaufela yoyatisa.

mbwenji (tu-) n. kafolofolo kakanyinyani ka mubala omuseta, kamale.

-mbyatamana (mbyatamani) v.i. (nto yeswana ka siluli sa ndu, ni linto zeng'wi cwalo) kusaya mwahalimu kapa kusananuha sina kamita, kupatama.

-mbyatameka (mbyatamekile) kupanga sika kapa kuyaha siluli ka mukwa oswana, kapa mane kusinya sika cwalo ka kusihata, kupatameka.

mbyumbyulu n. sibaka sesizwelela fafasi kuya mwahalimu; kapa, ka mubulelelo womung'wi, sibaka samwahalimu.

me n. mushemi waka wa musali.

meetomalutu (bo-) n. mutu wa meeto amatuna, malubu, kalubuketi.

-mema (memile) v.t (memo) kubiza mutu ka kumukupa kuli atahe kwa sibaka kowinzi.

memo n. (-mema) kupo yolumela kapa yofitisa ku mutu kuli atahe kwa sibaka kowinzi

mendai n. linto zesweu zeswana ni bwanda, zebonahalanga inge lizamaiswa ki moya mwa libala mezi habayaula.

-menga (mengisa) v.i. (tapi) kukutisa muhata wayona kafa nikafa, kuunyanganyisa ka mukwa wocwalo.

-menuha (menuhile) v.i. kuya kouzwa, kukuta.

–menula (menuzi) kukutisa sika kosizwa; kutibela.

-menya (menyize) v.i. (lumenyo) kuseha ka kubonisa feela meeno hanyinyani kapa mane kusaabonisa, mutu asatumusi linzwi, kono inge abonahala kuli waseha.

-menyeza (menyelize) kutalima mutu inge umenya.

mesiya n. bor.t. libizo leling'wi la Jesu Kreste. (Eng. Messiah)

meyana (bo, li-) n. musalaa mutu kwa lusika lwa silena.

mezi n. nto yelondile hahulu-hulu yenwina ki mutu hashwile linyolwa.

micomibi n. Old.l. micelo yemaswe kapa yakuca lico kaufela.

mihela n. (-hela) kuzamaya hahulu misisipili yesa weli likamba kapa lukali. mwendela.

mihubo n. kuisa litole kwakufula lisikaanyisa ni kuhamiwa kale kuli mabisi aafe.

mii n. mai a linda mwa milili ni fa mubili wa mutu wa masila

miilo n. matali a ngulu, mimeno.

mikangabishi, mikangabisi n. mulyani kapa milyani ya sintu.

mikobo n. (-koba) bona taluso ya makobo.

mikokepule n. likezo ni lipulelo zakusa utwana, mifilifili, mingalato.

mikoloto n. (-kolota) mifilifili, lindwa.

mikukela n. (-kuka) bona taluso ya mabubela.

mikusi n. mukusi mwa bung'ata.

mikwangalakanyi n. likezo zefosahalile zakuhanelela kuikezeza molatela, mifilifili yecwalo yeo.

milapelo n. (-lapela) litapelo, sihulu zeeziwa ka nako yeswana ki likeleke zamifuta-futa.

milumbeko n. (-lumbeka) lipulelo kapa manzwi akulumba mutu ka ona.

mina[1] (minile) v.i., v.t. (mamina, lumina) kuzwisa mamina mwa lingo kakuakasha ka moya inge usweli kwa ngo.

-minisa[1] (minisize) v.t. kutusa mwanana kakumukonisa kumina. – minula (minuzi) kuzwisa mwanana mamina kwa lingo.

mina[2] (minile) v.i. (linzwi le kamita litatamiwa ki 'mikope') kukenwa ki mezi mwa lingo haunze utapa, kuli mane fokung'wi haisi kushwa.

-minisa (minisize) kukenisa mutu toho mwa mezi, nikumuswalelela kakutiisa nako yetelelenyana, ka mulelo wakumubakisa.

mina[3] (minile) v.t. (hang'ata kube ni 'toya') kuzwisa toya kwa mabisi atemilekakuizuseza mwa tibula ya sihwana.

mina[4] (minile) v.t. (mumino) kufetula nto yeswana ka mungundo walisila.

mina[5] pron. linzwi lakukuteka ka lona mutu yobulela ni yena ka nako yeo, kapa lelisebeliswa kwa batu bababeli kapa babang'ata, ili bobulela ni bona ka nako yeo.

minange n. old.l. mwanana kuna, yomunyinyani kuna, munyanaaka.

mindengu n. linzwi lelisebeliswa hang'ata ki banana, lelitalusa bunde bwa sico mwahanu, munati.

minga (li-) n. mufuta wa ndombe yesa huli kuba yetuna.

mingalato n. lindwa kapa likomano zesafeli, mifilifili yakamita.

minganja n. linto zelukilwe ka kuhohanga kapa ka kuputanga hanyinyani ni kabukwala lisila la musisi kapa la siziba sa mawindo; mi kabakaleo sitino sibonahala kuba ni mukita ni kuswanela hasitinilwe.

mingonyi n. kukokonyana kwa litalo la mutu wa mucembele, kapa kwa nto kaufela yekona kuba ni lika zecwalo.

mingulywa n. (-ngulyaela) kuutwahala kwa mezi kapa nto kaufela yamiza mutu haifita mwa mumizo.

minsi[1] n. munsi mwa bung'ata.

minsi[2] n. tuka totubonahalanga bunsu, totuyemanga mwa mezi kulo fokutungile hahulu.

-minulusa (minulusize) v.t. , v.i kuzwisa mwa sibyana nto ya mezi kapa yelondile, ili yona yamafelelezo kwa nto yeng'ata yeneiinzi mwa sibyana seo, kuandulusa.

minya[1] (minyize) v.i. (sika sesiezahala) kufita fa muinelo wosikataza kapa wositiya hahulu hasifitile fateng'i.

minya[2] n. kukokonyana kokufitelezi kwa mubili wa mutu yaotile hahulu, sihulu mbututu kapa mwanana, kuli mane linama za mainelo nizamwa malupi libonahala kutepeta.

minyaka n. lika kaufela zetabisa mutu, ili zaeza yena kapa zahonela kubabang'wi, mi wikutwa hande ka zona, mikitikiti, mwelembo.

-minyalala (minyalalile) v.i. (siminya) kuikotolola hahulu kwakuminyukisa ni mukokotobakeng'i sa kuutwa butuku kapa kabaka lakulata feela kueza cwalo.

-minyauka, -minyoka (minyaukile, minyokile) v.i. kusikamasikama kwa nto yeswana ka nuka.

minyolui n. old.l. mubakweli wa Litunga, Sope, Ngambela, Muswa.

-minyuka (minyukile) v.i. (sika sesitelele kapa sesikonahala kaufela) kukuta neku lililing'wi, kusikama, nako yetelele.

mioko, myoko n. tumezi totuzwanga mwa meeto mutu halila, mane nika mabaka amang'wi cwalo.

mipateho n. (-pateha) misebezi yana ni yona mutu, yemupaleliswa kuya

kokung'wi kapa kueza musebezi usili hape, kwandaa yona yeo yaeza ka nako ona yeo.

mipingo[1] n. lindwa kapa likomano zaka nako ni nako, mingalato.

mipingo[2] n. likezo zakubata feela kupalelelwa fateng'i kueza sika seubulelezwi kapa nihaiba seuswanela kueza ka tato yahao, tushambwe totucwalo, miliko.

miseme n. museme mwa bung'ata.

mishele n. bona taluso ya mindengu.

mishoboto n. (-shobota) lipulelo zebulelelwa mwatasi kapa kakushobota.

mishonjo n. bukwala bwautwisanga batu mulizi wa silimba, pili asikaliza kale pina.

mishooyo n. lilata leliutwahalanga mutu kapa sika hasizamaya mwa bucwang'i, mwa mataka kapa mwa macacani.

miswalo n. (-swala) mukwa wakukona hahulu misebezi.

mitebe[1] n. (-tebeta) milumo ya moya onunka bumaswe ozwela kwa tibula ya mutu yakusi lico.

mitebe[2] n. (-tebeta) old.l. litaba zakusinya mutu libizo kapa zakupatululа kunutu yayomung'wi, litaba za busawana.

mitolo n. (-tola) nto yekomokisa bakeng'i sa kuli haiipona-ponelwi, hang'ata yelumelwa kuli kuna ni sesikaezahala nto yeo haibonahalile.

miye (li-) n. mukwa omaswe wakusautwa kuezwa hande; kukuezeza se kapa sale, usanyanza, mukwa wakutokwa buitumelo.

mizanda n. bupilo bwa lindwa, mifilifili.

-mokwama (mokwami) v.i. kushwa kapa kuoma kwa limela bakeng'i sa lizazi, kuleta.

mokwamokwa interj. mubulelelo wotalusa kutokwa maata mwa masapo bakeng'i sa kusaba hahulu kapa kuba fakaufi nikushwa.

molyange n. old.l. linzwi laalaba ka lona mutu litunga hamubiza, lelitalusa mulenaka, kapa mung'aka.

mombecima, mombocima n. old.l. moya kapa bupilo bobunde bwakutokwa kayeye mwa lika, kuwa pilu.

mombela, muombela n. kusabulela-bulela kapa kukuza kwa mutu yalukile kapa nihaiba yasikaluka, yakuzize feela inge ana ni bubamba, kapa mane yakuzize feela ka yona nako yeo.

momo[1] n. kalulo ya musitasi yafapata, kwatasaa ling'wele. kunatela mutu mulamu fa momo luli.

momo[2] n. mufuta wa kota yeo mibisi yayona ki mulyani.

-momoka (momokile) v.i. kuzwa kwa nto yeswana ka nama ya sika kapa mukapmba wa tapi.

–**momona** (momozi) kuzwisa linto zeswana ka zeo. nja imomozi ndombe yaka mukambatuna.

–**momauna** (momauzi) kuca sika sa nama kapa tapi ya mikamba yemituna.

-momotoka (momotokile) v.i. kukauhana kwa nama ya sika bakeng'i sa kubola kapa kubuzwa hahulu, kushanyauka.

mondo[1] n. mufuta wa kota yamwa libala, ya muunko omaswe hahulu.

mondo[2] n. mulupa omunyinyani olilanga mwa muleneng'i kuli batu bakale kusebeza; kihona ukalila hape nako yakupumula haifita. ki oo mulangu walila; hamufunduke mina muya kwakusebeza.

-monga (mongile) v.t. , v.i. kuzwisa sika matali, lililing'wi ka lililing'wi, kuyanga. Sina, kumonga muloho wa tepe.

-monkoka (monkokile) v.i. kulobeha kwa sika sesikuswani sesizwa kwa sika sesing'wi, kuketuha.

-monkola (monkozi) v.i. kuloba sika sesicwalo, kuketula.

-monyeha, -monyeka (monyehile, monyekile) v.t, v.i. (lumonyi, simonyeka) kubeya mulilo kwa lutaka kapa bucwang'i bosweli mwa lizoho kakubutoma mwa mulilo.

moobi, muobi (baobi) n. (-oba) mutu yaoba hopani kapa sika kaufela sesiswanela kuobiwa. Sina ka kuya ka mulao wa sizo sa SiLozi, musali halukeli kuba moobi wa hopani.

mooko n. lika zeswana inge mafula akambile zeinanga mwa misima ya masapo. lisapo le halina mooko womung'ata.

mookola n. mali azwanga mwa lingo mutu hanatilwe ki sika fa ngo, mane ni mabaka amang'wi cwalo.

mooli[1] (baoli) n. (-ola) musalaa mulena. nelutaha kuli lutolekula mooli kono lufumani kuli hayo mwa lapa lahae.

mooli[2] (baoli) n. (-ola) mutu yalatiwa kapa yaolisiwa.

moondelo (miondelo) n. (-ola) old.l. kota yeo batu batolanga teng'i mwa simu ka nako yakulita lico, mutanda.

moongola (miongola). makopanelo a siluli sa sitebule kapa a muyaho kaufela olukabapanya ni sitebule.

moowa (miowa) n. sika kaufela sesinamile ni kubonahala bunde bakeng'i sa mushabati ni kusatunga kwa sibaka seo sesili mwa nuka yetuna.

-motwama (motwami) v.i., v.t. (linyunywani) kulula kulo kabung'ata. butaha bonebufita fa buizomotwama kwa muzauli wale.

-motweka (motwekile) v.t. kushapa mutu kapa sika ka pafa yetuna. kumotweka mutu tupa ya kubu.

-moya[1] n. mufuta wa sika sesisa bonwi ka meeto, sesiutwa halanga feela fa mubili kono sina ni maata akukona kunyanganyisa limela ni lika zeng'wi zeng'ata, mi sifumaneha kai ni kai mwa lifasi.

moya[2] n. nto yekenanga ni kuzwanga mwa maswafu kutaha kwande ka nzila ya mulomo kapa ya lingo, mi yeza cwalo mutu kapa folofolo haibuyela.

moya[3] n. mushobo wa butuku, nzila

moyo[1] (bo-) n. musalaa litunga yomuhulu. kubo yale yende hahulu nikile naifiwa ki moyo.

Moyo[2] n. muleneng'i wa litunga la mboela, ili woo sapili neubizwa Maoyo.

mpako (li-) n. musima wa kota kapa wa libako. kota ye ina ni mpako. mwa mpako ya liino laka la libako kukakatezi munjeke wa kwaba.

mpala n. kusa kwahela kapa kusa mumana kwa buuna bwa mutu, ili ka kueziwa ki batu kapa kuzwelela cwalo kwa bwanana bwahae.

mpama (ma-) n. munatelo otiile wakuitusisa lizoho kono ising'i faindi.

mpi (li-) n. sisutu. sikwata kapa likolo lamasole.

mpisi (li-) n. musima omutuna wamwa mubu.

mpo (li-) n. sika sesifiwa feela mutu kusina tifo niyekana. bana belupepa ki limpo zezwa ku mulimu.

mpwito (li-) n. sibakanyana sesiapuzwi kulo fokuswana sina fa litindi kuli kukelwe mezi, mane nimwa libaka zeng'wi zebatoswana ni seo ka mabaka amang'wi hape. Sina, fa hakuna mpwito yakuzwela teng'i.

mpye (li-)n. nyunywani yetunatuna yebubebe hahulu haimata, yesika lukisezwa kufufa, yeutiwa bakeng'i sa butokwa bwa mafufa ayona akwa muhata.

muabi (baabi) n. (-aba) mutu yaaba sika kapa lika. Sina alukela kuba muabi wa nama ye ki na, ising'i wena. baabi ba libyana za mufu neeli bababeli.

mualafi (baalafi) n. (-alafa) mutu yafolisa kapa yaalafa mukuli.

muambakani (baambakani) n. (-mbakana) mutu yatalima lika kaufela fa sibaka, yana ni maata a zamaiso yababang'wi, mi sihulu ki hakubulelwa Mulimu kapa Mulena.

muambeso (miambeso) n. (-ambama) leling'wi la mabala amabeli amatelele fokuina mab kapa yeng'wi ya likota zepeli zetelele fokuyaliwa bwalango bwa sishete kapa bwa kalani.

muapeelo n. (-apea) mukwa oo mutu atateha kapa aapela sico kaona, mutatehelo. nitabela hahulu muapeelo wahao wa mangambwa.

muatuli (baatuli) n. (-atula) mutu yaatula kapa yatalima litaba mwa kuta. Mwa kuta yaluna halutokwi muatuli yana ni silibonda.

mubafu (mi-) n. kota ya mibisi yemikuswani, ili yeo ki yeng'wi ya likota za siina.

mubako (mi-) n. yeng'wi ya likota zetiile hahulu, mi ku yona kubetiwa licika nizeng'wi cwalo.

mubakweli (ba-) n. (-bakwela) mutu yatatama yomuhulu fa musebezi.

mubala (mi-) n. mubonahalelo walitalo kapa mubili wa sika, ili husweu, bufubelu, butala, nimokung'wi cwalo.

mubala (ba-) n. mutu yasikalima bakeng'i sa kuli nasiyo fonebalimela babang'wi, kapa ka libaka leling'wi cwalo, mi upila zakufiwa kabakaleo.

mubalelelo n. (-balela) mukwa oo mutu abalela muyaho kaona. mubalelelo ocwana oo uswanela kwa lapa la mboma.

mubaleli (ba-) n. (-balela) mutu yabalela lapa kapa muyahokaufela wobaleliwa.

mubalelisi (ba-) n. (-balela) mutu yabalela muyaho niyomung'wi, mutusi wa mubaleli.

mubalelo n. (-bala) mukwa oo mutu abala sika kapa lika ka ona.

mubali (ba-) n. (-bala) mutu abala sika kapa lika. yo uzibahala hahulu kakuba mubali wa bibele.
mubalisi (ba-) n. (-bala) mutu yabala lika niyomung'wi, mutusi wa mubali.
mubamba (mi-) n. mukoloko wa batu kapa wa lika, kapa nto yenamile ka kulukiwa, kapa yeng'ozwi fa pampili ka munamelo oswana.
mubano n. (-bana) old.l. muinelo wakuzibahala kapa wakubonahala hahulu mutu kapa sika hasili mwahalaa lika zeng'wi; kabubo.
mubaso (mi-) n. (-basa) bukabali kapa bukwala bobuezizwe fa sika sakubeta kapa sakubupa.
mubeleki (ba-) n. (-beleka) mutu yaeza musebezi waholela mali kweli ni kweli.
mubelekisi (ba-) n. (-beleka) mutu yana ni mubeleki kapa babeleki baholisa babeleki babona mali amanyinyani hahulu.
mubelu mubelubelu (-beluka) n. mubonahalelo wahang'wi feela; kuzwa foo, mutu kapa sika hasisabonahala, mwendi haisi ka nako yeng'wi hape, muleukela.
mubemi (mi-) n. (yeng'wi ya likota za matali amasisani yetusa hahulu kwa lupepo lwa bana ba basizani.
mubeso (mi-) n. (-besa) tapi yanga kapa yafiwa mutu mwa libizo lakuli ki yakubesa.
mubeteki (ba-) n. (-beteka) mutu yabeteka yomung'wi sila.
mubetelo n. (-beta) mukwa oo mutu abeta sika ka ona.
mubeti (ba-) n. (-beta) mutu yabeta sika, sihulu yatumile kakuziba kubeta sika seo.
mubetisi (ba-) n. (-beta) mutu yabeta sika niyomung'wi kakumutusa.
mubeto (mi-) n. katwa ka lifolofolo, mi kona ki kakatuna hahulu kufita ka linyunywani.
mubila (mi-) n. nzila ya likomu kapa ya lifolofolo.
mubingu n. (-binguta) mukwa wakunga fa siselo sa mutu, ku mung'aa lisa kapa mulapo kubonisa buitumelo kuyena hasemuselile teng'i.
mubingutelo n. (-binguta) mukwa oo mutu abinguta kawona.
mubinguti (ba-) n. (-binguta) mutu yaeza musebezi wa mubingu.
mubingutisi (ba-) n. (-binguta) mutu yabinguta ni yomung'wi ka kumutusa.
mubini (ba-) n. (-bina) mutu yabina; mukwaliyala; ng'aka.
mubokwe (mi-) n. sibaka mokuzwele liino. (mumbunda yabata kunyala kezelaka una ni mubokwe fapata.
mubolobolo n. (-bolomoka) mukwa wakuwa-wa kapa wakulateha-lateha kwa tuka totunyinyani, sihulu totunswelwi ki mutu mwa lizoho ka nako yeo.
mubombo (mi-) n. mufuta wa kota yeo makumba ayona nalukiwa litino mwa linako zakwamulaho ki batu ba mishobo yeming'wi.
mubondo (mi-) n. toho ya situwa sa ndu kapa sa sishete.

mubotana (ba-) n. (-botana) mutu yasina sesing'wi mwa bupilo bwahae.

mubowa (mi-) n. kulo mokufitilwe ni kufayulwa ki likomu wa litau.

mubu n. sibaka safafasi, ili fona foluhata ka mahutu.

mububu (mi-)n. mufuta wa kota yebetiwa mifinyani ni lika zeng'wi cwalo.

mubuki (ba-) n. (-buka) mutu ya somana ni batu babasika nyalana ni yena.

mubukuli (ba-) n. (-bukula) mutu yakubukula kapa yakucela zahao kusina seufumana kuyena.

mubula (mi-) n. kota ya makwati amakima abunolonyana, yebeya litolwana zenunka zekimanyana ili zeciwa ka kukoliwa.

mubulelelo (mi-) n. (-bulela) mukwa woo mutu abulela ka wona.

mubuleli (ba-) n. (-bulela) mutu yabulela sika, nihaike hakihang'ata linzwi le lisebeliswa mwa nzila yecwalo.

mubulo n. sisutu. lizazi lelili hakuzwa la sunda, kutaha lona.

mubumba (mi-) n. mba yetuna, sihulu ya komu kapa ya folofolo.

mubundululo n. (-bundulula) musitelo wakutela kusita mutu amanosita nikusefa wapili, musitelo wabubeli.

mubupehelo n. (-bupeha) mukwa oo sika sibonahala kapa sibupehile ka ona. Sina, mubupehelo wa folofolo ye ufosahalile.

mubupelo n. (-bupa) mukwa wabupa mutu sika ka ona.

mubupi (ba-) n. (-bupa) mutu yabupa sika. mubupi wa linkwana.

mubuyelelo n. (-buyela) mukwa oo mutu kapa sika sibuyela ka wona, sihulu haiba hasibuyelangi cwalo.

mubuyu (mi-) n. mufuta wakota yalisina lelihula ka butuna bobukomokisa.

mucaba (mi-) n. mushobo wa kota ya litolwana za bubeke mwahali, yefumaneha hang'ata bukaufi ni mezi, ili yeo makwati ayona ki mulyani wa makando.

mucaeli (ba-) n. (-caela) mutu yazamaisa kapa yacaela mapulu. wena ube mucaeli, ili kuli na nikekele.

mucaeli (mi-) n. siikamuniso sa milili, sesibetilwe fa kota ni kukokotelwa tuwaile totung'ata neku lililing'wi, sishakulo.

mucaha (mi-) n. mutu wa muuna yasali yomunyinyani kapa yasaikuta, mushimani, mutangana.

mucalelo n. (-cala) mukwa oo mutu acala sika ka wona.

mucali (ba-) n. (-cala) mutu yacala sika.

mucapi n. liko zefelizwe hanyinyani munati kakuseliwa mezi, kapa mezi abata anatifisizwe ka swikili, hakuna senicile, kwandaa mucapi woninwile.

mucato (mi-) n. (-cata) ling'olo lelingiwa kwa muuso, lelifa bupaki bobuli bo ngete ni ngete ki bo mutu ni musalaahe.

mucatomu (mi-) n. nyunywani yetuna ni butelele, yeseta mubili kaufela, kwandaa busweu mwa mba, ya

mulomo omunsu omufubelunyana fahalimu.

mucembele (ma-) n. (-cembala) mutu kapa folofolo (nihaike) kikasiwela) yeseicembalile kapa kusupala.

mucemukule (bo-) n. mutu yaca hahulu, yasazwi kapili fa mukeke, sakulya.

mucene (mi-) n. yeng'wi ya likota zemelanga mwa mazulu yebeya litolwana zekimanyana zeciwa.

mucici[1] n. butuna bwa mba bakeng'i sa kununa kapa kuca hande kwa mutu, kuli mane mutu yoo haina, mba yahae ikuta kwatasi, kacicimbwelo.

mucici[2]**,** n. mukwa wakunwa nto yeswana sina bucwala mwa komoki, ni linoto zeng'wi zenwiwa, ka nako iling'wi, sikupu.

mucilambumu n. (-cila) old.l. mukwa wakukuteka kapa kusaba milao yetomilwe ki litunga.

mucimbami n. (-cimbama) bicwang'icwang'i byebisina mayemo hande mwa mezi, byebifumanehanga fahalimwaa mezi. unomwaha mucimbami kiwomung'ata bakeng'i sa kuli hakuna mezi hande.

mucinga (mi-) n. yeng'wi ya likota zefumaneha mwa mabumbu yebeya litolwana zeciwakakumiziwa kapa ukwiwa minjeke, mi litolwana zeo libuzwanga mwa kweli ya Ng'ulule, ka kufubela telele.

mucokwe n. mukwa wakusebeza ka bunya bobubonisa kusatabela kwa mutu haeza musebezi woo.

muconconono (mi-) n. nto yetelele, kota, ka mutala.

mucoocoo n. nombolo ya mafu atiswa kapa atisizwe ki sesing'wi.

mucowalinoha n. litolwana zekimanyana zebeiwa ki mufuta wa sicecani sesifumaneha mwa mushitu ni kwa mukulo kapa mane mwalibala, zeciwangwa ki linoha.

muelembo n. (-elemba) old.l. mukwa wakuzamaya-zamaela lika zesina tuso hande, zeswana sina zakuzamaya ulekula balikani bahao, mane nikueza lika zeng'wi zekutabisa, mi fokung'wi usiya misebezi yangana yeneuswanela kueza.

mueteleli (baeteleli) n. (-etelela) 1. mutu yazamaisa.

muenyi (baenyi) n. mutu yatile ku mina kutopota kapa kutomibona, kapa yafitezi feela mwa sibaka samina haali mwa musipili wakuya kokung'wi, hakuna taba nji ki ndambo kapa ki mutu feela.

mueteleli (baeteleli) n. (-etelela) mutu yazamaisa babang'wi ka kubabulelela zebaswanela kueza, ni kubalukiseza liswanelo zabona.

muezalibi (baezalibi) n. (-eza) mutu yaeza likezo zefosahalile fapilaa mulimu.

mufaho (mi-) n. sico kapa lico zazamaya ni zona mutu haali mwa musipili.

mufelang'eke n. (-fa) old.l. makeke. tau ni kwena halina mufelang'eke kwaneku la kamunu.

mufetelo n. (-feta) mukwa woo mutu afeta sico kapa sika ka wona.

mufetelo wa nalumino iwakutabaula lico mwa poto.

mufeto n. (-feta) mabisi afetilwe ni kuzwisiwa mafula akutola. mufeto wawawata. Sina, buhobe bwaka nikabufuzelisa ka mufeto.

mufikela, mufikelwa n. libelenge lakutibana hahulu mwa lingo.

mufilifili (mi-) n. (-filikana) muinelo omaswe otiswa ki batu babalwana kapa babasapilisani hande, ndwa, butata.

mufolo (mi-) n. bor.t. mukokolombwa kapa munkolola woyepilwe ka sikekele. (Eng. farrow)

mufoofoo (mi-) n. kota ya mibisi yebaba hahulu, ili mibisi yetusa kwakusululisa mutu yakatazwa ki likokwani mwa mba.

mufu (bafu) n. (-fa) old.l. mutu yashwile.

mufubalume (ba-) n. old.l. muuna yokopanezi ni yena musali.

mufuka n. lico zeyemi mwa simu lisina bubeke.

mufukulo (mi-) n. lico zelondile zetatehelwa mukuli kapa musali yazwa fakupepa.

mufuluhelo n. (-fuluha) mukwa wafuluha ka wona mutu.

mufuluhi (ba-) n. (-fuluha) mutu yafuluha mukolo kapa sisepe.

mufumahali (ba-) n. linzwi kapa libizo lakutekwa ka lona musali yanyezwi kapa mulena wa musali.

mufumbeleti n. (-fumba) mukwa wakufumba nako ni nako usaezi ka pilipili kapa mane usaezi seulelile kueza.

mufumbo n. muinelo wakukona kunga nako yetelele mutu asabuyeli, kakunwela mwa mezi, kapa kakukwala feela moya kakuiswala kwa lingo nikwa mulomo.

mufumbo (mi-) n. (-fumba) mukwa wakulela kueza sika, ili sika sesilukile kapa sesiyela fa mifilifili.

mufunda (mi-) n. (-funda) kulo mokufitile nto yeswana ka noha, mokuhohilwe sika, kapa mokufundilwe ka lihutu.

mufunga (mi-) n. kakang'wi ka tunto tolukabulela kuli ki tunzila totunamile ka busisani kapa ka bukimanyana, totupotolohile mwa mulala wa sika sesiswana ka botela, ni lika zeng'wi cwalo, ili bukabali bwa sika seo.

mufuse n. linto zecisa, fokung'wi kapa mane hang'ata, zekopani ni mubu, zefumaneha fokuinzi mulilo limano bulumuka kwa likota zetuka.

mufuta (mi-) n. muinelo woo sika sili kuwona, wosipangilwe kapa wosizibahala ka wona, mushobo.

mufutumala n. (-futumala) kucisa kokuzwelela fa sika, ili kucisakokuutwahala hanyinyani feela.

mufuzana (ba-) n. bona taluso ya mubotana.

muhailo (mi-) n. bupi bwakukondolisa bucwala, kuli bukauhe.

muhali (ba-) n. mulwani wa ndwa kapa lindwa zetuna, ndwalume.

muhalizo (ba-) n. musali yakopanezi muuna ni musali yomung'wi.

muhamani (mi-) n. kota yebeya litolwana za makapi apyateha feela,

mi litolwana zeo likalanga kuciwa mwa kweli ya Njimwana, ka kulica feela, kapa ka kulikopanya ni mabisi.

muhami (ba-) n. (-hama) mutu yaeza musebezi wakuhama.

muhaniwa (ba-) n. (-hana) mutu kapa simunanu sesiyumbilwe kapa sesihanilwe, siyumbwa.

muhapi (ba-) n. (-hapa) mutu yahapa sika kapa mutu yomung'wi.

muhapiwa (ba-) n. (-hapa) mutu yahapilwe. mukubonda hakuna kolupepiwa ni yena; neeli muhapiwa feela.

muhata (mi-) n. (a) nto yetelele kapa yekuswani yefumaneha kwa linuko zalifolofolo ni lihahabe, yekonahala kukutiswa kafa nikafa.

muhateleli (ba-) n. (-hatelela) mutu wa puso yemaswe, yabata kuli yena nako kaufela abe fahalimwaa babang'wi.

muhato (mi-) n. kezo yaeza mutu kwa neku la taba yezahalile, ili kezo yebonisa kutabela kapa kusatabela kwahae taba yeo haizamaile mwa nzila yecwalo.

muhau[1] n. (-hauhela) sisutu. kezo kapa likezo zende zeweza ku mutu, sishemo, lilato.

muhau[2] n. kuyema kwa pula haseinelile mazazinyana, kuli mane batu sebabilaezwa ki muinelo ocwalo, linanga.

muhedeni (ma-) n. bor.t. mutu yasakeni keleke ifi kapa ifi ya Mulimu kana Bibele yahanisa balumeli kuitama bulikani ni mahedeni nji? (Eng. heathen).

muholu (mi-) n. yeng'wi ya lika zemwahalaa mubili, mokuyofitelanga lico zaca mutu kapa folofolo pili lisikafetuha mutabani mwa mba.

muhoto (mi-) n. kota yetiile hahulu, yekopanyize ni bukiti, ya miutwa yemituna ni butelele, yebetiwa minsi ni lika zeng'wi zetokwa likota zetiile sina yona.

muhuhu n. lifulo lelibanga fahalimwaa mabisi ahamiwa kapa asazohamiwa kwa komu..

muhuluhulu (mi-) n. kota ya tuutwa totunyinyani totukopami yebeya litolwana zebizwa mahuluhulu.

muhuma (mi-) n. sipi yetuna yetulilwe sipapalala ni kukwesiwa mwa mufinyani, yesebeliswa kwa kulima masimu ni kuyepa misima, mi hang'ata isebeliswa hahulu ki basali.

muhupulo (mi-) n. (-hupula) sika kapa taba yana ni yona mutu mwa pilu ka nako yeo, munahano, mulelo. Sina nina ni muhupulo wakunyala Mukwengo.

muhuwo (mi-) n. (-huwa) pulelo kapa taba yebulelwa kakuihasanya kuli sicaba sieze sesing'wi, kupo yefitiswa ka mukwa ocwalo, zibiso, temuso. Sina, kuutwahalile muhuwo ooli kweli yetaha Mulena wafuluhela.

muhwahwa (mi-) n. kota yebeya litolwana zebizwa mahwahwa.

muikaci (ba-) n. (-ikaca) mutu yaikaca kapa yaikuhumusa, muipi.

muikaco, buikaco n. (-ikaca) mukwa kapa bupilo bwakutalima mutu yomung'wi sina sikuba, kuti wena ki

wena mutu hande, mane nizaeza limasila, zeweza wena ki zona zende, muikungo, muikuhumuso.

muikamaeli (ba-) n. (-zamaya) lihule la musali. musali yataha mo ki muikamaeli yomutuna.

muikuhumuso n. (-ikuhumusa) bona taluso ya muikaco.

muinyandeli (ba-) n. (-nyanda) mutu yapila ka butaata bakeng'i sa kutokwa sesing'wi mwa bupilo bwahae, kapa kabaka la kolofalo yana ni yona, mi kabakaleo, upalelwa kueza zebaeza babang'wi.

muipanguli (ba-) n. (-ipangula) mutu yazwile mwa sikwata sababang'wi, hang'ata ili ka mulelo wakubafetuhela, kapa kakusalata feela kuina kapa kupila ni bona.

muipi (ba-) n. (-ipa) mutu yaipa kapa yaikuhumusa, muikaci.

muipo n. (-ipa) muikuhumuso, muikaco. hang'ata muzamaelo wa mutu yana ni muipo wazibahala.

muipumaneli (ba-) n. (-fumana) mutu yana ni lika zeng'ata zafumana ka buikoneli bwahae, mufumi, mbombo.

muisilingo n. (-isilinga) mukwa wakufita-fita mutu kwa tuko inge umungunyuta-ngunyuta; silambeti.

muitati (ba-) n. (-itata) mutu yaitata kapa yaikuhumusa.

muiziniko, buiziniko n. (-isinika) bor.t. muikuhumuso. (ki SiTokaleya)

muka (li-) n. kokwani yenyinyani yeluma, yena ni mafufa amane, yebupanga linonsi.

mukaba n. mufuta wa mwanja oneuzibahala ka kubaba hahulu oneuopisa.

mukaba n. (mi-) lisila laitama mwa mba musali yapuluhile kapa yashwile hahulu tala, kuli kuti aikutwe inge yacile sesing'wi.

mukabo (mi-) n. (-kaba) lisila kapa sitino sesilekiwa kapa sesitiniwa ka mulelo wakuikabisa

mukaiso (mi-) n. (-kaya) muhala otamiiwa sitole kwa mahutu kuli sihamiwe.

mukaiwa n. (-kaya) bupi bwa mbonyi yakusitisa ka sikayo.

mukakani (mi-) n. kota ya miutwa yemisweu, yefumaneha hang'ata mwa mubu otiile, oswana sina mubu.

mukakashi (mi-) n. mulumo wasika sanata-nata mulizi fa mulupa kapa kulo kaufela fokuswanela, ozamaelela ni ni mulupa kuli pina iutwahale hande.

mukako n. (-kakula) ndondo kapa nkwana yesikaitusiswa kale.

mukakutuli (ba-) n. (-kakutula) mutu yalika.

mukala (mi-) n. folofolo yetunanyana yepila mwa mataka, ya mubala omunsu mi ica hahulu litapi ni likuhu.

mukalani (mi-) n. lishendo la nja yeotile.

mukalululi (ba-) n. (-kalulula) mutu yazwisa yomung'wi mwa manyando ali kuona.

mukalululi (ba-) n. (-kalulula) mutu yanwelaliungwa kapa maungwa asanwezwi kale.

mukamba (mi-) n. kalulonyana yepumehile kapa yezwile kwa nama ya tapi yetatehilwe kapa yebesizwe.

mukamelo (mi-) n. (-kama) mukwa oo mutu akama mutu yomung'wi ka wona.

mukami (ba-) n. (-kama) mutu yalwanisa mutu yomung'wi ka kumukama.

mukamo n. kukoloba kwa mubu kapa, nihaike kubulelwa cwalo kasiwela, kwa lisila lelisika koloba hahulu, munjuu.

mukanda[1] n. mukwa wakufulumanisa bana ba bashimani ka ona, oeziwa ki MaLubale ni MaMbunda, mane ni mishobo yeming'wi mupato.

mukanda[2] (mi-) n. mpo yafa muuna makwenyanahae, ili kubonisa buitumelo kwaneku la likezo zende zamuezeza mwaa bona.

mukangafuba n. old.l. mukwa wakusakatala kapili haweza kezo yeswana kaya kubina kapa kubapala ka kutulaka, mane ni likezo zeng'wi zetokwa kunyungana kwa mubili.

mukanjo (mi-) n. mufuta wa sitino sa butelele bobufita nikwa mahutu, sesitiniwa ki bazamaisi ba likeleke zeng'wi za mulimu, mane ni batu babang'wi babatokwiwa kueza cwalo ki musebezi obaeza.

mukata n. libizo leling'wi la mboma, ili leo likuta-kutelwa kubulelwa ki mutu yakatana noha yeo mwa naheng'i

mukata (mi-) n. kalulo yafahalimwaa mubili wa komu ni lifolofolo zelukiselizwe kuba ni nto yecwalo, yebuiwa fateng'i folofolo haishwile.

mukatalo n. (-katala) muinelo wokona kupaleliswa mutu kapa sika kuzwelapili kusebeza kapa kuzamaya bakeng'i seo silukela kupumula.

mukatamubundululo n. (-bundulula) musitelo wabulalu. Sina, mauza ki amande kakuli, usasita feela mukatamubundululo, wakalisa kukuma.

mukatu n. (-katuka) old.l, mali alifiwa bashemi ba munyaliwa pili mwanaa bona asikaya kale kwa manyalo zazi laya.

mukatulusi (ba-) n. (-katulusa) mutu yautwisa hande kapa yakatulusa mutu yomung'wi ka makande atabisa.

mukatumbi adv.t linzwi lelisebeliswa hakubulelwa kuli nako yekuma fakulikuli ifelile kapa ikafela cwalo sika sesicwana ni cwana inge siezehala.

mukau n. butuku bwa sihule bobukona kuutwisa mutu butuku mwa liteka n kumushamisa mali.

mukaupelo (mi-) n. (-kaupa) mukwa kapa nzila yeo mutu akaupa batu babalwana ka yona.

mukaupi (ba-) n. (-kaupa) mutu yakaupa babang'wi.

mukayo n. (-kaya) mukwa wakusileleza ka wona mutu ka kumupazeza mulyani kuli yakamubulaya kaufela, ni yena ashwe, muyenabo.

mukeke (mi-) n. sicelo sa kamunu, sesiezizwe fa senke, kapa mane sakuipetela fa kota ili yena.

mukekecima n. old.l. pilu yende yetezi sishemo, pilu ya mutu yautwela babang'wi butuku, makeke, pilutomoha.

mukekelelo[1] n. (-kekela) mukwa oo mutu alima kapa akekela ka ona.

mukekelelo[2] n. (-kekela) mukwa woikekela ka wona kuhu.

mukekezwa (mi-) n. kulo fokuapuzwi milili ka kama, kuekeza kwa bukwala bwakuikamuna, mi ki mukwa woneweziwa kw akale.

mukele n. (-kelyeka) mataka a mbonyi, ni lika zeng'wi zeswanela, aciselizwe kutatehisa masunso alukiselizwe kuapeiwa ni lika zecwalo.

mukelete (mi-) n. yeng'wi ya likota zetiile hahulu, yekopanyize ni bukiti, yebetiwa milamu ni lika zeng'wi zeng'ata.

mukeme (mi-) n. mezi zashashize a mbonyi yakuombeka, kapa lico zelondile zetatehisizwe ka mezi ao, mwandu.

mukenga (mi-) n. (-kengama) sibaka sakwamatukwaa lisa kapa nuka, sakwatukwaalikamba.

mukenge (mi-) n. kota ya mibisi yebizwa makenge, ili mibisi fokulukiwa mafula, makunda, mane ni lika zeng'wi cwalo.

muketa (mi-) n. komu yeseisupesi; kapa, ka mubulelo omung'wi, komu ya mucembele.

mukete (be-) n. linzwi lelisebeliswa hakusa bulelwi mutu fa libizo, lelibeiwa mwa sibaka sa libizo la mutu, ngete.

muketu n. (-ketuka) sika sessikomokiwa hahulu ki batu bakeng'i sa bunde bwasona kapa kamo sibona halela kaufela.

mukibelo n. (-kibela) lizazi la busilela halukalela kubala kula mubulo, kapa la busupa halukalela kubala kula sunda.

mukishi, mukisi (mi-) n. butuku bobutuna bobuunga nako yetelela mutu asafoli.

mukita, n. bukima bwa sika sasipapalala. Sina, kubo yahao ina ni mukita kufita yaaka.

mukiti n. (mi-) nako yakuitabisa kakubina nikuca kapa kunwa, kubonisa kuli kunani nto yabutokwa yezahala.

mukobelo[1] n. (-koba) mukwa oo mutu akoba ka ona sika mwa cika.

mukobelo[2] n. (-koba) mukwa wakoba kapa wakobya ka wona mutu.

mukobocelo n. (-koboca) mukwa oo mutu akoboca mota ka ona.

mukoboci (ba-) n. mutu yakoboca kapa yamatisa nto yeswana ka mota; dilaiba.

mukoboco (mi-) n. (-koboca) nto yeswana ni mwaalo, ili yaswalelelanga mumatisi wa mota haeza musebezi wahae, mi ki yona yekonisa motikala kusikululelwa koilukela kuya kaufela.

mukokolombwa (mi-) n. musima womutelela wafafasi woyepilwe ki mutu kapa mezi a pula.

mukokoteli (ba-) n. (-kokotela) mutu yanatela kapa yakokotela nto yeswana sina ndu ya masenke, mane

ni lika zeng'wi zekokotelwa ka mukwa woswana, munateli wa ndu.

mukokotelisi (ba-) n. (-kokotela) mutu yatusana ni mukokoteli.

mukokotelelo n. (-kokotela) mukwa wakokotela mutu sika ka wona.

mukokotelo n. (-kokota) mukwa kapa nzila yeo mutu akokota ka yona.

mukokoti (ba-) n. (-kokota) mutu yakokota.

mukokoto (mi-) n. kalulo ya mubili wa mutu yakwamulaho, yafahalimwaa folofolo, kapa ya lilaho la mukolo..

mukolo (mi-) n. sika sakubeta fa kota yetuna ni butelele, sa kufuluha teng'i batu.

mukolobezi (ba-) n. (-kolobeza) mutu yakolobeza mutu kapa batu babang'wi. Sina, zazi lene lukolobezwa nekutile batu ba likeleke zeng'wi.

mukoloko (mi-) n. (-kolohana) nombolo ya lika zekonahala kubaliwa silising'wi ka silising'wi.

mukolozwani n. kahahabe ka kaswana ni hopani ka kapila mwa mandu ni naheng'i ka kaseta.

mukoma (mi-) n. mufuta wa kota yehula ka butelele ni kunama, mane ni kutokwa makolwa, yesisaninyana kwalisina nikwa njongonjongo, munganda.

mukombe n. nako yeo mutu asinyeza fakueza sika, tiyeho, kakuti. Bona kuli mukombe waluna hauci nama kakuli ukashwa.

mukombela (mi-) n. mukombwe osali omunyinyani.

mukombo n. mutu kapa simunanu sesikataza kapa sesisa latiwi hande bakeng'i sa mikwa yasona yemaswe, kapa kamosiinezi feela kusitalima ka meeto.

mukombwambwi (mi-) n. kota ya mukombwe yesali yenyinyani.

mukombwe[1] (mi-) n. kuhu ya muuna. fa likuhu zaka ki fokutokwa ni mukombwe. Sina, mikombwe ikalanga kulila malungasiku.

mukombwe[2] (mi-) n. mufuta wa kota yena ni tuutwa, yefumaneha hang'ata mwa mubu wa lizulu, mi mibisi yayona ki mulyani wa siina.

mukombwe[3] (mi-) n. simela sesibatonama inge toze, kono sona sikopanyize ni kuya mwahalimu, sa mibisi yelembutuka kuitafuna, mi silumelwa kuli ki mulyani wa siina, kuya ka kulembutuka kwasona.

mukomena (mi-) n. sibakanyana sesilimiwa sina suuba, fokuyumbelwa ngulu. nina ni mikomena yemibeli ya ngulu.

mukona (mi-) n. kota ya miutwa yebizwa mukona.

mukongo n. kalulo yetisa muzikinyani mwa njenje ya musali mi ikwa halimu a litoci, kaliyoliyo, kabapaliso.

mukonjekelo n. (-konjeka) mukwa woo mutu abindela kapa akonjeka yomung'wi.

mukonjo (mi-) n. mufuta wa sico senesieziwa kwakale fa mbonyi yenca yakukobola, mi nesi takatiswa mwa poto nako yetelele, kufitela sibuzwa ni kueza sitipwitipwi.

mukopano (mi-) n. (-kopana) kuba hamoho kwa batu babang'ata kapa babang'atanyana babaambola kaza taba yeng'wi.

mukope n. (mi-) nto yebeiwa ki toze, yeshwa kakupyateha sina botela, ya musima mwahalaa yona kaufela, ya toho yelukababapanya ni sibupeho sa lihwahwa, hang'ata ya maswalelo amatelelenyana asikami, yepunyizwe ka butuna kwa toho yayona;

mukosi (mi-)n. muhuwo omutuna. .

mukoteli (ba-) n. (-kotela) mutu yakotela kapa yahanisa namani kuanya.

mukoti (mi-) n. kalulonyana ya sibyana sesiswana ka komoki, ni libyana zeng'wi zelukisizwe cwalo, kwaswalela mutu hananula sibyana seo.

mukoti (mi-) n. musima omutunatuna otungile, oyepilwe mwa mubu ki batu ka lipangaliko za mukuwa, mi kuona kulafiwa butale.

mukotokoto (mi-) n. sibaka sa bucwala bobusweli kunwiwa kapa bobulibelezwi kunwiwa ki sicaba, mupanda.

mukowa (mi-) n. muinelo wa batu kapa wa lika zepila ka mukwa obatoswana kapa mane oswana ka nzila yeng'wi.

mukubekube adv.t ka sabo feela yakuikalelwa. Moola nawile mukubekube habona mutala wa ngwe.

mukubele (mi-) n. mufuta wa mulupa omukushwani oliziwa kafa ni kafa, wa lisuba fahali, sitendewa.

mukubilu n. (-biluka) old.l. mukwa wakukona kuipetula sika sisili kuzwa mwa sibupeho sahao.

mukubonda (bo-) n. (-bonda) old.l. mutu yaipulaile ili yena, muipulayi.

mukubu n. (likolo) ki silama seo sili fa mba ya folofolo ili kubonisa foo mwana wacela asali mwa mba ya mahe.

mukuku[1] n. bucwala, malopa. ki nto yekomokisa kubona mwanana yakuma fa inge akozwi mukuku.

mukuku[2] (mi-) n. od.l. mukombwe kapa simikata.

mukulela (mi-) n. mubamba wa macacani kapa sizwezi sesipotolohile simu, hakukonahala, sesipumakezwi handende kwahalimu.

mukulelo (mi-) n. (-kula) mukwa kapa nzila yeo mutu kapa sika sikula ka yona. Sina, mukulelo wa Nakamui seusabisa.

mukuli (ba-) n. (-kula) mutu yakatazeha kapa yakula.

mukulisi (ba-) n. (-kula) mutu yababalela mukuli, yana ni mutu yakula.

mukulo (mi-) n. kwa matuko kapa kwa mafelelezo a mushitu, sihulu kwa lineku leo minzi ifumaneha teng'i mi kuna ni lyabwa.

mukulu (ba-) n. (-kula) old.l. linzwi lakukuteka ka lona mutu mwa lipulelo, lelitalusa yomuhulu.

mukulwambula (bo-) n. old.l. mutu yaziba za pula kakuca mulyani wayona, yomuhulu wa pula, sitondo.

mukulwange n. old.l. muhulwanaaka.

mukulwani (mi-) n. simela sa matali amateleletelele ashengile kwa lingo,

sesilukisiwa lisebeliso zeswana ka lizuma ni maselo, ni zeng'wi zeng'ata.

mukulwani (mi-) n. muuna yasali yomunca, mutangana.

mukumanga (mi-) n. mukeke wa mulena. Sina mukumanga oo uswanela kuisiwa kwalienga. mikumanga ilukela kukena nako kaufela.

mukumbeleti n. (-kumbela) old.l. mukwa wakukona hahulu kukupa lika kubabang'wi.

mukumbi[1] (mi-) n. boya bobung'ata-ng'ata bobufumaneha fa ngele ya tau ni lifolofolo zeng'wi zelukiselizwe kuba ni nto yecwalo.

mukumbi[2] (mi-) n. old.l. batu babang'atang'ata babainzi fa sibaka silising'wi, silundwamanje.

mukumbu (mi-) n. old.l. kota ya matali aabani ka sibeli, yebuliwa makumba, mupondopondo.

mukumene n. (-mena) old.l. kumela kwa sika sesiimelela feela sisikacaliwa ki mutu. mango ye hakuna yalukela kuizeka bakeng'i sa kuli ki mango ya mukumene. mbonyi yeselukalile kuca kiya mukumene.

mukumuca (ma-) n. bona taluso ya likumuca.

mukunda n. (-kundama) kulo fokuipatile, fokukona kuina sika sisa bonwi ki batu kapa kunelwa ki pula, haiba kunela pula ka nako yeo.

mukundekwa (bo-) n. (-kundama) old.l. mutu yapatilwe kokusa fitafiti batu, yabeilwe mwa sibaka sahae alinosi.

mukundi (mi-) n. muhala kapa sika kaufela kokuhukelwa litapi.

mukungo n. sipani kapa munyololo walisinyi.

mukungu (mi-) n. nzila ya likubu. kabaka lakusaba mulumo wa tobolo, likubu nelitimelezwi mukungu wazona kuliba kusili. kuzwa fa kuya kalongola kuna ni mikungu yemilalu ya likubu.

mukungulu, n. kubasiyo kwa sika kapa lika mwa sibyana, ki kuli, sibyana seo siinzi feela kusina sesifumaneha mwateng'i.

mukunyandela (bo-) n. (-nyanda) old.l. bona taluso ya muinyandeli.

mukunyi (mi-) n. old.l. mutapi wa mazwii.

mukung'u[1] (mi-) n. mbonyi yekwa mutose, kukopanyeleza ni mutose kasibili;

mukung'u[2] (mi-) n. yeng'wi ya likota zesebeliswa hahulu kwa milyani ya sintu, ili yeo mibisi yayona iitusiswa kwa silelezo ya mubili, mane ni kwa lika zeng'wi zeng'ata.

mukusalu, mukushalu (mi-) n. (-ishalula) tapi kapa nama yaca mutu kuli autwe hande mwa hanu bakeng'isa kuli unwile bucwala kapa kukula, kapa kabaka lakuli nto yeo saicile kale, mi uishukezi.

mukushangu n. (-ishangula) mukwa wakuzwa fa sibaka fouina kuyopila kusili.

mukisi (mi-) n. kota yetiile hahulu yebetiwa mikolo ni kupazaulwa mapulanga ayaliwa fa njanji, mane ni kusebeliswa mwa linzila zeng'wi cwalo.

mukuto n. (-kuta) kusautwa kokufietelezi, kwakukona kulwaha nihaiba yomuhulu ku wena, bubangoko.

mukuyakela (bo-) n. (-yaka) old.l. mutu yaicahezi wahae munzi, yesi yomung'wi waba munzi oo kapa waani.

mukuyoyisa (bo-) n. (-yoya) old.l. mutu yapila bupilo bwakuiponela

mukuyu (mi-) n. old.l. bona taluso ya mucaba.

mukuyunu (mi-) n. (-yunuka) old.l. litalo la noha yeicebuzi. wo ki mukuyunu wa mbumbe. na hanisikafumana kale mukuyunu womezi.

mukuywe n. (-kuyula) mukwa wakukuyulanga kapa kulatulanga lico zeuca kapa mane libyana zeufiwa, kuli kuti haulifiwangwi.

mukwa[1] n. (mi-) womung'wi wa miinelo kap alikezo za mutu kapa za folofolo.

mukwa[2] (mi-) n. nzila yeo sika siezahala ka yona.

mukwa[3] (ma-) pref. linzwi lelibeiwa kw amakalo a sibaka sazwa mutu, ili kutalusa kuli mutu yoo usimuluha ona kwa sibaka seo.

mukwa[4] (mi-) n. kota yeitusiswa hahulu mwa musebezi wakubeta ni kupanga lika zeswana ka lilimba, lipula, mimbeta, nizeng'wi zeng'ata, mulombe.

mukwae (mi-) n. mwanaa mulena, ili mwana wa musali. *Batu babulela kuli Sepiso ki mukwae, kono na hanilumeli cwalo.*

mukwaezi (ba-) n. (-kwaeza) mutu yakwaeza kapa yazamaisa mapulu kapa mane mutu yomung'wi inge asweli pafa.

mukwalelo[1] n. (-kwala) mukwa kapa nzila yeo mutu akwala sikwalo kapa akwalela likomu mwa mulaka ka yona.

mukwalelo[2] (mi-) n. (-kwala) kota yekwaliswa kwa mulaka.

mukwali (ba-) n. (-kwala) mutu yakwala sikwalo kapa nto kaufela yekwaliwa.

mukwaliyala (ma-) n. ng'aka yabina ka mashamba nika libiniso zeng'wi cwalo.

mukwamanyinga (ba-) n. mulikani yomutuna, yasaswana sina mutu wakupepwa ni yena.

mukwangemushemi (bakwangebashemi) n. muuna kapa musali yapepa mukwenyanahao; mi ka sizo, mushemi yoo haumusabi, ki walisomo lahao.

mukwang'uli n. pilu yebubebe yekona kuhapeleza mung'aa yona kuca sico sasikafiwa, busholi bwa mufuta ocwalo.

mukwasha (mi-) n. mufuta wa saapalo senesibonahala linako zakwamulaho, sesieza lilata kusiswala ka mabanga, sesitelelenyana fa mubili ni mazoho amatelele hape, mi nesitinwa kuisileleza kwa pula.

mukwazo (mi-) n. (-kwaza) lilumo lelituna.

mukwazo n. (-kwaza) musebezi oeziwa ka nako, oswanela kufela ka nako yetomilwe.

mukwe (mi-) n. kota ya makumba amande hahulu nikutiya.
mukweela (mi-) n. nyunywani ya mubala owela kwa buseta ni ng'andatalukeke, yelumelwa kuli yatolela haiba itundamena kulilela mutu fabukaufi.
mukwena (mi-) n. kota ya miutwa mubili kaufela, ya makakalapa fahalimu inge kwena.
mukwenyani (ma-) n. muuna yanyezi mwanaahao, kapa musali yanyezwi ku mwanaahao.
mukwepulelo n. (-kwepula) mukwa woo komu ikwepula ka ona.
mukwesezo n. (-kwesa) mukwa wakwesa sika mutu ka wona.
mukwesi (ha-) n. (-kwesa) mutu yakwesa capu kapa muhuma mwa mufinyani.
mukweso (mi-) n. (-kwesa) nto kaufela yekwesiswa muhuma kapa muwayo kuli usike wakuleha kapa kushokoka.
mukwetunga (ba-) n. muuna yanyezi musali yasimuluha kwa lusika lwa silena, ishee.
mukwii (mi-) n. kulo folikokonyani kapa foliputani hanyinyani lisila bakeng'i sa kutapisiwa kapa kusabulukiwa hande, kwandaa kuliotolola ka simbi yecisa.
mulaha n. buloko kwa likomu bobuomile, bobuinzi kakuhasana mwa mulaka kapa kulo fonekuyemanga mukaka, musutelo.
mulahelo n. (-laha) mukwa walaha ka wona mutu mbola kapa sika kaufela salaha.
mulahi (ba-) n. (-laha) mutu yalaha mbola kapa sika sakalaha kaufela.
mulai (mi-) n. sicakacaka kapa likapa lelinyinyaninyana lelipunyizwe lisuba kuli lieziswe lilata ka kunyungiwa kuli litoze kapa macwe amwateng'i alile hakuopelwa lipina
mulaka (mi-) n. sibaka sesiyahilwe sikwenda ka likota, mokulobala likomu kapa limunanu kaufela zeswanela kuyahelwa sibaka sesicwalo
mulala (mi-) n. ngongola (noha) yesali yenyinyani.
mulala (mi-) n. kalulo ya mubili yemwahalaa maheta ni toho, ili yona yekonisa mutu kapa sika kutalima kafa ni kafa.
mulalambinda n. sikwata sa linaleli zebonahalanga mwa mundandwe.
mulalambuwa n. old.l. sibaka sesiitulezi feela kusina yasilima kapa yayahile fateng'i.
mulalekwa n. (-lakeka) old.l. mukwa kapa mabibo akukona kulobaza mutu buloko bobutuna, nikueza seulata kaufela fa mubili wahae yena asautwi.
mulalelo (mi-) n. (-lalela) lico za manzibwana. kacenu mulalelo waluna ki ngulu yalikita.
mulali[1] (ba-) n. (-lala) mutu yaeza kapa yalala mubamba fa pampili ka sing'oliso, kapa yaeza mufunda fafasi ka sika kapa ka lihutu.
mulali[2] n. tatu
mulamowe (ba-) n. muuna yanyezi kezelahao; musali yanyezwi ku munyanahao kapa ku muhulwanahao.

mulamuleli (ba-) n. (-lamulala) mutu yalamulela kapa yahanisa batu kulwana ka kubakauhanya.

mulamwabo (ba-) n. muuna yanyezi kezelaa bona; musali yanyezwi ku muhulwanaabona kapa ku munyanaabona.

mulamwange (ba-) n. muuna yanyezi kezelaka; musali yanyezwi ku minange kapa ku mukulwange.

mulamwaye (ba-) n. muuna yanyezi kezelahae; musali yanyezwi ku munyanahae kapa ku muhulwanahae.

mulamwenu (ba-) n. muuna yanyezi kezelaa mina; musali yanyezwi ku munyanaa mina kapa ku muhulwanaa mina.

mulamwetu (ba-) n. muuna yanyezi kaezelaa luna; musali yanyezwi ku munyanaaluna kapa ku muhulwanaaluna.

mulanganena n. (-langana) old.l. mukwa wakulobala-lobala feela.

mulangu[1] (mi-) n. sipi yeliziwa ka sipi yeng'wi, ili kubizeza batu kwa mukopano, mane nika mabaka amang'wi cwalo.

mulangu[2] (mi-) n. kota ya miutwa, ili yeo litolwana zayona lieziwa likoma za kwai ni malangu akubinisa.

mulao n. (mi-) nto yabutokwa yetomiwa kakung'olwa kapa nihaiba ka kubulelwa feela ka mulomo.

mulapani (bo-) n. mutu yasina mandamino hande, wa mushelukela.

malapelelo n. (-lapela) mukwa woo mutu alapela ka wona.

mulapeli (ba-) n. (-lapela) mutu yalapela kapa yakena keleke ya mulimu, mulumeli. nihamumubona cwalo, ki mulapeli yomutuna.

mulapo (mi-) n. sibaka sesikuswani kapa sesitelele sa mezi akalanga hang'ata nako ya mbumbi, fokukonahala kapa fokuswanela kuyemiswa liandi kapa kuteiwa makuko hakusana ni mezi.

mulatiwa (ba-) n. (-lata) mutu yalatiwa kapa yaolisiwa hahulu; nyazi.

mulaulelo n. (-laula) mukwa woo mulauli alaula a wona sika kapa mukuli, babang'ata habalati mulaulelo wakuyobulelanga ni linyazi zababang'wi.

mulauli[1] (ba-) n. (-laula) mutu yabatisisa sesikataza mutu yomung'wi ka tusoo ya taula, ng'aka, sinuhi.

mulauli[2] (ba-) n. (-laula) musole yana ni maata akukona kulaula kapa kufungula likolo la masole babang'wi kuli liye kwakulikuli liyosileleza sibaka seo kwa lila.

mulauli[3] n. mutu yafa taelo ka mulao kuli sika sipetiwe.

mulaulisi (ba-) n. (-laula) mutu yakupa tuso ku ng'aka kuli amutaluseze sesimukataza kapa sesikataza mwanahaboyena.

muleki (ba-) n. (-leka) mutu yaleka sika. baleki ba likomu mazazi a seeli babang'ata hahulu mwa Bulozi.

mulekisi (ba-) n. (-leka) mutu yalekisa sika kapa lika.

muleko (mi-) n. (-leka) sika sesilekiswa.

mulekuli (ba-) n. (-lekula) mutu yalekula mukuli kapa yapotela

yomung'wi kakubata kuziba mwazuhela.

mulelengwa (mi-) n. busunso bwa ndongo kapa bwa mingongo kapa bwa ngongo.

muleli (ba-) n. (-lela) mutu yahupula kapa yalela kueza sika.

muleli (ba-) n. (-lela) old.l. mutu yauta kapa yababalela simunanu kapa mutu yomung'wi, mauti, mubabaleli.

mulelo (mi-) n. (-lela) sika sahupula kapa salelile kueza mutu, muhupulo.

mulelu (mi-) n. milili yakwa mutabali.

mulemanango (mi-) n. old.l. mufuta wa kota yeo fa litolwana zayona kueziwa nango.

mulemelo n. (-lema) mukwa walema ka wona mutu sika.

mulemi (ba-) n. (-lema) mutu yalema sika.

mulemuni (ba-) n. (-lemuna) mutu yaalafa mukuli kakumulemuna.

mulena (ma-) n.mutu wabutokwa yazamaisa sicaba ka mukwa wa sizo, kakusiezeza liswanelo zasona, mi ni sona simufa likute lelimuswanela.

muleneng'i (mi-) n. tolopo yabutokwa kapa yetuna mwa naha mokupila mueteleli wa naha, mokukopanezi makolo amatuna a muso.

mulenga[1] (mi-) n. yeng'wi ya likota zefumaneha kwa njelelo kapa kwa mukulo, yebeya tunto totunyinyani, ili yeo babaiyeziseli baibeta maswana likota.

mulenga[2] (mi-) n. nzila ya lifolofolo zepila mwa naheng'i bukaufi ni nuka kapa lisa.

mulenga[3] n. bunyinyani bwa liito lelisa likani ni leling'wi.

mulengo n. (-lenga) musitelo wapili. Ili okalelwa kusefiwa kapa kuulusiwa.

mulengwambula (mi-) n. (-lenga) old.l. kota yelengilwe ki pula.

mulenzele (mi-) n. lihutu, hakubulelwa kazakulilahisa sika.

mulepo (mi-) n. lihutu, hakubulelwa ka zakulilahisa sika.

mulepo (mi-) n. lisila laitama musali mwa teka lelipata ni sitino satinile mwahali sina sitenge.

muleta n. lilumbatina la mueteleli wa kuta ya Libonda.

muleukela (-leuka) n. mubonahalelo wahang'wi feela mutu kapa sika hasifita bukaufi ni yasiboni, mubelu.

mulezele (mi-) n. bona taluso ya mulenzele.

mulibeleli[1] (ba-) n. (-libelela) mutu yalibelezi kubona kapa kufumana sesing'wi.

mulibeleli[2] (ba-) n. (-libelela) mutu yamamela kapa yalibelela sika kakusiinelo, mukanteli, mupolisa.

mulicaba (bo-) n. mutu usili yelusapepwi ni yena, mului, muzwahule, muzamayi.

mulicalibata (bo-) n. (-ca) mutu yaca sico sasikasebeleza, yasifumani inge silukisizwe kale kibasili.

mulikani (ba-) n. mutu youtwana ni yena; yaali, komuya kaufela mubababeli, zamueza kaufela mulieza hamoho.

muliko (mi-) n. (-lika) butaata boo mutu akena ku bona ka mutu yomung'wi kapa ka bufokoli feela bwahae, ni ka mabaka amang'wi cwalo.

mulilabula (bo-) n. (-labula) mutu yatisize kapa yalabuzi taba kapa litaba, kamita ili litaba zetuna, mulishelula.

mulilela (mi-) n. (-lila) kota yefumaneha mwa mushitu nimwa libala, yezwanga njilela yelamatela, mi mibisi yayona ki mulyani wosebeliswa mwa linzila zeng'ata.

mulilelo (mi-) n. (-lila) mukwa oo sika silila kaona. mulilelo wa libobo ubatoswana ni wa mbututu. linyunywani lina ni mililelo yeshutanashutana.

mulili (mi-) n. kakang'wi ka tunto totusisani totung'ata-ng'ata totukwa toho ya mutu, totusileleza mutu kwa lizazi ni silami, totuzusiwangwa kapa kupumelwa ka sikele, mane nikubeulwa ka kabemba.

mulili (ba-) n. (-lila) mutu yalila, sihulu yalila mufu.

mulilima (mi-) n. simela kapa limela zamwa mezi zefumaneha hang'ata mwa mubu wa sileze, kamita zehula kulikanelela ni butungi bwa sibaka seo, kakuli lina n kubonahala ka lipalisa zazona.

mulimelo n. (-lima) mukwa woo mutu alima ka ona.

mulimi (ba-) n. (-lima) mutu yalima simu, sihulu yazibahala ka musebezi ocwalo, njimi.

mulimu[1] n. muezi walihalimu ni lifasi, mane ni zemwateng'i kamukana, ili yoo libupiwa kaufela lipila ka yena.

mulimu[2] (ba, mi-) n. moya wa mufu, ili woo ulumelwa kuli uteng'i mwahalaa luna, mi ukona kueza limakazo zeulata kueza kaufela.

mulimu[3] n. mukwa wakukona hahulu kulwanisa babang'wi basika kufoseza, bulwambu, bulwani.

mulinda n. (musali) kusalatiwa hande ki muunahae yana ni musali yomung'wi hape, kakusamuezeza liswanelo zahae kakutala bakeng'i sa kutokwa hande lilato ku yena.

mulindeti (mi-) n. yeng'wi ya linyunywani zamwa Bulozi, yetumanyana fa mubili, mi ina ni mulala omutelele.

mulisani (ba-) n. (-lisa) mutu yamamela limunanu kuli lisike zaikamaela mutakafululele.

mulisezo n. (-lisa) mukwa oo mutu alisa limunanu ka ona.

mulishelula (bo-) n. bona taluso ya mulilabula.

muliululi (ba-) n. (-liulula) mutu yaliulula sika kapa mutu yomung'wi.

muliza (mi-) n. sifaha sakueza fa litolwana za mupulanga, senesiitamiwa ki basizana kale.

mulizezo (mi-) n. (-liza) mukwa woo mutu aliza ka wona mulupa kapa nto kaufela yeliziwa.

mulizi (ba-) n. (-liza) mutu kaufela yambeta kapa yaliza sika.

mulo n. nto yelukabapanya ni mezi akambile hanyinyani, yezamaelela ni busunso bwakutateha kapa bobuhalikilwe ni lika zekona kutisa mezi a mufuta ocwalo.

mulobalelo n. (-lobala) mukwa walobala ka ona mutu kapa osilobala ka ona sika.

muloi (ba-) n. (-loya) mutu yaloya ni kubulaya batu sina yena, mane ni kueza likezo kaufela zeyemi fa

kubulaya mutu yomung'wi, kalyabantu.

mulokozo n. (-lokoza) muhamelo kapa muanyezo wabubeli kwa komu.

mulokozwani n. muhamelo wabulaalu kwa komu iling'wi, ndokozwani.

mulokwambula[1] (mi-) n. (-loka) old.l. mufuta wa sicecani sesibeya litolwana za minjeke yemibeli kapa yemine mwahali, mi litolwana zeo libizwa ka libizo leliswana.

mulokwambula[2] (bo-) n. (-loka) old.l. mutu yanelilwe ki pula.

mulola[1] (mi-) n. nto yetiilenyana yeshengunuka kapa kuzwisa lifulo haibeiwa mwa mezi, yetapiwa fa mubili kapa kutapisiswa libyana.

mulola[2] n. linto zesweu zefumanehanga fa liiso fonekutuka mulilo oseutimile, zezwisiwa ni kuyolatelwa kwa naheng'i.

mulolelo (mi-) n. (-lola) mukwa walola ka ona mutu

muloli[1] (mi-) n. mulumo ozwa mwa mulomo ka moya wamwa hanu, waeza mutu haopela pina yesautwahali manzwi, hakaya komu kapa kuyemisa mapulu.

muloli[2] (ba-) n. (-lola) mutu yalolakapa yabona sika kwa buloko.

mulolo (mi-) n. mufuta wa sicecani sesibeya litolwana zenunka hande hahulu, ili zebizwa malolo, mi mibisi ya sicecani seo ki mulyani wa siina.

mulombe (mi-) n. old.l. ki kota yena ni mabala amande bona taluso ya mukwa.

mulombwe (mi-) n. nyunywani ya mahutu amatelele yesweu ni butuna fa mubili, yena ni mulomo omunsu kwa mafelelezo, omufubelu fahali ni ng'andatalukeke kwa mamelelo aona, mi ki omutelele, ya mahutu amansu ni mafufa a bunsu bobubenyabenya.

mulomo (mi-) n. kalulo ya mubili wa sika, yeamuhela lico kaufela zesica sika seo lisikafita kale mwa mumizo kuyowela mwa mba, lihanu, mulomo wa kubu ki omutuna kufita wa tau. mwanana yo kuna ni sika sabeile mwa mulomo.

mulondololo (mi-) n. (-londa) nto yelondile hahulu mi neisaswaneli kuba cwalo kwa kukamba.

mulonga[1] n. puso ya silena sa SiLozi kapa naha yetuna.

mulonga[2] (mi-) n. mulapo oo mutu ayemisanga teng'i lyandi.

mulonga[3] n. sesing'wi sa libaka zefumaneha wiko wa nuka ya Zambezi mwa Bulozi ili mwa sikiliti sa Senanga.

mulongolongo (mi-) n. (-longotoka) nombolo ya lika zezamaya mwa mundandwe, ilizebonahala inge lizwa mwa musima kapa mwa sika sesicwalo.

muloozameno (mi-) n. (-looza) mufuta wa sicecani sesibeya litolwana zesisani zensu, za libizo leliswana, zekenisa meeno haulica, mi ni tukota twateng'i tusaitusiswa kwa kukenisa meeno.

mulowa n. (-loya) butuku bwakuloisiwa.

MuLozi (ma-) n. mutu yoo bashemi bahae basimuluha mwa Bulozi, yabulela SiLozi ka mukwa wakuli ki

yona puwo ya bashemi bahae, MuAluyi kapa MuAluyana.

mulu (bo-) n. old.l. mutu yasa utwi ka lizebe, susu kapa shushu. Sina, kamita bo mulu habalati kuipulela kuli babautwi.

mului[1] (ba-) n. old.l. bona taluso ya mulozi.

mului[2] (kapa muluilui) (ba-) n. old.l. mutu usili ku wena, mulicaba, muzwahule.

muluko (mi-) n. (-luka) kulo fokulukilwe kabutelele; mubamba; mutila.

muluku (mi-) n. linto zezwa kwa bubeke bwa mauza, bwa mabele, kapa bwa mbonyi, ili bubeke bobucokoliwa bumanoseliwa mezi.

mululelelo n. (-lulela) mukwa oo mutu alulela ka ona ndu.

mululeli (ba-) n. (-lulela) mutu yalulela ndu.

mululelisi (ba-) n. (-lulela) mutu yalulela ndu ni yomung'wi kakumutusa.

mululwani (mi) n. sibaka sesifita mwahalaa masimu abapani, sesibonisa kuli ye simu kiisili, mi ye hape ki yeng'wi.

mulumbu (mi-) n. yeng'wi ya litapi zepila mwa Bulozi, yekuswani mubili ni kukola toho.

mulumeho (mi-) n. (-lumeha) lunaka lwa nkomwana lolushokozwi lisapo mwahali ni kupumiwa handende kwa mulomo, lolulumehiswa ka lona mutu yakula mwa mubili.

mulumeli (ba-) n. (-lumela) mutu yalumezi ku Mulimu, yakena keleke, mulapeli.

mulumesi (mi-) n. tapi ya meeno mwa hanu ya mayayu amasisani ni masapo amang'atang'ata amasisani hape, ya muhata omufubelu kwa bukima bwaona, womunsu kwa mafelelezo ili yebenya.

mulumiwa (ba-) n. (-luma) mutu yalumilwe kulo kapa sika.

mulumo (mi-) n. (-luma) linzwi la sika sesilila kapa sesiluma.

mulungu n. kuzwa kapa kubonahala kwalindombe zezamaya kabung'ata ka nako iling'wi, mi kubanga cwalo halizwa mwa nuka kuya kwakuzwala.

mulupa (mi.) n. sika sesituna sesibetilwe fa kota ya mulombe, sa musima mwahali opunyize kafa ni kafa, sesibeiwa mukata wa komu kapa litalo la folofolo kosibezi butuna kufita kwa muhata wasona, mi hang'ata siliziwa ka mazoho.

muluswani (mi-) n. mukeke wa lizupa.

muluta (mi-) n. nama yelundumani hanyinyani kapa hahulu fokukopanela mukokoto ni ngele ya komu.

muluta n. mukwa womaswe wakukona kuyela mutu kwa sibaka sahae kuyomulwahakela kwateng'i, kuli hakukonahala, alwane.

muluti[1] (mi-) n. nto yesa swaliwi ka mazoho yezwelela fa sika sesiyemi kapa sesilobezi kabutuna, ili yeo, haiba kiya sika sesizamaya, isasiyali mwamulaho wa sika seo, mi icincacinca maneku ka kuya ka molizamaela lizazi.

muluti[2] (ba-) n. (-luta) mutu yasweli musebezi wakuluta linzwi la mulimu.

muluti[3] (mi-) n. nto yesabonwi ka meeto kapa kuswaleha ka mazoho, yesimuluha ku mutu yashwile kale-kale, kono ibalwa kuli lupila ni yona, silumba.

mulutiwa (ba-) n. (-luta) mutu yalutiwa kapa kulutiwa sika, mwanaa sikolo.

muluto (mi-) n. (-luta) mezi amaswe azwa mwa mubili wa sika ka nsila ya buuna kapa busali bwasona, mushamo.

mulwalo[1] (mi-) n. (-lwala) sika kapa lika zashimbile mutu; mushimbo.

mulwalo[2] n. kuitwala kapa kuba ni mwana mwa mba pili asika pepiwa ki mushemi.

mulwambu n. mukwa wakukona hahulu kulwanisa babang'wi, mulimu bulwambu.

mulyani n. (mi-) nto yealafiswa mukuli kuli afole, hakuna taba kapa nto yeo kiya Bor.t. kapa kiya sintu.

mulyaoosi n. (-lya) old.l. mucelo wakuicelacela feela nihaiba tuco totusina tuso.

mulyungucima n. old.l. mukwa wakusa talimela feela sico mutu mukwang'uli.

mulyungulyungu n. (-lyunguta) kusa utwahala hahulu kwa lizwai mwa busunso kapa swikili mwa sico.

mumbalamena (bo-) n. old.l. mutu yabonisa mutu yomung'wi sishemoshemo sabuhata, kanti sabata feela ki kumuyola fa situlo kapa kumuamuha nto yabutokwa yana nı yona, mubeteki.

mumbeti (ba-) n. (-mbeta) old.l. mutu yaliza kapa yambeta mulupa kapa silimba.

mumbole (mi-) n. old.l. kota yena ni muuku fahalimwaa makwati ayona, yebeya litolwana zebizwa mambole.

mumbongo (mi-) n. kota yebeya litolwana zebizwa mambongo.

mubuma (mi-) n. mufuta wa kanyunywani kakalila ka linzwi lelituna.

mumbumelenge (mi-) n. kota yebeya litolwana zena ni minjeke yemikimanyana mwahali, zebuzwanga nako ya muunda.

mumbuti (ba-) n. mutu yatula mihuma ni licapu, mane ni lisebeliso zeng'wi za mufuta oswana, mutuli.

mumbweletete (mi-) n. (-mbweleteta) mutabani wa musululo kapa olondile.

mumbwengelenge (mi-) n. bona taluso ya mumbumelenge.

mumela (mi-) n. (-umela) mauza kapa mabele a bubeke amelile akuezisa bucwala kapa maheu.

mumeno (mi-) n. (-mena) old.l. nto yemela nikunama fafasi ni matali ayona (haiba kiya mufuta wocwalo), kapa yemela feela isanami, yebeya ngulu kwatasi, ili sico sesilimiwa mwa mubu wa mukamo nako kaufela.

muminamboma (mi-) n. (-mina) old.l. kota yetatelize kota yeng'wi yetiloimela kwatuko, ni kukoma.

mumino (mi-) n. (-mina) mungundo womutuna wakwa teka ya sitimo,

sihulu sitino sa musisi kapa selukabapanya ni musisi.

mumizo n. (-miza) (mi-) nzila ya lico ni mezi halizwa mwahanu kuya mwa mba.

-mumuna (mumunile) v.t. kuca sika usasitafuni kapa haseusitafunile haiba ki sesisa miziwi, inge umizanga feela kwateng'i mati ahao kapa mulo wasona.

mumwee n. muunko omaswe wa mutu yasika tapa kapa wa masila fa mubili.

muna n. mukwa wakulakaza lika mwa pilu, kulilunisa bang'i.

munakalali n. mufuta wa tucwang'i totubeyanga tukoto kwataasi, mi tukoto too twayebulwa ni kuciwa. Basizana nebakata munakalaali ka mazoho kacenu.

munanana (mi-) n. mufuta wa lico za bubeke bobusisani bobufubelu, zelimiwa mwa mubu wa litapa kapa lishanjo.

munanga[1] (mi-) n. sibaka sesiile mwahalimu, fokutilofelela mezi a lisa kapa a nuka.

munanga[2] (mi-) n. womung'wi wa milupa ya mulena. luna lupila mwa muleneng'i seluzibile mulilelo wa munanga.

munapa (mi-) n. kulo fokufitile kapa fokung'waluzi linala la mutu, haiba kifa mubili wa mutu yomung'wi, ka fokung'waluzi lunaka lwa komu, haiba kifa mubili wa komu yeng'wi, kono fokusikaholofala.

munati, n. (sico) muinelo wakuutwahala hande mwa hanu hasiciwa, bunde.

munati (ba-) n. (-nata) mutu yanata sika kapa mutu yomung'wi. nikakuisa ku simbuwa munati wa banana ayokuluta tuto!

mundandanyani (mi-) n. nto ya busisani bolukabapanya ni busisani bwa luloli kapa muhala, yemela ni kunama fafasi, hang'ata ili mwa mazulu.

mundandumuko (mi-) n. (-ndandumuka) kuli fosiile sibaka mwahalimunyana kwa neku leling'wi lasona, ni kuya fafasi kwa neku leling'wi hape, njetumuko.

mundandwe (mi-) n. bung'ata bwa lika kapa batu babazamaya kapa babayemi ka kutatamana, kukalela kuwapili, kuyofita ku wamafelelezo; munyololo; mutapi.

mundende (mi-) n. libala lelinyinyani la silimba, kanjangi.

mundili[1] (mi-) n. omung'wi wa milupa ya mulena.

mundili[2] (mi-) n. mulupa omunyinyani oliziwangwa hakubinwa ngomalume.

mundili[3] (mi-)n. mulumo wa sika seo mutu andumwena ka sona.

mundimunene (mindiminene) n. old.l. munzi omutuna; kubulelwa cwalo kutalusa sibaka sa mabita kakuli kubulukilwe batu babang'ata kuli ki munzi omutuna.

mundumba (mi-) n. tau yeseisupezi hahulu nikutokwa maata, yeseipalelwa kubulaya nihaiba kafolofolo kakanyinyani.

mundumbu[1] (bo-) n. muuna yalata hahulu basali. mundumbu haili.

mundumbu[2] (mi-) n. mufuta wa kota. kwandaa mundumbu, nilemile ni mungongo.

mundungwa (mi-) n. kota yeo matali ayona nakoboliwangwa kwakale, ni kuhasiwa mwa lisa kuli litapi lishwe, mi kamita ki kota yefumaneha mwa sana.

muneke n. (-neka) kupatama hahulu kwa mba, kuli mutu wateng'i nihakusi, habonahali cwalo.

munembo[1] (mi-) n. mushobo wa nyunywani yebukwala kwakulila, kuli mane kuiteeleza hahulu, yutwahala inge yeopela pina yena ni taluso.

munembo[2] n. muopeli wa sikwala haeza cwalo.

munenene n. (-nenumuka) kulelema kapa kutelela kwafafasi.

mungali (mi-) n. mutu yasina faholofezi kapa fautwa butuku, kasamulaho akukula kapa kuba mwa kozi yeneiswanela kumuziyeza ka mukwa omung'wi.

mungaluko n. (-ngaluka) mubonahalelo wakuikuhumusa.

munganda (mi-) n. bona taluso ya mukoma.

munganda (mi-) n. sibaka fobatibelezi kapa fobainzi batu ba bazamayi, babakakutela kobazwa hasebafelize kueza sebainezi mwa silalanda seo.

mungatuko n. (-ngatuka) bona taluso ya mungaluko.

mungendenge (mi-) n. musebezi waka zazi ni zazi kapa wakuzamaela kakukutakuta, kapa kulatelelwa cwalo nako ni nako; pulongilamu.

mungenyuko (mi-) n. (-ngenyuka) bona taluso ya mundandumuko.

mungole n. (-ngolangisa) muezezo kapa muezahalelo oonga nako yetelele kapa wakuswalelela.

mungoli (mi-) n. minwana yakwa lizoho haiputilwe nikunatiswa mutu, hakukonahala.

mungomo (mi-) n.sika sesituna sa senke yekima-kima, mokuinanga mafula alimotikala, mokukelwangwa mezi kapa mokukondolelwangwa bucwala hasekufelile mafula.

mungongo (mi-) n. mufuta wa kota yebunolo hahulu kuilema, ya makwati a mukita, yebeya litolwana zekima za libizo leliswana, mi tunto totumwahalaa litolwana zeo ki mafula amande haulu kwa busunso.

-munguka (mungukile) v.i. (simungumungu) kulobeha kapa kupumeha kwa nto yeswana ka munwana wa mutu, mane ni linto zeng'wi zeswanela.

-mungula (munguzi) kuloba kapa kupuma nto yeswana ka munwana, mane ni linto zeng'wi cwalo.

mungulundu n. kubasiyo kwa mezi mwa sibaka, kuli batu habazamaya hakuna fobasila.

mungumba (mi-) n. muutwa kapa lunaka lwa tapi yeswana ka lubango, ni litapi zeng'wi za mufuta woswana.

mungundo (mi-) n. (-ngunda) mafelelezo alukilwe kapa angundilwe, ili mafelelezo a sitino kapa a museme, mane niwa linto zeng'wi zefela kulukiwa kakungundiwa.

mungundungundu (mi-) n. (-ngundunganya) kuzamayazamaya kapa kumata-mata kwa batu babasaba sesing'wi.

mungungu[1] (mi-) n. muwayo omutuna ona mi bukanko bobutuna bobutiile.

mungungu[2] n. lika zeyuwa ni kucing'acing'a, zebanga fa kalulo yeng'wi ya matali a mushwati kapa fa bucwang'wi bobung'wi, muuku wa mufuta wocwalo.

mungunja (mi-) n. munkolola ozamaisa mezi mwahalaa mikomena ya ngulu kwa sishanjo.

-mungunya (mungunyize) v.t. kuca sico sesisaezi lilata kwa meeno, hang'ata ili kusica inga uimumile kwa mulomo.

munguya (mi-) n. nto yenyinyani ka sipepo, lipuyi, nguya.

munguyi (ba-) n. (-nguya) mutu yakona hahulu kuopela.

mungwa n. old.l. lizwai.

mungwinji (mi-)n. old.l. kota ya mukowa wa mukoma.

munjangi (mi-) n. bona taluso ya mundende.

munjeenjee n. mukwa wakulateha-lateha kapa wakuwawa feela kwa tuka totunyinyani.

munjeke (mi-) n. nto yekima kapa yekimanyana, yetata kapa yetatanyana, yefumaneha mwa litolwana zeng'wi.

munjewela (mi-) n. mafelelezo a simu.

munjongolo (mi) n. kota yebeya litolwana za libizo leliswana, ili litolwana zeo mezi kapa mulo wazona ukona kutatehiswa shombo kuli inolofale.

-munjula (munjuzi) v.t. (limunju) old.l kubulela mutu ka bumaswe, kumusinya libizo.

munjumbwe (mi-) n. munjeke omutuna wa mubula.

munjuu, munjuwi n. bona taluso ya mukamo.

munkolola (mi-) n. (-kolola) musima omutelele kapa omutelelenyana wakuyepa kapa kutokola ka muhuma, haiba kifafasi; mungunja.

munotelo n. (-nota) mukwa wanota ka ona mutu kwai kapa nto kaufela ya bupi.

munoti (ba-) n. (-nota) mutu yanota fa kwai kapa fa sika sa bupi.

munoto (mi-) n. linala la mukombwe leliinezi kwamulaho wa lihutu.

munsi (mi-) n. sika sakubeta fa kota, sesitelele ni bukima bobuswanela, sesisitisiwa lico mwa cika.

mununa n. mahang'i akuikezeza molatela kaufela, bupoho.

mununu (-mi) n. kakokwani kakanyinyani hahulu kakatiswa ki likuhu, ka mubala wa bufubelu bobutibile kapa bunsu, ili kao mwa linako zakwamulaho, nekakona kukena mwa mang'a ni manila a mutu kuyofetuha nda yetuna.

munya[1] (munyize) v.t. kuca sico sesisina lilata kwa meeno, sesibunolo, ngulu yakutateha, ka mutala, kufunya, kumungunya.

munya[2] (mi-) n. buhobe kapa sico sakuapeha zesikabuzwa hande mwa piza.

munya[3] n. mufuta wa bucwang'i bobusisani bobuhula ka kusaya

hahulu mwahalimu, bobufumaneha mwa libala.

munyaka n. bunde bwautwa mutu yazamaya mwa sika kaufela sesikona kuzamaisa mutu.

munyako (mi-) n. nzila yafita mutu hakena mwa sika kapa mwa muyaho, makenelo.

munyali (ba-) n. (-nyala) muuna yayeisa kapa yanyala.

munyaliwa (ba-) n. (-nyala) musali yanyalwa kapa yatile (yaya) sinawenga.

munyanyu (mi-) n. mufuta wa kakota kakatiile kukaloba, ka mitai inge lufeto, mi mane kabizwa lufeto kabakaleo.

munyeka n. bona taluso ya munyaka.

munyelenyele (mi-) n. kota yeyemi lukapi fa makwati ayona, ya matali ataata, yebeya litolwana zesisaninyana zekonahala kueziwa mafula akutatehisa masunso; liywala.

munyembu[1] n. (-nyembunya) muinelo wakukwakwa mati bakeng'i sa kubata kutaza, sisupo sesicwalo seo kapa kuikutwa cwalo.

munyemba[2] n. (-nyembula) mali alifiwa fa manganandila ni manganandila ki babazamaisa sinawenga, ili bakwa lineku la munyaliwa.

munyeulo (mi-) n. (-nyeula) mulepo oneuicoletwa ki basali kwakale, oneuna ni manjobo amatelele ni busisani.

munyoke n. lififinyana lelitisizwe ki kunela kwa pula.

munyololo (mi-) n. nombolo ya batu kapa ya lika zezamaya, sihulu zezamaya ka kuitatama mwa mundandwe.

munyomi[1] n. (-nyomaeta) mukwa wakulatelela mutu kwayoya kaufela.

munyomi[2] (mi-) n. mufuta wa bucwang'i bobumelanga nikuyema ka masinde, mi ki mulyani wakuzuba kuli muuna kapa musali akulate.

munyomi[3] (mi-) n. (-nyemoka) siziba sesitelele mutu hasitinile.

munyopi (mi-) n. kokwani yensu yamwa mezi, yezamaya kakuputananga inge yotolohanga hape, yeluma kafa nikafa kono hayutwisi butuku, yanya feela mali amwa mubili.

-munyuka (munyukile) v.i. kulobeha kapa kuputana kwa sika, kufunyuka.

-munyuna (munyuzi) kuloba kapa kuputa sika, kufunyuna. kumunyuna lutaka lolumezi.

munzi (mi-) n. sibaka fokuna ni mandu mokulobala batu, hang'ata ili sibaka fokupila bana ba mba feela, hae.

munzinzila (mi-) n. kota yeatile hahulu wiko wa nuka ya Zambezi, mwa sikiliti sa Senanga, hamoho cwalo ni mwa sikiliti sa Sesheke,

mung'aazebe n. kokwani yelumelwa kuli ikenanga mwa zebe kuyosulukuta mwateng'i, kono mi kokwani yecwalo haiyo, ki tumelo feela ya batu.

mung'ala, n. mahang'i a komu kwakuikaya haiba ki sitole kapa kwakuipanela haiba ki pulu.

mung'ali n. linzwi labeya mutu kwa makalo kapa kwa mafelelezo a

pulelo kapa lipulelo zahae haambola ni mutu yomung'wi, ili kubonisa likute ku mutu yoo, mi kamita ki mutu yatompeha kapa yakutekeha.

mung'anya n. bona taluso ya mununa.

mung'ang'a-toho n. (-ng'ang'a) kusautwa kwakusalata kupumiwa kapa kuputelelwa, bung'ang'eli.

mung'ato (mi-) n. lisila lafahalaa siziba sa mawindo, njumbe.

mung'ete (ma-) n. mutu yasikazwelapili kapa yasazibi za sizo, sihulu sizo sababang'wi.

mung'i (ba-) n. mutu yaluwile kapa yana ni sika, yabalwa kuli ki yena yasibusa kapa yana ni buikalabelo fahalimwaa sona.

mung'ola (mi-) n. kota yebeya litolwana zeswana ni mahwahwa kono zona kizenyinyani fa mubili, mi libuzwa kakufubela hahulu minjeke kufita mahwahwa.

mung'oli (ba-) n. (-ng'ola) mutu yang'ola linzwi kapa manzwi fa pampili kapa kulo kaufela fokukonahala.

mung'olo (mi-) n. (-ng'ola) mukwa wa kuswanisa litaku ka kuluka fa pampili kapa fa limati.

mung'ope (mi-) n. bona taluso ya ling'ope.

mung'opyana (mi-) n. kalulo yakwa sinuko sa folofolo mokufitanga buloko habuzwa mwa mba. (bona mung'oto).

mung'oto (mi-) n. nzila ya mutabani hauzwa mwa mba ya mutu.

muokameli (baokameli) n. (-okamela) mutu yaetelezi sikwata. sa batu babang'wi mwa litaba za mulimu.

muoki (baoki) n. (-oka) old.l. mutu yakona kubeya mutu yomung'wi mwa butata kakumunuma, mubeteki.

muongwang'ui (mungongo) n. old.l. kota yena ni musi haioliwa.

muonyi (mionyi) n. (-hona) muhonelo outwahala hahulu mutu halobezi.

mupanda[1] (mi-) n. bona taluso ya mukotokoto.

mupanda[2] (mi-) n. kota ya makwati amasweu fahalimu, yefumaneha hahulu mboela-upa wa Senanga, mi ki kota yetiile kwa mifinyani.

mupantiti (ma-) n. mutu yatamilwe nikubeiwa mwa tolongo.

mupao (mi-) n. (-paa) sibaka sesisikatunga samwa mezi fokusilanga batu ka mahutu.

mupato (mi-) n. bona taluso ya mukanda.

mupelemeki (ba-) n. (-pelemeka) mupumi yomutuna, lihata la mafelelezo, simangulungwa.

mupende[1] (mi-) n. (-penda) Bor.t.. nto yelamatela yeinanga mwa makapa, ya mubala omusweu, omufubelu, mane ni mibala yeming'wi cwalo, yelambiwangwa fa lika kuli libonahale hande kapa kutiya fahalimu. (Eng. paint)

mupende[2] (mi-) n. kulo fokutabilwe ndonga yakusileleza mutu kapa simunanu kwa butuku bobuyambukela.

mupeneneko (mi-) n. (-peneneka) kucankula kwa meeno aezizwe cwalo ni kushengiwa ka libeleko, ili

mukwa oneweziwangwa kubabang'wi sapili sina bukabali bwamwa hanu.

mupepe (mi-) n. lifufa lakwa muhata wa mukombwe, mutenga.

mupepelo[1] n. (-pepa) mukwa oo mutu apepa ka ona mutu yomung'wi kapa mwanana. hakuna mupepelo wakusiyeka mutu kwa mukokoto.

mupepelo[2] n. (-pepa) mukwa woo musali apuluha kapa apepa mwana ka ona.

mupepi[1] (ba-) n. (-pepa) mutu yabeya nikulwala mutu yomung'wi kapa mwanana kwa mukokoto.

mupepi[2] (ba-) n. (-pepa) mutu yafilwe litohonolo lakuba ni lubasi.

mupepisi[1] (ba-) n. (-pepa) mutu yatusa mutu yomung'wi ka kumubeya mwanana kwa mukokoto kuli amupepe.

mupepisi[2] (ba-) n. (-pepa) mutusi wa musali yafitile fa nako yakupepa kapa kupuluha, ili yena yana nikubona kuli lika kaufela zetokwahala zazamaya hande.

mupika (mi-) n. sibyana sa senge yekima, sa mukoti omutelele oinezi mwamatuko, mokuapeiwa lico sina poto ya mahutu.

mupilisi (ba-) n. (-pila) mutu yapilisa mutu yomung'wi ka mukwa kaufela okonahala, mubabaleli, muyangweli.

mupiti (mi-) n. mufuta wa simela sesibeya litolwana za tunjeke totunyinyani totunsu ni bufubelu, musholosholo.

mupolofita (ba-) n. (-polofita) Bor.t.. mutu yafilwe maata akubona ni kupatulula zesataha kwapata. (Eng. prophet).

mupolota (mi-) n. kota ya matali ataata-taata kuaswala yebeya linto zetuna za butelele bobukona kuzwa kwa minwana ya lizoho kutolikanelela ni ng'okolwa kapa mane kufitelela hanyinyani foo.

mupondo (ma-) n. bona taluso ya lipondo.

mupondopondo (mi-) n. bona taluso ya mukumbu.

mupotelo n. (-pota) mukwa wapota mutu ka wona; mulekulelo.

mupoti (ba-) n. (-pota) mutu yanga musipili wakuyobona kapa kuyolekula babang'wi.

mupula (mi-) n. namani yesali yenyinyani mwa mba ya maayona, yesika zibahaliseleza kale mushemi kuli ki lifuta.

mupulacima n. (-pulama) old.l. mukwa a feela lika.

mupulusi (ba-) n. (-pulusa) (sihulu hakubulelwa Jesu Kreste) mutu yasileleza mutu yomung'wi kwa lifu, mupilisi.

mupumamanga (mi-) n. old.l. sibakanyana sesisiyezi mwahalaa meeno a batu babang'wi, sesiitezi feela sisikaeziwa ki mutu, mi sikona kubela kwatasaa meeno kapa kwahalimu, mushela. Sina, mwalyanjo, Mwangala una ni mupumamanga.

mupumangoma (mi-) n. mufuta wa kota yehula ka butuna yebetiwa milupa ni mikeke ya sizo, mane ni lisebeliso zeng'wi cwalo.

mupuweleli (ba-) n. (-puwa) old.1. mutu yafuluha mukolo yomung'wi inge awaya kapa kushuta.

mupuzo (mi-) n. sika sesifiwa mutu kakuitumela ku yena bakeng'i sa musebezi kapa kezo yende yaezize.

mupuzwa (mi-) n. bona taluso ya mucatomu.

mupweletete (mi-n. (-pweleteta) bona taluso ya mumbweletete.

musa[1] n. likezo zende zaeza mutu kubabang'wi, lilato, sishemo.

musa[2] (mi-) n. old.l. kota ya mubula.

musakung'u (mi-) n. mukung'u omutuna wa mbonyi.

musalaa-pula (basali-ba-pula) n. mufuta wa palisa yende yakuimelela yetubulanga linto zefubelu, mi imelanga foiseulela-seulela pula. Kilisimasi.

musali (ba-) n. 1. mufuta wa mutu yana ni mazwele fa sifuba, yaitwala nikupepa bana, yasameli mulelu, mwendi haisi ka mukwa omung'wi feela.

musali-muuna (basali-baana) n. musali yakona misebezi ye eziwa ki baana.

musamo (mi-) n. (-sama) sika kaufela sesiilile hanyinyani mwahalimu, ili foo mutu yalobezi akona kushangeka teng'i toho kusabisa sifulatea.

musanga (mi-) n. pampili yebuleta mokuputezwi kwai kabutelelenyana, ili kwai yezubiwa kakuyakisa pampili yeo mulilo.

museku n. (-sekula) (mi-) mukutelo kapa mubeulelo wa kwatasaa milili, kupotolosa toho kapa nihaiba kusiyela fahali.

muselelo[1] n. (-sela) mukwa wasela mutu ka wona nto yeswana ka mezi mwa sika.

muselelo[2] n. (-sela) mukwa woisela kawona nyunywani kapa kuhu, kapa sika kaufela sesibata lico ka mukwa woswana.

museli[1] (ba-) n. (-sela) mutu yasela nto yeswana ka mezi mwa sika. Haiba ki wena museli wa bucwalo bo mwa komoki yetezi masila cwana, ubulele.

museli[2] (ba-) n. (-sela) mutu yayanga nako ni nako mwa naheng'i kuyobata miselo (haiba ki mwa mushitu), kapa kuyobata lika zeswana ka litapi, mane ni zeng'wi cwalo (haiba ki mwa libala); iluuya.

muselo (mi-) n. (-sela) nto kamukana yeciwa, ili yebeiwa ki kota yamwa naheng'i kapa mane nihaiba yamwa hae, tolwana.

museme (mi-) n. sika sakuluka fa kuma kapa fa linto kaufela zeswanela, sesitelele hasinamisizwe fafasi, ili sesiyaliwa nikuiniwa kapa kulobaliwa.

musempula (mi-) n. (-sempula) musebezi wakututatuta lika zebukiti sihulu masaka ni mabala.

museto (mi-) n. sibaka sesifita mwahalaa manaha, ili sesibonisa kuli naha ye ki isili, mi ye hape ki yeng'wi;

mushabati n. mubu wa bubeke bobukima kapa bobukimanyana, wofumaneha hang'ata mwa libaka za mezi, kwa kapa mwa nuka, ka mutala.

mushakashela (mi-) n. kota yebeya linto zetelele sina minwana yakwa mazoho, ili zeo lili mukweso womunde hahulu kwa mihuma ni lisebeliso zeng'wi zetokwa kukwesiwa.

mushalandanda adv.t kueza kwakuikezeza feela usaezi hape mokung'wi mokutokwahalela, sipululeza.

mushamiliketi (ba-) n. (-shamiliketa) mutu yahapeleza kapa yasusueza mutu yomung'wi kapa batu kueza nto yefosahalile, mushomaeti.

mushamo (mi-) n. (-shama) bona taluso ya muluto.

musheba (bo-) n. (-sheba) mutu yashebile kapa yasina lika zabutokwa mwa bupilo bwahae, kamita ili lika zetuna, zeswana ka likomu, mane ni zeng'wi cwalo.

mushebe (mi-) n. lineku la mushwati, ni linto zeng'wi zeswanela, lakwahalimu.

mushela (mi-) n. (-shela) bona taluso ya mupumamanga.

mushelu, n. mushimbelo wakulwala sika inge muli batu bababeli, yo kafa, yo kafa.

mushelukela n. (-shelukela) mubupehelo kapa muyemelo wakuba butuna kwahalimu, bunyinyani kwataasi, kapa mane wakutokwa malaho amatuna.

mushemaeti (ba-) n. (-shemaeta) bona taluso ya mushamiliketi.

mushemi (ba-) n. muuna kapa musali yakupepa; mutu kaufela yabalwa kuli kiyomuhulu, yaswanela kuba ni bana; folofolo kapa sika kaufela sesipila, sesibalwa sina mutu yomuhulu mwabalelwa; kota ni limela zeng'wi, hakubalwa feela zona kuzwisa kwateng'i bana kapa mitai; taku ya sipeleta sa SiLozi, hakubulelwa feela yona kusabeiwi kwateng'i a, e, i, o, ni u, litaku a bana.

mushemuno n. (-shemuna) kuhalifa kwa capu kapa peulu yeshemuzwi.

mushengela (mi-) n. (-shenga) sika sa sibulwela kapa sesishengile kwa mafelelezo.

mushengo (mi-) n. lunaka mokubeilwe mifuta-futa ya milyani yakuisileleza ka yona kwa liposo.

mushengwa (mi-) n. kota yeomile, luungulwa.

mushenjele n. muinelo wa sika sesisiyo mwa mufinyani kapa mwa silungo, mane nimwa linto zeng'wi zeswanela.

mushenyango n. (-shenya) muzamaelo wakushetanga feela hanyinyani kuzwa foyemi.

mushepete (mi-) n. sibaka kokusahiwa nikubetiwa mabala akupangisa lipula ni mimbeta, mane ni lika zeng'wi zeng'ata.

musheu (mi-) n. (-sheuka) kulo mokusheukile kapa mokusheuzwi.

mushewela (mi-) n. bona taluso ya munjewela.

mushika (mi-) n. mulumo omutuna wa pula okona kutibanya mutu lizebe. kubonahala kuli mushika wale wa pula ya busihu kuna ni kousinyize.

mushiku (mi-) n. linzwi kapa mubulelelo wabutokwa mwa lipulelo za batu wabulela mutu yaambola

niyomung'wi, ili oyemela sibaka seo mutu yoo asimuluha teng'i.

mushimani (ba-) n. muuna yasali yomunyinyani; mutangana.

mushimba-sala (mi-) n. (-shimba) old.l. yeng'wi ya likota fokulwaliwa situpu sa mutu. kota ye ki yende kuyeza mushimba-sala.

mushimbela (mi-) n. (-shimbela) mubu obeilwe ka bung'ata fa sibaka sesitelele, ili kupaleliswa mezi a pula kufita kwasa tokwahali; kapa, haiba ki mwa mezi, kuhanisa litapi kuikamaela mutakafululele, muundo, musiya.

mushimbelo n. (-shimba) mukwa walwala kapa washimba mutu sika ka ona, mulwalelo.

mushimbo (mi-) n. (-shimba) sika salwezi kapa sashimbile mutu, sihulu hakubulelwa kaza mutu yainzi mwa musipili; mutiyo.

mushingili (mi-) n. bona taluso ya munzinzila.

mushing'o[1] (mi-) n. mafelelezo a mafinyani kapa a mulamu mane nia lika kaufela zelukona kubapanya ni zeo.

mushing'o[2] n. mufuta wa mulyani ona ni maata, ofumanwa mwa buloi, wolumelwa kuli wakona kumueza bumaswe.

mushitu[1] (mi-) n. sibaka sesituna-tuna kapa nihaiba sesitunanyana, mokuyemi likota zakuimelela, ili likota za mifutafuta, mokupila lifolofolo zetuna ni zenyinyani.

mushitu[2] n. butuku bobubulelwa kuli buzwa ku njangwamuloti, bobukona kutakanisa mutu haiba bumuzamaela bumaswe, muuba.

musholosholo (mi-) n. bona taluso ya mupiti.

mushukula (mi-) n. leling'wi la malapa a Litunga mokubulukiwa lico zebutala, lisebeliso, libyana zakwa lienga, mane ni lika zeng'wi cwalo, pili lisika isiwa kale mwa kwandu.

mushulundu (mi-) n. (-shulula) mezi kapa nto kaufela yeswana ni mezi, aomezi fa sika fanalandala kapa fanashulula.

mushuna (mi-) n. yeng'wi ya litapi zefumanwa mwa Bulozi.

mushunge n. (-shungekela) kalafo yefiwa musali yapala kuitwala, ili kuli cwale akale kuba ni lubasi.

mushutu (mi-) n. (-shutula) lico zelondile zeciwa kakupukiwa.

mushwati (mi-) n. mufuta wa sico sesihula kabukima nikabutelele, sa lingongo zekalela kwa lisina kuya kwa mushebe, sa matali amatelele, sesilimiwa hang'ata mwa mubu wa mukamo nako kaufela, sesimunati kusica, mi ki kusona fokueziwa swikili.

mushwelo n. (-shwa) mukwa woo mutu kapa sika sishwa ka ona. mushwelo washwile muhulwanaka mwa hae mo unikomokisize hahulu.

musi n. nto yeseta yebonwa feela ka meeto isakonahali kuswaliwa ka mazoho, yezwanga fa mulilo wa likota kapa wa bucwang'i, yeutwisa butuku haikena mutu mwa meeto.

musifa (mi-) n. yeng'wi ya lika zekimanyana zefumaneha mwa mubili wa mutu kapa wa folofolo,

zenamalalile kuzwa fa makopanelo kuya fa makopanelo amang'wi a masapo.

musili n. (a) lika zensu zebulumukanga kwa lipizana zetomiwangwa fa liiso, kapa kwa likota zecile mulilo, masila a mufuta ocwalo; (b) nto ya bupi yebeiwangwa mwa tobolo kapa sika kuli sikone kulila hasiswaliwa fokutokwahala kuli sieze mulumo.

musili (ba-) n. (-sila) mutu yasila kwai. na hanizubi kwai kono ni musili wayona.

musilisi (ba-) n. (-sila) mutu yaeza musebezi wakusilisa bazamayi fa nuka, sandaula.

musimbela (mi-) n. (-simbela) bona taluso ya mushimbela.

musimululi (ba-) n. (-simulula) mutu yatisize kuli sika kapa lika zecwana ni cwana libe teng'i; kambesi yena, sika kapa lika zeo kambe haliyo, mukali wa sika.

musindi n. mufuta wa bucwang'i bobutelele bobumelanga kwa mukulo nimwa libaka zeng'wi za mushitu.

musindi (mi-) n. sibaka sesibonahala inge libala kono ki mwa mushitu kapa mwahalaa malundu, hang'ata mokuna ni nukana kapa liyabwa lelifita mwateng'i.

musindo (mi-) n. mulumo oezahala kakulimba lihutu fafasi kapa kakulula sika fafasi ka kusiposa.

musindo (mi-) n. muhata wa lukuko kapa wa lufula..

musinga[1] (mi-) n. kakang'wi ka katunto totusisani totufumaneha mwa mubili, ili too tuna ni musebezi wakuzamaisa mali kuakutisa kwa pilu.

musinga[2] (mi-) n. kalulo ya tobolo, ili fona faswala mutu hakunupa kuli tobolo ilile.

musing'o[1] (mi-) n. bona taluso ya mushing'o

musing'o[2] n. bona taluso ya mushing'o

musisi (mi-) n. mufuta wa sitino sa sisali, senesitiniwa hahulu sapili, kono mwa linako za cwale seeli kasiwela, sa minganja yeming'ata kwa teka kufita sikoci, mi kamita sitabelwa kutinwa ki basali ba MaLozi.

musitanga (bo-) n. (-tanga) old.l. mutu yakala kueza sika, musimululi wa sika; kapa mutu yakala kueza mutu yomung'wi bumaswe kapa mane kumueza hande; sitangoi, notanga mukalisi.

musitasi (mi-) n. kalulo yafapata yezwelela kwa lihutu yetongungana ni ling'wele. Sina, niholofalizwe ki kota fa musitasi.

musitelo n. (-sita) mukwa wasita ka wona mutu.

musiti (ba-) n. (-sita) mutu yasita lico mwa cika.

musiya (mi-) n. (-siyama) sika sesiambami kapa sesisiyami kulo; musimbela.

musiyo (mi-) n. sesing'wi sa libaka zepumakilwe mwa ndu. ndu yelulobala ina ni misiyo yesilezi.

musiyoka (mi-) n. mufuta wa noha yetelelenyana yeswana inge tapi,

yelumelwa kuli itolela mu haiba imumatisa.

musizani (ba-) n. musali yasali yomunyinyani; kalibe.

musokelazebe (mi-) n. mufuta wa simela sesisina matali, ili seo bumwemwe bwasona ki mulyani wa litombo zamwa mazebe.

musokwani (mi-) n. (-soka) bona taluso ya lusokwani.

musongo (mi-) n. kanto kakatelelenyana kakana ni musima otibehile kwatasi, mokuinanga malumo a tobolo.

musoswani n. mufuta wa sico sesilimwa mwa masimu, sa matali amanyinyani, sesisahuli kuya mwahalimu, sesibeela zeciwa kwataasi, mwa mubu, ili zeo likatiwa nikuciwa butala kapa kutatehiwa, kapa mane kueziwa busunso, ndongo.

musueto, musuweto n. (-sueta) lineku lazwa mezi abuba. Mukolo haukoni kukuka mwa nuka ka kuzwa kwa mwenduko kuya kwa musueto.

musuhela n. mufuta wa bucwang'i bobubunolo bobusahuli kuya mwahalimu kono kulobala feela fafasi, bobukonahala kubakanywa nikuputelwa lico za mikung'u kushimba, kapa mane kufetulwa bulobalo.

musuhi (ba-) n, (-suha) mutu yaziba kunolofaza kapa kusuha matalo a lifolofolo.

musulaeti (ba-) n. (-sulaeta) mutu yasulaeta kapa yazamaisa sifosi kumuisa kokung'wi.

musulo (mi-) n. (-sula) buhobe bobukwanile handende mwa mukeke kusina yangile kwateng'i sibala.

musululo n. (-sulula) butuku bwamwa mba, ili boo butisa kuli mukuli azuse mutabani olondile.

musulusi (ma-) n. mutu yaleka lika ni kulilekisa kubabang'wi hape.

musumo (mi-) n. kota yekima ni butelele yebetilwe ni kupumiwa kafa nikafa, ili yeng'wi ya likota zecwalo zeyahisizwe ndu kapa lapa.

musundasanda n. (-sunda) bupilo bwakuhanelela kuhapa kapa kukoma zababang'wi ka bung'ang'eli, sihulu zeyela fa mubu wakulima kapa wakuyaha.

musunga (mi-) n. mufilifili kaufela o ezahala ka mutu kapa sibatana sesitezi kutomilwanisa kapa kutomisinyeza zamina.

musunya (mi-) n. nama ya mubili, ili yelundumani kapa yeluluhile kakunatiwa ki sika. mushashu nabile ni misunya kwa pata kasamulaho akulindaulwa ki mutu.

musutelo n. bona taluso ya mulaha.

MuSutu[1] (ma-) n. mufuta wa mutu yabulela mushobo obata kuswana ni SiLozi, yasimuluha mwa naha ya Lisutu.

musutu[2] n. muunko omaswe outwahala kapa wobatoutwahala inge mushamo wafa sibyana.

musutuluko n. (-sutuluka) mahang'i akuiponahaza kuli unani maata akukona kulwana kapa mane kunyisa mutu, maandabala.

mutabani (mi-) n. lico zezwa mwa mba haselili zemaswe.

mutabani (ba-) n. (-tabana) mulwani wa ndwa; mutu yaeza nto yemakaza kapa musebezi omutuna kapa otaata.

mutabelezi (ba-) n. (-tabeleza) mutu yakala kuopela pina babang'wi basika itambula kale.

mutabo (mi-) n. sibaka sesilikanyelizwe kulimiwa ka muhuma.

mutahali (mi-) n. leling'wi la masapo amabeli ao meeno atiyezi teng'i.

mutaka n. matindi akopani-kopani ni bucwang'i bobung'wi. likomu lifula mutaka.

mutakafulullele adv.t old.l. linzwi lelitalusa kuikezeza sika kamolatela feela wena mutu.

mutala[1] (mi-) n. kulo mokufitile sika kapa mokuhatilwe ka lihutu.

mutala[2] (mi-) n. nto yeng'ozwi kapa yebulezwi feela ka bukuswaninyani kaza sika kapa taba yeng'wi cwalo, ili kuli mutu azibele fateng'i mwaswanela kuezeza sika seo kapa taba yeo.

mutala[3] n. lapa la Mulena yomuhulu, Litunga.

mutala[4] (mi-) n. nto yefumaneha fonekuinzi kapa fonekuwezi sika, yebonisa kuli kulo foo nekuna ni sesing'wi, sisupo sesicwalo.

mutalahali (bo-) n. mutu yashwile kale-kale, yasaitobohilwe ki batu.

mutambo (mi-) n. (-tambununa) nama yebekilwe ni kuyanehiwa kuli ite itatehiwe ka nako yeng'wi.

mutamuno n. (-tamuna) kutamunwa kapa kuciwa kwa sico lwapili haisali sibuzweza.

mutana (mi-) n. nto yelukabulela kuli ki ndu ya mwana mwa mba ya folofolo.

mutana (mi-) n. lapa la mooli. Kuna ni basizana bababeli babaizokena mwa mutana wa moyo.

mutanda (mi-) n. kota yeyemi mwa simu, ili mokuinanga kapa mokutolanga batu ka nako yakulita lico, moondelo.

mutandaalo (mi-) n. (-tandaala) kota yetelele yepumilwe kafa nikafa. Makokwa ukulekile mutandaalo wa muhonono.

mutandabalimu (mi-) n. mufuta wa sicwang'i sesinunka hahulu, sesikona kusabiswa ka sona noha yekeni mwa ndu, kapa kubotiwa fa mubili wa mutu, sihulu mwanana, yalumelwa kuli ukatazwa ki za busihu, sinuka-nuka.

mutanga (ba-) n. mutu yainzi mwa zamaiso ya mutu yomung'wi, mutu yoo inge amusebelisa kusina tifo niyekana, muzike.

mutangalati (mi-) n. nyunywani yenyinyani fa mubili, yekalanga kubina pili isikacompota kale tapi mwa mezi, kong'a.

mutangana (ba, mi-) n. muuna yasali yomunyinyani kapa yomunca, mucaha.

mutanganyo n. (-tanganya) butuku bwakupulumuka kapa kutakana, nyoo.

mutango (mi-) n. (-tanga) old.l. omung'wi wa milupa ya mulena.

mutano (mi-) n. (-tana) kota kapa likota zeambekilwe fa liabwa kapa fa nukana, kuli batu bafitange fateng'i

habaya kapa habazwa mwabuse bwa sibaka seo; kucwalo ni kwa likota zeyalezwi limotikala mwa mukwakwa opumilwe ki sibaka sa mezi.

mutanyelo (mi-) n. (-tanyela) sifiyeliso safa patelo sesiezizwe fa bucecani bobutamilwe hamoho.

mutapi (mi-) n. nombolo ya limunanu zeo mutu ana ni zona, kapa mukoloko wa limunanu zezamaya kapa zeinzi hamoho, kapa mane wa batu babazamaya mwa mulongolongo.

mutapiso n. (-tapa) mukwa wakutwaeza ka ona mapulwana kuhoha kapa kulima, sina Nelulimisa mapulu a mutapiso.

mutata[1] (mi-) n. mufuta wa kota yezwa mabisi kulema, mi ikona kuhula inge yitateza fa kota yeng'wi.

mutata[2] (mi-) n. boya bobung'ata bobubanga fa mikokoto ya linja kapa lifolofolo zeng'wi.

mutelisi (ba-) n. (-tela) mutu yazamaya alifisa kapa atelisa batu.

mutelo (mi-) n. (-tela) mali alifiwa kapa atelwa ki mutu yateliswa, tifo yecwalo yeo.

mutemwa (mi-) n. sibaka sesituna sa likota za mifutafuta, mushitu.

mutende[1] (mi-) n. pampili yeng'olezwi kubaliwa ki sicaba mwa naha, ili pampili ya makande abulela lika zeezahala busihu ni musihali mwa libaka zeshutanashutana.

mutende[2] adv. ka mwalatela mutu, hang'ata ili ka mukwa o nyazahala.

mutenene n. (-telela) bona taluso ya munenene.

mutenga (mi-) n. lifufa la mukombwe, mupepe.

mutengu n. muopelelo wakusinya pina bakeng'i sa kuli mutu ki lisafa kwakuopela.

mutepwelele (mi-) n. buhobe kapa mutabani olondile na hanikoni kuca mutepwelele ocwalo oo.

muteto n. (-teta) kulila kokutiswa kikuutwa butuku kapa kuba mwa ng'alelwa yetuna.

muteto (mi-) n. mafula aswalani kabung'ata, afumanehanga kwa folofolo yenunile hahulu.

mutewelya (bo-) n. old.l. mutu yabata kapa yazuma zeciwa. kamita luna bo mutewelya lubatanga lico, ising'i lika zesaciwi.

mutibelo (mi-) n. lifufa la nalwange.

mutikitibi (ba-) n. (-tikitiba) bor.t.. mutu yabatisisa kapa yatikitiba litaba, mutu yacuukile mwa musebezi ocwalo. (Eng. detective)

mutila (mi-) n. mubamba olukilwe ka mashandi kapa ka linto kamukana zelukona kubapanya ni mashandi, osweli ni kukopanya handende kuma ya museme kapa mataka a sizuma, mane ni lika zeng'wi zelukiwa ka mukwa oswana.

mutimulundu n. bupi kapa linto zefaliwangwa fahalimwaa makwati kapa mibisi ya likota.

mutipani (bo-) n. musizani yomunde sifateho.

mutiyo (mi-) n. kota yebetilwe nikupumiwa handende kafa nikafa, ili yekulekelwa lika zalwala mutu haya kokung'wi.

mutobiso n. nama ya makup. nilekile mutobiso.

mutobo[1] (mi-) n. folofolo yetunanyana ya bufubelu bobuya kwa buseta.

mutobo[2] (bo-) n. (-itoboha) mutu yasina sasaba, yaitobohile.

mutobo (mi-) n. sico sesikola sesieziwa fa mezi ni mumela, bucwala.

mutoiwa (ba, bo-) n. (-toya) mutu yasalatiwi kapa yatoilwe kibabang'wi.

mutokoya (mi-) n. ndikusi yesali yenyinyani.

mutolalibona (bo-) n. old.l. mutu yakandaukile kapa yanyandile mwa linzila zeng'ata, kuli mane hasakomokiswa ki manyando afi kapa afi afumana.

mutome (mi-) n. mufuta wa tapi yesahuli kuba yetuna, yeshengile mulomo, yebalwa kuli haiciwi bakeng'i sa kuli haki tapi hande.

mutomo n. (-toma) fosizwelela kapa fosiyemi sika, mayemo, simbule; sika sabutokwa mwahalaa lika zeng'wi.

mutompehi (ba-) n. (-tompeha) mutu yaitompa kapa yakutekeha.

mutondeleti, lutondeleti n. (-tonda) mukwa wakubata kapa wakutonda zahao nako ni nako.

mutongeleti n. (-tonga) mukwa wakutonganga nihaiba tutuku totusaswaneli kutongiwa, kutonga kwa nako ni nako.

mutopo, mutopu n. butelelenyana bwakuya mwahalimu.

mutose (mi-) n. sika seo kumelanga bubeke bwa mbonyi, sesiyumbiwangwa mbonyi haseifelile kwateng'i, siokola.

mutoto n. (-totoloka) mukwa wakusa kamba (buhobe) kapa kuoma (mubu).

mutoyo (mi-) n. kota yefumaneha kwa minanga ya linuka, mwa mezi luli kapa kwatukwaa mezi, yebeya litolwana zekimanyana zeciwa, zebizwa matoya.

mutu [1] (ba-) n. folofolo kapa sibupiwa sesisina boya fa mubili, sa mahutu amabeli ni milili kwa toho, sesibulela litaba zeutwahala, ni kueza misebezi ya mifutafuta, sesina ni ngana yetuna kufita libupiwa zeng'wi mwa lifasi kaufela, kamunu.

mutu[2] (ba-) n. kanto kakansu kakafumaneha fa liito, kakakonisa liito kubona.

mutu[3] n. mufuta wa butuku bobululuhisa mubili, bobuli mwa likalulo zepeli, mutu wa libi ni mutu wa lisholi.

mutufeela (ba-) n. mutu yesi wahenu, mutu usili.

mutuhande (ba-) n. mutu yaeza zetabelwa ki babang'wi, yana ni bupilo bobunde.

mutukambamba (mi-) n. kota yebeya lika za mutopo, yebetiwa maswana ni misokwani, mane ni lika zeng'wi cwalo.

mutukufazi (ba-) n. (-tukufaza) mutu yanyandisa kapa yaeza mutu yomung'wi bumaswe.

mutukule n. (-tukula) mukwa wakuisa ka ona mutu mwa lyanganisi; batu bali mutu ushwile, kanti kuna ni

kwaisizwe ka mabibo, kono situpu sahae sipumbekilwe.

mutulo n. leling'wi la maneku amane a lifasi, ili leo fa mapa ya lifasi liinezi kwahalimu; kapa, ka manzwi amang'wi, lineku leo mezi a Lyambai asimuluha teng'i.

mutumo n. mufuta wa bucwang'i bobululeliswa mandu.

mutongo (mi-) n. (-tunguka) kanto kambonyi kapa ka sika kaufela sesimela ka mukwa oswana, kakasamela, kakasali fa lubeke kapa fa munjeke wa simela seo, kakasikaba kale ni matali.

mutungu (mi-) n. sibyana sabulukela ng'aka tupangaliko twahae.

mutu-sakata (ba-) n. mutu yaikonela kuisebeleza, nikuipumanela ze ni zale mwa bupilo bwahae, mutu wangana.

mutusi (ba-) n. (-tusa) mutu yatusa kapa yaezeza nto yende mutu yomung'wi yaziyelehile.

mutu Siluya (ba-) n. mutu yashapukile bakeng'i sa kuituta, kapa yatalifile bakeng'i sa busholi bwaitutile mwa libaka za bukuwa zapilile kapa zapila ku zona.

mutuso n. (-tusa) mulyani wa mushunge kapa wa likomu kuli lizwale hahulu ni kupila hande.

mututo n. (-tuta) musebezi wakututatuta lika, musempula.

mututo[1] (mi-) n. (-tuta) sika sa butelele bobukona kuzwa kwa minwana kutaha mwa maputehelo a lizoho sakuluka fa ndototwani, sesisisaninyana kwatasi ni butuna kwa mulomo, ili seo nesitutiswa bucwala sapili.

mututo[2] (mi-) n. kezo ya kuzwa fa sibaka kuyo kuyo yaha kusili.

mutututu (mi-) n. libizo lelizwa fa mulilelo wa sipangaliko sesibata kuswana ni kanamutendele kono se sona ki sa mawili amatuna ni sipula sesituna hape, mi mane sona sizamaya ka mafula sina mota.

mutuya (m n. kota yekatiwa mashandi, mi hayomile ituka hande ahhulu kwa mulilo.

mutwaleti (ba-) n. (-twaleta). old.l. 1. mutu yatangeta kapa yaisa sika kwapata kusiya yomung'wi kapa babang'wi babakafunduka kasamulaho, kapa pili asikayokuta kutonga sika sesing'wi kapa lika zeng'wi hape, mutangeti.

mutweti n. (-twela) old.l. kunwela kwakuunga nako yetelele hahulu mwa mezi, kuli mane fokung'wi mutu ukona kunwelalizazi mukatumbi asatumuki.

muuba n. bobung'wi bwa matuku akulizezwa milupa bobukona kukenela mutu kwa lizoho kapa kwa lihutu, mane nikwa lilama zeng'wi za mubili, mushitu.

muuko (miuko) n. sika sesilukiselizwe kukwahelwa fa sibyana, sihulu mukeke, sikwahezo.

muuku n. lika zeyuwa zezwanga kwamauza kapa kwa mabele a mikung'u, ili azusizwe lika zeo ka munsi mwa cika, kusiya feela bubeke.

muuku[1] (miuku) n. nto ya musima mwahali yelepelela mwatasaa libala

la silimba, yepunyiwa lisuba kwa tasinyana, ni kumamekiwa liuyi fa lisuba foo, mi ki yona yekonisa libala kuli la hahulu.

muuku[2] n. moya wamwahanu ya mutu kapa ozwa mwa piza yebila.

muukwaukwani n. butuku bobucisisa hahulu mubili bobutela mutu ka bulumaluma, mi ki bobung'wi bwa matuku asabisa, kakuli mane bukona kubulaya mutu meeto.

muulu (miulu) n. nto yeswana ka litalo la mboma, mane ni linto zeng'wi zeswanela, mokuputezwi nikulukelwa mulyani, mi itamiwa mwa teka kapa mwa sipaka kuli ibe silelezo kwa neku la litaba zakona kuba ni zona mutu.

muulwa (miulwa) n. kota yebeya litolwana zelikana ni mingongo ili zeo babang'wi, sihulu banana, balicanga.

muumba (baumba) n. musali yasina mwana yaanya ka nako yeo.

muumbo (miumbo) n. musiyo wakulobala.

muumena[1] n. kulemuseha kapa kuutwahala kwa sika sesiinzi bukaufi ni wena, hakuna taba nji wasibona kapa hausiboni, ki nto yeswana. naitengile falimota la ndu bakeng'i sa kuli nasika liutwa muumena.

muumena[2] n. kuutwahala kwa taba yesikazibisiswa hande ka moizamaela.

muumi (miumi) n. kota ya muhuluhulu.

muuna (baana) n. mutu yana ni maata akukona kueza lika zetuna kufita musali, yamela mulelu ni mahaha, mi ki yena yakonisa musali kuba ni lubasi.

muunda n. mezi amang'ata abonahalanga feela hang'wi ka silimo, ili mezi a pula akopani ni azwa kapa apumbuka mwa mubu.

muundo (miundo) n. mubu obeilwe kabung'ata nika butelele bwakuzwa lineku le la sibaka kuya lineku leling'wi, ili ka mulelo wakutibela mezi kapalitapi kuli lisike zaifitela molilatela, mushimbela (kapa musimbela), musiya.

muundunganyi (baundunganyi, bo muundunganyi) n. (-undunganya) mutu yakataza, yaeza kuli fafita hakuna kozo.

muungo[1] n. muinelo wakuba fapata kapa kwapataa babang'wi.

muungo[2] n. 1. sibaka kapa tafule fokubeiwa lico za litunga lisikaabiwa kale. 2. tafule yacela Mulena.

muupa (miupa) n. mubamba obonahala kakululuha fa litalo la mubili, ili otisizweki pafa yashapilwe mutu ka yona.

muuta n. (-uta) cinceho yebonahalanga fahalimwaa sico sesiinzi nako yetelele mwa sibyana, ili sisupo sakusinyeha kwa sico seo.

muuwa (miuwa) n. sibaka sa mushabati wotumukile bakeng'i sa kukala kwa mezi.

muya n. bicwang'i byebisa bonahali hande byebisiyalanga biyemi ni kuyuyumana monekutezi kapa mokusasiyezi mezi a muunda.

muyahelo n. (-yaha) mukwa oo mutu ayaha ka ona ndu kapa sibaka kaufela sesibateng'i ka kuyahiwa.

muyahi (ba-) n. (-yaha) mutu yaeza musebezi wakuyaha mandu ni libaka zeng'wi za mufuta oswana.

muyaho (mi-) n. (-yaha) ndu kapa sibaka kaufela seluka bapanya ni ndu.

muyana n. kweli yabusupa ni kweli iling'wi mwa silimo.

muyauluka[1] (bo-) n. (-yauluka) mutu yayembuluka kapa yayauluka feela.

muyauluka[2] n. mufuta wa butuku bonebukulwa ki babang'wi bonebukona kutakanisa kapa kupulumukisa mutu.

muyaululwa (bo-) n. (-yaulula) mutu yabunolo, yakonahala kuyaululwa kapa kuyembululwa feela.

muyayalomo n. (-yaya) buikalabelo bwakusaitumelela sewezize kapa seufosize, ka sabo yakuli ukaseana wafiwa koto ka mukwaomung'wi.

muyeba n. butuku bonebubapanywa ni muyauluka, ili bone bukataza hahulu basali.

muyenabo n. mukwa wakuipazeza mulyani kuli yakakubulaya, ni yena ashwe, mukayo.

muyenge n. mwanahabo muyeba ni muyauluka, mi bo bona nebukatalize nako yetelele kufita matuku ao amabeli.

muyengo (mi-) n. paipi yetelelenyana yena ni musima mwahali, ili yekwesizwe kwa lilaho la tobolo kapa mane sipi kaufela yebupehile sina yeo.

muyoka (mi-) n. siziba sa lisila lililing'wi feela, kukalela fapata kuyofita kwamulaho, sesisina mawindo.

muyumbo (mi-) n. kota ya kueza katwa.

muyungu (mi-) n. mufuta wa kota yeo mibisi yayona ki mulyani wakutabela kuca, mi ufa maata mwa mubili.

muyuwito n. (yuwita) old.l. muzamaelo wakusaiketa, wakuangufa.

muyuya n. (-yuyumana) sika kapa lika (lico) zesikakatelwa mwa sibyana moliinzi, mi kabakaleo.

muzamaelo (mi-) n. (-zamaya) mukwa oo mutu kapa sika sizamaya ka ona, obonisa mubili mowezeza mutu kapa sika hasisweli kuzamaya.

muzamaisi (ba-) n. (-zamaisa) mutu yasweli situlo sakuetelela kapa kuzamaisa batu babang'wi, mueteleli.

muzamao (mi-) n. (-zamaya) mukwa wapila mutu ka ona, sihulu hakubulelwa ka zakusa ikuteka kwahae.

muzamayi (ba-) n. (-zamaya) mutu yazamaile kapa yamwa musipili, liendandila.

muzeko (mi-) n. (-zeka) ngambolo kapa taba yeambolwa ka lipuzo ni likalabo, ili yeo kamita ku yona kubulelwa kaza mutu yafoselize mutu yomung'wi, mi mafelelezo ayona ki katulo mwahalaa batu bao.

muzike (ba-) n. mutu ya luilwe ki yomung'wi bona taluso ya mutanga.

muzilili n. mabisi asazozwa kwa komu kapa asikatema.

muzumi (ba-) n. (-zuma) mutu yabulaya lifolofolo kapa

linyunywani ka kulitamelanga misipili, sinyanga.

muzumiwa (ba-) n. (-zuma) mutu yasumiwa kapa yakatazwa ki mutu yomung'wi kuli amueze sesing'wi kapa mane kumubulaya.

muzungubazi (ba-) n. (-zungubaza) mutu yazungubaza kapa yasebelisa yomung'wi kapeza-kapeza.

muzuuzu (mi-) n. ndu kapa muyaho kaufela olukabapanya ni ndu, lusabali kwateng'i situwa.

muzuzu (mi-) n. kalulo yekuswani-kuswani ya nako yezibahala mwa toho kuli ikuma kai, mi haifela, itatamwa ki yelikana ni yona; mineti.

muzuzunyana n. nako yekuswani feela; sekondi

muzuzwinyani n. namulomo yamelile fa sibaka silising'wi ka bung'ata sihulu mwa libala.

muzwahule (ba-) n. (-zwa) mutu yaizwela kusilisili feela, yesi wahenu, muzamayi

muzwezi[1] (ba-) n. (-zwala) musali yasazozwa fakupuluha, kapa komu/nja yesazozwalazwala, yeanyisa namani.

muzwezi[2] (mi-) n. mufuta wa sika selukabapanya ni sicwang'i samwa naheng'i, sa tutai totung'ata to tusina matali, sesizwa mabisi autwisa hahulu butuku mwa meeto.

muzwili (mi-) n. yeng'wi ya likota zamwa Bulozi, mi itiile hahulu haiomile.

muzwinyani (mi-) n. mwanaa kuhu, kapa kakuhu kakasali kakanyinyani, kaciyociyo.

mwaa[1] (mwaile) v.t. old.l. kusinya sika ka kutokwa pabalelo ni sona.

-mwaamwaa (mwaamwaile) kusinya-sinya sika ka kusasibabalela sihulu kuyumbayumba.

mwaa[2] n. nto yekonisa mutu kueza sika sesitata kapa sesisabisa asina sabo mwa pilu, bundume.

mwaalo (mialo) n. (-alula) kakota kakaputilwe sikwenda, ni kutamiwa fa makopanelo akona kuli kasike kaotoloha, mi kabeiwa kwa mulomo wa sizuma, lukuko ni kuzeng'wi za mufuta oswana, kuli sika seo siatumuluhe ka swanelo.

mwabafu (bo-) n. old.l. wahabo mufu mutu yatamahani ni lifu kakuli opetwa ka nako ya lifu kapa nabatile kushwela falipepelo.

mwabakati (bo-) n. old.l. muuna yaeza kuli umwa sikwata sa basali kono habilaeli, yena mane utabile hakuli cwalo.

mwabakulya (bo-) n. (-lya) old.l. mutu yaca hahulu, sakulya.

mwabakuyoya (bo-) n. (-yoya) old.l. mutu yaipumanela nikupila hande, kono haana taba ni kutusa yanyandile.

mwabange (bo-) n. old.l. mwanaa Mulena, ili mwana wa muuna.

mwaha (myaha) n. nako yekona kueza likweli zelishumi ni zepeli, silimo kapa yeng'wi ya linako zene zeshutana ka likweli kapa kucisa kwa moya, ili zeo silimo sipotoloha ka zona.

mwakashaa interj. mubulelelo otalusa kuwa kwa lika zeng'ata zewela fafasi ka nako iling'wi.

mwalala (mialala) n. sibaka sa mushabati obonahala mwa nuka bakeng'i sa kuli hakusikatunga, kono hausikatumuka.

mwalyangombe (bo-) n. old.l. lisholi lelituna, sihulu leliuzwa likomu, likwenyepa lilengwami, lilendele.

mwalyanjo[1] (ba, bo-) n. musizana yahulile ni kuitaleha, kapa yasazozwa mwa sikenge, kapa mane yasazwile kalenyana kono usabonahala bwanana, mi hasikanyalwa kale ki muuna.

mwalyanjo[2] (bo-) n. mufuta wa kokwani yekopanyanga binto byebibonahala inge bwanda, nikupila mwateng'i haisali yenyinyani, kufitela ikahula nikukona kufufa.

mambi (miambi) n. bucwang'i bobulukezwi kwa masina ka mutila ulimung'wi feela, bobubeiwa ni kutamelwa fa ndu ya mwenduko.

mwambo[1] (miambo) n. kalulo yekalela fa maputanelo a lizoho mwa ng'okolwa kukuta kwataasi, lusabali kwateng'i minwana ni singandi.

mwambo[2] (miambo) n. (-amba) old.l. pulelo yalata hahulu kubulela mutu, yesehisa kapa yenyemisa, yanzaabulela nako ni nako kakuitabisa kapa kulika kutabisa batu.

mwana (bana) n. mutu kapa sibupiwa sesipepiwa ki sibupiwa sesing'wi kapa sika kaufela sesizwelela fa sika sesing'wi, mi liinzi hamoho.

mwanakwanu (ba-) n. old.l. mwana kapa mutu yazwa fa liiso lelinde, liiso la likute, mwanazwezwi, mwandukwanu.

mwanamanda (bo-) n. old.l. Mwanaa kaezeli.

mwanana (ba-) n. mutu yomunyinyani ka sipepo.

mwanazwezwi (ba-) n. (-zwala) bona taluso ya mwanakwanu.

mwanda[1] (mianda) n. old.l. mutala wasika.

mwanda[2] (mianda) n. mashumi alishumi hakopana.

mwandakwanu (bo-) n. old.l. mwana yapepwa ki batuhande, yana ni maoyo a sizwalo, mwanazwezwi.

mwandanyunyi n. old.l. mubalelelo wakuitusisa makumba feela kusina lubalelo lwakwande, mi mutamakelo wateng'i wa makumba ubapanywa ni mutala wa nyunywani.

mwandeko (miandeko) n. siaandi sesizwelela fa sibanga kuyotoma fabuse, mi sipaleliswa litapi kuikamaela molilatela kuzwa kositalimezi sibanga kuya kwamulaho wasona.

mwandu (miandu) n. bona taluso ya mukeme.

mwangalo n. tabo yabanga ni yona mutu kamita.

mwange n. mufuta wa bucwang'i bobusisani, bobuitusiswa hang'ata kwakululelisa mandu.

-mwankuka (mwankukile) v.i. (limwanku) v.t kupazuha kapa kuketuha kwakusiya sibaka sesituna, kuhahuka.

-mwankula (mwankuzi) v.t kupazula sika ka mukwaocwalo, kuhahula.

mwati n. mufuta wa sifanu kapa wa mulyani osaliyehi kwakubulaya mutu haunwa kapa kuuca mwa sico.

-mwauluka (mwaulukile) v.i kusinyeha kwa muyaho wa bucwang'i kapa wa mataka, kulutuluha.

-mwaulula (mwauluzi) v.t kusinya muyaho wa bucwang'i kapa wa mataka, kulutulula.

mwayekwa n. butaata bwafumana mufuluhi haiba atalimana ni moya ofuka mwa nuka.

mwee n. buzikinyani bwakwa meeno.

mweeti (baeti) n. mutu yasaikutwi hande kapa yakula.

mweeti (baeti) n. (-eta) old.l. Mupoti. mwenyi yatile kulo.

mweeya n. butuku bwakuzwa mali nako yetelele mwa busali.

-mweka (mwekile) v.i. kutuka kwa mulilo okwahule, kapa kubenya kwalumonyi lwa pula lolubonahalela kwahule.

mwelembo n. (-elemba) old.l. bona taluso ya muelembo.

mweli (baeli) n. mwana wapili mwa mba, ki kuli, yakalile kupepiwa kubabamutatama.

mwelwa (li-) n. mutu yasina lika zabutokwa mwa bupilo bwahae, mubotana, mufuzana.

-mwemweta (mwemwetile) v.i. kunyanganya kapa kunjanja kwa milomo ya nja yehalifile hainze ihona.

-mwemwetisa (mwemwetisize) (nja) kueza cwalo milomo ka libaka leliswana.

mwendalutaka (bo-) n. (-enda) old.l. sibupiwa sa Mulimu sesibulelwa kuli sipila mwa mishitu yemituna, sesilumelwa kuli ki sa siyemo sa mutu kono kuti sona ki sa lihutu lililing'wi, liito lililing'wi, ni lilama zeng'wi cwalo, ka bung'wi bwazona, kubeya tohoni zeng'wi zaseemba.

mwendanjangula (bo-) n. (-enda) old.l. libizo leling'wila mwendalutaka.

mwendano n. (-enda) old.l. mukwa wakumata kapa kuzamaya niyomung'wi ka mumatelo kapa muzamaelo wakuli wena weze hande kufita yena.

mwendala n. (-enda) old.l. mukwa wakusaina sikalalambo fa sibaka silising'wi, wakuzamaya hahulu.

mwendi adv. linzwi lakaknya ka lona mutu iska sesihupulwa kuli siezahalile, saezahala, kapa sikaezahala, kapa mane kuli sicwana ni cwana, kono buniti tota habuyo.

mwenduko[1] n. (-yenduka) lineku leo mezi a sibaka abubela teng'i.

mwenduko[2] (mienduko) n. omung'wi wa milupa ya Litunga, oliziwangwa habeli ka zazi, kakusasa kuli batu bazuhe, ni manzibwana kuli batu balobale.

mwendulo[3] n. mululelelo wakusakubela ndu, ili wona wozibwa ki bayahi babang'ata.

mwenge n. mati akambilenyana bona taluso ya lwenge.

mwengelele n. bucwang'i bwapili mwa mwaha wa litabula.

mwenyi (baienyi) n. mupoti mwa sibaka bona taluso ya muenyi.

-mweta (mwetile) v.t. kupuma kapa kupumaka bucwang'i bobuyemi ka mazoho kapa ka cekesi.

-mwetaka (mwetakile) kukuta-kutela kushapa sika ka pafa, kumotwateka, kutunyaka.

mwiika (baika) n. mutu yaca hahulu, muce-mukule.

mwiila[1] (miila) n. (-ila) nto yehaniswa kueziwa bakeng'i sa kuli kuti imaswe, sifanu, silandulwa.

mwiila[2] (miila) n. kakang'wi ka tusipi totutulilwe sipapalala totubeiwa fa kang'ombyo, ili tona totuliziwa.

mwiileti n. (-ilela) (simu) muinelo wakufeza silimo kapa lilimo zepeli isalimiwi.

mwiipi (baipi) n. (-ipa) mutu yaikuhumusa kapa yaikaca.

mwiipo n. (-ipa) muikuhumuso, muikaco.

mwiitu (miitu) n. old.l. kota ya muselo ociwa bona taluso ya muhwahwa.

mwikalanongolo n. (-ikala) old.l. mukwa wakuina nako yetelele fa sibaka silising'wi usayemi fateng'i.

mwikapali (bo-) n. (-apala) mutu yanyandile kakutokwa litino, njebwe.

mwikulu (baikulu, bekulu) n. mwanaa mwanahao kapa mwanaa mutu kaufela yabalwa kuli ki mwana ku wena.

mwikulyabo (baikulyabo, bekulyabo) n. mwanaa mwanaa mutu yomuhulu ibe muuna kapa musali

mwikulyange (baikulyange, bekulyange) n. mwanaa mwanaka.

mwikulyaye (baikulyaye, bekulyaye) n. mwanaa mwanaahae.

mwikulyenu (baikulyenu, bekulyenu) n. mwanaa mwanaa mina.

mwikulyetu (baikulyetu, bekulyetu) n. mwanaa mwanaaluna.

mwikulyowe (baikulyowe, bekulyowe)n. mwanaa mwanahao.

mwile (li-) n. mwanana yomunyinyani yasina saikonela, ili yena.

mwileleti n. (-ila) mukwa wakukona hahulu kuila lico.

mwimanjinji n. (-ima) muyemelo wa nako yetelele mutu asaini fafasi.

mwishimbayonje (bo-) n. (-shimba) old.l. mutu yaicumbezi mikwa kaufela yemaswe, sicakaputu.

-myamyata (myamyatile) v.i kubenyabenya mwa malu a pula kapa nto kaufela ka ponahalo ya mulilonyana ni maataseli.

-myaula (myauzi) v.t kuca feela ka tikanyo sico kakuli ki sesingyinyani mi muci hakuli sico seo.

Nn

n- taku yeng'wi mwa mukoloko wa litaku za sipeleta sa SiLozi mi ibupa manzwi akala ka 'n' sina nona nali, ni njoko.

-naa (naile) v.i kuzamaya kamanyando bakeng'i sa kukula butuku bwa sihule kapa kuholofala mwahalaa malupi.

nabi (li-) n. mwanaa Mulena wa mushimani kapa muuna.
nabutolo (bo-) n. mutu yabuzwa yasakoni kueza musebezi ufi kapa ufi otaata, nakulonda.
nacinkwa n. butuku bobukala mutu kakumuopisa mwa toho, kumucisisa mubili, ni kumusululisa, mi buzwa mwa mubili kapa kutobonahala kwande ka bulumaluma bobung'ata bobusabisa hahulu kwa meeto.
nahatute n. sibaka seo mutu afumana butaata hapila mwateng'i, kakuli hakuna yamutusa, ki yena anoosi, naheng'i.
naheng'i n. kulo mokusapili batu, kwandaa libupiwa, nakabamba.
nakabamba n. kulo mokusapili batu, nahatute, lihalaupa.
nakabuma n. moya obata outwahalanga hang'ata mwa likweli zabo Liyatamanyi ni Lungu.
nakafumba (bo-) n. old.l. sika kaufela sesifumbatile kapa sesiitwezi.
nakalomo (bo-) n. mutu yabulela hahulu, lyambombola, mulangu wa Paulusi.
nakaloti (bo-) n. old.l. mutu yaloya ni kubulaya batu babang'wi ka milyani ya mabibo, muloi.
nakambowa (bo-) n. musali yabuzwa kwa misebezi.
nakandama (bo-) n. mbowa yemelanga hang'ata mwa mubu wotiile hanyinyani, yezwa mabisi kuiloba kapa kuihamula, mi babatabela baicanga butala.
nakando (bo-) n. nduna wa munzi, yena, lyaminzi.
nakanyama n. bucwang'i bobufubelu bobusa lumelelani ni lico mwa simu habusa tahuliwi mwateng'i, lico zashwa.
nakashasha n. butuku bwakuzwanga mali mwa meeno, mazambwe, lindombe.
nakasheke n. sibaka sa lishabati leling'ata hahulu.
nakatenge n. litapi zesisani zekopani-kopani ka mishobo yazona.
nakawa n. old.l. komu, hakubulelwa kaza butokwa bwayona kuluna batu.
nakeli (bo-) n. kafolofolo ka mibala yeminsu ni yemisweu kakanunka hahulu, kangamba.
naketa (bo-) n. mukeke wakubeta fa kota ona ni sikwahezo.
nako (li-) n. nto yesa bonwi ka meeto, ili yeo musebezi ni musebezi kapa sika ni sika sesiezahala siitingile kuyona ka mizuzu, lihola, lizazi.
nakulonda (bo-) n. (-londa) mutu yalondile kapa yasina saikonela, nabutolo, litepele; wa ndembwe.
nalela n. kulo fokubonahala, fokuli yainzi fateng'i kaufela waiponelwa handende ki batu, ngandaleza.
naleli (li-) n. yeng'wi ya linto zeng'ata-ng'ata zebenya ka liseli, ili zebonahalanga kwahalimu busihu, mi litusana ni kweli kwakusweufaza mbyumbyulu.
nali (li-) n. folofolo yamwa naheng'i yeswana ni komu, feela yona ibisizwe pata bunyinyani ki mumelelo wa manaka ayona, mi haiboni ka pilipili sika sesiinzi bukaufi.

nalielo (bo-) n. old.l. sikuba sa musali sihulu ka kusa saba miila ya SiLozi.

nalikena (bo-) n. (-kena) old.l. sika sesinde sesikenile ka busweu.

nalikwanda (bo-) n. mukolo omutuna-tuna wa Mulenaa MaLozi.

nalikwekwete (bo-) n. musali yayemi pilu, masiyema, nalinyawe.

nalikwinji (bo-) n. yeng'wi ya linyunywani zefumanwa mwa Bulozi.

nalimai (bo-) n. (-maiba) mutu yana ni bumai.

nalinanu (bo-) n. old.l. Mutu, sihulu mwanaa musizani, yaabisa batu kakueza lika zekomokisa kapa zesehisa, yayemi pilu; nalinyawe.

nalinyawe (bo-) n. (-nyauba) old.l. mutu, sihulu musali, yaeza likezo zeyemi fa libaka lakuli abuleliswe ki mutu yomung'wi, muuna yamulat, ka mutala, lihule ka mukwa omung'wi.

nalitwi n. muinelo wa matapa wotelanga bana ba basizani kweli ni kweli, wooli musali haali ku wona ka nako yeo, haswaneli kupumula ni muuna.

nalu n. old.l. mukwa omaswe wakukona kusinya sika sa mutu ka maboomu, lunya, piluseta, matalu.

nalubeso (bo-) n. kahuma kakanyinyani kakabasizwe handende kakazamaelwa ki musali yamwa musipili, ili kao kasebeliswa ki ling'aka zeng'wi.

naluboyoyo (bo-) n. musali yomunde sifateho, licolocolo, licenkenene la musali liimbwa.

nalukapwa (bo-) n. yeng'wi ya linyunywani zeile kabubo mwa Bulozi, ya mulala omutelele.

nalukuba (bo-) n. tou ya musali.

nalulea, naluleya (bo-) n. musizani yasikafulumana kale.

natulenge (bo-) n. mufuta wa nyunywani ya mafufa amansu.

nalumbwa (bo-) n. mufuta wa mubu omunsu oipupile sikoto sesikona kufita fa ni butuna bwa mupusi, ofumaneha mwa mabala mang'wi, mi kamita inanga maambala.

nalungwana (bo-) n. kanyunywani ka mubala omusweu mwa mba kakalumelwa kuli kalaulela mutu baenyi hakalula fa ndu yahae.

naluntambwe (bo-) n. mufuta wa kafolofolo kakazamaya kabunya, kakacincacinca mibala, luongolo.

nalusha (bo-) n. tapi ya bundolindoli bobufubelunyana kwa toho, ya mulomo omutuna, yeshendwa ka libizo la ma-munyandi.

nalutiyo (bo-) n. musali yozamaya ni yena ka buhule, nyazi, sheli.

nalutota (bo-) n. (-tota) kakang'wi ka tunyunywani totunyinyani totupila kwa linuka, ka mahutu amasisani, kakasakoni kufufa kuya hahulu mwahalimu, mi mane ki kahoo kabizwa ka libize le.

nalwange (bo-) n. nyunywani yesweu yeca lifuka, yelata hahulu mwamulaho wa likomu.

nama[1] (namile) v.i. (manamelo) 1. (a) kulobala fafasi kwa sika sesitelele, kulapalala.

nama[2] n. kalulonyana yezwa kapa yepumilwe fa mubili wa mutu kapa wa folofolo.
namacila[1] (tu-) n. mufuta wa kokwani yeluma yena ni mafufa.
namacila[2] (bo-) n. old.l. mutu yalata hahulu malaka.
namakanangelwa (bo-) n. (-kana) old.l. Mutu yasa utwi kubulelelwa, sikatazi.
-namalala (namalalile) v.i. kuina inge unamile, kuli mane nihauisize mahutu kulo hauna taba.
-namalaza (namalalize) kuotolola hahulu mahutu kapa mazoho, kapa kubeya sika sesitelele ka kusinamisa.
namalimikwalula (bo-) n. mutu yasa sepahali, yasa sebiwi ni yena, lisawana, liengulile, mubeteki.
namalomo (bo-) n. lishendo lashendwa ka lona mutu wa mulomo omutuna.
namalongo (bo-) n. (-longola) mutu wa lipulelo zemaswe, wa malongo.
namalopu (bo-) n. old.l. mutu yanwa hahulu bucwala, sitakwa, cakolwa.
namalwa (bo-) n. kalupa kakanyinyani kakabeilwe lutaka mwahali, kakalizwa kakuswalanga fa mezi ni kuswala ona lutaka loo inge usheta-shetisa lizoho, kulatelela milupa kapa pina yeopelwa.
namani n. (ma-) komu yenyinyani yesaanya, mwanaa komu.
namao (bo-) n. musizana yasatiile. Mulima seuli namao; ambuka kubapalanga ni banana.
namasha (bo-) n. (-sha) kanyandi kmeeto kapa masuba amatuna.
namaya (bo-) n. muhata waipukisa kappa wazamaelanga Litunga.
nambe (li-) n. pizana yetunatuna ya lizupa yebupilwe kabukwala.
nambo (li-) n. mufuta wa kwele yelukiselizwe kutamiwa nja ya sizumi mwa mulala, ili kwa linja zelukiselizwe cwalo.
nambulwamoko (bo-) n. old.l. mutu yalondile hahulu yasa koni kuipilisa, nabutolo, litepele.
nambulwang'eke (bo-) n. old.l. mutu yasina makeke, silupula.
nambwamutalati (bo-) n. ponahalo ya mibala mwahalimu fokung'wi nako ya litabula, yelumelwa kuli yakona kupaleliswa pula kunela, haiba ikala kubonahala pula isikanela kale, tembwe.
nameke (bo-) n. pato ya musali kapa licikwi la musali.
namibonda (bo-) n. old.l. mutu yasa ini feela asa fosi sika sesing'wi, kamilatu.
namongo (bo-) n. noha ya sibupeho sesinde hakalo yepazima, ya mibala-bala fa mubili, yeshitama mwa mubu.
namoo n. sibaka sesilukiselizwe Litunga mwa kuta ya sizo sa MaLozi.
namukuka[1] (bo-) n. musali yasika nyalwa, likwasha.
namukuka[2] (bo-) n. old.l. musali yaziyelize kwa busafa, lisafa lamafelelezo.
namukuywe (bo-) n. (-kuyula) mutu yasina buitumelo; nihaukamutusa, ki hona alatula zafumana ku wena.
-namuluha (namuluhile) v.i. kunama kwa sika senesiputani; kuotoloha.
-namuluha (namuluzi) kubisa sika sesiputani butelele, kuputulula; kuotolola.

namumu (bo-) n. kokwani yensu yeyepanga tusima fa mataka.
namunganga n. mukwa wakusita inge muli batu babalaalu mwa cika iling'wi.
namungundwe (bo-) n. (-ngundula) sibatana sesina ni boi hahulu, sa kakanga ni meeno atiile, sesikona kupula lisapo leliomile, sitongwani.
namuntuma (bo-) n. mubotana wa mutu, yasina mukwa ufi kapa ufi wakona kuipilisa ka ona, kabusule.
namushinji (bo-) n. bona taluso ya imalala.
namutesuko n. mbonyi yenca yekobozwi ni kuyanehiwa kuli ite ikonahale kusitiwa ni kusefiwa pupi.
namutwakubili (bo-) n. mutu yasapalelelwi bakeng'i sa kuli hasepahali; kayama.
namuyaweli (namunyaweli) n. (-yawela) mbonyi yecaliwa nako yakucala inge ifelile, ili kuli nangu isiyalele kwakubuzwa.
-nanala (nanalile) v.i. kuzamaya kabunya, kusutanga hanyinyani feela.
nandakaywa adv. old.l. lizali mukatumbi.
nandalume (bo-) n. old.1. muuna yaipilisa ka kusebeza ka taata.
-nanga[1] (nangile) v.i. kutalusa kuli lizazi kapa nako seiila mi seeli musihali-tuna.
-nangela (nangezi) v.i. kubonisa mutu kuli seeli musihali hahulu, kuli mane nisanabata kueza ka nako hasisa konahala, ki kale aliyeha, likezi.
-nangisa (nangisize) kukala musebezi kapa musipili ka kuliyeha, kuzwa folipazulezi lizazi.
-nanga[2] (nangile) v.t. (nango) kubeya nango fa mulupa, kappa singubu.
-nanga[3] (nangile) v.t. museme kukabisa liluka ka mananga.
nangala (li-) n. old. mufuta wa sando yenatisezwa kapa yetulisezwa nikafa.
-nangalala (nangalalile) v.i. kutalima kakunanula hahulu toho kuli ubone hande sika seubata kubona.
-nangama (nangami) v.i. kuina inge utalimezi kwahalimu.
-nangamana (nangamani) (le) v.i. kuyema inge otolohile handende. Kapa mukolo kuba ni litusi kapa matusi ananuhezi mwahalimu, kumbinyuka.
-nangela (nangezi) v.t. , v.i. kutalima ka tokomelo sika sesikwahulenyana ni wena kuli ubone mosiinezi kapa kuli uzibe fosiinzi kapa. kutalima kulo mokuswana sina mwa musima kuli ubone mokuinezi; kuya kulo ka mulelo wakuyobona sesiezahala kwateng'i, nikuyokuta hape; kushoka; kushongolola; kupotela mutu ka nako yekuswani feela, ni kukuta hape kapa kuzwelapili mwa musipili wahao.
nangenda (bo-) n. old.l. kandu kenekayahiwangwa fa patelo kwakale, monekufitelanga baenyi.
nangenya (bo-) n. bucwang'i bobukima ni kutiya, bwa lingongo zeshambani, bobulukiwa maselo ni mafiyelo, sihulu mafiyelo amwa lapa ni fa patelo.
nango n. (-nange) litolwana za mabonobono kapa mabonwabonwa zesitilwe, mane ni linto zeng'wi

zeswanela, ni kubeiwa fa mulupa omutuna kuli ulile hahulu.

-nanguka (nangukile) v.i. kuina kapa kulobala inge utalimezi hanyinyani kapa mane hahulu mwahalimu, kunangama.

-nangula (nanguzi) kukutisa toho kwamulaho ka kutalima mwahalimu.

-nanuba (nanubile) v.i. (bunanu; nalinanu) kubulela lipulelo kapa kueza likezo zetabisa batu; kushapuka ka lipulelo ni likezo.

-nanuha (nanuhile) v.i. (mananuho) kuzwa fouinzi, kuyema; kufunduka.

-nanula (nanuzi) kuswala sika kusiisa mwahalimu; kushimba sika ka mukwaocwalo; kuunga sika kuya ni sona.

nang'ala n. mezi amang'ata mwa busunso kapa kulo.

nang'ati n. bobung'wi bwa matuku akataza hahulu bapepi basizana mwa limba, bobukona kusinya mulwalo wa mutu.

nang'ongo (bo-) n. musali yasahulile yaboni zeng'ata mwa bupilo bwahae.

nang'undu (bo-) n. sikwahezo senesikwahe-lwanga fa piza ya lizupa sapili.

nang'we n. butuku bobubisa mutu mba butuna.

-napuluha (napuluhile) v.i. kutokwa mabisi mwa mazwele kapa mwa sikanji bakeng'i sa kuanyiwa kapa kuhamiwa hahulu.

-napulula (napuluzi) kuanya kapa kuhama kufitelela tikanyo.

nasikambo (bo-) n. nyunywani yesweu mubili kaufela, kwandaa bunsu kwa mafelelezo a mafufa, kungelela cwalo ni mahutu, ya mulomo osikami, yesina boya mwa mulala ni kwa toho.

nasikuku (bo-) n. kuhu ya musali; kapa, kuhu ya seke.

nasikwakwa (bo-) n. musali ya sikanyalwa, namukuka.

nasilele n. libizo, ka tumelo ya MaLozi la musalaa Nyambe, yena Mulimu yabapanywa ni Maria maa Jesu.

nasilelo (bo-) n. (-lela) old.l. mutu yaziba kubabalela kapa kuuta mutu yomung'wi kapa simunanu, mutu wa suuto.

nasing'ange (bo-) n. mutu yasatabiswi ki sika kaufela sesiezahala kapa saezezwa ki mutu yomung'wi, yasina buitumelo, sikatazi yacwalo.

nasiyalila (bo-) n. mufuta wa noha yepila mwa mubu yesalumi, mi haina meeto, simonoliywa.

natamikwa (bo-) n. omung'wi wa mikolo ya mulena, ozamayanga nalikwanda kwapili.

natamoyo (bo-) n. old.l. mutu yaketilwe kuba yena musilelezi wa batu mwa muleneng'i.

natandi (bo-) n. musalaa mwanaa mulena.

natikowa (bo-) n. musali yapepwa mwa hae moo, njemenenwa.

ncelule (ma-) n. pulu yenunile yetuna, kekete.

nciba (li-) n. katapi kakanyinyani hahulu ka kapila ka sikwata.

ncwa (li-) n. butuku bobukataza mutu, mi busa zibelwi milyani yebusolisa.

nda[1] (li-) n. kakokwani kakafumanehanga fokung'wi mwa milili kapa fa libyana zaluna bo mutu, kakaluma kahoha kapa kuanya

mali a mutu, mi kamita katiswa ki masila.

nda[2] interj. linzwi laitusisa mutu yakatezi kapa yasalati kubuleliswa, mi ulisebelisa kumina ka sisupo sesibonisa kuli halati luli.

-ndaamana (ndaamanine) v.i. kumata lubilo lolutuna, kushilimana, kulandamana, kulikumuka.

-ndakula (ndakuzi) v.i. , v.t. kunyota kwakunata lulimi kwa njetumuko ya kalakato.

ndalabangwana (bo-) n. (-lala) old.l. munwi wa bucwala, yaitobalela fafumana kaufela hakozwi, cakolwa

-ndaloka (ndalokile) v.i. kamita kuina njenje kapa mapunu ili kuzamaya usika tina, kono mi neusa swaneli kueza cwalo.

ndalume (bo-) n. old.l. kacapu ka kanyinyani ka sipapalala hahulu kakazamaelwa ki muuna, kabanga.

ndamalume (bo-) n. old.l. muuna yayahile kwa bunyaleli bwahae.

-ndambaela (ndambaezi) v.i. kuzamaya ka bunya, sina mwaezezanga mutu yakula kapa yakatezi hahulu, kundambyaela.

ndambo (li-) n. mutu yozibana ni yena, yaeza kuli haiba ki mutu-hande, wakona kukutusa hauziyelehile.

-ndambyaela (ndambyaezi) v.i. bona taluso ya –ndambaela.

ndamino (ma-) n. simu yakwamulaho wa ndu, lilako.

-ndanda (ndandile) v.i. (bundandi) kulobala, sihulu kulobala kwa mbututu kapa mwanana yomunyinyani.

-ndandama[1] (ndandamile) v.i. kuzamaya kakuakufa, kuli mane mutu wateng'i inge akamata.

-ndandama[2] (ndandamile) v.i. (pilu) kunata hahulu kufita moinatelanga kamita, kulukuma.

ndandanda (ma-) n. munzi omutuna, kapa sibaka sesituna sakulima kapa sakuyaha.

ndandulo (li-) n. musiyo omutuna kapa olukela kuba omutuna kufita misiyo yeming'wi mwa ndu.

-ndandumuka (ndandumukile) v.i. (mundandumuko) 1. kuzamaya kakuakufa bakeng'i sa kuzwa kosilumbile sibaka kuya kosipatami. 2. kumata fafasi ka mubili wasona bakeng'isa kukashiwa kapa kuwa kwahalimu, kualumuka.

-ndanga[1] (ndangile) v.i., v.t. (lindanga) kubina kwa mwalyanjo yamwa sikenge kuli azibe sizo.

-ndanga[2] (ndangile) v.t. kueleza mutu ka kumutaluseza mwaswanela kupilela kapa zalukela kueza, kulaa.

ndanyaa interj. mubulelelo otalusa kusuluha kwa sika sa mezi, kamita ili sika sesing'ata sesisuluha ka bung'ata hape.

-ndanyuka (ndanyukile) v.i. kusuluha kwa sika sesing'ata sesilondile kapa sa mezi. 2. kutala kwa mezi kappa atala ka bung'ata ka sipundumukela.

ndao (li-) n. sibaka sakuina, sakulima, kapa sakuyaha mwa hae.

ndau (li-) n. mutu yafilwe mpo yakuziba hahulu lika zebasa zibi babang'wi.

ndaundau n. bona taluso ya lukumba.

-ndaunyuka (ndaunyukile) v.i. ponahalo ya kusabonahala hande, kuswana sina mutu yanatakani ni kufola, kono hasi kafolelela, kuangabala.

ndelumuna n. matali amanca a kota kapa a kota ya mwanja; kunolofala kwa matali ao.

ndelwa (li-) n. sika sesiezizwe fa bulizi bobung'atang'ata bwa folofolo, sabeyanga mukwaliyala kwa toho habina.

ndembela (li-) n. lisila lelindende lilitamiwa kwa kota yetelele kuli kubonahale hande halinze lifukiswa ki moya, mi kamita ki nto yeziwa ka libaka lelituna.

ndembwe n. mukwa wakueza lika kabunya; buliti.

-ndendeka (ndendekile) v.i., v.t. kuambola kwakusafeza kapilipili, kubulela nako yetelele.

ndendelya interj. linzwi lelitalusa kutiba kapa kulwela kwakuya fa lilaho mutu kapa sika sisaliki kutapa nihaiba hanyinyani, kushwela mwa mezi ka mukwa ocwalo.

-ndendema (ndendemile) v.i kusautwa hande kwa pilu bakeng'i sa kushwa hahulu tala, kutokwa maata mwa mubili ka bakaleo.

ndendemela n. lisila lelibulela kapa lelibunolo kuliswala mi haki lelinde hande kulieza tali mulepo.

-ndendula (ndenduzi) v.t. kunata mutu ka kaka kakanyinyani, hang'ata ili kumunatela kulo fokutiile, mwa toho kapa fa musitasi, ka mutala.

ndendumuna (ndendumuzi) v.t. kupazula ni kukwankumuna ka tipa nto yeswana sina sikapani, kapa kupunya ni kukwahulula likapa ka mukwa woswana, mane nikueza cwalo linto zeng'wi zeswanela.

-ndengula (ndenguzi) v.i., v.t. (kumundengule) mutu, hahulu, sihulu kwa neku la mwanana.

ndepundepu n. nto yelukabulela kuli ki milili ya mbonyi, yefumanehanga ka bung'ata kwa toho ya mukung'u, sihulu mbonyi haisali yenca.

ndikusi (li-) n. mufuta wa tapi ya mulomo oshengile ni kusikamela hanyinyani kwatasi, ya muhata wa kanyingi.

ndilamulonga (li, ma-) n. old.l. nzila yenamile yesayumbi muzamayi.

ndilu (li-) n. ndilumalala kabukuswani.

ndilumalala (li-) n. nyunywani yenyinyani fa mubili ya bunsu bobundende, yelata hahulu kuca muzauli.

ndimbelela n. (-ndimba) old.l. mukwa wakuhanelela kueza mutu bumaswe kusina sakufoselize, sitoyo.

-ndinyuka (ndinyukile) v.i., v.t. ku mwanana kapa simunanu) kukula hahulu lico, kusutuka.

ndiulu (li-) n. (-itiulula) pilaelo yetiswa ki kuhupula mutu yolata hahulu, kapa yakuhupula haenu, koseuzwile kale.

ndiya n. pilaelo yetuna, kapa kusaikutwa hande kokutiswa kikushwelwa ki simang'imang'i wahao, kuli mane hang'ata haisi kukualafa, ki hona ukaba hande.

ndiyala (li-) n. (-siyala) mwana yashwezwi ki bashemi bahae.

ndokozwani n. muhamelo kapa muanyezo wabulaalu kwa komu.

-ndomaeta (ndomaetile) v.i. kuhapeleza mung'aa yona kueza sika; yena ni hasalati, ukabe asiezize, hakukonahala, kusa utwisisa kwa pilu.

-ndomauna (ndomauzi) v.i. kuca kakungenga kapa kakung'watanga tunto totunyinyani, sina mwanana mwacelanga, kutomauna.

ndombe (li-) n. tapi yetelele yensu, ya like lelitelela hahulu, yesina mayayu, yesashweli fakaufi.

ndombondombo n. mukwa wakuyambula ku mutu, sihulu mushemi wahao, mi hang'ata ki mukwa ofosahalile, sihozo sesimaswe.

-ndomwiliketa (ndombwiliketite) v.i., v.t. kubulela ka mukwa wakubata kusinya yomung'wi libizo kapa kupatulula likunutu zahae ki yamutoile.

-ndombyaela (ndombyaezi) v.i. kuzamaya kabunya bakeng'i sa kukula kapa kukatala hahulu, kundambaela.

-ndombyanga (ndombyangile) v.i. bona taluso ya –ndombyaela.

ndondango n. mukwa wakuswalelela kueza sika seneuswanela kueza hang'wi.

ndondo[1] (li-) n. nto yetuna kwatasi ya mulala ni mulomo omutelele osupile mwahalimu, yakubupa fa lizupa, mi ibatisa mezi akunwa hande luli.

ndondo[2] (li-) n. yeng'wi ya likalulo zamwa mba ya folofolo mokuinanga buloko, sibumba.

ndondo interj. linzwi lakuku takutela kubelela mutu yashambelela kapa yawabelela mwenyi kapa mutu kaufela yanaile kokung'wi utile.

-ndondola[1] (ndondozi) v.i., v.t. (kuhu yebubama) kuzwisa kana mwa lii kapa bana mwa mai.

-ndondola[2] (ndondozi) v.t. kunata-nata ka munwana nto yeswana sina lihuluhulu kuli wutwe kapa selibuzwize kapa cwang'i. 2. kutaba kaba kukunupa sika ka buta bwa malumahe.

-ndondoma (ndondomile) v.i. kubulela ka linzwi lelituna kapa lelitibile.

-ndondomoka (ndondomokile) v.i. (sihwana) kutubeha kulo fokunyinyani feela, nikusiyala kasima ka katunanyana, kutondomoka. 2. (kaciyociyo) kuzwa mwa lii, kutondomoka.

ndondwe (li-) n. mufuta wa kokwani yensu ya sibupeho sa kulu, yenatanatanga sinuko fafasi, kambombo.

-ndondwela (ndondwezi) v.t. kuswala ka taata, kuhumalela.

ndonga[1] (li-) n. kanto kakasisani ka ngo yeshengile kakana ni lisuba kwa neku leling'wi, kakalukisiwa masila ka swalisano ni bwanda.

ndonga[2] (li-) n. mufuta wa kota yebulelwa kuli ki mulyani womutuna wokona kufolisa matuku amang'ata.

ndongo[1] n. (tundongo, haiba kubulelwa totunyinyani) bona taluso ya musoswani.

ndongo[2] n. kwapataa mukolo, inzeli mwahali sihulu mikolo ya Litunga.

ndongo[3] (li-) n. mulomo wa sipai sa lukuko, mbuyelo.

-ndongwama (ndongwami) v.t. 1. kumatisa kapa kulatelela sika usa kuti kusili, kosiya kaufela, kumanama. 2. kukupa mutu sika ka tundamo, kwaya kaufela, ni wena ki kouya, kuyema mutu kasumatondo.

ndototwani n. mufuta wa bucwang'i bobutiile hahulu bobukonahala nihaiba kuotiwa muhala bakeng'i sa kutiya kwabona, mi hang'ata bumela mwa lishanjo.

ndotwani n. nemba ya folofolo ya muuna kapa ya mutu.

ndu (ma-) n. 1. muyaho kapa sibaka sesilukiselizwe kulobalwa. 2. lubasi lwa mutu.

ndumanduma (bo-) n. mutu yasaipumanelwi feela mwa hae, yazamaya hahulu.

ndumba (li-) n. mufuta wa kubo yendende ya boya bobung'ata.

ndumbu n. kabupinyana kakabeiwa mwa namundalangwe wakufeta.

ndumbwi interj. mubulelelo otalusa kuwela mwa mezi kwa nto yeswana ka licwe, mane ni linto zeng'wi cwalo, kapa kulikela kwa lizazi, kuli cwale halisabonahala.

-ndumbwikela (ndumbwikezi) v.i. (kandumbwi) kuwela kapa kufelela kwa sika mwa mezi, kunwela, kutupwikela; kapa kulikela kwa lizazi, kuli mane halisabonahala.

ndume[1] (li-) n. (-ndumeba) mutu yasina boi kapa yasa sabi sesisholokota sihulu hanyemisiwa.

ndume[2] n. bobung'wi bwa matuku akataza batu, sihulu basali, mwa limba, bobukona kusinya mulwalo wa musali.

-ndumeba (ndumebile) v.i. (ndume) kutokwa boi mwa pilu, kapa kusasaba sesisholokota.

ndumeleti (li-) n. mutu yaketilwe nikulumiwa kuyoyemela naha yahabo mwa naha isili.

ndumepu (li-) n. kubu ya muuna.

-ndumwena (ndumwenile) v.i. kueza lilata mwa mezi ka silabo kapa ka sika kaufela sesiswanela, ili ka mulelo wakusabisa litapi kuli liyoswala fa kanyandi.

nduna (ma-) n. mutu yazamaisa silalo, yaetelezi sikwata sa batu babang'wi wababasweli litulo za sizo mwa muleneng'i.

-ndundana (ndundanile) v.i. 1 kusebeza hahulu kwakusaina fafasi, kuipumulisa, kuyema ndangamwa. 2. kuyema sina mutu ka kuzwela hang'ata fande busihu. 3. (mandunda) kueza mahang'i ka kuitamulela, kutundana, kubongana.

ndundu[1] n. lika zeswana ka makumba atatelizwe kapa atatilwe hamoho kueza sika sesituna, ng'ata ya makumba kapa mashandi.

ndundu[2] n. mezi kwali amanyinyani, kwa likamba luli.

-ndundula (ndunduzi) v.i., v.t. kusita tuco totunyinyani, ili twamafelelezo mwa cika; kufeleleza kusita tuco totukuma foo.

-ndunduma (ndundumile) v.i. kuzamaya kakuakufa, sina mwaezezanga mutu yamwa musipili.

-ndunduya (ndunduyile) v.i. (lindunduya) 1. kuzamaya- hahulu kwakuzwanga fa sibaka seng'wi kuya kusesing'wi. 2. kuzamaya busihu,

sihulu batu inge balobezi. kuloya batu babang'wi.

-ndunyeka (ndunyekile) v.i., v.t. kusela mezi amang'ata kulo mokuswana sina mwa piza ya busunso, mane ni mwa lika zeng'wi cwalo.

ndutaata n. mukwa wakusa saba mutu, maandabala, mahang'i.

-nduuka (nduukile) v.i. (linduuka) old.l. kuba ni tabo yetuna bakeng'i sa kupila hande, kueza lika kaufela zeyemi fa nyakalalo, kutangalala.

-nduumuka (nduumukile) v.i. 1. kuzwa fa sibaka kabung'ata, ili kakusaba sesing'wi kapa kakuzwa feela fateng'i; (linyunywani) kufufa kulo ka bung'ata, sihulu kabaka lakusabiswa ki sika. 2. v.t. kusiya mutu alinosi bakeng'i sa bumaswe boo ana ni bona, kufulalela, kuyubeka.

-nduunda (nduundile) v.t. (linduunda) kuzamaya ka mukwa obonahaza mutu kuli ulwezi nto yebukiti, kuli mane haotolohi hande hazamaya, kushinashina.

ndwa (li-) n. 1. muinelo wakuitwanisa ka lifaindi kapa ka lilemanu, kapa mane ka litobolo; mufilifili. 2. musebezi kaufela wotata wakulika kulukisa sika sesipala kapa sesitata, kapa mane wakueza sika kaufela sesikatisa kuli batu bakulumbe hase usiezize.

ndwafulu (li-) n. mufuta wa kulu yesahuli kuba yetuna.

ndwalume (li-) n. old.l. mulwani yomutuna, muhali.

-ndwanduka (ndwandukile) v.i. kutalima kwakusakutisa meeto kusili, kulubuka; ndwandukela.

ndwindwi n. mufuta wa mbowa ya ng'andatalukeke yeya kwa bufubelu.

-nefa (nefile) v.i. (nto yeswana ka teku ya muwayo) kukonahala kukuta kafa nikafa bakeng'i sa butelele ni busisani, kunefuka.

-nefuka[1] (nefukile) v.i. (mba) kuba bunyinyani bakeng'i sa kuli mutu ushwile hahulu tala, kung'ofoka.

-nefuka[2] (nefukile) v.i. bona taluso ya –nefa.

nefunjo (bo-) n. (-funjela) mutu yaca ka lubilo ni kubeyanga lico zeng'ata mwahanu, wa mafunjo.

-neka (nekile) v.i. (bupi, ka mutala) kusiteha ni kusefiwa hahulu, kuli nto yateng'i kuiswala cwana ibuleta luli.

nekunda (bo-) n. (-kundeka) Musali yaziba kupata kapa kubuluka likunutu. 2. kaputula ka mwahali.

-nela (nelile) v.i., v.t. 1. (pula) kuwa ka malotoli ni kukolobisa sika ka muwelo oswana. 2. kukenya mezi a pula bakeng'i sa kubelela.

-nema (nemile) v.i. kuzamaya ku mukwa obonisa kuli mutu ukulekile nto yebukiti. 2. kusa nama kapa kusaotoloha hande bakeng'i sa bukiti bwa lika zeo, kunemuka, kusikama.

nemba n. (buuna, fig. lukonga), kalulo ya mubili wa folofolo ya muuna yeo ina ni misebezi ya kusomisa za sisali, kuli lipepe bana ka kuiyomeka mwa litoci hailundile; bona ndotwani.

nembele (li-) n. mufuta wa tapi yesahuli kuba yetuna, ya mubala

omuseta, ya kalomo kakanyinyani ni muhata wa kanyingi.

-nemeta (nemetile) v.t. kulwala kapa kushimba lika, sihulu ka kulizusa foliinzi kuliisa kusili ka kulikutakutela.

nemonyi n. sabo yakuikalelwa sesing'wi mwa pilu, yakuli mwendi kukaswana kwaezahala nto yemaswe.

-nemuka[1] (nemukile) v.i. (manemuka) bona taluso yabubeli ya –nema.

-nemuka[2] (nemukile) v.t. bona taluso ya –nemeta.

-nenauna (nenauzi) v.t. kuitusisa matapa ni lipulelo zemaswe ku mutu ka kulwahaka ni kushubaula.

-nenekeza (nenekelize) v.i., v.t. kubulela ka tokomelo kuli usike wafosa, kuswala lulimi. 2. kufa mutu sika ka bunyinyani bakeng'i sa lukokoto lwahao, 3. kusafelaza hahulu pini hautomola mutu.

-nenumuka (nenumukile) v.i. kuwa kapa kubata kuwa ka kuhata kulo folimata lihutu hauhata fateng'i, kutelela.

-nepo n. palo yazakumbile mutu mwa tatubo sihulu mwa sikolo.

nete n. (netemani) (ne) v.i. (nete) 1. (sibaka) kuya fafasi, kupatama. kwakale. 2. (mukolo) kubata kulikanelela ni mezi bakeng'i sa kulonga hahulu.

newa n. ndu mokubulukiwa lico za Mulena wa MaLozi.

newanyana n. yeng'wi ya mandu mokufitela linubu za Mulena.

ngala[1] n. kulo foitungile nuka kapa lisa, hakubapanywa ni fokusikatunga.

ngala[2] (li-) n. old.l. mafufa amasisani ni butelele ayemanga fa litoho za linyunywani zeng'wi, ndelwa ya mufuta ocwalo.

-ngalalela (ngalaezi) v.i. (lingalaelelo) kuzamaya kulo fokubonahala kuli ubonwe ki batu.

-ngalalela n. kulo fokusikatunga, fafasi.

-ngalamana (ngalamani) v.i. (kweli) kubonahala hahulu bakeng'i sa kuli seeli yetuna kuzwa foitaselize.

ngalamena adv. linzwi leliyemela kezo yeeziwa ki mutu yakanami.

ngalangala (li-) n. nto yeyozwanga ni kumela tuntonto totung'ata kwa mafelelezo a kuma, a lutaka lwakwa nuka kapa lwa mbonyi.

-ngaleka (ngalekile) n. kulatela mukolo kulo kaufela fosaswaneli kuufitisa, fokutaata ni famatindi mi kakatela fateng'i. 2. kuisa kapa litaba zetaata ku mutu yomutuna (wabutokwa) lwapili mwa bupilo bwahao.

-ngaluka[1] (ngalukile) v.i. kusabonahala hande kwa milili yesika kamunwa.

-ngaluka[2] (ngalukile) v.i. (mungaluko) kuyema kulo ka mukwa obonisa kuli waikuhumusa.

ngambanga n. (-amba) old.l. mukwa wakubulela hahulu, wakusaketa lipulelo, sesitaha feela kwa pilu yahao wasibulela, liambamba.

ngambela (bo-) n. mubakweli wa Litunga, Sope, Minyolui.

ngambolo (li-) n. (-ambola) taba yeambolwa kapa yebulelwa ki batu bababeli kapa babafitelela nombolo

yeo, hang'ata ili taba yabutokwa, puhisano.

ngamboto (li-) n. taba yeyambile naha yezibwa ni kubulelwa ki mang'i ni mang'i.

ngambu[1] n. silama sesibutokwa hahulu ku mutu kapa kwa folofolo, sesili kunatela fateng'i sika, sika seo hasiliyehi kwakushwa.

ngambu[2] interj. linzwi lelitalusa kueza sika ka muezezo otiile luli, kuli haiba ki kunata mutu, utamehile kuwa.

ngambwamuke (bo-) n. imuyulu wa musali.

ngana n. nto yekonisa mutu kueza lika zelukile kapa zelumbiwa ki batu, butali, bunangu, zibo kapa nto yekonisa sika kaufela sesipila kuziba liswanelo zasona, mano.

-nganda[1] (ngandile) v.t. kusita tuco totunyinyani.

-nganda[2] (ndandile) v.t. kunanula mutu nikumuwiseza fa mubu otiile, oswana sina wa lundandala, kulenga..

nganda (li-) n. mutu kapa folofolo yetuna kapa yekolile, kokota, nkalakata.

-ngandaela (ngandaezi) v.i. kuzamaya batu kaufela inge baiponela wena, kono mi neusa swaneli kuba cwalo.

ngandaleza n. kulo fosibonahala sika ka bunolo hasiinzi kapa hasizamaya fateng'i.

-ngandamana (ngandamani)(ne) v.i. kuina kulo fokubonahala, fokusikaipata.

-ngandana[1] (ngandanile) v.i., v.t. kusebeza hahulu, kueza misebezi yeming'ata ka nako iling'wi, kutuntulika, kundundana.

-ngandana[2] (ngandanile) v.t. kusaina fafasi, kuzamayazamaya, sina mutu yayemi pilu.

-ngandingela (ngandingezi) v.i., v.t. kutiisa kapa kuluba mubu ka mahutu, kuhatikela.

-ngandumuka (ngandumukile) v.i. 1. kuwa kwa nto yetuna yeyemi. 2. kushwa kwa mutu yomuhulu.

-ngangaela (ngangaezi) v.t. kubiza mutu nako yetelele ili ka kupahamisa hahulu linzwi

ngangalukuni (li-) n. nyunywani kapa kuhu yesina boya mwa mulala.

-ngangama (ngangamile) v.i. old.l. kubinisa kapa kunyanganyisa hahulu linama za mubili bakeng'i sa sabo yetuna kapa kuutwa hahulu salami, kukung'a, kunjanja; kumbwembweta.

-ngangamana (ngangamani) v.i. kuyema kapa kutuhela seneweza kuikomokela, kusaziba sakueza, kuziyeleha.

-ngangameka (ngangamekile) v.i. kushimbisa mutu sika sesituna ku yena, kapa kubeya mutu libizo lelituna hahulu ku yena, lelisamuswaneli.

-ngangameza (ngangamelize) v.t. kunwa ka kuakufisa ni kufeza kapili, haiba nto yeunwa ki yenyinyani, kulaamena.

-ngangatela (ngangatezi) v.i. kutiya kwa mubu oneuna ni bunolo, bakeng'i sa kunelwa hahulu ki pula kapa kueziwa cwalo ki mahutu a batu, kumbambatela.

-ngangauka (ngangaukile) v.i. kubelela ka kutiisa, sihulu kakunyema, kukangauka.

-nganguka (ngangukile) v.i. (nto yeswana ka muyaho) kuyema ka kutiya ni kuotoloha hande.

nganja (li-) n. komoki ya lizupa.

-ngatula (ngatuzi) v.t. 1. kunata sika ka mulamu, ili kusinatela kwa toho, kukabula. 2. kubulaya nja kapa mutu yasasweneli kupila bakeng'i sa bumaswe bwana ni bona kubabang'wi.

-ngayana (ngayanile) v.i., v.t. (lingayana) kubulela lika zesautwahali hande, zeswana ka zebabulelanga batu babang'nwi habashwa, kuyabana, kukabana, kuyambutuka.

ngele[1] (li-) n. kalulo ya mulala yakwamulaho, foikambekelwanga pulu joko, ka mutala.

ngele[2] interj. linzwi lasebelisa mutu yasalati kuli mutu yomung'wi aeze sika sesicwana ni cwana, leliyemela kusalata kwahae kuli mutu yoo aeze sika seo.

-ngenyuka[1] (ngenyukile) v.i. kuina kulo nako yetelele, kulibelela kakuina cwalo, sihulu mwa lizazi, kushenuka.

-ngenyuka[2] (ngenyukile) n. kuzwa ka kuakufa hahulu kosilumbile sibaka kuya kosiile fafasi, kushetumuka ka mukwaocwalo.

-ngeshula (ngeshuzi) v.t. kunatela sika kwa toho ka mulamu kapa ka sika kaufela sesinatisiwa.

ngete (bo-) n. linzwi lasebelisa mutu yasalati kubulela mutu yomung'wi fa libizo, mukete.

ngeti (li-) n. 1. kafolofolo kakanyinyani kakana ni boya ni meeno amane azwezi fande, ka mubala omutukwa, kakapila mwa misima mwa mubu. 2. mutu yaziba hahulu mokubatisisezwa litaba zeezahalile, mutikitibi. 3. mutu yashenuzi nako kaufela bakeng'i sa kuli hakoni kuimuma, wa ng'amba.

ngili (li-) n. 1. folofolo yelukabala kuli ki kulube yamwa mushitu yena ni lika zepeli zetuna zebonahala inge meeno.

-nginduka (ngindukile) v.t. kubina kokukona kukatalisa mutu, kuikola kubina.

ngo! interj. linzwi lelikupiwa kapa lelikuziswa ka lona mutu yaeza lilata, kuli uutwe sesibulelwa.

ngo[1] (li-) n. 1. silama sa mubili sesifumaneha mwahalaa mulomo ni pata, sa misima yemibeli mokufita moya mutu habuyela. 2. omung'wi wa misima ya silama seo.

ngo[2] (li-) n. mafelelezo a sibaka kapa a sika, ili kosibile busisani sibaka kapa sika seo; luungo.

-ngolangisa (ngolangisize) v.t., v.i. kutundamena kueza sika sesipala, kufitela siezahala, hakukonahala, kukalatisa.

ngolobani (li-) n. sisebeliso sesiezizwe fa senge yekima hahulu, sa liwili lililing'wi kwapata ni mahatelo amabeli aputilwe, sa maswalelo amabeli hape mi sizamaiswa ka kusikuba.

-ngolyama (ngolyami) v.i. (bungolyami, singolyami) kuina kulo sina sitoto kapa mutu yasazibi sesiezahala.

ngoma (li-) n. old.l. bona mulupa. mualafelo wa sintu wakuliza ni milupa.

ngomalume n. old.l. mubinelo wobinwa ki baana feela kusina musali.

ngombebulongo (bo-) n. old.l. mutu yasina mifilifili nibabang'wi, yalukile, libombolwa.

ngombefungwa n. (-funga) old.l. likomu zakufunga fa litoli ka bung'wi kuitusisa mihala.

ngombemongo adv. old.l. linzwi leliyemela muzamaelo wakufulalela kuya kutalima kozwa, silelenyima.

ngombo (li-) n. Mb. nto yekonisa ng'aka kuziba lika asabulelelwi ki mutu, ka kutalima feela mwa nto yeo, haiba ki nto yena ni musima, sina cika, taula.

-ngonga (li-) n. bona taluso ya mbande.

-ngongaweta (ngongawetile) v.t. kubulelela mutu ka kukutakutela kuli autwisise kapa kuli asike alibala seubulela.

ngongo (li-) n. 1. makopanelo a masapo a mahutu kapa a mazoho, fokubonahala kuli lisapo linanuhezi hanyinyani mwahalimu. 2. kulo fokubonahala kuseteha, fokufelela ni kukalela kalulo ni kalulo ya lutaka kapa ya sika kaufela sesilukiselizwe kuba cwalo.

-ngongola[1] (ngongozi) v.t. kunatela mutu mwa toho ka mungoli kapa ka kakota kapa ka kanto kaufela kakatiile.

-ngongola[2] (ngongozi) v.t. kuluma kwa ngongola kapa kwa lilao, sihulu lilao lelilumela mutu kapa folofolo mwa toho.

ngongola[1] (li-) n. noha yeteleletelele ni butuna, yepila kwa likota ni mwa limpako za likota, yena ni buhazo bobutuna mi hailuma mutu, imulumela fa toho.

ngongola[2] (li-) n. nyunywani yetunanyana fa mubili, ili ya mukowa wa liiba, yeyepanga tusima fa likota ka mulomo.

-ngongota[1] (ngongotile) v.t. kupazula tolwana yamungongo ka kuubeya fa malemisezo a capu yetalimiselizwe kwahalimu, ni kukutakutela kuunata ka kakota kakakima kufitela upazuha, ka mulelo wakuzwisa kalulo yamwahali, yona yeciwa, kushinda.

-ngongota[2] (ngongotile) v.i., v.t. 1. kunatanata fa sikwalo kuli ulumelezwe kukena ki yainzi mwahali, kukokota. 2. kubiha mutu kuba mulao kapa kumuisa kwa kuta, kumang'ala, kukokota.

-ngongotela (ngongotezi) v.t. kukenya mapo fa kota kapa kakota mwa mubu ka kukanata ka sando, kukokotela; kuyaha siluli sa ndu ka limapo, kunatela.

-ngongweka (ngongwekile) v.i., v.t. 1. kuambola kapa kubulela nako yetelele ni mutu, kungoweka. 2. kuliyehisa mutu ka makande, kungotomeka.

-ngongwela (ngongwezi) v.t., v.i. kuswala ka taata, kuhumalela.

ngonjo n. (-ngonjoloka) muzamaelo wakufita nzila yetelele, mupotoloho.

-ngonjoloka (ngonjolokile) v.i. 1. kufita nzila yetelele, kono mi

fokung'wi yekuswani inge ilieng'i, kupotoloha. 2. kubulela ka kuyonganga lika zeneusaswaneli kubulela, kubisa taba butelele.

-ngotola (ngotozi) v.t. 1. kunata mutu ka kakota kapa ka kanto kaufela kakatiile, kungongola. 2. kubulaya mutu (mwanana) ka buloi.

-ngotomeka (ngotomekile) v.i., v.t. 1. kusinyeza nako fakuambola kapa fakubulela ni mutu. 2. kuliyehisa mutu ka kumuisa fa makande, kungongweka.

-ngoweka (ngowekile) v.i., v.t. bona taluso ya -ngongweka.

ngu (li-) n. 1. folofolo yeutiwa ki mutu ya boya bobung'ata fa mubili, yezibahala kakuluka hahulu. 2. mutu yasina mifilifili ni babang'wi, yalukile sina folofolo yeo, ngombebulongo.

ngulawela n. 1. mukutelo wakusiyela mutu milili yeming'ata kwa likoshi.

-nguleka (ngulekile) v.t. kutaba sika sesituna (tapi, folofolo) ka lilumo kapa muwayo womutuna hape.

nguli (li-) n. pulelo kapa likandenyana lelisupa mutu kapa sika sesing'wi cwalo, kono yateeleza hazibi kuli nto yeo italusang'i, mwendi kwandaa kumutolokela yona.

ngulu[1] n. (tungulu, ki zenyinyani halibaliwa) mufuta wa sico sesilimiwa mwa mubu wa mukamo nako kaufela, sesihula ka ni kubeela zeciwa mwa bubu, ili zeo likonahala kuciwa butala kapa kutatehiwa pili.

ngulu[2] n. libizo lenelikalilwe kubizwa ka lona libala la Bulozi.

-ngulumuka (ngulumukile) v.i. (banana) kumata lubilo lwakusaya kwahule, kuwindumuka.

-ngulunda (ngulundile) v.i. 1. kusa utwa likelezo, zezwa ku babang'wi. 2. (musali) kukala kupila ka mukwa obonisa kuli hasa lata muunaahae kapa nyazi yahae, saikezeza lika ka boomu, kumbalanda.

-ngulundisa (ngulundisize) v.t. kubisa buzwa kapa kusinya sisebeliso sesicwale ka capu, tipa, sabule ka kuitusisa sona ka mafosisa.

-ngulunga (ngulungile) v.t. kubulela ni mutu ka kumupuma, kubelemeka, kukwasheka.

-ngulungunda[1] (ngulungundile) v.i. 1. kulika kubatabata sika kapa nzila ka lizoho kapa ka mazoho, sihulu haiba ki mwa lififi, mi hang'ata k haubata lico, kubabatela inge uezisa libyana lilata. 2. kuina kapa kulobala ulinoosi mwa ndu yetuna mokusina libyana zang'ata.

-ngulungunda[2] (ngulungundile) v.i. kuluma kwa pula, sihulu pula yeutwahala ka mulumo omutuna.

-ngulyaela (ngulyaezi) v.t., v.i. kumiza mezi kapa nto yelondile ka kuutwahalisa mumizo; kunwa ka mukwa obonisa kuli mutu ushwile hahulu tala, kunwa k lubilo.

-ngulyana[1] (ngulyanile) v.i. kukakanya kapa kuzinazina kwakueza sika, kutokwa sepo hande, kusinya nako.

-ngulyana[2] (ngulyanile) v.i. kuzamaya ka mukwa wakusaziba koya kapa sina mutu yalatehile, kuyambaela.

ngumbwi interj. mubuleleo otalusa kukena kapilipili mwa malu, sina

moliezezanga lizazi fokung'wi, kapa kufelela mwa mezi ka mukwa oswana, kuli nto yeo haisabonahala.

-ngumbwikela (ngumbwikezi) v.i. 1. (lizazi) kukena mwa malu ka bubebe-bebe, kusabonahala ka mukwa ocwalo. 2. (sika sesitele) kusabonahala kakufelela mwa mezi bakeng'i sa kuli kulo foo kubuliba.

-ngunda (ngundile) v.i. 1. kuzamaya ka kuzwa fa sibaka kapa mwa munzi omung'wi kuya ku omung'wi, kuheluma. 2. kuzamaya ka kukuta kafa ni kafa ka mukwa wakuikutwa kuli u muuna luli, wabusa, kuwena hakuna yahotola.

-ngunda (ngundile) v.t., v.i. 1. kufeza kuluka sika ka kusibeya mungundo. 2. kufeza musebezi, kukwaza kuungula.

-ngundula (ngunduzi) v.i. kuzamaya kwa sitongwani.

-ngundumana (ngundumani) v.i kulobala kulo fokusaswaneli kapa ka nako yafosahalile, kapa mane kulobala kabaka lakufilikanywa ki sesing'wi.

-ngundunyanya (ngundunganyize) v.t. kumata-matisa batu kapa lifolofolo zeinzi hamoho, kubashandaula kapa kulishandaula ka mukwa ocwalo.

ngunga (li-) n. pato ya muuna kapa licikwi la muuna.

-ngungahana (ngungahani) v.i. kuba kapa kuina hamoho ka kutatamana; kukolohana.

–ngungahanya (ngungahanyize) 1. kubeya lika hamoho ka kulitatamanisa; kukilohanya. 2. kuina hamoho kualakanya kapa kunyakisisa taba kuli btu bazibe sakueza kasamulaho.

-ngungana (ngungani) v.i. (mangunga) lika kapa likalulo zepeli kuba hamoho, kubapana, kukopana.

-ngungula (ngunguzi) v.t., v.i. 1. kunata mutu hanyinyani ka ng'okolwa kapa ka toho, kapa mane ka mubili haunze uzamaya, hang'ata ili ka kusaeza ka boomu, kunguba.

ngungulu[1] (li-) n. tou ya muuna. Kuti tou yeswhile kacenu ki ngungulu, ni batu bakafumana busunso babung'ata luli.

ngungulu[2] n. bor.t. sika mo kuyumbelwa masila (Afrikaan)

-ngunjunga (ngunjungile) v.t., v.i. old.l. kuopela ka kusautwahaza kapa kusatumusa manzwi, kuopela mwa malama.

-ngunyaela (ngunyaezi) v.i. kuzamaya kabunya bakeng'i sa kutokwa maata mwa mubili kakukatala hahulu kapa kukula, kundombyaela.

ngunyana (li-) n. ngu yenyinyani; kapa, ka mubulelelo outwahala hande, mwanaa ngu.

-ngunyuta (ngunyutile) v.t., v.i. kungulula mutu kapa sika hanyinyani feela ka kalulo ifi kapa ifi ya mubili wahao; kunguba.

-ngutula (ngutuzi) v.t., v.i. 1.kunata kota ka kota yeng'wi kapa ka sika kaufela selukabapanya ni kota. yanangutula kafa wile.

-nguya (nguyile) v.t., v.i. kuopela, sihulu kuopela mutu ka mikwa yemaswe yaeza, kapa kuopela kaza sika sesikomokisa sesiezahalile.

nguya (li-) n. mutu kapa folofolo yesali yenyinyani, lipuyi.

-ngwalumuka (ngwalumukile) v.i. (sika) kuba sesituna hahulu kakuatama, kuatumuluha, kuyanduluka.

-ngwangwasha (ngwangwashize) v.i. kuzamaya ka mukwa obonisa kuli mutu haana maata hande mwa mubili bakeng'i sa bucembele kapa kukula, kunjanja, kunjanjata.

-ngwanjula (ngwanjuzi) v.t. (singwanjuliso) 1. kupumuka kapa kulikanyeza handende bucwang'i ka sika kaufela sesibuhali mi siswanela kueziswa musebezi ocwalo.

ngwe (li-) n. folofolo yetuna fa mubili ya mibala yemisisaninyana yetezi mubili kaufela, ya muhata womutelele, ya sibupeho sesibatoswana nisa tau, yefilwe buikoneli bwakupahama kwa likota.

ngwee[1] (ma-) n pene ya sipi yenyinyani ya bupapati bwa sikwenda yeneli a mali Zambia a buwayawaya.

-ngwee[2] interj. linzwi lelitalusa kubonahala handende bakeng'i sa kuli seeli kakusasa, lififi la busihu lifelile, kapa bakeng'i sa kuli kuna ni liseli la mulilo kapa la sika sesing'wi cwalo, ngwendee.

-ngweluka (ngwelukile) v.i. kubonahala hahulu busweu kwa mbyumbyulu, kuli hakuna malu kwahalimu, kuapuha.

ngweluu interj. mubulelelo otalusa kukena kwa mbyumbyulu bakeng'i sa kuli hakuna malu.

ngwendee interj. bona taluso ya ngwee.[2]

-ngwenjeka (ngwenjekile) v.t. 1. kuswala kapa kuluma kwa sika sesiswana ka silaha kapa sika kaufela simungwenjekile kwa lizoho. 2. kubeya mutu mwahali kapa kumupotoloha ka mulelo wakubata kumueza sesing'wi kapa mane kumubulaya, kutaeka.

-ngwenjula (ngwenjuzi) v.t. bona litaluso za -ngwanjula.

ngweshi[1] (li-) n. tapi ya meeno ashengile ni muhata omufubelu wang'asi, yena ni mayayu amatuna ni tusapo totung'ata twa mafata mwa mubili.

ngweshi[2] (li-) n. mufuta wa kokwani yefumanehanga fokung'wi kwa mbonyi kapa mwa makwati a likota zeomile.

ngweshi[3] (li-) n. leling'wi la malumo amafubelu afumaneha kwa lapa la mulena. Fokuzwa ni pulelo ya mubu wa ngweshi, mubu wa Mulena.

-ngwilimana (ngwilimanine) v.i. kumata lubilo lolutuna, kundaamana, kushilimana.

nja[1] (li-) n. simunanu sesilusileleza kwa lila zaluna halulobezi kapa haluzamaya ni sona, sesiikwangela kakuhuhula kapa kakuhona, sesisaciwi nihasikashwa.

nja[2] (li-) n. lutaka kapa kakota kakapunyizwe lisuba la kubeela likumba, kakaitusiswa hakuumbiwa lapa kapa muyaho kaufela otokwa tuso yakona.

njaco (njao) n. naheng'i hakubulelwa ka zakuzuma.

njafu n. lico zeciwa ki mutu yalaeza, kuli cwale sainzi fakaufi ni kutimela, kapa zeciwa ki mulwani wa ndwa hasaitukiseza kulwana.

njakati (bo-) n. (-lya) old.l. musali yaca hahulu.

-njakaula (njakauzi) v.i., v.t kuca ka busafa, ka kuutwahalisa hahulu mulomo.

-njakila (njakilile) v.i., v.t. kuliza mulupa omunyinyani ka kufitisisa fa milupa yemilaalu kapa yemine.

-njaluka (njalukile) v.i. kuyema inge otolohile, sihulu haiba hauswaneli kuyema cwalo kapa kuyema kulo fofumaneha ka nako yeo.

njaluti n. old.l. mukwa wakulata kwateng'i yomung'wi kapa babang'wi kusiya babang'wi, kono mi baswana, ki batu hamoho, saluluti, ketululo.

njamulinda (bo-) n. old.l. musali yasalatiwi hande ki muuna yamunyezi, kakuli muuna yoo woolisa kwateng'i musalahae yomung'wi, sicamulinda.

njanga[1] (njangile) v.t. kubeya kanyandi manjanga.

njanga[2] (njangile) v.t. (linjanga) kutamelela sika sesipila licwe (linjanga) mwa mulala, ni kusilatela mwa nuka kuli sipalelwe kutapa mi sishwe ka nzila yecwalo.

-njangamana (njangamani) v.i. (linjangamana) kuina fa sika sesitelele.

-njangana (njanganile) v.i., v.t. (linjangana) kubulela hahulu kwakuyobulelenga ni zesa swaneli, kapa kungonjoloka kwakubulela; kusafeza ka bubebe musebezi bakeng'i sa kubulela hahulu.

njango (li-) n. siyaleto sa malao.

njangwamuloti (bo-) n. old.l. libizo leling'wi la mwendalutaka.

-njanja (njanjile) v.i. kubinisa kapa kunyanganyisa linama za mubili, bakeng'i sa kutokwa maata mwa masapo ka kukula kapa kushwa hahulu tala, ka kubona sika sesisabisa kapa sabutokwa, kuli mane ubata kuba ni sona ka yona nako yeo, kukung'a.

-njanjamana (njanjamani) v.i. kuyema inge ukomokile kapa inge ubuha sika.

njanji (li-) n. 1. lisipi zetiile fokumata sitimela, nzila ya sitimela. 2. litolopo kaufela mokufita njanji, hakubulelwa kazakupila kapa ka zefumaneha mwateng'i. 3. mutu yana ni maata kapa yatiile hahulu, sipi.

njanu (li-) n. old.l. mutu yaca kapa yatimana hahulu, muci, akaloti.

njapanjapa n. kulo fokuna ni tumezi totunyinyani, kapa tumezi totunyinyani fa sibaka, fokung'wi totukopani ni sileze, njapatila.

njapatila, njapwatila n. bona taluso ya njapanjapa, sina mutu hakawela fa njapatila ya mezi a sikundwe.

-njebwa (njebwile) v.i., v.t. (njebwe) kutokwa hande libyana zakutina.

njebwe (li-) n (-njelwa) mutu yasina hande libyana zakutina.

njee n. lizwai lenebalungisa baikale lelifumaneha kapa lenelifumaneha mwa mabala, litutwambi.

njefu (li-) n. mwanaahabo likwangala, kono ye yona ki yasipapalala

hanyinyani, mi ina ni tunto tolukabulela kuli ki tunaka.

njeke[1] (li, ma-) n. old.l. sibaka sesitelele kapa sesitelelenyana sa mezi. sesitisizwe ki kubata fokusina lishabati kusaba kuli lyabwa leo likatibana; mi hakunze kubatiwa libaka zeo, fa sibaka kwaapuha ni kueza katambi mi lishabati litisa kuli kusike kwaba ni buliba.

njeke[2] n. mufuta wa bucwang'i.

njeke[3] (li, bo-) n. mufuta wa nyunywani yeswana ni pato.

njeko (li-) n. mufuta wa tucwang'i totumelanga mwa lishabati, sihulu mwa masimu kapa mwa siloko, totubeyanga tukoto kwatasi, mi tukoto too twaciwa.

njelelo (ma-) n. sibaka sesili bukaufi ni munzi oyahilwe fa ng'ambamo kapa fokulumbile, sesiile fafasi hasibapanywa nifoyemi munzi.

njemenenwa (bo-) n. (-shema) old.l. musali yapepwa mwa hae moo, yabizwa hape natikowa.

njendu n. neku leo nuka kapa lisa litungile, sibaka seo hasibapanywa ni sesikuta kwa likamba, buliba, ngala.

njenga (li-) n. yeng'wi ya litapi zefumanwa mwa Bulozi.

-njenja (njenjile) v.i. kumata kabunya kapa inge wiketile, kusheshela.

njenje, (li-) n. buuna kapa busali bwa mutu, mapunu.

njenumaeo (bo-) n. old.l. linzwi lashendwa ka lona mutu wa ng'amba, ngeti, ngili.

njenuna (bo-) n. (-shenuna) old.l. bona taluso ya njenuna meeno.

njeshe[1] n. old.l. njenje, mapunu.

njeshe[2] (li-) n. nto yebulaya kuica, lubeta.

njetumuko n. (-shetumuka) kulo fokuile hahulu fafasi kwa neku leling'wi, mi kokung'wi kona kuile mwahalimu, mundandumuko, mungenyuko, sishetumuko.

-njikula[1] (njikuzi) v.i. kukatazwa ki njikunjiku.

-njikula[2] (njikuzi) v.t. kungula kapa kunata hanyinyani mutu ka lizoho, ka toho kapa ka sika kaufela sesikonahala, hang'ata ili kumungungulela mwa mba kapa kwa mutahali.

njikunjiku n. (-njikula) muinelo outwisa mutu butuku kwa pilu, wakuhohanga moya ka bukuswani ni kukutumananga hanyinyani feela, hape kwakalisa.

njilela n. mezi azwa fa sitombo kapa fa kota yemezi yekwa liiso, ili kota yeshiima bakeng'i sa bumezi bwayona.

njilikati (bo-) n. old.l. musali yasazoshwelwa ki muunahae, mbakati.

njilulume (li-) n. old.l. muuna yasanyali ka tato yahae kapa ka libaka leling'wi cwalo.

njima (li-) n. nto yakubeta fa kota yebelwa mwa cika yetungile hahulu kapa yepunyehile, kuli cika yeo ibe ya lundandala.

njimbela n. kutala kwa mezi a muunda, kuli cwale mezi sabonahala bung'ata, mucilili.

njimbo n. mukwa oo mutu aeza sika ka wona. Hakuna fapahano; ki njimbo yeswana.

njimi (li-) n. (-lima) old.l. mulimi wa lico, sihulu hakubelelwa mutu yakona hahulu kulima.

njimikati (li-) n. (-lima) old.l. musali yalima hahulu.

njimo n. (-lima) musebezu wakulima lico, bulimi.

njimwana n. kweli yabulishumi ka kweli iling'wi mwa silimo.

njinji (li-) n. yeng'wi ya litapi zehula kabutuna.

-njinjila (njinjilile) v.i. kubina kapa kunyanganya kwa linama za mubili, kapa mane fa sibaka silising'wi feela sa mubili.

njo (li-) n. lico kapa nto kaufela yebeiwa mwa katamba, mwa saandi, mwa katwa kapa kwa kashuto, ka mulelo wakubiza litapi.

njoko (li-) n. folofolo ya sikopo yekona hahulu kupahama, yecanga mbonyi yesabuzwa-buzwa mwa matema.

njolo (li-) n. kanyunywani kakakona kumemela mutu kwa sibatana, kwa linoosi kapa kokushwezi folofolo, mi kaeza cwalo ka kuswalelela kulila ni kusafufela kwahule ni mutu yoo.

-njoma (njomile) v.t, v.i. (kuhu kapa nyunywani) 1. kulwana, kutaba kapa kunopa sika (sico) ka mulomo.

njombi (li-) n. tulili tonetusiyalanga fapata mutu amanobeulwa toho kaufela, mi netubalwa kuli ki bukabali ku mutu yoo, kasunkununu.

-njombwaela (njombwaezi) v.i. kuzamaya ka manjombwaela.

-njongaela (njongaezi) v.i. kuzamaya kwa mutu yomutelele yazamaya kabunya kapa yasayi kwahule.

-njonganjonga (njonganjongile) v.i. kuzamaya-zamaya kapa kuhatahata kwa mutu yomutelele.

-njongomoka (njongomokile) v.i. kuhula kakuya hahulu mwahalimu.

njongonjongo n. (-njongomoka) mafelelezo a sika sesitelele kakuya mwahalimu.

-njonjaula (njonhauzi) v.i., v.t. kutaipa ka kuiketa.

njopu n. sibaka sa simu sesisikaoma, sa mukamo.

-njotomana (njotomani) v.t. kuina, mi hang'ata ki hakubulelwa mwanana, kumbotomana.

-njotomisa (njotomisize) v.t. kuliza mulupa omutuna.

njumbe (li-) n. lisila laahalaa siziba sa mawindo.

njungo (li-) n. kahwana kakanyinyani kakatolelwa mulyani wa litohonolo.

njungula (li, ma-) n. nkwana, sihwana kapa botela yetuna.

-njinjula (njinjuzi) v.i. kulwana kwa tapi, kapa kwa sika kaufela sesikona kueza cwalo, yetabilwe ka muwayo.

-njunjumeka (njunjumekile) v.t. kutaba sika ka muwayo kapa ka nto kaufela yeshengile mi ikena mwa nama.

njuwelelo (li-) n. kazuma, kapa kabyana kaufela kakaswanela, mokunze kubeiwa litapi zeseliwa.

nkala (li-) n. sibupiwa sesibalelwa kwa litapi sa mubili otaatanyana fahalimu, sa mubala woeza inge womufubelu hanyinyani, sa mahutu asupile ka lihutu lililing'wi, kubeya lilama zepeli zelu kali ki mazoho.

nkalakata (li-) n. mutu kapa sibupiwa kaufela sesituna kapa sesikolile, kokota.

nkalankala (li-) n. kulu ya siloiso yeasapili kono busihu yakona kuzwa kulo kuyoloya mutu ku sili koo ilumilwe.

nkambe (li-) n. sibaka seo hang'ata kufumaneha liofisi za mubuso, kubeya ofisi ya mubusisi, kakuya ka linaha mokuna ni babusisi.

nkau (li-) n. sika kaufela saca kapa samiza mutu ni mulyani kuli akole kapa kutiya.

nkomwana, nkomwani (ma-) n. komu yesali yenyinyani, yesazopusa kapa yekatuha ipusa.

nkukwe (ma-) n. buhobe bobulobezi.

nkunankuna, nkunenkune (bo-) n. nbututu yakalezi kumelela meeno kwahalimu.

nkungulu (li-) n. tou ya muuna.

nkuwa n. kabubo kakusinyeha libizo.

nkwana (li-) n. nto yetuna yakubupa fa lizupa, mokukelwa mezi kapa kututelwa bucwala.

nkwaya n. tukuluho yakuikezeza lika kusina yakuhanisa; kozo.

nkwika (bo-) n. mutu wa masila nako kaufela, lisafa lelituna.

nkwilimba (li-) n. mufuta wa nyunywani yepila kwa batu yelikana kapa yebatoswana handende ni liiba.

noha (li-) n. mufuta wa sihahabe sa mubili omutelele ni busisani kapa bukimanyana, sesizamaya feela ka mba sisina mahutu, sesiitukiselize kuluma mutu nako kaufela yesikopana ni yena.

noka (li-) n. sibaka folikopanela lisapo la silupi ni mubili, ili kwa maneku amabeli cwalo a mutu kapa a folofolo.

-nokela (nokezi) v.t. kusela mutu mulyani wa mezi mwa meeto kapa mwa lizebe, kucunka.

-nokola (nokozi) v.i. kuzwa kapa kulota mookola.

nokushimba n. (-shimba) old.l. mukwa wakuzamaisa ka wona mang'usa ang'ozwi, ka kuzwa ku oo munzi kuya kuomung'wi.

nolobaki (li-) n. mufuta wa saapalo sesisina mazoho sesiapalwa fahalimwaa saapalo sesing'wi kuli mutu abonahale kutina hande, kapa kuli salami sisike samu anda hahulu.

-nolofala (nolofalile) v.i. (bunolo) kuba ni bunolo kasamulaho akuba ni tata; kukonahala kueziwa kasamulaho akupala kapa kukataza.

-noma (nomile) v.t. (kamunome) kuketa mutu, sihulu yolata, mwahalaa batu babang'ata, kuketa yena anosi, kusupa.

nomai (bo-) n. (-maiba) mutu yana ni bumai, nalimai.

nombolo (li-) n. Bor.t.. lika kapa batu babainzi hamoho hababaliwa, sikwata.

-nona (nonile) v.t., v.i. (munoni, sinonelo) kuzwisa kapa kuunga litapi mwa lukuko.

-nonga (nongile) v.t., v.i. 1. kusashuta sika seukunupa, seunata ka kusiposa sinatiso, kapa seutaba ka muwayo. 2. kuya kapa kusupa kulo usakuti kusili, kuliba.

-nonga (nongile) v.i. kuota hahulu, kufokola.

nonge[1] (li-) n. maikuto autwisa mutu butuku kwa pilu, akusabona hande sika mosiezahalezi kapa mosiezahalela.

nonge[2] (li-) n. mubisi wa kota wafahali osupile feela mwa mubu usakuti mwamatuko.

nongolo (li-) n. nyunywani yensu mubili kaufela.

-nongoloka (nongolokile) v.i. kuotoloha kakubisa mulala butelele, kapa kakuisa hahulu toho mwahalimu.

nongosi (li-) n. maikuto autwisa butuku kwa pilu, akubata kulukisezwa liswanelo zahao, pilaelo.

-nonta (nontitle) v.i. kuzamaya kabunya, ka mukwa obonisa kuli mutu wasepahala, hakukonahala, ni mulamu mwa lizoho.

-nontomana (nontomani) v.i. kuina kusina seweza, kono mi fokung'wi kuna ni musebezi oswanela kueza ka nako yeo.

-nopa (nopile) v.t. kufumana sika senesilatehile kapa seneusika libelela kufumana kapa kunanulanto yewile ka lizoho.

-nota (notile) v.i., v.t. kung'wata fa sika sa bupi ka bunyinyani, ka kuitusisa minwana yemibeli kapa yemilaalu.

notanga (bo-) n. (-tanga) old.l. mukali wa sika; mutu yasimuluzi lusika, kapa yakalile kuzamaisa nto yeswana ka munzi, pili kusika busa kale babang'wi ba liluko lahabo.

-notela (notezi) v.i., v.t. kupaka kwa ndu ka sikulukulu kapa ka mukwa kaufela oitusiswa mwa sibaka sa sikulukulu.

noti (li-) n. kalamu ka kubulaisa litapi ka kulinatanga ka kona fa litoho.

notila (bo-) n. omung'wi wa mikolo ya mulena ozamaya nalikwanda mwamulaho.

noto[1] n. (li-) liswayo leling'olwa cwana '0'.

noto[2] (li-) n. sipi yatulela mumbuti litulo zahae.

nowe (bo-) n. simela sa matali amaseta ni tuutwa totukopami, sesifumaneha mwa mishitu yeming'wi, sihulu kwa mukulo nimwa masimu, sinono.

nubu (li-) n. sika kaufela sesifiwa Mulena kusina tifo ni yekana.

nuka (li-) n. sibaka sesitelele hahulu sa mezi amang'ata sesikona kuba ni butelele bobueza likiti zepeli za libima kapa kufitelela foo sesiezizwe ki Mulimu.

nukana (li-) n. nuka yenyinyani.

-nukula (nukuzi) v.i. (sinuko) kuisa sinuko mwahalimu.

numbu (li-) n. kalulo ya lihutu yeinezi kwamulaho wa musitasi, yebisizwe butuna ki nama yeng'ata.

numbuti (li-) n. noha ya mubala womuseta, yetuna fa mubili haihulile, ya toho yenyinyani, mi ibubebe hahulu haizamaya.

numwa (bo-) n. muuna yabundume kapa yatiile pilu, yakona kulwana asa sabi sesing'wi.

numwana (li-) n. mutu yazamaisa kapa yatisize ling'usa lelizwa kwa muleneng'i, mulumiwa.

-nuna (nunile) v.i. (mununo) kuba ni mubili omutuna kapa mafula amang'ata mwa mubili bakeng'i sa kuca kapa kupila hande, kuitiisa.
nunda (li-) n. kulundumana kapa kutunduka kwa linama za mubili fa sifuba ni mukokoto wa mutu, ili kokutisa kuli apalelwe kunanguka hande.
-nuneka (nunekile) v.t. kubulela mutu ka bunde kazaeza, kulumba, kububeka, kulumbaeta.
-nungula (nunguzi) v.t. kutehela sika kusituhelelela, kuzwisa pilu kwa sika.
-nunguluka (nungulukile) v.i. kusautwahala hande kapa kufosahala kwa sico bakeng'i sa kuli seeli sakale, kikale siomelela.
-nunuya (nunuyile) v.t. kunopa-nopa lika kutokwa ni kakusiya.
nuwela (li-) n. folofolo ya siyemo sa nja ya mibala yemituna yamisweu niyemifubelu, mi kiyeng'wi ya lifolofolo zekona kupahama.
-nwa[1] (nwile) v.t., v.i. kuhoha mezi ka mulomo kumiza.
-nwa[2] (nwile) v.i. (mbola) kufitelela mutu yanalukela kuitaka kutula museto kuyowela kwande.
-nelwa[1] (nwezi) v.i. kutulela kapa kukena mwa mezi mubili kaufela, kusabonahala kakueza cwalo mwa mezi.
-nwela[2] (nwezi) v.i., v.t. kubulaya lininga ka kukubukanya macwe ni kutea lukuko fa macwe foo kuli litapi zeo likene mwateng'i.
-nwena (nwenile) v.i. (tapi) kubonisa sisupo sakuba fakaufi ni kushwa bakeng'i sa liluli kapa mulyani obeilwe mwa mezi, kushanda.
nya interj. linzwi lelitalusa kulobala kwakulobala luli, kuli mutu wateng'i hakuna nisesikana sakona kuutwa.
-nyaa[1] (nyaile) v.t. kubeya tumezi totunyinyani fa sika sa bupi kuli siswalane, kung'aa.
-nyaa[2] v.t. pulelo ya talusa kuhana. Sina yoo nyaa asike ataha.
-nyafwita (nyafwitile) v.i. kuzamaya kapa kuzamaya hahulu kwa likokwani zeswana ka linda kapa mabuku, mane ni likokwani zeng'wi zenyinyani fa mubili.
-nyaka (nyakile) v.t. kutalima sika ka tokomelo kuli ubone mosiinezi, kutalimisisa, kutatuba.
-nyakalala (nyakalalile) v.i. kuikutwa hande hakuezahalile, hakuezahala, kapa hakukaezahala sika sesicwana ni cwana, kutaba hahulu, kuwabelwa, kubina.
nyakalalo n. (-nyakalala) tabo yetuna.
-nyakita (nyakitile) v.i. kuzamaya hahulu, kubemela, kuheluma.
-nyakula (nyakuzi) v.i. komu kulaha kapa kufasula lihutu ka kuhana kukaiwa kapa ka kulika kuzwisa sika sesikakatezi mwa taku.
-nyala (nyezi) v.t., v.i. kuyonga musali kwa bashemi bahae katumelezo ya kutopila ni yena, munze mupepa bana, hakukonahala; kuipumana inge upila ni musali ka mukwaocwalo.
-nyaleha (nyalehile) v.i. musali kunyaliwa ku muuna yamueza hande kapa kulo kwapila hande.
nyamaluyoyo n. old.l. sico sesikona kukutiseza mikokepule hausiuzwa,

kakuli neusina swanelo yakuikungela sona usikasifiwa.

-nyamatala (nyamatalile) v.t. kuba ni bundume bwakukona kueza kapa kuswala sika sesihaniswa kapa sesisabisa, kukalama.

nyambaeti (bo-) n. (-yambaela) old.l. mutu yazamaya ayambaela kuzwa fa sibaka sesing'wi kuya kusesing'wi.

nyambangeti (bo-) n. (-nyambaela) old.l. bona taluso ya nyambaeti.

Nyambe n. libizo lebashikula Mulimu ka lona MaLozi.

nyambwanyaleka adv.t linzwi lelitalusa kubeya kapa kusiya lika ka busafa.

-nyamunya (nyamunyize) v.i. kunyanganya kapa kuzamaya kwa kokwani yeutwahala mwa sitino kapa mwa milili.

-nyana[1] (nyanine) v.i. limela kubonisa sisupo sakubata kuoma bakeng'i sa lizazi kapa kutokwa mununo hande; kuoma hanyinyani kwa lika zelukaswanisa ni zeo, kuswaba.

-nyana[2] n. makalelo a mba kapa mulwalo wa musali, ili sona sisupo sesibonisa kuli mutu witwezi, nyenganyenga.

-nyanda (nyandile) v.i. kusapila hande ka kukatazwa ki mutu yomung'wi kapa ki nto yeng'wi cwalo yelwanisana ni buiketo bwa mutu.

nyandi (bo-) n. (-nyanda) mutu yashwile kale.

-nyandima (nyandimile) v.i. kuba ni mafula amang'ata hahulu fa mubili, kususuma hahuluhulu.

nyandiso n. (-nyanda) kezo yemaswe yaeza mutu sika kapa mutu yomung'wi, yetisa kuli sika seo kapa mutu yoo aikutwe kunyanda.

-nyanganya (nyanganyize) v.i. kusakuza ka mubili kapa ka silama sa mubili, kubonahala kueza kezonyana ka zeo.

–nyanganyisa (nyanganyisize) (a) kutisa kuli sika sinyanganye kakusiswala ni kusieza mokasiezeza kaufela kuli sibonahale cwalo.

nyangela n. old.l. batu babang'ata, sicaba.

-nyangufa (nyangufile) v.i. bona taluso ya -akufa.

-nyangumukelwa (nyangumukezwi) v.i. kuutwa hande ka kuina kwa mulilo kasamulaho akuandiwa ki silami.

nyanisi n. bor.t.. sico sa matali amatelele ni busisani sesilimelwa kubeiwa mwa busunso kuli bununke ni kuutwahala hande.(Eng. onion).

nyanyabeka (nyanyabekile) v.i. kuswala sika kapa kuhata kulo ka kubabalela, kusatiisa.

-nyanyama (nyanyamile) v.i. Mb. kubonahala kuba ni ngana yakunahana ni kueza lika ka pilipili, kutalifa, kushapuka.

-nyanyiliketa (nyanyiliketite) v.i., v.t. kulika kataata, kulika kukolwisa mutu kaza nto yeng'wi cwalo, kuisa fowisize mwakulika kwahao, kukaliketa, kutundamena.

-nyanyuka (nyanyukile) v.i. kuzwisa lizoho kapa kunanula lihutu kalipipili bakeng'i sa kusaba sesing'wi fousweli kapa fouhatile.

-nyanyumukelwa (nyanyumukezwi) v.i. kuutwa hande kakuina fa ka

mbalala kapa fa lizazi kasamulaho akuandiwa ki salami.

-nyapa[1] (nyapile) v.t., v.i kuutwisa mutu butuku ka kukopanya namanyana yafa mubili wahae kakutiisa, ili ka manala kapa nihaiba ka minwana feela, kung'apa.

-nyapa[2] (nyapile) v.i. kuutwa butuku mwa mba, sina mwautwelanga mutu yasulula.

-nyapa[3] (nyapile) v.i. (ka mahutu) kuzamaya musipili ka mahutu.

-nyapisa (nyapisize) kuutwa butuku mwa mba muima habata kupuluha.

-nyatela (nyatezi) v.i. kutoma munwana ka kuulobaza kulo fokuswana sina fa pampili yabutokwa, kasamulaho wa kuucupwa mwa inki, mi usiya mutala waona fateng'i;

-nyateta (nyatetile) v.t. kuzibisa mutu sesimutela kapa sesiezahala, ka kumutoma munwana kapa kumuswala fokamuswala kaufela, kapa mane nihaiba kumusupeza feela ka meeto kapa kuliza selufooni.

-nyauba (nyaubile) v.i. (linyawe, nalinyawe) old.l. kueza mokaezeza kaufela kuli mutu akubulelise, sihulu kueza kezo yeama za buhule, kukeuba.

–nyaubela (nyaubezi) kuezeza mutu kezo yeswana kuli akuambolise, kukeubela.

nyaulu n. (-yauluka) mukwa wakueza sika seneusa swaneli kueza, kono usieza feela ka kubona yomung'wi hasieza.

nyaunyau n. mukwa wakueza lika ka pilipili, kazatu, sikwashu.

-nyaza (nyazize) v.t., v.i. kubulelela mutu buniti bobuli nto yaezize imaswe, nasaswaneli kuyeza, ufosize hayezize.

–nyazeza (nyazelize) kunyaza mutu ka libaka le kapa lale.

-nyazahala (nyazahalile) v.i. kusabonahala hande ka mukwa omung'wi, kushendahala, kufosahala.

nyazi (li-) n. mutu wakuzamaya feela ni yena ka buhule musikanyalana, sheli.

nyazo (li-) n. (-nyaza) mukwa wakunyaza mutu, sika kapa sibaka ka ona.

-nyefa (nyefile) v.i. kufelelwa ki sepo kasamulaho akulikela mo nimwale, kuzwafa.

-nyefisa (nyefisize) kubulela kapa kueza mokaezeza kaufela kuli mutu afilikane ni kutuhela saeza, kuzwafisa.

-nyefula (nyefuzi) v.t. kubulela kuli sika sesicwana ni cwana hasina tuso, kapa kuli hasiyo, yabulela kuli ki sangana kapa kuli siteng'i ki lihata, kuhana.

nyefulo (li-) n. (nyefula) mukwa wakusalumela kapa wakunyefula zebulelwa.

-nyekaela (nyekaezi) v.i. kuyanga mwahalimu ni kukutanga fafasi hape, sina litindi moliezezanga mutu hazamaya fateng'i.

-nyembunya (nyembunyize) v.t. kuikutwa bumaswe kwa pilu bakeng'i sa kuca sico seusalumelelani ni sona, kapa kabaka lakuutwa muunko omaswe, mane ni

mabaka amang'wi cwalo, kubata kutaza.

-nyembula (nyembuzi) v.i., v.t. (munyembu) kuzwisa mali a munyembu.

-nyendaela (nyendaezi) v.i. (sika) kukuta hanyinyani kafa nikafa bakeng'i sa kuli sisweli kapa sitamilwe fa sika sesing'wi inge sili mwahalimu.

nyenganyenga n. makalelo a mba kapa mulwalonyana.

-nyengo[1] (li-) n. yeng'wi ya linoha zena ni buhazo hahulu.

-nyengo[2] (li-) n. mufuta wa kota yeo mibisi yayona ki mulyani oalafa matuku amang'ata.

-nyengo[3] n. sesing'wi sa libaka za masa zefumaneha mwa sikiliti sa Kalabo, ili sibaka mokupila batu bababizwa MaNyengo.

-nyenuka (nyenukile) v.i. kuina kulo nako yetelele inge ulibelezi sesing'wi, kumbeyuka.

-nyenya (nyenyize) v.t., v.i. kusalata sika bakeng'i sa kuli simaswe ku wena.

-nyetaeta (nyetaetile) v.t. kucisa mutu (mwanana, mukuli) lico kutula tikanyo.

-nyeula (nyeuzi) v.i. kubina inge witamile sika mwa teka, mi sika seo kwatasi sikutanga kafa ni kafa haunze ubina.

nyewanyewa n. muinelo otisa kuli batu basike baina kulokulikung'wi, bakute kafa ni kafa.

-nyikwa (nyikilwe) v.i., v.t. kusalata kapa kusatabela sika bakeng'i sa kuli seukalile kale kusibona kapa kusieza.

-nyingama (nyingami) v.i. kutona busihu kaufela kuisa lizazi halipazula, sihulu ka kuina fa ngoma kapa kulo kamukana folukabapanya ni fa ngoma, kukobyanga.

-nyinguka (nyingukile) v.i. kuseteha kapa kuba ni kanyingi.

-nyita (nyitile) v.t. bona taluso ya -nyateta.

-nyolelwa (nyolezwi) v.i., v.t. kubata hahulu mutu kapa sika kuli usibone kapa kuli usieze mokasiezeza kaufela.

-nyomaeta (nyomaetile) v.t., v.i. kulatelela mutu ka kuzamaya ni yena.

-nyomanyoma (nyomanyomile) v.i. kuzamaya-zamaya ka mulelo wakubata sesing'wi.

-nyomoka[1] (nyomokile) v.i. (sitino) kuba sesitelele neku leling'wi, kokung'wi kona ki kokukuswani, kulepelela.

-nyomoka[2] (nyomokile) v.i. (munyololo) kuzamaya ka kutatamana, kulaluluha.

nyoo n. muinelo wakukula ka kulyangana mwa toho, kuli mutu azamaye mapunu, kapa mane kunataka batu ni kusinya lika, mutanganyo.

-nyuka (nyukile) v.t. kuswala sitino sesitezi hahulu masila kusitapisa kataata kuli sikene, haiba sapazuha, ki nako yasona, kusuha.

-nyukutula (nyukutuzi) v.t. kukama sika ni kusilumaka.

nyumi n. (-nyunyuma) mutabelo kapa mukenelo wakusaya hahulu mwa nama kwa sika.

nyundi (li-) n. mushobo wa peba yeshengile mulomo, mi peba yeo yaziba kutapa SiLozi.

nyundo (li-) n. ngo ya mapukuta.

-nyunga (nyungile) v.t. kuswala sika sesiyemi kapa sesinyendaela kusinyanganyisa haula, ka bunyemi kapa kaueza feela kamaboomu.

nyungu (li-) n. piza yetuna ya lizupa.

-nyungulula (nyunguluzi) v.t. kusalumela sabulela yomung'wi, kusheununa, kuhana.

-nyungumuka (nyungumukile) v.i. kuzwa kwa masila a maluli kwa sika sesinyungumunwa.

-nyuntula (nyuntuzi) v.t. kuluma ni kupuma nto yeswana sina nama ka meeno.

-nyunya (nyunyize) v.t. kucisa kapa kubabula mutu kapa sika ka kota ya mulilo.

-nyunyanyunya (nyunyanyunyile) v.i. kuya kulo kosatokwahali.

-nyunyeka (nyunyekile) v.t. kubeya lumonyi lwa mulilo fa bucwang'i kapa fa muyaho wa bucwang'i kapa wa mataka kuli uce, sina *mulilo wananyunyekile fa ndu neutimilwe ki pula*.

-nyunyumana (nyunyumani) v.i. kuina kapa kulobala kulo nakonyana feela ni kuzwa kapa kuzuha fateng'i, kuunyumana.

–nyunyumeka (nyunyumekile) kusakenya hahulu mwa nama nto yeswana ka muwayo hautabisa sika, mane ni lika zeng'wi zeshengile, kunenekeza.

nyunywani (li-) n. mwanaahabo kuhu, kono ye yona yafuta, mi haiyo mwa pabalelo ya kamunu.

nywi (linywi) n. mwanahabo mundandanyani, kono ye yona ki yekima mi itiile hahulu, kuli mane yakonahala kusebeliswa mwa sibaka sa likumba.

nzalu (li-) n. simela kapa limela zelukababapanya ni mukulwani kamolibonahalela matali.

nzi, nzinzi (li-) n. mufuta wa kokwani yefuta, yelata hahulu kulula fa lika za masila kapa zenunka kubola, yelumelwa kuli ki yona tetisanga mabuku fa linto zeshwile nikubola.

-nzila[1] n. (li-, ma-) sibaka sesitelele-telele sesinyinyani mwa bupala, sesisheuzwi ki mahutu a batu babafita ku sona nako ni nako, sesizwa ku wo munzi kuya kuomung'wi, mane ni mwa libaka zeng'wi zeng'ata, mi ki sona sesitusa muzamayi kuyomufitisa kwaya ka kusilatelela mosilibile.

-nzila[2] n. mufuta wa butuku bwa malaliya hakeni mukuli kusina kalafo ka nako mi mung'a bona uba ni manyando amang'ata. mi buna ni limiye hahulu kakusalata lika zebalwa kuli litezi masila ni kuba ni mulila yesina tuso.

nziye n. mufuta wa kokwani kapa likokwani zefuta, ili zezamayanga ka bung'anta haliya kokung'wi.

nzohoto n. lineku leo pilu yinezi teng'i mwa mubili, kapa sibaka kaufela sesiinezi neku leo.

nzwana (li-) n. sizubelo sa kwai ya licakana kapa matokwani, sesiezizwe

fa kanto kakanyinyani kelukababapanya ni mukope, pipi ya mufuta ocwalo.

-ng'aa (ng'aile) v.t. kubeya tumezi fa sika sa bupi kuli siswalane, sisike sahasana kapa kubulumuka.

-ng'abela (ng'abezi) v.i. komu yekailwe) kukutisa lizoho kwa mahutu ayona kuli ikupaleliswe kuhama kapa kuanya mabisi.

-ng'abula (ng'abuzi) v.t. kunata nto yeswana ka nja kapa mutu ka sika kapa ka fifi, kung'ata, kukabula.

ng'aka (li-) n. mutu yaalafa ni kufolisa babang'wi ka milyani ya sintu, hakukonahala, nikulaula, singanga.

-ng'ala (ng'alile) v.t. , v.i. kubonisa bunyemi bwahao ka kuzwa fa sibaka fouinzi kapa fopila kuya kusili, hang'ata kusina niyolaeza, kupupumuka.

–ng'alelela (ng'alelezi) kunyema kwakusacinca muhupulo hape kuli weze sika seneseuhanile kapa kuli ukutele kulo koseuzwile kale ka bunyemi.

ng'alelwa n. (-ikalelwa) sabo yakuikalelwa sesing'wi; simonyi.

-ng'aluha[1] (ng'aluhile) v.i. bona taluso yapili ya –ng'ala.

-ng'aluha[2] (ng'aluhile) v.i. (komu) kuhama kuhamiwa kapa kuanyiwa bakeng'i sa kufilikana kapa kusiiwa ki likomu zeng'wi haliya kwakufula.

-ng'ama (ng'amile) v.t. kuca sico kukula

ng'amatwa (li-) n (-kamata) nto nyenyinyani yekonahala kuswaliwa kapa kulwaliwa mwa lizoho.

-ng'amba[1] n. muinelo wakushenuna nako kaufela bakeng'i sa kuli meeno akwahalimu aile hahulu fapata.

-ng'amba[2] (li-) n. mpo yefiwa mulena, nubu.

ng'ambamo n. (-kambama) sibaka sa mubu sesiile mwahalimu, hasibapanywa ni njetumuko yasona, sing'ambamo.

ng'ambeko, ng'ambekelo (li-) n. (-kambeka) nto yebeiwa fahalimwaa sika sesing'ata kapa sesituna, ka mulelo wakutabisa mutu yalekile sika seo, kapa kakuitumela ku yena hasilekile.

-ng'amuha (ng'amuhile) v.i. (ng'amula) (njamala, ka mutala) kuba butuna kufita sika seo fonesikuma, kunamuluha, kuyabuluka.

ng'amula (li-) n. (-ng'amuha) njamala kapa kausu, kapa mufuta kaufela wa sibyana selukona kubapanya ni zeo.

ng'ana (li-) n. kalulo yemwahalaa malupi, yeinezi fakalela malupi luli.

-ng'anang'ana (ng'anang'anile) v.i. kueza mahang'i; kuba ni mikwa yemaswe; kuikutwa.

-ng'anda[1] (li-) n. mutabani, sihulu mutabani wa mbututu.

-ng'anda[2] (li-) n. lizwii la musali.

ng'andatalukeke n. old.l. mubala obonahala inge mutabani wa mbututu kapa bungume bwa lii.

ng'angulwa (li-) n. sifuba sa kuhu kapa sa nyunywani.

ng'anya (li-) n. mufuta wa kokwani ya bufubelu bobutibile, yekataza hahulu kuluma batu mwa mandu habalobezi, yenunka bumaswe haipyatehile.

-ng'anyuka (ng'anyukile) v.i. kulobala kwakulobala luli, kubokoka.

-ng'ang'a[1] (ng'anile) v.t. , v.i. kuyemisa sika kakusiswala kuli sisike sazamaya.

-ng'ang'a[2] (ng'ang'ile) v.i. (bunaneli, mang'ang'azwana, sing'ang'eli) kusautwanan ka lipulelo zemaswe, kuomana, kukananisana.

-ng'ang'a[3] n. mulumelo wakuituma mulomo wakwatasi mutu hananula sika sesibukiti kapa hanata sika ka maata amatuna.

ng'ang'alwa n. (-keng'ala) mukwa wakuswala kapa wakukwakwata litapi ka ona nako ya mbumbi, wakulitibela

-ng'ang'ana[1] (ng'ang'ani) v.i. kutibana kwa sibaka kakuswalana kwa macecani kapa likota zeyemi fateng'i, kubuta.

-ng'ang'ana[2] (ng'ang'ani) v.i. kuswalana kapa kuzamaya kwa milili mutu hafita kulo fokumaswe, fokuswana sina fa mayumbelo, kapa hakatana sika sesisabisa, sesiswana ka silumba.

-ng'ang'ata (ng'ang'atile) v.t. kuluma ni kuholofaza ka meeno.

-ng'apang'apile v.t., v.i. bona litaluso za –nyapa.[1], -nyapa.[2] ni –nyapa.[3]

ng'asi (li-) n. kucakulwa kapa kukauhana kwa libela silabo sesibetilwe ka mukwaocwalo, ki kuli, sesina ni nto yelukabapanya ni lifata kwa mafelelezo a libe lasona.

-ng'ata (ng'atile) v.t. kunata mutu kapa sika ka nto yeswana ka mulamu kapa licwe, kukabula.

ng'ata[1] (ma-) v.t lika zetamilwe hamoho kuli lishimbiwe hande, kamita ili lika zeswanan ka mataka, likota zakuola, mane nizeng'wi za mutufa oswana.

ng'ata[2] adj. (bung'ata) (sika, lika, kapa batu) kuba bung'ata, kufita fa palo yetokwahala, kukwana.

-ng'atama (ng'atami) v.i (sika) kuba kapa kuina kulo mosisabonahali bakeng'i sa kuli kusinani, kuipata ka mukwa wocwalo; kubatama.

ng'aya n. tapi kapa nama kuba yemezi, kusaoma. Masulusi balekisa litapi za ng'aya fa musika.

ng'ela n. papali ya banana, yakuputelanga kaka kakanyinyani mwa lizoho kuli kusupiwe yakasweli, mi hakafumaneha ka mukwa wocwalo, kakaswalwa kiyomung'wi hape.

ng'ela (li-) n. nto ya lizupa, yebeiwa kwa ngo ya mapukuta kuli mapukuta asike aca mulilo.

-ng'elyama (ng'elyami) v.t. kuca sico kufeza, kuleenya.

ng'engeyeti (li-) n. (-kengeyela) old.l. muhupulo wotibile wotiswa ki kunahana nto yetuna yeezahalile, yeswana ka lifu kawahenu, mane ni lika zeng'wi cwalo mayeya.

ng'esi (li-) n. old.l. tapi ya papati. Ki sikopekope sa ling'esi ni lindombe.

ng'eta (ng'etile) v.i, v.t. kufita, sihulu hakubulelwa zakufita nzila yepuma.

-ng'etana (ma-) n. old.l. bona taluso ya mung'ete, sina halukabulela mutu kuli ki ng'etana, hazibi kuwaya.

ng'ibi[1] (li-) n. folofolo yetunanyana fa mubili, ya mubala womunsu, yepila kwa linuka, mi ica litapi sina mbao.

ng'ibi[2] (li-) n. kota yeo mibisi yayona ki mulyani wa siina.

-ng'inda (ng'indile) v.t. (ng'indi) kunata mutu ka fifi kapa ng'indi.

ng'indi (li-) n. (-ng'inda) bona taluso ya faindi.

ng'o[1] interj. linzwi lelitalusa kuoma hahulu kwa sika, mbelende!

ng'o[2] interj. Ka kuhoha linzwi hanyinyani, mubulelelo waitusisa mutu yasa lati kufa yomung'wi sika.

ng'obyo (li-) n. kakang'wi ka tulili totuyemi mwa butelele bwa likalulo zepeli zekwahelanga liito mutu haitima.

ng'oci (li-) n. lisapo la mulala.

-ng'ofoka (nofokile) v.i. (sika) kuba ni musima kono ili musima wosikatunga, kuyepeha.

ng'ohola adv.t silimo sesifelile.

-ng'oka (ng'okile) v.i. (sika sesizamaya mwa mezi, sihulu) kutapa ka bubebe bobukomokisa hasiya kulo.

ng'oko (li-) n. muzilili wakuapeya nikubeya mwateng'i kabupi kakanyinyani feela.

ng'okolwa (li-) n. kalulo yeinezi kwamulaho wa sibaka fokuputanela lizoho.

-ng'ola (ng'ozi) v.t., v.i. (mung'olo, mung'oli, ling'olo, sing'oliso) kubeya litaba fa pampili ka sing'oliso kapa fa sika ka nto kaufela yekonahala.

ng'olamenyi (li-) n. (-kolamena) old.l. butata bobusasiyalezi fa taba, bobulukela kutalimwa pili taba yeo isikafita kale kwa maungulo ayona.

-ng'ole[1] n. mukwa wakusalata kuyumbula baenyi kapa kufa babang'wi lico zahao, kutimana kokufitelezi.

-ng'ole[2] n. old.l. lunya lolutuna, situhu.

ng'olo (li-) n. mafelelezo a lizwele la musali, kwahohela mbututu mabisi.

ng'olonde n. kupotoloha kwa nto yeswana ka mezi abuba, mane nikwa linto zeng'wi zeswanela.

ng'olotwa (li-) n. kakota kakabeiwa kwa muhala otamiswa nja mwa mulala, kuli nja haibata kupuma muhala woo ka meeno, ilume ona kakota kao.

-ng'oma[1] (ng'omile) v.t. kusafa yomung'wi kuseuca kapa kuseuna ni sona, kutima, kung'ota.

ng'oma[2] (li-) n. papali yakuiposezanga nto yelukabulela kuli ki mbola, yomung'wi inge aitakanga ni kuikutisanga kuyomung'wi hape.

ng'omba[1] (li-) n. mwana wamafelelezo mwa mba. Ngenda ki yena ng'omba waluna ku bo ndate.

ng'omba[2] (li-) n. old.l. lizwii la muuna.

ng'ombolo[1] n. (buhobe) kutokwa busunso, ng'atung'atu.

ng'ombolo[2] n. buhobe bwaca mulena; kapa, kabukuswani, buhobe bwa Litunga kapa Mulena kaufela.

ng'omboti (li-) n. old.l. mutu yamamela sitino sa mulena.

-ng'omela (ng'omezi) v.t., v.i. (ng'omelo) kukopanya maneku amabeli a saapalo ka kubeya likunupo mwa masuba azona.

ng'omelo (li-) n. (-ng'omela) kuunga kunupo. kukenisa mwa lisuba kuli sitino seo sibe hande fa mubili wayaitinile.

-ng'ompola (ng'ompozi) v.i., v.t. kunga kapa kung'wata hahulu fa lika zekambile, kutondola.

ng'ondo (li-) n. old.l. faindi kapa fifi.

ng'ondwatuya (li-) n. kafolofolo kakalumelwa kuli ki kona kakayandulula nuka ka kuwisakela minanga yayona mwa mezi.

ng'ongo (li-) n. mulumo waezanga fokung'wi mutu, sihulu muuna, haatama bakeng'i sa uozela kapa kukatala hahulu.

ng'ongolo (li-) n. nto yelukabulela kuli ki sikapani mokuinanga kupa kapa mufuta wa munyopi, ya musima wa lutingo osayi kwahule, yetuna kwa mulomo kufita kwa ngo yayona, mi ikona kuba yensu kapa yesweu.

ng'ono n. mubupehelo wakuyepeha hahulu fa makopanelo a ngo ni pata, kuli mane mutu yacwalo ubonahala inge wa sikopo kabakaleo.

ng'onyani (ma-) v.i namani yenyinyani, yesazopepiwa-pepiwa.

-ng'ong'oleha (ng'ong'olehile) v.i. (ng'ong'oleho) kuba ni pilaelo kapa ng'ong'oleho fahalimwaa sika seusika bona kapa seusaboni hande mosizamaezi kapa mosizamaela, kubilaela, kutongoka.

ng'ong'oleho (li-) n. maikuto akusabona hande taba kapa sika mosizamaezi kapa mosizamaela, pilaelo, tongoko, nonge, mukokepule

-ng'ota (ng'otile) v.t. bona taluso ya -ng'oma.[1]

ng'ubang'uba (bo-) n. nyunywani yeseta mubili kaufela yecelanga lico zayona mwa mafufa.

ng'uli (li-) moya wosabisa wa pula kapa mane fokung'wi nihaiba moya wafeela kono inzeli womutuna ling'ungwa lelicwalo.

ng'ulonde n. bona taluso ya ng'olonde.

ng'ulubati (li-) n. (-kulubala) old.l. muuna kapa musali wa mucembele.

ng'ulubeti (li-) n (-kulubeta) old.l. manzwi kapa pulelo yende ku mutu, yeeli ukaeza kapa ukamuezeza nto yecwana ni cwana, aine inge alibelezi, sepiso, sihulu sepiso ya Mulimu kwa sicaba sahae.

ng'ulukati (li-) n. old.l. musali yasahulile, mucembele wa musali..

ng'ulukundi (bo-) n. old.l. mutu wakale mwa lusika; mutu yashwile kale-kale mwa lusika lwamina, mutalahali.

ng'ulule[1] n. kweli yamafelelezo mwa silimo.

ng'ulule[2] (li-) n. mufuta wa kokwani ya mubala wobalelwa kwa bunsu, yena ni mafufa, mi hang'ata ibonahalanga feela mwa kweli ya Ng'ulule.

ng'ululume (li-) n. old.l. muuna-muhulu yasaboni zeng'ata mwa lifasi, mucembele mumbulu.

ng'uluwa (li-) n. old.l. nja yakale yeseitekelezi mokuzumelwa.

ng'umba n. kuoma, kono ising'i kuoma kufitelela tikanyo, kwa mubala kapa kwa litolwana kaufela zewana ni mubula.

ng'umbi (li-) n. nyunywani yensu fa mubili yeca litapi sina linyunywani zeng'wi zeipilisa ka nzila yeswana.

ng'umbili n. kuyema ka sipundumukela kwa batu babasaba sesing'wi kapa babatezwi ki maswabi ka mukwa wosikalibelelwa, mi bakala kumata-mata kabakaleo; kucwalo likomu kapa lifolofolo zesabile sesing'wi, maefefe.

ng'undupula (li-) n. old.l. pula yeng'ata yenela ni moya.

ng'ungu (li-) n. nyunywani yesweu mubili kaufela, ya mafufa amansu, ya mahutu amafubelu ni mulomo womufubelu hape.

-ng'ung'una (ng'ung'unile) v.i., v.t. (lung'ung'u) kubulelela mwatasi, kuli mane mutu zabulela haliutwahali, ili kabaka lakunyema kapa kusatabela kueza sika sabulelezwi.

ng'ung'unyana (ng'ung'unyanine) v.t. , v.i. kuluma kwakusa kwa sika ka pilipili, kuluma nako yetelele.

-ng'ung'uta (ng'ung'utile) v.i. (lung'ung'u) kubilaela kwa nja yeshwile tala haibona yaca sico, kapa kwa nja yena niseibilaela kaufela, mi yeza ka kuutwahala inge yekumbaula ka mukwa womung'wi.

-ng'usa (ng'usize) v.t. (ling'usa) kubulela mutu kwa batu kapa kuba mulao, kuli ufosize kapa uezize sika sesicwana ni cwana, mi kabakaleo, ulukela kueziwa sesing'wi, kubiha, kumang'ala.

ng'ute n. old.l. muinelo omaswe otela mutu bakeng'i sakuli mutu yooukutilwe kabaka lakusasaba babahulu ku yena, kuli mane nihaiba mushemi wahae wakona kumulwaha kapa kumukama, sikuto.

ng'utuluti n. nto kaufela yekona kutiseza mutu muhupulo wakueza sika.

-ng'waela (ng'waezi) v.t. kubisa mukata wa komu kapa litalo la folofolo bunolo kakuufala kapa kulifala ka tuwaile totung'ata totutamilwe hamoho, kasamulaho akucumbwanga tuwaile too mwa mwandu kapa mwa booko bwa folofolo bobubolile, kusuha.

ng'walani (li-) n. bukwala bobubeiwa fa limota kapa fa bulilo mutu hamateha ndu.

-ng'walula (ng'waluzi) v.t., v.i. kuutwisa mutu kapa sika butuku ka kusitoma manala ni kuahoha fa mubili wasona.

ng'wanyama (ma-) n. mutu yasalati kufa babang'wi kwa sika, sihulu sico, saipumanezi, mutu wa mumizo, lisholi.

ng'wanyi (li-) n. nyunywani yetuna fa mubili, ya mulomo okopami ni manala atiile hahulu akopami hape, yekona hahulu kucompota litapi, zetuna mwa mezi, mi ilata hahulu kwa linuka kuli ifumane litapi nako kaufela.

ng'wang'uluka (ng'wang'ulukile) v.i. kuota hahulu, sihulu hakubulelwa linja.

-ng'wata (ng'watile) v.i., v.t. (mung'watelo) kuunga fa sika kapa fa lika ka lizoho kapa ka siswana (haiba ki sico sesilondile), hang'ata nikusiya fa sika kapa fa lika foo.

-ng'waya (ng'waile) v.t. kufeza mutu kuyuwa ka kumufala hanyinyani ka manala.

ng'welele (li-) n. ngweshi (tapi) yesali yenyinyani.

ng'welula n. kulo mokusina sesikona kupaleliswa mukolo kuzamaya hande, mokukenile.

-ng'wenyumuka (ng'wenyumukile) v.i. kuzamaya ka mukwa wakuipata, batu basa zibi mouzamaela kapa mouzamaezi, kuleuluka.

Oo

o- taku ya sipeleta sa SiLozi ili yeo haikopana ni taku ya mushemi ibupa manzwi acwale ka oli opa, oka ni amang'wi cwalo.

o! interj. 1. linzwi lasebelisa mutu yabulela niyomung'wi kakumubona bukuba. 2. linzwi laitusisa mutu yahana kueza sika sabulelelwa kueza, kapa yahana kuli haki yena yaezize sika sesicwana ni cwana.

-oba[1] (obile) v.t. (looba) kuzwisa sika, sihulu hopani, masapo kaufela kusiya feela nama.

-oba[2] (obile) v.t. kuinamisa kapa kusikamisa lika zeswana ka bucwang'i bobuyemi, ni lika zeng'wi cwalo, kulikopanya hamoho kwahalimu. 2. kunga kalulo kapa lineku le la sika kulikopanya kapa kulingungahanya ni lineku leling'wi lasona, kuputa. 3. kubulaya sika sesipila.

-obama (obami) v.i. (muobami) kuinama hanyinyani feela.

-ocola (ocozi) v.t., v.i. kuhola kapa kufumana mali amang'ata.

oda (odile) v.t, bor.t. kuleka ka kucipa libyana za kuyolekisa mwa sintolo kuli mutu abe ni pulofiti. (Eng. order)

ohoo interj. linzwi lakala ka lona mutu tapelo ifi kapa ifi yakukupa tuso ku Mulimu. 2. linzwi lasebelisa mutu kasamulaho akuhupula sika sanalibezi, hanzaambola ni mutu yomung'wi.

oka (lioka) n. bor.t. benkele yamwa hae, nihaike ka nako ya cwale, linzwi le halisasebeliswa hahulu. (Eng. Hawker).

-oka (okile) v.t. (muoki) old.l. kubonisa lilato ku mutu kono mwapilu inge unaana zemaswe kwaneku lahae, mi mane umueza hande kuli sike ashungula, kubeteka.

-okamela (okamezi) v.t. (muokameli) bor.t. kuzamaisa kapa kuetelela sikwata sa batu babaeza musebezi omung'wi cwalo, oswana sina wakusebeleza Muuso, kuba yomuhulu wa sikwata sesicwalo.

-okola (okozi) v.t. kuunga kapa kuzwisa litapi mwa lukuko, kunona.

-ola (olile) v.t., v.i kuina kwa mulilo kapa fa lizazi bakeng'i sa kuutwa

salami, mi mutu kapa sika sieza cwalo kuli autumukelwe kapa kunyanyumukelwa.

-ola (olile) v.i. (luoliso) kulatiwa ki mutu kueza mane kuli sakaca kaufela konji akufe kwateng'i, mi ibatoba nto yeswana ni ku mutu usili kuwena.

olela (olezi) v.t., v.i. kuikalafa kakusindimana mulilo otunya musi wa mulyani wa mibisi yebeilwe fateng'i, kuyotela.

-olela[1] (oleza) v.i. (muoleli) kubeya mwa sibyana matakala kapa masila afiyezwi, nikuyoalatela kwa naheng'i, kukomba.

-olela[2] (olezi) v.t. kumiza lika silising'wi ka silising'wi, kuhukela..

-olobala (olobalile) v.i. kubata kwakusacisa kwa lizazi bakeng'i sa kuli seeli manzibwana.

-olola[1] (olozi) v.i. kufuluha kakuyelela hamoho kusina yasiyalela.

-olola[2] (olozi) v.t. kupaleliswa mutu kubuyela kakumuswala mwa mumizo, kukama.

-oma (omile) v.i. (sika) kutiya kapa kuba sesitata bakeng'i sa kutokwa mezi kapa mukamo; kufelelwa ki mezi anasikolobisize, kukutela monesiinezi pili sisikakoloba kale.

-omana (omanile) v.i. (komano) kubulela kakutiisa niyomung'wi kapa kusina yakutambula, ili kubulela kakunyema, kulwana ka lipulelo.

-omba[1] (ombile) v.t. old.l. kuzwisa kanyandi mwa mezi kukaisa fa likamba, kuyambula.

[2]**-omba** (ombile) v.t. old.l. kubulela manzwi a mukekecima haukuzisa yalila, kapa haubata kuli yatezwi ki maswabi asike aba ni minahano yeming'ata hahulu.

-ombaala (ombalile) v.i. kukuza kasamulaho akuomana kapa kulila nako yetelele.

-ombama (ombami) v.i. kuba kapa kuina mwa mezi nako yetelele kapa yetelenyana; kukena mwa mezi.

-ombela (ombezi) v.i. kukuza kwakutokwa moya wofuka; kutokwa mandinda ka nako yeo bakeng'i sa kuli hakufuki moya.

-ombola (ombozi) v.i., v.t. (likomu kapa lifolofolo) kufula mwa mezi.

-omboloka (ombolokile) v.i. kuzwa fa sibaka usabonwi ki batu, kuzamaya kakuipata, kushosholoka.

-omeka (omekile) v.t. kunga nikuswala sika katokomelo kuli sisike sasinyeha kapa kulateha.

-onda[1] (ondile) v.t., v.i. (sionda) kulifa sionda kapa maonda kuli ulumelezwe kunyala musali yobata, kulobola.

-onda[2] (ondile) v.i. old.l. kulobala, sihulu kulobala wa mbututu, kundanda. 2. kutola kapa kuina kulo lizazi mukatumbi.

-ondelela (ondelezi) v.i. 1. kuunga nako yetelele inge weza sika, kueza sika kabunya. 2. kufeza nako yetelele kolumilwe kapa kouile bakeng'i sa kuli kuna niseweza kapa sesikutabisa kwateng'i. 3. kusinya nako kakusaya kapili kulo kouswanela kuya, kuzinazina, kuliyeha.

-ondoka (ondokile) v.i. old.l. kuina kapa kupila kulo nako yetelele usakuti kwa hae, kucona.

-ondwela (ondwezi) v.t. kuswala ka taata, kuhumalela; kukama.

-onga[1] (ongile) v.t. old.l. kuluka kanyandi kakaswhile, kukatibatiba mwa mambwatu kakukaluka.

-onga[2] (ongile) v.t., v.i. old.l. kubulela buhata kapa kubulelela mutu buhata, kupuma, kungulunga.

-ongola (ongozi) v.i., v.t. kufeza kusita lico zeneusita. Banana bene basita mbonyi ki kale baongola.

-ongolola (ongolozi) v.t. kuluka sika sesiswana ka lufula kapa siandi sesiswile, kusiluka hande.

-ongomana (ongomani) v.i. (muongomani) kusaotoloha mukokoto bakeng'i sa kuli mutu seeli mucembele, kapa kabaka lakuli sika sesitwaezi kuinamelela, mi hasisakona kuyema inge sisupile feela mwahalimu.

-ongomeka (ongomekile) v.t. kuliyehisa mutu ka kubulela hahulu kapa ka kumuisa fa makande, kungotomeka, kungoweka.

-onjaela (onjaezi) v.i. kuzamaya kabunya bakeng'i sa kukula, kukatala hahulu, kapa kabaka la minahano yeo mutu ana ni yona, kundombyaela, kulenjanga..

-onyaonya (onyaonyize) v.t. kutapisa sibyana kakusinyuka kapa kusisuha kuli sizwe masila. 2. kunyunga kapa kuzukuza sika kabunyemi, sina nja yetuna haikaeza cwalo kafolofolo kapa nja yenyinyani ku yona. 3. kubulaya sika kusibulaelela, kupila ki litohonolo. Kaze

-onyeka (onyekile) v.t. kuswala hahulu sika, kungongwela, kutama ka taata.

-onyoka (onyokile) v.i., v.t. kufuma hahulu libyana. Luna babang'wi kolubotanile, babang'wi bona kihona baonyoka kubonisa silo!

-opa[1] (opile) v.i. kuutwa butuku kusesing'wi sa lilama za mubili, kabaka lakunatiwa ki sika kapa kukula butuku bobukona kueza cwalo.

-opa[2] (opile) v.t. kunatela mutu kapa folofolo mwa toho ka mulamu kapa ka sika kaufela selukaswanisa ni mulamu, kuota, kungatula.

-ota[1] (otile) v.i. (luoto) kuzwa mwa bukima kuya mwa busisani bakeng'i sa kukula kapa kusaca hande, kuba ni mubili omunyinyani ka mabaka ao, kufokola.

-ota[2] (otile) v.t. (muoti) kukopanya makumba kapa mashandi amabeli kapa nihaiba amang'atanyana, mane ni lika zeng'wi kueza muhala kapa luloli.

-ota (otile) v.t. bona taluso ya –opa.

-otelwa (otezwi) v.i. 1. kupila hande; kuli mane nihaiba kusebeza, haisi kusebelezwa ki batu; kuba ni lika zeng'ata. 2. kulata cwalo, kueza kamaboomu.

-otoba (otobile) v.i. old.l. kuba mutu yabunolo, kusakataza, kuluka.

-otoloha (otolohile) v.i. 1. (sika) kunama kapa kuyema hande, kusasikama-sikama. 2. kuutwahala hande kwa taba yebulelwa ki mutu yasa potolohipotolohi kwakubulela, kunama.

–otolola (otolozi) 1. kueza hande sika sesisikami kuli siname kapa kuotoloha; kuputulula lihutu kuli ukone kulaha nihaike sika sesikwahulenyana ni wena,

kunamulula. 2. kuluta mutu mwaswanela kupilela, kamita ili mutu yasautwi kapa wa sibangoki, kakumuomanya kapa mane kumunata nako ni nako kuli atuhele zaeza. 3. kukama mutu kakumubeya mwa kang'oto.

-oya (oyile) v.i. kuzwa kwa mwenge mwa hanu kapa mamina mwa lingo, kulota.

-oya (oyile) v.t. old.l. kufeleleza kuluka kanyandi; kufita kwa mafelelezo a musipili.

oyo (lioyo) n. sela yetulilwe hande nikupunyiwa lisuba mwakubeela luloli, yelukisiwa mashasha.

-oyoka (oyokile) v.i. kuikutwa kulonda mwa masapo, kufelelwa ki maata bakeng'i sa kutwa nto yeng'wi cwalo yetomohisa pilu.

-oyonga (oyongile) v.i., v.t. (maoyonga) old.l. kubulela kakulonda bakeng'i sa kuli mutu kihona mwalukiselizwe ona cwalo.

-ozela (ozezi) v.i. (muozeli) kuba ni buloko mwa meeto, kuitakaleza kulobala kabakaleo, kuli mane haiba winzi, haisi kungumukanga kubata kuwa.

Pp

p- taku ya sipeleta sa SiLozi ili yeo ikala manzwi a cwale ka pata, poto, pani ni cwalocwalo

-paa (paile) v.i. (mupao, sipao) kusila kapa kuzamaya ka mahutu fa sibaka fokusikatunga.

pabalelo n. (-babalela) mukwa wakuziba kubuluka, kubabalela kapa kuitusisa lika, tokomelo.

pabazo n. (-babaza) Sisutu. mukwa wakulumba kapa wakubabaza sika ka wona, tumbo, milumbeko.

pacaa interj. linzwi lelitalusa kuwela fahalimwaa mezi kwa sika sa lilaho lelituna kapa sesiwisa ka mba.

-pecama (pecami(le)) v.i. (sika sa lilaho lelituna, ka mutala) kueza lilata ka mulumo wakuwela fahalimwaa mezi.

-pafwama (pafwami(le)) v.i. kuwela mwa mezi kwa sika sesitelele kapa sesituna.

-pahama[1] (pahamile) v.t., v.i. kezo ka tuso ya mahutu ni mazoho kapa mba, kuzwa kwa lisina la kota kuya kwa mitai yayona. 2. kufuluha kapa kulatela mukolo, sihulu kakolo kakanyinyani, fa nuka kapa fa mezi abuba.

-pahama[2] (pahami(le)) v.t. , v.i. (poho) kutula nikushangama sitole fa sinuko, sina muuna ni musali habakakopanela bulobalo ka mulelo wakubata lubasi, kuhwela.

-paila[1] (pailile) v.t. 1. kueza mokaezeza kaufela kuli sika sa mezi kapa sesikambilenyana sihasane ka kuya mwahalimu, kuhasa. 2. kualafa mutu kakupumata mezi kumukwe ona mwa liito.

-paila[2] (pailile) v.t. kunata mutu ka lubaka.

-pailela (pailezi) v.i, v.t. kukupa tuso kubabashwile kuli batuse mukuli, kakubulela manzwi atokwahala fa muinelo ocwalo.

pailezo (li-) n. mali kapa sika sesifiwa ng'aka kuli akale kualafa mukuli pili kusikazwiswa kale tifo yetuna ka mafelelezo, mukuli hasatusehile.

paaki **n.** bor.t. sibaka seo kuna ni lifolofolo ni linyuwani zamwa naheng'i mi ili mwa mushitu kapa mwa libala (Eng. Park).

-paka[1] (pakile) v.i., v.t. (sipakiso) kukwala kwa ndu kapa kwa lapa nikubeya kwateng'i sipakiso kapa belebele.

-paka[2] (pakile) v.i., v.t. (bupaki, paki) 1. kubulelela batu seuziba kapa sewutwile kaza taba yemaswe kapa yesabisa yezahalile, kasamulaho akukupiwa ki batu bao kuli ufe maikuto ahao. 2. kuziba sesing'wi kaza sika kapa kaza mutu yasiyo, nikubulela sesiezahalile kwa sika seo kapa ku mutu yoo, haukupiwa kueza cwalo.

-paka[3] (li-) n. sitino ni saapalo zezamaelela kapa zeswana ka mubala kapa mibala, ki kuli, haiba bulukwe

ki bobuseta, ni hembe kapa baki yabona icwalo.

pakalapakala ideoph. mubulelo otalusa kueza sika, kuya kulo kapa kufunduka ka sipundumukela, mi kamita kezo yeo ki hayiziwa ki batu babang'ata.

-pakamisa[1] (pakamisize) v.t. kuzamaisa mutu kapa simunanu kalubilo.

-pakamisa[2] (pakamisize) v.t. kulwala sika sesibukiti inge usheshela kapa kuzamaya kakuakufa.

pakani[1] (li-) n. sibaka sesifita mwahalaa mandu kapa mwahalaa malapa amabeli, kapa mane mwahalaa lika kaufela zeswanela kuba ni sibaka sesicwalo.

pakani[2] adv. linzwi lelitalusa kuyemba inge ukuzize.

-pakata[1] (pakatile) v.t. 1. kubeya kapa kushimba sika mwahalaa makupo ni sipaka, kapa mane mwa lihafwa. 2. kusasiya mutu, kuya ni yena koya kaufela.

-pakata[2] (pakatile) v.i., v.t. (mbonyi yeyemi mwa simu) kuba ni mwana kapa bana, kubateka.

-pakata (pakatile) v.i. bona taluso ya –mbakata.

-pakela (pakezi) v.i. (mapakela) kuzuha kakuitahanela, kushituka, kupumbuka.

paki (li-) n. (-paka) mutu yayemela yazekisiwa kapa yabuzakiwa lipuzo ka mukwa omung'wi cwalo, kakulumelelana ni yena kuli luli taba yeo yabuziwa ki moiinezi kapa kimoizamaezi cwalo.

-pakica (pakicize) v.t. bor.t.. 1. kubeya libyana hamoho, nikulibuluka kapa kulilwala hauya kokung'wi. (Eng. parked) 2. kukona kufeza lico zeng'ata ka nako iling'wi.

-pakisa (pakisize) v.i kuitahanela kueza kezo pili kusikaezahala kale kezo yeng'wi, kusileleza bumaswe ka kueza cwalo.

pako n. (-baka) bor.t. muinelo wakuikutwa bufosi mwa pilu kasamulaho akulemuha kapa kuutwisisa kuli nto yeuezanga imaswe, mi cwale seeli nako yakuli uituhele, ukale kueza sisilukile; buinyazo (siSutu kubaka).

paku interj. linzwi lelitalusa kuyema kwakusafumba, hang'ata ili kuyema kwa mutu yomuhulu kapa yakutekeha.

-pakuka[1] (pakukile) v.i. (mutu yomuhulu kapa mutu wabutokwa) kuyema ka sipunduukela kapa kapili-pili ka mulelo wakuli afunduke.

-pakuka[2] (pakukile) v.i. kuapuha kapa kubapuha kwa sikuku kapa kwa sika kaufela sesibatoswana ni sikuku.

-pakula[1] (pakuzi) v.i. (mbumbe) kubonisa bunyemi bwayona kakutundulukisa kapa kubululuhisa linama zesutelela kwa toho.

-pakula[2] (pakuzi) v.t. (sipakulo, sipakuliso) kuzwisa kapa kusula buhobe mwa poto kububeya fa mikeke.

-pala[1] (palile) v.i. (lipalile) 1. (sika) kusakonahala kueziwa. 2. kuhana ka taata kueza sika seukupiwa kapa seubulelelwa kueza. 3. kusafumaneha kapa kusabonahala kwa sika kapa

muinelo olibelezwi kuezahala. 4. kusakonahala, taata. monikonela kaufela kono kupalile.

-pala[2] (li-) n. lunaka lolunyinyani lolupumilwe ni kubiswa bunyinyani kwa mulomo ka bulota, loluliziwa ki mutu yazamaya anata likomu.

-pala[3] (li-) n. Sizulu. Mufuta wa folofolo yetunanyana yekona hahulu kutula.

-palakata (palakatile) v.i kuluma hahulu kwa pula yebuhali, kokutibanya ni lizebe.

palali (li-) n. (-falala) 1. musipili kapa mututo wa batu babaziyelehile, babazamaya kabaka lakuli hakuna mobakaezeza, bana nikueza cwalo. 2. butata bobutuna bobukenezi sicaba.

paleho, baleho n. (-baleha) mufundukelo wakusafumba bakeng'i sa kuli wena mutu kuna niseusaba; hauliyehaliyeha, wakena mwa butata.

-palelwa (palezwi) v.i., v.t. 1. kusakona kuya kulo kapa kueza sika; ulikalikela mo nimwale, kihona kupala, kukuta mwamulaho; kuzwafa; kuyayela. 2. (bupalelwi, mapalelwi) kusaba kapa kusaswala sika sabutokwa, kunyanda. 3. kuziyeleha, kuli mane hakuna seukona kueza, kunyanda.

-palisa (palisize) v.i. (nja ya muuna niya musali) kukopana hamoho sina poho ni sitole. Hang'ata, linja lipalisanga maliha.

palisa (li-) n. 1. Sika selukabulela kuli ki simela sa matali a mubala womundende, sebana ni sona batu babang'wi mwa malapa abona, sihulu mwa malibela a mandu, banze basiselaela nako ni nako kuli sisike saoma. 2. musali wa sifateho sesinde, naluboyoyo.

palo (li-) n. (-fela) capu yenyinyani hahulu yeitusiswa kwakuloolekisa lika zakubeta.

palo (li-) n. (-bala) 1. lika zeswana ka 2, 3, mane ni zeng'wi za mufuta oswana, halialulwa, halikopanywa kapa halitusiwa, ni kufumana likalabo zetokwahala. 2. batu kapa lika zeinzi hamoho halibaliwa, nombolo.

-pamala (pamezi) v.i. kuikutwa kuli ukusi luli, kupateka.

-pampela (pampezi) v.t. kubeya buhobe bobung'ata fa mukeke, kapa kubeya lika zeng'ata mwa motikala kapa mwa sika kaufela selukaswanisa ni motikala.

pampili (ma-) n. bor.t. nto yebuleta kapa ya mukitanyana, fokung'oliwa litaba zeng'wi cwalo zeng'oliwa ka sing'oliso, kapa yeitusiswa mwa musebezi ufi ni ufi oiswanela, pepa (Eng. paper).

-pampumuika (pampumukile) v.i. (sika) kusinyeha kapa kushwa kakuzwa kalulo yafahalimu kusiya yamwahali.

-pamula (pamuzi) v.t., v.i. 1. hang'ata nyunywani yeswala likuhu kapa litapi kuzwa kwahalimu kapili-pili kutoswala kuhu fafasi kapa tapi mwa mezi, kapa mane kuswala sika kaufela sesikonahala, kucompota. 2. kuswala mutu sihulu mwanana kumushapela kusa utwa, kukwaula. 3. kuuzwa, sihulu kuuzwa lika zefokola kapa zenyinyani fa mubili.

-pamuta (pamutile) v.t., v.i. kuswalela mwahalimu sika sesiposizwe ki mutu.

-pana[1] (panile) v.t., v.i. (sipani) bor.t. kubeya pulu kapa mapulu kwa joko (kapa coko), kubopa.

-pana[2] (panile) v.i., v.t. kutokwa kapa kusaba ni sika sesibatahala hahulu, kuziyeleha, kumbenga.

-panca (pancize) v.i. bor.t.. kupazuha nikueza lilata kwa liwili la motikala kapa kwa sika kaufela sesipazuha ka nzila yeswana. (Eng. puncture)

-panda[1] (pandile) v.t. kusita mbonyi ya kupanda kapa yetata bakeng'i sa kusaombekiwa.

-panda[2] (pandile) v.i. kupatama kwa sika fa toho kapa fahalimwaa sona, sihulu hakubulelwa za toho ya mutu, kumbambatela, kungangatela.

-pandana (pandani(le)) v.i. (batu kapa lika) kusafumaneha hamoho, kuhasana, kuicumba.

-pandeha (pandehile) v.i. kupazauha kapa kushwa kwa mbonyi yecokoliwa bakeng'i sa kutokwa mezi hande.

-pandela (pandezi) v.t. kubeya mulyani mwa lunaka (mushengo) kapa mwa kahwana kakuitusisa mwa mabibo a buloi.

-panela (panezi) v.t., v.i. bona taluso ya pana.

-panga[1] (pangile) v.t. (bupangi), kukopanya mabala ka limapo, kapa kungungateka lisimbi kapa masenke ka mokukonahalela kaufela kueza fateng'i siitusiso.

panga[2] (li, ma-) n. sibaka sesiilwe sisikakekelwa mwahalaa mifolo batu habanze balima simu ka mapulu.

panga[3] (li-) n. bor.t. ndu kapa muyaho mokubulukiwa mali a naha kapa a sicaba, ili moo babeleki babang'wi baholela teng'i lituwelo zabona. (Eng. bank)

-pangula (panguzi) v.i. kuputa ni kuisa lihutu mwahalimu inge uyemi ka lihutu lililing'wi kapa inge ukanami fafasi.

-panya (panyize) v.i. kupazuha ka lilata kwa nto yeswana sina mbaimbai ya mukusi, mane ni linto zeng'wi zepazuha ka mukwa woswana.

-papa[1] (papile) v.i. kusinyeha kapa kuwawata kwa bucwala bakeng'i sa kufeza mazazi amang'ata mwa sinwelo.

-papa[2] (papile) v.i. (mukolo) kuutwahala koutaha ukasha mezi bakeng'i sa kumata hahulu.

-papalana (papalanile) v.i. (tapi) kutulaka fafasi bakeng'i sa kusabuyela hande kasamulaho akuzwa kapa kuzusiwa mwa mezi, mi yeza cwalo bakeng'i sa kuli yashwa.

papalaza n. bucwala, hang'ata bobunyinyani feela, bwanwa habusa mutu yananwa busihu kapa yananwile maabani, kuli kuti afeze mwa mubili mabote a bucwala boo bwananwile.

papali (li-) n. (-bapala) nto yeeziwa ka mulelo wakuitabisa kapa kutabisa batu ka yona, mi kamita yezwa ki banana; hang'ata, yeeziwa kibabahulu ki yefa tuto kwa sicaba

kapa yetisa mali akuitusisa mwa misebezi yeming'wi cwalo.

-papalika (papalikile) v.i. kuzamaya kwakusaiketa, kwakuhata fofumana kaufela.

-papata (papatile) v.t. kunataka kapa kubeyaka mutu mabaka sihulu kwa malama.

papati (li-) n. tapi kaufela yetuna kapa yetunanyana yesiyo kwa mukowa wa ndombe ni lubango, mane ni litapi zeng'wi za mufuta oswana.

-papaula (papauzi) v.t. kuca ka kupumaka lilama za sika, kusina kuketa fakuswalela; kucancaula.

papazo (li-) n. (-bapaza) muhuwo wakulekiswa kapa kufundotwa kwa sika kapa lika, tekiso.

-papela (papezi) v.t., v.i. (sipapela) kuyaha sipapela.

Paseka n. bor.t.. mukiti wa silumeli wakutabela ni kuikupulisanga tukuluho ya Majuda yakuzwa mwa butanga bonebali ku bona mwa naha ya Egepita. (Eng. Passover)

pasela (li-) (mbasela) n. (-paselela) Bor.t.. sika kapa lika zenyinyani zefiwa mutu kuekeza kuzalekile, ili poniso kapa buitumelo bobuli wezize hande halekile lika zeo, ng'ambeko kapa ng'ambekelo. (Eng. parcel)

-paselela (paselezi) v.t., v.i. (pasela) kufa muleki pasela.

-pashaela (pashaezi) v.i. kuzamaya ka butaata bakeng'i sa kucung'uta kapa kupaleliswa ki nto yeng'wi cwalo.

-pasima – pazima (pasimile) v.i. kubenyabenya kokundende, kukanya.

paso (li-) n. ling'olo lelifiwa mutu yaitakaleza kueza musebezi woswana sina wakulema mikolo kapa lika zeng'wi cwalo mwa mishitu yesilelelizwe.

-pasumuka (pasumukile) v.i. kuziha kapa kuzwa fa buloko kapili-pili; kuyema kapilipili kukala kueza sika seneulibezi kueza, kasamulaho akusihupula kapa kusihupuliswa ki mutu.

-pasumuna (pasumuzi) 1. kuzusa mutu yalobezi kapa yainzi fa buloko, mi azuha ka sipundumukela. 2; kubulelela kapa kuhupulisa mutu kueza sika sanalibezi kueza.

-pata[1] (patile) v.t., v.i. kubeya kapa kubuluka sika kobasazibi batu, ka mulelo wakuli basike basifumana fosiinzi; kusabulela niti, kubulela buhata kono mwa pilu inge uziba kuli wapuma; kubuluka mufu, mwa libita.

pata[2] (li-) n. kalulo ya toho fokukalela milili kukuta kwataasi, ili yeo kwa mafelelezo ayona akwataasi ki fokukalela lusasa lwa ngo.

pata[3] n. litohonolo lakufumananga zende kapa zekutabisa mwa bupilo bwa mutu.

-pata (patile) v.i. kwa buhobe bobufa liiso. kubila ka masho amatuna pili busika fita kale fa nako yakusokiwa.

-patahana (patahani) v.i. kuswalana kwa sika kapa lika, kuba hamoho kapa kuba sika silising'wi.

-patahanya (patahanyize) kutama lika zeng'ata hamoho, kulikopanya. 2. kuswala lika ka mazoho amabeli, sesing'wi kafa, sesing'wi kafa. 3. kutaba litapi zepeli ka muwayo ulimung'wi ka nako yeswana. 4. kuzamaya ni basali kapa baana

bababeli ka nako iling'wi. 5. kuswala kapa kueza misebezi yemibeli kapa yeming'ata, sihulu kuieza ka nako iling'wi.

pataka interj. linzwi lelitalusa kuzuha kapilipili fa buloko, sihulu haiba kuna ni seneulola.

-patalala (patalalile) v.i kubonahala busweu bakeng'i sa kuli seeli kakusasa, busihu bufelile; taba yakwa mukunda) kukala kuzibiwa kapa kuutwiwa ki batu, kupatuluha.

Patalaza adv. linzwi lelitalusa kubulela kapa kubulelela mutu niti yetezi.

-patama (patami) v.i. kulobala ka mbani, mubu kapa sika kuba handende fahalimu, kutokwa matulungundu; kukena mezi ka kutapa SiLozi, kutulyama.

-pateka[1] (patekile) v.t. kubeya sika mwahalaa mahutu.

-pateka[2] (patekile) v.i. kuba ni lizwalo lakusatima mutu sika, kufana; (pula) kunela hahulu, kukolobisa mubu; kukula sico, kuli hausatokwa kuca hape, kufula, kupamala.

-patela (patezi) caus. kutusa mutu ka kupata sika senesiswanela kupatiwa ki yena; kupata sika ka libaka; kusabulelela mutu niti, kumupuma ka libaka leling'wi.

patelo (li-) n. sibaka fokusina sesing'wi, sesifumaneha fahalaa munzi.

-patisa (patisize) v.t. kuswala sika ka sipundumukela, kupungiliketa; kupotela mutu ka nako yasikakulibelela.

pato (li-) n. mwanaahabo licikwi kono yona kiya mahutu a mufuta usili ni mulomo omutuna ni butelele, mi yaziba kutapa yepila kwa batu.

-patoka (patokile) v.t. bona litaluso ya -mbatoka.

payapaya adv. linzwi lelitalusa kutateha sico ka nako yekuswani feela, mi kabakaleo, sisulwa sisikabuzwa hande.

-paza (pazize) v.t., v.i (pazo) kueza kapa kubeya mutu pazo kapa li bazo fa kalulo yeng'wi ya mubili, nikukwaka kapa kusasa fateng'i mulyani ka mulelo wakumualafa.

-pazima (pazimile) v.i. bona taluso ya -pasima.

pazo (li-) n. (-paza) kolofalo yenyinyani feela yakueza ka kabemba, hang'ata fokutoziwa mulyani ka mulelo wakualafa mutu.

-pazuha (pazuhile) v.i kusinyeha kwa sika kakukauhana ka likalulo zepeli, kapa kakuzwa kwa kalulo yeng'wi kusona.

-pazula (pazuzi) v.i. (mapazulelo) kuzwa kwa lizazi kakusasana, kapa mane kwa kweli manzibwana kapa busihu.

peba (li-) n. kafolofolo kakanyinyani kakana ni butali bwa boi, kaka pilipili hahulu hakakwaciswa ki sila sakona, kafumaneha mwa ndu ni mwa naheng'i.

peka (ma-) n. old.l bona talusa ya lipeka.

-pekula[1] (pekuzi) v.i. (musali) kuzamaya inge atinile katino kakakuswani kakabonisa malupi hahulu moya haufuka kapa haposa lihutu kuzamaya.

-pekula[2] (pekuzi) v.t., v.i. kutapisa kapa kualafa mutu ka milyani ya sintu katumelo yakuli kulelekwa mioya ya mufu fa mubili wahae.

-pekula[3] (pekuzi) v.t. kuzuma ni kubulaya linyunywani kapa tungamba, mane ni linto zeng'wi seswana ka zeo.

-pelauka[1] (pelaukile) v.i. kubapala kwakusaina kulokulikung'wi, kuzamaya hahulu, kuelemba.

-pelauka[2] (pelaukile) v.i. kutulaka, sina peba moizezanga.

pelekelo n. lizazi leo babeleki babahola ka biki bafiwangwa tumali twabona.

peleko (li-) n. (-beleka) musebezi waholela mutu mali.

-pelemeka (pelemekile) v.t. (mupelemeki) kupuma kapa kubulelela mutu lika zabuhata, kukwasheka, kubelemeka.

pelesa, peleswa (li-) n. pizi kapa pulwana yapahamanga mutu haya kokung'wi.

-peletela (peletezi) v.t. bor.t. kubulela kapa kubala litaku za linzwi, taku ka taku, kufitela linzwi lifela.

-peluka (pelukile) v.i, v.t. (sipelu) kubina, sihulu kubina kwa batu babang'ata bababina pina kapa lipina za sizo.

-pelula (peluzi) v.t. kuca kufeza kutokwa nikakusiya.

-pembela (pembezi) v.i. kuzamaya hahulu ka kubapala, kubemela.

-penda[1] (pendile) v.t., v.i. (mupende) Bor.t.. kubeya kapa kulamba sika mupende. (Eng. paint)

-penda[2] (pendile) v.t., v.i (mupende) bor.t. kutaba mutu kapa simunanu ndonga ya silelezo kwa butuku bobumaswe. (Eng. paint)

-pendeka[1] (pendekile) v.t. (pendeka) kutama mutu pendeka.

-pendeka[2] (-pendekile) n. lisila lakuitama kwa toho.

pene[1] (ma-) n. 1. sipi yasipapati yeneibalelwa kwa mali a buwayawaya mwa Zambia, ya lisuba fahali, mi neeli yona yeneileka sika sesinyinyani kakufitisisa; mali, hakubulelwa ka zakuleka sika kapa kufa mutu kapa naha, mane niza butokwa bwaona cwalo.

pene[2] (li, ma-) n. bor.t.. kanto kenekang'oliswa fa matapa sapili. (Eng. penny).

penene interj. linzwi lelitalusa kutala hahulu kwa mezi a muunda.

-peneneka (penenekile) v.t., v.i (mupeneneko) kucankula kapa kubyatula mutu meeno ka libeleko, ili bukabali bwamwa hanu.

-penuka (penukile) v.i. kunanuhela mwahalimu.

pepa (li-) n. nto kapa lika zesweu zeipupanga bikotokoto bya bupi, zesebeliswa ki ling'aka.

-pepa[1] (pepile) v.t., v.i. (sipepo) musali yaitwezi kuzwiseza kwande mwana yamwa mba nako yakueza cwalo haseifitile, ka yena mwana kuipumanela nzila yahae, kupuluha; (lupepo) kukona kuba ni mwana mwa bupilo bwahao wena muuna kapa wena musali; (mupepi) kubeya kapa kushimba mutu kwa mukokoto.

pepa[2] (ma-) n. old.l bona taluso ya pampili.(Eng. paper)

-pepela (pepezi) v.i. kubina kwa sika sesihapelezwa kueza cwalo ki moya ofuka.

-pepeza (pepelize) v.t. (mupepezi) kuezisa mutu kapa mane kumuhapeleza kueza nto yemaswe kapa yefosahalile.

-pesuka (pesukile) v.i. (sipesu) bucwala kuswanela kunwiwa bakeng'i sa kuli ki kale bukopana hande ni swikili ni mezi aselilwe mwateng'i.

-peta[1] (petile) v.t. , v.i. kukuta-kutela kubulela kapa kunahana sika kuli usike wasilibala; kubala nto iling'wi nako ni nako ka mulelo wakuli uizibisize mi usike wailibala.

-peta[2] (petile) v.t. kufeza sika handende, kufita kwa mafelelezo asona, kuli hakusana fosisasiyalezi kueziwa (ki SiSutu).

-petahala (petahalile) v.i. (petahalo) musebezi) kuba kapa kuzamaya hande, kuli hakusana sesiswanela kueziwa fateng'i, kufela mbuu, kuluka.

petahalo n. (-petahala) muinelo waku-petahala kapa wakuba hande.

petuhelo n. (-fatuhela) mukwa wakulwanisa kapa wakufetuhela mutu yomung'wi.

petuho (li-) n. (-fetuha) mukwa wakuzwa mwa muinelo oo sika sili ku ona kuya mwa muinelo wosaswani ni oo wapili, hakuna taba kapa muinelo wabubeli ona ki omunde kapa ki ona omaswe, cinceho.

petulu n. old.l. mafula a mwa motikala ili ana ni buhali hahulu kwa mulilo kono asikakamba inge dizilu. (Eng. petrol)

peu (li-) n. nto kamukana yecaliwa mi imela ni kuzwisa sika sesinca.

peule (li-) n. nto yelukabapanya ni capu, yetiile hahulu, ya lisuba mokucomekiwa maswalelo a kota yebetilwe sina mulamu omukima.

-pezula (pezuzi) v.t. kunanula sika ka mukwa obonisa kuli mutu hautwi bukiti, sika seo nihasili sesibukiti, kusinanula kapili-pili.

pi interj. linzwi lelitalusa kuina kulo kubung'ata kwa batu, lifolofolo kapa linyunywani, mane ni lika zeng'wi cwalo.

picu interj. linzwi lelitalusa kukuta kapa kuya kulo kasipundumukela bakeng'i sa kusaba sesing'wi; kwelyu!

-picuka (picukile) v.i, v.t. kukuta kapa kuya kusili bakeng'i sa kusaba sesing'wi.

-piha (pihile) v.i., v.t. (sipiho) kubulela taba niyomung'wi ka mukwa wakusalumelelana hande ka lipulelo, mang'i ni mang'i ubulela mwazibela, kufitela muyolumelelana, hakukonahala.

-pihelela (pihelezi) v.i., v.t. (pihelelo) kueza sika, sihulu sika sesitaata, nako yetelele, kufitela upeta mulelo wahao, hakukonahala, kulika ka taata, kutundamena; kuswalelela kueza sika; kubulela taba ka mukwa oswana.

pihelelo n. (-pihelela) mukwa wakutundamena kapa wakupihelela sika ka ona, tundamo.

piho (li-) n. (-biha) taba yebulelelwa batu kaza sika sesiezahalile kapa sesikaezahala, kapa mane sesiezahala ka nako yeo; zibiso.

-pika[1] (pikile) v.i kuba mwa tolongoka lilimo zetomilwe.

-pika[2] (pikile) v.t. (katabi) kuutwisa mutu butuku mwa mukupo, kutaba.

-pikeha (pikehile) v.i. (pikeho) kuikutwa mane inge mutu yatabilwe ki sika mwa makupo, kuutwa hahulu butuku.

pikeho n. (-pikeha) butuku bwakupikeha.

piki (li-) n. bor.t. sisebeliso sa maswalelo amatelele sesiswana inge capu kosiitusisezwa, mi hang'ata siyepiswa kulo mokutaata. (Eng. pic).

piki (li-) n. liito la muhala oswana sina muhala wa katwa, mane ni mihala yeming'wi yeotiwa ka mukwa oswana, leliinelanga kwa mafelelezo luli.

pikili (li-) n. bona taluso ya mapo.

-pikisa (pikisize) v.i. kuikutwa kuli una ni maata akukona kulwana, kucing'a.

-pikita (pikitile) v.t., v.i. kukutakutela kuzamaisa lizoho la lubaka fa sika kapa fa mubili wa mutu kakutiisa, sihulu kueza cwalo mutu ka mulyani.

-pikuluha (pikuluhile) v.i. (sika sikwenda) kuzamaya kapa kumata sina liwili la motikala moliezezanga ka linako zeng'wi, kupotoloha.

-pila (pilile) v.i., v.t. (bupilo) kuba ni moya wakubuyelisa, kukona kueza lika sina mutu.

pilaelo (li-) n. (-bilaela) nto yeutwisa butuku kwa pilu kapa yetokwisa mutu tabo. nonge, tongoko, nongoosi.

piliki (li-) n. bona taluso ya komoki.

pilo (li-) n. bor.t. musamo, mokubeilwe bintonto kapa bisilasila, lelisamiwa mutu halobala.

pilu (li-) n. sesing'wi sa lilama zeinzi mwa mubili, sesifumanaha mwa sifuba, sesifufubelunyana sesihasanyeza mali kwa likalulo kaufela ze mubili hasinze sinata kapa situlaka busihu ni musihali; moya kapa bupilo bwa mutu, ka mwangela babang'wi kapa ka mwainela ni bona; kalulo yefumaneha mwahalaa kota, fahali luli, yensu kapa yefubelu, lukula.

-piluka (pilukile) v.i. (sika, lisila, ka mutala) kufelelwa hanyinyani kapa hahulu ki mubala wasona tota, ni kutelwa ki mubala usili ka libaka leling'wi cwalo.

piluseta n. lunya lolutuna, mukwa wakutokwa lilato kubabang'wi.

pilutaata n. maikuto akusasaba sesisholokota, kapa akukona kueza sika seneusaswaneli kueza bakeng'i sa kuli sasabisa, bundume.

pilutelele n. mukwa wakukona kulibelela nako yetelele sika hasisaezahala, kapa wakukona kutuhelela nto yemaswe inge iezahala kusina seueza, haisi kwanalulelule kihona ukaeza sesing'wi, mombocima.

pilutomoha n. mukwa wakuutwela babang'wi butuku, makeke.

-pima[1] (pimile) v.i., v.t. kuzwisa kapa kupicukisa toho, kapa mane kukuta kwatuko kapilipili kuli sika sakuposize mutu sisike sakufumana, sikufitelele.

-pima[2] (pimile) v.t. , v.i. kubeya mwa sibyana sika sa mezi kapa sa bupi, ni lika zeng'wi cwalo, kuli sibonahale fosikuma; haiba sitokwa kubalwa ka likomoki, sieziwe cwalo.

-pimpapimpa (pimpapimpile) v.t. kuipulukela sika seneuswanela kufa babang'wi, kono ueza cwalo kabaka la lukokoto kapa lukato lwahao.

-pina[1] (penile) v.t. Bor.t.. kubeya sika fa sika sesing'wi ka kusitama ka kawaile, kukopanya lika ka mukwa oswana.

-pina[2] n. (li-) lifiha zeopelwa kapa mukoloko wa manzwi aopelwa ki mutu kapa batu.

-pinduka (pindukile) v.i. kufetuha kwa kalulo yekwahelanga liito mutu haitima.

-pindumuka (pindumukile) v.i. sika kuzamaya kapa kumata ka kufetauha fafasi, kualumuka.

pipi (li-) n. bor.t.. nto ka yezizwe handende ya kalomo inge kahwana ni muyengo, mokuzubelwa kwai ya licakana. (Eng. pipe).

-pipita (pipitile) v.i. kushasha kokufitelezi, kuli mane sico sateng'i sesibonahala inge sesibila; sitombo kuba ni bulalu kapa bimezi misibonahalisa kukoloba ni kunyenyisa hahulu.

pita n. nama ya sifuba yena ni mafulafula.

-pitihanya (pitihanyize) v.t. kumatisa sika ka mukwa wakusipaleliswa kupicukela kusili.

-pitika (pitikile) v.i. kufetauha fafasi, kualabana.

pisitoni n. bor.t. simbi yetisa kuli petulu kapa dizilu ituke hifipeza mwa injini yelila (Eng. piston).

-pitooka (pitookile) v.t. kualafa mutu ka ciseho yetuna, kumufa mulyani ka mifutafuta, kufitela aba hande, hakukonahala.

pio (li-) n. yeng'wi ya lilama zepeli mwa mubili zesweli musebezi wakuzwisa mezi a sifanu mwa mali ili kuli mutu asike aba ni matukutuku.

piza, pizana (li-) n. sisebeliso sakubupa fa lizupa ka mikwa wa sizo kapa wa sikuwa, mokusokiwa buhobe ni kuapelwa lico zeng'wi cwalo.

pizi (li-) n. folofolo yena ni makumbi fa maheta ya mahutu amatelele yefula bucwang'i, yekona kuhoha silei kapa kulwala lika zebukiti fa mukokoto ili yeli simunanu ni ya mwanaheng'i.

pizo (li-) n. (-biza) linzwi kapa manzwi atalusa kuli mukete kapa sicaba kaufela batokwahala, batahe, ling'usa; memo.

-poba (pobile) v.t. kunata lihuluhulu kapa lihwahwa ka sika kapa fa sika kuli lipazuhe, kuzwisiwe minjeke.

-poboka (pobokile) v.i. kusinyeha kapa kuzwa lilaho kwa sika sesiswana ka ndondo kapa poto, mane ni lika zeng'wi zecwalo; kukwankumuka.

-pobokela (pobokezi) v.i. (fa litindi) kufelela lihutu kapa mahutu hauzamaya fateng'i ka kuli kuna ni musima.

-pobola (pobozi) v.t. kunata nikuholofaza mutu ka sika sesituna,

hang'ata ili kumunatela mwa toho, kupwacula.

-poboza (pobolize, pobozize) v.ilitohonolo la kupila hande kakuba ni lika zeng'ata zeutokwa mwa bupilo bwahao, kuikola, kufuma.

pofu[1] (li-) n. yeng'wi ya lifolofolo zetuna zefumaneha mwa naheng'i muhata omunsu omutuna ya mubala womufubelu ni mishulundu yemisweu, mi ina ni manaka sina komu.

pofu[2] (li-) n. sikoto kapa sikeleswa sesituna sakuitela feela fa mubili wa mutu, sihulu kulo fokuswana sina fa lizoho kapa fa ling'wele, seo fokung'i batu bali sitiswa ki kuhalala nama ya pouf hane lawa kueza busunso.

-pofwaela (pofwaezi) v.i. kuhotola kokuutwahala kuli mutu yahotola ukula sifuba kapa ki mucembele.

poho (li-) n. (a) komu ya muuna yesikafahulwa; (b) sika sa muuna kaufela ibe folofolo kapa nynywani.

pohwana (li-) n. poho yesali yenyinyani.

pokoto (li, ma-) n. bor.t. lisuba mwa matuko a bulukwe kapa kwamulaho, kapa fapilaa saapalo, mwakona kubuluka mutu lika zabutokwa zenyinyani; pulukeho ya mali afumana mutu ni kuitusisa ka kuleka zetokwahala.

polepole adv.t kuzamaya ka bunya kapa kueza sika ka tokomelo handende.

poli n. nto yesinya lico zeswana sina mabele kakuunsufaza bubeke nikububisa bunolo ka nako yeswana.

-polofita (polofitile) v.t., v.t. (bupolofita,) bor.t.. kubulela lika zekaezahala kwapili, zesikabonahala kapa kuzibiwa kale kwa batu, kusinula.

polofiti n. bor.t.. kekezo yefumaneha fahalimwaa teko ya sika seulekile ni kulekisa hape ka teko yepahami (Eng. profit)

-polokota (polokotile) v.i kulila kwa sika sesiswana ka mukata, ni lika zeng'wi cwalo.

-polola (polozi) v.t. kuzwisa nto kapa linto zelondile kwa sika ka lizoho.

-polyana (polyanile) v.i kuzamaya kulo mokusina nzila, mwakusholokota, kupulyana.

polyoo interj. mubulelelo otalusa kukena kapa kuzwa mwa muyaho ka kuupunya feela ka toho.

pombwe (li-) n. mufuta wa njoko yetuna yesina hahulu taba ni kupahama mi yona hang'ata ifumaneha izamaya fafasi.

-pompa (pompile) bor.t. v.t., v.i. kezo yaka pompi kuhoha kapa kubeya mezi kapa nto yelondile mwa sika ka kuitusisa yona kapa sika kaufela sesikona kueza cwalo. (Eng. pump)

pompi (li-) n. (-pompa) bor.t. sika sa sesiezizwe fa paipi mi sina ni makwalulelo a nimakwalelo a mezi, sihulu mwa litolopo, kobaka batu mezi. (Eng. pump)

ponahalo n. (-bonahala) kubateng'i kapa kubonahala kwa sika senesisiyo kapa senesisabonwi ki batu.

ponahazo (li-) n. (-bonahaza) kutahiswa kapa kuboniswa kwa sika ka libaka leling'wi cwalo.

Pondo n. bor.t. mali a itusiswa kwa Britain. Pondo iling'wi (£1) Lipondo mi mazazi a aitusiswa mwa linaha zeng'wi za lifasi (Eng. pound).

-pondola[1] (pondozi) v.i. kusikama kwa manaka a komu akutile kwamulaho ni kusupa mwahalimu.

-pondola[2] (pondozi) v.i. kuhula kwa mushimani, kuli mane sakona kunyala haiba atabela.

-pongola (pongozi) v.i. kuinama hahulu inge uinzi mapunu, kuli mane konji kuyoiponela ni njenje kaufela.

poniso (li-) n. (-bona) Sika sesiboniswa batu kuli bazibe mosiinezi, kapa kuli baeze sesing'wi hasebasiboni.

pono[1] n. (-bona) (li-) sika sesibonwa ka meeto, sihulu sika sesikomokisa bakeng'i sa kuli hasiipona-ponelwi feela.

pono[2] n. takazo kapa munahano wakueza sika ka nako yeng'wi mwa mazazi akwapili; tolo.

poo[1] interj. linzwi lelitalusa kubata hahulu kwa sika senesicisa kapa senesifutumala feela.

poo[2] kutokwa lizwai mwa sico sesi swanela kuba nilona.

-poomoka (poomokile) v.i. kuzwa hahulu kwa nto yeswana ka mezi azwa mwa pompi, kapa kwa nto yeswana ka mateya musululo.

-poongana (poongani) v.i. kufita fakusaikonela misebezi bakeng'i sa bucembele kapa kunwa hahulu bucwala.

-popoma (popomile) v.i. kuutwahala kwa sika sesibesiwa bakeng'i sa kuli sinunile hahulu, mi sibeilwe mwa mulilo ocisa hahulu.

-poponga (popongile) v.t. kusinya kapa kulobaka lika zeswana ka mbonyi yemwa simu, kupopota.

-popota (popotile) v.t. bona taluso ya -poponga.

-posa (posize) v.t. kunepa kapa kulika kunata ka sika mutu kapa nto kaufela yekwahulenyana ni wena, ka kukasha a lizoho kutuhela sika seo ka maata a lizoho kuli siyonata mutu kapa nto yeo.

-posita (positile) v.t. bor.t.. kubeya ling'olo kapa sika mwa poso kuli siisiwe kosiya.

poso n. (-posita) bor.t. (li-) muyaho mokufitela mang'olo ni lika zeng'wi cwalo, lika zeo lisikahasanyezwa kale koliswanela kuya. (Eng. post)

-pota (potile) v.i. (poto, mupoti) kuya kwa sibaka sa mutu kuyomubona ka kuinaina ni yena pili usikakuta kale kouzwa.

-potelela (potelezi) v.t. kumata ni kuyoyemela sika kwapata kuli sisike sazwelapili kuzamaya, ka mulelo wakubata kusieza sesing'wi kapa kusikutisa kosizwa, kung'etelela.

-poto[1] (li-) n. bor.t. sibyana sakubupa fa lizupa ka mukwa wa Sikuwa sa mahutu amalaalu ni mulipo, mokusokiwa buhobe ni kuapelwa lico zeng'wi cwalo, piza. (Eng. pot).

-poto[2] n. (-pota) musipili wakulekula mutu kapa wakuzamaela feela kubona sibaka mosiinezi.

-potoloha (potolohile) v.i. bona taluso ya -pikuluha. kungonjoloka.

potoloto (li-) n. bor.t. mufuta wa sing'oliso sesiezizwe fa kakota kakabeilwa kabboni mwahali, mi

sishengiwa kwa mang'olisezo asona hasinze sizamaya sifela. (Eng. pencil)

puisano (li-) n. (-buwa) Sisutu. taba yeambolwa ki batu bababeli kapa babafitelela foo, ili taba yabutokwa, ngambolo.

-puka[1] (pukile) v.t., v.i kuca ka mulomo lico zelondile, mane ni lika zeng'wi zeswanela, inge uhohelanga moya mwahanu kupatahanya ni lika zeo kumiza; kuhabula.

-puka[2] n. mezi abanga kwa bucwang'i ni kwa matali a limela ka linako zeng'wi, sihulu litabula, ni maliha mi afela lizazi lisalila feela.

-pukula[1] (pukuzi) v.t. kutatulula lisila la sitino folilukilwe, ni kuliekeza ka kuliluka hape kuli libe lelituna.

-pukula[2] (pukuzi) v.t. kunyuntula kapa kuluma ni kuholofaza sika ka meeno.

-pukuma (pukumile) v.i matali a sika kuhula kuba amatuna..

-pukumana (pukumani) v.i. kuina ka mukwa obilaeza babang'wi, wakuina nihaiba mwa nzila mobaswanela kufita.

-pukuta[1] (pukutile) v.i, v.t. kuzwisa masila fa sika ka sisila sesikolobile kapa sa mbunyunyu, inge usheta-shetisa lizoho haunze ueza musebezi ocwalo.

-pukuta[2] (pukutile) v.i. (saapalo) kuba sesituna fa mubili wa mutu.

-pukuta (pukutile) v.i. (mapukuta) kuswala tukota twa mapukuta kutunanaulelanga mwahalimu ni kutukukutisanga fafasi kapilipili kuli moya ozwa mwa mapukuta uyofuzela mulilo okwa nyundo yaona mwa mashala.

-pula[1] (pulile) v.t. kuca kapa kutafuna sika sesitata.

-pula[2] (pulile) v.t., v.i kunata ka kota lico zeswana sina mabele kapa mbonyi kuli lizwe kwa bikunka kapa kwa mitose, kutanala.

-pula[3] n. mezi azwanga kwahalimu ka malotoli ni kutokolobisa mubu ni limela, yebonahalanga kukala nako ya mbumbi kuisa muunda silimo ni silimo mwa Bulozi.

pulanga (ma-) n. bor.t. kota yepazuzwi ni kubetiwa sika sa sipapalala, sesitelele kapa sesikuswani, likwaliba, libala. (Eng. plank).

pulayo (li-) n. (-bulaya) lifu lakubulaiwa, kapa kezo yakubulaya folofolo kapa mutu yomung'wi.

pulayano (li-) n. (-bulaya) ndwa yakulwana ni yomung'wi, kuli mane haisi kufita fakuikolofza kuzwisana mali ni kufeleza yomung'wi bupilo.

pulelo (li-) n. (-bulela) nto yebulelwa kapa yebulezwi ki mutu, linzwi.

puli (li-) n. mufuta wa folofolo yeswana hanyinyani ngu, yeutelwa mabisi, nama ni litalo layona lelina ni boya bobung'ata mi lina ni mulelu olepelela sila wa mutu.

pulu (ma-) n. komu ya muuna yefahuzwi yeitusiswa kwa misebezi yakulima ni kuhoha lileyi.

-puluha (puluhile) v.i., v.t. musali yaitwezi kupepa mbututu, sihulu kupepa kusina butaata ni bobukana, kutamuluha.

pulukeho n. (-buluka) kubabalelwa kapa kubulukiwa kwa sika kuli sisike sasinyeha kapa kufela ka pilipili.

pulukelo (li-) n. (-buluka) sibyana kapa sibaka mokubulukiwa lika zabutokwa, sibulukelo, libulukelo.

-pulukuta (pulukutile) v.t. bona taluso ya -mbulukuta.

-pululeza (pululelize) v.i. kuzamaya kusina fouyema kapa foukeluhela, mane uyofita cwalo kouya, hakukonahala, kufalula.

pululu interj. linzwi leliyemela buseta bwa maluli kapa busweu bwa milili ya limbi, kapa mane bwa nto kaufela yebonahala cwalo.

-pululuka (pululukile) v.i. kuselafala hahulu kuli mane mutu afite fa kubonahala inge yatolile mulola wafa liiso, kusetefala.

-puluma (pulumile) v.i. kulila kwa tau, kubuluma. (bona -bopa.)

-pulumuka (pulumukile) v.i. (bupulumuki) kukula ka kusanahana hande sina mutu yaiketile, kwakuhanelela kusinya lika ni kunataka batu, kapa mane kuzamaya mapunu, kutakana, kukolwa, kuyambaela.

-pulusa (pulusize) v.i. (puluso) kutusa mutu ka kumuzwisa mwa butata, kulamulela, kupunyuhisa.

puluso n. (-pulusa) kezo ya kuzwa mwa butaata kapa bupilo bwakufumana ka kupulusiwa, punyuso.

pulwa interj. mubulelelo otalusa kumata ka sipundumukela bakeng'i sa kusaba sesing'wi, kapa kuya kulo wakuyoina nako yetelele kusiya musebezi kapa misebezi yeneuswanela kueza.

pulwana (ma, li-) n. pulu yesali yenyinyani.

-pulyana (pulyanile) v.i. kuzamaya kulo mokusina nzila, mwakusholokota, kupolyana.

puma[1] (pumile) v.t. (mupumi, sipumiso) kukauhanya sika ni lika zeng'wi zeswanela, kusieza libindi zepeli.

puma[2] (pumile) v.t., v.i. (bupumi) kubulela kapa kubulelela mutu taba yesi yaniti, kubelemeka.

-pumahanya (pumahanyize) v.t. kuzamaya kakufita sibaka (simu, libala) fahali, kupazula.

-pumata (pumatile) v.t. kubeya ni kubuluka sika mwahanu nakonyana usasimizi kapa kusikwa.

-pumba[1] (pumbile) v.t., v.i. (komu) kulwanisa sika kakuitusisa manaka kapa toho.

-pumba[2] (pumbile) v.t. kutaza sika masila kakusibapaliseza mwa mubu.

-pumbama (pumbami) v.i. kukena mwa mubu; sika kulatehela mwa mubu, kushitama.

-pumbushuka[1] (pumbushukile) v.t. lika zeng'ata kuzwa mwa mubu kutobonahala fahalimu.

-pumbushuka[2] (pumbushukile) v.t kupatuluha kwa litaba zene ipatile.

-pumbanya[1] (pumbanyize) v.t. kukutakutela kubeya sika mwa mubu, mi ka bakaleo, sitala hahulu mubu kapa masila. 2. kukama mutu inge umufetaula fafasi.

pumbanya[2] (pumbayize) kulobalalobala kapa kupitika kulo fokumaswe, kuli mane mutu ayotala masila; kuikama ka kuifetaula fafasi.

-pumeha (pumehile) v.i. (sika sesitelele) kukauhana ka libindi zepeli; lihutu kapa lizoho ni munwana kuholofala ka kuzwa kalulo yekuta kwataasi.

-pumula (pumuzi) v.i. (pumulo, kuyema kapa kuina fafasi haunze uzamaya, bakeng'i sa kukatala, ni kuzwelapili kuzamaya hape kasamulaho, kuishuumusa, kuikatulusa.

pumulo (li-) n. (-pumula) nako yeo mutu kapa mubeleki ainzi feela asasebezi, kapa bana ba sikolo basakeni, kuisa nako yakueza cwalo haikafita.

pumwaa interj. linzwi leliyemela mutu yatulela kapa sika sesituna sesiwela mwa mezi.

-pumweka (pumwekile) v.t. kusela mezi amang'ata mwa sibyana mokuinzi sika kapa lika, kapa kulatela sika sesituna mwa mezi.

-punda (pundile) v.i., v.t. kulema macecani mwa litema pula isikaseula kale, kutetela.

-pundela (pundezi) v.i. kubonahala hande mubili bakang'i sakutokwa sesikukataza mwa bupilo bwahao.

-pundula (punduzi) v.t. kuwisa kaka kakanyinyani kakayemi kapa kakatomilwe kulo, kulaula.

-pundumuka (pundumukile) v.i. (sipundumukela) kuzuha ni kuyema kapilipili kumata bakeng'i sakusaba sesing'wi.

-pundungela (pundungezi) v.t., v.i. (komu) kulwanisa mutu kapa sika ka kusihatikela ni kunata ka toho.

pundupundu interj. linzwi lelitalusa kuzuha kapilipili kukala kumata bakeng'i sa kusaba sesing'awi, kapa kuzuha ka pilipili fa buloko.

-punyeha (punyehile) v.i (sika) kuba ni lisuba mi nesisina lona pili.

-punyuha (punyuhile) v.i (punyuho) kuzwa mwa butaata bonebukakona kukuziyeza kapa kukubulaya, kupila.

punyuho n. (-punyuha) buino kapa litohonolo lakupunyuha.

-pupa (pupile) v.i. (nyunywani) kuswalwa ki sika sesiswana ka lilaba kapa katwa ni kupalelwa kuikakutula teng'i.

pupo n. (-bupa) kubupiwa kapa kueziwa kwa sika senesisikaba kale teng'i haisali lifasi libile teng'i.

pupu (ma-) n. lisila lelituna lelisikapumakiwa.

-pupula (pupuzi) v.i. (nyunywani) kueza lilata ka mafula bakeng'i sa kulika kufufa kuli inzwe mwa lulaba kapa mwa katwa. 2. kulika ka taata kuzwa mwa sika sesikusweli kapa sesikutamile.

-pupuleza (pupulelize) v.t., v.i. kubata ka mazoho kapa ka mahutu, kuzamaya sina mutu yasaboni, kubabata. 2. kubulela kapa kunahana sika seusazibi hande mosizinezi, kukabangisa, kukakanya, kuakaleza.

-pupulika (pupulikile) v.i 1. kubata sika kapa nzila mwa lififi ka lubilo, kuli mane fokung'wi haisi kuitengakanga fa lika. 2. kushwa ka simonyi sesituna bakeng'i sa kuutwa hahulu butuku, kuli mane sika sateng'i sihanelela kukuta kafa ni kafa fosishwela, kupupulikana. 3.

kubulela kwakusafita fa buniti bwa taba, kusinya nako kakueza cwalo.

-pupulikana (pupulikanile) v.i. kuhu kueza lilata ka mafufa haishwa kapa hailika kuzwa mwa butaata bwakuswalwa kupupulwana.

-pupulwana (pupulwanile) v.i. kulika kuitamulela kapa kubaleha ka kueza lilata lelituna ka mafufa, sina kuhu yeshwa kapa yeswelwi mwa mulala kapa kwa mahutu moiezezanga, kupupulikana.

-pupumala (pupumalile) v.i. kumata ka lubilo lolutuna, kulikita, kulika.

-pupumuka (pumpumukile) v.i. kuzwa fa sibaka ka bunyemi kuya kusili, kung'aluha.

-puputa (puputile) v.t. kunata makwese a sikekele kuli atubehe mubu upatame.

-puputeha (puputehile) v.i. (makwese) kulumela kapa kukonahala kupuputiwa.

-pupwala (pupwalile) v.i. kukutumana kwa sitombo kapa toho yeopa, kapa mane kwa butuku kaufela bobumwa mubili wa mutu.

-pusa (pusize) v.i. namani kutuhela kuanya bakeng'i sa kuli seihulile, haisa swanela kuanya.

puso (li-) n. (-busa) mukwa wakuzamaisa kapa wakubusa sicaba ka ona, zamaiso; sikwata sa batu babaeza musebezi ocwalo, mubuso.

-puta (putile) v.t. (siputela, siputu) kunga sika sesitelele kusibisa bukuswani ka kungungahanya kapa kukopanya maneku asona; kueza mufu ka mukwaoswana, kuoba.

puti (li-) n. folofolo yetunanyana ya mahutu amasisani ni litaku zeshengile, ya mubala omufubelunyana fa mubili ni bousweu mwataasi, ili yeo ya muuna ina ni tunaka totunyinyani totushengile hahulu.

-putulela (putulezi) v.t. kubeya namani ya ndiyala mwa pabalelo ya komu isili.

-putuma, -putumisa (putumile) v.t. kumatisa mutu kapa sika ka mulelo wakubata kusieza sesing'wi bakeng'i sa kuli kuna ni zesifosize.

-putumana (putumani) v.i. kuina kapa kusazamaya kwa mezi mwa sibaka ka bunya nako yetelele.

putumende (ma, li-) n. sibyana sa bor.t. mokubulukelwa kapa mokushimbelwa litino kapa likubo, sesilukiselizwe kukukiiwa likwati ka kii.

-putwaela (putwaezi) v.i. kuzamaya mwa mubu wa lishabati kapa wofunehile.

-putwama (putwami) v.i. kukena mwa mezi ka muhupulo wakuli utape fa mubili, kumbwambwama.

-puwa (puwile) v.i uzamaya mwa mezi akumisa kusa liteka kukuta kwataasi, kutuwa.

-puwa (puwile) v.i., v.t. (mapuweleli) old.l. (kufuluha). – kufuluha yomung'wi inge asweli kuwaya.

puwo (li-) n. (-buwa) Lilimi kapa mubulelelo obulelwa ki batu ba mushobo ulumung'wi, lulimi. (ki SiSutu).

-puya (puyile) v.i. (sika) kuba ni kasuba kapa lisuba lelikenya kapa lelizwisa mezi, kuluta.

puzo n. (-buza) (li-) (a) pulelo yebuziwa mutu kuli aalabe, yetokwa kalabo.

-pwaca (pwacize) v.t. kubulaya sika sesishwa ka bubalabala kapa tuembaemba, kupyata, kutuba.

-pwacuka[1] (pwacukile) v.i. kushwa kwa sika sesiikaba tubalakapa tuemba-emba, kupyateha, kutubeha.

-pwacuka[2] (pwacukile) v.i. kunela kwa pula yeng'ata, kusuluha.

-pwakama (pwakami) v.i. (mutu yomukima) kuina kapilipili bakeng'i sa kuimelwa ki mubili wahae.

-pwakeza (pwakelize) v.i. kuanya ka mukwa obonahaza kuli namani iutwa munati kuli mane haisi kutubula ni lifulo kwa mulomo.

-pwalyama (pwalyami) v.t., v.i. kuhata lika zeng'ata zelondile, kupalyama, kumbalyama.

-pwalyeka (pwalyekile) v.t. kutaba mutu kapa folofolo ka lilumo kapa ka muwayo omutuna, hang'ata ili kutabela fa mba, kumbwalyeka.

-pweleteta (pweletetile) v.i. (mupweletete) kuzwisa mutabani oeza lilata bakeng'i sa kuli ulondile, kumbweleteta.

-pwenga (pwengile) v.i. kufitiwa ki yomung'wi kwakusela litapi kapa lika zeng'wi cwalo, kuca mukaikai.

-pyata (pyatize) v.t. bona litaluso za –pwaca.

-pyatamana (pyatamani(ne)) v.i. bona taluso ya –mbyatamana.

pyatiti interj. old.l. linzwi lelitalusa kuba bung'ata kwa lika zeswana sina litapi zaselile mutu kapa zebaselile batu.

-pyeha (-pyehile) v.i, v.t. kukula mwa mba ka kuzwisa mutabani olondile kufita wakamita, kusulula.

-pyemula (pyemuzi) v.t. , v.i. kuzwisa fa sika mezi kapa nto kaufela yeswana ni mezi, kakuitusisa lisila, hang'ata iibanga mamina kwa ngo ya mwanana.

pyololo n. bona taluso ya piololo, pindo.

-pyopyola (pyopyozi) v.t. kubulela hande puwo yesi yahao, yozibile feela ka kuituta yona.

Ss

s- taku yena ni milumo yekalisa manzwi aswana sina, 'sita' 'sipa' mwa sipeleta sa SiLozi.

-sa (sile) v.i. old.l. (masa) kufela kwa busihu, kuli cwale seeli kakusasana.

saaki n. (-akisa) mukwa wakulata hahulu kukanyisa kapa kuakisa zahao.

saala (liala) n. silwalelo sa likota zekimanyana zetamakilwe ka makumba, fokushimbelwa mufu haiswa kwa mayumbelo.

saali n. nako yeo mbututu yesazopepwa isikazusezwa kale kwande ni kuyoswalwaswalwa ki batu, kakuli isatapa milyani.

-saba (sabile) v.t., v.i (sabo) buino bwa kuhupula kapa kuziba kuli mutu kapa sika sikakuzieza kapa sakona kukueza sesing'wi hausa mameli. 2. kupalelwa kueza sika ka muhupulo wakuli ukaswana wakena mwa butaata hausieza. 3. kusa lumelelana kapa kusa utwana ni sika seubona kapa sesiezahala ka nako yeo. 4. kulumba ni kukomoka mutu ka kezo. 5. kusutelela mwamulaho kuli usike wafumaneha bukaufi ni sika seo bakeng'i sakuli hakuswaneli, kumata fa sibaka foo kuya kusili ka libaka leling'wi cwalo.

sabasaba n. mubinelo wakukutanga kafa ni kafa ni kutulakelanga hanyinyani mwahalimu.

sabela (sabezi) v.t. kubeya mutu mezi fa mubili ka lizoho kapa ka kunata sika fa mezi, kuhasa.

sabo n. (-saba) boi boo mutu ana ni bona mwa pilu kwaneku la sika kapa mutu yomung'wi; ng'alelwa.

sabule (li-) n. sisebeliso selukabapanya ni tipa, kono sona kisesituna ni butelele, mi siitusiswa mwa misebezi yemituna kufita tipa.

sabunwile (bo-) n. (-nwa) lishendo lashendwa ka lona mutu yakataza hahulu hasanwile bucwala, leliyemela bukatezi bwahae.

safwimba, safwimpa (bo-) n. mutu yomukuswani hahulu.

-saha[1] (sahile) v.t., v.i. (saha) Bor.t.. kupuma kapa kupazula sika (kota) ka saha. (Eng. saw)

saha[2] (li, ma-) n. (-saha) Bor.t.. sisebeliso sa sipi yetulilwe sipapalala sesisisani, sesikang'ilwe meeno kwa masebelisezo asona, mi situsa kupumiswa kapa kupazuliswa likota kueza mabala.(Eng. saw).

sahuhula[1] (bo-) n. (-huhula) mutu yakenisa kapa yafiyela kuta ya sizo kapa lapa la mulena.

sahuhula[2] (bo-) n. (-huhula) mubeleki yazibisanga sicaba litaba zabutokwa kakuhuwelezanga kuli mutu ni mutu aikutwele.

sakalokoto (bo-) n. sika sesihulile kabutuna, kokota.

sakana (ma-) n. mulaka womutunatuna wa likomu.

sakaungu (bo-) n. (-ungula) sika sesesihulile kufita fa mafelelezo, kuli cwale hasisahula hape.

-sakula (sakuzi) v.i., v.t. kumata ka lubilo lolutuna.

sakulala (bo-) n. (-lala) old.l. mutu yalobezi pilu kapa yeozela, sizizi, singolyami kapa yalukile.

sakulya (bo-) n. (-lya) old.l. mutu, yaca hahulu, mucemukule, imulyasindaela.

-saluka (salukile) v.i. (mukusalu) kuikutwa hande mwahanu haufelize kuca kasunso kakande.

saluluti n. (-alulula) old.l. mukwa wakulata kwateng'i yomung'wi kusiya yomung'wi kono mi ki batu hamoho, ketululo.

-sama (samile) v.i., v.t. (musamo) kubeya kapa kushangeka toho fa nto yenanuhezi mwahalimu haulobezi.

samawawa (bo-) n. muuna ya sapepi kapa yasakoni kufa musali mulwalo ni halobala ni yena.

sambambi (bo-) n. (-amba) old.l. mutu yabulela sesitaha feela kwa pilu yahae, yasaketi lipulelo.

sambe (bo-) n. linzwi leselibonahala kuli halisaitusiswa hahulu, lelitalusa mulikani.

sambi n. lilumbatina la mueteleli wa kuta ya Lwambi.

samende[1] n. bor.t. nto ya bupi yeswalananga hahulu haliselilwe mezi, mi likopanyiwanga ni mushabati oyahiswa mandu ni miyaho yeming'wi ya Sikuwa (Eng. cement)

samende[2] (li-) n. nto yetiniwa kwa lizoho sina liseka, kono yona ki yekima. (Eng. cement).

-sameza (samelize) v.t., v.i. kulimba lizobo kapa lihutu fa sika inge uputile lihutu.

sana n. sibaka sa libala la Bulozi sesikuta hanyinyani kwa mushitu kono asikeni teng'i luli, sikena ni mwa mataba.

sanana n. (byanana) mwanana yomukima.

sanasulwe (bo-) n. kafolofolo kakakona hahulu mapicu hakamatiswa ki sila sakona, kuli mane haiba ki nja yesikakatekelela hande, yakona kuitenga fa kota haikapicuka, sanondo, shakame.

sanda (saanda) n. sibaka sayahile mutu mwa hae, ndao.

sandaula (bo-) n. mutu yaeza musebezi wakusilisa bazamayi fa likamba la nuka.

sando (li-) n. sipi yetiile yelukiselizwe maswalelo, yenatiswa kapa yetuliswa lisipi zeng'wi kueza mihuma, litipa ni licapu, mane ni lisebeliso zeng'wi cwalo, hama.

sanganu (lisanganu) n. (-angabala) mutu yaeza lika zeswabisa kapa zekomokisa bakeng'i sa kuli haana ngana kapa butali, silyangu, sikuba.

sanganyambe (lianganyambe) n. mutu yasazibi liswanelo zahae, yakona kuinela sika sahae inge sisinyeha, singolyami, silunyonzwi.

sankumwine (bo-) n. mutu yanwa hahulu bucwala, ndalabangwana.

sanondo (bo-) n. bona taluso ya sanasulwe.

sanyiketo n. (-anyiketa) old.l. sika sesiitusiswa ka yona nako yeo feela

hakusalibelezwi kapa hakusabatiwa sangana, sika sa swalelele.

sapili adv. mwa linako zakwamulaho, kwakale.

-sasa (sasize) kubeya mulyani wa bupi, kapa nto v.t. kamukana yecwalo, kulo ni kuhasanya hande fateng'i; kutoza.

sasa adj. (poho kapa pulu) kuba ni mubala omunsu okopani ni mishulundu yemisweu yefa sifuba hamoho cwalo ni fa mukokoto.

-sasuka (sasukile) v.i. (lisasuka) kumata ka mulelo wakuyobona sesiezahala kulo, kabaka lakutabela hahulu minyaka.

-satalala[1] (satalalile) v.i. kutiya kapa kueza ka taata haulwana kapa hauhohana sika ni yomung'wi; kusebeza ka taata, kutiya.

-satalala[2] (satalalile) v.i. (lisatalala) kuhana kapa kung'ang'a ka taata ka mabaka autwahala.

satambi (bo-) n. old.l. mutu yasautwi (ka zebe) hamoho cwalo ni kusakona kubulela, shushu. simumu.

-sawana (sawanile) v.t., v.i. (busawana) kubulela kunutu ya mutu kono mi hauna swanelo yakueza cwalo.

sayaondo (liayaondo) n. (-aya) old.l. mufuta wa palo yeloolekiswa lisipi.

-seba (sebile) v.t., v.i. (lusebo) kubulela za mutu yasiyo, mi kamita zahae libulelwa ka bumaswe, ising'i ka bunde.

sebelezo (li-) n. (-sebeza) musebezi kapa mukopano oezezwa Mulimu ka litapelo.

sebelisano n. (-sebeza) mukwa wakusebelisana hande ni yomung'wi, bupilo bobunde bobumwahalaa mina, swalisano.

sebesebe (li-) n. yeng'wi ya lifolofolo zepila mwa naheng'i.

-sebeza (sebelize) v.t., v.i. (musebezi) kueza sesing'wi kapa kueza musebezi ka nako yeo, kupateha.

-sefa[1] (sefile) v.t., v.i. (sefa, musefi) kuzwisa ka sefa bupi kwa lico zesitilwe, kukauhanya lika zeo kakueza cwalo, kapa mane kuzwisa lika zesatokwahali fa lico kakueza nto yeswana. (Eng. sift).

-sefa[2] (li-) n. (-sefa) bor.t.. sisebeliso sesipangilwe ka mabala amane kokukokotezwi nto ya tuwaya totusisanisisani twa busubasuba bobusisani hape sina musikito, mi mwa busuba moo ki mokuzwela bupi bobusefiwa. (Eng. sift)

sefa[3] (li-) n. bor.t. sika sesitiile hahulu sesifumaneha mwa lipanga ni mwa miyaho yeming'wi cwalo ya Sikuwa, mokulukelwa mali. (Eng. safe)

sefa[4] n. (-sefa) mulyani omaswe hahulu oitusiswa kapa oneitusiswa kwa mabeela sapili, oneubulelwa kuli neusapilisi mutu bakeng'i sa kuli neumatela kusinya zamwa mba kaufela.

-seha (sehile) v.t., v.i. kuholofaza kapa kupuma sika ka tipa kapa ka nto kaufela yelukabapanya ni tipa, ili kuitusiseza yona kwa buhali bwayona.

-seha (sehile) v.i., v.t. (liseho) kutumusa linzwi ni kubonisa meeno fande, bakeng'i sa, kuutwa kapa kubona nto yetabisa kapa yesehisa. 2. kubulelela za mutu ka bumaswe

bakeng'i sa kumubona mwapilela kapa mwaziyelehezi, kono haezi kaboomu, upalezwi. 3. kubulela mutu ka bunde kono mwa pilu inge umubona bukuba, kakuli hayo cwalo moumubulelela, kushangula. 4. kubulela mutu ka bumaswe bakeng'i sa lika zefosahalile zaeza, kono mi hang'ata haumuelezi, umutalimela feela lona cwalo, kukwaa.

seke (li-) n. kuhu ya musali, nasikuku kapa muzwezi.

sekee interj. linzwi leliyemela kusa kwa busihu.

-sekula (sekuzi) v.t. kukuta kapa kubeula mutu milili kwa likoshi.

-sela[1] (selile) v.t. kuzwisa mwa sibyana mezi kapa nto kaufela ya mezi kuibeya mwa sibyana sisili.

-sela[2] (selile) v.t., v.i. (siselo) kubata ni kufumana lika zeswana ka litapi, lukulu, mane ni lika zeng'wi cwalo zamwa mezi kapa zamwa libala.

sela[3] (li-) n. kawayo kakanyinnyani kakasina bukanko, kakaitusiswangwa ki banana; waile kaufela ya mufuta wocwalo.

-selela (selezi) v.t. kubeya mubu mwa musima kuli musima ushwe, usike wabonahala, kupumbeka; kueza cwalo sika sesimwa musima.

selenge (li-) n. mufuta wa kakala kakanyinyani ka senge yesisani ni mulipo omusisani hape, kakana ni mifunga fa mubili nikwa lilaho, mi nekaitusiswa hahulu kwakulekisezwa bucwala.

-seleza (selelize) v.t. kubata sika ka meeto ka tokomelo yetuna.

-selula v.t kukala kulaha mbola.

-selufooni n. mufuta wa fooni yebubebe yelwaliwa ki mutu kwaya kaufela mi ki yenyinyani ili ya mifutafuta yekona kunyatetisa mutu youbata kuambola niyena kai ni kai.

sembele (liembele) n. folofolo ya litalo lelikima ni mubili otiile, yefumaneha mwa lifasi la Africa ni mwa linaha zeng'wi yena ni lunaka lululung'wi kapa fokung'wi amabeli, sukulu.

-sempula[1] (sempuzi) v.t., v.i. kung'wata ka bung'ata nto yeswana sina buhobe, sihulu buhobe bwakufuzela.

-sempula[2] (sempuzi) v.t. (musempula) kuzwisanga lika foliinzi kuliisanga kusili, kututa-tuta.

-sena (senile) v.i. komu yeanyisa kueza inge yelila kono kanti hailili, kulilela mwataasi. sihulu haibata mwanaa yona inge imutalimezi.

-senanga (senangile) v.i. (lisenanga) kubulela ka kuikuhumusa bakeng'i sa kupila hande.

sendabanji n. (-enda) old.l. kubasiyo kwa muunda silimo seo kakuli nekusina hande pula, kuli batu baikamaela ka mahutu nihaiba mwa libaka monekuswanela kuba ni mezi.

sendamasiku (bo-) n (-enda) old.l. mutu yalata hahulu kuzamaya kapa kupota busihu.

sendaendi (bo-) n. (-enda) old.l. muzamayi; mutu yakutela kwa hae kasamulaho akuyoina nako yetelele kusili ka buconi.

sende n. bor.t. muunko omunde, sihulu owela kwa lipalisa, milola, mafula ni lika zeng'wi za Sikuwa (Eng. scent).

sende (li-) n. mufuta wa kokwani yelilanga ka kutiisa hahulu ni ka mufumbo, ili nako ya mbumbi, mwa kweli ya Muimunene.

sengabaci adv. old.l. linzwi lelitalusa fatuko kapa mwamatukwaa sika.

seng'a n. lico zelondile zakueza fa mase a mbonyi.

seo (lieo) n. mufuta wa papati yekimanyana yemunati yekolile toho.

-sepa (sepile) v.t., v.i. (sepo, sepiso) kuunga mutu yomung'wi kuli ki wangana, wakona kufumana tuso ku yena.

–sepisa (sepisize) kubulelela mutu kuli ukaeza, ukamuezeza kapa sika seo kono mi fokung'wi mwendi hauna kueza cwalo.

-sepana (sepani) kusepa mutu yakusepa ni wena, kulumelelana ka likezo..

sepahala[1] (sepahalile) v.i. kuba mutu yomunde ka likezo ni ka lipulelo zeama mizamayo yahao ni lituso zahao kubabang'wi.

sepahala[2] (sepahalile) v.i. kubonahala hande ka mitinelo ni ka miinelo yeming'i ya bupilo, kuli mane batu bakulumba, kukutekeha, kutompeha.

sepiso (li-) n. (-sepa) pulelo yeeli ukaeza sika seo kapa ukaezeza mutu sika, ng'ulubeti.

sepo n. (-sepa) maikuto kapa muhupulo ooli sika seo sikaezahal a cwana, kakukonahala.

-sesela (sesezi) v.i. kuya kapa kulikela kwa lizazi kono inge lisabonahala, kuca matali.

-seseta (sesetile) v.t., v.i kunyunganyunga liselo fokuna ni lico zesitilwe, kuli kuzwe bupi kusiyale mase.

seta[1] (setile) v.i., v.t. kuutwa inge sika sesisehanga hanyinyani kwa pilu nikukutumananga hape.

seta[2] (setile) v.t. kupuma kwa mafelelezo teku ya muwayo, ni lika zeng'wi zeswanela, ni kulooleka handende kwateng'i ka tipa kapa ka palo.

-setulula (setuluzi) kuseta hape sika sesisetilwe kale, kapa kuseta sika ka bukwala bobutuna.

seta[3] adj. (buseta) (poho kapa pulu, ni lika zeng'wi cwalo kuba ni mubala obonahala busweunyana kapa wa butukwa bobucimbukile.

setana (sitole) kuba ni mubala ocwalo wa buseta haili ya muuna.

setee interj. linzwi leliyemela mubala wa pula yenela kwahulenyana, ili yebonahala inge mezi amaseta, pululu.

-setefala (setefalile) v.i (buseta) kubonahala buseta bakeng'i sa kubapalela mwa mubu (mwanana), bakeng'i sa kukula hahulu nako yetelele, kapa kabaka lakusupala, kuli mane mutu isacincize ni mubala wahae kuba yabonahala cwalo.

-setefalisa (setefalisize) kubisa mutu buseta.

-setefaza (setefalize) bona taluso ya –setefalisa.-seteha (setehile) v.i. kuba ni mubamba opotolohile lizoho, lihutu kapa munwana bakeng'i sa kutamiwa hahulu ki sika (muhala) fateng'i, kuli mane kwautwa butuku, kunyinguka.

-setela (setezi) v.t. kuca ufeza, kuleenya, kulendama.

seto (li-) n. mufuta wa simela sesihula ka kunama fafasi, kang'ata sesitubulanga lika za ng'andatalukeke, sesibeyanga tutolwana twa tunaka totulaalu totutaba hahulu kwa mahutu mutu haiba azamaya fotuinzi asina makatulo,mi ni tona tuzibahala ka libozo leliswana.

-seula (seuzi) v.ipula kunela lwapili ka nako ya mbumbi, mwa Muimunene kapa mwa Yenda, ili sisupo sesibonisa kuli litabula lifakaufi.

sha[1] (shile) v.isibaka kupunywa ki meeto mutu hatalima kulo bakeng'i sa kuli hakuna zemupaleliswa kubona hande, kusatibana, kubelela.

sha[2] (shile) v.i. (sibaka) kuba ni kolo kapa ndao mwakona kufita kapa kulobala mutu, kusa sinana, kuyooyelwa.

sha[3] interj. linzwi lasebelisa Mulozi haalaba mutu yomung'wi kapa hamubulelela kuli uutwile sesibulezwi, mane nimwa lipulelo zeng'wi zesikai, lelibonisa likute ku mutu yoo yabulelwa ni yena, shangwe.

shaa! Interj. linzwi laalaba ka lona Mulozi yabiziwa ki yomung'wi, ili kubonisa likute ku mutu yoo yamubiza.

-shaa (shaile) v.t., v.i. 1. kubulela mutu ka bunde bakeng'i sa mikwa yahae, kukwaa, kulumba. 2.. 'ng'ongo'; kuatama bakeng'i sa kuikutwa buloko mwa meeto kapa kabaka lakukatala hahulu. (3). Kusa utwahala hande kwa linzwi la mutu, kuutwahala inge leliikabile ka mukwa omung'i, kusahala.

-shaaela (shaaezi) v.t., v.i kubiza mutu nako yetelele ka kutiisa, kukuwaela, kungangaela.

-shaamena (shaamezi) v.t., v.i. kulibelela sika sesitaha kapa seulukela kufiwa.

-shaang'ana (shaang'ani) (ne) v.i kuutwa butuku kwa pilu, kunyema hahulu, kufilikana, kubifa.

shaba[1] (shabile) v.t. kueza sika sesisikaeziwa kale ki yomung'wi, kukala.

shaba[2] (shabile) v.t. kupumaka kota yewile, kungelela cwalo ni mitai yayona, kapa kupumaka kota mitai.

-shabaela (shabazi) v.i, v.t. kubata sesikataza mukuli ka kuitusisa taula, kulaula.

-shabutuka (shabutukile) v.i. kusinyeha kapa kulutuluha kasamulaho akutamiwa handende, kushakutuka.

-shabutula (shabutuzi) v.i kusinya kapa kulutulula lika zecwalo kakulipumaka matamiso kapa ka kulicomaula feela, kushakutula.

-shailikana (shailikani) (ne) v.i. kusabonahala hande kwa milili bakeng'i sa kusa kamuniwa, kushakilikana.

-shainga (shaingile) v.i. kunolofala hahulu kwa sico kaufela kueza kuli hasiutwahali hande kababakaleo.

-shaka (shakile) v.t. kukala sika, hang'ata ili sika sesinyazahala kapa sesitokwa bundume bwa mutu kapa maata ahae kwakusieza.

-shakaela (shakaezi) v.i. kuikamaela feela mutu kusina kwaya kapa sabata, sihulu hakubulelwa kaza batu babaswana sina lipulumuki.

shakame (li-) n. bona taluso ya sanasulwe.

-shakasha (shakashize) v.t., v.i. kuliza mulai kapa nto kaufela yeswana ni mulai.

-shakashaka (shakashakile) v.i. kubonisa lisupo zakukala kapa zakubata kueza sika.

-shakatela (shakatezi) v.t., v.i. kulwala lika zeng'ata ka nako iling'wi, kushimba mbanganyi; kubeya hahulu miselo kwa kota kapa siceceni sa litolwana.

-shakilikana (shakilikani) (ne) v.i bona taluso ya –shailikana.

-shakula (shakuzi) v.t., v.i. kuhoha kakuitusisa mazoho amabeli, inge ushutanisanga mazoho, sina mutu yahama komu mwaezezanga; kuhoha kanyandi mwa mezi; kukamuna milili kakuitisa fapata kapa kuikutisa kwamulaho, sihulu kakama ya sipi kapa ka mucaeli; kububa hahulu kapa kukona kukukisa sika ka pilipili bakeng'i sa kumata kwaona.

-shakumuka (shakumukile) v.i kusa utwahala hande kwa sico sesinyazahalela mwa malama, kuwawata.

shakushaku interj. linzwi lelitalusa kuzuha kapa kupila hape kwa mutu yanawelezi.

-shakutuka (shakutukile) v.i. bona taluso ya –shabutuka.

-shala (shalile) v.i. bona taluso yabulalu ya –shaa.

-shalima (shalimile) v.t., v.i. kubona sika ka meeto; kuisa meeto kulo; (neku) kuisa kulo pata kutalima.

-shaluka (shalukile) v.i. kuutwa hande mwa hanu kasamulaho akuca busunso bobunde boneushukezi hahulu.

shama[1] (shamile) v.i , v.t. (mushamo) kuzwisa mezi amwa mubili azwa ka kusuluha kapa ka kucoomoka, kutapuluha, kuluta.

shama[2] (shamile) v.i. kufubela hahulu kwa sipi yebeilwe mwa mulilo.

shamawawa (bo-) n. bona taluso ya samawawa.

-shambana (shambani) (le) v.i. kusaina kapa kusayema hamoho kwa lika, kuyema maambala.

-shambanisa (shambanisize) kubeya kapa kutoma lika ka mukwa ocwalo.

-shambata (shambatile) v.t. kufoseza mutu ka boomu kuli alwane, haiba walata, kukala mutu mulimu, kukambata.

-shambelela (shambelezi) v.t. kuamuhela mutu ka kubina bakeng'i sa kutaba hatile, kuwabelela, kubinelela.

-shambuka (shambukile) v.i (sika) kuinela kapa kuyemela kwahule ni sika sesing'wi fa. –shamboka bona taluso ya –shambana.

-shambwa (shambwile) v.i. kusatina hande bakeng'i sa kutokwa libyana zende kono, kono mi neuli muipumaneli mwa linako zakwamulaho, kuzamaya mapunu; kusabonahala hande kwa sibaka senesikateleha, kumbwanga, kushwauka.

-shambweka (shambwekile) v.i., v.t. (tushambwe) kueza kapa kubulela lika zesehisa.

-shamiliketa (shamiliketite) v.t. (kashamiliketi) kuhapeleza kapa kususueza mutu kueza nto yefosahalile, yeswana sina yakulwana ni yomung'wi kapa kumufoseza kaboomu, kushemaeta.

-shamulula (shamuluzi) v.t. (lishamulula) kuyonganga litaba zefelile kalekale kulibeya kuzeabolwa ka nako yeo, kushamutula.

-shamutula (shamutuzi) v.t. (lishamutula) bona taluso ya –shamulula.

shanauka (shanaukile) v.i. kusinyeha kwa sika senesiikwanezi hande mubili, kuikaba ka tuembaemba kapa ka tunamanama.

-shanauka (shanauzi) kusinya sika sesicwalo kakusica kabusafa.

-shanda (shandile) v.i. kueza simonyi sesituna bakeng'i sa kuutwa butuku kapa mane kuba mwa makateng' a lifu, kumbutana.

-shanda (shandile) v.t. kuyaneha lika zeswana sina lico kakuluhasanya kuli liome hande, kuyanda.

-shandauka (shandaukile) v.i. (lika) kusaina hande kapa kusaina ka swanelo, kono mi neliwanela kufumaneha hamoho; kufela kapa kusinyeha kwa nto yeswana ka munzi kapa bulikani bwa batu, ni lika zeng'wi cwalo; kulutuluha.

-shandaula (shandauzi) kubeya lika nyambwanyaleka mi ulifumani inge libeilwe hamoho; kutisa kuli munzi ufele kakueza mokaezeza kaufela, kusinya.

-shanga (shangile) v.i. (kashanga-ngoma) kukala kubina pili mubini toota asikaitatela kale mwa ngoma.

-shangama (shangami) v.i., v.t. kuina fahalimwaa sika; (sika) kuba fahalimwaa sika sesing'wi;. kufumana nzila ku mutu yazamaya ka motikala kapa ka mukolo; kutula ni kuswala sika ka sipundumukela.

-shangatama (shangatami) (lika) kuba kapa kulobala fahalimwaa lika zeng'wi, ka kutatamana hona cwalo, kulimbatama.

-shangateka (shangatekile) kubeya lika zeng'ata ka kubeya sesing'wi fahalimwaa sesing'wi, kulimbateka.

-shangutula (shangutuzi) kuzwisa lika zeshangatami, silising'wi ka silising'wi, kulimbutula.

-shanganana (shangananі) (ne) v.i. kubonahala kutaba kasamulaho akukula kapa kuutwa butuku, kapa mane hamulaho akutokwiswa mwangalo ki lifu la wahenu.

-shangela (shangezi) v.t. kubeya kapa kutama sika kwa sika sesing'wi kuli sibe sika silising'wi sesitelele, kungungeka; kulima simu ka kuizusa foifelela kuyisa kwapata, kuekeza; kukwesa kapa kucomeka lilumo kapa muwayo mwa teku.

-shanguka (shangukile) v.i, v.t. kukala kueza sika seusaezangi, hang'ata ili sika sesimaswe.

-shangula[1] (shanguzi) kutisa kuli mutu ashanguke ka kumuluta mikwa yemaswe.

-shangula[2] (shanguzi) v.t. kubulela ka mukwa wakubapala ni mutu kapa ka kubona mutu bukuba kuseha; kufa mutu kaco kakanyinyani kakasike kamukulisa, kapa kufa mutu sika sesisike samutusa hande bakeng'i sa kuli hakisangana.

shangwe interj. bona taluso ya sha.

shanja[1] (shanjize) v.t. kukolobisa sika ka mezi.

shanja[2] (shanjize) v.t. kupumaka nama yeomile ka capu.

shanja[3] (shanjize) v.i. kubulela ka manzwi atiile akuitama ka luci, kuli Mulimu ki paki yahao, kukonka.

-shanjamana (shanjamani) (ne) v.i. kuya hahulu fapili, kusayema hande ka kuba cwalo.

-shanya (shanyize) v.i kueza mosaezezangi kamita, kubonisa mabifi, kuhalifa; kutiiseza kueza sika seusaezangi hahulu kamita, mi sika seo hang'ata ki sesisatabelwi ki batu.

-shanyauka (shanyaukile) v.i. bona taluso ya –shanauka.

-shapa (shapile) v.t., v.i. kunata mutu kapa sika ka pafa kapa ka nto kaufela yelukaswanisa ni pafa, kutuna, kuhasula.

-shapuka (shapukile) v.i kuba ni butali kapa zibo mwa lika.

-shasha (shashize) v.i. kusinyeha kwa sico sesibuzwize bakeng'i sa kuina mwa sibyana nako yetelele sisafutumazwi; maheu kuba ni munatinyana otalusa kuli sainzi fakaufi ni kukopana hande ni swikili mwateng'i, kuli cwale autwahale bunde hanwiwa.

-shashama (shashami) v.i. mulyani wa mibisi ni lika kukenwa hande ki mezi kasamulaho akuombama nako yetelele.

-shashelela (shashelezi) v.t., v.i. kubulela ka mozibela ka kusepa mulyani wa mabibo ona ni ona, kuambelela.

-shashoka (shashokile) v.i. kuzamaya ka kuakufa kuli uyofita kapa uyokuta kapili kouya; kuitahanela.

-shashulula (shashuluzi) v.t., v.i. 1. kubulela sika patalaza kusina seusaba; kubulela sika ka mosiinezi, kutoloka, kutaluhanya. 2.. kukala kuliza kanjakili kuli ni balizi babang'wi boliza ni bona bakulatelele ka kuutwa mulizezo wahao.

-shatana (shatanile) v.i. Kusa ina sikalalambo fainzi, kushatauka; kubulela litaba zesina mayemosakata, kumbwasoka, kulyangunuka.

shatuka[1] (shatukile) v.i. kucinca liinelo, kushimbuluka, kututa; kusilisa mutu ka mukolo kulo fokukuswani -shatoka.

shatuka[2] (shatukile) v.t. kualaba mutu kulatelela fa pulelo yabulezi.

shatula[1] (shatuzi) v.t. bapepi kukopanela mumbeta haisali mbututu wabona apepwa.

shatula[2] (shatuzi) v.t. kusilisa mutu ka mukolo.

shea[1] (sheile) v.t., v.i. kukupa pula kwa balimu ka kueza zetokwahala kaufela.

shea[2] (sheile) v.t. kuzwisa nto yeswana ka mukolo kwa munanga kapa kwa

likamba kuuisa mwa ngala, kushendula, kufuula.

-sheba (shebile) v.i., v.t. (musheba) old.l. kutokwa liluwo mwa bupilo, kubotana.

shebuka[1] (shebukile) v.i. (shebuka) kutokwa maloho amatuna hande, kushelukela.

shebuka[2] (li, ma-) n. (-shebuka) libizo kapa linzwi lelishendwa ka lona sikala sesituna kwa mulomo kono kwataasi ki sesinyinyani, mushelukela.

-shebuluka (shebulukile) v.i., v.t. old.l. kubata butuku bobukataza mutu ka taula, kulaula.

-sheeka (sheekile) v.i. kueza lishea kapa kubapala ni mutu ka pulelo kapa ka lipulelo.

-sheekana (-sheekanile) kusheeka ni mutu yasheeka ni wena kakuli mwazibana.

-shekala (shekalile) v.i. kutiba ni kuyoina fa lilaho; kuina inge uiketile kusina seuhupula kueza.

-shekela (shekezi) v.i. (mezi) kubonahala kukena bakeng'i sa kuli masila kapa masukuluti kaufela akutile kwatasi.

-shekesha (shekeshize) v.i kunyanganya hahulu bakeng'i sa kusatiya, kubata kuwa kapa kukumuha ka bakaleo; kuleketa; kusatiya kwa nto yeswana bulikani bwa batu, mane ni miimelo yeming'wi cwalo ya bupilo, kukesheba, kumbalanda.

-shela (sheile) v.i. kufita mwataasi a sika, sihulu sika sesikuhapeleza kuinama bakeng'i sa kuli uyomutelele.

-shelana (shelani) kukena kapa kukuta kwataasaa lika zeng'wi, kusayema ka kunongana, kushutana.

-shelana[2] kufapahana kwa batu.

-shelemba (shelembile) v.t. kubulela kapa mane kuopela mutu ka bumaswe, kumusinya libizo.

sheli (li-) n. mutu kaufela yosomana ni yena ka buhule, nyazi.

-shelukela (shelukezi) v.i. kutokwa malaho amatuna hande, kulambuka; sika kuba sesituna kwa mulomo kufita kwataasi, kushebuka.

shelula[1] (sheluzi) v.i, v.t. (mbututu) kuzwiseza kwande lico zacile kapa mabisi aanyize.

shelula[2] (sheluzi) v.t. kupatalaza taba yemaswe kapa yeswabisa, kulabula, kushelumuna.

shelumuka[1] (shelumukile) v.i. kutaha kwa taba kapa litaba zetuna, kulabuka.

-shelumuna (shelumuzi) kupatalaza taba kapa litaba zetuna, kulabula, kushelula.

shelumuka[2] (shelumukile) v.i. kuwa kabaka lakuli uhatile folitelela lihutu kapilipili, kundendumuka, kutelela; kulelumuka.

-shema (shemile) v.t. kulema ni kuzwisa likwati fa kota yemezi ka capu kapa ka muhuma.

-shemaeta (shemaietile) v.t. kulema ni kuzwisa likwati fa kota yemezi ka capu kapa ka muhuma.

-shembashemba (shembashembile) v.t. kukuzisa mutu kuli asike alila,

kuomba-omba; kukupa mutu ka kozo.

-shemuba (shemubile) v.t. (sishemo) old.l. kueza hande mutu ka makete, kuutwela mutu butuku.

-shemuna (shemuzi) v.t. kubeya capu ya mushenjele mwa mulilo wa noto, ni kuinata ka koisehela kapa kusehela kuli ibe ni buhali.

shenda[1] (shendile) v.t. (lishendo) kubulela mutu ka bumaswe bwasalati yena mung'i, hang'ata ili kubulela sesing'wi sa lilama za mubili wahae, ka mafosisa luli, kuli anyeme.

shenda[2] (shendile) v.t. (lishendo) kuhana mutu kapa sika bakeng'i sa mukwa onyazahala kwa neku la mutu yoo kapa sika seo, kunyaza; kubulela mutu ka bumaswe bakeng'isa kolofalo yeo ana ni yona fa mubili wahae, kuseha.

-shendama (shendami) v.i. (sika) kuyema ka kukuta neku lililing'wi bakeng'i sa kueziwa cwalo ki nto yeng'wi yefakaufi; kusikama; kulobala lubaci inge utomile ng'okolwa fafasi.; kulobala, kupumula.

-shendeka (shendekile) v.i. kapa kuyemisa sika ka kusisikamisa; bakeng'i sa moya kapa mezi.

-shendamisa (shendamisize) caus. bona taluso ya –shendeka; kulobala ka kutiyela fa ng'okolwa ka libaka.

-shendaula (shendauzi) v.t. kubulela sika ka bumaswe bobutuna.

-shendeka (shendekile) v.t., v.i kulima simu yesikalimiwa kale ya tite.

-shendekela (shendekezi) v.t. kubulela mutu inge usamupunyi fa libizo bakeng'i sa kuli wamusaba, kapa mwendi uikutwa feela maswabi kumubulela fa libizo.

shenduka (sendukile) v.i. kuzwa kwa munanga kokutomeha kuya mwa ngala.

-shenduka (shendukile) v.i. kuwa kwa nto yeswana sina kota ka kukumuhelela ni mibisi kaufela

-shendula (shenduzi) kuwisa nto yeswana ka yeo kakuikumulelela ni mibisi.

-shenga (shengile) v.i. tapi, kukuta mwamulaho kapa kuzwa fa sibaka hamulao akulemuha kuli kuna ni butata, kushungula, kulimbulula.

shenga[1] (shengilee) v.t., v.i. (mushengela) kubisa sika busisani kwa ngo yasona kufita kosikalela kui sikonekutaba kapa kuseha hasiitusiswa cwalo.

shenga[2] (shengile) v.t., v.i kezo kwa mbonyi kuzwisa bubeke makapi kapa muluku ka kulisita mwa cika, kucokola.

-shengoka (shengokile) v.t. kutuhela kuutwana ni mutu yeneuutwana ni yena, bakeng'i sa kuli kuna ni seunyazize ku yena.

-shenguka (shengukile) v.i. (lico) kuzwa makapi kapa muluku, kukena, kucokoka.

-shengunuka (shengunukile) v.i. kufela kapa kusinyeha kwa sika sa sikoto, ka kubeiwa fa mulilo kapa fa lizazi, kapa mane ka kuzwisiwa mwa kukamba kuli sibe sitipwitipwi kapa mezi; kuakuluha.

-shengununa (shengunuzi) kufeza kapa kusinya sika sesicwalo ka kueza feela bimezimezi.

-shenja (shenjize) v.t. old.l. (lishenja) kumatisa ka lubilo folofolo hakunze kuzumiwa, kulelekisa; kuleleka mutu kuli azwe faina aye kusili, ka kumuhapeleza kapa ka kusapila hande ni yena.

-shenuna[1] (shenuzi) v.i. (njenuna,) kubonahaza meeno ka kuapula milomo bakeng'i sa ng'amba.

-shenunena (shenunezi) kubonisa mutu meeno; kubata kuluma mutu.

-shenauna (shenauzi) kusehaseha lika zesina tuso.

-shenya (shenyize) v.i. kuzamaya fafasi ka malaho; kuzwa hanyinyani fouinzi kukuta mwamulaho kapa kuya fapili, kusuta.

sheng'a[1] (sheng'ile) v.i. bona litaluso za –shenya.

sheng'a[2] n. lico zelondile zakuapeha fa mase a mbonyi, seng'a.

-sheshela (sheshezi) v.i. kumata hanyinyani, kumata ka kusayukuka hahulu.

-sheshuka (sheshukile) v.i. kunanuha kwataasi kapa kwa sinuko sahae musali.

-sheshula (sheshuzi) kunanula sika ka kusiswalela kwataasi kapa kwa sinuko.

-shetaela (shetaezi) v.i. mutu yomukuswani kuzamaya ka bunya bakeng'i sa kushimba nto yebukiti.

-shetula (shetuzi) v.i., v.t. kusebuluka ka kuitusisa mufuta wa taula yena ni mipiti ni linkaumwahali.

-shetula (shetuzi) v.i., v.t. kushebuluka ka kuitusisa mufuta wa taula yena ni tupangaliko mwahali.

shetumuka (shetumukile) v.i. (njetumuko) kuzwa kwa ng'ambamo kuya kwa njelelo kapa kwa mukulo.

-shetumuna (shetumuzi) kuzwisa sika kwa ng'ambamo kusiisa kwa njelelo.

-sheuka (sheukile) v.i. kukena ka kutokwa bucwang'i kapa milili.

-sheula (sheuzi) kukenisa sibaka ka kulima mwateng'i bucwang'i.

-sheununa (sheunuzi) v.t. (masheunuti) kubulela kuli sika seo hasina tuso, kapa kuli haki saniti, kunyefula, kuhana.

-shiama (shiami) v.i. kusa zamaya hahulu zamaya kasamulaho akukalimelwa ka lika zesatabelwi ki batu, kuiketa; kuina inge uiketile hamulaho akuba mutu yalata hahulu kulwanisa ni babang'wi, kuluka.

-shiamisa (siamisize) kutuhelisa mutu lika zemaswe zanaeza mwa bupilo bwahae; kuinisa mutu sikalalambo kuli atuhele kukataza.

-shiima (shiimile) v.i. kucooma kwa kota yemezi yeinzi kwa mulilo inge izwa ujilela.

-shikashika (shikashikile) v.t. kueza hande mutu yalila kuli akuze, kushembashemba, kuombaomba.

-shikoka (shikokile) v.i. kulila usatumusi linzwi, kusikoka.

-shikula (shikuzi) v.t. (mushiku) kulumelisa kapa kubuza mutu ka kuitusisa mushiku wahabo.

-shilimana (shilimanine) v.i. kumata lubilo lolutuna, kulema, kungwilimana.

-shiloka (siloka) v.t. banana kutuhela kubapala ni mwanana yomung'wi bakeng'i sa kuli kuna ninto yaezize yebabona kuli ifosahalile, mi kabakaleo, bamubakisa ka mukwa ocwalo.

-shimba (shimbile) v.t., v.i. (mushimbo) old.l. kuzamaya ni sika mwa lizoho, fa liheta, fa toho, mwa sibyana kapa mane mwa sika seo uzamaya ku sona, kulwala.

-shimbela (shimbezi) v.i, v.t. (mushimbela) kueza muundo kapa mushimbela ka muhuma kapa ka focolo; kusimbela.

-shimbuluka (shimbulukile) v.i. kuzwa fouinzi kuya kusili, kututa, kushatuka.

-shimbulula (shimbuluzi) kuzwisa sika fosiinzi kusiisa kusili, kututisa, kushatula.

-shimeha (shimehile) v.t. kuutwisa mutu butuku ka kumunata; kusimeha.

-shimuka (shimukile) v.t., v.i. kubulela mutu kapa sika fa libizo haunze uambola ni yomung'wi, kulumbulula.

-shinashina (shinashinile) v.i. kuzamaya kwa mutu yalwezi sika sesiibukiti, kuzamaisa sika sesibukiti, kuli mane ubonahala kuobama ka bakaleo.

-shinda (shindile) v.t., v.i. kupazula tolwana ya mungongo kapa ya mubula ka kuibeya kwa malemisezo a capu ni kuinata ka sika, kungongota.

shineka[1] (shinekile) v.t. kubeya mutu fa liheta kapa fa toho sika sesibukiti kuyena kuli asilwale.

shineka[2] (shinekile) v.t. kutaza sibyana ka sika kapa ka lika, kuli mane haisi fa milomo, kubamala.

-shisa (shisize) v.t., v.i kuleka sifosi kweta ku mutu yaziba linoha, likwena kapa pula.

-shita (shitile) v.t. kubeya sika mwa lishabati, kusipumbeka hanyinyani; kukama mutu ka kumufetaula mwa mubu.

-shitashita (shitashitile) kutaza sika mushabati ka kusibapaliseza kapa kusikenyanga mwa mubu, kupumba-pumba.

shitama (shitami) v.i. kukena kapa kuba mwa mubu kapa mwa sika kaufela selukabapanya ni mubu kupumbama.

-shitanguta (shitangutite) (tile) v.i., v.t. (lishitanguti; mushitanguti) old.l. kulumba sika ka lishitanguti.

-shituka (shitukile) v.i. kuzuha ka kuitahanela hahulu, kupumbuka, kupakela.

-shitula[1] (shituzi) v.t. kutinisa mubini libiniso zahae.

-shitula[2] (shituzi) kususa sika senesi pumbeilwe kapa sene sipatilwe

-shiuka (shiukile) v.i (lishiushiu) (pula) kunela ka kutiisa hahulu, kucuumuka.

-shiukela (shiukezi) kunata sika (kapa kuwela mutu ka sipundumukela.

-shiyama (shiyami) v.i. bona taluso ya –shiama.

-shiyeka (shiyekile) v.t. kunata mutu kapa folofolo ka sika sesituna, kulimba, kulindula.

-shobana (shobani) v.i. kukopana kwa lika kapa batu ka mifuta yabona, kuzwakana.

-shobashoba (shobashobile) v.t., v.i (shishobiso) kutoma-toma ni kufetaula lika zeswana sina mangambwa ka sipakulo kuli abe bunolo.

shobola[1] (shobozi) v.t. kusita lika za matali, kukobola.

shobola[2] (shobozi) v.t. kulwaha kapa kukuta mutu, kutapula, kushubula.

-shobota (shobotile) v.i, v.t. kubulelela mwataasi hahulu, kuli mane haisi yainzi bukaufi ni wena, ki yena yakona kuutwa zeubulela.

-shobotela (shobotezi) kubulelela mutu sika ka mubulelelo oswana.

-shoela (shoezi) v.i, v.t. kuopela pina yekalile kuopelwa ki yomung'wi.

-shoelela (shoelezi) v.i., v.t. kubonisa likute lelituna fapilaa Mulena ka kukandelela, unze ubulela ni kueza mokutokwahalela.

-shoka (shokile) v.i., v.t. kubona sika ka nako yekuswani ni kukuta kouzwa, kunangela; kulekula.

-shokamena (shokamezi) v.t. kuina inge uipatile kulo ka mulelo wakubata kulwanisa kapa kubulaya mutu yolelile, kubandamena, kulalela.

-shokoka (shokokile) v.i (sika) kuzwa mosikwesizwe kapa mosicomekilwe, kukumuha, kukuleha.

-shokola (shokozi) kuzwisa sika mosikwesizwe kapa mosicomekilwe, kukumula, kukula.

-shokomisa (shokomisize) v.i., v.t. kuca buhobe ni tapi kapa nama yakubesa, kutafunisa.

-shokomoka (shokomokile) v.i. (lishokomoki) kufita kuzwa koneuile kapa koneuinzi kaufela.

-shokomona (shokomozi) Kupatalaza kwa batu kapa kubonisa batu sika seneupatile; kufumana mutu kapa sika ka sipundumukela, kupundumuna.

shokoshoko interj. kufita kwa mutu kapa kwa sika sene sisika libelelwa kufita ka nako yeo.

-shokota (shokotile) v.i. kueza lilata kapa kuutwahala ka kuhatanga kapa kungunyutanga fa lika haunze uzamaya.

-sholokota (sholokotile) v.i (mishooyo) bona taluso ya –shokota; kuzamaya kulo mokutibani kapa mokutaata.

shoma[1] (shomile) v.t. kuyepa kaliitwiso mulupa kapa cika, ni lika zeng'wi zebetiwa ka mukwa oswana.

shoma[2] (shomile) v.i(lishoma) kuliza milupa hakubinwa lishoma.

shoma[3] (shomile) v.t. kukala kunyaka taba kuli ubone moiswanela kuatulelwa.

-shombana (shombanile) v.t. kuca kwa lici zeng'ata zeca sika kamalobela; kulwanisa kapa kuomanya mutu inge muli batu babang'ata, yo ni yo ubulela mwalatela.

-shombela (shombezi) v.t. kunwa bucwala bobung'ata nikukolwa zangana luli; kubeya sika mwahanu ni kusimiza.

shombelana (shombelani) kuswalana ni yomung'wi ka kuikama kapa kumangana, kuwelana.

shombo n. (-shombola) matali a mwanja, sihulu haiba akobolwa ni kutatehiwa kuli ki busunso.

-shombola (shombozi) v.t. kuzwisa shombo kwa kota kapa kwa likota za mwanja.

-shombota (shombotile) v.t. (nyunywani) kuswala sika ni kufufa ni sona, kupamula, kucompota; kuunga sika sa mutu ka busholi, kupamula, kuuzwa.

-shonda (shondile) v.i kuwaya ni kutaba litapi zeubona, ising'i zakuikwayela feela mwa lififi.

-shondaela (shondaezi) v.i kuzamaya kabunya ni katokomelo kuli sika seubata kueza sesing'wi sisike sakulemuha. –shondaelela

-shondangela (shondangezi) v.i kuzamaya ka bunya ni ka kutokwa maata hande mwa mubili; kundombyaela.

-shonga (shongile) v.t. kubulelela mutu kuli asike aeza kapa kuli aeze sika seo, mi hang'ata sika seo sifosahalile.

-shongolola (shongolozi) v.t., v.i kuyela sika koneusisiile kuli uyobona mosiinezi ka nako yeo, kapa kuli uyobona molizamaezi lika kwaneku lasona.

-shongotola (shongotozi) v.t. kubulela mutu kwa batu ka lika zemaswe zaezize; kushongola.

-shonjanga, -shonjangela (shonjangezi) v.i. kuzamaya kamanyando bakeng'i sa kukula kapa kuikutwa kulonda mwa masapo, kundombyaela.

-shonoka (shonokile) v.i kunama kwa sika, kuotoloha.

-shoonoka (shoonokile) v.i 1. kuzamaya ka pilipili mutu asikabonwa ki batu.

-shootoka (shootokile) v.i kuzwa koneuipatile kutobonahala kwa batu.

-shootola (shootozi) kuyozusa kapa kuyonga sika seneupatile kusitisa kwa batu.

-shosha (shoshile) v.t. kucing'ela mutu kapa folofolo sika mwa sibaka sesimbobezi kapa sa musima.

-shoshela (shoshezi) v.i (kota) kumela kapa kutisa matali amanca bakeng'i sa kuli akale nabulumukile, kushoshosmena.

-shoshola (shoshozi) v.t. kubesa tunto totunyinyani, sina mwanana hakashoshola tutapi twamwa makuko.

-shosholoka (shosholokile) v.i kuzwa fa sibaka ka kuipata, kuomboloka kutoba.

-shoshoma (shoshomile) v.i kukula kapa kusaikutwa hande kwa mbututu, kuinyaza.

-shoshomena (shoshomezi) v.i bona taluso ya –shoshela; kukala kukutelwa ki mubili wahao kasamulaho akuota bakeng'i sa kukula, kuputulaha.

-shotoka (shotokile) v.i old.l. kuzwa kulo kabaka lakusaba sesing'wi.

-showela (showezi) v.i., v.t. bona taluso ya –shoela.

-showelela (showelezi) v.i., v.t. (lishowelela, mushoweleli) bona taluso ya –shoelela.

-showilikana (showilikanine) v.t. (batu) kueza lilata habanyaza kapa habaleleka mutu.

-shubeka (shubekile) v.t. kubeya sika sa lisuba kwa sika sesing'wi, kucomeka.

-shubula (shubuzi) v.t. kubulela ni mutu kakumubona bukuba kapa ka kutokwa likute, kushwaula.

shuka n. bor.t.. nto yesweu ya luse loluikeza munati sina linosi, yezwa fa mushwati okailwe; swikili.

-shukela, -shukelwa (shukezi) v.t., v.i kubata kapa kubilaela kuca sika seseucile kale, kapa kubata kubona mutu yeseuboni kale.

-shukula (shukuzi) v.t. 1. kukuta mwalyanjo milili ni kumutapisa masila anana ni ona mwa sikenge. 2. kuzwala bana babang'ata, kuzwala hahulu.

-shukumuka (shukumukile) v.i kuzwa kwa lika zeinzi mwa sika sa mulomo omusisani kapa zezwa ka bung'ata; kusuluha.

-shukumuna (shukumuzi) kuzwisa lika mwa sika sa mulomo osinani, mi hang'ata ki lika zeng'ata; kusulula.

-shukusha (shukushize) v.i kulila kapa kuutwahala kwa lika zeinzi mwa sika haunyunga sika seo.

-shulula (shuluzi) v.i. (mezi) kuzamaya kapa kububa fa sika ka kuzwa kwahalimwaa sona kutaha kwataasi.

shulumuka[1] (shulumukile) v.i. kuzwa kwahalimu kutaha fafasi kapili-pili, kutuluka ka mukwa ocwalo.

shulumuka[2] (shulumukile) v.i. kuyema kapa kubupeha hande, kuotoloha; kuba ni njetumuko yekasha hande mezi pula hainela (siluli).

shulumuna (shulumuzi) kuyaha nikululela ndu ka mukwa omunde oikonisa kukasha mezi a pula ka pilipili.

-shumbela (shumbezi) v.t. kuunga kaluko ye ni ye kulikopanya ka kulitama kapa kakuliluka kuli libe nto iling'wi yetelele, kungungeka.

-shumwelela (shumwelezi) v.t. kubeya mbututu libizo la nyandi.

-shumwenena (shumwenezi) v.t. bona taluso ya –shumwelela.

-shuna (shunile) v.t., v.i. kunga kapa kung'wata hanyinyani feela kwa sika (sico) ni kusiya kwateng'i.

-shungama (shungami) v.i., v.t. kusasikamasikama, kunama, kuotoloha; kutulela mutu kapa sika fa mubili ka mulelo wakusilwanisa, kupahama, kushangama.

-shungeka (shungekile) v.t. kuyaha situwa sa ndu kakukala kubeya likota zasona kamokutokwahalela, kutungeka.

-shungekela (shungekezi) v.t. kukonisa musali yasapepi kuba ni mwana ka kumualafa ka milyani ya sintu.

-shungula (shunguzi) v.t., v.i. (kamashungu) kukala kubona kapa kulemuha mutu kuli haana tuso, ni kuikambusa ku yena, kulimbulula.

-shungumana (shungumani) v.i. kuina ka mukwa wakusatoma mandamino fafasi, wakuputa feela mahutu inge uisize mang'wele fapili.

-shung'a (shung'ile) v.t. kubisa sitino bukuswani ka kusiputa kapa kusihoha kwataasi kusikutisa kwahalimunyana.

-shung'uta (shung'utile) v.i. kuzamaya ka manyando bakeng'i sa kuholofala kwa lihutu.

-shupa (shupile) v.t., v.i kueza mutu sika sasalati kapa sesimaswe, hang'ata ili ka nako kapa kuswalelela, kukataza; (sika) kusa fumaneha ka bunolo kapa kufumaneha kasiwela, kunyandisa, kukataza.

-shupeka (shupekile) v.i. kuba mwa butata, kunyanda, kuishonda nako ni nako kabaka lakusa pila hande.

shushu (li-) n. mutu yasautwi kalizebe, yali kubulela ni yena konji kutiisa.

-shushumana (shushumanine) **v.i**kuina ka kuishonda bakeng'i sa kutelwa ki maswabi kapa kuba mwa butaata; kuina inge unjanja bakeng'i sa kukung'iswa ki nto yeng'wi cwalo.

-shushuna (shushunile) v.t. kuca sico ka meeno afapata; kucela fapata.

-shushuta (shushutile) v.i kubilaela kwa nja yeandiwa ki silami kapa yelumakiwa ki sului.

shuta[1] (shutile) v.i., v.t. (kashuto, mushuti) kubata kapa kubulaya litapi ka kashuto.

shuta[2] (shutile) v.t., v.i kunata kusili hauli unate sika; kuhata kapa kuswala kusili kubusha, kutimelelwa.

-shutana (shutani) v.i (shutano) kusa swana ka mibala kapa ka butuna, kapa mane ka bupilo; kusalikanelela kwa lika; kusalumelelana ni yomung'wi ka lipulelo kapa ka miinelo.

shutano n. (-shutana) kushutana kapa kusaswana kwa batu kapa kwa lika ka mukwa ufi kapa ufi, fapahano.

-shutuka (shutukile) v.i. kuzamaya kapa kuba hande kwa sika sesilukisizwe.

–shutukela (shutukezi) kutina sibyana kapa libyana zebonahala hande, kuwela.

-shutula (shutuzi) v.i., v.t. (mushutu) kunwa lico zelondile hahulu, kupuka; kunwa kapa kupuka kabunyinyani.

shuwa[1] (shuwile) v.t., v.i. kubata kapa kuswala litapi ka lishing'o kapa ka sika kaufela sesikonahala kueziswa musebezi ocwalo.

shuwa[2] (shuwile) v.t. kukobola mwa cika lika zeswana sina mingongo ya likuya, munjongolo, ni lika zeng'wi.

shuwa[3] (shuwile) v.i., v.t. (pula) kunela hahulu ka nako yetelele.

-shuwama (shuwami) v.i. kuina ka mukwa wakuwa feela bakeng'i sa kutokwa maata mwa masapo kasamulaho akuutwa nto yetomohisa pilu.

-shuwelela (shuwelezi) v.i. kuswalelala kueza sika, kupihelela.

-shuwila (shuwilile) v.i. kusanina sikalalambo, kumatamata, kupateha kakueza se ni sale.

-shwa (shwile) v.i (mushwelo) kufelelwa ki moya wakubuyelisa; kusapila.

-shwela (shwezi) kushwa kapa kutimela inge uinzi kwa sibaka seo.

-shwisa (shwisize) kupepa mwana kapa bana babasapili nako yetelele.

-shwelela (shwelezi) kushwa kwakusapila kapa kwakusazuha hape.

-shwelwa (shwezwi) kuba ni musali kapa muuna yatokwahalile, sihulu yasazotimela

shwana[1] (shwanile) v.t. kuunga sibaka sa mutu ni kuipeya libizo lahae toota kapa lanazibahala ka lona kakuba fa sibaka seo, kuyola.

shwana[2] (bo-) n. (-shwana) mutu yaanga sibaka kapa situlo sayomung'wi, kungelela cwalo ni libizo lafa situlo seo.

-shwateka (shwatekile) v.t. kupata sika ka tokomelo, kuli hakukonahala sisike safumanwa ki mutu.

-shwauka (shwaukile) v.i. kusakutekwa ki batu bakeng'i sa kukubona mouinezi kusaiswalela, kusheba.

-shwaula (shwauzi) v.t. (lishwau) kubulela mutu fa libizo usa kali ka 'bo', kusa mukuteka ka kueza cwalo.

siandi (saandi) n. sika sakuluka fa mataka akwa nuka, ka kuma kapa ka lilukiso kaufela zeswanela, sesiteelwa litapi ka kusiyemisa mwa mezi ni kusisiyela munyako kuli litapi litokenela mwateng'i.

sianganu (saanganu) n bona taluso ya saanganu.

siango (liango) n. kutwano yakuba kapa yakuina ni yomung'wi kapa babang'wi nako ni nako, kulatana kokucwalo.

saapalo (saapalo) n. sibyana safa mubili, ising'i samwa teka sina hembe, sikipa.

sibaka[1] (li-) n. kalulo kaufela ya mubu yezibahala ka mihato yayona kapa yebonahala feela foikuma.

sibaka[2] n. nako yefita kapa yefumaneha mwahalaa likezo zepeli zeezahala.

sibakeng'i (li-) n. bona taluso yabuleli ya sibaka[1]

sibala (bi-) n. kalulo kaufela yepazuzwi kapa yebayukile kwa sika, siemba.

sibali (bi-) n. nto yebonisa fa kalulonyana ya mubili kuli kukile kwaholofala mi sitombo sesifolile kale.

sibalu n. nto yetisa kuli mutu hakalula nja kapa hashenga poho ibe ni buhali hahulu.

sibambalwa (bi-) n. munwana omutuna wakwa lizoho kapa wakwa lihutu.

sibanga[1] (li, bi-) n. mufuta wa capu ya sipapati sesituna, yeitusiswa kapa yeneitusiswa mwa lindwa zakulwana ka lilemanu.

sibanga[2] (bi, li-) n. saandi sa litapi sesiteiwa kakusisiyela munyako.

sibangoki (li, bi-) n. (-bangoka) mutu yashwile pilu, yasa siteli mufaho fakulwana, liwanguwangu.

sibangwabangwa (bo-) n. mutu yana ni likeyakeya ni babang'wi, wa lishea, yafumaneha kuba ni tabo nako kaufela.

sibapaliso (li-) n. (-bapala) sika seo mutu abapalisa sihulu mwanana.

sibatana (li-) n. folofolo kaufela yamwa naheng'i yena ni manala yekona kukueza sesing'wi haulika kuitabanisa kapa nihaiba kuikatana feela foiinzi; sina tau.

sibebiso (li-) n. old.l. bona taluso ya sibapaliso.

sibebo n. old.l. muunko wa sika, sihulu wa sibatana kapa wa folofolo.

sibeli n. muinelo wakuba lika zepeli kapa batu bababeli, bubeli.

sibembiso (li-) n. (-bemba) sika kapa pulelo yeo mutu abemba kapa abembanga ka yona mutu kapa batu babang'wi.

sibetelo (li, bi-) n. kota yeo mutu ashangeka fateng'i sika sabeta kuli akone kueza hande musebezi wahae.

sibi (li-) n. bumaswe bwakutula omung'wi wa milao ya Mulimu; mukwa olwanisana ni likezo zende; kezo kapa muhato ofosahalile, soswana sina wakulwaha mutu, mane ni mihato yeming'wi cwalo.

sibilimita (li-) n. sika kaufela sesiezahala kapa sesibonahala ka mabibo a buloi, silumba.

sibima (li-) n. kalulo iling'wi ya musipili opimilwe ka likalulo zeeza mwanda ulumung'wi mi ibakilomita iling'wi haiba libima zesikiti.

sibimbi (li-) n. situpu sa mutu hasibulelwa ka tumelo yakuli sasabisa.

sibinda n. muinelo wakusautwa kapa wakusakonahala kapili kusikululwa, hang'ata bakeng'i sa kusikamela neku lililing'wi.

sibindi[1] (li, bi-) n. sika sesikuswani sesipumilwe kapa sesipumehile kwa sika sesitelele, simungumungu.

sibindi[2] n. nako yeo mutu aliyeha kueza kezo pili kezo yeng'wi isikaezahala kale, sibaka.

sibiniso (li-) n. (-bina) sika seo mukwliyala kapa nihaiba mutu feela aitusisa habina.

sibiti n. (li-) silama sesituna sa mubala wa bufubelu bobutibile sesifumaneha mwa mubili, ili seo musebezi wasona ki kukenisa mali mwa mubili.

sibo (li-) n. butuku bobukataza mutu, bobuli kufola konji kualafiwa.

sibofu (li-) n. mutu yasina meeto kapa yasaboni.

sibokwe (bi-) n. sika sesibokokile kapa sesiketuhile neku.

siboleti (li, bi-) n. nto yesinyehile kakubola.

sibolisamiseme (bo-) n. (-bola) mutu yashamela mwa ndu.

sibonena (li, bi-) n. kolofalo yetaha ka kubononwa ki sika.

sibonganyi n. (-bongana) lilata lelituna lelitiswa ki kusaba sesing'wi, sihulu lilata la likomu zekenezwi ki sibatana, musunga.

sibonwena (li, bi-) n. bona taluso ya sibonena.

sibuba (li-) n. mezi abuba kapa amata hahulu fa sibaka silising'wi, sa macwe autwahala ka mulumo bakeng'i sa kulwana kwaona mwa macwe ao sina ka sibuba sa sioma.

sibubiso n. mukwa wakubisanga bunyinyani lico zeusita kapa zeusula mwa poto, sihulu buhobe, kono mi nelibonahala bung'ata pili.

-sibuka (sibukile) v.i. (kota) kusakeniwa hande kwa kota ki capu haibetiwa bakeng'i sa kusaoma hahulu kapa kabaka la nama bumaswe.

sibuku n. likokwani zensu zetelelenyana zekataza hahulu mbonyi yesali yenyinyani.

sibula[1] (sibuzi) v.t. kuzuseza lulimi kwande kakulubisa butelele kapa bukuswaninyana.

sibula[2] (sibuzi) v.i. (lico zemela mwa simu, kuzwisa sibunga kapa mukung'u, ili sisupo sakuhula kapa kukola kwa likao zeo; kucomola.

sibulaiso (li-) n. (-bulayo) nto yebulaiswa sika ka yona.

sibulayi (li-) n. mutu yabulaya batu babang'wi, sikebenga.

sibulukelo (li-) n. sika kapa sibyana mokubulukelwa lika zeng'wi cwalo.

sibulwela (bi-) n nto yesina makolwa kapa yeshengile kwa lineku leling'wi.

sibuma (bi-) n. 1. mufuta wa ndu ya bucwang'i yeyahilwe kukalela kwatasi kuya fahalimwaa yona isabeiwi siluli, sumbelela, kwandaa munyako wakukenela. 2. ndu, sihulu hakutaluswa kuli ki fona fapila mutu.

sibumba (li, bi-) n. kalulo mokuyofitelanga lico mwa mba, ndondo.

sibunga (bi-) n. sika sa tutai-tai totung'ata sesibanga kwa mafelelezo a lutaka lwa mbonyi yeyemi, sesibonisa kuli mbonyi seifitile fa nako yakupakata.

sibungu (li, bi-) n. nyunywani ya mahutu amafubelu yekona kuya hahulu mwahalimu haifufa, mi baloi babang'wi baitusisa yona mwa misebezi yabona ya buloi.

sibunu (li, bi-) n. kalulo ya mubili mokuzwelanga zemaswe fig. njenje.

sibupeho (li-) n. mubonahalelo wa sika kakuya ka mosipangezwi kapa mosibupezwi.

sibupiso (li, bi-) n. sika kaufela sesibupiswa nto yeswana ka buhobe ni lico zeng'wi zeswana ni buhobe.

sibupiwa (li-) n. sika kaufela sesibupiwa nto kapa sesibupilwe ki mutu.

sibupiwa (li-) n. mutu kapa folofolo.

sibuta (bi-) n. sibaka sesitibani ka macecani kapa ka likota zesisaninyana zeyemi fateng'i, hakukonahala, ni bicwang'icwang'i mwataasi, sibumbu.

sibutu (li-) n. mufuta wa tapi ya manaka amalaalu, yensu mubili kaufela, kubeya tubalabala totunyinyani totusweu ni totunsu hape, yeatezi kwa toho, mubili ona ki omunyinyani, sikoyokoyo, singongi, sihwanya.

sibuwabuwi (li-) n. bor.t.. mutu yabulela sika, sihulu sika sabutokwa (siSutu – buwa).

sibuyo n. (-buyaana) mubuyelelo wakutiisa, kuli mane nihaiba mutu yakwahu enyana ni wena wautwa.

sibuyuyu n. mufuta wa bucwang'i bobuna ni lipeu za libizo leliswana, zeswana ni laisi, mi ki tunto totukona kutiseza mutu kozi haiba kakang'wi ka tona kamukena mwahanu, liito kapa mwa ngo.

sibyaeliso (li, bi-) n. (-byaela) sika seo mutu abyaela ka sona kulo.

sibyana (li-) n. sisebeliso samwa lapa, sina komoki, mukeke, hemele kapa sikala, ni lika zeng'wi cwalo.

sicaba n. (ma-) batu kaufela babapila mwa naha kapa silalo.

sicacani, sicecani (ma-) n. simela sesitibani mwa naheng'i, sina kota

yenyinyani, hang'ata sesiyemanga ka bubeli kapa ka bulaalu, mi hasihulangi kabutuna sina kota.

sicakacaka (li, bi-) n. mufuta wa koto ya matali amasisani yebeya linto zetelele zasipapalala, ili linto zelila haliomile mutu halishakasha sina mulai, mi ni zona lisabizwa ka libizo leliswana.

sicakaputu (li, bi-) n. mutu yasina ngana. kapa ikona kutalusa mulai wafa sicakacaka. Bona taluso yapili ya sicakacaka.

sicakicaki (li, bi-) n. mutu yesi wangana.

sicalano (li-) n. (-cala) nto yecezwi ni kubabalelwa kabaka lakuli ina ni tuso.

sicalelo (li, bi-) n. (-cala) sibyana kapa sikapani seo mutu abeya lipeu zacala.

sicalo (li-) n. (-cala) nto yecezwi kapa yakusung'a, yeswana ka kota ya mwanja kotapela, likonde, ni zeng'wi cwalo.

sicamulinda (bo-) n. (-ca) musali yasapili hande kwa manyalo bakeng'i sa kuli muuna yamunyezi uolisa muhalizwahae kufita yena.

sicelo (li-, bi-) n. (-ca) sibyana kapa sika mokucelanga simunanu kapa limunanu.

sici[1] (li-) n. (-ca) mutu yaca hahulu, sakulya.

sici[2] (li-) n. (-ca) kokwani kapa folofolo yesinya lico kapa siselo.

sicikwele[1] (li, bo-) n. bona taluso ya likwelekwele.

sicikwele[2] (bo-) n. omung'wi wa mifuta ya mbowa.

sicili n. muinelo opaleliswa komu kusisa.

sicimba (li, bi-) n. kalulo yafahali, sihulu yafahalaa tapi, kuzwisa kwateng'i muhata ni toho.

sicimpolyo (bo-) n. mutu waliinto lililing'wi bakeng'i sa kuli leling'wi lishwile.

sico[1] (li-) n. (-ca) sika kaufela sesilimiwa ni kuciwa ki mutu, kapa sika kaufela sesiciwa ki sibupiwa sesilukiselizwe kuca sina mutu.

sico[2] (li-) n. yeng'wi ya linyunywani.

sicombulaye (bo-) n. (-ca) mutu yaca kakuipulaya, yaca hahulu, mucemukule, sakulya.

siconi (li-) n. (-cona) mutu yazwile kalekale kwa hae kuyopila kusili; ukona kuyoinelela kwaile kapa kuyokuta kasamulaho.

siconkobole (li, bo-) n. mufuta wa nyunywani yenyinyani fa mubili yekona hahulu kuca kapa kuconkomona litolwana sina mango, olonji ni zeng'wi.

sicucu adv. ka nako yesika libelelwa, ka putako kapilipili.

sicumba (bi-) n. saka yesikatala ya lico, yecikimani feela.

sicung'utu (li, bo-) n. (-cung'uta) mutu yacung'uta, sihulu yapumehile lihutu.

sicupale (bi-) n. sitino sakale-kale. sesesina ki mubala osetefalile.

siemba (biemba) n. kalulo yepazuhile kwa lisila kapa kwa nto kamukana yelukabapanya ni lisila, kapa yepazuhile kwa kota, mane ni lika zeng'wi cwalo, sibala.

siendabanji n. (-enda) old.l. bona taluso ya sendabanji.

siengabaci adv.t old.l. bona taluso ya sengabaci.

sieo (li-eo) n. bona taluso ya seo.

sifaha (li-) n. sika sesiezizwe fa tunto totunyinyani twa masuba, ili tukoto totuhukezwi kwa kahala ka bung'ata, mi sibeiwa mwa mulala kapa kutamiwa mwa teka, kapa mane kusebeliswa mwa linzila zeng'wi cwalo.

sifalana (li-) n. sika sesiyahilwe ka bunyinyaninyana nikumatehiwa,mokubulukiwa lico za bubeke, ni lico zeng'wi cwalo za bubeke kapa za makapi, situli, sibulukelo.

sifaliso (li, bi-) n. (-fala) sika kaufela sesifaliswa mwa poto kapa sesifaliswa sika kuli sikene.

sifanu (li-) n. nto yebulaya kapa yesabisa,yesakonahali kueziwa siango ni yona.

sifanunuti (bi-) n. kolofalonyana kapa munapa wotisizwe kikufanunwa ki sika.

sifateho (li-) n. mubonahalelo wa mutu kwa pata, sisupo sesifa bupaki kamwainezi kumutalima.

sifayamayungu (bo-) n. old.l. Mutu yakona hahulu kuzuma kakufayela mwa bucwang'i, ni mushitu.

sifefe (li-) n. mufuta wa tobolo yekuswaninyana yesina hahulu bukiti kwakuinanula.

sifela (li-) n. buka ya lipina za Mulimu.

sifi (li-, bi-) n. yeng'wi ya linyunwani zesela busihu, yelumelwa kuli ki siloiso sa baloi.

sififi n. muinelo wakusabonela kwahule, fokung'wi wokona kupaleliswa mutu kubona hande.

sifiha[1] (li-) n. pina yakuopela mutu kapa sika.

sifiha[2] (li-) n. kaemba ka lisila kakalukelwa fahalimu kapa mwahalaa sitino sesishwile kukwahela lisuba leliinzi fateng'i; simanahani, sikamba.

sifolozwani (bi-) n. (-foloza) (komu kapa folofolo) mwana yapepiwa nako yahae yakupepwa isikafita kale, mi ashwa kabakaleo.

sifosi (li-) n. (-fosa) mutu yaeza lika yaezize lika ka mukwa osaswaneli.

sifoyoyo n. buino bwa kuli mutu asike aikutwa kulukuluha mwa pilu hakuezahala sika seo kapa hainzi mwa sibaka sasaikutwi hande ka kufumaneha ku sona ka nako yeo.

sifuba n. (li-) sibaka sesimwahalaa kabuo ni mba, sesitiisizwe ki masapo, mbando.

sifubelu (bo-) n. (-fubela) linzwi lelishendwa ka lona mutu wa litalo lelifubelu.

sifufaeti (li,bi-) n. mutu yasina maino hande kapa musebezi toota waeza mwa bupilo bwahae, kwandaa kuzamaya bobusile bo.

sifufu (bi-) n. kota yeomile yeseifelile bukiti bakeng'i sa kuli seeli yakalekale, mi seibalwa kuli ibolile.

sifufulu (li, bi-) n. mutu yabonahala kusaiketa hande mwa mubili nako kaufela, mukuli wakamita.

sifuka n. muunko omaswe sina wa sika sesibolile.

sifukambanda old.l. libaka zepotolohile muleneng'i.

sifulanyundo (bo-) n. (-fula) old.l. mutu yaeza musebezi wakutula lisebeliso fa lisipi za mifutafuta, mumbuti.

sihwana (li-) n. lilaka lelituna kufita ni muuku wa silimba, kono sona ki sesituna fa mba mi sina ni lilaho lelimbyatamani ni kutunduluka fa mulala oya kwa mulomo wasona; ku sona kuselwa kapa mi kutaniseza mabisi a muzilili kueza mafi.

sihwapa (li-) n. tapi yepazuzwi ni kuomiswa inge ili cwalo.

siila n. (-ila) muinelo ofapahanya batu kakubapaleliswa kubonelana mapunu kapa kusehisana hamoho ka sitwaelelo sa sipepo kapa sa sizo.

siimpiti n. (-pitihana) muinelo wakuba fa sibaka silising'iwi ka bung'ata, kuli mane mutu upalelwa kueza sika sanaswanela kueza ka nako yeo.

silipiiso (li-) n. (-ipiya) kota kapa sika kaufela saipiya ka sona mutu.

sika[1] (sikile) v.t. kueza kapa kuutwanisa hande sika sesiswana sina mbanjo, ni lika zeng'wi zelizwa kapa zebatolizwa ka mukwa oswana, ka kupahamisa kapa kukutisa mwatasi milumo.

sika[2] (sikile) v.t. (masikiso) kuteela lininga fa sibuba lukuko.

sika (li-) n. sesing'wi sazelubona kapa mane zelusaboni ka meeto, silo, nto.

sikabeleti n. (-kabelela) old.l. Mukwa kapa lunya lwakusinyeza mutu yomung'wi nto yetuna, sihulu kumubulaela simang'i-mang'i wahae, lusotiso, matalu.

sikabumba (bo-) n. linzwi lelishendwa ka lona mutu wa mba yetuna.

sikaka (li, bi-) n. sibakanyana sesifumaneha mwahalaa teka ni mapunu a mutu, sesilundumanisizwe hanyinyani ki nama yeng'ata, sinena.

sikakani adj. bor.t. linzwi leliyemela bunyinyani bwa batu kapa bwa lika halibalwa (SiSutu. kakani).

sikakata n. (-kakata) nakatenge kapa litapi zesisani halitatehilwe, sinjokotela.

sikakuwa (bo-) n. yeng'wi ya linyunywani zeswala nikuca linyunywani zeng'wi.

sikala[1] (li-) n. sikiso sa mezi kapa sibulukelo sa lico zelondile, sa senke yemikita hahulu sa mubili olikanelela kwatasi ni kwahalimu, mi sina ni mulipo omusisani, sileke.

sikala[2] n. bor.t.. (li-) nto ya Bor.t. fokubeiwa kapa fokupimelwa lika kuli kubonwe fobukuma bukiti bwazona. (Eng. scale)

sikala[3] n. mukwa wakusalata kufa babang'wi kuseuipumanezi, bung'wanyama.

sikalabando (bi-) n. (-ikala) od.l. mukeke osasebeliswi bakeng'i sa kuli seeli wakale, kono ukaswana waitusiswa mwa nzila yeng'wi, sina kuyakela fateng'i mulilo.

sikalalambo adv.t (-ikala) old.l. linzwi lelitalusa kuba ni pilu yakueza sika kapa yakuina kulo nako yetelele.

sikalamaulu (li, bi-) n. kalulo ya mubili yengelela linoka ni sinuko.

sikalamunanga (li, bi-) n. silwalelo sa likuhu sakueza fa litupa zakutamaka ka makumba, sikanamunanga.

sikalanga n. mufuta wa butuku bobubonahala kuli sebufelile bonebutaha ka tutombo-tombo totukima kapa totusisani, ili boo ka sizo nebualafiwa kakupunyanga ona tutombo too ka tukota totushengile, bukalanga, nacinkwa.

sikalawela n. (-kalaula) old.l. musima osikatunga.

-sikama (sikami) v.i (sika) kukuta hanyinyani kapa hahulu neku lililing'wi fa kalulo yeng'wi yasona, kusanama.

sikamba (li, bi-) n. siemba sa lisila sesilukezwi fa lisuba; sifiha, simanahani.

sikambamo (bi-) n. (-kambama) kulo fosiile hahulu sibaka mwahalimu, fokukatalisa kuzamaya fateng'i hauzwa kwa njelelo, sing'ambamo.

sikampafwa (bo-) n. kafolofolo kakanyinyani kakabatoswana ni peba kono kona kafufa, mi kapila litolwana ni likokwani zeswana ka minang'i nizeng'wi cwalo.

sikanamunanga (li, bi-) n. bona taluso ya sikalamunanga.

sikanji (li-) n. nto yeo mabisi a komu kapa a folofolo yelukaswanisa ni komu abulukeahanga teng'i asikatozwa kale kwa mazwele kakuhamiwa kapa kuanyiwa.

sikapani (bi-) n. nto yebeile mubili kapa nama ya kulu mwahali, mane ni linto zeng'wi zepangilwe inge likwahelezi lika mwahali.

sikapi (bi-) n. nto yebeile lipeu za ndongo mwahali, ni lika zeng'wi za mufuta oswana.

sikatafulu (li-) n. mutu yasa ipabaleli ka makete, yabonahalela nihaiba kwa mitinelo yahae kuli kimwainezi.

sikatana (bi-) n. siemba sa kubo kapa mukata sesisa bonahali hande, sesimwaswe.

-sikatela (sikatezi) v.i, v.t. kutiyela kulo kapa fa sika ka lizoho.

sikatu n. (-katuka) old.l. Bona taluso ya mukatu.

sikatulo (li, ma-) n. bona taluso ya siheta.

-sikaula (sikauzi) v.t. kunataka mutu kapa sika ka nto yeswana sina mulamu kapa ka lifaindi, kulindaula, kukabaula.

sikayo (li, bi-) n. (-kaya) cika ya bor.t. yesita kapa yekaya lico zeswana ka mbonyi kapa mwanja.

sikebenga (li-) n. mutu yabulaya batu babang'wi ka lilemanu, yakona kukenela mutu mwa ndu busihu kuyomubulaela mwateng'i, sibulayi.

sikei (li, bi-) n. leling'wi la mabala amabeli kokushubekiwa sitolopo pulu haipanwa.

-sikeka (sikekile) v.t. kukutisa mulomo wa sika neku lililing'wi kuli ubone zeinzi mwahali, nika mabaka amang'wi cwalo.

-sikeka (sikekile) v.i kueza sika nako yetelele.

sikekele (li-) n. (-kekela) muhuma wa bor.t. wona ni maswalelo amabeli ni liwili lililing'wi kwapata, opangilwe fa lisipi zasipapalala, mi uhohiwa ki mapulu hakulimiwa mutu inge auswalelezi.

sikele (li-) n. sikutiso sa milili kapa sipumakiso sa masila sa tunto

totubeli twasipapalala totukopanyelizwe fahali, ili totuna ni masuba amatuna mokukenela minwana yemibeli mutu hasisebelisa.

sikelela (li, bi-) n. kolofalo ya sitombo sesitelelenyana ni busisani, sina yakuholofazwa ki sika sesipazula nama.

sikelemi (li, bi-) n. mutu yashwile hahulu pilu yakona nihaiba kubulaya mutu yomung'wi.

sikempani (bi-) n. sisenge sesisabonahali hande, sakalekale.

sikenelela n. (-kena) (sibyana safa mubili) muinelo wakutiniwa kapa wakuapaliwa ka kukwaniswa mubili kaufela.

sikenge n. muinelo wo musizani yasazoitaleha aba ku wona kwa mukunda mwatasaa milao yeama zebaswanela kulatelela basali mwa bupilo bwa manyalo nimokung'wi cwalo, mi kamita ki muinelo oonga likweli zepeli kapa kufitelela foo.

sikenyu (li, bi-) n. (-kenyuna) kolofalo yakutabiwa kapa yakukenyunwa ki sika, sing'iba.

sikepe (li, bi-) n. sika sesituna sesipangilwe fa mabala akokotezwi ka limapo, sebazamaya ka sona batu mwa mezi nikushimba teng'i libyana, sisepe.

sikepe (li, bi-) n. kalulo yakutapisa yekwa muhata wa tapi.

siketu (bi-) n. (-ketuha) nto yeketuhile kwa sika, siemba, sibala; sika sesishwile kakuketuha.

sikeu n. (-keuba) mukwa wakueza mokaezeza kaufela kuli mutu akubulelise, linyawe.

siki (ma-) n. bor.t.. Butuku bobukala kakukuliwa ki mutu alimung'wi pili busikayambukela kale batu babang'wi mwa sibaka seo, mi hape bukafela kasamulaho a nakonyana. (Eng. sickness)

sikiliti (li-) n. bor.t. yeng'wi ya likalulo za pulovinsi, ili yeo ku yona kuswanela kuba kapa kuna ni nkambe yetuna. (Eng. district)

sikisi (li, bi-) n. (-kisifala) sibaka sesinetemani kapa sesiile fafasi, sesibata kubonahala inge musima wa sikalawela kono ki kabutuna.

sikiso (li-) n. (-ka) sika sesikiswa mezi, sina hemele, sikala, ni lisebeliso zeng'wi cwalo, siko.

sikiti (li-) n. mianda yelishumi haikopana.

sikitila n. mubupehelo wa mutu yomukima yabonahala kutiya kapa kuzinda.

siko[1] (li, bi-) n. lisa lelizwelela mwa nukana kapa mwa nuka yetuna.

siko[2] (li-) n. (-ka) sikiso sa mezi kabukuswani.

sikobiso (li-) n. (-koba) sika seuhupulisa mutu nako ni nako ka mukwa wa kumukoba.

sikobyoti n. (-kobyanga) (ka nako ya busihu) muinelo wakusaya kapaili fa buloko, wakutona nako yetelele, otiswa hang'ata ki minahano yeming'ata yana ni yona mutu ka nako yeo, mane nika mabaka amang'wi cwalo.

sikoci (li-) n. bor.t. sitino sa musali sesikuswani kakukalela mwa teka kukuta kwatasi, mi sikona kuba ni

mapokoto kapa kulukisa feela. (Eng. skirt)

sikocikala (li-) n. bor.t. sika sa mawili amabeli fahali sesihohiwa ki mapulu, mi ku sona kulongiwa libyana kapa masaka a lico, ni lika ng'wi zeng'ata, koloi. (Eng. scotch-cart)

-sikoka (sikokile) v.i. bona taluso ya – shikoka.

sikoka n. (li-) mufuta wa kota yeo mibisi yayona ki mulyani wolumelwa kuli ubza batu.

sikokala (li-) n. (-ikala) old.l. Mutu yasakoni kuzamaya, mwendi haisi kushenya.

sikokiyana (li-) n. mufuta wa bucwala bwa sintu bobukola hahulu

sikokoma (li, bi-) n. nama ya kota yelundumani, yehonahala sina limbungu la komu.

sikokota (li, bi-) n. mutu yomutelele ni bukima yabonahala kutiya, nkalakata, simpamwe, kokota.

sikokoteliso (li, bi-) n. (-kokotela) nto kamukana yeo mutu akokotela mapo kapa sika ka yona, sinatiso; sando ki sikokoteliso sesinde sa mandu.

sikokotiso (li, bi-) n. (-kokota) nto kamukana yeo mutu akona kukokota ka yona fa sikwalo kapa fa sika, singongotiso.

sikokwe (li-) n. ndombe yesali yenyinyani.

sikolai n. (-kolwa) mukwa wakukolwa-kolwa feela bucwala; nihaiba tucwala totunyinyani watakwa.

sikololo n. lulimi kapa puwo ya sisutu, ili yona yebizwa SiLozi kacenu.

sikoloti (li-) n. (–kolota) mali kapa sika sesikolotiswa mutu.

sikombole (li, bi-) n. sika sesibupiwa ka sona masitina.

sikombwa (li-) n. mutu yasebeleza mulena.

sikonga (bi-) n. sikota sesisweli mubisi wa mwanja.

sikoo (bi-) n. sika sesitelelenyana sesingungahanya lilaka, mundalangwe kapa mupusi kwa toze, mi sifetuha maswalelo linto zeo halikoyoka kwa litoze.

sikopekope n. (-kopana) kuba hamoho kapa kukopana kwa lico kapa kwa lika za mifutafuta.

sikopo n. mubupehelo wa pata yelundumani hahulu nikukuta mwatasi kwatasaa yona, sinyunya.

sikota n. mufuta wa lika zenelifumaneha mwa mibu yeming'wi ya litapa sapili, za mibisi yemikimanyana yeneiciwa butala kapa kuitateha pili.

sikota (bi-) n. kota yemaswe kapa yesabonahali hande, yebizwa cwalo kakuishenda.

sikoti[1] n. mukwa wakulumelelana ni yomung'wi ka mikwa ni likezo, silikani.

sikoti[2] (bi-) n. linzwi lelishendiswa kapa lelinyefuluwa mukoti kalona.

sikoto n. (bi-) sika sesitunanyana sesiutwahala tata kusiswala, sesikona kuinela fa silama sifi kapa sifi sa mubili, simbukutu.

sikotolo (li, bi-) n. mukeke wa senke otungile wa butuna bobulikani mokuombekelwa mimela kapa kutapisezwa lika.

sikotongo (li, bi-) n. sikatulo sesitiile sa limapo kwatasi, sa butelele bobutaha mwa misitasi.

sikoyokoyo (li-) n. mufuta wa tapi ya miutwa kapa mingumba yemilalu, ya tubalabala totunsu nitotusweu fa mubili, sibutu.

siku (li, bi-) n. sihahabe sa mukowa wa mukolozwani kono sona kisesituna fa mubili.

sikuba (li-) n. (-kubanyana) mutu yasina butali kapa yasina ngana, yasaswali ka pilipili halutiwa sika, sitoto.

-sikuka[1] (sikukile) v.i. kuutwa butuku mwa malukuluhelo a masapo bakeng'i sa kueza musebezi obukiti, sihulu musebezi wakunanaula lika; kulea, kukweta.

-sikuka[2] (sikukile) v.i. batu kapa pula kutaha kapa kuya kulo kabung'ata, kusikumuka, kusinkumuka.

sikuka (li-) n. nzila ya mikolo, ki kuli, kulo mokufitanga mikolo, ili moo hang'ata ki mwa bucwang'i kapa mwa mataka kono kufayuzwi ki mikolo.

sikukela (bi-) n. (-kuka) sika sesizamaya sikuka mwa mezi, likukela.

sikuku (li, bi-) n. siitusiso sa lisila lelitiile lelitelelatelela; sa tuwaya totusisani mwamatuko, kubeya maswalelo amatelele ainezi fahali, mi situsa kusabela teng'i pula kapa lizazi ka kuzamaya ni sona inge usibapuzi.

sikukuma n (kukuma) butata boo mutu yana ni nto yecwalo afumana habulela, bwakutulaka litaku zeng'wi ni kusa utwahalisa hande manzwi amang'wi, mi wutwahala inge yanamata kapa yasabile hahulu.

sikukune n. taba kapa sika sesikataza mutu mwa pilu; kwandaa kuli asibulele kapa aezezwe sabilaela

sikukunungu (li, bi-) n. lisapo la sinuko sa kuhu kapa sa nyunywani.

sikula-kula (bo-) n. (-kula) mutu yasapumuli kukula, yaeza kuli fa nifa ufa museme.

sikulekelo (bi-) n. (-kuleka) sika kaufela sesikonahala kukulekelwa kapa kueziwa mutiyo.

sikuli (ma-) n. sibaka sesipotolohilwe ki mezi, ili seo kamita kuna ni likota ni bucwang'i sina mwa libumbu, sioli.

sikulu n. kweli yabusupa mwa silimo.

sikulubinyi (bi-) n. old.l. mufinyani wakale-kale, kuli mane hausaitusiswa kabakaleo.

-sikuluha (sikuluhile) v.i. kuzwisa meeto kapa pata kotalimezi kutalima kusili, hang'ata ili kuzamaelela cwalo ni mubili, kusiuluka.

-sikulula (sikuluzi) kutalimisa sikakusili kusizwisa konesitalimezi, kusikuluka kusupeza mutu mwaswanela kubulelela kapa kuezeza sika sasa zibi hande, kuhakulula.

sikuluho n. (-sikuluha) muinelo wakukala kulapela kapa wakuzwa kwa keleke yokena kukena kwa keleke isili, ili kakukutazwa kapa kuelezwa cwalo ki mutu.

sikulukulu (ku-) n. sika sa sipi selukabulela kuli sina ni mama sina kafwandingo, sesiitusiswa kunoteliswa mandu ni miyaho.

sikulumuniso (li, bi-) n. (-kulumuna) sika kaufela seo mutu akulumunisa kapa awisa ka sona tolwana yekwa kota.

sikumamulengo (bo-) n. (-kuma) mutu yakumela mauza kwa mulengo.

sikumisa (li, bi-) n. mufuta wa tobolo yakale yebeiwa musili ni kuukatela mwateng'i pili usikaikunupisa kale, mi ina ni mulumo wotibanya lizebe hailila.

-kumuka (sikumukile) v.i. bona taluso ya –sikuka.

sikumwa (bi-) n. (-kumwa) mulupa otatama omutuna fa milupa yemilalu yekona kukondisa ngoma.

sikundamongo (li-) n. old.l. Pazo yafa mukokoto kapa fa sitana.

sikundawela n. (mutiyo) muinelo wakuba ni sesing'wi kapa wakuba wobukiti kwamulaho kufita kwapata, sifulatwa.

sikundi[1] (li, bi-) n. mufuta wa kanyandi kakatunatuna kakayambiswa ka kupuma nukana fahali.

sikundi[2] (li, bi-) n. mushobo wa kubo yetuna ya boya bobung'ata.

sikundi[3] puleho ya batu ka kuba balume mi baeza mukopano omutunatuna.

sikundu (li-) n. sihamelo sa mabisi selukaswanisa ni kacika kakanyinyani kono sona sina ni muhala wakuswalela, kamelo.

sikunduyamana (li, bi-) bona taluso ya likunduyamana.

sikundwe n. lika zefubelu zefumanehanga mwa mezi amang'wi amwa mataba, mi mezi ao afubelisizwe ki lika zeo.

sikungo (bi-) n. nama yeomile yetamilwe hamoho.

sikungu (li, bi-) n. sika sesinyinyani kapa sesitunanyana sesibetilwe inge mukolo kono sona hasina matusi, mokukapelanga linja kapa sesilukiselizwe kutapela teng'i mulyani wakutiisa mubili.

sikungundele (li-) n. mutu yasazibi kupila hande ni babang'wi, yabautwisa butuku kapa yabafoseza nako ni nako, yasina likute, yashwile pilu, wa likang'i.

sikunka (bi-) n. kalulo ya lutaka lwa libele kapa lwa liuza yeinezi kwa mafelelezo, fokumelanga bubeke bwa lico zeo.

sikupamulalelo n. naleli yekalanga kuzwa zazi ni zazi manzibwana, yebonahalelanga kwa malikelelo a lizazi.

sikupelo (li, bi-) n. (-kupa) sibyana seo mutu akupela teng'i sika ku mutu yomung'wi, ki kuli, ki mona mwaswanela kulwalela sika seo sakupa, haiba asifiwa.

sikupu, (-kupula) n. munwelo wakusabuyela kapa wakusapumula kufitela ufeza seunwa.

sikushuliso[1] (li, bi-) (-kushula) sika seo mutu akushula ka sona lukushe nihaiba sibala sa kota sakona kuba sikushuliso (sa lukushe).

sikushuliso[2] (li, bi-) n. sico sesiliwa ni sino ka nako iling'wi; sikono, ngulu.

sikuswani n. mwanahabo ngulu kono sona kamita ki sesinyinyani fa mubili, sesisweu mane cwalo ni mosiutwahalela mwa hanu, mi silimiwa mwa matema.

sikuto (li-) n. (-kuta) bumai bobutela mutu kabaka lakukutiwa ki mut yomung'wi.

sikutu (li, bi-) n. nombolo kapa palo ya lika zekubukani kapa zeinzi kulokulikung'wi.

sikutula (li, bi-) n. mutu yomukima wa mubili omunde, yakopanyize nikutiya.

sikuweti, sikuyeti n. mukwa omung'wi wakubulaya ka ona lisinyi zeswana ka baloi.

sikwa (li, bi-) n. likota za mushobo ulimung'wi zeyemi fa sibaka silising'wi.

sikwahezo (li, bi-) n. (-kwahela) nto kamukana yekwaheliswa fa sika.

sikwakwati (li, bi-) n. sika sesiezizwe fa pampili yekimanyana mokuinanga tukota twa mankisi, mane ni lika zeng'wi zelukabapanya ni seo, zekona kuba nihaiba zepangilwe fa senke.

sikwala (li-) n. mutu yapanga lika kapa yaeza misebezi yetabelwa ki sicaba ka bunde bwayona.

sikwalo (li-) n. (-kwala) sika sesipangilwe kapa sesilukilwe kamokutokwahalela, sesikwaliswa kwa muyaho kapa kwa motikala, nikwa lika zeng'wi zeng'ata.

sikwama (li-) n. sibyana sesinyinyani sesilukiselizwe kubulukelwa mali.

sikwashu n. mukwa wakusebeza kapa wakueza lika ka pilipili, nyaunyau, kazatu.

sikwekwe n. butuku bwa likomu bobukon kukubula komu boya nikubisa litalo tata fobuinzi.

sikwela (li, bi-) n. sibulaiso sa lipeha sesibeilwe mubu kapa likwese fahalimu kuli sibe ni bukiti hasiwa niku limba peba..

sikwenda (li-) n. sika sesiyahilwe kapa sesiumbilwe feela mwakona kuina kapa kulobala mutu.

sikwenyepa (li-) n. muuna yatiile, ndwalume, sinata, sikwankweta, silankwe.

sikwepe (li, bi-) n. sika sesifumaneha mwa miyaho yeming'wi yemitelele mwa litolopo, ili seo batu bazamayanga ka sona ka pilipili kuzwa ku bo bulilo kuya kubobung'wi ni kuyokuta ka mukwa oswana.

sikwinji (li, bi-) n. sindu sa swalelele sayaha ndui kapa muzumi wa lifolofolo kuli alobalange mwateng'i hasainzi mwa sibaka seo, siongo.

sila[1] (silile) v.t., v.i. (musilisi, masilelo) kuzamaya ka mahutu mwa mezi atungile kuya mwabuse, kupaa.

sila[2] (silile) v.t. kupaleliswa mutu kuutwa mufutumala wa mulilo kapa wa kambalala kakuina fapatahae.

sila[3] (silile) v.t. (musili, silwana, sisiliso) kunolofaza kwai ya matali kapa ya sinkwana kakuyeza bupi ka silwana, kapa kueza cwalo nto kamukana yelumela kusitiwa ka mukwa woswana.

sila[4] (lila) n. mutu yosautwani ni yena, yakona nihaiba kukubeela mulyani mwa lico kapa kukubulaya ka silemanu.

silaalu n. minelo yalika kapa batu ka palo ya bulaalu.

silabila n. mukwa wakulata hahulu kufitafita mutu kwatuko inge umungunyutanga kapa mane kumuswalanga nifa mubili; kashwau.

silabo (li-) n. (-laba) sika sesibetilwe inge musokwani kono sona kisesitelele hahulu ni butuna, mi sifuluhiswa mikolo.

-silafala (silafalile, silafezi) v.i(masila) bor.t. kutala masila fa mubili, kusilafaza. kusakena kakueza nto yemaswe fapilaa Mulimu, ka kuicumbela mwa buhule, ka mutala. (Ki SiSutu).

-silafaza (silafalize) v. kutaza mutu kapa sika masila, kusilafalisa; kubisa mutu nto yesika kena fapilaa Mulimu ka kumuezisa nto yefosahalile.

silaha[1] (silahile) v.t. (lisilahelo; musilahi) kubulaya komu kapa mutu yaatulezwi lifu.

silaha[2] (li-) n. muyaho mokubulaelwa ni kulekisezwa nama ya limunanu.

silaha[3] (li-)n. sika sesiezizwe fa sipi yetiile, sesisikabeiwa kapa sesibeilwe meeno, sesiteelwa lifolofolo kakusiatamisa, mi folofolo iswasa kakusihata mwahali; sika fonelibulaelwangwa lifosi mwa linako zakwamulaho, selukabapanya ni kalani ya bwalango fahalimu nifahali.

silalanda (li-) n. sibaka sesituna fokukona kuyaha batu minzi, kono inge sizibahala fosifelela; sibaka seo kupila batu.

silalo (li-) n. sibaka sesituna sesizibahala ka libizo lasona, ili seo ku sona kufumanwa minzi yewela mwa zamaiso ya mutuyaetelezi sibaka seo ka sizo; silalanda.

silama (bi-) n. sika selukabala kuli ki sicecani sa matali amatuna, ili seo mibisi yasona mane ni matali cwalo ki mulyani osebeliswa mwa linzila zeng'wi zeswana nizeshutana, sipanga mubili.

silamatela (bi-) n. (-lamatela) sisila sesisweu sesilambilwe lika zelamatela lineku lililing'wi, sesitamiwa fa sitombo kumanobeiwa mulyani.

silambeti n. mukwa wakusazwa mutu fatuko; fayoina kaufela, ni wena uteng'i.

silami n. buino bwaha kubata hahulu lizazi leo.

silandamweli (bo-) n. old.l. mwana wabubeli mwa mba, ki kuli, kumanopepwa wapili, kutaha yena.

silandulwa n. nto yesaswaneli kapa yesakonahali kuezahala, mbamba; nto yehaniswa ka sizo, mwiila.

silankwe (li, bi-) n. muuna yomukima yakopanyize nikutiya kapa kuzinda, sinata, sikwenyepa.

silei (li-) n. bor.t. sika sakubeta fa kota yetuna ya lifata, ili seo fa maneku asona amabeli cwalo kuyemisizwe likota zekimanyana kubeya zeyalilwe sina bwalango bwa sishete kon kakushambana, mi sika seo sihohiwangwa ki mapulu, hang'ata inge silongilwe libyana kapa lico.

-silela (silezi) v.i. kuba ni linzwi lelitibani kapa lelisikataluka bakeng'i sa kuopela kapa kuhotola hahulu, ni mabaka amang'wi asikakani.

-sileleza (silelelize) v.t. (silelezo; musilelezi) kulika ka taata kueza mokaezeza kaufela kuli sika sisike sasinyiwa kapa kubulaiwa ki nto yeng'wi cwalo.

silelezo n. (-sileleza) muinelo wakusileleza mutu kapa sika; pukelezo.

silelu (bi-) n. kalulo yafahalaa mutahali wakatasi, ili yeo fokung'wi inatanga fafasi mutu hawa kakupatama.

-silelwa (silezwi) v.i. bona taluso ya –silela.

silemandumba n. (-lema) old.l. Sika sautwanga fokung'wi mutu yalobezi inge simukama, mi mane wabokolola kwa buloko ni kulika kutundana kuli simutuhele, kufitela apasumuka.

silemanu (li-) n. (-lema) old.l. sika kaufela sesikona kuholofaza mutu hasimufitela fa mubili, ili sika sesiswana ka capu kapa tipa, ni lika zeng'wi zeng'ata.

silembe n. kukuza kwa sibaka sa mezi kakuli moya haufuki.

silemiso (li-) n. (-lema) nto yeo mutu alema ka yona sika.

silenge n. mufuta wa bucwang'i bwasipapalala bwal ingo zetaba hahulu, obumelanga hang'ata mwa lishanjo nikwa njelelo ya minzi yeming'wi.

silengelenge n. kutabataba kwalizazi mwa meeto hautalimana ni kanya yalona.

silepe (li-) n. sisebeliso seo mutu alema ka sona likota nikuitusisa kwa misebezi yeming'wi cwalo, capu.

sileze n. mubu okambile kapa wolondile bakeng'i sa kuba mwa mezi kapa mwa njapatila, okakatela fa mubili kuuhata kapa kuuswala, mi hang'ata kiomunsu.

siliba (li-) n. musima mokukiwa mezi akunwa.

Silibonda n. katulo yefosahalile kakulata kwa muatuli, sobozi.

-silihana (silihani) v.i. kubonahala kutokwa ngana kapa butali, kukubanyana, kuzizibala.

-silihanya (silihanyize) (sika sakuca kapa sakuzuba) kutokwisa mutu maata kapa ngana, kukubanyanisa, kuzizibaza.

silica (li-) n. nto yekomokisa kapa yemakaza bakeng'i sa kuli hayezahalangi, sitangu.

silikani n. bupilo bobunde bobuli mwahalaa batu bababeli kapa babafitelela foo, ili bupilo bobubahapeleza kuikutwela butuku kapa kutusana, bulikani.

silikeleli (bi-) n. kabisi ka mukenge kokutamiwa luloli lwakulukisa likele kapa museme wa SiKololo, mi katusa kukenya ka bunolo luloli mwa masuba a lutabo.

silikita (bo-) n. mutatubi wamolizamaisezwa likalafo za butuku bwa nzila, mi ki yomung'wi wabunion mwa butuku boo.

silikitela (bi-) n. kalulo ya mubu, sibaka, silalanda; lika zefumaneha fa sibaka silising'wi sesitelele.

silikolo (bo-) n. old.l. mutu wa mukubu omutuna.

silikwalikwani n. muinelo wakusaziba sakueza kapa mwakuezeza bakeng'i

sa kuli mutu uziyelehile. sesicwana ni cwana, mwendi kwafosahala, singanyenganye.

sililafeela (bo-) n. (-lila) mutu yasaliyehi kwakulila, yaeza kuli nihaiba kumushenda kapa kusheeka ni yena walila.

silila-lila (bo-) n. (-lila) mutu (mwanana) yasapumuli kulila, yaeza kuli fa ni fa kikale alila.

silili (li, bi-) n. musima oyepilwe ki tapi ni kuzwalela teng'i, lishengo.

sililo n. (-lila) mulumo wa manzwi a batu babalila, sihulu babalila mufu; lifu la mutu, maswabi, masiliso.

silimba (li-) n. sika sa mahutu amane ayemi sina taku ya 'z', sa miambeso yemibeli fokubeiwa mabala amang'ata fahalimu, kubeya miuku mwataasi, mi siliziwa fa mikiti nika linako zeng'wi zakuitabisa ka mukwa wa sizo.

silimbela n. bona taluso ya sikuweti.

silimbuluti n. (-limbulula) bona taluso ya malimbuluti.

silimo (li-) n. nako yeza likweli zelishumi ka likweli zepeli sina kuzwa sope kuya ng'ulule.

silimwe n. old.l. mwaha wa pula, litabula; tala yetuna, lukupwe.

silinda (li, bi-) n. nombolo kapa palo ya lika zekubukanyizwe hamoho, libunda. Silinda sa mabele.

silindo (li-) n. kandunyana ka swalelele kakayahilwe

-silinga (silingile) v.t. (muisilingo) kufitisa kapa kuhoha sika fahalimwaa sika sesing'wi, ili kakusaziba kapa ka kueza ka boomu.

silingandwe (bo-) n. mutu wa toho yetuna, singulumutwi.

siliteliso (bi-) n. (-litela) libala lelikuswani la siyemo sa peule ya mushenjele, lelilitelwa ka lena makele ni miseme ya SiKololo.

siliwa (bi-) n. (-lya) old.l. Nto yecilwe kisesing'wi, sihulu tapi, kusiya feela kalulonyana ya mubili wayona.

siliyaliyi (li-) n. (-liyaliya) mutu wa ndembwe kapa wa liswala-swala, yaeza kuli nihaiba kufunduka kuya kokung'wi usasinya pili nako, mufuwafuwi; mutu yazamaya inge yasazibi kwaya, yakuta kafa ni kafa sina sibofu.

silo (lilo) n. old.l. sika, nto kaufela.

siloiso (li, bi-) n. (-loya) sika kaufela saloisa mutu (muloi); siunduma.

-siloka (silokile) v.t. bona taluso ya –shiloka.

siloko n. buloko bwa likomu bobumwa mulaka, bwafa sibaka fonekuyemanga mulaka, kapa bwamwa simu yetulisizwe, bobuomile kapa bobushobani nibobumezi.

silomboti n. (-lombota) old.l. Mukwa wakulatelela kapa wakulikanyisa saeza yomung'wi, silikanyiso (kapa malikanyiso).

silonda (li, bi-) n. old.l. sitombo, sihulu hakubulelwa sitombo sesituna.

siloshwe (li, bi-) n. mutu yasina saziba, yasaswali ka pilipili nihakalutiwa sika, sitoto, sianganu.

siloyangundu (li, bi-) n. (-loya) sika sesisaipenelwi feela, sesikomokisa mosibupehezi, sesibalelwa hang'ata kwa buloi, singilinginja.

SiLozi n. puwo yebulelwa ki MaLozi.
silubu[1] n. lico zelondile kapa zekambilenyana zetatehilwe ka mulelo wakueza fateng'i bucwala.
silubu[2] (li, bi-) ndu ya likuhu, sitantwe.
silukamaluka (bo-) n. (-luka) libizo lelishendwa ka lona muuna yakona hahulu kaluka maluka.
silukelekele (bo-) kanyunywani kakafumaneha mwa sana kapa mwa libala, kakakona hahulu kulila hakabona mutu; mi mane kabakaleo, babang'wi habatabeli kukakatananga, kakuli kuti kababizeza butaata; mutu yasapati kunutu, lisawana.
silukenge (bo-) sului sesituna fa mubili kufita sului sesing'wi.
silukolwa (bo-) n. mufuta wa libuku lelifumanehanga mwa mbonyi yenca yekwa mutose, silundolwa; libizo lelifilwe mbonyi yecilwe ki libuku leo
silukombwe (bo-) n. kuhu ya muuna, mukombwe.
silukungu (bo-) n. libizo leling'wi la kankuni.
-silula (siluzi) v.t. kukopanya handende lico zelondile kapa zekambile ka lusokwana mwa piza, kukundunga.
siluli (bi-) n. kalulo ya ndu yakwahalimu, kuzwisa kwateng'i muzuzu, situwa.
silumba (li, bi-) n. sika sesisabonwi ka meeto, sesilumelwa kuli sisimuluha ku mutu yashwile kapa fa folofolo yefetuzwi nto yecwalo, mi silumelwa hape kuli sina ni mung'aa sona wa muloi, sinywa.
silumbetela (bo-) n. kokwani yenau yeyahelanga mubu falimota; mutu yasapepi.
silumbu (li, bi-) n. mufuta wa muka yepila mwa mushitu yezwalela linonsi mwa mubu.
silumesakulya (bo-) n. (-lya) old.l. muuna yaca hahulu. Muunaaka ki silumesakulya.
silumi (li-) n. (-luma) kokwani yeluma batu mwa mandu habalobezi.
silundolwa (bo-) n. bona taluso ya silukolwa.
silundwamanje n. old.l. batu babang'ata babatilokopanela fa sibaka silising'wi, sicaba.
silungo (li, bi-) n. nto yenyinyaninyana yebetilwe ni kupumiwa ka bukwala, mokukwesiwa tipa ya sintu.
silupi (li, ma-) n. silama sesikalela mwa noka kuyofelela mwa ling'wele; silama seo hasifetulwa nama kapa busunso.
silupula (bo-) n. (-lupula) mutu yanata hahulu kapa yasina mwana-moola; matambisa.
siluta (li-, bi-) n. bona taluso ya muluta, sina halukabulela kuli siluta sa poho kisesituna kufita sa sitole.
silutangetanga (bi-) n. (-tangatanga) mwaalo wa sizuma sesishwile oposiwangwa ki banana kuli wimatise ili ona.
silutoko (ba-) n. mbowa yesweu yemelanga mwa ailoko, mi yooma ka pilipili lizazi halilila.
silutupwi (bo-) n. mushobo wa ndombe yefelezi kwa toho, mubili wona ki omunyinyani.

siluwo (li-) n. (-luwa) nto yeluilwe kapa yeutiwa ki mutu, simunanu.

silwalelo (li, bi-) n. (-lwala) nto kamukana mokulwalelwa kapa mokushimbelwa sika, sishimbelo.

silwana (li-) n. (-sila) licwe leo sibupeho salona lukasiswanisa nisa lii, lelisilisiwa kwai yamwa ngo, sisiliso.

silwaniso (li-) n. (-lwana) sika seo mutu aitamulela ka sona halwana; silemanu.

silyangu (li, bi-) n. (-lyangunuka) mutu yasazibi liswanelo zahae, mutu yasautwi kulutiwa sika, sitoto, sikuba.

silyela n. (-lya) mukwa kapa mucelo wakuca hamoho kasamulaho amang'i-nimang'i kuyozwa ni lico kwa lapa lahae, chelelano.

silyo n. (-lya) lineku lelitalimani ni lineku kokuinezi pilu ya mutu kapa ya folofolo, bulyo, buciso kuama mutu.

silyulya (bi-) n. nto yemelile fa kota, yebonahala inge mutai, kono yona haiswani ni mitai ya kota yeo, mi mane ikona kuba mulyani kakuya ka kota yeo yeimelile ku yona.

simanahani (li, bi-) n. sikamba, sifiha. hanisika bona kale baki yebeilwe simanahani sina ya Monde.

simangulungwa (bo-) n. (-ngulunga) mutu yasasepahali, yakona kusepisa mutu sika sasamuezezi, kapa yakona kuikupulela taba yabuhata, kayama, kakwasha.

simbakumbaku n. muinelo wolukabala kuli ki butuku bobutiswa ki kusaba kapa kutula hahulu pilu.

simbayambaya (li, bi-) n. motikala yetuna yesina lutanga kwamulaho, kapa mane motikala kaufela ya mufuta ocwalo, macakata.

-simbeka (simbekile) v.i. (masimbekelo) kuyema ka sipundumukela haneutaha umata, kutibula ni mubu kakueza cwalo kusimpeka.

-simbela (simbezi) v.i., v.t. kueza muundo kapa musimbela, kushimbela.

simbita (bi-) n. sicalo sa litalo lelitaba-taba, sesiyema kabukuswani ni kuisa matali mwamatuko, sesimunati-nati kusica.

simbolo n. mulilelo wakuisholola, ki kuli, kulila kwa batu babang'ata babalila ka nako iling'wi.

simbotela (bi-) n. sibaka sesiile fafasi fahalaa aona, mwamatuko mona kulumbile, sikisi.

simbotwe (li-) n. (-mbotwaela) kafolofolo kakanyinyani kakasina muhata kakazamaya ka kutulaka, kakapila mwa mezi nifa likamba.

simbubila (li, bi-) n. kota yebunolo-nolo yebeya litolwana zetuna za litoze zensu litolwana zeo, zezibahala ka libizo leliswana, halibuzwize.

simbukoki[1] (li, bi-) n. mutu yasina kapa yayemi pilu.

simbukoki[2] (bo-) n. mufuta wa nyunywani yelukabapanya ni mbande, yena ni ndelwa fa toho.

simbukoki[3] (bo-) n. mufuta kokwani ya mahutu amang'ata.

simbukutu (bi-) n. Sika sesitata-tata sesikona kumela fa kalulo ifi kapa ifi ya mubili, sikoto.

simbule n. makalelo kapa mafelelezo a libala (musindi); sibaka koizwelela nuka, situndo.

simbulungoma (bi-) n. pizana ya lizupa yebupilwe kabusafa.

simbuluzwani adv.t Linzwi leliyemela kuhamiwa kwa komu yesikaanyisa.

simbulwamukowa (bo-)n. old.l. Mutu yasina bahabo.

simbutwa (bi-) n. (-mbumbutela) 1. sika sango yesikashenga. 2. kalulo ya kota yesiyezi iyemi mwa mubu kota hasiwile fateng'i, sisindimwa. 3. kalulo yesiyezi fa munwana kapa fa muhata wopumehile, simungumungu.

simbwengele (li, bi-) n. pizana, sihulu yeatami hahulu kwa mulomo, mokusokiwa buhobe kapa mokutatehiwa lico.

simbwewewe n. mezi a pula aipupanga bikoto nikuwa sina tucwe totusisani; kapa, ka mubulelelo wateng'i, macwe a pula.

simbwi n. lififi lakutokwa liseli la mulilo.

sime (li, bi-) n. sicaeliso sa mapulu sakueza fa litalo la komu lelipazuzwi ka busisani ni butelele, ni kutamiwa kwa kota yesisani ni butelele hape, siwepu.

simee n. mukwa wakusauta hande mwana, wakumueza mwalatela yena, ising'i molatela wena mushemi, sitepo.

-semeha (simehile) v.t. bona taluso ya –shimeha.

simela n. (-mela (li-) libizo la sika sesizwa kapa sesipumbuka mwa mubu kakumela; (bi-) bucwala, kaufela bwa sintu ni bor.t. kakuli mazizwe fa mumela.

simembe n. buseta bobuswana ka bwa pula.

simikata (bo-) n. nyunywani yelilanga ka linzwi lelitunanyana busihu hasebuya kwakusa kapa nako ya manzibwana, yepila mwa sana ni mwa mabumbu, mukuku.

siminya n. (-minyuka) mubupehelo wakusikama hahulu mukokoto.

simonoliywa (bi, bo-) n. (-mona) old.l. Kanoha kakanyinyani kakasaboni, kakakopanyize ni kusaluma, kakapila mwa mubu, ili kao kalumelwa kuli yakabona kamutolezi, konji kushwe wahaboyena, nasiyalila.

simonyeka (li, bi-) n. (-monyeka) sika sesibonahalanga ka lumonyi mwa libala, sesilumelwa kuli ki siloiso sa baloi.

simonyi n. mukwa wakusaina kapa wakusalobala inge ukuzize, wakunyanganya-nyanganya.

simoomoo n. mufuta wa kokwani kapa likokwani zesinya lico mwa masimu, sihulu mbonyi.

simpamwe (li, bi-) n. sika sesituna kapa mutu yomukima, sikokota.

-simpeka (simpekile) v.i. (masimpekelo) bona taluso ya –simbeka).

simpubila (li, bi-) n. bona taluso ya simbubila.

simpuni (bi-) n. sikota sesinyinyani kapa sesitunanyana ni bukuswani sesikonahala kunatiwa sika kakusiposa.

simu (ma-) n. sibaka sesilimilwe kapa sesilimiwangwa nikucalwa mbonyi,

mausa, mwanja, ni lico zeng'wi cwalo, tima.

simufulanyundo (bo-) n. (-fula) od.l. mutu yatula mihuma ni lisebeliso zeng'wi zeeziwa fa lisipi, mutuli, mumbuti.

simukuyu (bo-) n. liiba lelituna, mi mane ni linzwi lalona halilila kilelituna.

simulalabande (bo-) n. (-lala) old.l. mutu yalobala fande, ki kuli, yasina ndu.

simulalatundulu (bo-) n. (-lala) old.l. mutu yalobala situtu, kihona kuli, yasina kubo.

simuli (li, bi-) n. nto yetuna fa mubili bakeng'i sa kununa.

-simuluha (simuluhile) v.i. (simuluho) kuzwa kulo kapa fa sika ka sipepo kapa ka pupo, kapa mane kutiswa (kukalwa) ki mutu yacwana ni cwana.

-simulula (simuluzi) (musimululi) kutisa sika sesisikatiswa kale kiyomung'wi haisali, kukala; kubulela sika kamonesikalezi kapa mokutezi kuli sibe teng'i, kutaluhanya.

simuluho n. (-simuluha) makalelo a sika, situndo.

simumu, (li-) n. mutu yasabuleli kono mwendi inge autwa.

simungumungu (bi-) (-munguka) sika sesikuswani sesipumehile kwa sika sesing'wi, sibindi; simungutu, simbumbutwa.

simungutwa (bi-) n. (munguka) nto yesiyezi fa sika sesipumehile kapa sesilobehole, simbumbutwa.

simunyelule (li, bi-) n. muhala omukima kapa liwenge lelitamezwi kafa nikafa kwa mutai wa kota, fokupahamanga banana inge baikasha kakuyapana.

simunyeulule (li, bi-) n. bona taluso ya simunyelule.

simupee (bo-) n. (libizo lelizwa fa mulilelo wa nyunywani yeo) nyunywani yetunanyana fa mubili ya mushukwe wa boya fa toho.

simwe n. kususuma kokubonahalanga kwa mulomo wa mutu yacile lico za mafula.

sina[1] (sinile) v.t. kuswala sika ka kutiisa ka kusitoma munwana kapa minwana, sihulu ka libaka lakuli wutwe sesiinzi mwahali kapa mosiutwahalela sika seo; kueza cwalo sika kuli sisike sanyanganya kapa kusheta fosiinzi; kukama mutu ka kumuswalela mwa mumizo.

sina[2] v.i. kusa ba ni sika sahao luli.

-sinasina (sina-sinile) kukutakutela kusina sika kuli uutwe (haiba ki tolwana) kapa sibuzwizwe, kutofotisa.

sina[3] conj. linzwi lelisebeliswa hakubapanywa batu kapa lika ka moliswanela kapa ka molishutanela, inge.

sinake[1] n. butuku bobutisanga litombo mwa toho, bobukona kukubula milili fobuinzi.

sihake[2] n. bika byebisusuma nikulamatela byebikumalelanga kwa mataka a mabele hasekufitile nako yetelele kusa neli pula.

sinala (bi-) n. linala, kono cwale ki hakubulelwa musebezi wa mazoho

waezize mutu, oswana ka kulula museme, ili kutalusa kuli mulukelo woo ki wahae, hak iwa mutu usili.

sinaliyanga n. sikwata sa bana ba basizani.

sinamatumbu (bi-) n. mbonyi yenca yshambani bubeke, sinjanja.

-sinamena (sinamezi) v.i. kunwa ka mulomo mwa sibyana sesituna bakeng'i sa kuli haukoni kusinanula, kapa mwendi hauna feela sakukisa mwateng'i.

-sinamena (sinamezi) v.i., v.t. (masinamena) kutalimela kulo kapa mwa sika kakusuteleza hahulu teng'i pata, kuyundamena.

sinamucimbwiza (bi-) n. sanana sesikima.

sinamunyeulule (li, bi-) n. bona taluso ya simunyelule.

sinamuwana (bo-) n. (-wana) old.l mutu wa sizuhela.

-sinana (sinanile) v.i. kusakwana hande fa bulobalo kapa mwa sika bakeng'i sa kuli sibaka ki sesinyinyano;. kuba bunyinyani kwa nto yeswana ka nzila kapa mulomo wa sika, mane ni linto zeng'wi cwalo, mi kufita kapa kuzamaya mwateng'i kwakataza, kukumbana.

-sinanela (sinanezi) (batu kapa lifolofolo) kusinana kakuba mwa sika kapa mwa sibaka sesicwana ni cwana.

-sinanisa (sinanisize) kuina kapa kulobala ni mutu kulo fokunyinyani, mi nikuikutwa kufosezwa kabakaleo; kuina kapa kupila ni batu babasakulati, babasaikutwi hande hauinzi ni bona, mi batabela kukubona hauya kusili kuyoina kwateng'i.

-sinanelwa (sinanezwi) kusa ina hande kuli bakeng'i sa kuba batu kapa lika zeng'ata hahulu.

sinata (li-) n. muuna yatiile, ndwalume, sikwanikweta, silankwe.

sinawenga (li-) n. mukiti wa linyalo.

-sindaela (sindaezi) v.t. kucisa mutu (mwanana, mukuli) lico kutula tikanyo, kunyetaeta. –isindaela (isindaezi) kuca lico kutula tikanyo, kuinyetaeta.

sindambo n. muinelo wakuzibana ni mutu, ili wotisa kuli musike mwapalelwa kutusana mwa linzila zeng'ata, bundambo.

sindambwila n. mukwa omaswe wakutwaelela mutu kufitelela tikanyo, kashwau.

-sindamena (sindamezi) v.i. (lico) kusiyalela kapa kukakatela fa lilaho la cika mutu hasasitile ni kubakula lico zanasita.

-sindangisa (singangisize) v.t. kukama mutu nako yetelele kusina yamilamulela, kumukama inge aiketile.

-sindeka (sindekile) v.t. kutiiseza kufuluha mukolo, kuyukula.

-sindeketa (sindeketite) v.t. (musindeketi) kuya ni mutu yaya kulo kuli asike asaba sesing'wi mwa nzila, kapa kuli aikutwe hande hazamaya ni yomung'wi, mi wena uyokutela fa nzila kapa kuyomufitisa kwaya, kufiliheza.

-sindela (sindezi) v.t., v.i. kualafa mutu katabi kapa tutabi kakumu Sinanga ka lizoho foo fautwa butuku.

-sindimana (sindimani) v.t., v.i. kuina mutu kapa sika bukaufikaufi, kapa kuina kulo fokusa swaneli, inzeli fakaufiluli; kupukumana.

-sindimeka (sindimekile) kubeya sika bukaufi hahulu ni mutu kapa ni sika sesing'wi, kapa kubeya sika kulo fokusaswaneli, inzeili fakaufi-kaufi.

sindoye n. bufosi bwakuikabela bulobalo niwa siila sahao.

-sindula (sinduzi) v.t. , v.i. kusita tuco totukakatezi mwa cika kuli tukone kuzwa kabunolo, kusindumuna.

-sindumuka (sindumukile) v.i. (musindumuko) kutaha ka lubilo lwamakutelakaufi, ilika mulelo wakutolwana kapa kubemba.

-sindumuna (sindumuzi) v.t. , v.i. bona taluso yasindula.

sindunduli (bi-) n. sinto sesituna sa lika zetamilwe hamoho kakuputa-putiwa.

sindunga (li, bi-) n. pizana ya lizupa yekewa mezi.

-sineka (sinekile) v.t. kusineneketa mutu kapa sika kakusiswalela kwa toho kapa fa ngele.

-sineneketa (sineneketite) v.t. kuswala sika kakutiisa nikusikasha kuli sisike sakuta mwamulaho; kutundumeka.

sinengela (bo-) n. (-nenga) old.l. Mubini yomutuna ili butuna bwa kukona hahulu kueza cwalo, mukwaliyala.

singalangala (bi-) n. toho ya kuma kapa ya lutaka.

singandi (bi-) n. kalulo ya lizoho kokuinezi minwana. Singandi sa tau.

singanga (bo-) n. mutu yaalafa nikufolisa batu ka likota za sintu, ng'aka.

singangalume (li, bi-) n. old.l. muuna yomukima yakopanyize ni kutiya, sinanta.

-singanyeka (singanyekile) v.t. kunahana hahulu kapa kutibisa muhupulo kuli uzibe sakueza, kualakanya, kulela.

singanyenganye n. butaata bwakusa ziba seuswanela kueza fa lika zetokwa kuli ulipete, kakuli mwendi haukaeza cwalo wafosa, silikwalikwani.

singelengele (li, bi-) n. sibapaliso sa banana sa senke yekima hahulu-hulu sesiputilwe sina mwaalo wa sizuma, ili sesizwanga kwa liwili la kanamutendele lelishwile.

singengema, singengemwa (bi-) n. siemba sa senke.

singilinginja (li, bi-) n. sika sesimakaza kamesibupehezi, sesisaiponelwi feela, sipangaliko, siloyangundu.

singolongoma n. sika sakuikupulela feela kuli siteng'i, sesibembiswangwa banana babalila kapa babakataza ka mukwa womung'wi.

singolyami (li, bi-) n. (-ngolyama) mutu yasina ngana kapa butali, yasazibi liswanelo zahae, silyangu, sikuba, wayama.

singomba n. mulobalelo wakusazuha ka pilipili kakusasa, wakulobala nako yetelele.

singongi (li-) n. tapi ya mingumb yemilalu ya bundolindoli bobunsu, siyokoyoko; sikoyokoyo.

singonyi n. muinelo kapa nto yetelanga mutu fokung'wi kwa lihutu kapa kwa lizoho kakuina nako yetelele inge aiputile kapa kuitimba lizoho, yekona upaleliswa mutu kuyema kapa kuswala sika kapili-pili, mi ifela mwa nako yekuswani feela.

singubu (li, bi-) n. Mb. Sika sesibeilwe mabala fahalimu nikusiyelwa musima wobeilwe bulota mwmatuko, mi siliziwa ka tuliziso sina silimba.

-singula (singuzi) v.i. , v.t. old.l. kulekula mulena kapa kwa muleneng'i.

singulumutwi (bo-) n. mutu wa toho-tuna, silingandwe.

singungunya (li, bi-) n. komu yesina manaka. Komu ya siingungunya yeo yelumilwe ki noha ifuluulwe.

sinjambi (li, bo-) n. old.l. Simu ya Litunga, ili yeo kwakale neilimwa ki sicaba kusina tifo niyekana.

sinjanja (bi-) n. bona taluso ya sinamatumbu.

sinji adv. kusupa feela kulo mutu asafiti kusili hape.

sinjokotela n. bona taluso ya sikakata.

sinjopwa n. kulo fokukolobile ka mezi, kuli mane ni mubu wafateng'i ulondile.

sinkalakata (li, bi-) n. mutu yahulile kabutuna ni kukola, simpamwe; muuna yomukima yatiile, sikokota, silankwe.

-sinkuka (sinkukile) v.i. kuyema fowinzi, sihulu fosewinzi nako yetele, kukatuka.

-sinkumuka (sinkumukile) v.i. kutaha kapa kuya kulo kabung'ata (pula, batu), kusikuka; kusindumuka.

sinkuyu (li, bi-) n. mufuta wa kafolofolo kakakataza hahulu ndongo mwa masimu, kakapila mwa misima yekaicepela ili kona.

sinkwa (li-) n. mufuta wa sico sesibesizwe ka mukwa wa bor.t., sesikima fa mubili ni butelelenyana, sesiciwa kakukushuliswa ni tii kapa ni sino kaufela sesifumaneha.

sinkwana (li, bi-) n. kwai ya matali akobozwi mwa cika nikubupiwa sinto sesituna sesibeiwa kulo kakusiyemisa hasisaikwanezi handende, ili kwaketula mutu sibalanyana habata kwai yakuzuba.

sino (lino) n. (-nwa) nto kamukana yenwiwa ka maikuto akuli ki sico.

sinono[1] (li-) n. kaze yamwa naheng'i yesaboni kuhu, yaswala kuca, mi isaba hahulu batu, kubonahala kuli mukombwe waka uswelwi ki sinono, kakuli mazazi a haniuboni.

sinono[2] (bi-) n. bona taluso ya nowe.

sinotolo (li-) n. (-notela) sikweculuIiso sa sikulukulu kapa sa sikwalo sesinotelwa.

-sinta (sintile) v.t. kufa mutu sika kuli yena akufe seubata ku yena,

sintolo (masintolo kapa mantolo) n. bor.t.. Muyaho mokulekiswalibyana, benkele. (Eng. store).

sintu n. linzwi leliyemela sika sesiwela kwa batu babansu, isi kwa Makuwa.

-sinuha (sinuhile) v.t. kuzwa mutu fatuko kasamulaho akumueza sifoyoyo kapa kusamupilisa hande.

sinuka, sinuka-nuka (bi-) n. (-nunka) mufuta wa sicwang'i sesinunka hahulu sesialafiswa tutuku-tuku totung'wi cwalo, mutandabalimu.

-sinuka (sinukile) v.i. kutalima inge yatalimile hanyinyani kwahalimu kuli ubone sika sesikuinzi bukaufi.

sinuko (li-) n. (-nukula) kalulo ya mubili yakwamulaho, kukopanyelezacwalo ni mandamino; sitana.

sinuku (li, bi-) n. folofolo yenyinyani yabupehile sina peba, yena ni lika fa mubili zelukabulela kuli ki miutwa yemikima yemiteleletelele, ili yona folofolo yeo iyemisanga nikutabisa lila zayona.

-sinula (sinuzi) v.t. (sinulo; musinuli) kubulela seuboni mwa tolo kapa mwa pono yahao, kapa seuboni ka mubonelo ufi kapa ufi okonahala, mi kamita ki sesisupa nto yekaezahala kwapili, kuinula, kutaniketa.

-sinulela (sinulezi) kubulelela mutu sika seuboni ka mukwa wocwalo.

-isinulela (isinulezi) kubulela sika seuboni kuli sikulibile; kuiponahaza ku Mulimu.

sinulo n. (-sinula) nto yesinuzwi kapa yepolofitilwe, bupolofita.

sinumutumbi n. old.l. nto yetuna, hakubulelwa kaza sika sesikomokisa kamosiinezi kapa kamosiezahalela nto yetuna yebonhala kasamulaho akuezahala kwa sika sesicwana ni cwana, kamita ili sika sesinyazahala, bupaki.

sinundatuti (bi-) n. old.l. Kokwani yensu yekona hahulu kututela mutabani mwa misima.

sinundwe n. mukwa wakukuzanga mutu habiziwa kapa habuziwa sika, wakuezanga mane inge yasautwi.

sinunga n. linzwi lelimela kutibiwa kwa mukolo kakucopwetiwa kapa kakukokotelwa tubala ka limapo.

sinwelo (li-) n. (-nwa) sika kapa `ibyana mwanwela mutu mezi kapa nto kamukana yenwiwa.

sinwiso[1] (li-) n. (nwa) sika kapa sibyana sanwisa mutu mezi kapa nto kaufela yenwiwa, sina komoki haili sinwiso sa mezi.

sinwiso[2] (li-) n. (-nwa) mufuta wa waile yengungekiswa tusipi kapa mawaile amang'wi kakukala pili kuishengununa mwa mulilo, mi iswala hahulu haseyomile.

-sinya[1] (sinyize) v.t. (businyi, musinyi) kuzwisa sika mwa muinelo wasona omunde kusiisa mwa muinelo omaswe ka kezo kaufela yekonahala, kuli mane hasisatabisa kusitalima cwana.

-sinya[2] n. kalulo ya mubili ili mokubulukela mushamo pili ukashamiwa kale.

-sinyeza (sinyelize) kusinya sika sa mutupa kufoseza mutu ka kusinya mwanaahae ka mulwalo kapa ka mikwa yemaswe.

-sinyisa (sinyisize) kueza mokaezeza kaufela kuli mutu asinye sika, kusinya sika kalibaka lelicwana ni cwana.

-isinya (isinyize) kuba ni mukwa omaswe kapa kueza sika sesimaswe ka boomu, kuli mane batu sebakubala kuli hau mutu hande.

-sisinyeza (isinyelize) kusazamaisa hande taba kapa litaba zahao, mi lifosahala kabakaleo.

-sinyasinya (sinyasinyize) kusababalela sika kapa lika hande, kuitusisa zona kamafosisa, kumwaamwaa.

sinya (li, bi-) n. nto yelukabulela kuli ki kakotana kakanyinyani kakafumaneha mwa mubili wa mutu kapa wa folofolo, mokubulukehanga mushamo pili usika zusezwa kale kwande.

sinyai, sinyaili n. butuku bwakuyuwa kwa lihutu bobutiswa ki mukamo wa pula, sihulu mukamo wamwa sibaka sesitezi hahulu masila.

sinyakanyaka n. tabo ya batu babang'ata babakopanezi kulo fokuezahalela nto yabutokwa.

sinyamba (li, bi-) n. likishi kapa sika kaufela selukabapanya ni likishi, ili seo sitabisa batu kapa sibemba batu ka ponahalo yasona.

sinyanga (li-) n. (-nyanga) old.l. sizumi yomutuna yakona kubulaa lifolofolo ni linyunywani ka bung'ata.

sinyatela n. butuku bobuutwahalanga inge sika sesing'apa mwa mba ni kuku tumananga hape; kapa mane, ka mubulelelo wa makutelakaufi, butuku beakunyapa mwa mba.

-sinyeha (sinyehile) v.i. (sinyehelo, sinyeho) (sika) kufetuha ka kukala pili kucinca mubonahalelo wasona kusitalima, kufitela siyobasiyo fonesiinzi, kufela, kushandauka.

-sinyehelela (sinyehelezi) kusinyeha kwakusapila kapa kwakusakonda hape, nihakukalikelwa mo ni mwani hakusa konahala.

-sinyehelwa (sinyehezwi) kuba ni sika kapa lika zabutokwa zesinyehile, kumaiba.

sinyehelo (li-) n. (-sinyeha) bumai bwakusinyehelwa ki sika kapa lika zabutokwa.

sinyeho n. (-sinyeha) lifu la mutu. sinyeho ya mutangana yo itile ka nako yene isikalibelelwa.

sinyinga (bi-) n. mali azwa mwa mubili inge aipupile sikoto

sinyunya (bi-) mubupehelo wa pata yelundumani nikukisifala kwatasi, sikopo.

sinzohoto n. 1. lineku kokunezi pilu ya mutu kapa ya folofolo, nzohoto. 2. mukwa wakuezisa lizoho la nzohoto misebezi kaufela kusiya la silyo.

sing'alamba n. mukwa wakutibela mezi ka muundo kuli akute neku lemutokwa mina batu kuli aye teng'i kapa abe feela fa sibaka silising'wi ka bung'ata. Ki yona damu ka Sikuwa.

sing'ambamo (bi-) n. (-kambama) bona taluso ya sikambamo.

sing'aminwe adv. old.l. kuzamaya kusina seutinile kwa mahutu.

sing'anda n. sibaka sesina ni mukamo bakeng'i sa kubeiwa mwahali ki mezi a muunda.

sing'andwe n. mbonyi yenca yesitelezwi cwalo isikasefiwa bakeng'i sa kuli imezi, bupi habufiti mwa sefa.

sing'ang'eli (li-) n. (-ng'ang'a) mutu yasaputelelwi zahae, wa likang'i, wa toho-tata.

sing'iba (ma, li-) n. kolofalo yakutabiwa ka muwayo kapa ka silemanu kaufela sesiholofaza ka mukwa woswana.

sing'oliso (li-) n. (-ng'ola) mwanahabo potolotokono se sona fosing'ozi hakutakuhi, mi simwa mifuta yeming'ata; hasituhela kung'ola, situhela inge siikwanezi ona cwalo.

sing'ombwe (li, bi-) n. mushobo wa kulu yeyepehile mwa mba.

sing'omoto (bi-) n. sika sa lika zeipupile kapa zeswalani hamoho, sikoto.

sing'ululume (li, bi-) n. muuna yomukima yafitile fa siyemo sakuhula; singangalume.

sioka (lioka, bioka) n. senke yekima yeputilwe kabukwala yebambeliswalilumo kapa sika kaufela sesiswanela.

siokola (biokola) n. old.l. mutose kapa minjeke ya mango kapa limbaimbai zekona kutumbuliswa mulilo batu haiba basina likota.

siolelelo (liolelelo, biolelelo) n. (-olela) sika kapa sibyana seo mutu aolelela mwateng'i matakala, sikombelo.

sionda (maonda) n. (-onda) mali kapa sika kaufela sesifiwa bashemi ba munyaliwa kuli sibe sona sisupo sakunyalwa kwa mwanaa bona ku muuna yamubatile, malobolo.

siongo (biongo) n. sindu sakuyaha kabusafa bakeng'i sa kuli kimwakutibelela feela, loongo, sibuma.

sioyi (bioyi) n. (mwa linako zakwamulaho) nto yeneitamiwa nja mwa mulala kibonisa kuli nja yeo itelezwi.

siozela (bo-) n. (-ozela) mutu yaozela kapa yazizilika, sizizi.

siozwa (liozwa) n. lihule la muuna.

sipa (li-) n. folofolo yenyinyani ya sibupeho selukabapanya nisa kaze, ya mibala-bala fa mubili, iliyeo litalo layona hang'atalisebeliswa kiba matuku a milupa.

sipai (li, bi-) n. kanto kakalukezwi mwa mulomo wa lukuko kusabisa litapi kuli lisike zaikamaela mutakafululele, kakasiyezwi feela mpwito kwatasi mokukenela litapi.

sipaka (li, bi-) n. kalulo ya lizoho kapa lisapo la lizoho yekuta kwa liheta.

sipakiso (li, bi-) n. (-paka) kota yepakiswa kwa ndu kapa kwa lapa.

sipakuliso (li, bi-) n. (-pakula) sika kaufela seo mutu apakul aka sona buhobe.

sipakulo (li, bi-) n. (-pakula) nto yekuswani ya sipapalala sesisisani ni butuna, yebupiswa buhobe bobusulilwe; sipakula.

sipalo n. mukwa wakubala batu kaufela mwa naha kuli kuzibwe palo ya batu babapila mwa naha moo; kukenywa kwa batu fa musebezi.

sipangaliko (li-) n. (-panga) (mwa bung'wi kapa mwa bung'ata) sika sebaitusisa baloi mwa misebezi yabona ya buloi, siloiso (sakupanga).

sipani n. bor.t. (li-) nombolo ya mapulu alimisiwangwa kapa asebeliswa ka nako yeo. (Eng. span).

sipao (li, bi-) n. (-paa) mulapo kapa sibaka samwa mezi fokukonahala kusiliwa ka mahutu, mupao.

sipapalala n. kueziwa kapa kubetiwa kwa sika sa maneku amabeli apatami, sipapati.

sipapati n. bona taluso ya sipapalala, sina sipapati sa muhata wa kwena.

sipapela (li, bi-) n. (-papela) sibaka sa sikwenda sesiyahilwe ka mataku kapa macecani mokuezahalela nto yeng'wi cwalo.

sipatela (li-) n. bor.t. sibaka kokuisiwangwa kapa kokuyanga batu babakula matuku aafapahana-fapahana kuyoalafiwa. (Eng. hospital)

sipato (li, bi-) n. bona taluso ya pato.

sipaupau (li-) n. sika sesibulukelwangwa tungwalingwali twabutokwa ki baanabahulu sesilukiwa fa mukulwani.

sipawana (li-) n. sika sabutokwa sasebelisa mutu mwa bupilo bwahae, saluwile.

sipeleta (li-) n. bor.t. buka yeng'olezwi kuluta banana mokubalelwa nimokupeletelelwa manzwi. (Eng. spelling)

sipelu (li-) n. (-peluka) mubinelo wa sizo wa mitangana ni basali, ili wakuitabisa ka ona, mi kamita hakulizwi milupa, kubinwa feela.

sipesu (li-) n. (-pesuka) bucwala bobuile mezi ni swikili kuli bube ni buhali bobuswanela, bobupesuzwi.

sipi (li-) n. nto yetiile fokueziwa lisebeliso za mifuta-futa, zeswana kalicapu, mihuma, likekele, ni zeng'wi zeng'ata; simbi.

sipiho n. (-piha) mukwa wakukananela sika ni yomung'wi ka yo ni yo kubulela kuli ki yena yakona kapa yakakona kusieza; kapa mane ka mutu alimung'wi kubulela kuli sika sesicwana ni cwana nihasibonahala tata, yena wakona kusieza, peci, likang'i.

sipimo n. (-pima) mukwa wakutatubanga kapa wakupimanga ka wona limbututu ni baima kwa sipatela kuli kubonwe bukiti bwabona fobukuma, ili kuli haiba ki bukiti bobufokola, kufiwe kelezo ya pabalelo ya mubili.

sipindu (bo-) n. (-pinduka) mutu wa liito lelipindukile kapa wa meeto apindaukile.

sipoko (masipoko) n. bor.t. yeng'wi ya mawaya handende afumaneha kwa mawili a kanamutendele. (Eng. spoke).

sipolo (li-) n. (kapa sipolo sa njanji) yeng'wi ya lisipi fokumata sitimela; nzila ya sitimela, njanji.

siponi, siiponi (li-) n. (-bona) sika sa bor.t. fokona kuipona ili wena hausibeela bululi ni pata yahao.

siponji (li, bi-) n. bor.t. sicalo sesihula kakunama nikutiela falika zeyemi, sezwana sina malapa, ni lika zeng'wi cwalo, sesibeya linto zetelelenyana zekima za libizo leliswana, ili zeo litapiea ni zona fa mubili haselikolile nikuoma. (Eng. spongey).

sipopo[1] (li, bi-) n. bor.t. Bona taluso ya simbubila. (Eng. pawpaw).

sipopo[2], sibobo (bi-) n. mufuta wa kota yebunolo ya makwati amakima, yezwa linto zefubelu sina mali kuilema ka capu haisali yemezi.

siposo (li-) n. (-posa) sika sesizamaya ka mabibo a buloi kuyoziyeza mutu

yesiambelezwi kuli siyomueza sesing'wi kapa kumubulaya, makoba.

-sipuka (sipukile) v.i., v.t. kumela kwa lika zeng'ata zesisani.

sipuko (bi-) n. sinto sa mamina aomezi mwa ngo, ili seo hang'ata sizusiwa kakusikolomona ka munwana kapa ka kakota.

sipuku (li, bi-) n. Bor.t.. Sifanu kapa sika sesisimuluha ku mutu yashwile, silumba. (Eng. Spook)

sipukupuku (li, bi-)n. mutu yasina buiswalo, yashwile pilu, yasina likuta, siyakayaka.

sipula (li-) n. sika sesibetilwe fa kota kapa sesipangilwe fa mabala sesilukiselizwe kuiniwa.

sipulo (bi-) n. musima woyepilwe ka butelelenyana bwaku nama fafasi, wobeilwe bucwang'i kapa mataka fahalimu, mokulobalanga nja ya muzwezi.

sipulumuki[1] (li-, bi-) n (-pulumuka) mutu yakula kakuhanelela kunataka batu nikueza lika zekomokisa kapa zeswabisa, mutu yatakani.

sipulumuki[2] (bi-) n. mufuta wa kokwani ya mafufa amane a tubala totubenyabenya hang'ata, yena ni tuka totubeli tolukabulela kuli manaka a kokwani.

sipumbangombe (bi-) n. mufuta wa noha yena ni buhazo hahulu hailuma mutu, sibili.

sipumbo (ma-) n. kulo fainzi kapa fanainzi mutu, fokusabonahala nihazwile fateng'i.

sipumiso (li, bi-) n. (-puma) nto kamukana yepumiswa sika ka yona, simbatuliso.

sipumiso (li, bi-) n. (-puma) sika sesipumisiwa mutu ka sona kuli asabe kapa atuhele kueza sika sesimaswe sabata kueza, siongiso; sibembiso.

sipundumukela n. (-pundumuka) mukwa wakufunduka kapa wakueza sika ka nako yeyeusikalibelelwa kueza nto yecwalo, putako; lukwatakwata.

sipupe (li, bi-) n. sifura. Siswaniso sa mutu kapa sa folofolo sesiezizwe fa mupila otofota.

sipupu n. litolwana za nzalu kapa nandinde zekonahala kubuzwisewa ka kuombekiwa mwa mezi ni bicacani byazona cwalo ka nakanyana mi libuzwanga muunda.

siputela (bi-) n. (-puta) lika zelundumani kakuputelwa mwa sika.

siputu (li-) n. (-puta) mushimbo wa libyana kapa likubo zetamezwi mwa taulo kapa mwa lisila lelituna.

sisa[1] (sisize) v.i. (musali kapa komu) kuba ni mabisi amang'ata mwa mazwele, kuzwisa hahulu mabisi.

sisa[2] (li-) n. sibaka fapila kapa fayahile mutu, kapa mane fahupula kuyaha mutu; sanda, ndao; sibaka fokusikayaha kale mutu mwa muleneng'i.

sisambo (bi-) n. sika senesilukiwa fa tucwang'i totufitelela totulalu, ili tucwang'i totuswanela nto yecwalo, senesitiniwa kwa lizoho sina liseka.

sisapo (bi-) n. bona taluso ya lisapo, sina nja haikakolotola sisapo sa nama.

sisebeliso (li-) n. (-sebeza) sika sasebelisa kapa saitusisa mutu.

siselo (li-) n. (-sela) nto yefumanwa kapa yeselwa mwa naheng'i; mbuya.

sisepe (li-) n. bona taluso ya sikepe.

sishako n. butuku bwakuhotola nikupalelwanga kubuyela hande, bobuzamaelela ni luoto lwa mutu, bobutaha kakupumula ni musali yasikaalafiwa kasamulaho akusinyehelwa ki mulwalo.

sishambi (bi-) n. mutu yazamayanga ni ng'aka kapa mukwaliyala kwaya kaufela.

sishanjo (li-) n. simu kapa sibaka sesifumaneha kwamafelelezo a mushitu kapa bukaufi ni mushitu, sa mubu wa mukamo kapa mane njapatila nako kaufela.

sishang'ata (bi-) n. lika zebupani kapa zeswalani hamoho kono inge likonahala kukauhanywa ka kuzwisa silising'wi ka silising'wi.

sishawa (bi-) n. nombolo kapa palo ya lika zenyinyani halibalwa.

sishawanda (bi-) n. sitino sesishwile kapa sesipazauhile, sinjabila.

sishela (bi-) n. mufuta wa butuku bwamwa mba bobuutwahala ka mazoho kubuswala, mi hang'ata bufumaneha hahulu kwa limbututu kapa banana babanyinyani, sikoto sesicwalo, sibala.

sishendele (bi-) n. (-shenduka) sibaka sesishetumuka kapa sesishulumukile hahulu kuya mwa mezi, njetumuko yecwalo.

sishenga n. (-shenga) kucokolwa kapa kushengiwa kwa mbonyi; mbonyi yecokozwi.

sishete (ma-) n. muyahonyana obeelwa kwa mandamino, olukabapanya ni situngu kono ona uyahelwa fa mautwani ni bwalngo, mi ku ona kubulukiwa lico za mikung'u.

sishimbelo (li, bi-) n. (-shimba) sibyana mwashimbela mutu sika kapa lika, silwalelo.

sishinda (bo-) n. mutu yalizezanga mubini kapa mulauli mulupa womutuna.

sishingwa (bi-) n. kota yetuna kapa yetunanyana yeomile, yepumilwe kafa ni kafa, hang'ata yecile mulilo kwa neku leling'wi, ili yebeiwa kwa liiso.

sishobiso (bi-) n. (-shobashoba) kandalangwe kapa lilaka (lelisikakola) lelibeiwa mwa mangambwa kuli anolofale.

sishongotwa (bi-) n. lisina lelisiyezi liyemi sicwang'i kapa bucwang'i, ni lika zeng'wi cwalo, bumanopumeha kapa kuca mulilo, sishongwa.

sishongwa (bi-) n. nto yesiyezi iyemi kulo fokupumehile sika kapa fokuwile kota, sisindimwa, simbumbutwa, sishongotwa.

sishota (bi-, ma-) n. mango kapa mubula wosikabuzweleza.

sishumo (bi-) n. sika sesibatoswana ni musokwani kono sona kisesituna ni butelele, senesitokoliswa malomba sapili.

sishungwa n. omung'wi wa miloho yamwa naheng'i wobaba kuuca inge ukolile.

sishuwiso (li, bi-) n. (-shuwa) sika kaufela sashuwa ka sona mutu litapi.

sishwa-muluku (bo-) n. (-shwa) mutu wa sikolai sesifitelezi, yakona kukolwa nihaiba muluku wa bucwala.

sishweka n. katulo yefosahalile ka tato ya muatuli, sobozi.

sisi n. musi omutuna wa mulilo sihulu ococota mwa meeto hauzwa fa liiso kuya kwa batu babaola mulilo.

sisila (bi-) n. siemba sa lisila sisitutuliswa maluli fa lika kapa kueziswa tusebezi totusina hahulu butokwa, silapi.

sisila n. muinelo womaswe wokona kupaleliswa kapa mane kupaleliswanga mutu kufumana sabata, sisimba, bumai.

sisiliso (li, bi-)n. (-sila) silwana kapa sika kaufela sesisiliswa kwai.

sisimba[1] (sisimbile) v.i. kuzamaya ka bunya kapa ka kuiketa; kuzwelapili kuzamaya, kuya fapili kono inzeli ka bunya, kutetemba (mulilo).

sisimba[2] n. bona taluso ya sisila.

sisimo n. mutomo wa lusika kapa wa batu; simuluho.

sisindimwa (bi-) n. lisina la bucwang'i bobumwetilwe kapa babucile mulilo; sikota sesisiyezi siyemi kulo fokulemilwe kota.

sisinyi (li-) n. (-sinya) mwanana yasinya lika za batu ka butapali; mutu yasinyeza babang'wi lika zabona kakuliuzwa.

-sisita (sisitile) v.t. (nto yeswana ka taba kapa minahano kukataza mutu mwa pilu.

-sisitela (sisitezi) v.i. , v.t. kuzamaya inge ubata nzila ka mahutu bakeng'i sa kusabona kapa kabaka la lififi.

sisongo n. bobung'wi bwa matuku akale bonebulwanela mwa mang'wele, fokung'wi ni mwa linoka cwalo.

-sisumuka (sisumukile) v.i. kusaba ka kunyanganyisa mubili, sihulu mazoho ni maheta, mi hang'ata kihausweli sika sesisabisa.

sisupo (li-) n. (-supa) nto yebonisa kuli nekuna kapa kukaba ni sika sakuli-kuli; nto yetalusa kapa yesupa sika sesicwana ni cwana.

sisusa (li, bi-) n. (-susa) sika sesiezizwe kapa sesipangilwe ka kulikanyisa sika saniti, ili sakususa kapa sakubemba ka sona lisinyi za batu kapa za lifolofolo, mane ni mabaka amang'wi cwalo, siswaniso.

siswana (ma-) n. sika sa sipi kapa sesibetilwe fa kota, ili sesilukiselizwe kucisiwa lico zelondile, luswana (kapa lushwana).

siswaniso (ma-) n. (-swanisa) nto yebeilwe kapa yeng'ozwi fa pampili kapa fa sika sesing'wi cwalo kulikanyisa sibupeho sa mutu, sa folofolo.

sita[1] (sistile) v.t., v.i (musiti, musitelo) kupazaula lico za bubeke nikulibuzwisa ka munsi mwa sika.

sita[2] (sitile) v.i. (mangambwa) kubela tata mwa piza bakeng'i sa kuapeiwa hahulu.

sitabamahule (bi-) n. (-taba) simela sesifumaneha hang'ata mwa mazulu, sa tuutwa totunyinyani, sesiomisiwangwa nikueziwa mulilima wakusilisa kwai.

sitabelo (li-) n. sika sesibalwa kuli kisabutokwa sesifiwa Mulimu kapa balimu kuli batuse fa butata bobuliteng'i.

sitabi (bi-) n. (-taba) butuku bobuswalela kapa bobutabela mutu

hang'ata mwa makupo nimwahalaa maheta, katabi.

sitaka[1] n. (bi-) sibaka fokuyemi mataka amang'ata-ng'ata.

sitaka[2] (li, bi-) n. nyunywani yeswalanga litabi kakukalanga pili kubina mwahalimu, mutangalati, kong'a.

sitaka[3] n. muinelo wakupepwa nako yeswana niyomung'wi, kapa nih amusika pepwa ka nako iling'wi, mwalikana ka mukwa omung'wi, butaka.

sitakela (li, bi-) n. nyunywani ya bunsu bobubenya-benya.

sitakili (bi-) n. lika zeinzi kapa zemelile kulokulikung'wi kabung'ata.

sitakwa (li-) n. (-takwa) mutu yanwa hahulu bucwala.

sitama (bo-) n. old.l. mufuta wa ndombe yekuswani ya toho yepapatehile sina ya minga.

sitamiso (li, bi-) n. (-tama) nto yaitusisa mutu hatama sika.

sitampa (bi-) n. (-tampakana) lika za masila zelambile kapa zekumalezi mutu fa sibyana kapa fa mubili.

sitampani (li, bi-) n. silumi sa mubili wasipapati hanyinyani sesipila mwahalimwaa mandu nako ya musihali, busihu sawa kapa kutuluka kutoluma yalobezi, tampani.

sitana[1] (sitani) v.i. kusinyeha kwa sika sesipangilwe ka tuka totung'ata mwahali.

sitana[2] (li-) n. kalulo ya mukokoto yeipumela mululwani ni mandamino, sinuko.

-sitanisa (sitanisize) kueza mokaezeza kaufela kuli sika sisitane, kusinyana.

-sitanya (sitanyize) bona taluso ya – sitanisa.

sitanganamatanga (bi-) n. sika sesibemba kapa sesitabisa banana.

sitangashela (bi-) n. mutu yesi wangana, sicakicaki sa mutu, silyangu.

sitangoi (bo-) n. (-tanga) old.l. mutu yasalati kuswalela yomung'wi hamufoselize; yena sabata feela ki kuyolisa misuha.

sitangu (li-) n. nto yekomokisa kapa yeswabisa bakeng'i sa kuli hakihang'ata yezahala, kapa mane yalikuba isaezahali, silica, mitolo.

sitantwe (li-) n. ndu ya likuhu yesizwe ka mabalelo ni makumba; silubu.

sitapa (li-) n. simu ya mwa sibaka sesili bukaufi ni mataba ki simu yeo hang'ata limwa mwa mubu wa sikela kapa mwa mubu onunile.

sitapelo (li, bi-) n. (-tapa) sika kapa sibyana mokutapelwangwa.

-sitatala (sitatalile) v.i., v.t. kulaha fa sika kapa kulaha mutu inge uzamaya, inzeli kakusaziba, kusisatala; kueza sika sesifosahalile kabaka la miliko feela ya lifasi, ising'i kakueza kamaboomu; kubulela pulelo isili mwa sibaka sa pulelo yeneubata kubulela, kutimelelwa.

-sitatalisa (sitatalisize) kueza mokaezeza kaufela kuli mutu asitatale.

sitato (bi-) n. kota yepumilwe nikubetwa-betwa ka capu fokukokotezwi nto.

sitatu (bi-) n. hopani yamwa mushitu.

site[1] n. liseli la lizazi kapa malimi a mulilo.

site[2] (bi-) n. old.l. mataka kapa kuma yeyemi kulo kabung'ata.

sitea n. mukwa wakusainisa litino, ki kuli, wakusatina sibyana nako yetelele sisashwi.

sitea (bi-)n. muuku kapa likapa la kang'ombyo.

siteanu (li-) n. (-tea) sika kaufela sesiteelwa folofolo kapa nyunywani (tapi) kuli itoswasa mwateng'i, siteo.

sitebule (li-) n. bor.t.. Muyaho wolukabapanya ni ndu kono wona kiomutelele hahulu kuzwa fa lilulu kuya fa lilulu leling'wi mwa butelele, mi kiomukuswani mwa bupala; ku ona kufitela baenyi kapa kuezezwa tusebezi totung'wi cwalo. (Eng. stable).

-siteka (sitekile) v.t. kubeya mulilo kwa lisina la kota yeyemi kuli iwe; kubeya mulilo kwa munyako wa musima kapa wa mpako mokuinzi sika kuli sishwele mwahali kakubulaiwa ki musi; kufipeza mutu ka musi wa mulilo.

sitela[1] (sitezi) v.t. (lusitelo) kuyahela sibaka (simu) mwa lusitelo.

sitela[2] (li-) n. mulelo kapa muhupulo wakukutisa bumaswe ka bumaswe, sikoloti.

sitenge (li-) n. lisila lelituna la likabisa za mifuta-futa leliitamiwa ki bana ba basizani mwa liteka.

sitengeletwa (bi-) n. kulo fokusuluhezi mezi kapa nto kamukana ya mezi, fokusiyezi inge kusabonahala kuli nekusuluhezi sika.

sitengu (bi-) n. mufuta wa nyunywani yena ni meeto amafubelu hahulu.

siteo (li-) n. (-tea) bona taluso ya siteanu.

sitepo n. mukwa wakusauta hande bana, wakubatuhelela inge baikezeza mobalatela usabaelezi; mukwa wakupila ka nzila yeswana nika libaka leliswana, sitetele.

sitete n. bona taluso ya butete.

sitetele n. bona taluso ya sitepo.

siteti (bi-) n. namundalangwe yasikakola kapa yamaswe.

sitibo[1] (li, bi-) n. (-tiba) nto yekwahelwa kapa yamaswe.

sitibo[2] n. nto yekwaheliswa fanto yena ni mulomo.

sitilume (li-) n. old.l. muuna yakona bahulu kusiyala mwa hae baana babang'wi habaya kwakusela

sitima, sitimela (li-) n. bor.t. sipangaliko selukababapanya ni motikala, kono sona ki sesitunatuna salikalulo zeng'ata za maatolokisi, mi simata fa njanji. (Eng. Steamer).

sitimbi (li-) n. mutu yasaswali kapili hasupezwa sika, yasina butali, sitoto, sikuba.

sitimbo n. (-timba) old.l. maikuto akusalata kapa akusatabela mutu yomung'wi, kuli mane haumubona, hauna taba ni yena, sitoyo, ndimbelela.

sitindi (bi-) n. sibaka sesing'ang'ani ka matindi ni bicwang'icwang'i byebing'wi cwalo.

sitino[1] (li-) n. (-tina) sibyana samwa teka kapa sesikwahela mubili kaufela.

sitino[2] (li-) n. sibaka mokufumaneha libita la mulena.

sitipwitipwi (bi-) n. lika zekambile kapa zelondile hanyinyani.

sitobohwa (li, bo-) n. (-itoboha) mutu yasautwani nibabang'wi nako yetelele bakeng'i sa bumaswe bwa mikwa yahae.

sitole (li-) n. (kapa komu ya sitole) komu ya musali.

sitoli (li-) n. (kakuya ka zibo yaba mboela – Senanga) (a) kota yeo kapa muhala woo komu ifungelwa (teng'i).

sitolopo (li, bi-) n. bor.t. muhala omukuswani wootilwe fa litalo la komu, ili wopaniswa pulu kakuufitisa mwa mulala. (Eng. strap).

sitomaneku (bo-) n. (-toma) mutu yasina maata akukona kutoma (kapa kutomela) nako yetelele asawi, nakulonda.

sitombo (li-) n. kolofalo yakukang'alwa ki kota kapa yakutabiwa ki sika, mane ni zeng'wi cwalo, kapa yakuitela feela bakeng'i sa kuli mwa mubili kuna ni butuku bobung'wi cwalo, silonda.

sitondo (bo-) n. mutu yaziba za pula, yakona kuyeza mwalatela kaufela, libebe, Inambao ki limbongola.

sitongo n. (-tonga mulumo wa linzwi la mutu yabilaela kakuutwa butuku kusesing'wi sa lilama za mubili wahae kapa mane mubili kaufela, kakueza sina mutu yakumbaula kapa kueza 'acuu', nika mikwa yeming'wi yebonisa kuli mutu wakula.

sitongwani[1] (li-) n. folofolo kapa sibatana sesifelezi kwa sifuba, sa mibalabala fa mubili, sa meeno atiile hahulu asakulehi sitiile kono ki sa boi hahulu.

sitongwani[2] (bi-) n. mufuta wa sicwang'i sa matali ataba-taba kuaswala, mi matali ao kuahamulela fa sitombo, hakuna nzi yekalula fateng'i.

sitongwani[3] (bo-) n. mbowa ya mubala omunsu yelembutuka hahulu haibuzwize, yezibwa kibabang'wi ka libizo la sibiti..

sitopa (li-) n. palonyana ya batu babakopani hamoho ka mulelo wakueza nto yeng'wi cwalo, kapa babazibahala kakuba batu babacwana ni cwana kapa babaeza musebezi wakuli-kuli, sikwata sa batu.

sitoto (li, bi-) n. mutu yasina butali kapa ngana, sitimbi, sihohoto.

sitowati (bi-) n. (-towa) old.l. sika sesifata mutu kapa sesiwela mwa mezi kapa mwa nto kaufela yebalwakuli ikenile, ku yona hakuswaneli kuwela masila.

sitoyo n. (-toya) maikuto kapa muhupulo omaswe oo mutu ana ni ona kwaneku la mutu yomung'wi, wakusalata kubulela ni yena kapa nihaiba kumubona feela mwa liito.

situbuti (bi-) n. (-tubula) sika sesikalanga kubonahala kulo fokutaha tolwana, ili yona tolwana yekana ihula kuya fa butuna bwayona.

situhu n. kezo yemaswe yaeza mutu ku mutu yomung'wi kapa kwa folofolo, lunya lolutuna.

situka (bi-) n. (-tukuka) kacwang'i kapa kabala ka sikunka sa liuza kapa sa libele kakataha kasamulaho akucokolwa muuku kwalico zeo.

situkutuku n. (-tukutelwa) mezi azwa mwa mubili wa mutu bakeng'i sa kuli namata kapa nasebeza hahulu, mane ni mabaka amang'wi cwalo, mifufuzo; kucisa kokusa lumelezi mutu kapa sico kupila kapa kuikutwa hande mwa sibaka seo sili ku sona.

situli (li, bi-) n. bona taluso ya lituli.

situlo[1] (li-) n. sibaka sasweli mutu mwa ofisi kapa mwa musebezi kaufela wa sicaba, sesimufa maata akuzamaisa babang'wi, sipula.

situlo[2] (li-) n. (-tula) sipi yetuliwa capu kapa sisebeliso kaufela sesieziwa fa simbi.

situlwani (li, bi-) n. ndu ya likuhu yeyahilwe inge sibuma, ili yeo likuhu halikena mwateng'i halipahami, likena sina mwa ndu, sitantwe sesicwalo.

situmwanyanga n. mukwa wakueza kapa wakuakufela sika kapa lika lisikafita kale fa mayemo aswanela, kayeye.

situnda (li, bi-) n. (-tunduka) lishendo kapa kolofalo ya mukokoto otundukile.

situndo n. (-tunda) old.l. kulo fokuzwelela kapa fokusimuluha sika, simbule, simuluho.

situngu[1] (li, bi-) n. (-tungeka) kandu kakanyinyani ka sikwenda, hang'ata kakasikamatehiwa, kakayahiwa mwa lapa mwakuina ni kutukiseza mulilo pula hainela.

situngu[2] (li, bi-) n. sibaka sa sizo mokukopanelwangwa hakubulelwa litaba zetiswa teng'i ki bababilaela kapa babalwanisana ka mikwa yeshutanashutana, mı taba yepala fokucwalo yisiwa kwa kuta.

situnula (li, bi-) n. (-tunula) nama yepumilwe ka butuna ni kutatehiwa hona kapa kubesiwa cwalo kapa kuciwa ki sika butala inge ikuma ona foo.

situpa (li, bi-) n. pampili yabutokwa fokung'ozwi mabizo a mutu kakutala mane nikwapepiwa, yebonisa ni siswaniso sahae sesimupaka.

situpu (li-) n. mubili wa mutu yashwile; sibimbi.

situtiso n. (-tuta) mukwa wakubisanga lico bung'ata haulieza kono mi nelisaswaneli kukuma foo.

situtiso (li, bi-) n. (-tuta) sika seo mutu atuta ka sona bucwala kapa lika kamukana zetutiwa.

situtu adv. linzwi lelitalusa kuina kapa kulobala usikaapala.

situtu n. mukwa wakutabelanga hahulu sika seufumana, kono hape hakuna kufita nako yetelele, hausasilata, sewitakaleza kuba nisisili hape; silimbuluti.

situtunga (li-) n. folofolo yepila mwa mabala nikwa linuka, hang'ata inzeli mwa libaka zeipatile, ya manaka amatelele mi yapumba kuifumana.

situwa (li, bi-) n. bona taluso ya siluli.

sitwaelelo n. (-twaela) mukwa wakusasaba kapa wakutwaelela mutu kapa sibaka bakeng'i sa kuli mutu yookapa sibaka seo hausikasibonela kale bumaswe.

sitwatwa (li-) n. (kapa komu ya sitwatwa) komu yesapepi.

sitwi (li-) n. kalulo kapa musiyo wamwa ndu mokutibelezwangwa baenyi; sibaka sesituna sesiekelizwe fapataa ndu kakubisa malibela butelele, hang'ata nikuyaha kalulo ya licika kwa mafelelezo a bulilo.
sitwisambufu n. musali haba ni muinelo wakukutela kuya kwa nde inge aitwezi, ili mukwa osaswaneli mi utokwa kualafiwa kabakaleo.
siuba (liuba, biuba) n. (-ubela) sibaka sesilumbile ka mubu obundekilwe kapa woubezwi fateng'i.
siubeliso (liubeliso, biubeliso) n. (-ubela) sika seo mutu aubela ka sona kulo.
-siuluka (siulukile) v.i. bona taluso ya –sikuluha.
siumbi (liumbi) n. kafolofolo kelukabapanya ni peba kono kona ki kakatuna hahulu fa mubili mi kapila kwa linuka;
siundiso n. (-unda) mukwa wakusabanga ni lisupo za likolofalo kapa za lipazo zakale fa mubili nako yetelele hahulu, kuina-ina halisabonahala.
siunduma (liunduma) n. mutu kapa folofolo yefetuzwi siitusiso sa baloi, silumba, siloiso; mutu yasaipona-ponelwi feela kono mi uteng'i mwa sibaka seo apila ku sona, yasazwelazweli kubabang'wi, sinono.
siungulela n. muinelo woutwahalanga fokung'wi kwa pilu, wotiswa hang'ata kikuca sika seusalumelelani ni sona kapa (kwa baima mane nika tumelo yecwalo) ki milili ya mwana yamwa, mba, ni mabaka amang'wi amanyinyani feela.
siungulu (liungulu, biungulu) n. sika sesiyahilwe ka mataka a mauza kapa a mabele, mokubeiwa lico za mikung'u zesali mwa simu halisalibelezi kuisiwa mwa sishete.
siutiso (liutiso) n. (-uta) sico seo mutu auta ka sona mutu yomung'wi kapa simunanu.
siuto n. (-uta) mukwa wakuuta mutu hande, kapa wakumufanga lico zemukulisa kamokutokwahalela; luoliso.
siuywe (biuywe) n. (-yuya) nto yeyuyile sina siuywe sa mwanja. Bo ma bayowa biuywe bya ngulu.
siwakushuwakushu (bi-) n. mutu yesi wangana, silunyoonzwi.
siwaluwalu (li, bi-) n. mutu yanyazahala ka mikwa yeming'ata.
siwamba (bi-) n. Mb. Nto yelukabapanya ni mashamba yeitamiwa mwa teka mutu habina.
siwambumene (bo-) n. old.l. Mutu yaswana sina sikuba, yakona nihaiba kufetaulwa kapa kuzizilikiswa ki mwanana ku yena.
siwanamui (li, bi-) n. old.l. sikekekeke kapa sika kaufela sesishamelwa mwa ndu busihu, cemba.
siwaya (li, bi-) n. sibyana sa senke yekima kono yebunolonyana, sa maswalelo amabeli mwa matuko, sesiitusiswa hang'ata kwakufutumaleza mezi.
siwaya n. waya yesi yende ka ponahalo mi kubulelwa cwalo kuishenda.
siweleya n. siango sa batu babang'ata babainzi hamoho.
siwepu (li, bi-) n. bona taluso ya sime.

siwinamungundwe (bo-) old.l. libizo lelishikulwa ka lona sitongwani kapa munguli ka siWiko.

siwiso n. (-wa) mukwa kapa litohonolo lana ni lona mutu lelitisa kuli hacala litoze liwe hahulu.

-siya (siile) v.t. kuya kulo usashimbi sika seneuswanela kulwala, kapa usazamayi ni mutu yeneulukela kuya ni yena.

siyaamena adv.t linzwi leliyemela kusakwalwa kawa munyako wa ndu kapa wa lapa (lelina ni sikwalo).

siyabalo (bi-) n. sika saapala mutu habata kuba mwa muinelo usili kapa habata kubonahala ka mubonahalelo omung'wi cwalo.

siyahisi (li, bi-) n. (-yaha) (kapa ndu ya siyahisi) ndu yetuna ya misiyo mwahali ni moongola fahalimu; simbangu.

siyahiso (li-) n. (-yaha) sika sesiitusiswa kwa muyaho.

siyakauka (li, bi-) n. (-yakauka) mutu yashwile pilu, yasina maino hande; wa mifilifili ni babang'wi, sicakacaka, sibangoki.

siyakelo (bi-) n. (-yaka) sika fayakela mutu mulilo.

siyala (siyezi) v.i. kusaya kokuya yomung'wi kapa babang'wi, kuina bona habaya; (sika kapa mutu) kusangiwa ni kusaisiwa kokuya lika zeng'wi kapa batu babang'wi.

-siyalela (siyalezi) kusiyala ka libaka; kuba mwamulaho wa mutu yozamaya ni yena, inzeli kwahule kapa kwahulenyana; kucalwa ka kuliyeha, mi kabakaleo, zecezwi pili likala kuhula kusiya zona; kusaziba lika, sihulu lika zebalwa kuli ki za Sikuwa, zebaziba babang'wi, kuozela, kusazwelapili.

-siyalisa (siyalisize) kusiyala ni mutu mwanana yanaswanela kuya ni mutu yomung'wi kokung'wi, mi cwale sakaba mwa pabalelo yahao;. kuunga kululo yeng'wi ya sika kapa ya lika zakuikabela kapa zengiwa ki yomung'wi.

-siyaza (siyalize) bona taluso ya – siyalisa.

-siyalisa (siyalisize) kuba ni buikalabelo fahalimwaa kusiyala kwa mutu mwa lituto, ki hona kuli, kuba libaka lelitisize kuli asiyale.

siyaleto (li, bi-) n. (-yaleta) sibaka kapa sika sesibakanyizwe kapa sesiyahilwe handende ki nyunywani, ili seo izwalela teng'i.

siyalo (bi-) n. (-yala) sika sesiswana ka saandi sesiyaliwa mwa mukolo kuli mezi asike akolobisa batu ni libyana zelongiwa mwateng'i.

-siyama (siyamai) v.i. 1. (musiya) kulobala kakuisa toho ni mahutu kusili kusia kwa lineku leliswanela; (sika) kulobala kakupuma nzila fahali, kubaama. 2, kulobala kwatukwaa sika, kukengama. 3. kufuta hanyinyani kwa tapi kapa nama.

siyamana n. old.l. folofolo yamwa naheng'i.

-siyamena (siyamezi) v.i., v.t. kushwelwa ki muunahao kapa musalahao kapa munyako usiyezi usika kwaliwa.

siyanemelo (li, bi-) n. (-yaneha) sika kamukana fokuyanehelwa lika.

siyanga[1] (li-) n. (-angabala) old.l. mutu yaholofezi kakusinyehelwa ki sesing'wi sa lilama za mubili wahae, sihole.

siyanga[2] n. old.l. libizo lelishikulwa ka lona kwena.

siyaya n. bobung'wi bwa matuku akale bonebualafiwa kakulizeza mukuli milupa kuli atukuke.

siye[1] (bi-) n. saapalo sa likishi, siyabalo.

siye[2] n. kufipelwa kokutiswa ki kuzamaya inge ulwezi nto yebukiti kapa kumata nako yetelele usapumuli.

siyeke n. kalulo yeng'wi ya sikenge, mane ni mwalyanjo hasazwile mwa sikenge, ili foo musizana alaelwa ni kulutiwa lika zaswanela kulatelela hakaba ni ndu yahae.

siyembele (li-) n. libizo lasapili la siyemboka.

siyemboka (li-) n. mukiti wa sizo obaitabisanga batu ka wona ka kubina ni kuliza milupa ni silimba, babanwa macwala inge banwa.

siyemo n. (-yema) butelele bwa mutu kapa bwa sika sesiswana ka kota yeyemi, mane ni lika zeng'wi cwalo.

siyengiso (li-) n. (-yenga) palo kapa sika kaufela sesiloolekiswa kapa sesiyengiswa nto yakubeta.

siyepeliso (li-) n. (-yepa) sipi yetulilwe sipapalala kwa mafelelezo nikukwesiwa mwa kota yebetilwe hande, m isebeliswa kwakuyepa misima ya mandu a sintu ni misima yeming'wi ya mukwa ocwalo.

siyobo n. (li, bi-) old.l. Nto yekomokisa kapa yeswabisa bakeng'i sa kuli hayezahalangi, sitangu, silica.

siyokoliso (li, bi-) n. (-yokola) nto yeyokoliswa sika sesikwa mulilo.

siyokoyoko (li-) n. bona taluso ya sibutu.

siyongili n. lilata labatu babang'ata.

siyopu n. nako yeo mbututu yesali yenyinyani isazwisezwi kwande bakeng'i sa kuli isatapa mulyani wakutiya, mi haiswalwa-swalwi ki batu feela, kwandaa maayona, kufitela nako yeswanela italelezwa, saali; (li-) kandu kenekayahelwa maa mbututu sapili mwanalobalanga ni mbututu yahae ka nako yecwalo.

siyotelelo (li-, bi-) n. (-yotela) sika fokuyotelelwa mulyani, siolelelo.

siyubiso (li, bi-) n. (-yuba) sika kaufela sesiyubiswa mezi mwa mukolo kapa mwa lisima. (bona siyubo).

siyubo (li, bi-) n. (-yuba) siitusiso kapa mukeke wakuezisa cwalo, mi siitusiswa kwakuyubisa mezi mwa mukolo.

siyunda (bi-) n. (-yunda) sika sesisabonahali hande bakeng'i sa lififi, sakona kunahana mutu kuli ki sika sesicwana ni cwana kono mi haki cwalo.

sizana n. basizani ba sibaka seo kaufela.

sizengele (li, bi-) n. sizuma sesishwile kono sisaitusiswa ka mukwa omung'wi kakuli hasisikashwelela kale.

siziba (li-) n. sitino sa MaLozi mi sitiniwa ki muunamuhulu kapa muuna kaufela yanatabela kusitina,

hamoho cwalo ni bashimani kapa mitangana, sa lisila liliLing'wi lelifita fapilaa malupi kutokena mwa lukanda fapata ni kwamulaho, kapa sa njumbe ni lisila la minganja fa pata ni kwamulaho.

sizibi (li-) n. (-ziba) muituti kapa mwanaa sikolo yatalifile kapa yana ni zibo mwa lituto zahae.

sizingwa (li, bi-) n. (-zinga) mutu yasina butali kapa ngana, silyangu, sikuba; sitimbi.

sizizi (li, bi-) n. (-zizilika) mutu yasina saziba, wa buliti ni ndembwe, sanganyambe, silyangu, siozela silunyozwi.

sizo n. (li-) muinelo woo batu ba mushobo ulimung'wi bapilile ka wona kuzwa kwa simuluho mi mane basapila ona cwalo, wobahapeleza kulatelela kapa kubuluka miila yeama bupilo bwabona, ni lika zeng'wi cwalo; muinelo oo mutu aeza lika ka wona mwa bupilo bwahae, mukwa, mulao.

sizubi (li-) n. (-zuba) mutu yazuba kwai kapa matokwani, sihulu hakutaluswa kuli mutu yoo ki muzubi yomutuna walika zeo.

sizuhela, sizuhelwa n. (-zuha) muinelo womaswe wakunyema-nyema feela kapa wakusabulela nibabang'wi fokufumanela kaufela mukwa wocwalo.

sizuma (li, ma-) n. sisebeliso sakuluka fa mataka akupazula, sa mitila yekalela kwatasi kuya kwahalimu, mane ni milukelo yeming'wi yesikai, mokushimbelwa lico za bubeke kapa za mikung'u, mane ni kusebeliswa mwa linzila zeng'ata.

sizumi (li-) n. (-zuma) mutu yazuma libupiwa zamwa naheng'i, sihulu hakutaluswa kuli ki muzumi yomutuna wa lika zeo, sinyanga.

sizwalo n. (-zwala) muinelo wakupepiwa kapa wakuzwaliwa, sipepo.

sizwana n. Sitoka-Leya. (kapa pizza ya sizwana) pizana yakubupa falizupa; kapa, ka bukuswani, piza ya lizupa.

sizwezi n. bona taluso ya muzwezi.

-sobota (sobotile) v.t. (pula) kunela hahulu sika, kusita, kusolomba.

sobozi[1] n. mukwa wakuzamaisa lika lisi kamulao, katulo yefosahalile, silibonda, sishweka.

sobozi[2] n. kuswana kwa batu kapa kwa lika, sihozo.

soka (sokile) v.t., v.i (musokwani, lusokwani; musoki, sisokelo) kueza kapa kupanga buhobe ka kukopanya ka musokwani bupi ni mezi abila mwa poto kapa mwa sibyana kaufela sesiswana ni poto; kubulaya sika kakusiloba kapa kusibonda mulala.

-sokela (sokezi) (a) kutusa mutu kakusoka buhobe bwahae. (b) kusoka buhobe kuli mutu ace; kusoka inge yinzi mwa sibaka seo.

-sokisa (sokisize) kuitusisa sika sesicwana ni cwana hausoka buhobe; kuba libaka lelitisa kuli mutu asoke buhobe, hakuna taba kapa walata kueza cwalo kapa halati.

-isokela (isokezi) caus. kusoka buhobe ili wena usatokwi kusokelwa ki mutu.

-sokolola (sokolozi) yikusoka buhobe bobusokilwe kale, ki kuli,

kubukomaunena mwa poto nikubusoka hape.

soka[1] (sokile) v.t. (sioka) kutama kapa kubambela mungungu kapa lilumo ka sioka.

soka[2] (sokile v.i. (mbonyi kapa kota yebeyanga) kukala kuba ni bubeke kapa kubeya; kutubula..

sokela (li-) n. katombo kakwa liito ka kuimelela, ili kao kufola kwakona ki kupunyeha.

sokolola[1] (sokolozi) v.t. linzwi le ulibone mwa taluso ya –soka.

sokolola[2] (sokolozi) v.t. bona taluso yabubeli ya –soka

-sokolola (sokolozi) v.t., v.i. (lisokolola) kuutwa.

-solomba (solombile) v.t. (pula) kunela hahulu sika nako, yetelele, kusobota.

-solomoka (solomokile) v.i. kusinyeha kwalika zeswana ka matali aomile, ni lika zeng'wi kuli haisik aoma hahulu.

-solomona (solomozi) kueza sika (matali aomile, kwai ya matali) kezo yeswana.

-solompa (solompile) v.t. bona taluso ya –solomba.

-somba (sombile) v.t. bona munyako kapa nzila ya sika bunyinyani, kukumba.

-sombana (sombani) v.i.(sika kapa munyako wa sika) kuba bunyinyani, kukumbana.

sompo n. mulyani wa matali akobozwi mwa cika otusa kusabisa bulumba mwa sibaka kauuhasa mwateng'i, kapa okona kufeza butali bwa siloiso kapa maata a siposo kakuihasa ona, mane ni kusebeliswa mokung'wi cwalo.

-sompoloka (sompolokile) v.i. (mulyani) kufelelwa ki butali kapa maata, kutokwa tuso, kutompoloka.

-sondomeka (sondomekile) v.t. kukuta-kutela kapa kutiiseza kubulelela mutu sika kuli autwisise kapa asike alibala, kungongaweta.

-sonya (sonyize) v.t. kubulaya kokwani kakusinya mubili wayona, kupwaca; kubulaya sika; kufeza bupilo bwa mutu kapa bwa folofolo kakumuhata kapa kakuihata ka motikala kapa ka sikakaufela sesikona kueza cwalo.

-song'a (song'ile) v.i., v.t. kukutisa ka munsi lico zebata kuzwa mwa cika haunze usita, kakukutisa munsi kwa neku kolibata kuzweta, kapa kueza cwalo hausalati kufitisa munsi fa lilaho la cika.

-song'eta (song'etile, song'etite) v.t. kususumeza sika sesiswana ka sisila kulo mokusinani, mokuswana sina mwa musima; kubulaya mutu kapa folofolo kakueza kezo yeswana mwahanu nimwa lingo zayona, kukatela.

soo (lioo, bioo) n. sika kapa sibyana mokutapelwa mulyani wa buisilelezo kapa wa litohonolo wa pata.

sooka (lioka, bioka) n. (-soka) bona taluso ya sioka.

sookola (biokola) n. old.l. Bona taluso ya siokola.

soomboombo n. (-ombola) old.l. kukuza kapa kubata kwa sibaka bakeng'i sa kuli hakuna batu.

soomo n. old.l. Kusinyeha kwa mba ya musali haitwezi.

soongwa (biongwa) n. mutu kapa simunanuu sesifa batu sepo

yakukonda kapa kuba hande hamulaho akubata kusinyeha ka mukwa omung'wi.

-sooteta (sootetite) v.t. nto yeswana ka butuku kapa tala kuswala hahulu mutu, kuisa mutu kwatasi; kuhona.

sooya n. bobung'wi bwa matuku a sihule amaswe hahulu bobutisa kuzwa bulalu.

sooyi (bioyi) n. bona taluso ya sioyi.

sope[1] n. kweli yapili mwa silimo.

sope[2] n. mutu yatatama Litunga ka situlo, ngambela, minyolui.

sosaa interj. linzwi leliyemela sika sesicile kucelela kutokwa nihaiba kakasiyezi fa mubili wasona, lotee.

-sosobana (sosobani) v.i. kucinca litalo lamwa pata kakubonisa kuli mutu ufilikani kapa hasikatabiswa ki nto yeng'wi cwalo, kuhoha mang'onde; kuba ni mingonyi fa mubili sina sisupo sa bucembele kapa sakusapila hande, kukokonyana.

-sota (sotile) v.t. kutafuna matali kapa bucwang'i kapa mane lika kamukana zelukabapanya ni zeo.

-soteza (sotelize) v.t. kuzamaisa likomu ka kulilatelela mwa mulaho; kuzamaisa mukuli kapa simunanu sesisakoni kuzamaya ka kuangufa.

-sotisa (sotisize) v.t. (lusotiso) kusinyeza kapa kuuzweza mutu sika sahae sasepile kapa kubulaela mutu bahalo yena, kutalula, kukabelela.

soyafutu n. old.l. Butaata boo mutu atalimana ni bona mwa bupilo bwahae, ili bobutiswa ki kupila ka manyando akusaiketa kwa mubili.

-subaela (subaezi) v.t. kucısa mwanan kapa mukuli kutula tikanyo, kunyetaeta.

-subaeta (subaetile, subaetite) v.t. bona taluso ya –subaela.

-subalala (subalalile) v.t. kulika ka taata kubulelela mutu kuli aeze kapa akuezeze sika, kusubama, kuhapeleza.

-subeka (subekile) v.t kubeya sika kulo mokusinani, mokuswana sina mwa musima kapa mwa lisuba, kutiba; kubeya sika kapalika kulo folisaswaneli kubeiwa, kusindimeka.

-subiketa (subiketite) v.i. kuzwa kapa ubonahala hanyinyani feela kwa sika sesiinzi mwa musima kapa mwa nto kaufelayelukona kubapanya ni musima.

-suboka (subokile) v.i. (lisuboka) kubulela kamahang'i, kusutoka.

-sueta (suetile) v.i. (musueto) kuya kokuzwa mezi; kuzwelapili kuya kusili mwa sibaka sakuli ukute mwamulaho kapa kozwa, kamita ili kuya lineku lakwa mutulo, lona lelizibahala hahulu kuli kikona kokuzwa mezi.

-suha (suhile) v.t. (musuhi) kubisa nto yeswana ka litalo la folofolo bunolo kakuling'waela; kusaitusisa hande kubo kakuibapalisa kapa kuihohana niyomung'wi hamuyapala, kuli mane iyofita fakupazauha linako halinze liya lifita.

-sukula (sukuzi) v.i., v.t. (kuhu) kufata ka kuyepa musima kapa misima.

Sukulu (li-) n. old.l. bona taluso ya sembele.

sukuluka[1] (sukulukile) v.i. kusinyeha kwa mezi kakuba ni liluli..

sukuluka[2] (sukulukile) v.i. kunyanda hahulu, kukaula, kuswenyeha.

sukumuna[1] (sukumuzi) v.i ni v.t. kunyungumuna bucwang'i bobulimilwe kuli kuzwe mubu.

sukumuna[2] (sukumuzi) v.i. ni vi.t. kubanja lico zamafelelezo mwa sishete; kufeza kuca lico lifi kapa lifi za bubeke kapa za bupi, kufelelelwa ki sico.

sula[1] (sulile) v.i. old.l. kuzuseza moya wonunka bumaswe kwa sinuko, kupinya.

sula[2] (sulile) v.t. (musulo) kuzwisa lico, sihulu buhobe kapa sico kamukana selukabapanya ni buhobe, mwa pizza kubeya fa mukeke kapa fa mikeke;. kuzwisa piza fa liiso, kutelula.

sula[3] (sulile) v.t. (musulo) kunga nto yeswana ka mali kufa batu kuli baitusise mwa musebezi omung'wi cwalo, kuzwisa.

-sulaeta (sulaetile, sulaetite) v.t. (musulaeti) kuzamaisa kapa kusindeketa sifosi kapa mutu yasalati kuya komumuisa, kuzamaisa mutu sipalo.

-suluha (suluhile) v.i. 1. (mezi) kuzwa mwa sika kapa mwa sibyana ka sibyana seo uwa kapa kutengama ka sipundumukela. 2. kunela hahulu kwa pula yenela ka nako yeo, kucuumuka, kushiuka.

-sulula (suluzi) kukasha kapa kuwisa sika mokuinzi nto yeswana ka mezi, ni linto zeng'wi cwalo, mi nto yeo izwa mwateng'i kuhasanela fafasi.

sului n. likokwani zenyinyani fa mubili za mubala omufubelu, zezamayanga kapa zeinanga kulo ka bung'ata, mi zaluma ni kutabela hahulu kuca lika zeswana ka litapi.

-sulukuta (sulukutile) v.i. kunyanganya kapa kueza simonyi kwa sika sesiinzi kapa sesiputezwi kuli mokusinana.

-sulula (suluzi) v.i., v.t. (musululo) kuzwisa mutabani wolondile nikununka maswe-maswe bakeng'i sa kuli mutuukula mwa mba, kupyeha.

-sulumana (sulumani) v.i. kuina kulokulikung'wi nako yeelele, kuina inge ukuzize tuu, kuungumana.

sumbelela n. (-umba) linzwi leliyemela sika sesiinzi feela cwalo sisina munyako.

sumbu (li-) n. kutupa kakashengilwe kwa mafeleezo kakaitusiswa kapa kenekaitusiswa kwakutanda nacileke kapa tindi.

-sumekela (sumekezi) v.t. 1. kusepisa mwanaa musizani kuli ukamunyala nako yakueza cwalo haikafita, kubeeleza. 2. kubeya sika sabutokwa kwatuko kuli ite witisise sona hande, kubuluka.

sumpu (li-) n. bona taluso ya sumbu.

-sumpwa (sumpilwe) v.i. (nto yeswana ka kota yeomile) kusinyeha kapa kubola kakuba ni bupi mwahali, kapa kakuciwa lipilu ki likokwani (bubeke bwa mbonyi).

sumu adj. (poho kapa pulu) kuba ni mubala omusweu kwa mulomo nihaikaba ni mubala usili fa mubili.

-sumuna (sumuzi) v.t. kuisa kapa kunanuela milomo mwahalimu

bakening'isa kunyema kapa kabaka la mupo.

Sunda n. old.l lizazi lapili fa pampili yeng'olwa ka silimo yebonisa likweli zemwa silimo ni mazazi azona mi lona ki labusupa kakuya ka mubalelo wakukalela ku la Mubulo.

-sunda (sundile) v.t. kuswala sika kusizamaisa wena inge utaha mwamulaho wasona, kapa mane kusieza cwalo ka toho, kukasha.

-sundwa (sundilwe) 1. kuzamaiswa mwa sika (ngolobani) ka mukwa woswana, kukashwa. 2. kuikutwa kuli ubata kuzwisa mutabani kapa kuya kwa libala.

-sundumana (sundumani) v.i. kueza sika ka taata, ili sika sesiswana ka kumata kapa kuhoha nto yebukiti, mane ni lika zeng'wi zetokwa maata a mutu, kutiiseza.

sungabusu n. buhobe bobubulumuka kabaka lakusasokiwa hande.

-sunsa (sunsize) v.i. , v.t. 1. (busunso) kubeya kapa kutoma mung'watelo wa buhobe fa busunso pili usikabuleya kale mwa hanu. 2. (busunso) kuba ni busunso bobung'ata kapa masunso a mifuta-futa aciwa mwa silalanda seo.

sunya[1] (sunyize) v.t. kubeya kapa kutoma fafasi sika sesikena hanyinyani mwa mubu; kutoma mutu fa mubili sika sesimbumbutezi.

sunya[2] (sunyize) v.t. kufa mutu sika ka mukwa wakupata, kuli mane babang'ata habakoni kulemuha sesing'wi, kufumbeka..

-sung'a (sung'ile) v.t. kuyemisa mwa mubu simela kapa sico sesesimelile kale kuli ite sitiye ka mibisi.

supa[1] (supile) v.t. , v.i. 1 kutalimisa mutu kapa sika munwana ootolohile, sihulu haubulela ni yomung'wi, ili kuli abone nikuziba mutu kapa sika seo kapa kubulela mutu kuli ki yena yaezize kapa yafosize sika sesicwana ni cwana. 2. (sika sesitelele) kutalimisa ngo kapa toho kwa lineku lakulikuli. 3. (sisupo) (pulelo kapa sika) kutalusa nto yecwana ni cwana, kuyemela sika sakulikuli cwalo.

supa[2] kokwani yensu ya kalomo kakatelele yepunyanga bubeke bwa lico kuyoca lipilu mwahali, hamoho cwalo nikuca likota zeomile mwahali kulieza bupi.

-supala (supezi) v.i. 1. bona taluso ya -cembala. 2. (sika) kuba sakale, kuli mane hasisabonahala hande kapa hasisakona kusebeza kamokutokwahalela..

-susa (susize) v.t. (sisusa) kueza mukwa wa kusabisisa, kubemba, kusabisa.

susu[1] (ma-) n. nto yeneibalelwa kwa mali a buwayawaya, yeneikwana ka mapene asilezi, mi neeli yona yabulalu mwa mukoloko wa mali acwalo.

susu[2] (bo-) n. mutu yasautwi ka lizebe, shushu.

-susueza (susuelize) v.t. (susuezo, musususuezi) kutisa kuli mutu afose sika ka kumubulelela fa ni fa kuli asieze, kuhapeleza; kushomaeta, kushonga, kususumeza.

susuezo n. (-susueza) mukwa kapa muinelo wakuhapeleza mutu kueza sika seo, kapelezo.

-susuma (susumile) v.i. kubonahala sina mutu yatolile mafula, kukateleha ka muinelo ocwalo.

-susumeza (susumelize) v.t. bona taluso ya -susueza.

-**suta** (sutile) v.i. kuzwa fouinzi kuya hanyinyani fapili kapa mwamulaho, kushenya.

-sutela (sutezi) kusuta ka kukuta kwa lineku lakuli-kuli; kusuta kuli mutu afite kwateng'i, kusiyela mutu nzila. -sutisa (sutisize) kuzwisa hanyinyani sika fosiinzi kusikasheza kusili, kushenyisa.

-suta (sutile) v.i., v.t. kuzwa mwa mubu kapa kwatasaa mubu ka kuukasha kuutisa fahalimu.

-sutelela (sutelezi) v.i. kuzwa fowinzi kuya hanyinyani fapata kapa mwamulaho, kushenya; kutaha fakaufi

-sutoka (sutokile) v.i (musutuluko) kubulela kamahang'i; kuandabala.

-sutuka (sutukile) v.i. , v.t. kuzwa kwatasaa mubu kutobonahala fahalimu; kumela ka mukwa ocwalo, kutunguka; (sitombo) kubonahala fa mubili wa mutu kakulundumana fahalimu; (mwanana kapa njanana) kukula hahulu lico, kuli mane ni mba ibonahala butuna.

-sutuluka (sutulukile) v.i. (musutuluko) kueza mahang'i, kuandabala, kubopoloha.

suuba (liuba, biuba) n. (-ubela) mubu woyepilwe kulo ni kubundekiwa kulokulikung'wi kueza sibaka sesilumbile.

suuko (biuko) n. nto yekwahelwa fa sika, sikwahezo, muuko.

suuku n. nto yelukababapanya ni muuku wa sico yezwa fa mibili ya libatana kapa lihahabe zeng'wi zemaswe.

suukulu adv.t linzwi lelitalusa kuzamaya usina seuna ni sona kapa seusweli mwa lizohao, mazoho-zoho feela.

suutu[1] (liulu, biulu) n. mufuta wa kota yefumaneha mwa libala.

suulu[2] n. (-ulumana) mukwa wakukuzanga kamaboomu mutu habulela ni wena; kukuza kokubonahala inge yasalati kueza kezo kono mi ulelile kueza sesing'wi, sihulu kezo yeama kuitamulela kapa kabaleha, mombocima kapa mombela ocwalo.

suulumuko n. (-ulumuka) kufufa kwa linyunywani zeng'ata, kapa kumata kwa lifolofolo kapa batu babang'ata, ka nako iling'wi.

suuluulu adv. (-ulumuka) linzwi leliyemela kumata kwa lifolofolo kapa batu babang'ata babamata kapilipili nikasipundumukela.

suumba (biumba) n. mubu wa lizulu oyahilwe kapa obupilwe ki butwa.

suumbe n. mulilo obonahala kufola fahalimu fa sibaka seo neutuka, kono mwataasi usatuka mi mubu wateng'i wacisa luli.

suumbi (liumbi) n. bona taluso ya siumbi.

suundiso n. (-unda) mukwa kapa muinelo wakuundisa lipazo kapa

likolofalo mwa nako yekuswani feela.

suunduma (liunduma, biunduma) n. bona taluso ya siunduma.

suungulela n. bona taluso ya siungulela.

suuto n. (-uta) mukwa wakuziba kapa wakukona hahulu kuuta mutu kapa simunanu.

suuyelelo (liuyelelo) n. (-uya) old.l. Sibyana mokuze kubeiwa litapi zafumana mutu kakushuwa kapa kakuwaya.

suuyelo (liuyelo, biuyelo) n. mba ya kuhu kapa ya nyunywani mokifitelanga lico pili lisikazusezwa kale kwande; nto yeo haitalimwa sina sico.

suuyi n. mufuta wa butuku bobupaleliswa mutu kubona kono mimeeto ahae haana tuale, bubofu bobucwalo boo.

suuywe (biuywe) n. (-yuya) bona taluso ya siuywe.

-suweta (suwetile) v.i (musuweto) bona taluso ya –sueta.

suyelo (liuyelo, biuyelo) n. bona taluso ya suuyelo.

swa interj. Linzwi lelisupezwa ka lona nja sika (folofolo, lisholi) kuli isimatise ni kuyosiswala, hakukonahala.(bona –swakeza)

swaba[1] (swabile) v.i maswabi, maswabisa) 1. kusa ikutwa hande mwa pilu kasamulaho akushwelwa ki simang'i-mang'i wahao, kapa kabaka lakukula kwa mutu yoziba, ni ka mabaka amang'wi ayela fa mapalelwi, kubilaela. 2. kuikutwa bumaswe mwa pilu ka kufumanwa ki mutu inge ueza nto yefosahalile. 3. kusa ikutwa hande kasamulaho akupalelwa kutaleleza mulelo wahao, ili bupalelwi bobutisizwe ki nto yeneisikalibelelwa. 4. kupalelwa kueza sika ka muhupulo wakuli batu bakaswana bakubona bukuba kapa kukuunga mobakakungela kaufela.

swaba[2] (swabile) v.i. kuoma hanyinyani; kufelelwa ki maata bakeng'i sa lizazi (simela), kuletuka.

-swabisa (swabisize) 1. kutisa kuli mutu aswabe ka kumunyaza patalaza kaza nto yemaswe yaeza kapa yaezize. 2. (taba) kutisa kuli batu baswabe kapa basike baikutwa hande ka baka lakuli kuezahala kwayona kufosahalile, kukomokisa.

-swaela (swaezi) v.t. kubulaelela sika sesesili fakaufi ni kushwa.

-swaeleza (swaelelize) v.t. bona taluso ya –swaela.

-swakeza (swakelize) v.t. kusupeza kapa kulaela nja kuli iswale sika ka kusimatisa.

swaki (li-) n. bor.t. sika selukabulela kuli ki kakotana kakanyinyani ka mulomo omunyinyani hape, mokubeiwa mezi akunwa kuli abate poo. (Eng. swaky)

swala[1] (sweli) v.t. , v.i. (muswalelo, maswalelo, muswali) 1. kuitusisa lizoho haunga sika kapa haueza sika. 2. kufumanana mutu inge aeza nto yemaswe, mi mane ni yena.

swala[2] (bo-) n. (-swala) mufuta wa bwanda bobutiile hahulu bobulukiswa tunyandi.

swalala n. nako yamanzibwana luli, kuli mutu hatalima cwana, hasabonela kwahule, mawiliywa.

swalano n. (-swala) bupilo bwakuswalana kpa bwakuutwana hahulu ni yomung'wi, kutwano wasaba kapa kuikalelwa bakeng'i sa kuli nasika libelela muinelo wocwalo.

–swalaswala (swalaswalile) kukuta-kutela kuswala sika, kubabatela.

-swalela (swalezi) 1. kutusa mutu kakuswala sika sanaswanela kapa sapalezwi kuswala yena; kuezeza cwalo maambututu mwanahae yena mushemi hasapatehole. 2. kuswala sika ka libaka. 3. kuswala sika inge sifumaneha kwa sibaka seo. 4. kuswala sika kwa silama kapa fa silama sesicwana ni cwana sa mubili wasona. 5. kutusa mutu ka kumubulukela sika sahae kuli ukatosinga hande.

-swalelela (iswalelezi) kuiswala nako yetelele, sihulu haiba mutu kuna ni sanahana.

–swalelela (swalelezi) 1. kuswala sika nako yetelele. 2. kuzamaisa mutu (sibofu, mukuli) inge umusweli kwa lizoho.

-swaleha (swalehole) v.t. 1. (sika) kukonahala kuswaliwa ka mazoho.

swaleho (li-) n. (-swaleha) bumai bwakufumanwa inge uuzwa kapa inge ufosa ni mutu.

-swalela (swalezi) v.t. (swalelo) kusalifisa kapa kusaeza sesing'wi mutu yakukolotezi kapa yakufoselize, kushemuba, kuhauhela.

swalelano n. (-swalela) mukwa kapa muinelo wakuswalela yakuswalela.

swalelele[1] n. (-swala) sika sesisebeliswa nakonyana feela hakusabatiwa sisili sesifita seo kapa sesilukiselizwe musebezi ocwalo.

swalelele[2] (li-) n. (-swala) sika sesiswaliswa kapa sesitiiswa ka sona sikwalo kuli sisike sakwahuluha hasikwalilwe, belebele, kabelebele.

swalelo n. (-swalela) kezo yakusa lifisa kapa yakusa eza sesing'wi mutu yakukolotezi kapa yakufoselize.

swalisano n. (-swala) bupilo bwaksuwalisana hande ni mutu.

-swalisa (swalisize) 1. kutusa mutu kakueza ni yena musebezi waeza. 2. kunga lizoho la mutu kulibeya fa sika kuli asiswale. kubeya mutu sika mwalizoho kuli asiswale, kufumbeka, kusunya. 3. kueza sika saeza yomung'wi, kapa kukataziwa ki sika sesikataza yomung'wi, kuswana kapa kunyanda sina yena.

-iswala (isweli) kuswala ili wena kusesing'wi salilama za mubili wahao kapa fa kalulo yeng'wi ya mubili wahao.

swana[1] (swanile) v.i, v.t. kuba kapa kubonahala sina mutu yomung'wi kapa sika sesing'wi.

swana[2] (swanile) v.t. (swana) bona taluso ya –shwana.[1]

swana[3] (bo-) n. (-swana) bona taluso ya shwana.

swanela[1] (swanezi) v.t. 1. (sibyana safa mubili) kubonahalisa hande mutu hasitinile bakeng'i sa kuli samulikana handende, mi mane fokung'wi ni bunde ki sesinde.

swanela[2] (swanezi) aux. v.t (linzwi lelitalusa kueza sika kapa kuba ni

sika) kusina yakuhanisa yakunyaza kapa yakukomoka, kakuli ki hande hakuli cwalo, kulukela.

swanelo n. (-swanela) 1. maata ana ni ona mutu akukona kueza kapa kubulela sika kusina yamunyaza bakeng'i sa kuli ki hande haeza nto yecwalo, tukeo. 2. (li-) nto yaeza mutu asa libeleli mutu yomung'wi kuli amuezeze yona; musebezi olibelezi mutu kuli weze.

-swanisa (swanisize) v.t., v.i. kung'ola kapa kulikanyisa sika ka mosiinezi kusitalima ka meeto, ka kusibonisa fa pampili kapa kulo kaufela fokukonahala.

-swasa (swasize) v.t., v.i 1. (siteanu) kuswala sika sesihata mwateng'i kapa sesikenya mwateng'i toho.

-swaseha (swasehile) v.i (swaseho) kuswalwa mwa sika sesicwale ka katwa, siteanu; kupupa. kukonahala kuswalwa ki katwa.

swaseho (li-) n. (-swaseha) bumai bwakuipumana inge uswasehile.

-swaya (swaile) v.t. 1. (liswayo) kubeya liswayo kapa sisupo fa sika ka sing'oliso kapa ka nto kaufela yekona kueza cwalo. 2. kuzwisa kapa kusinya taku kapa linzwi leling'ozwi, kutakula.

-swenya (swenyize) v.t. (luswenyo) 1. kusaeza hande mutu kapa sika, kulimane mutu kapa sika seo siikutwa kusapila hande, kunyandisa, kushupa, kukataza. 2. kusaziba kusebelisa kapa kuitusisa lika hande, kusinya-sinya; kuba ni mukwa wakupazaula hahulu libyana.

-swenyeha (swenyhile) v.i. (maswenyeho) kusapila hande kakunyandiswa ki mutu yomung'wi kapa ka makulanu a nako ni nako, kunyanda.

sweta (li-) n. bor.t. mufuta wa saapalo sakuluka fa bwanda bobukima, hang'ata sesiapaliwa hahubata.

swikili n. bona taluso ya shuka, sina mutu hakabeya swikili mwa buhobe bwakufuzela kuli buutwahale munati.

swili n. nto yeinezi mwa mulala wakuhu kapa wa nyunywani, bululi ni ng'angulwa, mokufitelanga lico zesica sibupiwa seo.

Tt

t- taku tabu ya sipeleta sa SiLozi yekala milumo ya manzwi a cwale ka'taba' 'toho' ni cwalo cwalo.

-taalala (taalalile) v.i. 1. kuzamaya kulo fokubonahala inge wiponelwa ki mang'i nimang'i, kulapalala. 2. (sika sesitelele fosiinzi) kuzwa neku le kuya neku leling'wi, kulapalala, kuambama.

–taaleka (taalekile) v.t. kubeya sika kakusinamisa, kulapalaza.

-taama (taami, taamile) v.i old.l. kukuta hona cwalo kwa hae kusina seufumani kasamulaho akulika kusela litapi kapa linto zeng'wi cwalo zeciwa; kumaiba.

-taambwa (taambwile) v.i. kuikuhumusa kakutokwa buitumelo, kukufa kapa kukuezeza se, uli kambe ki sakulikuli; kuba ni maikuto akubona babang'wi bukuba ka kuba ni lika zebasina, kutwanga.

-taana (taani, taanile) v.i. kuba ni liluluwe lakushwa hahulu kapa lakusa pila hande sina mobapilela babang'wi.

taata[1] adj. 1. linzwi lelitalusa kukona hahulu misebezi kapa kuba ni buikoneli bwakunyisa lila ni. 2. n. buikoneli bobucwalo, maata.

taata[2] adj. kutokwa bunolo, kutiya, kuoma (kota, mubu); kusazamaiwa hande bakeng'i sa kutibana kapa kufosahala ka mukwa omung'wi; kusa konahala, kukataza (taba); kutokwa kutwisiso, kuba ni likang'i; kupala.

-taba[1] (tabile) v.i. (tabo) kuikutwa hande mwa pilu haufumani, hauboni, kapa hawutwile nto yende kunyakalala.

-taba[2] (tabile) v.t., v.i kutoma sika fa mubili nto yeshengile, kakutiisa kapa ka kunenekeza.

-taba[3] (li-) n. 1. nto yebulelwa kapa yeambolwa ki batu kuli kuzibwe sesiswanela kueziwa, ngambolo, puisano.

-tabana (tabanile) v.i kusebeza kamanyalu, kusebeza ka taata.

-tabataba (tabatabile) v.i., v.t. kushuwa inge uhata-hata kafa nikafa kuli litapi likene mwa sizumu kapa mwa lukunda, kuitingile ka sishuwiso zewitusisa. Basali ba munzi wa.

-tabauka, -taboka (tabaukile, tabokile) v.t. kubulela kapa kubulela-bulela lika zesina tuso, kutabutuka, kutamoka.

-tabeka (tabekile) v.t. kuyaha nto yeswana ka lukwakwa kubeya sika kapa sibaka mwahali; kubeya sika kapa sibaka mwahali ka libaka leling'wi cwalo, kupotoloha, kuambeka, kutaeka.

-tabeleza (tabelelize) v.i, v.t kukala kuopela pina ulinosi yomung'wi kapa babang'wi basikaitambula kale.

-tabilikana (tabilikani) v.i., v.t. kumela kwa lika zeswana ka tutombotombo totung'ata, ni lika zeng'wi zebonahala ka mukwa oswana.

tabisa (li-) n. (-taba) sika selukaswanisa ni luswana lwa nepule, kono sona ki sa libe la tusipi totuyemi sina minwana ya mutu, mi sicisiwa lika zeswana ka nama, mane ni kuezisiwa tusebezi totung'wi cwalo totuama zakuca, foloko.

tabo n. (-taba) muinelo kapa maikuto ao mutu ana ni ona ka kufumana nto yende yanasika libelela kufumana kapa yanabata hahulu, nyakalalo.

-tabuka[1] (tabukile) v.i. (lisila) kupazuha hanyinyani feela fa muloko, kutatuluha.

-tabuka[2] (tabukile) v.i. kutula kwa palica mwa poto kapa kwa kalilo kakazwa fa mulilo omutuna, mane ni lika zeng'wi zetula ka mukwa oswana.

-tabusa (tabusize) kuutwahala hande kwa sico mwa hanu, kuba ni munati.

-tabutuka (tabutukile) v.t., v.i (litabutuka) kubulela litaba zeng'ata-ng'ata zesina tuso, kuyambutuka, kulyangunuka.

-tueka (tuekile) v.t. kupotoloha mutu kapa sika ka mulelo wakubata kusieza sesing'wi, kuambeka, kutabeka.

-taela[1] (taezi) v.t. (sitino kapa saapalo) kusakwana mutu fa mubili bakeng'i sa kuli ki sesinyinyani, yena ki yomukima.

-taela[2] (taezi) v.t. kufa mubini kapa muopeli sika bakeng'i sa bukwala bwahae, kumulumba ka kezo yecwalo, kuyana.

-taelelwa (taelezwi) v.i. kusa eza sebaeza babang'wi, kapa kusaya kobaya babang'wi, kuikambusa, kuicatela.

taelo (li-) n. (-laela) 1. pulelo yamakutelakaufi yehapeleza mutu kueza sika sesicwana ni cwana, kwalata ni kwasa lati. 2. pulelo kapa manzwi aluta mutu mwaswanela kupilela kapa salukela kueza kuli alumbiwe, kelezo.

taezo n. (-laeza) 1. (li-) pulelo kapa manzwi aya ku mutu ka mutu yomung'wi, kuli mutu yoo ayobulela cwana ni cwana, ling'uaa. 2. muinelo kaufela wakuitabisa ka wona, ili oezahala pili mutu yamisiya kuya kusili asikafunduka kale.

tafule (li-) n. bor.t. nto yepangilwe fa mabala kapa lika lisili ya mahutu amane, fokubeiwa mikeke ya lico hakuciwa, kapa fokuezezwa misebezi yeming'wi cwalo yamwa ndu kapa yamwa ofisi.

-tafuna (tafunile) v.t., v.i. (katafuneno) 1. kuca ka kuitusisa meeno.

-taha[1] (tile) v.i 1 kuzwa fouinzi kuzamaya hanyinyani feela kuya kuya koubiziwa.

taha[2] (li-) n. kanyunywani kakanyinyani kakakataza kuca mauza ni mabele mwa masimu, ili kao mwa bung'ata bwatona tutazanga hahulu ka lilata.

tahiso n. (-taha) kutahiswa kwa mutu kapa kwa sika fapilaa batu kuli basibone, poniso.

-tahula (tahuzi) v.t., v.i kulima bucwang'i mwa simu kuli lico lihule hande, kuyawela.

-taipa (taipile) v.t., v.i. (butaipi, mutaipi) bor.t. kung'ola ka taipi. (Eng. type)

taipi (li-) n. (-taipa) bor.t. sika sa Bor.t. sa kalangu mwahali sesing'oliswa mang'olo ni lika zeng'wi cwalo zetokwa musebezi wa mapepa, sa tusipisipi totung'ata fabeya mutu minwana hang'ola kapa kutaipa.(Eng. type-writer).

-taka[1] (takile) v.t., v.i (sitakiso, mutaki) kuisileleza kwa sika sabata kukunatisa mutu kapa sesikulibile, ka kutea kwateng'i lizoho, lihutu kapa toho kuli sisike sakunatela fokumaswe.

-taka[2] (takile) v.t. kubeya kakuswalanga kapa kufitisanga munwana fa nifale, kutoza.

-taka[1] (li-) **n.** mutu yolikana ni yena ka sipepo, kapa yobapalanga ni yena bakeng'i sa kuli muhulelezi kapa muhulelela hamoho, mulikani.

-taka[2] (li-) n. nto kapa kalulo yensunyana yemwa liito ili yena ni kasuba kakanso fa hali ayona keinya liseli.

-taka[3] (li-) n. kanyandi kakanyinyani ka meeto amasisani.

takalu (li-) n. folofolo yekona hahulu kuyepa, kuli mane fokung'wi ipumakanga ni mibisi ya likota ka manala, mi hang'ata iyepanga kubata butwa bwakuca.

-takana (takani) v.i. kukula kakulyangana mwa toho kapa mwa booko, kupulumuka.

takano (li-) n. (-lakana) lubilo lwakumata kapa musebezi wakueza ni mutu ka mulelo wakuli kubonwe yakaeza hande kufita yomung'wi; sipiho.

-takata (takatile) v.i kubila kalisino bakeng'i sa kukamba.

takazo n. (-lakaza). 1. muinelo wotisa kuli mutu abate kuca sico sesicwana ni cwana, lishuke. 2. muineto otisa kuli mutu abate kueza sika.

-takisa (takisize) v.i. 1. kutulaka kapa kumata-mata ka tabo yetuna (namani). 2. (batu babang'ata) kuzamaya-zamaya nikutaza lilata lelituna bakeng'i sa kutabela nto yebata kuezahala kapa yezahala ka nako yeo, ili nto yeswana ka ndwa ni linto zeng'wi zekona kutahisa muinelo ocwalo. 3. kutaba hahulu hakuezahala nto yeng'wi cwalo, kunyakalala, kubina.

-takisa (takisize) v.t. 1. kunamulula mukata kapa litalo kakulikokotela tukota, kubapula. 2. kukokotela mutu fa kota (kapa fa sifapahano) ka limapo kwa mazoho nikwa mahutu, hang'ata inge abyatuzi mahutu. 3. kukama kapa kulwanisa mutu inge mumusweli kwa mahutu nikwa mazoho, yena anzakwashami fafasi, kubapula.

taku (li-) n. nto yeng'olwa fa pampili kapa fa sika kaufela sesiswanela, ili yeo haikopana ni zeng'wi za mushobo wayona lipanga linzwi leliutwahala.

taku (li-) n. silama sesiabani ka likalulo zepeli sesiinezi kwa mafelelezo a lihutu la komu kapa la folofolo yebupehile cwalo; nto yeo haiciwi sina lilama zeng'wi za komu kapa za folofolo.

-takuha (takuhile) v.i. kuzwa kapa kufela kwa mung'olo kapa kwa lika zelambile fa sika.

-takula (takuzi) v.t. bona taluso ya –fulumuna, sina maoma hakatakulwa ka nako ya malungasiku.

-takwa (takilwe) v.i, v.t. (butakwa) Sisitu. kukolwa bucwala.

-tala[1] (tezi) v.i (sika kapa sibaka) kuba ni lika zesikwanile mwahali kapa zefumaneha mwa makozwana kaufela asona, kuli mane hakuna sibaka sesisiyezi kusina sesing'wi.

-tala[2] n. bor.t.. nto yensu yelambiwangwa kapa yematehiwangwa mwa mikwakwa kuli kusike kwaba ni matulungundu limotikala halimata mwateng'i. (Eng. tarmac).

tala[1] n. 1. muinelo wotisa kuli mutu abate kapa aibilaele sakuca bakeng'i sa kuli hakuna sacile, kapa mwendi ucile nto yenyinyani feela yesika mukulisa. 2. (ma-) nto yecwalo yeo haikataza batu bakeng'i sa kuli habana lico zebaswanela kuca kukula zazi ni zazi, lukupwe.

tala[2] adj. (butala) kuba ni mubala oswana ni wa shombo kapa wa lika kamukana zebonahala ka muinelo ocwalo.

talaa interj. linzwi lelitalusa kuba ni mubala omutala.

-taleka (talekile) v.t. kuisa kapa kukambamisa mutu ku mulena.

tali (li-) n. lisila lelipepisiwangwa mbututu kapa mwanana yomunyinyani.

-talifa (talifile) v.i. (butali, butalifi, mutalifi, sitalifi) 1. kuba ni ngana kapa zibo yakueza lika zeneusaezangi; kuziba liswanelo zahao. 2. kuba ni ngana yakusaputelelwa, kusaipumelwa feela, kushapuka, kusa..

-talima (talimile) v.t., v.i (mutalimelo) 1. kubona sika kakuisa meeto ku sona, kushalima. 2. kuba ni maata akubona kuli sika sesicwana ni cwani sieziwa kapa sizamaya kaswanelo, kumamela.

-talinga (talingile) v.t. , v.i kutama sika ka kufitisa sitamiso fa libaka zeng'ata za sika seo kuli sisike satamuluha kabunolo; kutatinga.

-taluhana (taluhani(le)) v.i. kuzibahala kakuba sika kapa mutu yacwana ni cwana, kapa yaezanga lika zakulikuli, kufapahana. 1. kubulela sika kapa lika kamoliinezi, kamolibonahalela, kakuswana kapa kakushutana kwazona. 2. kubulela seuziba kaza nto yeezahalile kapa yebasautwisisi batu, haiba ukupiwa kueza cwalo, kutalusa.

-taluka (talukile) v.i. kuutwahala hande kwa linzwi la mutu, kuli mutu yoo hakuna fasilezwi nihanyinyani, kukwanguka.

-talula (taluzi) v.t. old.l. kusinyeza mutu sika sasepile, kapa kubulaela mutu bahabo yena, kusotisa, kukabelela.

-talungusha (talungushize) v.t., v.ikubulela taba ka moiezahalezi kapa kamoiinezi luli, kubulela lika kaufela, kutolongosha.

-talusa (talusize) v.t., v.i 1. kubulela sesiezahalile kapa sesiezahala ka nako yeo kuli yasazibi sesing'wi

azibe. 2. kubulela sesing'wi kaza pulelo kapa linzwi lasa zibi yomung'wi, ili kuli cwale alizibe. 3. kuba ni maikuto kwa neku la pulelo kapa linzwi leubulela, mi yateeleza uitakaleza kuziba muhupulo wahao fa taba yeo.

-tama (tamaka) v.t., v.i. (mutamelo, mutami, sitamiso) 1. kuswalisa kapa kutiisa sika ka likumba kapa ka likuku, mane ni ka lika zeng'wi zeitusiswa ka mukwa oswana. 2. kuswala ka mulao wa naha mutu yafosize sika, ni kumulenga mwa sitokisi kufitela taba yahae italimiwa, alukululwe kapa aatulelwe tolongo. 3. (sitino) kuswala hahulu kwa teka kapa kwa mahutu, kukama. 4. kusoka buhobe ka mukwa omunde.

-tamba (tambile) v.t. old.l. kuleka buloi kapa bung'aka ku mutu, kushamba.

-tamba (tambile) v.i. (matambisa, mutambisi) kukatala hahulu, kuli mane mutu kapa sika sateng'i sibonahala kuzizibala fosiinzi, kubomba, kufuyuka, kutopwela.

-tambala (tambalile) v.i. kuzamaya-zamaya feela kusina seuzamaela tota, kupotapota.

tambani (li-) n. 1. bona taluso ya sitampani. 2. mutu wa yalata kukupelela babang'wi.

-tambeka (tambekile) v.t. kufa mutu sika kakuotolola lizoho.

-tambiketa (tambiketite) v.t. kuina nakonyana inge unamuluzi lizoho haufa mutu sika.

-tambikeza (tambikezize) v.t. 1. kulatela mutu sika kuli asinge. 2. kubiza mutu yakwahule ni wena, kapa kuambola ni yena inzali kwahule cwalo, kuhuweleza.

-tambuka (tambukile) v.i. kunanula lihutu kuyohatela fapatanyana kusiya sibakanyana mwahalaa mahutu..

-tambula (tambuzi) v.t., v.i old.l. 1. kunga sika sakufa kapa sakutambeka mutu, kuamuhela. (bona -teeba.) 3. kualaba mutu yabulela, kamita ili kulandala fa pulelo yahae; kushatuka.

-tambununa (tambunuzi) v.t. kubeka nama kuyeza mitambo.

-tameha (tamehile) v.i. 1. (nto yeswana ka muhala, ni lika zeng'wi cwalo) kulumela kapa kukonahala kutamiwa. 2. linzwi lelitalusa kueza sika kapa kuya kulo, nihakukaba ninto yeng'wi cwalo yekaswana yakulyanganisa, sika seo una nikusieza kapa kulo koo una nikuya kwateng'i.

-tameha[2] kushangumukelwa ki butuku bwa nzila, ni matuku aswana.

-tameleza (tamelelize) v.t. (tamelezo, mutamelezi) kubulela mutu kuli uezize kapa ufosize sika sakulikuli, kapa mane kuli ucwana ni cwana, kono mi inge uziba kuli hasika sieza kapa haayo cwalo, ubulela buhata, kuhapeleza.

tamelezo n. (-tameleza) pulelo yabuhata yeeli mukete wezize kapa ufosize sika sesicwana ni cwana kono mi hasikasieza.

-tamiliketa (tamiliketite) v.t. bona taluso ya -tameleza.

-tamilikeza (tamilikezize) v.t. bona taluso ya -tameleza.

tamilikezo (-tamilikeza) n. pulelo yabuhata yakutamilikeza mutu taba, tamelezo.

-tampakana (tampakani) v.i 1. kezo kuba ni masila kapa ni bitampa fa mubili kaufela kapa mwa libaka zeng'ata za mubili, kusafahala.

tampani (li-) n. bor.t. bona taluso ya sitampani. (Eng. tamban-tick)

-tamuka (tamukile) v.i. kukala kunela ka lilotoli lililing'wi lapula, kapa kulota hang'wi feela kwa nto kaufela ya mezi ka mukwa oswana.

-tamuna (tamuzi) v.t., v.i. (mutamuno, katamu) 1. kukala kuca litolwana kapa lico zenca mwa mwaha woo.

-tana[1] (tanile) v.i (mutano) kuzamaya fa mutano kapa fa sika kaufela selukabapanya ni mutano.

-tana[2] (tanile) v.t. 1. kubulaya batu kapa lifolofolo kabung'ata, kulyalyeka. 2. kueza kezo yemaswe kapa yeutwisa butuku kakukalela ku mutu wapili kapa fa sika sapili kuisa kusamafelelezo.

-tanakana (tanakani) v.i. kulobala kakutitihana fa sibaka silising'wi; kuina nyambwanyaleka.

-tanala (tanazi) v.t. 1. kuzwisa lico za mikung'u bubeke kakulinataka ka kota, kupula. 2. kunata sika ka kota habutuku, kubumaula, kupulaka. 3. kubulaya lika kabung'ata, kutana, kulyalyeka.

-tanamana (tanamani) v.i. (lutana) (sika) kuba ni musima osikatunga woile hahulu mwamatuko.

-tanda[1] (tandile) v.t. kubulela kapa kusupa mutu kuli ucwana ni cwana, kapa kuli uezize sika seo, kono mi haki cwalo, unuha feela.

-tanda[2] (tandile) v.t, v.i kubapala ka kuiposezanga cileke, tindi ni yomung'wi kapa babang'wi inge mumunonga ka lisumbu.

-tanda[3] (tandile) v.t. kufeza nako yekuma fakuli mutu kapa sika inge sieza nto yecwana ni cwana.

-tandaala (tandaalile) v.i (mutandaalo) kuina kakunamisa lihutu kapa mahutu, kapa kulobala ka kunama, kunamalala, kutandabala.

-tandabala (tandabalile) v.i. kunama ka mahutu mutu ingeanzi fafasi mi hang'ata hape uiswala fa mang'wele.

-tandalelwa (tandalezwi) v.i, v.t. kukona sika sene usikalibelela kukona, kuba ni litohonolo lelicwalo.

-tandana (tandanile) **v.i**kueza simonyi sesituna bakeng'i sa kuutwa hahulu butuku kapa kakulata feela kwahao, kufetauha.

-tandaza (tandazize) v.i, v.t. kubulela manzwi amang'ata haunze ulaelela mutu kapa haunze wambelela sika; kupailela.

-tandela (tandezi) v.i. kubobisa lisupo zakushwa.

-tangalala (tangalalile) v.i old.l. kutaba hahulu, kunyakalala.

tangana n. mitangana kaufela babafumaneha mwa sibaka seo.

-tanganya (tanganyize) v.i. (mutanganyo) kupulumuka ka kusa nahana hande..

-tangatanga (tangatangile) v.i. (silutangatanga) kuzamaya ka kusatiya, kubatanga kuwa.

-tangeta (tangetile) v.t. 1. kuisa sika kapa lika kwapata kusiya zeng'wi zeukaisa kasamulaho, kutwaleta. 2. kuisa sika kapa sesing'wi sa lilama za mubili wahao fapata haunze uzamaya.

-tanguta (tangutile) v.i, v.t. (litangu, mutanguti) kubulela litangu kapa matangu..

-taniketa (taniketile) v.t. kubulela kuli kuyekuye kuna nisesikaezahala ku mukete kapa kuyomung'wi wabahabo, sihulu sika sesiyela fa likozi kapa fa mafu, kuanunena.

-tanikeza (tanikezize) v.t. bona taluso ya -taniketa.

-tanta (tantile) v.t. bona taluso ya -tanda.

-tantalika (tantalikile) v.i. kubata kuwa bakeng'i sa kulaha fa sika kapa kukashiwa ki mutu, kulika kutoma kakuhata matomo.

-tanuhela (tanuhezi) v.t. kueza mutu bumaswe, kufetuhela, kukwenuhela.

-tanula (tanuzi) v.i. muuna kuinaina ni kulobala ku musalahae yomung'wi pili asika eza kale nto yeswana kuyomung'wi lizazi kapa sunda yetatama haifita.

-tanutuka (tanukukile) v.i, v.t. kuya fa ndu ni ndu kapa lapa ni lapa, kufeza malapa.

-tanya[1] (tanyize) v.i kubonahala kusaba moubelanga kamita, kakuli kuna ni sesifosahalile mwa mubili wahao, kukula; kueza limakazo kabaka lakusaiketa hande mwa toho, kutakana, kupulumuka.

-tanya[2] (tanyize) v.i 1. kubonisa lisupo zakusapila hande kakuba ni mubili oseucincize kuzwa moneuinezi pili, ka kucinca kwa milili ni pata, mane ni likalulo zeng'wi za mubili. 2. meeto kushwa ka kubonahalisa ni tuale.

-tanyela (tanyezi) v.t., v.i 1. (mutanyelo) kufiyela kakuitusisa mutanyelo. 2. kunopa litolwana mwa kota kufeza, kapa kuleka lika inge muli babang'ata, ni kulifeza mwa nako yekuswani feela, kuwakula.

-taooka (taookile) v.i (mataookela) kuwa kwa lika zenyinyani zewa kabung'wi.

-tapa[1] (tapile) v.i. kunga mezi kuikenisa ka ona kwa mazoho kapa kwa silama sifi ni sifi sa mubili, kapa kukena mwa mezi amang'ata mubili kaufela ka libaka leliswana; kuyowana.

-tapa[2] (tapile) v.i. (mutapiso) kufelisa mandunda kapa mahang'i, kuluka ka kutwaela kusebeliswa. .

-tapala (tapalile) v.i butapali kueza lika zeyela fa businyi bakeng'i sa kuyema pilu kwa mutu, kusautwa.

-tapanya (tapanyize) v.i bor.t. kubulela ka manzwi atiile kuli haki wena yaezize nto yecwana ni cwana, kuhana ka taata, kukonka, se Sutu tapanyo.(ki SiSutu)

tapelo (li-) n. (-lapela) manzwinyana kapa mukoloko wa manzwi akukupa tuso ku Mulimu.

tapi (li-) n. folofolo ya mubili obata yepila mwa mezi ni kubuyelela mwa maaka, ili yeo babang'ata batabela hahulu kuyeza busunso.

-tapuha (tapuhile) v.i. 1. bucwala kapa maheu) kuba mwahalaa kulonda ni

kukamba. 2. kuba ni mubili omusisani kasamulaho akununa hahulu, kuota, kufokola.

-tapula[1] (tapuzi) v.t. (litapa) kufoseza mutu kakubulela mapunu ahae fa libizo, kushobola, kulwaha.

-tapula[2] (tapuzi) v.t. kezo ya kwa linja zetamiwangwa ka kulitamulula kuya kwa kuzuma.

-tapuluha (tapuluhile) v.i, v.t. kuhata linto zelondile zeswana ka sileze kapa buloko bwa komu, mane nil into zeng'wi zecwalo, kumbalyama.

-tapwita (tapwitile) v.i. kutapa ka kuezisa mezi lilata ka mazoho nika mahutu, kutupwita; kutapa kulo ka busafa.

-tasa (tasize) v.i (kweli) kubonahala hape hamulaho akuya kwa lififi.

tasambwa (tasambwile) v.i., v.t. (litasambwa) ka mukwa wakuikuhumusa bakeng'i sa kupila hande, kusenanga; kusaitumela kakubata kufiwa lika zeng'ata ka nako iling'wi, kutasanga. babacwalo kikutasambwa feela.

-tasanga (tasangile) v.i, v.t. (litasanga) bona taluso ya -tasambwa.

-tasuka (tasukile) v.i. 1. bulalu kapa mali) kuzwa fa sitombo kapa fa kolofalo kapilipili, kutula. 2. kubulela kasipundumukela bakeng'i sa kunyema kapa kusaba.

taata n. (taatafezi) kuba yatiile mwa masapo mi kacwalo mutu ukona kueza lika zebukiti ka mazoho ahae.

tata (tatile) v.t. kuputa sika sesiswana ka muhala, ni lika zeng'wi zeswanela, ka kusikalela kwa neku leling'wi lasona kuyefeza ka leling'wi, mi cwale sesikopani hamoho.

-taatafala (taatafalile) **v.**ikusakonahala kapa kupala kwa sika; kuba ni mung'ang'atoho, kutokwa kutwisiso. 2. kubela mutu taata, kuyemela mutu ka mahutu. 3. kutaatafala ka libaka.

-tatalakana (tatalakanile) v.i. (mulilo wakwa kota yafa liiso) kueza lilata ni kutulaka ka tushala totunyinyaninyinyani, sihulu mutu hakoteza kota yeo.

-tatalana (tatalanile) v.i. bona taluso ya-tatalakana.

-tatama (tatami) v.i, v.t. 1. kuzamaya mutu mwamulaho ka kuba fakaufi ni yena, kundongwama; kuzamaya mwamulaho wa mutu bakeng'i sa kuli yena ukalile kufunduka; kumatisa mutu kapa sika ka kusiembama, kumanama, kulandameka. 2. sika kubateng'i kapa kuezahala sika sesing'wi hasesiezahalile kapa hasesifelile. 3. kuba yomunyinyani ku mutu ka situlo sa musebezi obatoswana ni wahae, kusebelisana ni mutu ka mukwa ocwalo, kubakwela.

-tatanyeza (tatanyelize) v.t. kueza likezo kapa kubulela lipulelo zeng'ata ka nako iling'wi.

-tatauka, -tatoka (tataukile, tatokile) v.i kubulela ka kutiisa nako yetelele bakeng'i sa kufilikana, kulokota, kuomana.

-tataula (tatauzi) v.t. 1. kukauhanya lika zeinzi hamoho ka kulisinyasinya kapa sika kakusipazaula, kulataka, kuposaka, kushandaula. 2. kupazaula

kapa kupumaka sika sesipila tubindibindi, kuhahaula.

-tateka (tatekile) v.t., v.i . kukala kuluka sizuma, ni lika zeng'wi zelukiwa ka mukwa wobatoswana. 2. kukala kuomana kapa kubulela litaba zesatabisi, zeutwisa babang'wi butuku kwa pilu.

tatela[1] (tatezi) v.t. kubeya malumo mwa tobolo pili mutu asikakunupa kale.

tateng'i adv.t kukafita nako yetelele sika sesicwana ni cwana sisikaezahala kale.

-tateza (tatelize) v.t. kutata nto yeswana ka muhala fa sika; noha kueza kezo yeswana fa kota kapa fa sika sesipila.

-tatinga (tatingile) v.t. kutama sika ka kusibindela ni kukutakutela fotamile, kutama hahulu ka mukwa ocwalo.

tato n. (-lata) maikuto ao mutu ana ni ona kwaneku la sika, ka mwatokwela feela kuli sika seo siezahale; muinelo wakueza sika ka pilu iling'wi, tundamo, mulelo, takazo.

tatu (li-) n. nto yetokwahala kueziwa fa butuku bwa mutu kuli afole, kapa fakuleka mulyani kuli mutu afumane sabata; hakusi cwalo, lika halina kukonda.

-tatuba (tatubile) v.t. (tatubo, mutatubi) kutalima sika katokomelo unze usiswala-swala kuli ubone mosiinezi, ili kuli haiba kuna ni fosinyazahala, usitongole, kunyaka.

tatubo (li-) n. (-tatuba) lipuzo zebuziwa mutu ka kumutatuba; kezo yeeziwa kumukuli kuli kufumanwe butuku bwakula.

-tatuha (tatuhile) v.i. kuzwa mwa mezi kapa mwa sikisi kuya kokulumbile; kuomboka.

-tatula (tatuzi) v.i, v.t. kukala kulima simu.

-tatuluha (tatuluhile) v.i. kuputuluha kasamulaho akutatiwa kapa kutatana. 2. kuzwa kwa bwanda ili bona kulo fokulukilwe, kapa kuezahala cwalo kwa nto kaufela yelukilwe

tau (li-) n. sibatana sesituna sesitiile sesica nama, sesipila mwa mishitu ya lifasi la Africa ni mwa libaka zeng'wi cwalo.

-taukela (taukezi) v.t. kutulelela kuswala sika ka maata amatuna ni ka sipundumukela.

-taula (tauzi) v.t., v.i. (taulo) bor.t.. kuzwisa mezi kapa masila fa sika ka taulo kapa nihaiba ka lisila feela, kupyemula.

taula (li-) n. (-laula) sika sesisebeliswa ki ling'aka kapa balauli samashano, sesibazibisanga butuku bwakula mutu, mane ni lika zeng'wi zetokwa kuzibiwa ka mukwa oswana, silauliso.

taulo (li-) n. (-taula) bor.t. lisila lelindende lelibuleta leliitamiwangwa ki bana ba basizana kwa litoho.(Eng. towel).

tawala n. muyaho omutelele oeza kuli batu habali fateng'i babona kai ni kai fafia meeto abona (Eng. tower); towala.

-tayula (tayuzi) v.t. kunata hahulu mutu ka lubaka kapa ka nto kaufela yebatoswana ni lubaka, kubayula.

-taza (tazize) v.i, v.t. (mataza) kuzwiseza kwande ka nzila ya

mulomo lico zeucile bakeng'i sakuli haulumelelani ni zona kapa ka libaka lakukula, mane ni mabaka amang'wi cwalo.

-tea[1] (teile) v.t. (siteanu) kubeya ni kusiya kulo siteanu kuli kutoswasa sika. 2. kulela kubulaya mutu kapa folofolo ka sico sa mulyani..

-tea[2] (teile) v.t. 1. kuisa kulo lizoho kapa sibyana ka lizoho, kuli mutu yakufa sika asibeye hona fa sibyana foo kapa kukubeya sona mwa lizoho. 2. mba kubonahala butuna hahulu bakeng'i sa kuli mutu ukusi kapa uitwezi haiba ki musali.

-tea[3] (teile) v.i. kuyema kwa manaka a komu kapa a folofolo, ki hona kuli, ka mwamelezi nikuhula, kapa ka mwabonahalela.

-tea[4] (teile) v.i, v.t. (matea) (mbututu kuzwisa mutabani mwa mba, kuipulusa.

-teatea[1] (teateile) v.i (lizazi) kuba fakaufi nikulikela, kulepelela, kusesela.

-teatea[2] (teateile) v.t. kuitukiseza mwenyi yataha kuwena, kapa kulukiseza lico mutu yazuha fa buloko kapa yatile ku wena inge ashwile tala, mi utokwa kuca kapilipili.

-teatea[3] (teateile) v.t. kubonisa tabo mane ni kutabisa Litunga ka kubinela fapila hae.

tebe (li-) n. 1. nto yakuisileleza ka yona mwa ndwa. 2. sika sasepile mutu, ili saitusisanga mwa linako zetata kapa batu hababonahala kusaba ni kutwisiso kwaneku la nto yeng'wi cwalo.

-tebeta[1] (tebetile) v.i., v.t. kubulela kwa batu sika saezize yomung'wi kono mi neusaswaneli kueza cwalo, kukandeka, kubiha, kusawana.

-tebeta[2] (tebetile) v.i (mitebe) kuzuseza kwa sinuko moya wonunka bumaswe, kusula.

-tebilala (tebilalile) v.i. kuyema inge ubyatuzi mahutu n kuloba hanyinyani mang'wele.

-tebuka (tebukile) v.i. 1. (mulomo) kukuta hahulu kwatasi kusiya meeno inge abonahala, bakeng'i sa kuli mutu sacembalile hahulu, ni mabaka amang'wi amanyinyani feela, kulepelela. 2. (nihaike linzwi le haki hang'ata liitusiswa mwa nzila yecwana) muyaho, ni lika zeng'wi cwalo ka kututa lineku lililing'wi, kubuuka, kusikama.

tee interj. linzwi leliyemela kupazuha kwa sika sesiutwahala hasipazuha, kapa mane fokung'wi nihaiba sesipazuha sisautwahali.

-teeba (teebile) v.i. old.l. kuba ni litohonolo lakufumana sika sesinde; kufuyaulwa.

-teeleza (teelelize) v.t., v.i. (muteelezi) 1. kulika ka taata kuli wutwe sika sesibulelwa kapa sesiezahala ka lilata; kuina fa taba yezekiwa. 2. kuutwa ni kubuluka likelezo kapa litaelo, kumamela, kutokomela.

teka n. 1. (li-) kalulo yemwahalaa sikalamaulu ni mba, mokutiyela sikoci kapa bulukwe mutu hatina lika zeo.

-teka n. (fig) wateka yakona hahulu kulobala ni nyazi kapa linyazi, buhule.

-tekelela (tekelezi) v.t., v.i. old.l. kuziba hahulu sika, kuyelaseli.

-tekema (tekemile) v.i. kusatiya hande, kushekesha, kunjanja, kunyanganyanga.

-tekemana (tekemani) v.i (mezi kapa nto kaufela yelukaswanisa ni mezi) kuina mwa sibyana licika.

-tekesela (tekesezi) v.i kukung'a bakeng'i sa sabo kapa ng'alelwa; kunyanganyanga linama za mubili haubina kapa hauzamaya.

tekeseli (li-) n. sikwahezo kapa suuko sa poto.

tekiso (li-) n. (-leka) mukwa kapa muinelo wakulekiswa kwa sika.

teko (li-) n. (-leka) palo ya mali ao sika sesilekiswa itomilwe kapa isinganyekwa kutomiwa.

teku (li-) n. tupa yekimanyana yetelele mokucomekiwa kapa mokubeiwa muwayo, kapa kota yebetilwe ka bukimanyana nikabukwala mokukwesiwa lilumo kapa mungungu; mutu yomutelele yomusisani, yakopanyize ni bunde sifateho, lucwepucwepu.

tekulo (li-) n. (-lekula) mukwa kapa muinelo wakulekula mutu.

-tela (telile) v.i., v.t. (mutelo, mutelisi) kulifa mali kweli ni kweli kapa ka silimo bakeng'i sa kupila mwa nduyesi yahao kapa kabaka lakuitusisa sika sa mutu, mane nika mabaka amang'wi cwalo.

-telatela (telatelile) v.i. (mutelatelelo) kuhatahata pili usikaeza kale kezo, kulika kueza sesing'wi ka mukwa wocwalo.

telee interj. linzwi leliyemela kufubela kwa sika sesiengela. Lihuluhulu le kilelili telee mi kikubuzwa.

teleko n. (-leleka) (musali) mukwa kapa muinelo wakulelekiwa ki muuna.

-telela (telezi) v.i. 1. (sika) kuba kapa kuutwahala handende fahalimu, kuli kusiswala cwana lizoho kapa munwana wazamaya fateng'i kusina foyema. 2. kuwa kapa kubata kuwa ka kuhata kulo folimata lihutu kapilipili, kuli mane haufumani sibaka sakuyema usaezi cwalo, kunenumuka.

-telula (teluzi) v.t. kuzwisa piza fa liiso, kusula.

-telumuka (telumukile) v.i. kuwa kapa kubata kuwa kulo fopahami bakeng'i sa kuli kwatelela; kumata ka pilipili fa sishetumuko.

-telumuna (telumuzi) v.t. kupazula kapa kufita fahali sika sesipazuha ka bunolo, mi hang'ata ki sika sesiswana ka mupusi kapa namundalangwe, ni zeng'wi zeswanela.

-tema (temile) v.i. (mabisi) kuzwa mwa muinelo obatakuswana niwa mezi kuya kuokambile, mane ni kucinca muutwahalelo mwahanu ka kubaba ni kuwawata.

temalo n. (-lemala) mukwa kapa muinelo wakulemala.

-temanga[1] (temangile) v.i. kutuka kwa mulilo oseuya kwakutima, kutukela mwataasi.

-temanga[2] (temangile) v.i., v.t. kuzwelapili kubulela ka libaka lakuli ukanane ulinosi.

-tembuka (tembukile) v.t. 1. kubata katundamo sika seusaboni kapa sesisiyo kufitela usifumana, haiba kukonahala, kubenduka. 2. kueza musebezi ulinoosi, hang'ata ili musebezi omutuna.

-tembwala (tembwalile) v.i. kuina kwa mutu yakatezi kapa yakomokile hahulu, yaiponahaza fokusweu luli kuli kuna ni nto yemukataza mwa pilu kapa mwa mubili.

tembwe (li-) n. bona taluso ya nambwamutalati.

temuho (li-) n. (-lemuha) mukwa kapa muinelo wakulemuha sika sesiezahala..

temuso (li-) n. (-lemusa) taba kapa pulelo yebulelelwa mutu ka mukwa wakumuzibisa kapa kumulemusa sika; zibiso.

-tendula[1] (tenduzi) v.t. kuzwisa ndongo mwa makapi.

-tendula[2] (tenduzi) v.i. (kulila) sihulu hakubulelwa mwanana ka kulila ka kutiisa ni ka tundamo.

-tenela (tenezi) v.t. kubulaya lika silising'wi ka silising'wi, kutana.

-tenga (tengile) v.t. kuzamaisa mutu yakozwi hahulu, kumukotopa kuli asike awa..

-tengama (tengami) v.i. kusayema hande kwa sika sesiswana ka mukolo kapa mota, ni lika zeng'wi zelukona kubapanya ni zeo, kukuta lineku lililing'wi, kusikama.

-tengateka (tengatekile) v.t. (butengatekelo) kulika kueza kapa kubuluka sika kuli sisike sasinyeha kapa kushwa, kubabalela.

-tengenya (tengenyize) v.t., v.i. 1. (tengenyekwa) kushimba sika fa toho. 2. kunwa bucwala kukolwa, kuli mane hauzamaya cwana, yakubona kaufela hakakanyi.

tengenyekwa n. (-tengenya) mushimbelo wakusaswala kwa sika seutengenyize.

-tenguka[1] (tengukile) v.i. (sika sa mabala mwamatuko kapa sa musima mwahali) kukuta lineku lililing'wi ka sipundumukela, kusikama.

-tenguka[2] (tengakile) v.i. kutwaela kueza mukwa, kuli mane hausakona kuina feela usauezi.

-tenya (tenyize) v.t. kuapula mbonyi mwa makapi kuli ubone bubeke mwahali kapa bukolile.

tenyene adv. old.l. linzwi leliyemela buniti bwa sika, kuli luli sika seo ki sona sesibulelwa, luli, tota.

-tepeka (tepakile) v.t. kunataka ka lifaindi mutu yomutelele, hang'ata yakopanyize ni busisani.

tepatepa n. kuwelela kapa kubata kufelelwa ki moya.

-tepatepa (tepatepile) v.i. kuzamaya inge ulwezi nto yebukiti, kushinashina, kutota.

tepe n. mufuta wa muloho wamwa naheng'i obunolo ni kububa hahulu hauapeiwa.

-tepelela (tepelezi) v.i. bor.t. kusebeza ka bunya kapa ka ndembwe bakeng'i sakubona kapa kuhupula kuli mwendi uipulaisa feela, hakuna seukafumana fa musebezi oeza, kuikutwa kukatala ka libaka lelicwalo.

-tepeta[1] (tepetile) v.i. kubina ka maheta.

-tepeta[2] (tepetile) v.i. lukanda kapa muhala, kusa swala hahulu fositamisizwe, kuyooya, kucepeta.

teputepu interj. linzwi leliyemela kunolofala kwa sika (mutu, folofolo) hausiswala bakeng'i sa kuli hasinamaata mwa mubili kabaka lakushwa kapa kueziwa cwalo ki buloko, ni mabaka amang'wi amanyinyani feela.

-teputuka (teputukile) v.i 1. kusa tiya kwa sika kapa lika zetamilwe kono mi sika kapa lika zeo nelitiile kwa makalelo, kutamuluha hanyinyani, kuceputuka. 2. kunolofala kwa nama kapa kwa mubili wa sika hausiswala.

-tesuka (tesukile) v.ikutelela ka lihutu haunze uzamaya kapa haunze uyemi kulo fokumaswe; kuutwa butuku fa makopanelo a masapo ka sipundumukela bakeng'i sa kuwa kapa kunatiwa ki sika, kuela, kukweta.

-teta[1] (tetile) v.i. (kota yelemiwa kapa yewisiwa ki moya) kukala kulila kapa kueza mulumonyana ozwelela fa kalulo foilemelwa kapa foilobelwa ki moya pili isikawa kale; kucwalo ni kwa likota kapa lika zeng'wi haliitusiswa kwakushimbela lika zebukiti kapa kusebeliswa ka mukwa omung'wi.

-teta[2] (tetile) v.i kulila kwa nto yeswana sina peba, ni lika zeng'wi zelukabapanya ni peba, kapa kwa sika sesiswana ka liyangayanga halihatiwa, kubeya ni zeng'wi cwalo.

-tetaula (tetauzi) v.i. kutalima kwa mutu yaswalehile inge auzwa.

-tetela (tetezi) v.t., v.i kulema macecani mwa litema, kucancubula.

-tetemba (tetembile) v.i. (mulilo) kuzamaya kapa kuca kabunya bakeng'i sa kuca kulo mokusina bucwang'i hande.

-tetena (tetenile) v.t., v.i. (sico) kutokwisa mutu maata mwa mubili, kuli mane mutu wateng'i wikutwa inge yakula, kukatalisa, kutopwelisa.

-tetenya (tetenyize) v.t., v.i bona taluso ya -tetena.

-teula (teuzi) v.t. kufita yomung'wi mwa kwinano kapa kwakueza sika sesiyela fa maata.

-tiba (tibile) v.t., v.i. 1. (sitibo) kukwala kapa kukwahela ka sitibo sika sesiswana ka botela kapa sihwana, mane ni lika zeng'wi zelukabapanya ni zeo. 2. kukwala lisuba la sika kakubeya mwateng'i nto yeng'wi cwalo.

-tiba (tibile) v.i. 1. (sika) kusakona kuina fahalimwaa mezi sisakeni mwa mezi mubili kaufela bakeng'i sa kuli sibukiti, kunwela. 2. (sika) kapa sibaka) a kuwahelwa kapa kukenelwa ki mezi a muunda kapa a pula.

-tibana (tibani) v.i 1. kushwa kwa lisuba kapa kwa nto kaufela yelukabapanya ni lisuba, kukwaleha. 2. (sibaka) kuba ni mataka kapa likota zeng'ata, kubuta.

-tibanya (tibanyize) v.t. 1. bona taluso ya -tibanisa mwa linzwi la -tibana. 2. kupaleliswa mutu kunahana hande, kutinkanywa hahulu mwa booko, kulyanganisa.

tibeka (tibekile) v.i. kuwa kapa kuketuha kwa musima kapa mukoti wa butale.

-tibelela (tibelezi) v.i. (matibelelo, mutibeleli) kuina kapa kufitela kulo hauli mwa musipili wakuya kokung'wi, kapa mane hautile feela mwa sibaka seo usikakutela kale kozwa.

tibelelo n. (-libelela) nako yeo mutu aina inge ashaamezi sika sesitaha kapa sasepisizwe.

-tibuha (tibuhile) v.i. kwa limota la ndu kapa sibaka sesimatehilwe kusinyeha hanyinyani kapa hahulu bakeng'i sa kuwelwa ki sika sesibukiti, ni likezo zeng'wi zecwalo.

-tibula[1] (tibuzi) v.t. (matibili) kunata hahulu mutu ka fifi kapa ka sika, kulindula.

-tibula[2] (li-) n. kataka kakapumilwe ka bukuswani kakatibiwa mwa lisuba la sihwana lelizibwa ka libizo leliswana, mokuzwelanga toya mabisi haminiwa mwateng'i.

-tibuluha (tibuluhile) v.i (sika sesitibilwe) kuzwa nto yesitibisizwe kusiya feela lisuba kapa mulomo oatami kapa okwahezwi ka nyumi.

ticele (ma-) n. bor.t.. muuna kapa musali yaeza musebezi wakuluta bana ba sikolo, muluti. (Eng. teacher)

tifo (li-) n. (-lifa) mali kapa sika seufa mutu kuli akuezeze nto yeng'wi cwalo, kapa seufa mutu yakuezelize kapa yofoselize sesing'wi.

-tiinya (tiinyize) v.t. kupikita kapa kusilinga lizoho fa liito bakeng'i sa kuli ufatehile kapa mwendi wayuwa mwa liito.

-tiisa v.i. kuswala sika ka kutiya; kueza sikaka taata kapa ka maata.

-tiiseza (tiiselize) v.i (tiisezo kueza sika ka taata, kupihelela, kutundamena.

tiisezo n. (-tiiseza) mukwa kapa muinelo wakueza sika ka tundamo, pihelelo.

-tiiteta (tiitetite) v.t., v.i. kutoma kapa kutaba sika kulo kakutiisa ka nako yetelelenyana.

tikanyo n. (-likanyeza) kubonahala kwa sika fosikuma ka butuna, ka bung'ata, kapa ka bunyinyani bwasona.

tiki (ma-) n. bor.t. kasipi kakanyinyani ka kufitisisa mwa mufuta wa mali a buwayawaya, ili kao nekasebeliswa mwa naha ya Zambia ni England mwa linako zakwamulaho (Eng. token).

-tikinya (tikinyize) v.t. (buzikinyani) bor.t. kulika kapa kusehisa mutu kakumuswala-swala ka kutiisa mwa makupo, mwa mahafwa kapa kwatasaa makupo, ka mulelo wakubata kumusehisa. (Eng. tickle).

-tikitiba (tikitibile) v.t., v.i. (butikitibi) kubatisisa buniti bwa taba kakubuzaka mutu kapa batu lipuzo ka mukwa wosalemusehi hande..

-tila (tilile) v.t., v.i. kubasa kapa kubeya sika bukabali ka muwayo ocisa.

-tilimbwa (tilimbwile) v.i. old.l. kuzamaya kwa mutu yomukima kueza kuli linama za mubili wahae zabina hazamaya.

-tilula (tiluzi) v.t. kucisa mutu sico sanailile, kumucisa sona ni mulyani wateng'i.

-tilumuka (tilumukile) v.i. kusaba kusipundumukela ka kubinisa mubili nako yekuswani feela, bakeng'i sa kubembiwa ki mutu kapa kusabiswa ki mulumo wa sika, kutulela mwahalimu.

-tilumuna (tilumuzi) v.t. kufa mutu mamela ka kumusabisa hanyinyani feela.

-tima[1] (timile) v.t. kusafa mutu sika sakukupa, kapa kusafa mutu kwa sico seuca, kung'ota; kuca sico kufeza usasiyeli kwateng'i yomung'wi.

-tima[2] (timile) v.i. (mulilo kapa nto kaufela yebonahala ka liseli) kufela nikusabonahala, kushwa..

-tima[3] (timile) v.t. kupaleliswa mulilo kuzwelapili kutuka kakuusela mezi kapa kakuweza mokawezeza kaufela kuli ushwe; kueza mokaezeza kaufela sika sesituka ka liseli kuli sisike sazwelapili kutuka kapa kumonyeha.

tima (li-) n. sibaka sesilimiwangwa ni kucaliwa lico zeswana ka mbonyi kapa mauza, ni lico zeng'wi cwalo, simu; sibakanyana salimile mutu mwa simu zazi leo, mutabo.

-timana[1] (timani(le) v.i. (butimani) kutokwa lizwalo lakuyumbulanga baenyi kapa lakufanga babang'wi lico, kusafana..

-timana[2] (li-) v.i. yeng'wi ya likalulo zekuswani za lipulelo kapa litaba zeng'ozwi ka linombolo mwa kauhanyo ni kauhanyo ya Bibele.

-timboka (timbokile) v.t. (banana) kutuhela kubapala ni mwanana yomung'wi kuli abapale alinosi bakeng'i sa kuli kuti kuna nisafosize, kushiloka.

-timbula (timbuzi) v.t. kuka tumezi totunyinyani, hakuna taba kapa kimwa sibyana kapa kimwa nuka.

-timbula (timbuzi) v.t. kutalima mutu ka mukwa wakutokwa sishemo kapa kabuhali, kumutalima hang'wi feela..

-timbutuka (timbutukile) v.i. kufopa kwa sitombo kapa kwa silama sa mubili senesiluluhile.

-timela (timezi) v.i. (timelo) kufelelwa ki moya wakubuyelisa, kuli mane mutu hasakona kubuyela kapa kunyanganya, kutokwahala, kulateha, kushwa.

-timelelwa (timelezwi) v.t., v.i. kusahupula mutu kapa libizo la mutu yoziba.

timelo n. (-timela) muinelo wakushwa kapa wakutimela, lifu, sinyeho.

-timpula (timpuzi) v.t. kuka tumezi totunyinyani mwa komoki kapa mwa kabyana kaufela kakakonahala, kutimbula.

-timukela (timukezi) v.i. (matimukela) (poto) kutokwa mulilo, kuli mane seituhezi ni kubila.

-timuna (timuzi) v.t. kupaleliswa mulilo oca kulo kuzwelapili kutuka kakuusela mezi kapa kuitusisa macecani, kutima.

-timwena (timwezi) v.i old.l. bona taluso ya -timuna.

-tina (tinile) v.t., v.i. sitino kupata mapunu ka sitono, kuba ni sitino mwa teka.

-tinatina (tinatinile) v.t. kuswala-swala sika kakusitomatoma minwana.

tindi n. papali yakuiposezanga cileke inge muitanda ka lisumbu.

-tineha (tinehile) v.i. kubilaezwa ki sika kabaka lakusiezanga zazi ni zazi kapa nako ni nako, kukatala, kutinwa, kunyikwa.

-tinga (tingile) v.t. old.l. kupikulusa kapa kupotolosa sika, kubeya sika muluko ka mukwa woswana.

-tingeta (tingetile) v.t. old.l. kutama kakupotolosa sitamino; kutata.

-tinguluka (tingulukile) v.t., v.i. kubeya sika mwa sikwenda kapa mwahali, kupotoloha.

-tintilika (tintilikile) v.i. (sihulu mutu yomukima) kuzamaya-zamaya kulo mapunu kapa situtu.

-tinuluha (tinuluhile) v.i. kuzwiwa ki sibyana mwa teka, kapa kubonelwa mapunu ahao ki batu kakuyeuka kwa sibyana seutinile.

-tinwa (tinilwe) v.i. bona taluso ya -tineha.

tipa (li-) n. sisebeliso sesibuhali kwa lineku lililing'wi sesipumakiswangwa nama ni lika zeng'wi cwalo, mane nikueziswa misebezi yeshutana-tunata, sa silungo sa kota kapa sa sipi, sesishengile kwa ngo.

-tiputuka (tiputukile) v.t. kuzwa fa sitombo kabung'ata (bulalu) kapa kuzwa mwa sihwana ka muzwelo woswana (mabisi atemile), kutuputuka.

-tisa (tisize) v.t. (mutisi) kunga sika kuzamaya ni sona kutosifa mutu, kutosisiya, kapa kutosieza mokasiezeza kaufela.

tite n. libizo la simu yeeli yalikuba is limiwi konji hona foo, hailimiwa lwapili cwale.

-titihana (titihani) v.i. lika kapa batu bahang'ata kuina kapa kuyema ka kuba fakaufi hahulu ni sika sesing'wi kapa ni mutu yomung'wi.

-titika (titikile) v.t. kunataka hahulu mutu ka ling'indi kapa ka mampama, kulindaula, kulindinga, kutibaula.

tiululo n. (-liulula) muinelo wakuliululwa kapa wakuzusiwa kulo kapa mwa manyando anakuambekile, tukuluho.

-tiya (tiile) v.i kusa ba bunolo, kuba nto yetaata, kusa ishwela feela, kukola.

-toba (tobile) v.t., v.i. kualafa mutu ka likambi lelicisa kapa ka sisila sesizwa mwa mezi acisa, ka kuswala ni kumubeyanga nto yeo ka kutiisa fa sitombo kapa fa kalulo ifi ni ifi ya mubili yeutwa butuku.

-toba[2] v.i. kusinasina kapa ku tapisa mubuli kaku tiisa ka mezi a cisa sihulu haiba mutu ululuhile.

-toba[3] (tobile) v.i kuzwa fa sibaka ka kuomboloka kukuta kouzwa (haiba utisizwe usalati), kapa kuya kulo koziba kuli ukayofumana silelezo haiba kuna ni seusabile.

-tobisa (tobisize) v.t., v.i. mulisana kufungulula kapa kuzwisa namani mwa mulaka kuli iyoanya maayona asika hamiwa kale zazi leo.

-tobola[1] (tobozi) v.t. kuloba tombonyi yekwa lutaka, inge isika kola kale kuli ikone kuba yeutwahala hande mwahanu.

-tobola[2] (tobozi) v.i, v.t. kubulela hahulu.

tobolo (li-) n. nto yekunupiswa ni kubulaiswa lifolofolo ni libupiwa zeng'wi cwalo, mane ni batu, yetuna

koiswalelwa ki mukunupi, mi ki yesisani kukalela fahalaa yona kuisa kwamafelelezo.

-tobosa (tobosize) v.t. kubulelela mutu niti yetezi, kufalela mutu mwa koma ya lilangu.

-tofoka (tofokile) v.i. kubonahala kushwa hahulu tala ka mba kuya hahulu mwataasi, kung'ofoka.

-tofota (tofotile) v.i. (nto yeswana ka mubula kapa mango, ni lika zeng'wi zeng'ata) kuutwahala bunolo bakeng'i sa kubuzwa, kapa kabaka lakuli ki moiinezi ona cwalo, mutu haiswala-swala kakutiisa..

toho n.. (li-) (a) kalulo yabutokwa ya mubili kokuinezi mulomo, mazebe sihulu haiba ki mutu kapa folofolo, ni lilama zeng'wi cwalo.

tohotaata n. bupilo kapa muinelo wakutokwa kutwisiso mwa lika, bung'ang'eli, mung'ang'atoho.

toko (li) mukoloko wa lipulelo zamakutelakaufi zeitumbiwa kapa zeipabazwa ka zona, kapa mane zalumba kapa zanyaza mutu sika ka zona, zelukela kubulelwa kapa kubaliwa ka mukwa oswanela kuli liutwahale hande.

-tokoka[1] (tokokile) v.i. kuzwa kapa kukumuha kwa sika sesisiya musima mosizwile.

-tokoka[2] (tokokile) v.i. kuhuhula feela hang'wi kwa nja ya linzwi lelituna.

-tokola (tokozi) v.t., v.i. kulukisa mungunja kapa lyabwa ka kuliyepa mwa matuko ni kuzwisa bucwang'i ni matindi haiba ki lyabwa feela kapa mungunja kuli mezi azamaye hande.

-tokola (tokozi) v.i., v.t. kukasheza moya kwande ka nzila ya mulomo ka sipundumukela haufeza kuca kapa haseucile mufuta wa sico sesikona kuezisa mutu cwalo, mi mane sitoutwahala kununka kaona moya oo ozwa ozwile mwahanu.

-tokolomoha (tokolomohile) v.t., v.i kusa eza sika sewezanga kapa seneuhupula kueza, kutuhela, kuambuka, kulisela; kusautwana ni mutu yenewutwana kapa yeneubata kuikeza saango ni yena, kulimbulula.

-tokoma (tokomile) v.i. kubila ka kuutwahala hahulu, sihulu haiba poto haisika kwahelwa kapa ikwahezwi lineku.

-tokomela (tokomezi) v.t., v.i(tokomelo) kueza hande sika kapa kezo kuli usike wafosa kapa kuholofala; kulika kubona kuli sika sesicwana ni cwana sazamaya, saezahala, kapa sibulukehile hande, kumamela.

tokomelo n. (-tokomela) mukwa kapa muinlo wakutokomela sika; pabalelo.

-tokoota (tokootile) v.i 1 kubuyela ka butaata bakeng'i sa kuswaliwa kapa kukamiwa hahulu ki sika mwa mumizo.

-tokotela (tokotezi) v.t. kuomanya hahulu mutu nako yetelele, kunyaza ka mukwa oswana.

-tokwa (tokwile) v.t., v.i kuba ni maikuto akuli kambe weza nto yecwana ni cwana, kubata.

-tokwahala[1] (tokwahalile) v.i.

-tokwahala[2] (tokwahalile) v.i (butokwa) (sika) kutokwiwa ki batu, kuba ni butokwa, kubatahala.

-tola[1] (tolile) v.t., v.i (sitolelo, mutolelo) kuipeya fa mubili mafula kapa nto kaufela yelukabapanya ni mafula, nikuipikita yona fa litalo.

-tola[2] (tozi) v.i kuina kapa kufumaneha kulo nako ya musihali, kusa ya kusili kapa kuina fouinzi kaufela.

-tola[3] (tolile) v.i (mitolo) kueza taba kapa kubulela pulelo yeswabisa kapa yemakaza bakeng'i sa kuli nto yecwalo haiezahalangi hang'ata kapa mane mwendi haisika ezahala kale.

tola[4] aux. v.t linzwi lasebelisa mutu habulela kuli haana kueza kapa kuezanga nto yecwana ni cwana, mi liyemela buitamo bwahae bwakus eza nto yecwalo.

tola[5] (li-) n. (tola yakulibelela) bor.t.. mufuta wa pampili yabutokwa yehatiswangwa ki ba keleke ya lipaki za Jehova, ili yeo ku yona kung'olwangwa litaba zesweli kuezahala mwa maneku amane a lifasi, towala (Eng. tower)

-tolisa (tolisize) v.t. (toliso) kubona mutu bukuba ka kumueza kapa kumupuma.

toliso n. (-tolisa) mukwa kapa kezo yesatokwahali yakutolisa mutu ka yona.

-toliya (toliile) v.t. kuezeza mutu lilata ka nzila ifi kapa ifi, kumupaleliswa kuutea sesing'wi.

tolo (li-) n. (-lola) nto yalola mutu hanzalobezi.

tolo (li-) n. folofolo ya mubala womuseta woya kwa bufubelu, ya manaka sina komu.

-toloka (tolokile) v.t., v.i butoloki, mutoloki) kubulela taluso ya linzwi kapa ya pulelo, kutalusa, kutaluhanya.

tolokisi (ma-) n. bor.t. yeng'wi ya likalulo zekolohani mwamulaho wa toho ya sitimela, ili zona likalulo zebalwa kuli ki sona sitimela ka sibili, mokukena batu ni kulongiwa libyana. (Eng. strokes).

tolomani (li-) n. kangongolo ka senke yekima kene kabulukelwangwa mafula amwa tutolitoli kwakale, mi babang'wi nebakafetula sitatehelo sa lico hasekufelile mafula.

tolombita (li-) n. bor.t. sika sesiliziwa ka mulomo nika minwana, selukabapanya hanyinyani mosipangezwi ni lunaka lwa komu yepondozi. (Eng. trumpet)

tolongo (li-) n. sibaka kapa muyaho mokubulukiwa lifosi zeatulezwi kuina teng'i kuisa nako yetomilwe, ili lifosi zesebeliswa kusina tifo ni yekana, hang'ata ni kunyandiswa kulikana ni bufosi kapa mulatu wa mutu foukuma.

-tolongosha (tolongoshize) v.t., v.i kubulela taba kakutala, kubulela lika kaufela, kutalungusha.

tolopo (li-) n. mufuta wa munzi omutunatuna wa mandu a masitina mokupila babeleki ni batu babang'wi cwalo, kamita opotolohilwe ki likomboni mokuina mishoboshobo ya batu.

tolwana (li-) n. nto yebeiwa ki kota, hakuna taba kapa nto yeo yaciwa kapa haiciwi, muselo.

-toma[1] (tomile) v.t., v.i kubeya fa sika kapa fafasi nto yena ni lilaho kapa mahutu, yeswana ka komoki,

mukeke, poto, ni lika zeng'wi zeng'ata; kulula.

-toma[2] (tomile) v.i kuyema hande ka kuba ni linumbu zekima hande.

-tomahana (tomahani) v.i. kulatelelana, kutatamana.

-tomauna (tomauzi) v.i. kuca ka kung'watanga tuco totunyinyani, ka kupulanga hanyinyani hape waca.

-tomboka (tombokile) v.i. kupunyeha kasuba. Hembe yaaka itombokile fapata.

-tombola (tombozi) v.t. kusinyeza mutu sahae, kapa kubatiseza mutu manyando kakumueza mokamuezeza kaufela, kapa mane kumupaleliswa kufumana sesimuswanela, kuswala mutu mwa liito, kusotisa, kutalula.

tombomoyo adv. old.l. linzwi lelisebeliswa hakubulelwa ka zakushwa kwa mutu yashwile ka kubonisa lisupo kaufela zabonisanga utimelelezi luli.

tomboo interj. linzwi lelisebeliswa haushonga mutu kakumuhanisa kuli asike aeza sika sakuli-kuli.

-tomelela (tomelezi) v.t. kutaza hahulu sika kapa sibyana ka lika zeswana sina mikung'u ya lico, ni lika zeng'wi cwalo, kuli mane zeng'wi haisi kuliyemisanga mwamatuko; comelela.

-tomenena (tomenezi) v.i, v.t. kuzwelapili kueza sika seneuswanela kutuhela, bakeng'i sa kuli uutwa hande hausieza.

-tomoha (tomohile) v.i (kamita kube ni 'pili') kushwa hahulu makeke.

-tomola (tomozi) v.t., v.i. kuzwisa mutu ka pini muutwa omutabile.

-tompeha (tompehile) v.i. (butompehi) kusepahala kamobonahalela kapa ka moupilela, mi ukutekwa ki batu ka kuba cwalo, kukutekeha.

-tompolola (tompolozi) v.t. bor.t. kufoseza mutu ka kumubulela ka bumaswe, kutokwa likute ku mutu, kunyefula, kushubula ki linzwi la SiSutu.

tompololo n. (-tompolola) mukwa kapa muinelo wakutompolola mutu kapa wakuitompolola ili wena.

-tomwala (tomwalile) v.i, v.t. kuba ni lico zeneuca kwa mulomo bakeng'i sa kuli ukusi hahulu ucile kulamba nifafasi.

-tona (tonile) v.i. kuina kapa kulobala usikaya fa buloko.

-tonda (tondile) v.t., v.i. (mutondeleti) kubilaela ka kusa bona sika sahao sesisiyo, seusa zibi kosibeilwe.

-tondahala (tondahalile) v.i. (sika) kusa zibahala kosiile kapa kosibeilwe kulateha.

-tondela (tondezi) v.t. kubata kapa kuzuma sika ka miwayo kapa ka milamu, mane nika lilemano zeng'wi cwalo.

-tondoka (tondokile) v.i. kulila kapa kusilisa kwa muuna, sihulu yalila ka linzwi lelituna.

-tondola (tondozi) v.t., v.i. kung'wata hahulu fa lico zekambile, kung'ompola.

-tondomoka (tondomokile) v.i. bona taluso ya -ndondomoka.

tonga (tongile) v.i. (sitongo, mutongeleti) kueza kapa kubulela kuli 'acuu', kapa cwalo, ili kutalusa kuli kuna ni foutwa butuku.

-tongama[1] v.i. kuyema ka mang'wele, ki kuli, kuyema inge uputile hanyinyani mahutu, mang'wele inge atomile fafasi.

-tongama[2] (tongami) v.t. kumatisa kapa kulelekisa sika ka lubilo lolutuna, kumanama, kulandameka; kundongwama.

-tongoka (tongokile) v.i., v.t. (tongoko) kubilaela ka lika moliezezwa.

-tongoka (tongokile) v.i. kuzwa kwa nto yeswana ki liito mwa sikombwa kapa mwa musima walona.

-tongola[1] (tongozi) v.t. kunyaza nikubulela mafosisa aezize mutu mwa musebezi wanaeza kapa waeza ka nako yeo.

-tongola[2] (tongozi) v.t. kubulela zeneipatile.

-tongamana (tongomani) v.i kukala kuina, kono inzeli ka manyando, kasamulaho wakupalelwa kueza cwalo kwa bumbututu mi cwale seulika haseuhulahulile, kutoomana.

-tongomoka (tongomokile) v.i kuzwa kwa bubeke bwa mbonyi kwa mutose, kutoomoka.

-tongoshola[1] (tongoshozi) v.t. kuzwisa bubeke bwa mbonyi kwa mitose, kutongomona mbonyi kaufela kutokwa ni yakusiya, kufeleleza.

-tongoshola[2] (tongoshozi) v.t. (litongoshola) kubulela taba yeezahalile, unze utalusa lika mwa butungi kono mi hakutokwahali kuli weze cwalo.

-toola (toozi) v.t. kuzwisa litapi zetatehilwe masapo, kapa linzi mwa mabisi, mane ni lika zeng'wi cwalo, inge uzusanga kalikang'wi ka kalikang'wi.

-toomana (toomani) v.i bona taluso ya -tongomana. kuina kulo ka mulelo wakusaba feela kusebeza.

-toomoka (toomokile) v.i bona taluso ya -tongomoka.

-toomona (toomozi) v.t. bona taluso ya -tongomoka

-topotoka (topotokile) v.i. kuzwa kwa batu babang'ata kulo mokuswana sina mwa ndu, mane ni mwa libaka zeng'wi zelukabapanya ni muyaho.

-topwela (topwezi) v.i kukatala hahulu bakeng'i sa kusebeza kapa kuzamaya, kubomba, kutamba.

-tosa (tosize) v.t. kufumana sika haunze uikamaela feela kapa kasamulaho akusibata nako yetelele, kono mane neseuitobohile kuli mwendi hausa sifumana.

-tosaela (tosaezi) v.i (mutu) kubuyela hanyinyani feela, ili sisupo sesibonisa kuli hasikashwa kale, usapila.

-tosangisa (tosangisize) v.t. kubuza mutu puzo iling'wi ka kukutakutela, kapa lipuzo zeng'ata ka nako ling'wi, kufitela aalaba kamokutokwahalela.

-tota[1] (totile) v.i old.l. kuzamaya kakuakufa inge winami bakeng'i sa kulwala nto yebukiti, kushinashina.

-tota[2] adv.t linzwi lelitalusa kuli sika sesibulelwa ki sona, hakuna sisili hape, luli, tenyene.

-toteza (totalize) v.t. kubeya nto kapa mulyani wa bupi fa sitombo.

-totobela (totobezi) v.i kufelela mwa sileze kapa mwa mubu kaufela wototoloka haunze uzamaya.

-totoloka[1] (totolokile) v.i. (mubu) kulonda kapa kuikeza sileze bakeng'i sa kuseliwa mezi kapa kunelwa ki pula.

-totoloka[2] (totolokile) v.i. kusaoma kwa buhobe habusokiwa.

-totolosa (totolosize) v.t. kubulela taba iling'wi nako yeteleletelele.

-totomoka (totomokile) v.i kumata lubilo lwa makutelakaufi ka mulelo wakubata kutula kapa kulwanisa mutu, kusindumuka. Itungwe yoo nakalile pili kutotomoka asikatulela kale mwa nuka.

-totona (totonile) v.i. (kwai) kuyuwa-yuwa mwa lingo mutu haizuba bakeng'i sa kuli mulilima oisilisizwe ufosahalile.

tou[1] (li-) n. folofolo yetunatuna yezibahala kakuba ni maaa amatuna, yena ni nto yelukabulela kuli ki munwana, ili yona nto yeitusa hahulu mwa bupilo bwayona ka kuisileleza kwa lila zayona mane ni kueza misebezi yeming'wiyeming'ata.

tou[2] (li-) n. nto yekimanyana yebetiwa fa liino la tou.

tousweu (bo-) n. mufuta wa mbowa yetuna fa mubili.

-toya[1] (toile) v.t. (sitoyo, mutoiwa) kusalata mutu, kuli mane kambe kwakonahala, neusike wamubona mwa liito.

toya[2] n. nto yelukabulela kuli ki mezi awawata azwanga kwa mabisi atemile.

-toyoka (toyokile) v.i. kupunyeha kwa sika sesitiile, sihulu sika sa senke, kakunatiwa ki mutu ka sika kapa ka kuwelwa ki sika sesing'wi.

-toza[1] (tozize) v.t. ubone taluso ya -toza mwa '-tola.'.

-toza[2] (tozize) v.i. kuzamaya kamanyando bakeng'i sa kutabiwa ki sika kapa kuholofala kwa lihutu, kucung'uta.

toze (li-) n. mufuta wa sico kapa sicalo sesihula ka kunama fafasi, sa matali apukuma, sesibeya lika sehula ka butuna zena ni lipeu zeng'atang'ata mwahali zezibwa ka libizo leliswana.

toze n. tuhalahala twa mabisi a buhobe bobufuzelwa inge busacisa.

tozi (tolisa) v.i v.t. zuho ya mutu sina mutozi cwang'wi?

tozi (li-) n. mufuta wa nkwana yetunatuna yeneifolisezwa nikuumelelwa bucwala kwakale.

-tuba (tubile) v.t., v.i. kubeyanga ni kuzwisanga sika mwahanu ka kutomenena munati wa sico senesiinzi kwateng'i.

-tuba[1] (tubile) v.t. kubulaya kapa kusinya sika sesishwa kakuikaba tubala-bala kapa tuemba-emba, kupyata.

-tuba[2] (tubile) v.t. kezo ya kubu ka kuya kamobazibela babang'ata kuposeza mukolo mwahalimu mi utowela fahalimu a mezi ni kupazuha kapa kupazauha maemba;

tubana, tubani (li-) n. sibyana sesibetilwe fa kota sesikona kulikana ni sikisonyana sa mezi kwa butuna, sesituna kwatasi kufita kwa mulomo wasona.

-tubeta (tubetile) v.t., v.i kutoma mutu mulomo mwa lizoho ni kueza inge yamunyota, ili kueza cwalo mutu fa

lilama, ili kubonisa lilato lelituna ku yena.

-tubilikana (tubilikanile) v.t., v.i kueza sika kakusimata-matela kapa kakusaiketa, kuli mane hausina litonoholo, sikebe sifosanalile.

-tubuka (tubukile) v.t. (tutombo-tombo kapa bulumaluma) kumela mutu kabung'ata; kusipuka.

-tubula[1] (tubuzi) v.i., v.t. (situbuti) (lika zeswana ka likota zebeya miselo, mane ni limela zeng'wi cwalo) kukala kubeya.

-tubula[2] (tubuzi) v.t. kuba ni lufulo kwa mulomo, mutu kapa folofolo, kapa kuba ni lufulo fahalimu amezi, kapa bucwala.

-tubula[3] (tubuzi) v.t. kufa mulena linubu (sina monekuezezwa sapili).

tubula[4] (li-) n. bona taluso ya tibula.

-tubula (tubuzi) v.i., v.t. kuzwisa sitino fa mubili, kapa kuzwisa mutu sitino fa mubili.

-tubuluka (tubulukile) v.i (liito) kuzwela kwande kapa kulundumana hahulu kabaka lakukula kapa kululuha; kusutuka.

-tubulula (tubuluzi) v.t., v.i kusula sico mwa poto yesali fa liiso, kulosa kakueza cwalo.

tubwaa interj. (lifulo) kubonahala kabung'ata mwa mezi kapa kwa mulomo wa mutu kapa wa folofolo.

tuelo (li-) (tuwelo) n. bor.t. mali ahola mutu ka kweli kapa alifiwa mutu kakueza kasebezi kakang'wi cwalo (SiSutu. Thaelo).

tufa n. (li-) sihwana kapa pizana ya sizwana mokutemisezwa mabisi.

-tuha[1] (tuhile) v.i. bor.t. linzwi lelitalusa kuzwa kulo kuya kokung'wi, kufunduka (SiSutu.Thuha).

tuha[2] aux. v.t linzwi leliyemela nto yelibelezwi kuezahala cwanong'u fa.

-tuhela[1] (tuhezi) v.t., v.i kusazwelapili kuswala sika seneusweli, kuzwisa lizoho ku sona, kulisela.

-tuhela[2] (tuhezi) v.i. (kota) kutahisa matali amanca, kushoshela.

-tuka (tukile) v.i (mulilo kapa liboni) kubonahala ka liseli; kuca.

tukelo n. (-lukela) muinelo wolumeleza mutu kueza sika kusina yamunyaza kapa yamuhanisa sona, swanelo.

tukisezo (li-) n. (-lukisa) buikoneli bwana ni bona mutu kapa bosina ni bona sika, bobubalwa kuli mutu yoo kapa sika seo sibufumani ka nzila yesikalibelelwa, litohonolo mpo.

tukiso n. (-lukisa) muinelo kapa musebezi oeziwa pili sika sesicwana ni cwana sisikaezahala kale, ili kuli sika seo hasikaezahala, kufumanehe kuli lika lilukisizwe hande

tuku n. linzwi lelitalusa kuli sico kapa lico zebulelwa hakiza unomwaha, ki za ng'ohola kapa za ng'oholatula, lico zakale.

-tukufala (tukufalile) v.i (tukufalo) kubilaezwa ki sika; kuutwa butuku.

tukufalo n. (-tukufala) pilaelo yetiswa ki nto yeng'wi

-tukufaza (tukufalize) v.t. (tukufazo) kueza mutu ka mukwa wakumuutwisa butuku kapa kumunyandisa, kuswenya, kukataza.

tukufazo n. (-tukufaza) mukwa kapa muinelo wakututukufaza mutu, nyandiso, luswenyo.

-tukuka[1] (tukukile) v.i kunyungana kapa mane kuzamayazamaya kwa mutu yalizezwa milupa ni kuopelelwa lipina bakeng'i sa kuli wakula.

-tukuka[2] (tukukile) v.i kukumuha kwa sika senesikeni hahulu mwa mubu kapa senesitiile hahulu, sesikumuha ka taata.

-tukuka (tukukile) v.i (mauza) kuzwa bi tuka kusiya feela bubeke kasamulaho akutukuliwa.

tukula (tukuzi) v.t., v.i (mutukule) Mb. Kubulaya kapa kuunga mutu ka mutukule, kuyomona.

tukuluho n. (-lukuluha) muinelo wakuzwa mwa bupilo bobutaata boneupiliswa ki mutu yomung'wi, mi cwale seuipusa, hakusana yakuzamaisa, tiululo.

-tukuma (tukumile) v.i. kulila kapa kuluma kwa lipangaliko zeng'wi za Simukuwa, sihulu zezamaya kabunya.

-tukuta[1] (tukutile) v.t., v.i. kuzwisa mutu masila ka kumutapisa ka mazoho mwa mukokoto kapa fa mubili kaufela, ka kutiisanga hahulu haunze ufitisafitisa mazoho fa mobile wahae.

-tukuta[2] (tukutile) v.t. kuuzweza mutu libyana zeng'ata kapa mane kumuuzweza libyana zahae kaufela, kusiya mutu fa libala, kutalula, kusotisa.

-tukutelwa (tukutezwi) v.i (situkutuku) kusaikutwa hande ka kuina kulo mokucisa bakeng'i sa kusinanelwa kapa kuba ni mufutumala omung'ata, kuutwa situkutuku, kufufulelwa.

tukuwa n. (-kuwa) old.l. kubiza kwa nako ni nako, kamita ili kubiza kwakutiisanga hahulu.

tukwakwa n. ka kuya ka manzwi akwa muleng'eni lingo za mulena.

tukwanoshaa n. libizo lebashikula matokwani babang'wi ka lona, dobo.

-tula[1] (tulile) v.i., v.t. (situliso, mutulelo, mutuli) kunanuha kapili-pili fafasi kapa fa sika kuya mwahalimu ni kukutela fafasi hape ka musindo wakuwa; kuzwa fa sibaka sesikwahalimu kutowela fafasi.

-tula[2] (tulile) v.i. (pilu) kunata hahulu hang'wi kasipundumukela, kuli mane ni mung'aa yona ki yasaba.

-tula[3] (tulile) v.i. kubulela pulelo kasipundumukela hawa

-tula[4] (tulile) v.i. (sika sesilekiswa) kuleka kapa kutokwa mali amang'ata, kumatuka, kupahama.

-tula[5] (tulile) v.t., v.i. (butuli, situlo, mutuli) kunata sipi yecisa ka sando kueza fateng'i capu kapa muhuma, mane ni lisebeliso zeng'wi cwalo.

-tula[6] (tuzi) v.t. kulwana nikunyisa sila sahao bakeng'i sa kuli wasifita kwa maata, kuhona, kufenya.

-tulaeta (tulaetile) v.i. kufola hanyinyani kwa sico sesicisa. Buhobe bo kwandaa kuli lubutuhele pili butulaete, haluna kubuca hande.

-tuleha[1] (tulehile) v.i. (sipi) kulumela kapa kukonahala kutuliwa.

-tuleha[2] (tulehile) v.i kufela kwa nako ka mutu kuliyeha kueza sika sanabata kueza.

˙tulisa[1], (tulisize) v.t/v.i. kuyani musali kapa muuna kwa manyalo ku sina tifo; kuikuzwa; kutulisana.

-tulisa[2] (tulisize) v.t., v.i. kununisa simu kakuyemisa mwateng'i likomu litaze mwateng'i siloko sazona. Isaho nitulisa masimu amalalu.

-tulubana (tulubani) v.i. kucinca litalo bakeng'i sa kucembala kapa kusaiketa hande nako kaufela, kutanya.

-tuluka (tulukile) v.i. kuzwa kwahalimwaa sika sesitelele kutaha fafasi; kuhata nikuyema fafasi kasamulaho akuzwa fa peleswa kapa fan to yeshangamwa fahalimu usahati fafasi.

-tulukela (tulukezi) v.t. kubona kapa kufumana sika seneusika libelela kufumana (haunze uzamaya), fokung'wi mane ukona kusaba hausibona.

-tulula (tuluzi) v.t. kuunga kapa kuzwisa sika sesipahami kulo, kupahulula; kuzwisa mutu kwa mukokoto, kutulukisa.

-tulyama (tulyami) v.i. kukena mwa mezi amang'ata kakuitatela mwateng'i nikukala kutapa.

-tulyana (tulyanile) v.i. (tulyatulya) kuzamaya ka kusaiketa, kuhatela fa ni fale. Hauli mwa sibaka seusa zibi, usike watulyana hauzamaya, ukaswana waikolofaza.

tulyatulya (bo-) n. (-tulyana) mutu yazamaya kakutulyana; mutu yabonahala kushapuka ka muzamaelo ocwalo.

-tuma (tumile) v.i. (butumo) kuzibahala hahulu kwa sicaba, kuya kabubo.

-tumana (tumanile) v.i. kuba ni maikuto akuli sika seo mwendi siezahalile mwa nzila ye kapa yale, kuhupula.

tumani interj. linzwi leliyemela nto yeswanela kuezahala bakeng'i sa kuli kuna ni nto yeng'wi yeezahalile.

-tumba[1] (tumbile) v.t. , v.i. kukala kuopela pina pili babang'wi basika yamuhela kale, kutabeleza.

-tumba[2] (tumbile) v.i. (sitombo) kukala kubonahala butuna kufita fonesikuma, kululuha, kukala kuengela.

-tumbeka (tumbekile) v.t. (litumbekele) kucisa sika mulilo wakusibeya fa mubili, kunyunyeka, kunungeka. Musike mwa tumbeka sishete sa mbonyi mulilo.

-tumbuka (tumbukile) v.i. (mulilo) kufita fa mayemo akuli cwale ku wona kwaswanela kubesiwa sika kapa kutomiwa piza kakuli seutiile, hausatima.

-tumbuka (tumbukile) v.t. (litumbuka) kulata hahulu kueza sika sesibalwa kuli kisesinca ku wena, kusieza nako ni nako bakeng'i sa kuli usasikung'ela.

-tumbula[1] (tumbuzi) v.t. kuzwisa sika nto yesilumile fa litalo.

-tumbula[2] (tumbuzi) v.t. kutokwisa pohwana maata akupepa kakuitinulula ka lisimbi zelukiselizwe musebezi ocwalo.

-tumbwela (tumbwezi) v.i. kunjunjula kapa kunyanganya kwa nama ya mubili ili yona, mi kuti hayeza cwalo, mutu ukabona sesinde kapa sesimaswe nihaike, ka tumelo yeliteng'i, nto yeo haki hang'ata yeezahala ka bumaswe.

tumelelano n. (-lumela) muinelo wakuzamaelela ni mutu ka likezo, kutwano.

tumelo n. (-lumela) muinelo kapa maikuto akulumela ku Mulimu.

tumo[1] n. (-lumo) mukwa kapa muinelo wakulumiwa kulo ki mutu.

tumo[2] (li-) n. sika sesibeiwa pizi kwa toho fokuzwelela mihala yeswalwa ki mutu yapahami pizi yeo.

-tumuka (tumukile) v.i kuzwa hanyinyani mwa butungi bwa mezi kutobonahla fahalimu.

tumusa (tumusize) v.t. kuutwahalisa linzwi haubulela kapa hawopela..

-tunafala (tunafalile) v.i. (butuna) kuba nto yetuna.

tunano (tundaezi) v.i, v.t. (tundamo) kulika ka taata kueza sika, kufitela usikona.

tundamo n. (-tundamena) muezezo kapa musebelezo wakusakuta mwamulaho sika nihasili taata.

-tundana (tundanile) v.i. (mandunda) kulika mokonela kaufela kuli uzwe mwa mazoho a sila sahao, kubongana.

-tundauka, -tundoka (tundaukile, tundokile) v.i. kubulela kamahang'i, kusutooka, kuanyauka.

-tundeka (tundekile) v.i. kuhana kapa kupala kuzwa foyemi mutu nihakakukasha kapa kukuhoha, kutoma, kung'ang'a.

-tundelwa (tundezwi) v.i. kuikutwa kukula bakeng'i sa kuca lico zetama mba, kubipelwa.

-tundubala (tundubalile) v.i. (situnda) kuba ni mukokoto wosaotolohi bakeng'i sa kuli wena mutu seuli mucembele ka uholofezi, kuongomana, kutunduka.

-tundubala (tundubalile) v.t. (tundubale) kezo ya mwalyanjo ya kuipeya libizo la mutu ka libizo la Ma-ngete hakubalwa mabizo kuli aiketele fateng'i libizo latabela, mi uliketa ka kubinisa mukokoto yabala mabizo asafita feela kulona fa lizazi la Siyemboka hazwa mwa sikenge.

tundubale n. (-tundubala) mubinelo wa mwalyanjo yazwa mwa sikenge ka nako yeo haketa lililing'wi la mabizo asweli kubaliwa kuli aiketele fateng'i libizo latabela.

-tunduka (tundukile) v.i. (situnda) kuba ni situnda, kutundubala, kutundwala.

-tunduluka (tundulukile) v.i. (sika) kuba sesituna kapa sesing'ata kufita fonesikuma, kuekezeha; kututa; kululuha.

-tundumeka (tundumekile) v.t. kuswala sika ka taata kuli sisike sabaleha kapa kuzwa mwa lizoho kapa mwa mazoho ahao.

-tundwala (tundwalile) v.i. bona taluso ya -tunduka.

-tunga[1] (tungile) v.t. kuutwisa mutu butuku fa sitombo kapa faluluhile ka kumungunyuta kapa kumueza mokamuezeza kaufela.

-tunga[2] (tungile) v.t. kukona kuziba sika sesipatilwe kapa sasweli mutu

mwa lizoho usika sibona, kunuha mwa niti, kukumba.

tunga (tungile) v.i. (butungi) kuya hahulu mwa mubu (musima), kapa kuba ni mezi amang'ata ka kukalela fahalimu kuya fa lilaho (sibaka samwa mezi).

-tungeka[1] (tungekile) v.t., v.i (situngu) kueza kapa kuyaha siluli sa ndu (sa sishete) ka nako yeo sisikabalelwa kapa sisika lulelwa kale.

-tungeka[2] (tungekile) v.t., v.i. kukalisa kubeta mukolo kota imanopumiwa handende kafa nikafa.

tungongolo n. libizo lanabizwa ka lona mawenge akutamisa batu sapili.

-tunguka (tungukile) v.i. (mutungo) kumela ka mutungo.

-tungula[1] (tunguzi) v.i. kulila kwa mukombwe.

-tungula[2] (tunguzi) v.i (kota) kubonahalela kwahule bakeng'i sa butelele kapa kuba fa sibaka sesilumbile kapa sesisi kasiliwa ki lika, kuzwa mubano.

-tungula[3] (tunguzi) v.i. kukala kuliza mulupa wa sikumwa, kukumwa.

-tungumuna (tungumuzi) v.t. kubiza mutu fa libizo kapa kumubulela mwahalaa batu babang'wi kuli ki yena yaezize nto yecwana ni cwana, kunoma, kusupa.

-tungununa (tungunuzi) v.i, v.t. kuziba ni kubulela kalabo kapa taluso ya linyumbo; kuziba ni kubulela kulo kosipatilwe kapa kosiinzi sika, haiba ukupiwa kueza cwalo.

-tungunyuna (tungunyuzi) v.i, v.t. bona taluso ya -tungununa.

tungwalingwali n. tubyana kapa libyana zana ni zona mutu mwa sibaka sahae sihulu libyana zeo halibalwa kuli kizenyinyani.

-tungwela (tungwezi) v.t. kutaba ka muwayo sika sesiswasize mwa katwa kapa sesitabilwe ka muwayo omung'wi, kusibulaelela.

-tunka (tunkile) v.t. bona taluso ya -tunga.

-tuntaela (tantaezi) v.i. kuzamaya ka kusaiketa.

-tuntulika (tuntulikile) v.i kuzamaya ka matengo amakuswani, kuhata ka kubabalela, sina mbutu yaituta kuzamaya.

-tuntunya (tuntunyize) v.i., v.t. (sika sesiswana ka muwayo, ni lika zeng'wi cwalo) kupalelwa kukena mwa nama hasitabisiwa kulo fokutaata kapa nto yetiile, kutula.

-tunuha (tunuhile) v.i. kuzwa mwa sibaka ka bunyemi kapa kabaka lakusaba kukataziwa ki mutu yomung'wi, kung'aluha, kupupumuka.

-tunuka (tunukile) v.t., v.i. nto yeswana ka lilonda kapa mufuta kaufela wa sitombo sesimela ka kululuha) kumela mutu fosikamumela kaufela.

-tunula (tunuzi) v.t. (situnula) kunanula kapa kuyabula situnula sa nama.

-tunumana[1] (tunimani) v.i. (sika) kubonwa kimang'i ni mang'i fosiinzi bakeng'i sa kuli ki sesituna, kusa ipata, kungandamana.

-tunumana[2] (tunumani) v.i. kushwa ka sipundumukela; nto yeswana ka

folofolo yetuna kufumaneha inge ishwile.

-tunya[1] (tunyize) v.i kulika kwa sika sesipazuha kapa sesipunyeha ka kuzwa moya, ni kwa lika zeng'wi cwalo, kapa kwa tobolo yekunupiwa.

-tunya[2] (tunyize) v.t. kukunupa ni kubulaya sika ka tobolo.

-tunya[3] (tunyize) v.i. kubonahala mwahalimu kwa maluli amang'ata, kwa musi, kapa kwa nto kaufela yeluka swanisa ni zeo, kutushana.

-tunya[4] (tunyize) v.i. (limbi) kubonahala kapa kubateng'i kwa toho ya mutu.

-tunya[5] (tunyize) v.t. kunata mutu kapa sika ka pafa kapa ka nto kamukana yelukona kubapanya ni pafa, kushapa.

tunyanyu n. (-nyanyuka) minwana yakwa mahutu, kwa mafelelezo a minwana yeo.

tupa (li-) n. sicecani sesilemilwe ni kukoliwa tutai; nto yeshapiswa mutu, sihulu sicecani makolwa, pafa.

-tupela[1] (tupezi) v.t. kunwisa mutu lika zekola.

-tupela[2] (tupezi) v.t. kubeya mezi amang'ata mwa sino sesibaba kapa sesimunati hahulu kuli sikuyuke, kuamununa.

-tupumuka (tupumukile) v.i. (lika zekambile) kuzwa kalisino kapa ka bunya mwa sibyana sa mulomo omusisani.

-tuputuka (tuputukile) v.i. kezo ya bulalu kuzwa fa sitombo kabung'ata.

-tupwama (tupwami) v.i. kuhata kapa kuwela ka sipundumukela mwa lika zekambile kapa nihaiba mwa mezi.

tupwi interj. linzwi leliyemela mulumo wa sika sesinyinyani sesitiile mubili sesiwela mwa mezi.

-tupwikela (tupwikezi) v.i. nto yenyinyani yetiile mubili kuwela mwa mezi ni kuya fa lilaho.

-tusa (tusize) v.t., v.i. (tuso) kuezeza kapa kufa mutu sika sesinde, kamita ili sika sasa koni kapa sapalelwa kuikezeza kapa kuipumanela.

-tusa (tusize) v.t., v.i. kuunga sika fosiinzi, kuzwisa.

tusano n. (-tusa) kezo kapa musebezi omunde oezeza mutu yakutusa ni wena ka mukwa oswana, swalisano.

-tuseha (tusehile) v.i. kuba hande kasamulaho akukatazwa ki nto yeng'wi cwalo, kuzwa mwa butaata; kuikutwa hande hamulaho akukula, kufola.

tushambwe n. (-shambweka) manzwi kapa likezo zashambweka ka zona mutu, mashakambila.

-tushana (tushanile) v.i (musi) kubonahala ka kuya mwahalimu, kutunya.

tushatu n. (-shatuka) likalabo zakulika kuisileleza ka zona, zakualaba lipuzo kapa lipulelo za mutu ka mapicu.

tuso n. (-tusa) musebezi omunde oezeza mutu yaziyelehile kapa yanyandile.

-tusuka (tusukile) v.i. (sika) kutobonahala fahalimua mubu ka kukasha mubu, kapa fahalimua litalo ka kukasha nama, kusutuka.

-tuta[1] (tutile) (mututo) v.i. kuzwa fowinzi kapa fopila kuyoina kapa kuyoyaha kusili, kushimbuluka.

-tuta[2] (tutile) v.i. (situtiso) kuekezeha kwa sika, sihulu sico, senesibonahala bunyinyani kono cwale sesibonahala bung'ata.

-tuta[1] (tutile) v.t., v.i. (mututi) kuzwisa muluku kwa bucwala ka mututo kapa ka sefa, kapa kueza cwalo nto kamukana yetokwa kukeniswa ka mukwa oswana.

-tuta[2] (tutile) v.i. litutwa kucinca litalo ni kuutwa butuku bakeng'i sa kuciswa ki mulilo kapa lizazi haiba ki mwahalaa mahutu, kuyaya hanyinyani.

tuto n. (-tuta) nto yelutiwa kapa yekutakutelwa kubulelelwa mutu kuli azibe sesing'wi, anzateeleza ni kubuluka zebulelwa mwa pilu yahae, hakukonahala taelo.

tutu n. libyana kaufela mwa mifuta yazona kapa libyana zeng'ata zana ni zona mutu, sifumu.

-tutula (tutuzi) v.t., v.i. kuzwisa sika maluli ka kusinyunganyunga kapa kusinyanganyisa hahulu; kuzwisa maluli fa sika ka sisila kapa ka lizoho.

-tutuleha[1] (tutulehile) v.i (sika) kulumela kapa kukonahala kututuliwa.

-tutuleha[2] (tutulehile) v.i. kufela sihulu kakushwa kwa lubasi kaufela.

-tutuluka (tutulukile) v.i. kuzwa kulo kabung'ata kwa maluli kapa lika zekopani ni maluli, kapa kwa lika zeswana ka lilumi.

-tutuluka (tutulukile) v.i. (butututu) kuba ni butututu fa mubili kapa fa kalulo yeñwi ya mubili.

-tutulukana (tutulukanile) v.i. (lika zeyoiwa mwa mufuse) kuca kapa kubuzwa kakueza lilata, kutuyauka kakutatanyeza.

-tutuma (tutumile) v.i. (lututumebo) old.l. kukung'a bakeng'i sa silami kapa kabaka lakusaba hahulu, kunjanja, kungangama.

-tutumuka (tutumukile) v.i kuutwahala mufutumala, kapa kubonahala kuli seeli musihali bakeng'i sa kuli sekufitile nako yetelele kuzwa folipazulezi lizazi.

-tutuna (tutunile) v.t. (nto yeswana ka nja) kuzwisa mwanaa yona ka meeno minunu kapa tukokwani kaufela totumung'ung'unyanine.

tutwa (li-) n. folofolo yefumaneha mwa lifasi la Africa, ya mubala wa ng'andatalukeke, kubeya mibala-bala ya bufubelu bobutibile, mi ina ni mulala omutelele ni mahutu amatelele hape.

tuu[1] (li-) n. nto yesweunyana yetiile yeswana ni ndongo kono ye yona ki yekima mi mwa makapi ayona kufumanehanga lubeke lululung'wi feela, ising'i tubeke totubeli kapa totulaalu, inge ndongo.

tuu[2] interj. linzwi lelitalusa kukuza kwakusabulela kapa kwakutokwa sika sifi kapa sifi sesieza lilata ka nako yeo.

-tuuka (tuukile) v.i. kezo ya lifolofolo kapa linyunywani, ni libupiwa zeng'wi cwalo kufela kushwa, kusa iponaponelwa feela bakeng'i sa kuli seeli zenyinyani ka baka lakuzumiwa ni kubulaiwa hahulu.

-tuuma (tuumile) v.t. (sililo) kulila hahulu kwa batu babang'ata babalila ka nako iling'wi, sina mobaezezanga babasilisa mufu.

-tuungana (tuunganile) v.t. kusebeza ka ciseho yetuna, kuswala se ni sale, kumbindana.

tuuta n. mukwa wakuhana sico mwa pilu inge usilata, makuku.

-tuwa[1] (tuwile) v.i. kuzamaya ka mahutu mwa mezi amang'ata akona kufita mwa teka kukuta hanyinyani kwatasi, kupuwa.

-tuwa[2] (tuwile) v.t. (sililo) kulila hahulu kasamulaho akuamuhela maswabi kapa nto yeng'wi cwalo yetomohisa pilu kapa mane yeneisika libelelwa kuezahala.

tuwelo (li-) n. bor.t. bona taluso ya tuelo.

tuyami n. libyana za mulena, wa Silozi.

-tuyuka[1] (tuyukile) v.i. (matuyutuyu) kupunyeha kapa kupazuha ka lilata kwa sika sesibeilwe mwa mufuse kapa sesica mulilo, ili sika sesiswana ka lubeke lwa mbonyi, ni lika zeng'wi cwalo zelila ka mukwa oswana halica.

-tuyuka[2] (tuyukile) v.i. kupumeha kwa sika sesitiile.

-tuyumuka (tuyumukile) v.i. (kulila) kulila kasipundumukela nikakutiisa ka nako yeswana.

-twaela (twaezi) v.i., v.t. (sitwaelelo) kutokwa sao yakueza sika bakeng'i sa kuli sika seoseukalile kale kusiezanga, kuba ni mukwa wakuezanga sika.

twaelano n. (-twaela) muinelo wakuutwana ni mutu kapa wakutwaelela mutu yakutwaelezi ni wena, kutwano, bulikani.

-twaleta (twaletile) v.t. (mutwaleti) old.l. kuisa sesing'wi sa lika zesasiyalela mwamulaho, ili zeo ukatonga hande, kutangeta.

-twanga (twangile) v.i. kuba ni maikuto akubona babang'wi bukuba bakeng'i sa kuli kuti wena una ni lika zesiyo ku bona, kuikunga, kuikaca, kuikuhumusa.

-twaya (twaile) v.t. kutafuna lika zeswana ka likokwani, mane ni lika zeng'wi zeswanela.

-twela (twezi) v.i., v.t. kueza musebezi wa litwela, kubatisisa kunutu.

-twetuka (twetukile) v.i. kukena hahulu ka busweu.

twetuu interj. linzwi leliyemela kukena hahulu ka busweu.

-twiima (twimile) v.t. kuzama ka lubilo kono inge kusina lilata leling'ata kwandaa mulumo omusisani ahasana; mukolo, loonji yatwiima.

-twishana (twishanile) v.i. bona taluso ya -tushana.

-twitwimba (twitimbile) v.i kubonahala kunyema kapa kufilikana hahulu.

Uu

u- taku ya sipeleta sa SiLozi yekala manzwi a cwale ka "ulu", 'upa' ni 'ukula'.

-ubela (ubezi) v.t., v.i (liubo, suuba) kubeya mubu fa sibaka silising'wi kapa mwamatuko a sika; kupumbeka.

-ukama (ukami) v.t. kezo ya nto yeswana ka sibatana kutula ni kuwela mutu kapa folofolo ka mulelo wakuiswala, kukung'ama, kushangama.

-ukeka (ukekile) v.i. (lilu kapa malu) kutaha ka sipundumukela nikunaleliswa lizazi kucisa kapa kubonahala, kukwahela.

-ukula (ukuzi) v.t. kuzwisa lika kapa masila acimbalile fahalimwaa mezi kapa a sika kaufela sesilondile, kucimbula.

-ukumela (ukumezi) v.i., v.t. kusutelela kulo kapa sika ka mulelo wakubona feela sesiezahala, kunangela.

-ululuka (ululukile) v.i. kulutuluha kapa kuhasana kwa lika zebundekilwe.

ulumana (ulumani) v.i (suulu) kukuza tuu fouinzi, kusabulela, kuulwala.

-ulumuka (ulumukile) v.i. siulumuko kumata kubang'ata nikasipundumukela, kunduumuka.

-ulusa (ulusize) v.t., v.i. (muulusi, muulusezo) kuzwisa muuku kwa lico za bubeke kakuisa mwahalimu sibyana mokuinzi lico zeo, ni kulisululela ka bunya mwa sibyana sesiinzi fafasi, mi muuku uzwa ka kufefulwa ki moya ofuka.

-uluta (ulutile) v.i. (liuluta) kuzamaya-zamaya kwa batu babang'ata babasaini sikalalambo, kufilika, kuwiliya.

uluu interj. linzwi laitusisa mutu yalakaleze mutu yomung'wi bumaswe bwakuholofazwa kapa mane kubulawa kisesing'wi, kakuli kuti ufosize sika sesicwana ni cwana.

-ulwala (ulwalile) v.i. kukutumana ka baka la ng'alelwa kapa hausahupula sakueza kapa sakubulela.

-uma (umile) v.t., v.i. kusabisa mutu kapa sika kakueza inge yabata kusinata, kono hape upakisa kukutisa lizoho kapa sinatiso mwamulaho.

-umba (umbile) v.t. kubeya ndu kapa lapa bucwang'i kapa mataka mwamatuko kueza mukunda, kapa kueza mukunda ka sikwenda sa miseme kapa landi.

umbuka (umbukile) v.i. kubonahala hahulu ka butelele kapa ka butuna bobukopani ni butelele, kuzwa mubano.

-umbuna (umbunile) v.t., v.i. (maumbunwa) kubulela kwa batu babasabonahali kapa fokung'wi nihaiba hababonahala, kono zebabulela haliutwahali.

-umbungana (umbungani) v.i. kuba ni mubili omukima bakeng'i sa kununa mi pili neuli yomusisani kuba ni bumbwete bakeng'i sa kununa.

-umbwaeta (umbwaetile) v.i, v.t. kuliza pina fa silimba kapa fa kang'ombyo kakusatiisa, kuilizeza mwatasi.

-umela (umezi) v.t., v.i (mumela) kubeya mumela mwa bucwala kapa mwa maheu.

-umuna (umunzi) v.t linzwi lelisebeliswangwa fokung'wi ki batu lelitalusa kukwisa mwana yaanya.

-unda (undile) v.i. kuina kulo inge ukuzize kuli usike waboniwa kapa kuutwiwa ki mutu kapa sila sahao, kuipata kakueza cwalo.

-unda (undile) v.i.. (suundiso) kufela kwa sikelela kapa lipazo zakale, kuli mane halisabonahala nihanyinyani.

undi-wa-nyangela n. old.l. batu babang'ata, silundwamanje, mukumbi.

-unduka (undukile) v.i kuya kulo kwakusayokuta kapilipili, kuculuka, kuicumba.

-undula (unduzi) v.t. kuunga sika sakusa kutisa ka pilipili. Kuundula njinga ya mutu ya ili kwa Bukuwa.

-unduluka (undulukile) v.i. kuzwa fa sibaka kakuipata kuli batu basike balemuha kuli wile, kuomboloka kushosholoka.

-undumana (undumani) v.i. kuina ulinosi kusina seweza, kuitulela, kuungumana; kuina kulo fokuna ni mukundanyana ka mulelo wakuipata kapa kabaka lakutokwa sibaka sangana sakuikundeka.

-undumisa (undumisize) v.t. kuleleka sika kuli siye kwahule ni wena.

-undunganya (undunganyize) v.t. kezo ya kupaleliswa batu kapa lifolofolo kuina hande ka kulisabisa, kutisa mufilifili, kungundunganya.

-unela (unezi) v.t. (unelisize) kuzwisa mutu mwa butaata, kukalulula, kulamulela, kutusa.

-unga (ungile) v.i kezo ya kuluma kwa piza yefa liiso ka nako yeo mezi amwateng'i sainzi fakaufi ni kubila;

-unga (ungile) v.t. kubeya batu kapa lika hamoho, kukopanya, kukubukanya.

-ungama (ungami) v.i. kukala kwa ngoma, kuezahala.

-ungumana (ungumani) v.i. (kaungumani) kuina ulinosi inge ukuzize tuu.

-ungutuka (ungutukile) v.i. kuzwa kapa kuhasana kwa batu fa ngoma kapa kulo kaufela fonebakopanezi kabung'ata.

-unjama (unjami) v.t. kukala kulwanisa sika inge muli babang'ata, kukubukanela.

unomwaha adv. silimo se. sina unomwaha pula ikanela hande.

-unsufala (unsufalile, unsufezi) v.i. (bunsu) bor.t. kubonahala bunsu kakutala masila (SeSutu. Unsufaza)

-unyumana (unyumani) v.i. (maunyamo) kulobala nako yekuswani feela, kupumula; kulobalela kulo hauli mwa musipili wakuya kokung'wi, kutibelela.

upa n. (-pa) old.l. lineku kolipazeulela lizazi, matahozazi.

-usa (usize) v.t. (yuso) kukabisa museme kapa lufiyelo ka yuso.

-uta[1] (utile) v.t., v.i. (suuto) kufa mutu yaina mwa sibaka sahao lico zazi ni

zazi, kuina ni mutu inge umufanga lico.

-uta[2] (utile) v.i. (muuta) (sika kapa sico) kuba ni muuta.

-utwa (utwile) v.t., v.i. (kutwi, kutwano, muutwelo) kukona kuziba kapa kulemuha ka lizebe sika sesibulela kapa kulila. Ki ze lituu zaka uliutwe molibuzwelize.

uzwa (uzwize) v.t., v.i. (muuzwi, muuzwezo) kuunga sika sa mutu asika kufa sona, kusiinga yena asa zibi, mi ueza cwalo usina mulelo wakusikutisa kakuli hasika kubona.

Ww

w- taku ya sipeleta sa SiLozi yekala milumo ya manzwi a cwale ka 'wisa', 'windo' ni kwa milumo yeutwahala cwalo.

-wa[1] (wile) v.i (muwelo) kunata mubili fafasi kapa fa sika, kulobala ka kuba mwa muinelo wocwalo.

-wa[2] (wile) v.i. (miwelo, luwisa) kupalelwa kuzwelapili mwa pisinisi bakeng'i sa kutokwa mali akuitusisa, kapa ka baka lakutokwa lisebeliso, kuwakamana.

-wa[3] (wile) v.i. kulobala kwa mazwele a musali fa sifuba, kuli hasatuha ayema hape, kakuli mung'aa ona seeli mutu yomuhulu luli.

-wa[4] (wile) v.i. kutaha kapa kubateng'i kwa puka. Puka ituha iwa honafa.

-wa[5] (wile) v.i. kufukuzeha kwa mezi a muunda, kukuta mwamulaho.

-wa[6] (wile) v.i. (siwizo) kubeya kwa malaka, mapusi kapa namundalangwe.

-wa[7] (wile) v.i. kukala kukula ni kuunga nako yetelele inge usakula.

-wa[8] (wile) v.i. (puso) kufita kwa mafelelezo, kushandauka, kusinyeha.

-waba (wabile) v.i. old.l. kubonahala kapa kuutwahala hande kwa sika, kuba sika sesinde.

-wabela, -wabelwa (wabezi, wabezwi) v.i. kuikutwa hande hakuezahalile, hakuezahala, kapa hakukaezahala sika seo, kutaba, kubina, kunyakalala.

-wakaela (wakaezi) v.i. kuzamaya inge ukupa lika kwa batu, kapa kuikamaela feela kusina seubata.

-wakamana (wakamani) v.i. kuina mwa ndambo bakeng'i sa kukatala kapa kuziyeleha ka mukwa omung'wi.

-wakasha[1] (wakashize) v.i. kulila kapa kueza lilata kwa matali a mbonyi

yefukiswa ki moya, mane ni kwa lika zeng'wi zeutwahala ka mukwa oswana.

-wakasha[2] (wakashize) v.i. bona taluso ya -wakaela.

-wakula (wakuzi) v.t., v.i. (a) (batu babang'ata) kufeza kuca kapa kuleka lika, sihulu ka nako yekuswani feela.

-walawala (walawalile) v.i. kubila liwakuzi mbonyi yaluna.

-walawala (walawalile) v.i. kubila kwa kapiza kakanyinyani mokuinzi lico zenyinyani hape, hang'ata ili lico zeswana ka likobe, ni lico zeng'wi zekona kubila ka nzila yeswana..

-wasa (wasize) v.i. kuwawata kwa bupi bobushashize.

-wauka[1] (waukile) v.i. kubonahala buseta litalo bakeng'i sa kukula nako yetelele, kapa kabaka lakusulula hahulu; kuota kabaka lakukula, kufokola.

-wauka[2] (waukile) v.i. kufela mezi kwa sicalo kuli mane sesibonala kuli mane sesibonala kubata kuoma inge simelile cwalo.

-wawana (wawanile) v.t., v.i. (liwawana, siwawani) kubulela lika zesautwahali hande, zesina tuso, kuyambutuka, kungayana.

-wawata (wawatile) v.i. kusautwahala hande kwa sico mwahanu, kuli mane siyoutwahalela nimwa malama ka buhalinyana.

-waya (waile) v.t., v.i. (muwayo, muwayi) kubata nikubulaya litapi mwa mezi ka muwayo kapa ka miwayo.

wayama (bo-) n. (-yaama) old.l. mutu yasazibi liswanelo zahae; sitoto, sikuba, singolyami.

-wayana (wayanile) v.t., v.i. (siwayani) bona taluso ya -wawana.

-weka (wekile) v.i kutuka kapa kufubela hahulu kwa mulilo kapa lishala la mulilo, kumweka.

-welela (welezi) v.i. kupalelwa kuziba sesiezahala ka nako yeo bakeng'i sa kuswana sina mutu yashwile. kushwa ka mukwa omung'wi ni kupila hape.

-wema[1] (wemile) v.i. kutuka hahulu kwa mulilo, (Mbunda, kuwema)

-wema[2] (wemile) v.i kuhula kwakubonahala butuna fa mubili.

-wencula (wencuzi) v.t. kupuma sika ka meeno abuhali kapa ka silemanu sesihalifile.

-wenga (wengile) v.t., v.i. (komu) kukutisezanga hape mwa hanu bucwang'i boicile, mi cwale ibuca sinca inge yiketile, kuweya..

-wengula (wenguzi) v.t. kuseha ka sika kapa kwa sika sesibuhali.

-wenkula (wenkuzi) v.t. bona taluso ya -wengula.

wepu intej. linzwi lelitalusa kuya fa buloko kapili-pili.

-wepuka (wepukile) v.i. kuya fa buloko kapili-pili, kulobala usazibi nimolobalezi.

-wewema (wewemilw) v.i. kunjanja kakufilikana hahulu, kuli mane inge ukanata mutu.

-weya (weyile) v.t., v.i. bona taluso ya -wenga.

-weyenga (weyengile) v.i. (liweyenga,) kusa tiya hande kwa sika sakupanga

kapa sakuyaha, kushekesha, kunyanganya-nyanganya.

-weyuka (weyukile) v.i. kusayema hande kwa sika, kukuta neku liliing'wi, kubuuka, kushendama.

wii interj. old.l. linzwi leliyemela bunsu bwa sika kapa bwamwa sibaka mokusina liseli (bwii).

-wicimana (wicimani) v.i. kuba ni mulala omukuswani, kutokwa mulala hande.

wiko n. lineku koliya lizazi, malikelelo; lineku la sika kapa la sibaka lelitalimani ni lineku leo.

wili (ma-) n. bor.t. lihutu la sikekele lelipikuluhanga ka nako yeo sikekele silimiswa, kapa leling'wi la mahutu amane a motikala kapa a sika kaufela sesizamaya ka mukwa amane a motikala kapa a sika kaufela sesizamaya ka mukwa oswana, liwili. (Eng. wheel)

-wiliya (wiliile) v.i. kuzamaya hahulu kwa lika kapa batu bahang'ata, kufilika.

-wimukela (wimukezi) v.t. kunata sika ka maata amatuna.

-windimana (windimanine) v.i. kumata lubilo lolutuna, kushilimana, kungwilimana. Na hanika windimana fa, kuyoyema konji kwa mulaka.

-windula (winduzi) v.i. kuzamaya ni siziba sa mawindo.

-windumuka (windumukile) v.i. kumata lubilo lwakusa ya kwahule.

wulukutu ideoph. linzwi leliyemela kuwa kwa mutu yewela fafasi, mane ni lika zewa ka mukwa oswana; kilikitii.

-wulumuka (wulumikile) v.i. kezo ya kumata kwa batu kapa lifolofolo zeng'ata ka nako iling'wi, kuulumuka.

Yy

y- taku ya sipeleta sa SiLozi yekala milumo ya manzwi acwale ka 'yenga', 'yepa', 'yala' ni amang'wi akala ka milumo yeswana yeo.

-yaalala (yaalalile) v.t. kukala kulwanisa mutu kapa sibatana sesibonahala kusabisa, kukalama; kuyalula.

-yaama[1] (yaami) v.i. (wayama) old.l. kuatama ka kukomoka sika kapa kakulata feela kwahao kueza cwalo kapa kuatama kwa munyako wa sika sina ndu.

-yaama[2] (yaami) v.i. kusaba pula kakukena mwa ndu kapa mwa sibaka kaufela sesikonahala.

-yaatama (yaatamile) v.i. (liyaatama) old.l. kuatama kwakuswalelela, kushaa ng'ongo ka mukwa oswana.

-yabala (yabalile) v.t. kueza musebezi inge muli babang'ata, kamita inzeli kuweza kakuakufisa.

-yabana (yabanile) v.t., v.i. (liyabana) kubulela litaba zeng'ata zesautwahali hande, kuyambutuka, kuwawana.

-yabuka (yabukile) v.i. kuzwa mwa nzila kuya kusili kapa kuzamaya mwa bucwang'i, kufapuha, kukeluha, kuyauka; kuzwa pili mwa nzila kuli mutu yakutaha fapili afite, kufa mutu nzila.

-yabula[1] (yabuzi) v.t., v.i. kunanula kapa kuombola tapi mwa mezi ka kashuto.

-yabula[2] (yebuzi) v.i. kunga nama kapa tapi fa mukeke inzi msweli kuca.

-yabuluka (yabulukile) v.i. kueza butuna kapa kuatumuluha kwa sika sesiswana ka lisila la ng'amula, mane ni lika zeng'wi za mufuta oswana, kunamuluha..

-yaha (yahile) v.t., v.i (buyahi, muyahi, muyaho, siyahisi) kueza ndu kapa lapa kapa mane sika kaufela sesibalwa kuli ki mukunda.

-yahuluha (yahuluhile) v.i. kusinyeha kwa sika sesiyahilwe, kulutuluha.

-yaka[1] (yakile) v.t., v.i. (siyakelo, muyaki) kunga mashala kapa mulilonyana fa liiso kuwisa fa liiso leling'wi kuyotukisa.

-yaka[2] (yakile) v.t. (kezo yeeziwa ki sitondo) kuhanisa kapa kupaleliswa pula kunela ka bucaziba bwahae mwa lika zecwalo.

-yakama (yakami) v.i. kuakufa hahulu bakeng'i sa kuli mutu kuna nikwaya kapa kuna nisabata kueza kapilipili, kuyemela mwahalimu.

yaku interj. linzwi lelitalusa kuyema kapilipili mutu fainzi. Mate haali yaku, ki yaitenga kwa sikwalo.

-yakuka (yakukile) v.i. kuyema kapa kunanuha kapilipili fouinzi.

-yakwana (yakwanile) v.t.. kulwalela kapa kubata-bata tukota twakuola kapa twakuapeisa.

-yala[1] (yalile) v.t. , v.i. (siyalo) kubeya kapa kulobaza fafasi sika sesiswana ka museme, ni lika zeng'wi cwalo,

-yala[2] (yalile) v.t., v.i. kukalisa kuluka sizuma kapa liselo, kutateka.

-yala[3] (yalile) v.i. kumela kwakukutisa mitai mwamatuko, sina ndongo moyezezanga haibaa kubeya.

-yalamana (yalamani) v.i kubupeha kapa kuyema hande kwa musali kakuba ni mukokoto kapa sitana sesituna.

-yalela (yalezi) v.i., v.t. (bwalelo) kueza kapa kusimbela bwalelo; kubulaya litapi ka makuko.

-yaleta[1] (yaletile) v.t. (liyaleto) kutateha litapi kakulibeela mayaleto kwatazi.

-yaleta[2] (yaletile) v.i, v.t. (siyaleto) (nyunywani) kueza kapa kuyaha siyaleto.

-yaliketa (yaliketite) v.i. kububama kwa kuhu yefa mai.

-yalula[1] (yaluzi) v.t. kulwanisa kapa kupundumuna sika sesiitamulela hausifumana; kunyemisa mutu kakubulela ni yena kapa kakumueza mokamuezeza kaufela, mi ayema kukuhalifela kapa kukulwanisa.

-yalula[2] (yaluzi) v.t. kuzusa likubo, masila ni zeng'wi ze yaliwa ingwa fakapa bulobalo.

-yamba (yambile) v.t. , v.i. (buyambi) kubata ni kuswala kapa kubulaya

litapi ka kanyandi kapa tunyandi ni libulaiso zeng'wi.

-yambaela (yambaezi) v.i. (muyambaeli, nyambaeti) kuzamaya musipili kusina seubata kapa kusina koya tota, kapa mane ka libaka lakubata maino.

-yambalakana (yambalakani) v.i. kezo ya kuunga sibaka sesituna fosimelile kapa fosiinzi.

yambelwa (bo-) n. (-amba) old.l. mutu yasautwi kubulelelwa, yabulelelwa nako ki nako kabaka lakusautwa kwahae.

-yambukela (yambukezi) v.t., v.i. (butuku) kuzwa ku mutu kuya ku mutu yomung'wi.

-yambula (yambuzi) v.t. kufumana butuku ku mutu yabukula, mi kucwalo ni kwa libupiwa zeng'wi.

-yambutuka (yambutukile) v.t., v.i. kezo ya kusa ziba kubulela kakubulela litaba zeng'ata zesina tuso, kumbwambutuka; kubulela litaba zeng'ata zesa utwahali hande bakeng'i sa kukula hahulu, mane ni ka mabaka amang'wi asikai, kuyabana, kukabana, kumbwasauka.

-yamena (yamezi) v.t., v.i. kusela mezi mwa piza ya lico zeapehiwa.

-yamununa (yamunuzi) v.t. kusela mezi misipili yefitelela musipili ulimung'wi mwa piza ya busunso kapa ya lico zetatehiwa nako yetelele. Kono haki lico kaufela zeyamununwa halitatehiwa ka mezi.

-yamunwena (yamunwezi) v.t. kutusa mutu ka kumulwalela mushimbo wahae wobukiti.

-yana (yanile) v.t. kufa mutu sika ka kubona kuli ki sikwala kwakubina kapa kwakuopela, mane ni kwakueza lika zeng'wi cwalo zetabisa, kutaela. 2. Kufa mutu yasina buitumelo, kusinya feela sika sahao seumufa.

-yanda (yandile) v.t. kubeya sika kapa lika kakulihasanya.

-yandalala (yandalalile) v.i. kuina inge utandabalile kapa inge ubapuzi mazoho.

-yandinga (yandingile) v.t. kubasanya lico zelondile sikucisa fa sibyana sesiswana ka mukeke kuli lifole kapili.

yandinambwae n. old.l. maluka aumbisizwe lapa la mulena wa MaLozi.

-yanduka (yandukile) v.i. (mulilo) kuzwa fotuka kuyocisa ni koneusa swaneli kufita.

-yanduluka[1] (yandulukila) v.i kubonahala busweu bakeng'i sakuli sebusile lizazi tuha lipazula.

-yanduluka[2] (yandulukile) v.i. kuekezeha kapa kuba butuna kwa sibaka, kuatumuluha kuambeka.

-yanduluka[3] (yandulukile) v.i. (taba) kuutwiwa ki batu babang'ata, kono mi nekusaswaneli kuba cwalo, kuhasana.

-yanduluka[4] (yandulukile) v.i. kuputuluha kapa kunamuluha kwa museme kapa kwa sika kaufela sesiyaliwa.

-yaneha (yanehile) v.t. kezo ya kubeya fa lizazi kapa nihaiba mwa muluti sika sesimezi kapa sesikolobile kuli siome kapa nihaiba kukambuka feela.

-yaneka (yanekile) v.t. (siyanekelo, muyaneki) bona taluso ya -yaneha.

-yanga (yangile) v.t. kuswala nikuzwisa tolwana kapa litali kwa kota, mane ni lika zeng'wi zeeziwa ka mukwa oswana.

-yanga (yangile) v.i. kufoseza muuna yomung'wi kakunyala musalahae, kapa kufoseza musali yomung'wi kakumuyola ku muunahae.

-yangata (yangatile) v.t. kushimba kapa kunanula sika sesibukiti ni butuna.

-yangatela (yangatezi) v.t. kulwala lika zeng'ata ka nako iling'wi, kushimba mbanganyi.

-yangela (yangezi) v.t. kuloya mutu ka kumupuma manala kapa kumukuta tulilinyana inge alobezi, ni kueza mozibela kuli aziyelehe ka mukwa omung'wi.

-yangelela (yangelezi) v.t. bona taluso ya -yangela.

-yangwela (yangwezi) v.t. kutusa ni kuzwisa mutu mwa kozi yeswana sina yakubaa kucela mwa ndu kapa yakutibela fa nuka, kueza kezo yeswana kwa libyana zemwa ndu yeca.

-yapa (yapila) v.t. kutusa mutu ka kulwala sika sashimbile, ni kumufa sona hape haseusilwezi nako yetelelenyana; kucwalo nikwa misebezi yeswana ka kusita kapa kulema;, ni misebezi yeming'wi yelukabapanya ni yeo.

-yapuka (yapukile) v.i. kumela kabung'ata kwa lika zesisani..

-yata[1] (yatile) v.i. kubapala ka kulabulanga tucwe mwa kasima, ni kuposezanga kayatiso hanyinyani mwahalimu inge utupamuaa ki papali ya banana.

-yata[2] (yatile) v.t., v.i. kualafa mutu yakula lusinga ka kumupuma musinga ka kalwati ka mualafelo wakwakale.

-yauka (yaukile) v.i. bona taluso ya -yabuka.

-yauka (yaukile) v.i. kukala kubona handende kasamulaho akupalelwa kueza cwalo.

-yaula (yauzi) v.t. kubulela seulolile.

-yauluka (yaulukile) v.i. (nyaulu, muyauluki, muyaululwa) kuba ni bufokoli bwakueziwa ki mutu mwalatela kaufela; haiba ki ukuisa kokung'wi, hauhani, waya.

-yawa (yawile) v.i., v.t. kushwelwa ki mulatiwa wahao, kusinyekelwa ki sika sabutokwa; kusafumana kuzefumanwi ki babang'wi bakeng'i sa kuli wena neusiyo.

-yawamana (yawamani) v.i. kuapala mwa sika sesituna ku wena kapa mwa bika byebisa bonahali hande.

-yawana (yawanile) v.t., v.i. (liyawana, siyawani) bona taluso ya -wawana.

-yaweka[1] (yawekile) v.t. kuapesa mutu sika sesimupata mubili kaufela, ili sika sesiswana ka kubo kapa lisila lelituna, kukupeka.

-yaweka[2] (yawekile) v.t. (malyawe) kubulelela mutu lika zabung'ata, kubelemeka, kukwasheka, kupuma.

-yawela (yawezi) v.i., v.t. kulima bucwang'i mwa simu mokuyemi lico, kutahula.

-yaya (yayile) v.i., v.t. (muyayalomo) kuhana sika sewezize ka kubona kuli sifosahalile, kukanama.

-yayata (yayatile) v.i., v.t. kusafeza ka pilipili kubulela bakeng'i sa kusabona hande molizamaiselizwe lika kwa neku lahao, kubilaala nako yetelele.

-yayatisa (yayatisize) v.t. kuisa sika kosisa tokwahali, kuyunayunisa.

-yayela (yayezi) v.t. kupalelwa kufeza sico kapa musebezi, ni lika zeng'wi cwalo zeswanela, kusupa sika munwana.

-yayuka (yayukile) v.i. kuzwa kapa kukumuha kwa sika sasipapalala kapa sesilamani, kulo, kuzwa kuzwalela kapa kuzwa neku lililing'wi feela; kuholofala hahulu ka mukwa oswana.

-yayula (yayuzi) v.t., v.i. (liyayu, muyayuli) kuzwisa tapi kapa litapi mayayu.

-yea (yeile) v.i. (munyaliwa) kuya kwa manyalo, kuya sinawenga.

-yebuha (yebuhile) v.i. sika kuzwa makapi; kuzwa sikapi faha fahalimwaa litalo kapa mane kuzwa litalo ka sibili.

-yekuma (yekumile) v.i. (liyekuyeku) (mulilo) kutuka hahulu, sihulu ka kufuzelwa ki moya, kueya, kuweka.

-yelanga (yelangile) v.i. kuzamaya inge utinile mwa sibyana sakufiwa ki mutu. inze oikutwa bunde mwa pilu.

-yelaseli (yeziseli) v.t. (yeloseli) kuziba sika handende, kutekelela kucuuka.

-yelayela (yelayelile) v.i., v.t. (liyelayela) kuzamayazamaya ka mulelo wakubata sesing'wi, kuhelahela.

yelo n. bor.t. mubala wa ng'andatalukeke. (Eng. yellow).

yelo n. malupi a mutu hainzi, hakubulelwa kazakubeya fateng'i mwanana kapa sika..

yeloseli n. (-yelaseli) zibo yeo mutu ana ni yona mwa sika, liseli.

-yelula (yeluzi) v.i. (poho) kumata ka kusaba poho yeng'wi, kukalula.

-yelula (yeluzi) v.i, v.t. bona taluso ya -shelula.

-yema (yemi) v.i. kunanuha fouinzi ka mubili mahutu inge ahatile fafasi.

-yemaeta (yamaetile) v.t. kunwisa mutu ko bung'ata mezi kapa sika sesisa utwahali hande, sesimaswe. Musike kuyamaeta mwanana palica inge akusi kale.

-yembana (yembanile) v.i. (liyembana) kuzamaya hahulu, kusa ina, sihulu haiba mutu kuna ni sabata.

-yembuluka (yembulukile) v.i. mutu yahelehela; bona taluso ya -yeuluka.

-yenanga (yenangile) v.i. kubulela ka bunya ni ka kusatiisa bakeng'i sakuli mutu una ni kamoya ka muikuhumuso, buiziniko, kuikaca.

Yenda n. kweli yabulishumi mwa silimo.

-yendama (yendami) v.i. (sika) kuyema inge sitiyezi fa sika sesing'wi sesikuswani kapa sesitelela kusona.

-yendamena (yendamezi) v.i., v.t. kezo ya kuina kapa kuyema inge ubeile mukokoto fa sika seutiyezi kusona.

-yenduka (yendukile) v.i. (mwenduko) kuya kwaya mezi sihulu mwa nuka.

-yenga (yengile) v.t. kulukisa kapa kubeta handende sika sesisazofela kubetiwa, kusieza cwalo ka tipa kapa palo yebuhali.

-yengaeta (yengaetile) v.t. kulwala sika inge sibonwa ki batu kapa inge usiswalelezi mwa lizoho, kono mi neusaswaneli kueza cwalo, kuengaeta.

-yengayenga (yengayengile) v.i. (pula) kuba fakaufi ni kunela.

-yepa (yepile) v.t., v.i. kueza musima mwa mubu ka mazoho kapa ka sika, kapa mane kueza cwalo kwatasaa sika sesiyemi mwa mubu kuli siwe.

-yetela (yetezi) v.i. (nja) kubuyela kakuakufisa inge isibuzi ni lulimi, hang'ata ili sisupo sesibonisa kuli yutwa hahulu kucisa mi itokwa kuina mokubata.

-yeuka[1] (yeukile) v.i. kezo ya sitino kukuta kwatuko kusiya mutu inge asikatina hand, kuba mapunu.

-yeuka[2] (yeukile) v.t. kezo ya batu babang'ata ka kukuta mwamulaho kusiya mutu kapa sika senebabeile feela mwahali; kufa mutu nzila kuli afite ka kueza cwalo.

-yeyamana (yeyamani) v.i. kuyemela mwahalimu kwa sika sesiyayukile

-yeyanga (yeyangile) v.t. kuca sico sesing'ata ka bunya kufitela usifeza fa mukeke, kuyeyenga.

-yeyema (yeyemile) v.i. (kayeye) kubulela ka butaata kapa sina mutu yasazibi sabulela bakeng'i sa kusaba kapa kufilikana hahulu, kubulela kakutulaka.

-yeyenga (yeyengile) v.t. bona taluso ya –yeyanga.

-yeyuka (yeyukile) v.i. Kukumuha kwa sicwang'i sa lisinde lelituna sesikumuha ka bunolo, ni lika zeng'wi zelukaswanisa ni sicwang'i sesicwalo.

-yobila (yobilile) v.i. kueza lilata ka kulila, sina moliezezanga linyunywani zeng'ata zelila ka nako iling'wi; kueza lilata ka kubulela, sina banana babang'ata mobaezezanga fobainzi, kucobila.

-yobola (yobozi) v.t. kezo ya kubinela mutu mukiti wa mayobo hamumubeya libizo la mutu yatimezi mwa lusika lwahabo kuli libizo la mufu yoo lisike lashwa, kuyolisa.

-yobolola (yobolozi) v.t. kunga lika kabung'ata, kukubulula.

-yokoka (yokokile) v.i. (sika sakubupa fa lizupa) kufela kucisiwa kusina fosisinyehile kapa fosiketuhile.

-yokomoka (yokomokile) v.i. kezo ya folofolo) kuzwa mwa sibaka moiinzi ka sipundumukela ka mulelo wakumata kapa wakutolwanisa sila sayona, kusaba kapa kuitamulela ka kueza cwalo.

-yokotoka (yokotokile) v.i. kuzwa ka sipundumukela mwa sibaka kapa mwa lapa, mwa ndu mouinzi kabaka laku salata kuina mwateng'i kapa ka muhupulo wakubata kutisa mifilifili.

-yola (yolile) v.t., v.i. kuunga sipula kapa situlo sa mutu yena hasazwile fateng'i, kuli cwale seeli wena yasakaeza musebezi wanaeza kuisa koo kokuya mazazi fa musebezi.

-yomama (yomami) v.i. kuba kapa kukena mwa sika sesituna.

-yomeka (yomekile) kubeya kanto kakanyinyani mwa sika sesituna.

-yomboka (yombokile) v.i. nto yenyunyani kupila mane ni kuhula kusina kushwa.

-yomenena (yomenezi) v.t. kubeelela sika (sico) mwa hanu usapumi kwateng'i, hakuna taba kapa ki sesituna kapa ki sesinyinyani.

-yomokela (yomokezi) v.i. kuwela ni kufelela mwa musima kapa mwa sika sa musima.

-**yonga** (yongile) v.i. (a) (sika) kukala kuca mulilo kufitela sifela kutokwa nihaiba kalulo yasona yesiyala.

-yongayonga (yongayongile) v.t. kunga batu kapa lika zeng'ata kulitisa kokung'wi, kuhuhula.

-yongobela (yongobezi) v.i. kuzamaya inge ukena mwa sibaka zesitibani, kufitela uyozwa fa meeto a batu.

-yooya (yooyile) v.i, v.t. (sika) kusatiya kapa kusa swala hande mwa lisuba kapa mwa musima wa sika sesing'wi bakeng'i sa kuli lisuba kapa musima oo ki omutuna, kuleketa.

-yotamena (yotamezi) v.i. (mayotameneno) kulobala fa lizazi bakeng'i sa silami, sina kwena moyezezanga fa mushabati.

-yotela (yotezi) v.i, v.t. bona taluso ya -olela.

-yowa (yowile) v.t. kubesa sika sesicwale ngulu mwa mufuse.

yowa n. kweli yabubeli mwa silimo.

-yowaela (yowaezi) v.i. kuzamaya mwa bucwang'i bobutelele.

-yowala (yowalile) v.i. (sika) kuba mwa bucwang'i bobung'ata kapa bobutelele.

-yoweka (yowekile) v.i. kupata sika mwa bucwang'i bobukuma foo ka kusilatela mwateng'i.

-yowamana (yowamani) v.i kuba kapa kuina mwa bucwang'i bobutelele kapa mwa macacani atibani.

-yowana (yowanile) v.i. old.l. kutapa kwa . Mulena wa MaLozi.

-yowela (yowezi) v.i. (muyowe) (sibaka) kuba ni bucwang'i bobung'ata ka nako ya litabula.

-yowilikana (yowilikanile) v.t. (batu) kunyaza kapa kuomanya mutu ka kueza lilata.

-yoyaela (yoyaezi) v.i. kubuyela hahulu ni kakuakufisa bakeng'i sa mutu hashwa, kutosaela.

-yuba (yubile) v.t., v.i. (siyubo, siyubiso, muyubi) kuzwisa mezi mwa mukolo kapa mwa sisepe ka siyubo kapa ka mufuta kaufela wa siyubiso.

-yubeka (yubekile) v.t. kusiya mutu yotile ni yena kulo, wena uikela koulata kaufela, kapa kusiya mutu yobona kuli ukusinyeza nako yahao hauina ni yena, kapa mane kusiya sika kulo usa yokuti kapili kutotalima zasona.

-yubuka[1] (yubukile) v.i kezo ya kusinyeha litalo ka kusuluhelwa ki mezi kapa lico zelondile zecisa.

-yubuka[2] (yubukile) v.i. (mezi) kuzwa hahulu kapa hanyinyani mwa sibyana moliinzi sibyana hasitengama.

-yubuluka (yubulukile) v.i. kuzwa kulo ka kusalata kuina kwateng'i kapa mwateng'i haiba ki mwa sika, kapa

ka baka lakutokwa feela pilu kwa mutu.

-yubulula (yubuluzi) v.i. kuzwisa mutu kulo ka mabaka aswana.

-yuka[1] (yukile) v.i. kucisa hahulu kwa sika sesiswana ka buhobe, mane ni lika zeng'i zeswanela, sihulu sika sesisazusa ni musi bakeng'i sa kucisa.

-yuka[2] (yukile) v.i. kuhula kwakuya hahulu mwahalimu.

-yukaela (yukaezi) v.i. (mayukaela) kuzamaya ka kutokwa pilu, kwakuyeyukanga ni sifuba ni kungumokisa toho.

-yukana (yukanile) v.i. (sika kapa sico sesicisa) kuyuka kokutuna, kutushana.

-yukuka[1] (yukukile) v.i. kumata hahulu kwa mutu kapa kwa sika sesimata ka nako yeo.

-yukuka[2] (yukukile) v.i. (liyuku) kubulela kapa kualaba ka liyuku.

-yukumuka (yukumukile) v.i. kuhula ka pilipili kakuya mwahalimu.

-yukweka (yukwekile) v.t. kubeya kapa kulatela mulilo sika sa bucwang'i kapa sa mataka kuli sice, kulyukweka.

-yumba[1] (yumbile) v.t. old.l. (muyumbi) kuunga sika kusiposa bakeng'i sakuli hausilati kapa hasina tuso, kulata.

-yumba[2] (yumbile) v.t. old.l. kubulelela mutu sika sesifosahalile mi yena, ka kusa ziba sesing'wi, ulumela kuli silukile, mi ueza ka momubulelezi, kupuma, kulyanganisa.

-yumbangeta (yumbangetile) v.i. old.l. kukupa tuso kubabashwile, kupailela.

-yumbela[1] (yumbezi) v.i, v.t. kezo ya kubulaya litapi mwa lisa kakulatakela mwateng'i mulyani..

-yumbela[2] (yumbezi) v.t. 1. kueza muundo omutunatuna opotolohile munzi kuli mezi a muunda asike atotibisa sibaka seo, kusileleza munzi kwa mezi ka kueza cwalo.

-yumbula (yumbuzi) v.t., v.i. kezo ya kufa mwenyi liyumbu; kuba ni lizwalo lakufanga baenyi cilo.

-yuna (yunile) v.t. kukasha hahulu mukolo kapa sika kaufela sesikashwa ka mukwa oswana mi simata ka pilipili kufuluha mukolo ka taata, mi uitumelela kumata, kusindeka, kuyukula.

-yunayuna (yunayunile) v.i. (liyunayuna) (kwena) kusaina kulokulikung'wi, kukuta kafa nikafa, kukwendana.

-yunayunisa (yunayunisize) caus. kuba libaka lelitisa kuli mutu kapa sika siyunayune.

-yunda[1] (yundile) v.i., v.t. (siyunda) kubona kapa kutalima feela kulo kapa sika nikukuta, kunangela.

-yunda[2] (yundile) v.i. kufela kushwa.

-yundulula (yunduluzi) v.t. kukekela kapa kulima simu yetunatuna.

-yundweka (yundwekile) v.t. kubeya kabung'ata, kubundeka.

-yunga (yungile) v.i. kuya hahulu mwahalimu kwa sika sesifufa kapa sesiposizwe; kulenda, kuyuka kulendana.

-yunguka (yungukile) v.i. kufela kwa pula yelumelwa kuli ipalelisizwe kunela ki sitondo.

-yungula (yunguzi) kupaleliswa pula kunela kapa kutisa bumaswe haili ya katose kuyaka.

-yunuka (yunukile) v.i. (mukuyuni) kuholofala ka kuzwa litalo, kubonoka.

yunifomu n. saapalo sesili sa mufuta oswana ni zeng'wi ka kuswanelela.

-yusa (yusize) v.t. (yuso) bona talaso ya -usa.

yuso n. (-yusa) bukabali bobulukelwa fa lufiyelo, fa hale bunde.

-yuuba (yuubile) v.i. kukoloba hanyinyani, kuba ni mbunyungu kapa mukamo.

-yuumena (yuumezi) v.i, v.t. kuikalafa kapa kualafiwa ka kuina inge uinamezi fa poto ya mulyani yezwa fa liiso, unze ukupekilwe mwa kubo, kufitela ufufulelwa.

-yuwa (yuwile) v.i, v.t. (kayuwe) kuutwa bunde fa litalo kapa fa nama ya mubili, kuli mane haisi kung'waya fateng'i.

-yuwita (yuwitile) v.i. (muyuwito) old.l. kuzamaya ka kusa iketa; kushuwila.

-yuya (yuyile) v.i. kezo ya mwanja kapa ngulu kufela mezi bakeng'i sa lizazi, mi mwanja kapa ngulu yecwalo ibunolonolo mwahali ni kutokwa munati haiciwa, suuywe.

yuyaa interj. linzwi leliyemela kutumuka kwa sika sesibonahala ka mukokoto kapa ka kalulo feela yafahalimuasona.

-yuyuka (yuyukile) v.i. kezo ya kutaha kapa kuba fahalimwaa mezi kapa a sika kaufela selukaswanisa ni mezi, kusa nwela, kucimbuka.

-yuyuluka (yuyulukile) v.i. kezo ya mbututu kunyanganya hahulu ka kueza inge yaikotolola, kukamba ni litalo la mba, kusundulula.

-yuyumana (yuyumani) v.i. kuba kapa kuina fahalimu a mezi.

Zz

z- taku ya mafalelezo mwa sipeleta sa SiLozi ili yekala milumo ya manzwi a cwale ka 'zebe' zeka, 'zeze' ni a mang'wi a cwalo.

-zala (zalile) v.i., v.t. kuzwisa mwa mubili 'mali' asimulula pupo ya mwana mwa mba ya musali.

zamaiso n. (-zamaisa) muinelo wakuluta mutu kapa batu zebaswanela ni zebasa swaneli kulatelela kapa kueza mwa bupilo bwabona, koyopo.

-zamaya (zamaile) v.i. hsuli mutu kuzwa fouinzi kapa fouyemi ka kuitusisa mahutu ahao.

-zamaela (zamaezi) kuzamaya ka kubata sesing'wi kapa kwa lineku leling'wi.

–zamaisa (zamaisize) kuetelela kapa kuba libaka lelitisa kuli mutu kapa sika sizamaye mosikazamaela kaufela.

zanana adv. linzwi leliyemela sika sesinamile kapa sesiotolohile handende hasiyemi cwalo, nonge.

-zangalakana (zangalakani) v.i. milili kusabonahala hande kapa kusafohala ka kuba butelele ni isika kamunwa kushakalakana.

-zangilikana (zangilikani) v.i. bona taluso ya -zangalakana.

-zanguka (zangukile) v.i. kuba ni butali kapa zibo mwa lika, kutalifa, kushapuka.

zebe (li, ma-) n. sesing'wi sa lilama zepeli zeinezi kwa toho, ili seo ka swalisano kapa ka bung'wi mutu kapa folofolo liutwa ka sona milumo ya lika zefakaufi.

-zeka (zekile) v.i., v.t. kuambola taba yetokwa katulo kuli kufumanehe sifosi ni yafoselizwe.

-zekisa (zekisize) v.i. kuisa mutu kwa kuta kapa ku babang'ata.

-zela (zelile) v.i. kuina ka sikwenda kapa kakupotoloha sika.

-zeluka (zelukile) v.i. kubenya hahulu kwa kweli ka kutokwa malu kwahalimu.

-zemba (zembile) v.i., v.t. kezo ya kubatisisa sika, kutikitiba; kutwela.

-zembelela (zembelezi) v.t., v.i. Mb. Kezo ya kambelembele kubinela mwahalimu pili kasika swala kale kuhu, kubinelela.

-zenga[1] (zengile) v.i. kukula kono inge uzamayazamaya, kukulela mwahalimu.

-zenga[2] (zengile) v.i. kukona kuina mwa mbyumbyulu fa sibaka silising'wi ka tuso ya mafufa, sina linyunywani zecwale ka nalikwinji.

-zengana (zenganile) v.i. nyunywani kufufafufa kapa kupotolohapotoloha fa sibaka silising'wi ka mulelo wakubata kulula fa sika kapa kubonisisa sika sesifafasi, kukwendana.

-zetula (zetuzi) v.t. kunata mutu kapa sika ka kalamu kakanyinyani.

zeze n. bor.t. likokwani zeluma za mufuta wa nzi kono zona ki zetuna fa mubili, mi lifumaneha hahulu mwa libaka mokupila lifolofolo zeng'ata mi haliluma mutu ukala kukula butu kubwa kuozelanga musihali nako ni nako (Ki SiSwana).

-ziba (zibile) v.t., v.i. (zibo) kuba ni sifateho sa mutu, kapa libizo la sika mwa pilu, kuli mane sika seo hausibona kapa kuutwa yasibulela, sitaha kapilipili mwa munahano wahao kuli sicwana.

–zibela (zibezi) rel. kuziba sika ka kusifumananga kapa ka kupila ni sona kwa sibaka seo.

-zibisa (zibisize) caus. kubulelela mutu sika sesiezahalile, kapa sesikaezahala kwapili, kulemusa; kufa mutu mamela.

-zibisisa (sibisisize) int. kuziba sika handende, kuli hakuna yakona kukupuma ka zasona.

-zibahala (zibahalile) v.i. kuzibwa ki batu babang'ata; kuya kabubo, kutuma.

-zibahaza (zibahalize) caus. kutaluseza mutu kapa batu sika mosiinezi, mane ni kubabonisa sona.

zibiso (li-) n. (-ziba) manzwi amakutelakaufi akuzibisa ka ona mutu kapa batu sika sesiezahalile, kapa sesitaha, temuso.

zibo n. nto yetisa kuli mutu azibe sika ka kuituta sona, kapa ka kusibonela kokung'wi, bunangu.

-zikinyeha (zikinyehile) v.i. (zikinyeha) kunyunganya kwa sibaka sa mubu, kuli mane zeyemi kapa zemelile teng'i haisi kuwa.

zikinyeho (li-) n. (-zikinyeha) lifasi kunyanganya kwa sibaka kakuya ka zeezahala mwataasi mubu.

zikiti adv.t linzwi lelitalusa kuyema kwa mutu yanazamaya.

-zinazina (zinazinile) v.i. kusinya nako hausanahana sakueza kapa sakubulela, kukatakata.

-zinda (zindile) v.i. kubonahala kutiya lilama za mubili sihulu linumbu ni myambo.

-zindaela (zindaezi) v.i. kuzamaya ka kutiya kapa ka kuzinda.

-zinga (zingile) v.t. (zinge) kubela mutu taata mwa bupilo, kupala ku yena, kuziyeza.

-zingeha (zingehile) v.i. (zingeho) kupalelwa kueza sika bakeng'i sa kuli usifumana butaata. kuziyeleha.

zingeho n. (-zingeha) muinelo otata kapa olyanganisa wakusaziba sa kueza kwaneku la sika seo, ziyezi, likayamana.

zingo n. (-zinga) buino bwa kuzingeha lyanganisi.

-zinguluka (zingulukile) v.i. kuikutwa inge mutu yakozwi bucwala mwa toho bakeng'i sa booko bobueza inge bwapotoloha, mandingwe fa meeto.

zipu n. kalulo ya saapalo yekweceka fapili kapa kai ni kai fokuswanela kuba ni kunupo kono kukwalwa ka yona.

-zipula (zipuzi) v.t. kuluma kwa kokwani, sihulu kokwani yesakumaleli foilumile sina muka.

–zipaula (zipauzi) kezo ya likokwani zeng'ata kulumata sika ka pilipili.

-zizibala (zizibezi) v.i. (buzizi) kufelelwa ki butali kapa manyalu, kubonahala sina sikuba, kuozela, bungolyami.

-zizilika (zizilikile) v.i (buzizi) mutu kutokwa manyalu kapa butali, kusa ziba liswanelo zahao, kulobala pilu, bumpaale.

-zompoka (zompokile) v.i., v.t. (lizompo) mutu kutula hahulu ka kusiya sibaka sesituna mwahalaa fouzwa ni fouyoyema.

zoote adv. lika kaufelaa zona.

-zuba (zubile) v.t., v.i. (muzubelo) mutu kuhoha ka lingo kwai yesililwe kuli ikene teng'i kapa kuhoha ka malomo musanga wa kwai ya licakana kuli musi uzwele mwa lingo kasamulaho wa kuzuba.

-zubela (subezi) kufoseza mutu ka kuzuba kwai yahae asikakufa yona.

-zubisa (zubisize) mutu kufa babang'wi kwai kuli bazube ni bona.

-zuha (zuhile) v.i. kuyema foulobezi ni kuina kapa ka kuzwa fateng'i.

-zuhela (zuhezi) Kuzuha ka libaka leo.

-zuhelwa (zuhezwi) kusabulela ni babang'wi bakeng'i sa kuli unyemile, mi hang'ata hakuna yaziba zeufilikani kufumanwa, kushangumukelwa.

-zuhelela (zuhelezi) kuzuha ni kusalobala hape, mutu hazuhile, uzuhile ki peto.

zuho n. (-zuha) kuzuha kapa kupila hape kwa mutu yanashwile.

zuisa v.t kuunga sika ni kusiisa fonesisiyo kuli sibe foo kusili.

-zukuza[1] (zukuzize) v.t. mutu kukutisa sika seusweli mwa lizoho kafa ni kafa ka pilipili; nja kueza cwalo muhata wayona haibinelela mutu.

-zukuza[2] (zukuzize) v.t. kuzwisa sibyana mulola kapa masila ka kusitaisa mwa mezi asina mulola ka kusiombeba ni kusipikita kuli sikene.

-zulama (zulami) v.i., v.t. kupahama kwa kota kapa ta sika kaufela sesiyemi sina kota kapa folofolo.

-zuma (zumile) v.t., v.i. (buzumi) kubata linyunywani kapa lifolofolo ka mulelo wakulibulaya ka tobolo kapa ka sika kaufela sesikona kulibulaya.

zumo n. (-zuma) pulao kapa kuzumiwa kwa linyunywani kapa lifolofolo.

-zundula (zunduzi) v.i. kezo ya mwanna kapa simunanu kuhana ka taata kuya kulo kapa kueza sika, kupala.

-zunga (zungile) v.i. kuhula ka kuya hahulu mwahalimu, kuyunga; kuya mwahalimu ka kueziwa cwalo.

-zungazunga (zungazungile) v.i. kuzamaya kwa mutu yomutelele yabonahala sina yainami bakeng'i sa butelele bwahae.

-zungubaza (zungubalize) v.t. (zungubazo) kubulelela mutu nako ni nako kuli aeze sika, inge asalati, kuswalela mutu fa kakoshi.

zungubazo n. (-zungubaza) mukwa wakuzungubaza kapa wakuswalela mutu fa kakoshi kaona.

-zusa (zusize) v.t. kezo yakutisa kuli mutu yanalobezi kapa yanawile atone kapa ayeme.

-zusulusa (zusulusize) v.t. kuzusa kapa kupilisa limela kapa licalo zeneseli shwa kapa kuoma.

-zwabulula (zwabuluzi) (muzwabululi) kuswala sika ka lizoho kusihoha feela hona cwalo usa tokwi tuso ya tipa sina kuunga matali a mwanja aeziwa shombo, kubulula.

-zwabuluza (zwabuluzize) v.t. (lizwabo) bona taluso ya -zwabulula.

-zwafa (zwafile) v.i. kufelelwa ki sepo kusamulaho wakulika sika hang'ata, kunyefa.

-zwaka (zwakile) v.t. (mazwake) kukopanya hamoho lika zesaswani, sihulu kubeya bupi bwa mwanja mwa poto mokusokiwa buhobe bwa bupi busili, kulumba.

-zwakeza (zwakezize) v.t. kukaya sika sesiswana ka komu ni kusifitisa muhala mwahalaa mahutu kuli sikaiwe hande, kubindela, kukonjeka ka muhala.

-zwala (zwazi) v.t., v.i. muzwezi, (folofolo) kuzwisa mwana mwa mba ka nzila yelukiselizwe, kueza cwalo nako yateng'i haifitile, kupepa, ku puluha haiba ki mutu.

-zwapula (zwapuzi) v.t. kubulela mutu ka buhali, kunenauna, kulwaha, kushobola.

-zwepa (zwepile) v.i, v.t. kuanya ka kufeleleza mabisi kutiiseza kuanya.

-zweta (zwetile) v.i. (muzwetela) kuzwa mezi kapa mulo ka bunyinyani, kupuya hanyinyani.

zwezi (ba-) n. (-zwala) komu yesazozwala kapa yeanyisa hamani ka nako yeo.

zwisa[1] (li-) n. tucwala totufiwa mutu yabata kuleka bucwala, twakumuutwisa feela asika leka kale kuutwisa.

zwisa[2] (zwisize) v.t kushenyisa sika fonesiinzi kuli siyoba kusili.

A. Kubala ka SiLozi: Lipalo

1.	-ng'wi
2.	–peli (-beli)
3.	–taalu (-laalu)
4.	–ne
5.	–ketalizoho (-faifi)
6.	–silezi (-silela), kapa ketalizoho ni – ng'wi
7.	–supile (-supa), kapa ketalizoho ni-peli
8.	–supile ni – ng'wi, kapa ketalizoho ni - taalu
9.	–supile ni – peli, kapa ketalizoho ni - ne
10.	–lishumi, kapa - shumi
11.	–lishumi ni –ng'wi
12.	–lishumi ni –peli
13.	–lishumi ni –taalu
14.	–lishumi ni - ne
15.	–lishumi ni –ketalizoho
16.	–lishumi ni –silezi
17.	–lishumi ni –supile
18.	–lishumi ni –supile ka –ng'wi
19.	–lishumi ni –supile ka –peli
20.	mashumi amabeli
30.	mashumi amalaalu
40.	mashumi amane
50.	mashumi aketalizoho
100.	mwanda
1,000.	sikiti (-kiti)
1,000,000	lule (-lule)

B. Nako

Hola:- mizuzu ye mashumi asilezi.
Lizazi:- lihola zemashumi amabeli ni zene.
Sunda: - mazazi asupile kuzwa la Sunda kuya la Pelekelo.
Kweli:- mazazi abatoeza amashumi amalaalu, kapa lisunda zene.
Silimo: - likweli zelishumi ni zepeli; ni zetaalu (sikwetikweti).
Mwaha: - likweli zetaalu (Mbumbi, Litabula, Muunda, Maliha).
Buino bwa mwaha:- kucisa, kubata, moya, kukoloba.

C. Litopa za mabizo a SiLozi: Zeshangelwa kwapili

Ka butuna bwazona luli ki litopa zesupile ni zepeli (9) kono liba zelishumi ni zesupile ka silising'wi (18) hali ekezwa ka bung'ata sina ka zefilwe zeo ni mishobo yeming'wi ka lipuwo zayona:

Sitopa	SiLozi	Mutala wa SiLozi	Sisimo sa Sintu	Mitala mwa lipulelo
1	mu (wa)	mutu	mu	Mutu waluna utile.
2	bo (ba)	batu	va	Bo malume babina kayowe.
3	mu (wa)	mulola	mu	Mulola wakenisa libyana zena ni masila.
4	mi (ya)	milola	mi	Mililo yatusa kwa kutatehisa lico.
5	li (la)	liiba	li	Liiba lafufa halibona mutu.
6	ma (a)	maiba	ma	Maiba abuheha hafufa.
7	si (sa)	sikundu	si	Sikungu sayubooka muzilili
8	li (za)	likundu	bi	Likundu zahamelwa mabisi.
9	Øn (ya)	-ngo	ni	Nja yahuhula haibona lisholi.
10	li (za)	lingo	li/ni	Linja zatanganya maliha.
11	lu (lwa)	lushimani	lu	Lushimani lwakona kuinama
12	ka (ka)	kashimani	ka	Kashimani kabutali kwa kubulela.
13	tu (twa)	tushimani	tu	Tushimani twatapa hatufunduka.
14	bu (bwa)	butu	vu	Butu bwakutekeha kufita bufolofolo.
15	ku (kwa)	kuca	ku	Kuca kwanunisa linja zabona.
16	fa (fa)	fande	pa	Fande fanangela kunela pula.
17	kwa (kwa)	kwande	ku	Kwande kwaunsufala honafa.
18	mwa (mwa)	mwahali	mu	Mwahali mwakeni kuna ni lipeba.
19	si (sa)	sico	ci	Sico satabela hahulu ki kunkwe.
20	bi (bya)	bico	yi	Bico byaca bikamusululisa.

Hang'ata litopa ze lialuhana ka kuama zetatama mwa lipuwo za Sintu ni ka SiLozi selubulela se:

Sitopa; 1 ni 2	kuama hahulu batu bona bo kamunu.
3 ni 4	kuama hahulu lika zesi batu zeshutanashutana. sina likota, lunuka, lifolofolo, lisebelizo.
5 ni 6	kuama hahulu lika zesi batu ka mabunda, hamoho sina meeto, meeno, mai.
7 ni 8	kuama hahulu lika zeama puwo moilikezeza ni kuitusisa zona sina mikwa ya bupilo ni za sizo sa mushobo.
9 ni 10	kuama hahulu lika zecwale ka lifolofolo ni linyunywani ni lika zeng'wi zeama puwo ya mushobo fa libupiwa.
11 ni 12	kuama hahulu fa lika zeng'wi ni mabizo a lipuwo za mishobo ka buitusiso bwa **Kekezeho ya sitopa***.
11.	kuama hahulu fa mabizo ka zeshangwelwa kwa pili sina lu-nja, lu-shimani.
12.13	kuama hahulu tuka totunyinyani, sihulu hatuitusiswa ka kekezeho ya sitopa sina kanzi, kapeba, kalamu tulili, tukokwani, tupuli.
14.	kuama hahulu lika zesa bonwi molibulelelwa sina butu, bukwala, bualafi, bushimani.
15.	kuama manzwi ni likalulo zaona zekala ka 'ku-' zesiyo mwa tensi. Sina ku-ca, ku-lo, ku-fa,
16 ni 17 ni 18	kuama hahulu manzwi a supa, "lisupi" sina ku-mina, fa-hali, fa-buse, kwa-pili, kwa-nde, mwa-hali, mwa-buse, ni cwalocwalo.
19 ni 20	Kuama lika ze maswe ka ponahalo kapa likezo sina sihobe, sicapu, sitafule, sisizana, sishimani.

C1. Litopanyana:

Haiba libizo lina ni tumelelano/kutwano ni sitopa sesiipitezi kono halikali ka kalulo yeshangelwa kwapili (prefix) yasona sitopa seo, foo luli, libizo leo liwela mwa **Sitopanyana** sa sitopa seo sina: sitopanyana (9,a) ingelela cwalo zetatama: Ø- folofolo, Ø – kota, Ø - ndu, Ø – nembwe.

Sitopa (5) hasina **Litopanyana** mwa SiLozi kwandaa mwa SiTonga, SiNyanja, SiBemba feela KONO, ka kusazibisisa hande mwendi fa manzwi acwale ka; *-lapa, -zazi.*

C2. *Kekezeho ya Sitopa:

i) ki haiba zeshangelwa kwa pili litisa kuli taluso ibe yebonisa bumaswe kapa butuna bwa sika sina sitopa 7, ni 11,
si- (sikubo, silukwe, sindu)
lu – (lunja, luuna, lusali)

ii) – kono hai hulisa iba sina:
si- (siina, simota, sipoto, sisali)

iii) kulumba mikwa ya mishobo; SiLozi, SiBemba.

Sitopa 12 sina ni taluso yeama bunyinyani (ka-)

i) Sina, ka-kuhu, ka-nana, ka-nsi;
KONO (ka-) haisupi feela bunyinyani fokung'wi isupa pono kapa ponahalo ni buino bwa sika.
ii) Sina, ka-zele, ka-tambi, ka-nyandi, ka-banga, ka-male, ka-twa.
iii) Fokung'wi (ka-) isupa kulumba sina: ka - sesele, ka-sali, ka-penenyana, ka-swalo.

C3. Liadijekitibi za SiLozi (Tulokandina)

Mwa SiLozi a ki manzwi abata kuswana ni mabizo ka mikwanyana:

i. Ana ni kalulo yeshangelwa kwapili mi ana ni mibisi sina wa-lunya, ya-lunya.

ii. Zeshangelwa kwapili libonisa tamahano/swalisano ni libizo lelitaluswa zalona sina:
mu-, mutu **yo** - mutelele **wa** - ca.
ka-, kantu **ka** - ka- nde **ka**-taha.
ka-, kokolo ka - **ka** - lubilo **ka** - tibile

iii. **Mubisi** wa kalokandina uteng'i mwa litopa kaufela za mabizo a SiLozi sina: **-ngana**.

Kalokandina, -ngana

Sitopa	Libizo	Tamahano/swalisano ni kalokandina
Sitopa 1	mubusi	wa – ngana
2	babusi	ba – ngana
3	mulilo	wa – ngana
4	mililo	ya- ngana
5	liiba	la – ngana
6	maiba	a – ngana
7	sikundu	sa – ngana
8	likundu	za – ngana
9	Ø ngu	ya – ngana
10	lingu	za – ngana
11	lushimani	lwa – ngana
12	kashimani	ka – ngana
13	tushimani	twa – ngana
14	bulisana	bwa – ngana
15	kubina	kwa – ngana
16	fande	fa – ngana
17	kwande	kwa – ngana
18	mwahali	mwa – ngana
19	siseme	sa – ngana
20	biseme	bya - ngana

C.4. Sipeleta sa SiLozi (*Alufabbeti* ya SiLozi): litaku

SiLozi ki **puwo** ya Mushobo obizwa MaLozi ili okopanyize mishobonyana yeeza palo yengelela lipuwonyana zeo: SiKwandi, SiKwangwa, SiSubiya, SiShanjo, SiKwamwenyi, SiImilangu, SiMaa, SiMbunda-Shamuka, SiLiuwa, SiMbowe, SiHumbe, SiNdundulu, SiNyengo, SiToka-Leya, SiNkoya, SiMashasha, SiKwamakoma, SiNanzwa ili bona MaAluyi ni MaAluyana babahapelelizwe kuitumba ka puwo ya mazwake a SiSutu ni SiAluyi kubizwa MaLozi.

Litaku za Sipeleta sa SiLozi haluli fa lukali mwendi ki zeo zetatama he:

1. **Zenyinyani;**

a	*b (**bb**)	c	**ch**	**d**	e	f
g	h	i	j	k	l	m
n	**ny**	**ng'**	o	p	**r**	s
t	u	**v**	w	y	z	

2. **Zetuna;**

A	*B(**BB**)	C	**CH**	**D**	E	F
G	H	I	J	K	L	M
N	**NY**	**NG'**	O	P	**R**	S
T	U	**V**	W	Y	Z	

3. **Za Bana;**

a	e	i	o	u
aa	ee	ii	oo	uu

4. **Za Bashemi;**

*b(**bb**)	c	**ch**	**d**	f	
g	h	j	k	l	
m	**ny**	**ng'**	o	p	
r	s	t	**v**	y	z

*Mota yelwala batu ka SiIngilishi bali "bus" ka SiLozi luli "mbasi" ki hande kono kuli luibize "basi" kwafosahala. Cwale, sina hanitalusize kale, SiLozi ki puwo mi puwo yahula ni kucinca mane ibe feela kueziwa ka zwelopili: (Milumo ya/ß/ ni /b/ izwala *b* ni *bb*).

Halulikeng'i kubiza lika molisimuluhezi kolizwa kapa molulibulelela ni kung'olwa kube cwalo:

bbola	*bbolokwa*	*bbompu*	*bbisiketi*
bbaloni	*bbokisi*	*bboodi*	

C.5. Malena ba MaAluyi: Pili MaKololo basika fita.

	Mulena	**Likolo**	**Ngambela**	**Sitino**
1	**Mbuywamwambwa**	Nakakundu	Ndopu Akalondo	Makono
2	**Mboo**	Ng'undwe	Ing'uwa ni Imbala	Imwambo
3	**Inyambo**	Kabeti	Imandi (Lyomba)	Lyondo
4	**Yeta I (ya musa)**	Suyaela	Angulu	Namanda
5	**Ngalama**	Kawayo	Iwake, ni Namunda (Melende Sikwandakwanda)	Kwandu
6	**Yeta II (Nalaute)**	Mbanda	Iwake	Nandopu
7	**Ngombala**	Imutakela	Namunda Katanekwa	Ng'undu
8	**Yubya**	Makolo oote (kaufelaaona)	Nambayo	Namayula

9	**Mwanawina I**	Imutakela	Namuyamba	Nalitoya
10	**Mwananyanda**	Imutakela	Muswa	Kashiko
11	**Mulambwa**	Imutakela	Muswa	Lilundu
12	**Silumelume**	Imutakela	Muswa	Namaweshi
13	**Mubukwanu**	Kabeti	Omei	Lukulu kapa Lukwakwa

C.5.1 Malena ba MaLozi: MaKololo habatulwa

14	**Sipopa**	Makolo oote (kaufelaaona)	Njekwa	Nalwenge; ka (kupuzo feela)
15	**Mwanawina II**	Kabeti	Mamili	Ng'ambwe (Mbeta)
16	**Liwanika**	Imutakela	Silumbu (Akapelwa Naluya)	(Natuluzwi)
17	**Tatila Akufuna**	Makolo oote (kaufelaaona)	Mataa	
18	**Liwanika**	Imutakela	Mwauluka, ni Mukamba	Nanikelako
19	**Yeta III**	Imutakela	Mukamba, ni Tawila, ni Mataa, ni Munalula Mbangweta, ni Wina	Mulumbo

20	**Imwiko**	Imutakela	Wina	Naloyela
21	**Mwanawina III**	Imutakela	Wina, ni Walubita, ni Akabeswa	
22	**Mbikusita Liwanika II**	Kabeti	Mukande	Lishekaandinde
23	**Ilute Yeta IV**	Kabeti	Mwandamena Sililo, Mufaya Mumbuna, ni Mututwa,	Ndowana
24	**Lubosi Imwiko II**	Kabeti	Imasiku Lyamunga, Manyando Mukela	(Usabusa)

C.6. Pina ya Bulozi

1. Bulozi lifasi labo ndataaluna.
Halaa mafasi lelinde ki lona.
Ki molupepezwi, ki moluhulezi,
Mi lwalilata.

2. Balicaba niha bakalinyaza,
Kuluna ki hae mi lalateha.
Lina ni masimu, lina ni likomu,
Lifasi laluna.

3. Niha lusatokwa linto zeng'ata,
Zeo luliutwa kuzeng'wi licaba.
Haluna ni linuka, mishitu, libala,
Kwalulikana.

4. Imutakwandu Mulena Muhulu
Yoo lumufilwe ki Muhauheli,
Halupunyuhile, haluiketile,
Ki Liwanika.

Bang'oli ba dikishinali ye, bo Bostor Mundia Mwendende, ki bocaziba mwa puwo ya SiLozi ka tikanyo feela. Babile ni kolo ya kuunga likosi za puwo ni buluti kwa *Nkrumah Teachers' College*, ni *University of Zambia* ili konebaitutile ni kupasa *Diploma, Degree yapili* ni *Master of Education* mwa kuluta lipuwo ili *History* ni *Linguistics and Zambian Languages; Teaching Literature in English, English Language* ni *Linguistics and African Languages,* ni *Applied Linguistics* (Part I) ka kutatamana cwalo. Hanebang'ola dikishinali ye, bo Mwendende nebasweli situlo sa Buongaongi bwa Lituto ka Bucaziba sesitwi *Principal Curriculum Specialist (Languages)* mwa Likolo la Tuto kwa liluko la *Curriculum Development Centre (CDC)* mwa Lusaka.

Pili basika ng'ola kale buka ye, bo Mwendende nebafitisize libuka zepeli kwa sicaba se ili, *WELEYANGE: Linyalo Lelisina Myoko, ni Meamui ni Zahae* ili kuama susuezo ya bung'oli bwa libuka za SiLozi. Dikishinali ye yona nebaikalile ka 1989 inge basaluta fa Sikolo Sesipahami sa Kaoma. Libuka zakubala neseliambukilwe bakeng'i sakuli baituti ba puwo ye ka kuluka nesebafela. Cwale dikishinali ye ni yona ing'ozwi ka kuekeza puwo ya SiLozi ni kuimbweshafaza kuli ibe ni tuso kwa batu ba mishobo kaufela babatabela kuituta puwo ya SiLozi. Puwo ya SiBemba kapa SiNyanja ki lika zesweli kubulelwa feela lisikang'olwa ka mukwa wakuli libe ni tuso mwa Sayansi ni Lipalo kapa lituto zeng'wi. Nto ye ina ni kufeliswa ka kueza sina mokukalezwi ka SiLozi cwana.

Bo Mwendende bang'ozi dikishinali ye kuli babautwa ni kubulela SiLozi bukone kuituta manzwi ni kuitusisa ona mwa misebezi ya bumanjinela; kupanga limota ising'i kulukisanga feela kono kueza lika ka kuikupulela. Kwa lipuwo zeng'wi zecwale ka SiIngilishi ni zeng'wi lukopise feela mihupulo luna lutoeza zaluna zefita ni zeo sina mobaezeza bakwa Japan. Ki ka puwo yeng'ozwi foo Bulozi buka kwalula koleji yapili ya kosi ya kubeta mikolo ni kuituta zeng'i ka SiLozi mane ni kufiwa dipuloma ya kosi yeo, nji cwang'i, bana bahesu? Tukongote wa mwanaa nongolo. Babakona baekeze ni kumbweshafaza dikishinali ye ka mukwa obakakona kaufela.

CASAS BOOK SERIES LIST

1. Between Distinction and Extinction: The Harmonization and Standardization of African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
2. Knowledge in Black and White: The Impact of Apartheid on the Production and Reproduction of Knowledge: *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
3. Ibibio Phonetics & Phonolgy *Eno-Abasi Esien Urua*
4. Rethinking African Arts and Culture *Edited by Dele Layiwola*
5. Language and Institutions in Africa *Edited by Sinfree Makoni and Nkonko Kamwangamalu*
6. The New Orthography; Based on the Gbe Uniform Standard Orthography (GUSO) *Hounkpati B.C Capo*
7. African Languages for the Mass Education of Africans *Kwesi Kwaa Prah*
8. Mother Tongue for Scientific and Technological Development in Africa *Kwesi Kwaa Prah*
9. Nyansapcw *James Gyekye-Aboagye*
10. Education, Literacy and Development in Africa *Sassongo J. Silue*
11. Isefe Ninu Awon Ere-onitan Yorùba *Arinpe Gbekelolu Adejumo*
12. Language Across Borders: The Harmonization and Standardization of Orthographic Conventions of Bantu Languages within and Across the Borders of Malawi and Zambia *Edited by Felix Banda*
13. Ifá and Related Genres *Lawrence Olúfemi Adéwloé*
14. Globalising Africans *Edited by Bankie Forster Bankie*
15. Akan Nsɛmfuasekyerɛ *J. Gyekye-Aboagye, S.A. Gyima, L.A. Okraku, R.M. Opong, S.K.Coleman, A.O. Boakye*
16. A Linguistic Analysis of ciNsenga: A Bantu Language Spoken in Zambia and Malawi *Lazarus Miti*
17. KiSwahili Katika Karne ya Ishirini na Moja (kiSwahili in the 21st Century *Edited by Kimani Njogu, Kitula King'ei, Clara Momanyi and Paul Musau*
18. Rehabilitating African Languages: Language Use, Language Policy and Literacy in Africa *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
19. Harmonization and Standardization of Nigerian Languages *Edited by F.O.Egbokhare and S.O Oyetade*
20. New Perspectives in Edoid Studies: Essays in Honour of Ronald Peter Schaefer *Edited by Ohioma I. Pogosan and Francis O. Egbokhare*
21. Speaking African: African Languages for Education and Development *Edited by Francis R. Owino*
22. Speaking Unison: The Harmonization and Standardization of Southern African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*

23. Racism and the Global African Experience CASAS and NGO Platform: World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
24. Discourses on Difference, Discourses on Oppression *Edited by Norman Duncan, Pumla Dineo Gqola, Murray Hofmeyr, Tamara Shefer, Felix Malunga and Mashudu Mashige*
25. Writing African: The Harmonization of Orthographic Conventions in African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
26. Aspects of ciNsenga Tonology *Lazarus M. Miti*
27. Íkálè Masquerade Traditions and Artifacts *Ebenezer Aiku Sheba*
28. Akan Kasakoa Horow Bi *J. Gyekye-Aboagye*
29. Les Langues Africaines Pour L'education des Masses en Afrique *Kwesi Kwaa Prah*
30. Isènbáyé Àti ìlò Èdè Yorùbá *Olasope O. Oyelaran & Lawrence O. Adewole*
31. Fclc Maninkaw *Boniface Keita*
32. Unifying Southern African Languages: Harmonization and Standardization *Edited by Andy Chebanne, Mbulele Jokweni, Makali Isabella Mokitimi and Sihaukele Ngubane*
33. Chasing Futures: Africa in the 21st Century-Problems and Prospects *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
34. Silenced Voices: Studies of Minority Languages of Southern Africa *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
35. Reflections of Arab-led Slavery on Africans *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
36. The Yorùbá Auxiliary Verb *Lawrence Adewole*
37. A General Introduction to Ndebele Grammar *Langa Khumalo*
38. Pourquoi le Gabon doit investir sur ses langues vernaculaires *Daniel Franck Idiata*
39. Languages of Instruction for African Emancipation *Edited by Birgit Brock-Utne and Rodney Kofi Hopson*
40. Comparative Bantu Phonolgy and Morphology: A Study of the Sound Systems and Word Structure of the Indigenous Languages of Southern Africa *Lazarus M. Miti*
41. Education, Culture and Development *James D. Emejulu and Michael C. Mbabuike*
42. The Challenge of Using African Languages at School *Daniel Franck Idiata*
43. Mbofra Akan Kasa Nsɛmfuasekyerɛ *J. Gyekye-Aboagye and S.A. Gyima*
44. The African Nation: The State of the Nation *Kwesi Kwaa Prah*
45. Afro-Chinese Relations: Past, Present and Future *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
46. Metaphors of Our Times: The Oral Interrogations of Sociocultural Continuities and Raptures *Alec J.C. Pongweni and Emmanuel M. Chiwome*

47. Shekgalagari Grammar: A Descriptive Analysis of the Language and its Vocabulary *Stephen T.M. Lukusa and Kemmonye C. Monaka*
48. Edikisyonari lo Ateso *Simon Peter Ongodia*
49. Dictionaire Etimologique des emprunts lingustiques en fon *Flavien Gbeto*
50. Kudzidzisa ChiShona Kupuraimari: Mudonzvo weMudzidzisi *Timothy Gondo*
51. The Magic of Perseverance: The Autobiography of David Magang *David Magang*
52. Bedo Jarafrika *Mandivamba Rukuni (translated by Philip Oketcho)*
53. Kuwa Mwafrika *Mandivamba Rukuni (translated by Martha Qorro)*
54. Araut Itunganan Yen Ko Afrika *Mandivamba Rukuni (translated by Simon Peter Ongodia)*
55. Bedo Dano me Apirika *Mandivamba Rukuni (translated by Okonye Godman)*
57. African Ways of Silk. Ancient Threads – New Possibilities. *Ole Zethner, Rie Koustrup, Suresh Kuman Raina*
58. The Context and Language of Jack Mapanje's Poetry. *Francis Moto*
59. Anthropological Prisms. Studies on African Realities. *Kwesi Kwaa Prah*
60. Language Planning and Policy for Mass Education: A Case for Zimbabwe. [Forthcoming] *Wiseman Magwa*
61. Keeping in Step with Modern Times. A Comprehensive Account of Lexical Adoptives in Icibemba. *Mubanga E. Kashoki*
62. Itupale Sintaasi Inu Ede Yoruba Ati Oko-Osanyen. *Salawu Akeem Segun*
63. Itupale Girama Yoruba Mofoli. *Fabunmi Felix Abidemi.*
64. MLA Kgasa. A Pioneer Setswana Lexicographer. *Thapelo J. Otlogetswe (Ed).*
65. Mgopolela Malowe Jwa Ciyawo (Dicationary). *Alick Kadango Bwanali, Jean Chavula, Stella Kachiwanda, Arnold Mboga, Ahmmardouh Mjaya, Al Mtenje, Francis Botha Njaya, Mario Thodi.*
66. The Role of Missionaries in the Development of African Languages. *Kwesi Kwaa Prah (Ed).*
67. Multilingualism and Education in Africa: An African Advantage. *Kwesi Kwaa Prah & Birgit Brock-Utne (Eds)*
68. Langues Africaines dans l'enseignement au Benin: Problemes et Perspectives. *H.B.C. Capo, F. Gbeto & A. Huannou (Eds)*
69. Back to Africa: Afro-Brazilian Returnees and their Communities. *Kwesi Kwaa Prah (Ed)*
70. Dero ma Dhopadhola. *Phillip Oketcho.*
71. Thuto-Polelo ea SeSotho (SeSotho Syntax). *Malillo E. Matsepo Machobane.*
72. Harmonization of Shona-Nyai Varieties. *Herbert Chimhundu, Magwa Wiseman, Andy Chebanne (Eds)*
73. Writing Identity in the Age of Post-Colonialism: Figurations of Home and Homelessness in African Poetry. Bridget Edman

74. Poeletso-medumo ya Setswana (The Setswana Rhyming Dictionary). *Thapelo J. Otlogetswe* [Forthcoming]
75. Kalanga Summary Grammar. *Andy Chebanne* with the collaboration of *Daniel Schmidt*
76. Ahwehweniwa. *J. Gyekye-Aboagye*